

استرآبادی، عزیزین اردشیر، قرن ۹. DR
۴۸۵
بزم و رزم / مولفی عزیزین اردشیر استرآبادی؛
۵الف / کوپریلی زاده محمد فواد بک طرفندن اثر و مولفی حقند؛
یا زیلان بر مقدمه پی حاویدر. — استانبول: اوقات مطبعه
سی، ۱۹۲۸=۱۳۵۷. ص: ۷۵، ۵۴۱، ۲۱
عامه، تاریخی منبعی؛ (۱)
متن به فارسی.

۱. ترکیه عثمانی - تاریخ. الف. عنوان.
۵الف/۴۸۵ DR

استرآبادی، عزیزین اردشیر، قرن ۹. DR
بزم و رزم، مولفی عزیزین اردشیر استرآبادی؛
۴۸۵
الف/ کوپریلی زاده محمد فوادیک طرفندن اثرومولفی حقند؛

یا زیلان بر مقدمه سی

۱۳۵۷=۱۹۲۸

سی، ۷۵، ۵۴۱، ۲۱

(۱) متن به فارسی

عامه، تاریخی منبع؛ (۱)

متن به فارسی

۱. ترکیه عثمانی - تاریخ الف. عنوان
۵الف/۴۸۵ DR

کتابخانه عمومی

آناطولی نورکارینه عام تاریخی منبع

I

بزم و رزم

مؤلفی

عزیز به اردشیر امیر آبادی

مدرس کوپریلی زاده محمد فؤاد بك طرفندن اثر ومؤلفی حقنده
یازیلان بر مقدمه بی حاویدر

استانبول — ادقاف مطبعه سی

1928

۲۰۳۲

آناطولی فورکاریه عالم تاریخی منبع

I

بزم و رزم

آناطولی نورکلرینه عالم تاریخی منبع

I

۴۰۳۲

بزم و رزم

مؤلفی

عزیز به اردشیر استرآبادی

۲۰ - ۹

مدرس کوپرلی زاده محمد فؤاد بك طرفندن اثر و مؤلفی حقنده
يازیلان بر مقدمه بی حاویدر

استانبول — اوقاف مطبعه سی

1928

باشم نغج

« تورکیات انستیتوسی » ، « آناطولی تورکرینه عائد تاریخی منبعلر » عنوانی آلتنده حاضر لامغه باشلادیغی اسکی متلر کلیاتنک برنجی جلدی اولارق ، « عزیز بن اردشیر استر آبادی » نک « بزم و رزم » آدلی بویوک اثرینی ، علم عالمک انظار تنقیدینه عرض ایدیور . « سیواس » سلطانی مشهور شاعر و عالم « قاضی برهان الدین احمد » . عائد خصوصی بر تاریخ اولقله برابر، میلادی اون دردنجی عصرک صوک نصفنده کی آناطولی وقایعنه عائد فوق العاده مهم معلوماتی احتوا ایدن واوروپا کتبخانه لرنده هیچ نسخهنه تصادف ایدیلن بواثرک نشری، آناطولی تورک تاریخیه اوغراشان تورکیاتخیلر طرفندن ممنونیتله قارشیلانمق قدر امیدنده یز . اساساً ، اون دردنجی عصر آناطولی تاریخنه عائد اولارق دوغروندن دوغروییه « آناطولی » ساحه سنده یازیلش اثرلرک محدودیتی دوشونولورسه ، یازدیغی وقوعاته ، دوغروندن دوغروییه ویا بالواسطه ، هر حالده پک یاقیندن واقف اولان معاصر بر مؤلفک بو اثری داها انی تقدیر ایدیله بیلیر . اثرک ، بالذات « قاضی برهان الدین » ک تشویقیله اونک نامنه وجوق دفعه اونک ویردیکی معلوماته استناداً یازیلش اولماسی، مؤلفک بیطرفلنی حقنده قارنده حقلی بر شبهه اوپاندیره بیلیر . فقط ، بو نقطه نظرندن اثر ایچون بر نقیصه تشکیل ایدن شو سببک ، دیگر بر نقطه نظرندن اوکا بویوک بر قیمت بخش ایتدیکنی ده اونو تاممیلدر . بو عصره عائد مصر و ایران وقایع نوویس لرینک اثرلیله و سائر تاریخی منبعلرله قارشیلانمق ساینده ، طرفکیرانه اولان جهتلری تنقید و تنویر ایتک هر زمان قابلدیر .

«بزم و رزم»، بومستنا اهمیتنه رغماً، صوك زمانلره قدر عادتاً منسی بر حالده قالمشدره. حق «کاتب چلبی» بیله بو اثری کورمه‌یه‌رك، ساده «ابن عربشاه» ك «عجائب المقدور» ندن نقلاً «تاریخ القاضی برهان‌الدین السیواسی» عنوانی آلتنده اوندن بحث ایتمشدر [استانبول طبعی، ج ۱، ص ۲۲۸؛ بولاق طبعی، ج ۱، ص ۱۷۷]. حالبوکه بو اثری «ابن عربشاه» ده کورمه‌مش، یالکیز «دردت جلد اولارق قارامان ممالککنده بولوندیغنی» روایتله اکتفا ایتمشدر. «آماسیه تاریخی» مؤلفی «حسین حسام‌الدین بك»، بو اثری استانبول محیط عرفانه ابتدا کندیسنگ طایتدیغنی سویلیور [آماسیه تاریخی، ج ۳، ص ۸۵، ۱۹۲۷]. احمد توحید بك، [مسكوكات قدیمه اسلامیه قاتالوغی، ۱۳۲۱، ص ۴۴۴، ده] «قاضی برهان‌الدینك تاریخی دردت جلد اولارق ندیمی فضلادن بغدادی شیخ عبدالعزیز تحریر ایتمش اولدیغنی ابن عربشاه حکایه ایدیور واشبو تاریخی مدح ایله تاریخ عتیبه فائق اولدیغنی سویلیور» دییه‌رك بونك موجودیتندن بحث ایتمشده، بزم بیلدیگمزه کوره، بو اثری ایلك دفعه تدقیق ایدهن واونك استانبول کتبخانه‌لرنده کی مختلف نسخه‌لرندن بحث ایله علم عالمنه طایتان، «خلیل ادهم» بك افندیدر: ابتدا «وان برخم» له مشترکاً نشر ایتمش اولدیغنی «سیواس و دیوریک کتبه‌لری» [قاهره، ۱۹۱۰، ص ۵۰، ۲، نومرولو نوطه‌ده] نده «مناقب قاضی برهان‌الدین» نامی آلتنده «آیاصوفیه کتبخانه‌سی» نده ۳۴۶۵ نومروده مقید اولان نسخه‌دن بحث ایتمشدرکه، «قله‌مان‌هوار» موخرأ «اسلام آنسیقلوپدیس» نه یازدیغنی «برهان‌الدین» ماده‌سنده شبهه‌سز بوندن نقلاً «بو آیاصوفیه نسخه‌سی ذکرایدهر. خلیل ادهم بك مؤخرأ «تاریخ عثمانی انجمنی مجموعه‌سی» نك ۱ تشرین اول ۱۳۲۸، تاریخی ۱۶ نجی جزؤنده منتشر «سیواس سلطانی قاضی برهان‌الدین نامنه قیصریه‌ده برکتبه» عنوانلی مقاله‌نك بر حاشیه‌سنده [ص ۱۰۱۹، ۱، نومرولی نوطه] آیاصوفیه نسخه‌سندن باشقا، طوب قانی سراینده «اندرون کتبخانه‌سی» نده [نومرو ۲۸۲۲]، راغب پاشا کتبخانه‌سنده [نومرو ۹۸۲] و اسعد افندی کتبخانه‌سنده [نومرو ۲۰۷۹] بولونان نسخه‌لری ده کوسترمش، و یالکیز مؤلفك دكل کتابك اصل اسمنی ده ایلك دفعه اولارق تصحیح و تعیین ایله مشدر. مؤخرأ «احمد توحید» بك ینه عین مجموعه‌ده بوائزك اولدقچه اطرافلی بر خلاصه‌سی نشر ایتك صورتیه [مجموعه‌نك ۲۶-۳۳ نجی جزؤلرنده، ۱ حزیران ۱۳۳۰-۱ آغستوس ۱۳۳۱]، آناتولی تاریخیله اوغراشانلره مهم برخدمنده بولوندی. اوندن صوگرا،

اون دردنجی عصر آناتولی تاریخنه عائد مملکتتمزده انتشار ایدهن بر چوق مقاله‌لرده و مختلف کتابلرده «بزم و رزم» دن دائماً بحث ایدیلدیگنی کورو یورز. مع مافیه، بو غیر مطبوع بویوك متندن هنوز عامیله استفاده ایدیله بیلدیگنی ادعا ایتك قابل دكلدر؛ آنجاق، بو مختلف نسخه‌لرك مقایسه و تنقیدیه وجوده کتیریلن واعلام جدولاری ده احتوا ایدهن بو طبعك انتشارندن صوگرا، «بزم و رزم» ك احتوا ایتدیگی بوتون معلومات میدانه چیقمش اولاجقدر. فی الحقیقه بواژده آناتولینك یالکیز سیاسی و عسکری تاریخنه دكل، دینی و مدنی تاریخنه، آنولوژیسه عائدده بك مهم معلومات موجوددرکه، شیمدی به قدر هیچ برمتبع «بزم و رزم» دن بونقطه نظر دن استفاده ایتمه مشدر.

اثری استنساخ و طبعنه نظارت ایدهن کلیسی معلم رفعت بك، ایفا ایتدیگی بو قیمتلی خدمتدن دولایی بیان تشكر ایتك وظیفه‌مدر. عرب و عجم لسانلرنده کی ده‌رین وقوفی اعتباریه بو مشکل وظیفه‌ی موفقیته تماملایان فاضل آرقاداش‌سمر، رجام اوزرینه کتابك صوگنه علاوه ایتدیگی مفصل فهرست واعلام جدولاری سایه‌سنده، «بزم و رزم» دن استفاده‌ی چوق قولایلاشدیر مشدر. «بزم و رزم» ك اهمیتنی و شیمدی به قدر اوندن نه نسبتنده استفاده ایدیلدیگنی کوستره‌ن شوقیه سطرلردن صوگرا، اترك محرری، مختلف نسخه‌لری، بونسخه‌نك طبعنده ناصل بر اصوله رعایت ایدیلدیگی حقنده مختصر ایضاحات ویریه‌بیلیرز.

I

عزیز بن اردشیر استر آبادی

کندی اسمنی اثرنده بالذات «عزیز» اولارق تصریح ایتدیگی حالده، «ابن عربشاه» ده واوندن نقلاً «کاتب چلبی» ده یا کلیشلمقله «عبدالعزیز» دییه ذکر ایدیلن مؤلفمزك ترجمه‌حالی حقنده شیمدی به قدر بیلین یکانه معلومات، «ابن عربشاه» ك «عجائب المقدور» نده اوکا عائد اولان روایتدن عبارتدی: «کاتب چلبی» نك ده عیناً نقل ایتدیگی بو روایت کوره، «بغداد» اهالیسندن اولان «عبدالعزیز»، عربی و فارسی نظم و نثرده بویوك بر مهارت صاحبی اولدیغندن، بغداد حکمداری «آل جلاير» دن «احمد بن اویس» ك ندیمکی خدمتمنده بولونیورمش؛ «قاضی برهان‌الدین» بونك مزیتلرینی خبر آلارق

کندیسنه کونده رهنه سنی «سلطان احمد» دن التماس ایتیش. فقط «سلطان احمد» بوقیمتلی ندیغنی کونده رهنه راضی اولمادیغنی کی، بودعوتدن قوشقولانهرق اونک قاجامه سی ایچون آرقه سینه کوزجیلر قویغش. «قاضی برهان الدین» بو خبری آنجه «عبدالعزیز» کیزلیجه برآدام یوللامش؛ تورلوتورلو وعدلرده بولونمش، اوده نهایت قاجمه راضی اولمش. برکیجه «سلطان» حرمدن اویورکن، عبدالعزیز «دجله» کنارینه کلش، البسه سنی چیقاروب اورایه براقش؛ نهره کیرمش؛ براز اوتنده کندیسنی قاجیرمق ایچون بکلین آداملر التحاق ایدمک تبدیل قیافله کروانه قاریشمش، و «سیواس» کلش. اویقودن اویانجه ندیغنی آراتان «سلطان احمد»، اونک «دجله» ده بوغولدوغنه قانع اولمش؛ فقط صوکر ایشک حقیقی اوکره نوب پک متأثر اولمش [۱].

ایشته «قاضی عزیز» ک مبادی احوالی و «قاضی برهان الدین» انتسابی حقنده شیمدی به قدر بیلینن معلومات. حالبوکه مؤلفمک «بزم و رزم» ده بوخصوصده ویردیگی معلومات، داها زیاده ماصاله بکزمین بوروایتله هیچ تطابق ایتیمور. «سبب تألیف کتاب و علت و تحریر آن» فصلنده آکلانیدیغنه کوره، مؤلفک اصل اسمی «عزیز»، باباسنک آدی «اردشیر» در. کندیسنی «استرآباد» طوغشمسه ده، کنجلیکنی «بغداد» ده یکیرمیشدر. (۷۹۵) ده «تیمور» ک بغدادی ضبطی اوزرینه «سلطان احمد جلایر» له برابر «بغداد» دن قاجیور و تانارلرک آلدن قورتولارق «مشهد» التجا ایدیور. بر قاج کون اوراده قالدیغنی صیراده، بر طاقم تانارلر «مشهد» کلورلر؛ و مؤلفی سائر بر طاقم آداملرله برلکده یاقالایه رق او صیراده «حله» ده ده بولونان «میرانشاه» ک کورتوریورلر. «میرانشاه» ک لطف و عاطفتی کورن «عزیز» برمدت اونک یاننده قالیور. بغداد ایشی یتیرن تانار اوردوسی «دیاربکر» دوغرو حرکت ایدمک «میردین» طرفلرینه کلنجه «عزیز» قاجق فکرینه دوشویور. نهایت اوردونک «آمد» ایله «میردین» آراسنده قوناقلادیغنی بر صیراده، بر کیجه قارا کلقدن استفاده ایدمک، اوجوارده بولونان و هنوز «تیمور» تسلیم اولمایان «صور» قلعه سینه قاجیور؛ اورادن ده «آمد-ارقین» یولیه

[۱] «عجائب المقدور» ک Samuel Henricus Manger طرفندن «Mdcclxvii» ده لاتینجه ترجمه سیله برلکده مطبوع متنه مراجعت: ص ۴۸ ه و متعاقب؛ كذلك «کشف الظنون»، مصر طبعی، ص ۱۷۷؛ آیریجه «عجائب المقدور» ک نظمی زاده طرفندن یاپیلان ترجمه سینه باقکز: ۱۲۷۷ طبعی، ص ۸۹-۹۰.

۱۱ شعبان ۷۹۶ ده «سیواس» کله رک «سلطان برهان الدین» ک التفاتنه مظهر اولیور و اوکا انتساب ایدیور؛ نهایت بر کیجه، حکمدارک مجلسنده تاریخدن یخت اولوندیغنی صیراده، کندی «بزم و رزم» لرینی اخلاصه یادکار براقه جق بر تاریخ یازمه سنی سلطان اوکا تکلیف ایدیور؛ وایشته «بزم و رزم» بوصورتله وجوده کایور.

کورولیورکه «ابن عربشاه» ک روایتله مؤلفک بالذات ویردیگی معلومات آراسنده بویوک بر تخالف واردر. بالخاصه «سلطان احمد جلایر» ک سوکیلی ندیملرندن اولدیغنی حقنده کندیسی هیچ برشی سویله میور. حتی، اونک تخته چیققدن صوکر اسکی رجال وامرایی برربرر تولدوره رک، یاننه طوبلادیغنی بر طاقم اجلاف ایله عشرت و سفاقت مجلسلری قوردیغنی، ابتدا «توختامیش» ک صوکر «تیمور» ک آذربایجان ویرانه بر طاقم آقینلر یاهرق مملکتی تخریب و خالق محو و پریشان ایتدک لرینی، «سلطان احمد» ک تیمور اوردولری قارشیسند «تبریز» ی براقه رق «بغداد» التجا ایتدیگی زمان بینه یتنه متنبه اولمادیغنی، یاننده کی اجلاف ایله عیش و عشرته دوام ایتدیکنی، کندیسنک بو الیم حاللره اوزاقدن عبرت و تأسفله باقدیغنی، وداها او زماندن «سلطان برهان الدین» ک یاننه کلکک نیت ایتدیکنی آکلانیمور. دیمک اولیورکه مؤلفم «سلطان احمد جلایر» ک ایله سوکیلی ندیملرندن دکل، بالعکس، سوء اداره سندن خوشنود اولمایان مخالفلردن و متقدرلرنددر.

سیواسه کلکسی تاریخی اولان ۷۹۶ دن کتسانی اکیال ایتدیگی ۸۰۰ تاریخنه قدر «برهان الدین» ک یاننده بولونان «عزیز بن اردشیر»، اونک تولومندن صوکر [۱] عجا

[۱] «قاضی برهان الدین» ک وفاتی تاریخی بر چوق عثمانلی مورخلری ۷۹۴ ایله ۷۹۹ آراسنده کوسته ریبورلر [خلیل ادهم، قیصریه شهری، ص ۱۲۲]. حالبوکه «بزم و رزم» ک آياصوفیه نسخه سنک «کتبه» سی، ۸۰۰ رجبنک غره سنده اونک هنوز بر حیات اولدیغنی آکلانمده در. خلیل ادهم ک، بونقطه یی نظر اعتباره آلارق، «قیصریه شهری» نده، اونک ۸۰۰ اواخرنده ویا ۸۰۱ اوائلنده وفات ایتمه سی ایجاب ایدمک کی قید ایتیش اولدیغنی کی، «دول اسلامیه» سنده ده وفات تاریخی اولارق ۸۰۱ سنه سنی قبول ایتشدر [دول اسلامیه، ص ۳۸۷]. «قاضی برهان الدین» ک ۸۰۰ دن اول وفات ایتمه دیکنی دیگر بر دلیل ایله داها تأیید ایده بیلیر: راغب پاشا کتیباخانه سنده (۳۸۱) نوموده اونک «ترجیح التوضیح» آدی مشهور اثرینک بر نسخه سی واردر. مؤلف، اثرک صوکنده، اونی ۷۹۹ شعبانک دردیجی بر شنبه کونی اکیال ایتدیکنی قید ایدم؛ بونک صوکنه، اثرک مستمنی شو قیدی علاوه ایتشدر: «ثم انتقل من المسودة السلطانية البرهانية خلد الله تعالى سلطانه و اوضح برهانه يوم الاثنين في التاسع عشر من ربيع الاول سنة ثمانمائة هجرية». کورولیورکه بواثری سلطانک مسوده سندن استنساخ ایدن کاتب، ۸۰۰

نە ياپىدى؟ نەلەردە ياشادى؟ بو خصوصەدە براز معلومات وىرەن يىكانە منبع، يەنە «ابن عربشاه» كە «عجائب المقدور» يىدر. اونك نفل ايتىدىكى روابتە كورە «عزىز» بوخادىدەن صوكرا «مصر» كىتمىش، «قاھىرە» دە ياشامىش، ونهايت، سرخوش بولوندىنى برىرادە بوكسك برطامەن دوشەرك ئولمىشدر. [۱] «عراق» دە و «آناطولى» دەدە اوغرايدىنى مەئادى فلاكتلردن صوكرا، عرب ادبىياتىدەدە مەتخىر اولان مۇلفىزك، اوصىرادە سىياسەت ك ساكن، خارىجى هجوملار غىر معروض بولونان مدنى وزىنكىن مصر قىطەسە كىتمەسنى پك طبعىدر. بالخاصە، مملوكلر دولتىك «قاضى برهان الدين» قارشى توجىھكار اولدىنى دە نظر اعتبارە آلتىرسە، «عزىز» ك اورانى ترجىج اتمەسك اسبابى داھا اىي آكلاشلىر. اودورە عائد مصر منبعلى داھا اىي تدقيق ايدىلەجك اولورسە، بلىكە، مۇلفىزك صوك سەلرى حقندە براز داھا اطرافلى وداھا موثوق معلومات الدە ايدىلەبىلىر امىندەبىم.

«عزىز بن اردشير» ك علمى و ادبى هويتى تەيىن ايجون المزدە «بزم و رزم» دن ياشقا هىچ بر واسطە يوقدر. فى الحقيقە «ابن عربشاه» اونك عربجە و عجمجە نثر و نظمە «عجوبة زمان» دىنلەجك قدر مستناب قابىلىتە اولدىنى و «بزم و رزم» ينك «عتى» نك مشهور «تارىخ يىمى» سە فائق صايىلا بىلەجكنى سويليور؛ «عجائب المقدور» مترجمى «نظمى زادە» دە هىچ بر اساسى اولمادىنى حالە «عربجە و فارسى ديوانلىرى اولدىنى» علاوہ ايدىيور. اودورلر ك تەلقىسە كورە «تارىخى اثرلر» يالكر مۇلفىك ادبى قدرتى

ربىع الاولك اون دردىنجى كونى استىساخى كمال ايتىشدر؛ و بورادەكى دعالر قىطەتەلە كوستەرىيوركە، سلطان بو صىرادە هنوز بر حىاندەر. «ابن حجر» ك «الدرر الكامن» شىندىن استفادە ايدەن «شقايق» مۇلى اونك وفاتى ۸۰۰ سەسەنك اواخىندە كوستىيور [ترجە شقايق، ج ۱، ص ۴۳-۴۴؛ «دوقتور رەشەر» ك آلمانجە ترجمەسى، ص ۱۰].

[۱] «ابن عربشاه» دىيوركە: «ثم ان الشيخ عبدالعزيز هذا بعد لهيب هذه النائرة انتقل الى القاهرة ولم يبرح على الابراج ومعارفة راح الاتراح حتى خاضته نشأة الوجد فصاح وتردى من سطح عال فطاح ومات منكسرا ميتة صاحب الصراح والله اعلم» [ماثره طبى، ج ۱، ص ۴۵۶؛ نظمى زادە ترجمەسى، ص ۹۰؛ اولطرفدە دخى مقبول اكابر و مرغوب افاضل اولوب رغبەت ابلە خوش حال اوقات كذار اولدى. آنجاق كيفە مبتلا اولقلە بر وقت سكردە بر عالى يردن دوشوب كيف مهلك الله منتقل دار آخرت اولدى]. بو اثرىنى ۸۴۰ دە يازان [عين طبع، ج ۲، ص ۷۷۸] «ابن عربشاه» ك بو معلوماتندن باشقا، «عزىز» ك صوك دورلرە عائد معلوماتىز يوقدر.

كوستەرجك بر محصول عد اولونوردى. بو نقتە نظر دن تدقيق ايدەجك اولورسەق، اصلاً «استر آبادلى» لى اولوب كىنجلىكنى «بغداد» دە كچىرەن مۇلفىزك، عرب و عجم لسانلرندە قدرتلى بر «منشى» و «شاعر» اولدىنى سويلە يەبىلىرز. اثرە يرير ايراد ايدىلن عربى و فارسى منظومەلردن بر قىسمىك دوغروند دوغرويه اوكا عائد اولدىنى مصر حدر [۱]. بو پارچەلر آراسىندە «سلطان برهان الدين» «تقديم ايدىلش عربجە قصيدەلردە واردركە، شاعر بورادە عرب شاعرلىرىك غنىسە اتباع ايدەرك اسسەنى ذكر اتمەش، يالكر ۵۳۹ نجى صحيفەدەكى فارسى بر منظومەدە مخلصىك «عزىز» اولدىنى تصرىح ايدەرك، بو صورتلە باشقا بر مخلص قوللانمادىنى دە آكلاشدر. «سيواس» كلىكى زمان سلطانە تقديم ايتىدىكى عربجە قصيدەنى قيد ايدەرك، سلطان وصفندە داھا بو كى بر چوق قصيدەلرى اولدىنى دە تصرىح ايدىيور. اصلاً «استر آبادلى» اولماسە رىغما، آلمش اولدىنى مدرسە تحصيلىك تاثيرىلە، «عربجە» يە فارسىدن داھا فضلە اهميت ويردىكنى، حقى اثرىنك صوكندە عربجەنك «فارسى» يە فائىقىتى مدافعە ايتىدىكى كورويورز. حق بوسىبلە اثرىنى ابتدا «عربجە» يازمق نيتندە اولدىنى حالە، مؤخرآ آناطولىدە فارسىنك عربجەدن داھا فضلە شايع اولدىنى، و بوتون معاملات عمومىدە فارسى لسانىك قوللانمادىنى نظر اعتبارە

[۱] اثر ك مختلف يرلرندە ۱۵۴۱ يىت واردركە، بونلر ك ۱۹۶ سى مۇلفىكدر. بونلردن ۱۳۷ يىت عربجە، ۵۹ يىت دە عجمجەدر. مۇلفە عائد اولان منظومەلر شونلردر:

ص ۵ :	۳	فارسى بيت	ص ۴۳۱ :	۱	فارسى بيت
» ۱۳ :	۱۰	» لغز	» ۵۳۹ :	۲	» »
» ۲۰ :	۳	» »	» ۵۴۱ :	۵	» »
» ۲۴ :	۱	» »			
» ۲۶ :	۱	» »	» ۷ :	۲	عربى بيت
» ۲۹ :	۵	» »	» ۱۹ :	۳	» »
» ۳۴ :	۳	» »	» ۳۸ :	۷۰	» قصيدە
» ۴۶ :	۱	» »	» ۴۸۵ :	۲۶	» »
» ۸۰ :	۷	» »	» ۵۰۱ :	۵	» »
» ۹۲ :	۴	» »	» ۵۱۵ :	۳	» »
» ۱۱۶ :	۲	» »	» ۵۲۰ :	۲۰	» »
» ۱۲۶ :	۱۱	» »	» ۵۴۰ :	۸	» »

الارق اثرینی فارسی اولارق یازدیغنی بالخاصه قیدایدیور [۱]. «تورکجه» بیلوب بیلیمه دیکنه دائر ایسه ائرده هیچ بر اشارة یوقدر .

«بزم و رزم» ک مطالعه سی، مؤلفمزک اودورده یوکسک بر عرفانه صاحب اولدیغنی، حق «احکام نجوم» مده وقوفی ورؤیا تعبیرنده اختصاصی آکلاتیور: اثرک (۵۳-۴۸) نجی صحیفه لرنده کی ایضاحات هم بونی، همده «قاضی برهان الدین» ک بونلره ایناندیغنی کوسته ریر. ینه «بزم و رزم» ده، سلطانک «مولانا» نک شعرلرندن تفألده بولوندیغنی، اوکا چوق حرمتکار اولدیغنی، کندیسینه کونده ریلش اولان «شیخ اکبر» خطبله یازیلش «فصوص الحکم» نسخه سندن چوق استفاده ایتدیکی، اوآراق آناطولیده درویشلرینک خصوصی بر کسوه سی ده اولان. «طریقت احمدیه» نک یغنی رفاعیلکک یاییلدیغنی [۲] آکلاشیلیور؛ کرک آناطولینک دینی تاریخی ایچون، کرک «قاضی برهان الدین» ک معنوی شخصیتی آکلامق ایچون پک مهم اولان بوتفصیلاتی ویریرکن مؤلفک قوللاندیغنی لسان، بالخاصه «مولانا» و «شیخ اکبر» حقنده کی تعظیمکارانه افاده لری، اونک، زمانک بوتون منورلری کی، صوفیانه تأثیرلر آلتنده قالدیغنی آکلاتمقده در [۳].

[۱] مطبوع متنک ۵۳۶-۵۴۱ نجی صحیفه لرینه باقیکنز. آناطولیده فارسینک درجه اهمیت حقنده کی شوقید پک معنیداردر:

«... اما چون جمهور اهالی ممالک روم بزبان پارسی مایل وراغب بودند و اغلب سکان و قطان آن بلاد بلفت دری قائل وناطق وجميع امثله و مناشیر و مکاتبات و محاسبات و دفاتر و احکام و غیر آن بدین لغت مستعمل و متداول و دواعی و خواطر همکنان بنظم و نثر پارسی مصروف و مشغول مبنی برین مصلحت فرمان مطاع لازم الاتباع لازال نافذا فی الاصقاع برانجمله بارز شدکه این کتاب بزبان پارسی مسطور گردد و این دری طری در سلک عبارت دری انتظام پذیرد تا فوائد آن میان خاص و عام شایع و مستفیض شود و منافع و مستودعات آن جمله را مفهوم و مستفاد گردد» [ص ۵۳۷].

فارسینک او دورده آناطولیده عمومی حیاته و دولت معاملاننده قازانمش اولدیغنی اهمیت، سائر وثیقه لرله ده معلوم و مؤیددر. «بزم و رزم» مؤلفی بوسوزلریله بو واقعه نی تأکید ایتش اولیور.

[۲] داها اون دزدنجی عصرک باشلرنده آناطولیده رفاعیلکک نه درجه یاییلمش اولدیغنی آکلامق ایچون «تورک ادبیاتنده ایلك متصوفلر» ه مراجعت ایتدیکنز [اعلام جدولنده «احمدیه» و «رفاعیلک» کله لرینه باقیکنز]. سلطان برهان الدینک مولانا نک شعرلرندن تفأل حقنده مطبوع متنک ۳۳۷ نجی صحیفه سنه باقیکنز. اثرک مختلف یرلرنده برهان الدینک مولانا یه مربوطیتنی کوسترنه فقره لره تصادف ایدیلیور.

[۳] سلطان برهان الدینک «فصوص الحکم» ی اوقودقدن صوکر تصوفه مراق صاردیغنی و بوکا عائد بر چوق اثرلری اوقویه رق بو علمک غوامضنه ده واقف اولدیغنی مؤلف آکلاتیور؛

خواص و عوامک مقبولی اولماسی ایچون اثرینی «موجب نفرت طباع و انقباض خواطر اولان اغلاق و ابهامدن» عاری و هرکسک آکلایه بیله جکی عباره لرله یازدیغنی سوبله یین «عزیز بن اردشیر» «قاضی برهان الدین» ک یاننده آنجاق دوت سنه قدر قالا بیله جکی ایچون، اوندن اولسکی وقایعی، یا بالذات حکمداردن یا اونک کندیسینه تدارک ایتدیکی ناقللردن و یا تحریری وثیقه لرندن استفاده صورتیله میدانه کتیرمشدر. کتابده اسمی کچن تاریخی اثرلر، مقدمه ده «بغداد» دن بحث ایدره رکن بر از استفاده ایتش اولدیغنی «ابن جوزی» تاریخیله، «قارامانلیلر» دن بحث ایتدیکی ائنده اونلرک اصلی حقنده معلومات آلدیغنی سوبله دیکی «ساجوقنامه» در. بو «ساجوقنامه» نک «ابن بی» یه عائد اولان مشهور «ساجوقنامه» اولدیغنی قوتله سوبله یه یاییرز [۱].

II

بزم و رزم

«کاتب چلبی» نک «ابن عربشاه» دن نقلاً «تاریخ القاضی برهان الدین السیواسی» نامی آلتنده ذکر ایتدیکی بو کتابه، مؤلفی طرفندن «بزم و رزم» عنوانی ویریلدیکنی کوروپورز. مؤلف، سلطانک یالکیزجک میدانلرنده کی قهرمانلغنی دکل، خصوصی عشرت مجلسلرنده کی واکلیجه لرنده کی ارکان وقواعدی ده هرکسه آکلاتق مقصدیله اثرینی یازدیغنی

«فصوص» حقنده «مستودع حقایق الی و مجموعه دقایق توحید و تحقیق» صفتلرینی قوللانیور [ص ۳۸۴]. مؤلفک مختلف یرلرده «جلال الدین رومی» حقنده ده چوق حرمتکار بر لسان قوللاندیغنی کوروپورز.

[۱] «بزم و رزم» مؤلفی، قارامانلیلردن بحث ایتدیکی برصیراده قیصه جه شونی سوبلیور: «و چون در ساجوقنامه مسطور است که پسر قرامان از اولاد فحمان لارنده است...» [ص ۹۷]. «قارامانلیلر» ک جدی اولان «قارامان» ک ابتدای حالنده «قرالدین ایلی» نده کی طاعلردن «لارنده» یه کومور طاشیان برتورکن اولدیغنی ابتدا سوبله یین، قارامانلیلردن دائما خصوصتکارانه بحث ایدن «ابن بی» در [آیا صوفیه کتبخانه سنده ۲۹۸۵ نومروده کی مفصل نسخه سنده «ذکر سبب استیلاء قرامانیان» فصلنده؛ کذاک «هوتما» طرفندن باصدیریلان «مختصر ابن بی» نسخه سنده مراجعت. بومشله حقنده تنقیدی معلومات آلق ایچون «آناطولی بکلکاری تاریخچه عائد نوطلر» آدی مقاله حزه باقیکنز: تورکیات مجموعه سی، ج ۲، ص ۱۶]. قارامانلیلرک دشمنی اولان «قاضی برهان الدین» ک مورخی، «ابن بی» نک بو علیه دارانه مطالعه سنی طبیعی احوال ایدره حزدی.

وبناء علیه بواسطی ویردیگنی بالخاصه تصریح ایتیکده در « ابن عربشاه »، بو اثرک درت جلد اولدیغی وقارامان ممالکمنده بولوندیغی قید ایتدیکی کی، مترجمی « نظمی زاده » ده بواقاده بی براز سوسله بهرک « بوتاریخک قارامان طرفند، مقبول علما و معتبر ظرفا اولوب رغبت ایله قرائت ایدیلدیگنی » سویله مکده در. حالبوکه المزده کی نسخه نیک صوک فصلنده بونک برنجی جلد اولدیغی تصریح ایدیلیور؛ ومؤلف، بوندن صوکرا کی وقوعانی ایکنجی برجلد اولارق یازمه جغفی وعد ایلور. بوجلدک ۸۰۰ تاریخنده اکمال ایدیلدیکی واساساً « قاضی برهان الدین » ک سلطانی بوندن صوکرا چوق سورمه دیکی ایچون، ایکنجی جلدک یازیلانسه نه زمان نه ده امکان قالمادیغی قولایقله استدلال اولونه ییلور.

المزده کی طبع ایچون، موجود نسخه لریک اسکیمی واک اعماده شایانی اولان « آیاصوفیه » نسخه سی اساس اتحاد ایدیش، و دیگر نسخه لرله ده مقابله اولونمشدر. یالکیز طبع اشناسنده اندرون نسخه سندن استفاده قابل اولامادیغندن، طبعک اکمالندن صوکرا اونکله مقابله ایدیلهرک جلدک نهایته بو فرقلری کوستردن بر جدول علاوه سی ضرورتی حاصل اولمشدر. کرک طبعه اساس اولان آیاصوفیه نسخه سی، کرک دیگر نسخه لر حقنده کی ایضاحات بوجه آتیدر:

۱. - آیاصوفیه نسخه سی

آیاصوفیه کتبخانه سنده ۳۴۶۵ نومروده مقید اولان بونسخه، موجود نسخه لریک اسکیمیدر: نسخه نیک صوکمنده کی قید، بونک مؤلف نسخه سندن، ینه عین سنده - یعنی تألیفک اکمال تاریخی اولان ۸۰۰ ده - « سیواس » ده « خلیل السلطانی » آدی برکاتب طرفندن استنساخ ایدیلدیگنی آکلامقده در. کتابک باش طرفندن بعض صحیفه لر - شبه سز، احتوا ایتدیکی تذهیباتک قیمتی اعتباریله - آشیریش اولدیغندن، بونسخه، مطبوع متک ایکنجی صحیفه سنده کی « عشق در پرده می نواز دساز » مصراعدن باشلامقده در. اکر او صحیفه لر موجود اولسه یدی، بو نسخه نیک مطلقاً سلطانک کتبخانه سی ایچون یازیلدیغی کوستردن برکتابیه مالک اولاجقدق. نسخه نیک کمال اعتنا ایله یازیلوب تذهیب ایدیش اولماسی، حق « مینیاتورلر » یاییلمق اوزره آراده برچوق یرلرک بوش براقیلمه سی، صوکرا نسخه نیک دوعروودن دوعرویه مؤلف خطندن و سیواسده استنساخ ایدیش اولماسی، کاتبک « خلیل السلطانی » لقبی، بونده هیچ شبهه براقیور.

خطاط « خلیل السلطانی » نک « سلطان برهان الدین » ک خطاطی اولدیغی، « بریتیش موزه موم » ده کی « دیون قاضی برهان الدین » نسخه سندن [۱] پک ای آکلا یورز: ۷۹۶ ده یازمش اولدیغی بو یکانه نسخه نیک صوکمنده کی « کتبه » سنده اسمی « خلیل ابن احمد الملکی السلطانی » اولارق قید ایدن خطاطک، « بزم و رزم » ک آیاصوفیه نسخه سی یازان « خلیل السلطانی » دن باسقا بری اولمادیغی محققدر؛ « خلیل »، سلطانک کتبخانه سی ایچون ناصل او دیوانی استنساخ ایتمشه، ینه عین مقصدله « بزم و رزم » ی ده استنساخ ایتمشدر.

حکمدار ایچون یازیلدیغی پک صریح اولان بو شاهانه نسخه، کوزول بر نسخ ایله حرکه لی اولارق یازیلمشدر. ورقلرک بوی ۳۸، اکی ۲۶،۵ سانتیمترودر؛ صحیفه ده یازینک اشغال ایتدیکی یر ایسه ۱۷×۲۵ سانتیمترودر؛ ۱۷ - طر اوزرینه سطرلنش اولان صحیفه لریک هر سطرند ۱۲ کثرتله ۱۲ کله وارد. بو نسخه نیک کاغدی آجیق قره م رنگمنده اولوب قالینجدر؛ عاده فضله اینجه لیتیش جیلان ده ریسنی آکدیریور. هر صحیفه نیک کناری ایکی اینجه سیاه چیزکیله چوریش و بو ایکی چیزکیک آراسی ده آلتون صویله دولورولمشدر. آیتلر کاملاً آلتون صویله یازیلدیغی کی، عباره آراسنده سلطانک اسمی کچرکجه اوده آلتون صویله یازیلمشدر. فصل باشلرینک ده بعضاً تماماً بمضاده قسماً آلتون صویله یازیلدیغی کورولیور. « شعر، فارسیه، بیت » کی کله لر، لعدن زیاده آتی بویاسی آکدیران بر قیرمیزله یازیلمشدر. نسخه نیک برنجی ورقک ایچ یوزی ظریف بر آلتون صویله ایشله نش، کنسارلری ده بویالی کوچوک جیچککله سوسله نمشد. بو صحیفه نیک آلتنده و اوستنده کی تذهیبلر آراسنده کوفی یازیشی آکدیران نقشلرده وارد. آشیریش اولان ورقلرک حکمدار نامه برکتابه ایله بسملهی احتوا ایتدیکی آکلاسیلیور. بوناقص قسملر طبع اشناسنده بالضروره دیگر نسخه لرده آلتمشدر. سوز باشلرینه، مصرع آرالرینه، مصحفرده اولدیغی کی آلتون صویله منقوش آلی یایراقلی کل شکلنده نقطه لر قونولمشدر. نسخه بی سوسله مک ایچون مخلف صحیفه لر تذهیبلر

[۱] گپ، اشعار عثمانیه تاریخی، ج ۱، ص ۲۰۹؛ بو دیواندن مستخرج بعض غزللر و رباعیلرله توغولر، ۱۹۲۲ ده استانبولده نشر ایدیلشد. هیچ بر قیمتی اولمایان بو بر باد طبع حقنده اوزمان « اقدام » ده بر تنقید یازمشدم. خلیل ادهم بک « دون اسلامیه » سنده « تورکجه دیوانی مطبوعه » دعه سی، شبه سز بوندن غلط اولاجقدر. بو استانبولده مطبوع نسخه نیک صوکمنده مستنسخک کتبه سی ده عیناً اقتباس اولونمشدر.

یایلدیغی کوزو یورز: مثلاً ۲۵ نجی یاپراغك ایکنجی صحیفه سنك ایکی کناری مذهدر؛
 ۴۳ نجی یاپراغك ایلك صحیفه سنكده بر فصل باشی ایله ایکی شرک صاغ و صولی چوق
 کوزل ایشله نمشدر؛ بو یاپراغك ایکنجی صحیفه سنكده کی بر بیتك صافی صولی ده بویله در.
 ۴۵ نجی یاپراغك برنجی صحیفه سنكده اورتیه دوشن شرلرله فصل باشنك ایکی طرفه
 چیچکلر نقش ایدیلشدر؛ بونك ایکنجی صحیفه سنكده ایشله نمش چیچکلر وارد؛ ۴۶ نجی
 یاپراغك برنجی صحیفه سنكده یالکز آلتون صویله ایشله نمش ایکی چیچك اولدینی کی، منك
 شکنده اوزاتیلان یازینك ایکی طرفه ده آلتون صیوانمیشدر؛ ۴۷ نجی یاپراغك ایلك
 صحیفه سنكده اورتیه بری صاغده بری صولده ایکی چیچك وارد؛ ۴۹ نجی یاپراغك
 ایکنجی صحیفه سی ده بویله در؛ ۵۰ نجی یاپراغك برنجی صحیفه سنكده ایکی صاغده ایکی
 صولده چیچکلر وارد؛ ایکنجی صحیفه ده یه عین صورتده آق چیچك منقوشدر.
 بونسخه نك یاپراغی طول و عرض اعتباریله اساساً داها بویوک اولدینی حالده، جلدله نیرکن
 فضله کسیدیلکندن، «میناتور» یایلمق اوزره آچیق براقیلان یرلرک کنارلرینه تعلیق
 ایله یازیش تعریفاتك برچوخی محو اولمشدر. رسم ایچون آچیق براقیلان صحیفه لرک و به ضیلرند
 قالمش اولان یازیلر بروجه آتیدر:

۱. — ۱۱ نجی یاپراغك برنجی صحیفه سی کاملاً آچیق براقیلش و اوستنده کی صحیفه نك
 صوکنه آلتون صویله «صورت بغداد» یازیلشدر.
۲. — ۶۶ نجی یاپراغك ایلك صحیفه سنك یاریدن فضله سی آچیق براقیلش و کنارینه
 «مجلس عیش و عشرت علی بك» یازیلشدر.
۳. — ۷۵ نجی یاپراغك ایکنجی صحیفه سنكده بش سطرلق یر آچیق براقیلش
 و کنارینه «صورت اجتماع سلطان با حاجی ابراهیم» یازیلشدر.
۴. — ۸۳ نجی یاپراغك ایکنجی صحیفه سنك یاریدن فضله سی آچیق براقیلش
 و کنارینه «صورت خواب دیدن سلطان جوانان عرب را در چاه» یازیلشدر.
۵. — ۸۴ نجی یاپراغك ایلك صحیفه سنك یاریدن فضله سی آچیق براقیلش و کنارینه
 «صورت لشکر کشیدن حاجی ابراهیم بر قیصریه و گرفتن خواجه بك را» یازیلشدر.
۶. — ۸۶ نجی یاپراغك ایلك صحیفه سنكده آق سطرلق آچیق یر براقیلش و کنارینه
 «صورت خلاص یافتن از چاه» یازیلشدر.

۷. — ۸۷ نجی یاپراغك ایلك صحیفه سنك تقریباً نصفی آچیق براقیلش و کنارینه
 «صورت قید علی بك» یازیلشدر.
۸. — ۸۹ نجی یاپراغك ایکنجی صحیفه سنك یاریدن فضله سی آچیق براقیلش
 و کنارینه «صورت آوردن سرحاجی ابراهیم» یازیلشدر.
۹. — ۹۴ نجی یاپراغك ایلك صحیفه سنك نصفی قدر آچیق براقیلش و کنارینه
 «صورت مفاوضه علی بك با سلطان» یازیلشدر.
۱۰. — ۱۲۳ نجی یاپراغك ایلك صحیفه سنك نصفی قدر آچیق براقیلش و کنارینه
 «صورت مجلس خسرو و وزرا و ارکان دولت» یازیلشدر.
۱۱. — ۱۳۱ نجی یاپراغك ایلك صحیفه سنك نصفندن فضله سی آچیق براقیلش
 و کنارینه «صورت مجلس اجتماع قلیج ارسلان و سلطان و سیدی حسام و جماعت اهالی
 و مولی شهر» یازیلشدر.
۱۲. — ۱۴۰ نجی یاپراغك ایلك صحیفه سنك نصفندن فضله سی آچیق براقیلش
 و کنارینه «صورت کبوتر و عقاب و باره کردن سلطان عقاب را و رهانیدن کبوتر»
 یازیلشدر.
۱۳. — عین یاپراغك ایکنجی صحیفه سنك نصفی قدر آچیق براقیلش و کنارینه
 «صورت شیرکشتن سلطان بشمشیر در خواب» یازیلشدر.
۱۴. — ۱۴۴ نجی یاپراغك ایلك صحیفه سنك نصفندن فضله سی آچیق براقیلش
 و کنارینه «صورت مجلس عیش سلطان با قلیج ارسلان» یازیلشدر.
۱۵. — عین یاپراغك ایکنجی صحیفه سنك نصفندن آزی آچیق براقیلش و کنارینه
 «صورت مجلس شراب در حضور سلطان و قلیج ارسلان و شیخ عادل» یازیلشدر.
۱۶. — ۱۴۵ نجی یاپراغك ایلك صحیفه سنك یاریدن فضله سی آچیق براقیلش
 و کنارینه «صورت همان مجلس و چوماق کشیدن شیخ عادل بر سر قلیج ارسلان»
 یازیلشدر.
۱۷. — ۱۵۲ نجی یاپراغك ایکنجی صحیفه سنك یاریدن فضله سی آچیق براقیلش
 و کنارینه «صورت قتل کیخسرو» یازیلشدر.
۱۸. — ۱۵۷ نجی یاپراغك ایکنجی صحیفه سنك یاریدن فضله سی آچیق براقیلش
 و کنارینه «صورت جلوس سلطان بر تخت امارت و بیعت اعیان و اشراف» یازیلشدر.

۱۹. — ۱۷۰ نجی یاپراغك ايكنجی صحیفه سنك یاریدن فضلہ سی آچیق براقیلیمش وکنارینه « صورت جنك قتل مفسدان » یازیلشدر .

۲۰. — ۱۷۸ نجی یاپراغك ايكنجی صحیفه سنك تمامه یاقین آچیق براقیلیمش وکنارینه — یازیلرك برقمی کیتمشده تخمیناً — « صورت جنك سلطان با حاجی شاد کلدی و کشتن او » یازیلشدر .

۲۱. — ۱۹۳ نجی یاپراغك ايلك صحیفه سنك یاریدن فضلہ سی آچیق براقیلیمش وکنارینه « صورت کذشتن سلطان ازمیان سپاه دشمن » یازیلشدر .

۲۲. — ۲۰۴ نجی یاپراغك ايلك صحیفه سنك یاریدن فضلہ سی آچیق براقیلیمش وکنارینه « صورت اجتماع اهل غدر ووقوف ایشان در موقف ندامت » یازیلشدر .

۲۳. — ۲۱۴ نجی یاپراغك ايلك صحیفه سنك یاریدن قدر آچیق براقیلیمش وکنارینه — یازیلرك برقمی کیتمشده تخمیناً — « صورت فتح قلعه اندیز » یازیلشدر .

۲۴. — ۲۲۷ نجی یاپراغك ايكنجی صحیفه سنك یاریدن فضلہ سی آچیق براقیلیمش وکنارینه « صفت قلعه قرا حصار » یازیلشدر .

۲۵. — ۲۳۱ نجی یاپراغك ايلك صحیفه سنك یاریدن قدر آچیق براقیلیمش وکنارینه « صفت مجلس عیش و شراب » یازیلشدر .

۲۶. — ۲۵۰ نجی یاپراغك ايلك صحیفه سی تماماً آچیق براقیلیمش وکنارینه « صورت محاصره کردن شامیان سیواس را » یازیلشدر .

۲۷. — ۲۵۴ نجی یاپراغك ايكنجی صحیفه سنك نصفی قدر آچیق براقیلیمش وکنارینه « سلطان یا شیخ یار علی » یازیلشدر . برنجی کله او قونامیور .

۲۸. — ۲۷۶ نجی یاپراغك ايلك صحیفه سنك نصفی قدر آچیق براقیلیمش وکنارینه « صورت اجتماع سلطان با سلیمان پاشا » یازیلشدر .

۲۹. — ۲۸۱ نجی یاپراغك ايلك صحیفه سنك نصفی قدر آچیق براقیلیمش وکنارینه « صورت مجلس عیش » یازیلشدر .

بونلردن باشقا بو نسخه نك (۱۷ ، ۳۳ ، ۴۲ ، ۴۴ ، ۴۶ ، ۴۸ ، ۴۹ ، ۵۴ ، ۵۸ ،

۶۱ ، ۶۲ ، ۶۴ ، ۶۹ ، ۷۰ ، ۷۱ ، ۷۵ ، ۸۰ ، ۸۱ ، ۹۲ ، ۹۵ ، ۹۶ ، ۹۸ ، ۱۰۵ ،

۱۱۲ ، ۱۱۶ ، ۱۱۹ ، ۱۲۵ ، ۱۲۸ ، ۱۲۹ ، ۱۳۲ ، ۱۳۶ ، ۱۵۰ ، ۱۵۹ ، ۱۷۵ ، ۱۸۱ ،

۱۸۸ ، ۲۰۷ ، ۲۱۳ ، ۲۲۲ ، ۲۳۴ ، ۲۳۹ ، ۲۴۷ ، ۲۶۹ ، ۲۷۲ ، ۲۸۸ ، ۳۱۰ ، ۳۱۶ ،

۳۳۱ ، ۳۵۹ ، ۳۶۰ ، ۳۶۶) نومرولو ورقلر ندهده بوش برلر براقیلیمشده ، کنارلر ندهده یازیلر تجلید ائساننده کیلیمش اولدیغندن بور سنملرك نهیه عائد اولاجغی بيله میورزه . دیمك اولیور كه بو كتابك رسملری یاپدیریمش اولسهیدی ، بوكون المزده اودور آناتولی حیاتی ، قیافتلرنی کوسترمه جك (۸۱) پارچه مینیا نور بولونه جقدی . مع مافیه بواثر ، بزه او عصرده آناتولیده تذهیب جیلکک و میذا تور جیلکک تعمیم ایتیمش اولدیغی آچیقجه کوسترمکده در [۱] . نسخه نك بعض ورقلر ندهده بویوجك بر مهریری کورولیور كه ، صوکرادن اولدجه قاپا بر صورتده حك ایدیلشدر . حکمداره مخصوص اولدینی محقق اولان بو نسخه نك ، یازیلدقدن صوکراد اصلیه مقابله ایدیلش اولماسی پك طبعیدر ؛ لکن بوکا رغما بعض اوافق تفك یا کلیشقلری اولدینی کی ، حرکه اعتباریلدهده بعض سهولره ، بعضآده اسم خاصلره مختلف یرلرده باشقا نورلو حرکه قوندیغنه تصادف ایدیلیور . مثلاً « برطاوش » کلمه سی بعضاً « ب » نك ضمی بعضآده فتحیه حرکه لشمشدر . بو نسخه نك طبیی ائساننده ، بالخاصه اسم خاصلرك حرکه لرینك بومتنده اولدینی وجهله عیناً محافظه سننه اعتنا ایدیلدی . نسخه نك جلدی ، یازیمی و تذهیبیه متناسب اولمادیغندن ، بونك صوکرادن یاپیلدیغنه حکم ایدیله بیلیر . تجلید ائساننده رسم تعریفاتندن برچوغلنك کیلیمش اولماسی ده بونی مؤیددر .

ب . — اندرونه نسخی

اندرون کتبخانه سنده ۴۸۲۲ نومروده مقید اولان بو جلد ، کوچوك قطعه ده ، تعلیق ایله یازیلش ، سرلوحه سی مذهب ، کاغدی آبادی ، جلدی شمسه لی عثمانی ایشی ، اولدجه کوزهل برنسخه در . نسخه (۲۱۱) ورق اولوب هر صحیفه ده (۲۹) سطرری حاویدر . قضاتدن

[۱] — آناتولی تورکاری آراسنده داها ساچوقیلر زمانندن باشلایه رق ، مذهب ، نقاشلر یتیشدیکنی ، کتابلرك تذهیب و میذا تورلرله تزین ایدیلدیکنی « اقدام » غره سنك « ۲۷ » تشرین اول ۳ ، ۱۰ ، ۱۷ تشرین ثانی وه کانون اول ۱۳۳۷ » تاریخی نسخه لر ندهده چقان بر مقالات سلسله سنده یازمشدم . بومستله یی اوزماندن بری تدقیق ایتکده اولدیغم جهتله ، ساچوقیلر دورنده آناتولیده تذهیب ایدیلش مختلف اثرلر بولدم ؛ و ۱۳-۱۴ نجی عصرلرده مذهبلكک و نقاشلنك آناتولیده ظن اولوندیغندن داها قولله انكشاف ایتدیکی قناعتی حاصل ایتدم . ایشته « بزم و رزم » ك آياصوفیه نسخه سی ده بوقناعتی تأیید ایده جك وثیقه لر دن بریدر . تورك صنعت تاریخنك چوق مجهول فالان بوساحه سی حقنده کی تدقیقلری یاقینده بویوجكه بر جلد حالنده نشر ایتك امیددهیم . اون دردننجی عصر صوکلر ندهده عثمانی حکمدارلری ایچون یازدیریمش و تذهیب ایتدیریمش بعض اثرلره ده تصادف ایتدیکی علاوه ایدیم .

«حفظی محمد افندی» اسمندە بر ذات طرفدن صدر اعظم «شهید» علی پاشا» نك خصوصی کتبخانه سی ایچون (۱۱۴۷) ده مصنف نسخه سندن یازیلشدر . صوکنده کی شو قید ، ایشته بونی کویستهریور : «تبیض این کتاب از نسخه مصنف باقلم احقر قضاة حفظی محمد واقع شد برای ادراج خزانه کتب صدر کیر آصف نحریر فاضل دهر نادره عصر سمی ابن ابی طالب علی اعداء الدین والدولة غالب لازال و لیا لارباب المطالب وذلك سنة سبع وعشرين ومائة والف من هجرة من له الشرف» . اساساً کتابک ایلک ورقدە پاشانک مهرینکده بولونماسی ، بونی تأیید ایتمکدهدر .

مستسخک «مصنف نسخه سی» اولارق کویستردیکی اساس نسخه ده هر حالده برچوق اکسیکلکیر بولوندیغی ، بونسخه ده آرا صیرا برچوق اکسیک یرلره تصادف ایدیله سیله ثابتدر . فقط غریبدرکه ، مستسخ بوا کسیکلکیرک یافرقه وارماش ، یاخود وارمشسده هیچ اهمیت ویرمیه رک وتصریحه لزوم کورمیه رک استنساخه دوام ایتشدر . مع مافیه آیاصوفیه نسخه سیله بونسخه آراسنده بعضاً اولدجه شایان دقت فرقلر موجوددرکه ، مطبوع متنک صوکنه علاوه ایدیلن جدولده کویستهریلشدر . برده ، مطبوع متنک ۵۲۸ نجی صحیفه سنده اشارت ایدیلدیکی وجهله ، بونسخه ده «ترجیح توضیح» ک خطبه سیله بیتمکده و آیاصوفیه نسخه سنده اونى تعقیب ایدن قسملر بونسخه ده بولونماقدهدر .

ج . — احمد افندی نسخه سی

احمد افندی کتبخانه سنده ۲۰۷۹ نومروده مقید اولان بونسخه ، کوچوک قطعه ده ، تعلیق ایله یازیلش ۶۴۸ صحیفه دن مرکب بر جلددر ؛ هر صحیفه ده ۲۱ سطر موجوددر . سرلوحه سی مذهب ، صحیفه کنارلری آلتون جدولی ، جلدی ساده قیرمزی مشیندر . ۱۲۴۱ تاریخنده «الحاج اسماعیل» آدی بری طرفدن یازیلشدر . طبقی اندرون نسخه سی کی بوده «ترجیح توضیح» ک خطبه سیله نهایت بولمدهدر .

د . — راغب پاشا نسخه سی

راغب پاشا کتبخانه سنده ۹۸۲ نومروده مقید اولان بونسخه ، کوچوک قطعه ده ، نسخ ایله یازیلش ، ۴۵۰ صحیفه لک بر جلددر . صوکنده نه مستسخک آدی ، نه ده استنساخ

تاریخی قید اولونماشدر . یالکیز بعضی هرجه شعرلره حرکه قونولشدر . بونسخه ده ، «اندرون» و «احمد افندی» نسخه لری کی ، «ترجیح توضیح» ک خطبه سیله بیتمکدهدر .

*
*

ایشته بوتون ایضاحات کویستهریورکه ، طبعه آیاصوفیه نسخه سنک اساس اتخاذا ایدیله سی بک طبعیدی . بو قدر اهمیتلی تاریخی بر اثر ایچون ، آیاصوفیه نسخه سی کی مؤلف نسخه سندن بالخاصه حکمدار ایچون حرکه لی اولارق کمال اعتنا ایله وعین سنه ده یازیلش بر نسخه نك موجودتی ، بویوک بر قازانجدر . طبعه اساس اولاجق بویله قیمتلی واعتماده شایان برفسخه ، ناشرک وظیفه سی بک قولایلاشدریر . مع مافیه رفعت بک دیکر نسخه لرده ده اعظمی استفاده ایتک صورتیله ، «بزم و رزم» ک هر صورتله شایان اعتماد برطبعی وجوده کیرمشدر . آناتولینک اون دردنجی عصرک ایکنجی نصفنده کی تاریخی شیمدی به قدر اودرجه مجهول قالمشدرکه ، بومتنک نشریله ، متبعلرک الله بودور حقنده چوق زنکین یکی ماده لر کچمش اولاجقدر . یوقاریده سویله دیکم کی ، بومتن ، یالکیز سیاسی وعسکری حادثه لر حقنده دکل ، آناتولینک تاریخی طوبوغرافیسی ، مدنی تاریخی ، اتنولوژیسی حقنده ده بر ییقین مالزمنی احتوا ایتمکدهدر ؛ بومتنک نشریدن صوکر ، اونلرک بر علمی صورته ده تحلیل ، تصنیف وترکینه امکان حاصل اولاجقدر . «تورکیات انستیتوسی» بو بویوک و قیمتلی متنی نشر صورتیله ، آناتولی تاریخی تدقیقاتی ساحه سنده جدی بر خدمت کوردیکنه قانعدر .

کویستی زاده محمد فؤاد

بزم و رزم

مؤلفی

عزیز بہ اردشیر استرآبادی

Handwritten text in Arabic script, appearing as a list or series of entries on the left page. The text is faint and difficult to decipher.

For the book of the

قد وقع لغيره من حذر هذا الكتاب وثيقته نحا عن شواربنا ليفة ولفيف

يعون الله تعالى وتوفيقه ضحوة يوم الخميس من عشرة رجب

الفردسية ثمانية الهجرية بدار العلماء سيوان

حيث عن شران الثاني على يد العبد المفقير

الى الله الحلي على المحسن والجارى خليل

ت ب ط

كتب الله عن الياسات يديه وغفر له

ولو الدية والله الحمد والصلوة

على نبيه وعلى آله

الظاهرين وصحبه

التحسين

رَجَّحْتُ كُلَّ خَالِفٍ وَمُوَالِفٍ وَجَمَعْتُ مِنْهُمْ دُرَّةً وَتَجَارِباً
 كَمْ شَيْءٍ قَاسَيْتُهَا وَمَشَقَّةٍ وَنَوَائِبٍ مَارَسْتُهَا وَمَصَائِباً
 كَمْ لَيْلَةٍ فِيهَا طَوَيْتُ بَوَادِيَا وَفَدَا فِدَا وَمَهَا وَمَهَا وَسَبَاباً
 مَبَاتٍ فِي وَجْهِ الْبَسِيطَةِ مَعْتَرٍ أَلَا كُنْتُ لَهُمْ حَلِيفاً صَاحِباً
 وَالَيْتُ جُوهُورَ الْأَنَامِ مُنَافِقاً فِي جُحْمٍ فَرَحْتُ عَنْهُمْ تَائِباً
 مَا زِلْتُ فِي بَلَدٍ وَلَا زَيْعٌ سَوِيٍّ أَرْضِ الْعِرَاقِ قَرِيبٌ مِنْهُ نَوَائِبُ
 بَلَدٌ ثَوَّتَ فِيهِ الْمَكَارِمُ وَالنَّقَى وَحَيَّ الْمُلُوكَ مَرَاتِباً وَمَنَاصِباً
 وَازِلَ الْخِلَافَةَ وَالْوَلَايَةَ وَالسِّيَا وَوَالسَّعَادَةَ كُلَّهَا وَطَائِباً
 يَأْجِدُ بَعْدَ دُرٍّ مِنْهُ مُنْتَدٍ أَصْحَتِ شُمُوسُ الدِّينِ فِيهِ غَوَايَا
 فَكَانَ أَفْكَارُ الْمَسِيحِ نَسِيمُهُ بَحْبِ الْعِظَامِ رَاقِياً وَتَزَائِباً
 لَهْفِي عَلَى صَوْتِ الْجَمَامِ إِذَا غَدَا بَعْضُ لِبَعْضٍ بِالْهَدِيلِ مُجَاوِباً
 وَعَلَى ظِلَاءِ بَارِزَاتِ نُهْمَةٍ مُتَصِدِّاتٍ لِلْأَسُودِ جَوَاباً
 فَإِذَا نَطَقَ نَزْنٌ دُرّاً قَائِماً وَإِذَا أَصْحَحَ كُنْزُ رِيزِ نَحْمَاتِ قَابِلاً
 يَا طَيْبَ عَيْشِ زَمَانِنَا الْمَاخِي كَانَ الْجَيْبُ مُوَصِّلاً وَمُصَلِّجاً
 أَلَامَ كَمَا تَارَيْنِ مُبَكِّراً كَأَسَادِهَا قَامِرٌ أَكْفٌ كَوَاعِباً
 مَعَ أَصْدِقَاءِ مَكْرَمِينَ شَمَائِلَا وَمُعْظَمِينَ مَحَانِدَا وَمَنَاسِباً
 أَلَيْسَ بِجَمَلِي الْمَرْفُوعِ وَجْهِهِمْ صَرَفَ الزَّمَانِ بِلَا دِلَالَةٍ مُتَاعِباً

وَقَاتِ يَذَرِ سُلْطَانُ خَلْدِ اللَّهِ
أَيَّامَ سُلْطَانِيَّتِهِ وَأَمْدَنَ يَجْلِبُ

وَجُونَ بِمَعْنَى رَسِيدٍ بَرَقَصِيَّتٍ بِفِعْلِ اللَّهِ مَا يَشَاءُ وَيُحْكُمُ مَا يَشَاءُ
قَضَاءُ بَرَزْخِيٍّ وَفِيضَانَاكَ شَدَّ وَنَقْدِيٍّ عَكْسِ نَدِيرِ جَانِبِي كَشْتِ وَأَنَّ مَبِيعَ زَلَالِ كَالِ وَمَبِيزِ
بِهَالِ أَقْبَالِ الْمَوْتِ الْأَعْظَمِ وَالطُّورِ الْأَشْبَهِ أَعْلَامِ عِلْمَاءِ الْعَرَبِ وَالْعَجْمِ مَنْشَأَ الدُّوَلِ الْعَنَاءِ
وَالسُّلْطَانَةِ السَّمَاءِ شَمْسِ الْمَلِكِ وَالَّذِي يُحْمَدُ أَنَا اللَّهُ بِرُفَاهَةِ • وَثَقُلَ الْجَنَابَاتِ مِيزَانَهُ كَرَجِ
أَيْنَ غَضَبِ دَوْلَتِ وَلَوْجَهُ أَيْنَ يَكِينِ سَعَادَتِ بُوْدَ زَفَايَ فَنَابِصْفَهُ صِفَانِ جِلَّتِ كَرْدِ • وَازْغَرِ
شَرَايَ أَهْطُوطِ مَالُوفِ أَرْجَعِي وَاصِلَ شَدَّ وَبَقَامِ فِي مَقْعَدِ صِدْقِ
مَالِيكَ مُتَنَدِّلِ يَمُوتُ مَكْنَهُ اللَّهُ فِي عَلَيْنِ وَجْهَتُهُ مَعَ آيَاتِهِ
لَقَرْنِ الشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ جَسْنَ أُولَئِكَ زَفِيْقَا شَعْرِ

حُكْمُ النَّيَّةِ فِي الْبَرَزْخِ جَارِ مَا هَذَا الدُّنْيَا بِمَا زَقَرَارِ
فَالْعَيْشُ نَوْمٌ وَالْمَيَّةُ يَقْظَةٌ • وَالْمَرْءُ بَيْنَهُمَا خِيَالُ سَنَارِ
وَالنَّفْسُ أَرْجِيَتْ بِذَلِكَ أَوَّلَتْ مُقَادَةَ لِأَرِمَةِ الْأَقْدَارِ
وَالدُّهُرُ يُخَدِّعُ بِالْمَوْتِ وَيُغِيصُ أَنْ هُنَا وَيَهْدُمُ مَا بَيْنَ يَوَارِ
فَاتِهِ سِيَّةِ •

فَعَانِ رَأْفَتِ أَيْنَ رَجَحِ سَائِلِ لَحْثُ نُوْدِ فَعَانِ زَكْرَدِشِ أَيْنَ جَانِ شِكَاكِ جَوْدِ پَرِشْتِ •
كَهْ صُورَتِي كِهْ بِمَعْنَى نِكَاشْتِ خُودِ شَرْدِ كِهْ كُوْنِي كِهْ شَيْءُ سَاكِ شَفْتِ خُودِ شَكْتِ •

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عزت و عظمت آفریدکاری را تعالی شانه و بهر برهانه سزاوارست که بنی آدم را بجزایات
آفتاب عنایت بی علت ذره وار از خاک برداشت و بفضل و هدایت و کرم بی نهایت بر سائر
مخلوقات و مکونات بر کاشت مالک المذکی که در تدبیر امور ملک و ملکوت و ترتیب عوالم
لاهوت و ناسوت بوزیر و مشیر و ظهیر و نصیر محتاج و مفتقر نکشت لاجرم پادشاهی
وساطت او را مسلم است که ملک سرمد او را [۱] از تنگیس زوال و نکبت تحویل و انتقال
مصون و مأمونست (فسبحان لذل بیده ملکوت کل شیء و الیه ترجعون) مبدعی که بقوت
کامله و قدرت شامله ماهیات عقول و نفوس را بی ماده و مدت و آلت و عدت اختراع کرد
و از ممکن عدم بمسکن وجود رسانید قادری که بسایط افلاک را بحركات شوقی پیرا من
مرکز خاک در گردش آورد تابعیت جنبش اول زمان و مکان و حدود و جهات پیداشد
واجرام مستتیر را در سطوح مستدیر مرکوز و مرموز گردانید هر که را بعلی مفرد
و خاصیتی خاص مخصوص و منفرد ساخت تا بتوسط امتزاج ارکان درموالید سه‌گانه تأثیرات
خود بمصرف می‌رسانند و از فعل و انفعال نتایجی که مقصود است قوالب قوایل عالم کون
و فساد بظهور می‌پیوندد [۲] (ان فی خلق السموات و الارض و اختلاف الیل و النهار لآیات
لاولی الالباب)

نظم

ای اثر جلال تو کاه رضا و که سخط	حکم تو رفته بی خطا امر تو بوده بی غلط
دانش ما و حمد تو دیده مور و قرص خور	ذات تو و بیان ما بحر محیط و پای بط
عارف ذات خود تویی چیست کان آدمی	چون دم معرفت زندیک دوسه قطر سقط
در ملکوت قدرت جوهر عقل یک عرض	باجبروت عزت مرکز روح یک نقط
هست ز روی بخودی نقش خیال آب و گل	حرف و زبان ما و آب کاغذ و کله دست و خط
اول هر بدایتی آخر هر نهایتی	بخیر از وجود تو اول و آخر و وسط

قدیمی که غبار حوادث دوران بر دامن عزت او نشیند و طواریق تصاریف زمان

[۱] ظن ایندم که (را) زاندد • [۲] (می‌پیوندد) اولالیدر •

ببارگاه جبروت او مشطرق نشود سریرنه پایه آسمان کینه مرقاۃ آستان جلال اوست و قنديل جهان تاب آفتاب کترینه مشكاة درگاه کبریای او

نظم

دو قنديل رخشنده هر صبح و شام فروزد بدین کنبند نیل قام
ازین روی آفاق روشن کند وزان صحن کیتی جو کشتن کند

مشرب احدیتش از قاذورات اشباه و امثال منزّه و مصفا و حضرت صمدیتش از ادناس
احضاد و انداد معرا و مبرا (لیس کشته شیء و هو السميع العليم) طیارات عقول انبیا در هوای
هویت او حیرانند و سیارات او هام عقلا در ادراک اسرار حقیقت او سرگردان نه دست فکر
باز یال کنه کمال او تواند رسید و نه پای خیال حوالی سرادقات جلال او تواند کشت
(لا تدركه الابصار وهو يدرك الابصار وهو اللطيف الخير)

شعر

تبارك الله من لا عقل يدركه ولا تصوره الاوهام والفكر
اعیان ممکنات بروجوب وجود او دلیل ساطع و افراد کائنات بر امتناع نظیر او برهانی
قاطع (وان من شیء الا یسبح بحمده)

نظم

عشق در پرده می نوازد ساز عاشق کو که بشنود آواز
همه عالم صدای نغمه اوست که شنید این چنین صدای دراز
جميع طاعات ابرار در معیار بی نیازی او حبه عیار ندارد و تمامی جرایم فساق و فجار
در دریای رحمت او کاه برکی وجود ندارد اگر عابد را براند که باز آرد و اگر عاصی را بخواند
که نکند (لا یسأل عما یفعل وهم یسألون)

بیت

آنرا که تو رهبری کنی کم نشود و آنرا که تو کم کنی رهبری نیست
عاصفات قهرش خاک در کله جبارۀ جهان ریخته و عادیات هیبتش کرد از وجود
قهارمه زمان انگیخته (له الملك وله الحمد یحیی و یمیت و هو حی لا یموت بیده الخیر و هو علی

کل شیء قدیر) لطف او چون در کرشمه آید آتش بر خلیل کاستان گردانده (یا نار
کونی بردا و سلاماً علی ابراهیم) و علف او چون دندان بنماید هلاک نمود پشه فرماید
اولی نه بتقدم و بدایت آخری نه بتأخر و نهایت ظاهری نه بیروز و اشهار باطنی نه بکمون
و استتار (تعالی الله الملك الحق لا اله الا هو رب العرش الکريم)

وبعد از ترتیب مقدمات وجود و تقدیم مبادی فیض وجود نوع انسانرا که نتیجه
این اصول و ثمره نفوس و عقول است بر فحوای (و صورکم فاحسن صورکم) در احسن
تقویم و افضل تعدیل مصور و معدل گردانید و از سایر انواع حیوان بخلعت نطق و کسوت
تمیز اختصاص و امتیاز بخشید و تاج (و لقد کرّمنا بنی آدم) بفرق او نهاد تا نسخه
شد حاوی جمیع جزئیات و کلیات (۲-۲) محسوس و معقول و مجموعه برآمد جامع جملگی
مکونات فروع و اصول (ستریم آیاتنا فی الآفاق و فی انفسهم) چون غرض (کنت کتراً
مخفياً فاجبت ان اعرف فخلقت الخلق) بحصول پیوست بزرگتر متقی و عظیم ترمینق که
حضرت و هاب مطلق تعالت اسماء و تواتر آلاؤه درباره نوع بشر افاضت فرمود
و کافه خلایق را ببذل آن عطیت عظمی و موهبت کبری نمون منن عظام و مرهون نعم جسم
گردانید آنست که جهت انتظام امور معاش و معاد و التیام مهام صلاح و سداد و تقیم
رواتب فضل و نعمت و توضیح وجوه حل و حرمت زمره رسل را که هدایه سبل و خلاصه
جزء و کل اند بر تبت اعجاز و رجحان اکرام و اعزاز از نوع الانواع بر کزید و بکرامه
انبا و ارسال و وحی و تنزیل و وعد و وعید مخصوص و منصوص گردانید تا خاک نشینان
کوی (خلقکم من تراب) را بدو نخواند (والله یدعوکم الی دار السلام) صلاهی (ففروا
الی الله) در دادند و ندای (سارعوا الی الخیرات) بکوش هوش همکنان رسانیدند و یتیمه
این عقد و یتیمه این وشاح مظهر اسم اعظم و مقصود عالم و آدم سید المرسلین و خاتم النبیین
محمد مصطفی را علیه من الصلوات از کاهها و من التحیات اسمها گردانید (هو الذی ارسل
رسوله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله ولو کره المشرکون)

شعر

الم تر ان الله ارسل عبده و برهانه و الله اعلی و امجد
و شق له من اسمه کی یجله فذوالعرش محمود و هذا محمد

(۳ - ۱) سیدی که چون آفتاب وجود او از افلاك لولاك طالع شد کوا کب
موا کب انبیا چون ماه در محاق اختفا و حجاب انطماس و انما محجوب و متواری شدند
و همگی در افق حیرت و غیرت غارب و آفل گشتند

بیت

سبقوك تاريخاً وانت سبقهم فضلاً فانت السابق المسبوق

خواجۀ که صیت صدای پنج نوبت او ملک کونین فرو گرفت و ذکر مناقب و معالی
او در اطراف و اکناف خاقین سایر و دایر گشت .

مثنوی

آمد اندر جهان جان هر کس جان جانها محمد آمد و بس
غرض کن ز حکمت ازل او اول الفکر آخر العمل او

کاملی که روح القدس اقتباس از انوار کمال او کند و نفس ناطقه اعتراف از بحار
افضال او نماید

اشعار

هل ابصرت عين الزمان نظيره لا والذي غلب العقول جماله
قد سار سير الشمس صيت كاله الله اكبر والكمال كاله
وله جلال ليس فوق جلاله الا جلال الله جل جلاله

سوداویان هوای نفس اماره را در کلیات قانون ملت او شفای عاجل و مستسقیان
بوادی ضلالت را در مشرب شریعت او نجاتی کامل

بیت

هدانا به الرحمن من ظلمة الردى و لولاه ما كنا الى الحق نهدي

امی که بپایان توفیق (و آینه از دنیا علما) خط نسخ بر اسفار ملل وادیان (۳ - ۲)
کشید و بتأیید (ادبی ربی) کتب سوابق ائم و اقوام فرو شست

للمؤلف

رموز الهی زلوح قدم شده جمله محفوظ او بی قلم
رقوم قضا و قدر حرف حرف فرو خوانده بی منطق و نحو و صرف
برو باد از کردگار آفرین بران سیر و سیرت هزار آفرین

فصیحی که چون تیغ زبان از نیام بیان بر کشید تمامت فصیحای عرب و عجم را قوت
ناطقه ساقط شد و چون سمند بلاغت از میدان براعت برانگیخت جواهر بلغای
بدو و حضرا عیان تمالك و تماسك از دست رفت (قل هاتوا برهانكم ان كنتم صادقين)
اگر چه بر مصداق (لا تفرق بین احد من رسله) و اعتبار غایت مجموع انبیا علی اختلاف
طبقاتهم كنفس واحدة و بمثابت يك وجود اند از ان جهت که همه مبعوث از برای يك
غرضند و آن قصد توجیهست بحضرت عزت و اعراض از ماسوی الله اما بر قضیت
(تلك الرسل فضلنا بعضهم على بعض منهم من كلم الله و رفع بعضهم درجات) و بحسب اختلاف احکام
ازلی و ضعف و قوت قوایل در قبول فیض و سایر علل و اسباب باعتبار تعینات شخصی
مراتب متنوع می شود و درجات متفاوت می گردد و از نجاست که بعضی از پیغامبران
مخصوصند بصفتی یالقی دون بعضی چون اولوا العزم و مرسل و حبیب و خلیل و صفی و روح
و کلیم و طایفه صاحب کتب اند و فوجی صاحب صحف و الواح و گروهی رافضی بی واسطه است
و جمعی را بواسطه پس برین قیاس محقق شده که منازل مختلفست و مقامات متفاضل
(۴ - ۱) چون این مقدمه مقرر شد بر ارباب تحقیق پوشیده نباشد که از مرتبه (رب لا تذر
على الارض من الكافرين ديالا) تا مقام (اللهم اهد قومی فاهم لایعلمون) بونی باین است
و از موقف (ارنی انظر اليك) تا منزل (ایت عند ربی) مسافقی بعید است مناجات
بر کوه طور و طاب رؤیت کجا و سیر در ملکوت و مکاشفت با حضرت جبروت کجا دریا
بعضا شکافتن از مشکهاست لیکن قرص ماه بسر انکشت شکستن کار منتهاست ازالت
امراض اشباح از ممکنات است اما علاج سوء المزاج ارواح از معجزات است

للمؤلف

فطوبی لك ای سید المرسلین رسول کریم مطاع امین
کرا حد آن کافرین کویدت که مدحت جهان آفرین کویدت

هزاران تحف تحیات ز اکیات و طرف صلات صلوات بر مرقد مطهر و روضه منور او

باد و بعد ازو بر آل و اهل بیت او واجله خلفا و اعزّه حلقا و اصحاب که سیارکان بیابان
مشروع و معلوم و ستارکان (اصحابی کالنجوم) اند

شعر

من القوم الذين اقر طوعاً بفضلهم الاصادق والاعادى
بهم عرف الورى سبل المعالى وهم دلوا الانام على الرشاد

عليهم رضوان الله اجمعين اكتبين الى يوم الدين

محمد پادشاه اسلام ابو الفتح سلطان برهان الحق والدولة والدين

احمد بن محمد خلد الله تعالى خلافته و سلطانه

بدلائل قاطع و براهین ساطع ثابت شده است که (۴-۲) بعد از ناموس اکبر که شریعت
عظمی است هیچ رتبت و درجه خطیرتر از ملک و سلطنت نیست و کدام مرتبه و منزلت
بالاتر از آن تواند بود که پادشاه علی الاطلاق جلت عظمت و علت کلمه در کتاب کریم و کلام
قدیم خود ملوک عادل را بخلاف و نیابت خود منسوب و متعین گردانیده است و عنان
شغل و عمل و رزق و اجل و در دست اختیار و قبضه اقتدار ایشان باز داده است و چون
قائل (هو الذی جعلکم خلایف الارض و رفع بعضکم فوق بعض درجات) و حضرت
نبوی صلوات الرحمن علیه بر صدق این معنی و صحت این دعوی گواهی داده و تعبیر بظلال
کرده که (السلطان ظل الله فی الارض یاوی الیه کل مظلوم) و باضافت با اسم ذات اشعار
بدان کرده که نسبت موجودات با پادشاه نسبت اسما است با اسم «الله» تا همکنان از راه
متابعت و مطاوعت متوجه حضرت او شده هر یک مقدور قابلیت و استعداد خود ازو محظوظ
و بهره مند شوند و نسبت بسایه از جهت قرب و شدت اتصال کرد تا معلوم گردد که بعد از
طبقه انبیا هیچ طائفه از طوائف انسان بزرگوارتر از ملوک دین دار و سلاطین دولتیاری نیستند
پس بشهادت این مقدمات دعای دوام دولت و مزید شوکت پادشاه وقت بر صغیر و کبیر
و غنی و فقیر از قبیل لوازم باشد چه جمعیت عالم و رفاهیت بنی آدم بوجود شریف پادشاه

منوط و مربوطست و سکون دائره دها و انطفاء نایره شجنا بعدل و سیاست و حفظ و حراست
او موقوف آورده اند که فضیل رحمة الله (۵-۱) علیه گفت اگر مرا در مدت عمر
یک دعا مستجاب افتد آنرا نثار روزگار پادشاه وقت گردانم چه خیر جهان و جهانیان
بخیر او باز بسته است و در حمایت دولت او مظلوم از ظلم رسته و در اخبار موسی علیه السلام
از حضرت عزت منقول است که (اذا استعملت علیکم خیارکم فهو علامة رضائی عنکم)
و شاعر ازین معنی عبارت کرده است و گفته

مثنوی

بقومی که نیکی پسندد خدای دهد خسرو عادل نیک رای
چو کین آورد دهر بر عالمی کند ملک در پنجه ظالمی

ولله الحمد والمنه که درین عهد خشنودی ذوالجلال عزاسمه از بندکان خود واضح
و لایحست و آثار لطف و رحمت او تبارک و تعالی درباره عالمیان ظاهر که سریر سلطنت
و جهان داری بفر وجود سلطانی صاحب دولت عالی همت پاکیزه سیرت شامل نعمت کامل
معدنات که بکمال عقل و وفور دانش و شجاعت نفس و رزانت رأی و منانت حزم و صرامت
عزم و حسن مخبر و لطف محضر و شمائل خوب و خصائل مرغوب و شمول مرحمت و عموم
مکرمات خلقت و خلقاً و قولاً و فعلاً مزین و محلی است آراسته و اریکه دولت بزم نقیبت
پادشاهی و الا کوهر دانش پرور کریم خلقت سلیم فطرت که فضائل شمائل مصطفوی و شمائل
خصائص مرتضوی در افعال و اقوال و حرکات و سکنات او اظهر من الشمس و اشهر من الامس است
و در تمهید قواعد دین و دولت و تأسیس مبانی ملک و ملت و تقدیم مراسم فرمان رسانی
و تنسیق وظائف کشور کشایی و تدبیر امور بلاد و تنظیم مصالح عباد و صیانت حوزه اسلام
و مراقبت خاص و عام خردی وافی (۵-۲) و نظری شافی و جهدی سعید و جدی سعید
دارد پیراسته و هو السلطان الاعظم والقهرمان الاعدل الاکرم محیی معاهد العدل والانصاف
ماحی معالم الجور والاعتساف قانع الکفره المتمردین قاهر الفجرة المفسدین مدبر مصالح
الائم محمد قواعد العلم والحکم ذوالنفس القدسیة والملکات الانسیة الذی انتصب بضولته
علم الاسلام واجتمع بدولته شمل الخواص والعوام من اذام ملک اسبح و اذانال انجح و اذا
ظفر غفر و اذا قدر عذر

بیت

ومن بعده فقر ومن قربه غنى ومن عرضه حر ومن ماله عبد

ما قال الاصاب وما قيل الا جاد واجاب ما هفا احد الاعفائه وما جنى جان الاحق اليه

حاز الكمال بجده و بجده وكلاهما فيه غنى و غناء
وحوى طريف المجد غب تلیده فيظل ينفق منه كيف يشاء
ظهرت له في المكرمات بدايع عجزت عن استنباطها الحكماء
ولطافة بالكبرياء مشوبة صغرت نفوساً عندها الكبراء

بخی المجد فشید وصادف العلی فقید اوعد فاعطی و وعد فاوفی اشرقت الارض
بلوامع انواره واتسقت الامور بشواقب آرائه وافكاره العلم القاسم بامرالله المعتم
بجبل من الله خليفة الله على خلقته ورحمته المهداة الى بريته (ابوالفتح سلطان برهان
الحق والدولة والدين احمد بن محمد) خلد الله تعالى في خلافة الارض ملكه وسلطانه ورفع
فوق السماكين محله ومكانه وصانه عماشانه (۶-۱) استظهاراً للاسلام واستتماماً لنعمائه
الجسام خسروی که آفتاب جهان تاب اقتباس از آرای جهان آرای او کند وعقل دورین
استصواب از افکار مشکل کشای او نماید.

بیت

گفته رایش را فلک من دونه شمس الضحی خوانده فکرش را خرد من عنده علم الکتاب
داوری که در استحقاق واستیمال اوسریر سلطنت را کواش عدلست ودر استعداد
واستبداد او رسوم جهان داری را حجتش بذل

شعر

انال فلم یفت کفیه عاف وصال فلم یفت حدیه جان
وکف الظلم حتی ایس یختی ظلم غیر الحاظ الحسان
فما فی الجو غیر الغیم باک ولا فی الارض غیر الصب طان

رسوم جور و تعدی بدست یاری تبغ جهان کشای او اندراس یافته و علایم بخل
وامساک بیای مردی دست دریا فیض او انطماس پذیرفته نه این را اثری پیدا و نه
آنها نشانی هویدا

مثنوی

پدر بجای پسر هرگز این کرم نکند که عدل و بذل تو با خاندان آدم کرد
خدای خواست که بر عالمی بخشاید ترا برجت خود پادشاه عالم کرد

شجاعی که بروق صوارم صولتش کرد از دریا برانگیزد و هجوم مواکب هیبتش خاک
بر فرق آسمان بیزد تندباد قهرش چون دمیدن کیرد کلاه از سر فرقدین بر باید و صواعق
غضبش اگر بر کوه آید از پای در آید

شعر

چودست تو یازد بتیغ و قلم زهازه بر آید ز بهرام و تیر
دلش پاره پاره شود چون افار کرا تیغ تو بگذرد بر ضمیر
سنان تو بر چهره بدسکال معصفر بر آید بر نک زریر
دران دم کاجل راسوی جان خصم بنور سنان تو باشد مسیر
چنان بر زره بگذرد رخ تو که ماهی ز خشکی دراب غدیر

شعر

و مستکبر لم يعرف الله ساعة رآی سیفه فی کفه قشعدا
تظل ملوک الارض خاشعة له تفارقه هلکی و تلقاه سجدا

کرمی که آفتاب فیض او برخشک و تر تابان است و ابر احسان او بر بحر و بر باران
آثار عوارف و صنایع او ا که دیده وصیت مکارم و معالی او اصم شنیده

فارسیه

ای زجود تو توانگر شده هر درویشی وی باقبال تو آسان شده هر دشواری
عاشق ذکر جمیلی و تو شاهان جهان در حدیث درمی یا سخن دیناری
سالمها حاصل کان کر بهم آرد خورشید کم زیك روزه عطای تو بود بسیاری
لاف دریا چه زخم قاعده کان چه نهم کر حدیث از کرم وجود تو گویم آری

کاملی که کلیات حقایق تصویری و تصدیقی جزوی از معلومات خاطر فیاض اوست
و معظمت دقایق عقلی و حسی بعضی از ملکات ذهن و قاد او اصول و فروع معقول
و مشروع مشروح و مفصل دانسته و نقیر و قطمیر علم ظاهر و باطن مکشوف و محقق
کردانیده

شعر

ان سل افلامه يوما ليعلمها انساك كل كى هز عامه
وان افر على رق انامه افر بارق كتاب الانام له

فصیحی که بقوت قریحۂ صافی عبارات متلونه در لغات متنوعه اختراع کند و نکات فایده (۱-۷) در الفاظ رایج مندرج گرداند ابتکار معانی بی فکر و رویی خاطر خطیر او را مستفاض و قنون لطایف بی مکث و تأملی ضمیر روشن او را مستفاد

شعر

فصیح متى ينطق تجدد كل لفظة اصول البراعات التي تنفرع
يتيه الدقيق الفكر في بعد غوره ويفرق في تياره وهو مصقع

شعر

آنک براسرار حکمت در زمان واقف شوی از ورقهای ضمیرش یک ورق کربشگری
ساقیان طبع او چون خر معنی در دهند هوش کوید کوش راهین ساغری کن ساغری
آب و آتش را اگر در بزم او حاضر کنند از میان هر دو بردارد کلامش داوری
من نمی دانم که این جنس سخن را نام چیست نه نبوت می توانم گفتنش نه ساحری

سکه را از فرح نام مبارک او خنده بر لب و خطبه را از فرالقای همایون او آوازه عالی
رایات نصرت شعار او بهر دیار که رفته سرفراز آمده و شمشیر جهانبان کشای او در هر
مصاف که آمده سرخ روی رفته

شعر

ومن يدعي مثالا في صفاته اقول لهم يا قوم برهانكم هاتوا

ثبت الله تعالى دعائم دولته وقهر اعداء الدين بكره وصولته وسلطه على بسيطة الغبراء
وسخر له ما في الارض والسماء ووقاه عما يحذر ويأباه ولقاه ما يحب ويهواه في ايسر حال وايمن
قال واهني عيش واوفي جيش ما هذل حمام وهطل غمام وبرق بارق وطرق طارق بفضل
العميم وطوله الجسيم

سبب تألیف کتاب و علت تحریر آن

چنین گوید کشایندۀ این راز و آرایندۀ این طراز نساج این جامه و نساج این کارنامه
(۲-۸) المعترف بقصر بابه و قذر متاعه « عزیزین اردشیرالاسترآبادی مولدا و البغدادی
مقامه که در سوانف ایام و سوابق شهر و واعوام که طالع عالم مطرح اشعه سعود بود
و کواکب آمال و امانی در نطق صعود مسعود امور بروفق ارادت جاری و مشارب
عیش از شواہب کدورت صافی و عاری قضایا منتظم و مصالح ملتئم احوال سلیم و اوضاع
مستقیم فتنه نایم و امن قایم عدل شامل و بذل کامل بخت سعید و عیش رغید جهانبان خرم
و دلپای غم .

شعر

شهور ينقضين و ما شعرنا بانصاف لمن و لاسرار
فا ما لي اهن فخير ليل واقصر ما يكون من النهار

من بنده مقیم دارالسلام بغداد (التي لم يخلق مثلها في البلاد) و در عرصه جوانی
کوی طرب و شادمانی می ربودم

صفت بغداد

خطه دلکشتر از بوستان ارم و بقعه خجسته تر از حریم حرم سوادى چون کیسوى
ماه رویان دل آویز و معموره چون جهره سیم بران طرب انگیز

لایبوردى

ارض تجربها الخلافة ذيلها وبها الجباه من الملوك تغفر
فكانها جليت علينا جنة وكان دجلة فاض فيها الكوثر
وهواؤها ارج النفسيم وترها مسك تهاداه الغداير اذفر
يقوى الضعيف بها ويا من خائف قلقت وسادته ويثرى المقتر

لكمال الدين اسمعيل الاصفهاني

بقعه از ارم لطيفتر است كميه فضل وقيله هنراست
نه درو روزگار را تأمير نه بروحانات را كندراست
از پی زینت عماراتش چرخ و خورشید لا جور و دوزراست

مطلع آفتاب اقبالست تکیه کاه سعادت و ظفر است
راست کوی که از طریق نهاد نسخی از بهشت هشت در است
قطعه از ریاض فردوس است زان بدار السلام مشهر است

عروسی بوشاح (فیما مالتشهی الانفس وتلذذ الاعین) موشح و مرشح

للبحتوی

من قایس فی الارض ببغداد بلد قد خامر عقله جنون و بلد
او شبه ناسه بیعض الناس قد کان کنی اثبت لله ولد

اسلمان الساوجی

بغداد خطه یست معطر که خاک او ارزد بخون نافه مشکین خطا
کاهی نسیم بر طرف دجله در عیاف کاهی شال بر کذر رقه عطرسا
در اج بوم او همه شاهین کند شکار واهوی دشت او همه سبیل کند چرا
از شرم این سواد که او جان طالبست تبریز در میانه خوی زد مراغها

نسیم او چون در جنبش آید در بهشت بر عالم بکشداید و هوای او چون تازه بر خیزد صرده
از خاک بر انگیزد کوی خواص دم عیسی در انفاس آن مضمر است و آثار نفخه صور
در طبیعت این مخمر

لابن بابک

یا حبذا ضعف النسیم اذا وفی و تخرش الريحان بالريحان
(۲-۸) بلد له بنسیمی و نسیمه صفة تحاکي روضة الرضوان

خوبانش کاجهره و یا سمن بوی و شاهدانش سمن سیما و سبیل منوی بسواعد سیمین
بد بیضا بنمایند و بشمائل موزون هوش از سر صاحب دلان بر بایند معانی شیرین در الفاظ
رنکین ریزند و کلماتی ملیح ببارانی فصیح آمیزند کفنی بوستانی پر از حور و پری است
یا آسمانی سراسر زهره و مشتری در هر غرقة طرفه و در هر کوی ماه روی این با آن در غنچ
و دلال و آن با این در سحر حلال

شعر

بدت قرآ و مالک خوط بان وقاحت عنبراً و رنت غزالا
حکین الیض لحظاً و ابتساماً وفقن السمر لیناً و اعتدالا
شموس رق ماء الوجه منها فلوارخت لثاماً منه ساللا

مصر را از رشک رونق او جامه در نیل و نیل را از غیرت دجله او سنک در قندیل رقت
آبش خاک در چشم کوثر افشاند و چشمه حیوان را در ظلمات حیرت نشانده
یا عدویت او عذب تسنیم عذاب و نسبت بالاطرافش شراب سلسیل سراب ریحان آن
بر صفحات دجله از خط یاقوت لبان حکایت کند و فوایح رواج آن از زلف سیمین
تنان نافه کشاید

صفة الريحان

و باقة ریحان کفقد زبرجد حوت منظرآ للناظرین انیقا
اذا شمها المعشوق خلت اخضرارها و وجنته فیروزجا و عقیقا
عنان در جنب غمرات او کردابی و زورق آسمان در لجة امواج او حبابی .

شعر

از آب روی دجله دگر بر جمال مصر نیل کشیده را نبود زینت و بها
(۱-۹) در تیره شب زبس لمان چراغ و شمع بر صبح روی دجله زند خنده ضیا
ماهی تنان و ماه رخان در میان شط چون عکس مه در آب و چوماهی در آشنا
روی شط از سفینه سپهری پر از هلال در هر هلال زهره جبینی قر لقا
شبهه که ماهتاب فتد در میان آب پیدا شود هزار صفا در میان ما

کشته یایش چون کوه کران لشکر اما باروش او از کاه سبکتر و معبرهای او چون کره
خاک سنکین نهاد لیکن شتابنده تر از مسرع باد همرونده چون تیر در پرتاب و دونده چون
سایه بر روی آب

للمؤلف فی صفة السفينة الغزا

چه مرگست که در بحر میکند جولان عنان بباد هوا داده همچو آب روان
ز لاغری تن او کشته چوب خشک و لیک رونده همچو خیال و دونده همچو کان

سیر بر آب فکنده همی رود چون باد
بآب زنده و همواره خوف او از آب
چو مجرمان شده در تخته بند بی جرمی
ز معدنی و نباتیست اصل ترکیبش
سفینه است بقانون تازیان نامش
سفینه است موشح بقطعه‌های متین
طریقه بحر شکاف است چون عصا اورا
بطی بحر از انست در جهان معروف

(۲-۹) ریاحین باغانش روح برور و بساتین ریاضش فرح کستر شائم قداح چون اقداح
راح نشوه انگیز و نسایم باغ و راغ چون نفس عبیر و غبر روح آمیز

صفة الورد

اما ترى الورد قد خياك زائره
كان انفاسه انفاس غانية
بنفحة فرجت عن كل مصدور
معشوقة خالطت انفاس مخمور
تفتحت وجنات في جوانبه
كانما انتزعت من اوجه الحور

صفة النرجس

الست ترى وسط الحدائق نرجساً
كان من العقيان قد صيغ ائمه
له حدقات من الحين وعسجد
وقد كل الكافور عمداً بائمه
تيقظ عن نوم وما تم نومة
فسبحان من ابدى وابدع زهرة
من الدر والعقيان فوق زمرد
وبرنو بعين مثل عين المسند

نارنج زرین چهره از معاطف اغصان چون آتش موسی از درخت سبز درخشان

صفة النارج

وذكية في صفرة الديار
يفنى عن المصباح ضوء شعاعها
شمسية الخافات والاقطار
فكانها هي كبة من نار
متهلات في الرياض كأنها
واذا الصبا وردت بنشر نسيمه
فوق الغصون نواهد الابكار
وردت بمسكة جوة المطار

وترنج زعفران کون در مطاوی اوراقی زبرجدی مانند شمع از لیکن زمر دین تابان

صفة الاترج

(۲-۱۰) کان اترجها تمیل به
سلاسل من زبرجد حلت
اغصانها حاملا ومحمولا
من ذهب احمر قنادیلا

نخل باسقات سر بر اوج سماک کشیده و بیخ بر پشت ستم استوار کرده (اصلها ثابت و فرعها
فی السماء) سر فرازانی بشرف اصل و کرم جوهر از جنس نبات بر سر آمده و از فرط عزت
ذکرشان در کلام مجید وارد گشته که (والنخل باسقات لها طلع فضید) و از کرامت بنص
حدیث نبوی منصوص و مخصوص شده که (اکرمو اعمتکم النخلة) ومع ذلك كله خاك
طربناك آن فرخنده مقام مقرر خلافت و مرکز ولایت و برج اولیا و مجمع علما و مطلع کرم
و منبع حکم و مسکن فقر و معدن عرفان و منبت اقبال و مغرس افصال و آستانه کعبه و نمودار
قبله و مدفن ابرار و موطن اخبار و منشأ علم و مولد حلم و مورد عز و مصدر شرف و معفر
جباه سلاطین و مقبل شفاء خواقین و محط رحال سالکان طریق و مقصد اقصادی طائبان
تحقیق و دارالعیار هر نقدی و مهبط انوار هر فیضی و فضلی است و تا آسمان را مدار و زمین را
قرارست قدم صبا و دبور مرابجی بدین رتبت و جلالت نسپرده و جناح آفتاب و ماه
سایه بر بقعه چنین مبارک نکسترده و چشم و گوش هیچ مسافر و سیاح مثل آن ندیده و نشنیده
نخاریر ائمه و علما و مشاهیر کتاب و شعر را که در فصاحت و بلاغت قصب السبق ربوده اند
و در بیان معانی بدیع معجزه ها نموده در مدح و اوصاف و اغراق و اطرای آن هایون جای
نظماً و نثراً قصائد غرا و رسائل زیبا پرداخته اند و در غرائب و قایع و نوادر عجایب آن کتابها
ساخته که اگر بعضی از آن در حوزة تحریر آید مجلدات بر آید (۲-۱۰) و ابیات ابو سعید محمد بن علی
الهمدانی طاب ثراه کوهی از آن سلك و لعلی از آن عقد است و ما احسن معانیها و اتقن مبانیها

شعر

فدى لك يا بغداد كل مدينة
فقد طفت في شرق البلاد وغربها
على الارض حتى خطى و دياريا
وسيرت خيلي بينها وركابيا
ولم ار فيها مثل دجلة واديا
واعذب الفأطأ واحلى معانیا
لبغداد لم ترحل فكان جوابيا
ويرى النوى بالمقترن الراميا
يقيم الرجال الاغنياء بارضهم

و این جوزی که از فحول علما و افاضل حکما است در تاریخی که تألیف کرده می گوید
« و فی سنة خمس و اربعین و مائة من الهجرة است مدينة بغداد و كانت قبل بنائها مزرعة
يقال لها المباركة قال الجاحظ الامصار عشرة فالصناعة بالبصرة والفصاحة بالكوفة والخير ببغداد
والقدر بالري والحسد بهراة والجفاء بنيسابور والبخل بمر و الطرمدة بسمرقند والمروة
بباغ والتجارة بمصر و كان عدد الحمامات في ذلك الوقت بها ستين الف حمام و اقل ما يكون
في كل حمام خمسة انفس حمامي و قيم و زبال و وقاد و سقاء يكون ذلك ثمانية الف و كان
بازاء كل حمام خمسة مساجد يكون ذلك ثمانية الف مسجد و قد اتفق ان ببغداد لا نظير لها
في البلاد و احسن ما كانت في ايام الرشيد فحدثت بها الفتن و تتابعت عليها الحن و انتقل قطانها
و تغرب سكانها حتى صارت الى ماصارت »

(۱۱-۲) و من بنده دران هایون عهد و فرخنده روزگار مست نشوات شبوبیت و غرق غفوات
حدث و حدات بودم آب حیاتم درجوی شادکامی روان بود و مرکب نشاطم در میدان
کامرانی دوان مرح شباب بافرح شراب ممزوج داشتم و روزکاری ببطر و اشر می گذاشتم

و كانت بالعراق لنا ليل
جعلنا من تاريخ الليالي
سرقنا من ایدی الزمان
وعنوان المسرة والاماني

مدتی بران و تیره زندگانی می کردم و عمری بران عبره [۱] اوقات بسر می بردم تا نوبت جهان
داری بشاه زاده « مغیث الدین سلطان احمد » ختم الله عواقبه بالحسنى رسید چون بر تخت ملک
نشست و عنان حل و عقد و قبض و بسط مملکت عراقین و آذربایجان در دست گرفت جمعی را
از امرای کبار و صنادید نامدار که ریب نعمت و صنیع تربیت آن خاندان بودند و بوفور
کفایت و درایت و رأی و تدبیر موصوف و معروف و در التزام اخطار و اقتحام احوال مجرب و مذهب

شعر

اذا ما عدوا بالجيش ابصرت فوقهم
و هم يتساقون المنيّة بينهم
عصائب طير تهدي بصائب
بايديهم بيض رقق المضارب
ولا عيب فيهم غير ان سيوفهم
بين قلول من قراع الكتائب

واحداً بعد واحد بقتل آورد و طاقه را اذا ذناب متجند و او باش الناس که برکاکت

[۱] دیگر یکی نسخه ده (عبره) برنده (شیوه) وار

اصل وجهالت بسب و سقوط مرتبه و خول ذکر موسوم بودند و از حلیه عقل و کسوت
شجاعت طائل بر خود جمع کرد

بیت

قوم اذا استببح الاضياف كلهم قالوا لا مهم بولي على النار

(۱۲-۱) و هر يك را بمراتب عليه و مناصب سنيه منصوب و متعین ساخت تا بسبب آن سوء
تدبیر و قصور و تقصیر فتوری فاحش در کار دولت راه یافت و از هر طرف هوای مخالف و زیدن
گرفت از هر گوشه فتنه برخاست و از هر سوی آشوبی برآمد و در ذی الحجه (سنه سبع
و ثمانین و سبعمائه) هلالیه تخنم پیش خان مقدار ده تومان لشکر از راه باب الابواب بر آذربایجان
فرستاد و دارالملک تبریز را که رشک جنة المأوی بود غارت کردند و مقدار ده هزار آدمی
بقا رسانیدند و اولاد مسلمانان را اسیر کرده باقصای ترکستان بردند و از هتک حرم و قتل
اُم و فضول و فساد هیچ باقی نماند شتند

شعر

توق من الليالي واجبتها فان نعيمها رهن الرزايا
ما غرسان ليل اونها ثمارها البلايا للبرايا

و بعد از انقضاء آن واقعه در حدود نه ماه از مادر روزگار که بنات الليالي آبتن است
فتنه دیگر زاینده شد و طامه کبری و داهیه عظمی امیر تموز با مقداری تومان لشکر بهمدان
رسید و بر تبریز تاختن آورد سلطان احمد منهم ببغداد وقت عفاريت جفتای و تاتار مدت
چهل روز در آذربایجان افتادند و بقایای مساکین را که مانده بودند بتشدید و تعذیب بامیخ
فرو گرفتند و مصادرات شنیع و مطالبات الم نمودند و از فجور و فساد و ظلم و بیاد هر چه
بدتر بظهور رسانیدند چنانکه شرح آن طولی دارد سلطان احمد چون بعراق آمد در بغداد
مجلس عشرت پیار است و بامشقی سفله سر بخمر و زمر و رود و سرود فرورد و مدت هفت
سال اوقات شریف بمغازف و ملاهی و محارم و مناهی مستغرق ساخت و يك لحظه بکار ملک
و دولت نپرداخت

شعر

اذا غدا ملك باللهو مشغلا فاحكم على ملكه بالويل والحرب
اما ترى الشمس في الميزان هابطة لما غدا برج نجم اللهو والطرب

وبسبب این غفلت و بطلالت امور مهممل وقواعد مختل و اوضاع مخبط و احوال مشوش
گشت تقدیر کاسد شد و بازار نفاق نفاق یافت در سخن که پرورده روح و سرمایه هر فتوح
است در کوشها یتیم ماند و غنجه فضل که چشم و چراغ اهل نظر است از بی آبی چون آبی
معصفر گشت

شعر

منسوخ شد مروت و معدوم شد وفا وزهر دوانم ماند چو سیمرغ و کیمیا
نقش کرم مجوی که الدهر قد خلت نام هنر میسر که الربیع قد عفا

من بنده دران حال متحیر بودم و یعقوب وار دلی خراب و جگری کباب در بیت الحزن
عزالت معتکف نه صاحب دولتی که از تغلب حوادث زمان و تطاول نوازل حدثان در کنف
عنایت و حوزه حمایت او کریم و نه عالی همتی که از جلّه طوفان محنت و غرقاب مشقت در
فترک دولت او آویزم

شعر

ما ت الكرام و مروا و انقضوا و مضوا و مات من بعدهم تلك الكرامات
و خلفوني في قوم ذوی سلفه لو ابصروا طيف ضيف في الكرى ماتوا

و در غلوی آن آتش و برحای آن کشاکش همواره از حاضر و بادی و رایح و غادی
صیت سلطنت و جهان داری و آوازه مردمی و مردم داری و ذکر مناقب و مفاخر و و وفور
مکارم و مراحم حضرت بزرگوار سلطان خلد الله تعالی فی معارج الجلال خلافته و ملکه
و سلطانه که در ارجاو انجای ربع مسکون شایع و مستفیض است می شنیدم و سلسله نیاز در
حرکت می آمد و قلاب ارادت و اخلاص کریمیان جان می گرفت تا عزیمت سفر روم
مصمم گردانیدم

بیت

وانی وان لم اتی نجداً واهله لمحترق الاحشاء وجداً علی نجد

و لایزال از تصاریف زمان و اختلاف ملوان منتهز فرصتی و مترصد رخصتی می بودم
و هر دم قرعه می زدم و فالی می کشودم و فی (اللیل اذا یغشی والنهار اذا تجلی) درین اندیشه
بودم و این هوس می پیرودم و آن مقصود در پرده غیب متواری می بود تا امیر تمور بالشکری
چون ملخ و مور که کرد موا کب آن سر بر اوج سماک افراخته بود و نعل مرا کفش رخنه
در پشت سمک انداخته

للمؤلف

کلاب دماء المسلمین شرابهم ولحم البرایا یا کلون تنقلا
شیاطین یوذون الخلاق رغبة عفاریت یسفکن الدماء تطاولا
فتعسألهم من معشر لیس فیهم ذمام ولا عهد لخلق ولا ولا

بایران زمین در آمد و بعد از تخریب و تقلیب ممالک فارس و کرمان و خوزستان
و مازندران و اصفهان و حرق و خرق آن دیار بقصد دار الخلافه بهمدان آمد و در بیستم شوال
(سنه خمس و تسعین و سبعمائه) چون قضای آسمانی و بلای ناکهانی ببغداد رسید و چون
هاله برقر و مکس برشکر برحوالی آن خمیسه دیار محیط شد شیاطین چغتای در دارالسلام
افتادند و تیغ و دست در خون و مال کافه مسلمانان نهادند و هر کرا می یافتند اسیر بند کردند
و گرفتار قید کردند می ساختند و در مظوره عذاب می انداختند سرکشانی را که تارک در
آسمان می سودند چون زمین پایمال محنت و مذلت گردانیدند و دوشیزگانی را که روی بافتاب
و ماه نمی نمودند در بزم مستان کشیدند و پرده عصمت دریدند و راز (ان یا جوج و ما جوج
مفسدون فی الارض) بر صحرا افتاد ترکس وار همه چشم بر زرداشتند و سیم قره العین می
پنداشتند شمس زین آفتاب از طاق لاجوردی فلك بناخن می کنند و نعل هلال از ابلق
شموس چرخ بدنشان می ربودند قدیهای مساجد می شکستند و امامان می آویخت و محرابها
می انداختند و منبرها می سیوخت مدارس رباط الخلیل بود و درس و تلاوت کلام اللیل
بر جای دعا و درود سرود می گفتند و در مقام علم و حکم زیرویم می نواختند نه از خدای ترس

و شرم و نه از خلق حجاب و آرم (اولئك الذين اشتروا الحياة الدنيا بالآخرة فلا يخفف عنهم العذاب ولا هم ينصرون)

شعر

اری الايام تخفض كل حر وترفع باللائم الى الثريا
انال انام قوم مآمنوا وقد كب الكرام على المجيا

فارسیه

زسودای سیم وزراندوختی	شده مغز قومی پراز کیمیا
کشیدند زرهما وکردند پر	زذر کشیدند کلام و قبا
دکریاره آن ضربای عتیف	وزان قسمت زری منتها
چودوک این یکی دیسان درکاو	چو چرخ آن یکی کینده بردست ویا
یکی برکشیده رک ازین چو چنگ	یکی کعب سوراخ کرده چونا
یکی کرده پیرایه از زن برون	یکی کرده پیراهن از تن بدا
یکی چوب بر سر که بفروسه بین	یکی در شکنجه که بشتاب ها
زن پارسا چون کل پاریسی	برون اوفتاده ز پرده سرا
شده هم نشین سک کوی خویش	عروسان پاکیزه بی کدا خدا
نه بر طفل رحمت نه از پیر شرم	نه آرم خلق و نه ترس از خدا

سلطان احمد که حباب وارد شراب افزاده بود و صراحی صفت میر در جام باده نهاده
غافل از ضرب مخالف در عراق مقام عیش راست کرده از صبح تارواح و اقداح راح ملا
مال می کشید و از شام تا بام ساغر اعل فام می نوشید

للمؤلف

شب و روز بزم طرب ساخته	بتدبیر دشمن پرداخته
بتازاج می داده فرهنگ و هوش	بقول مغنی بیا کننده کوش
فرو برده سر چون صراحی بجام	نه از نیم روزش خبر نه ز شام

چون زین حال آگاه شد اگر چه بحال فرار تنگ شده بود و فرصت گریز فوت

کشته عزیزیت بر هزیمت نهاد و قرار بر فرار داد و بعد خراب البصره از بغداد روی بديار
شام آورد

شعر

علاج واقعه پیش از وقوع باید کرد در بیخ سود ندارد چورف کار از دست

لله العجب لا برز بروز الشجاع العازم ولا نهزم انهزم الحازم الجازم غفل سهواً واشتغل
زهواً ولهواً حتى جرى ماجرى من قلب الاحوال وتقلب الاهوال واستقلال الارازل
واستيصال الافاضل وازدحام الفتن واقتحام المحن وهتك الاستار وقتل الاحرار وسبي
الحرم واسرا لخدم والحشم واخلال نظام الامور واختلال مصالح الجمهور وانكسار الناموس
وانحصار الناس في البأس والبوس وتخريب البلاد وتعذيب العباد فبقیت المدارس مندرسة
والخوانق مخنقة والبرايا عرايا والاجلة اذلة والبدور اهلة وبلغ الامر الى ان وقع في كربة
الغربة وحرقة الفرقة وحيرة الغيرة وكسرة الحسرة ودهشة الوحشة وابتلى بالخور بعد الكور
والذلة بعد العزة والقللة بعد البرة فاصبح نادماً على ما فات وقال هيهات هيهات (ماغنى عني
ماله هلك عني سلطانيه)

شعر

الى الله اشكو عيشة قد تنكدرت على ودهراً قد املت نوائبه
تنكدت من بعد الصفاء نعيمه واحزن من بعد السهولة جانبه

قطعه

روزی که جهان جبه درویش کرفتی	از فضل زنبور برو دوختی جیب
امشب همه شب منتظرم تا که برآید	شمی که بر خانه چراغی نهاد از غیب
آن روز فلک را جواب دان شکر نکردم	امروز برین زشت بود کرکنم ش عیب

نماز شامی چون صبح محشر شورانگیز و شهنکامی چون روز رستخیز هول آمیز
معزالدین میرانشاه که اشجع اولاد امیر تمور بود و بسمت کرم و شجاعت متمم بالشکری انبوه
پر سبیل نگامیشی بر شاطی فرات نزول کرد و من الغسق الى الفلق چون باد از آب عبور

می کردند و چون سایه از فرات می گذشتند تا چون عمود صبح بر دائرة افق مشرق قائم شد
و ظل مخروطی زمین روی بزوایای حاده نهاد سلطان احمد باجماعت حرم و حواشی و بقایای
مواشی از بغال و جمال و اطفال و احمال و صامت و ناطق بما لایعد و لایحصى که چون حاطب
اللیل بسالهای دراز از نشیب و فراز فراهم آورده بود و در اقتنای آن رنج بی پایان برده
(جمع مالا و عدده بحسب ان ماله اخلاده) مهر حیرت بر زبان و انکشت حسرت در دندان

مصراع

کمن دب یستخفی و فی الحاق جلجل

راه شام غریبان گرفت و نقودی که بدرم سنك حاصل کرده تنك تنك می انداخت
و جواهری که حبه حبه برهم نهاده قبه قبه درمی باخت می کریخت و اشك از دیده می
ریخت ندامت می خورد اما چه سود چون تقدیر چنین بود (فنادوا ولات حین مناص)

شعر

اذا كنت ترضى ان تعيش بذلة فلا تستعدن الحسام المانيه
ولا تستطيلن الرماح لغارة ولا تستجیدن العتاق المذاكيا

عفاریت چغتای چون ازان حال خبر یافتند عنان بران ناحیت یافتند و او را در دشت
کربلا که مهبط بلا و محل ابتلاست دریافتند تنی چند از مردان کار و مبارزان خنجر کزار که
چون شیر آزده و پلنك آشفته می رفتند عنان باد پایان برتافتند و بضرب شمشیر صاعقه بار
دمار از مخازیل چغتای و تانار بر آوردند و بزخم تبغ و سینان جوی خون بر خاک
کربلا روان کردند

شعر

نسوا احلامهم تحت العوالی ولا احلام للقوم الفضاب
اذا كانت دروهم نحوراً فامعنی السوايغ فی المياب

لشکر چغتای چون آن حمله دیدند باز کردند و بیامان آن دست برد سلطان احمد ازان

ورطه مستی خاص شد و ازان مهلكه نجات یافت فوجی از نوکران که در صحبت بودند هريك
سر خود گرفتند و در ارجای آن براری و انجای آن صحاری مستور و متواری گشتند

بیت

اذما لك لم يكن ذاهبه فدهه فدهه ذاهبه

و دران حالت که غزاله مرغزار آسمان چراگاه سنبله مأوی داشت و کوره زمین از نوایر
دم سموم چون کوره آهن گران نافته بود حرارت آفتاب مرغ در هوا و ماهی در آب کباب
می گردانید و لواعیج هوای ایلول آب در کانون آذری ساخت

شعر

فی زمان هواؤه بتلظى فبحاکی فؤاد صب متیم
قات اذ صك حرم حروجهی ربنا اصر فاعذاب جهنم

من بنده را از سخونت حرکات متوالی و بیروست رکضات متالی بزاق در دهان و مغز
در استخوان خشك شده بود و از حرقت عطش زبان در کام و هوا در مسام سوخته

مصراع

کالتور یضرب لما عافت البقر

خود را ازان مضیق بیرون انداختم و بحرم مشهد شریف حایری علی ساکنه التحیه
والرضوان التجاسا ختم (و من یتوکل علی الله فان الله عز و بحکم) و روزی چند در کنف
آن روضه مطهر معتکف بودم و بکرة و اصیلاً بتوجه و تلاوت مشغول تاروزی فوجی
از مخازیل تاتار در مشهد آمدند و من بنده را باجمعی از قوام دریای ضریح دریافتند و بحمله
پیش معزالدین میرانشاه بردند فی الجمله ازو بنظر عنایت و عاطفت ملحوظ شدم و بفضل
الله تعالی از شر آن واقعه عظیم و داهیه الیم سلیم ماندم تا بعد از قمع و قلع بغداد و قتل و اسر آن
حدود بصوب دیار بکر نهضت کردند چون بنواحی میردین رسیدند با خود گفتیم

بیت

يا غافلاً عن حركات الفلك نهك الله فما اغفلك

چون مرغ کور در آب شور تا چند باشی و چون بوم در خرابه تا کی نشینی (لامر حجابهم انهم صالوا النار)

کارر امروز بمردی دریاب پیش ازان روز که در نتوان یافت

سراز خواب غفلت بردار و تکامل و تغافل بگذار و عزیزی که داری بامضا رسان چه مقصودی که سالها در تمنای آن بودی بنجاح قریبست و آرزویی که بدعا می خواستی بحصول نزدیک

زان پیش که از جمله فرومائی فرد آن کن که نباید پشیمانی خورد

عمر عزیز تا کی بتاخی می گذرانی و در قفای هر مختصری تا چند دوانی آب حیات ظاهر و تو در ظلمات ضلالت تشنه لب بل تباشیر صبح دولت منتشر و تو در وادی جهالت سرگردان

لامؤلف

دجله روان و تو چنین خشک لب شمس عیان و تو چنین تیره روز

از عقل دور بین که برید راه صواب و دلیل منزل نجات و نجات است استصواب کردم که چه تدبیر سازم و بچه طریق خود را ازان مخاض بیرون اندازم و همواره منتظر فرجی و مترصد نخرجی می بودم تا چون بحد مشترک میان آمد و میردین نزول افتاد و آنجا قلعه بود در غایت حصانت معروف بصور و اهل قلعه عاصی با خود گفتم

مصراع

دریاب که فرصت به ازین نتوان یافت

و شبنگاهی که معمار امر کن فیکون چهره آفتاب عالم تاب بکل مغرب براندود وظل

زمین از افق حارر طالع شد لعبت باز شب بر فضیت یکور اللیل علی النهار پرده بر دیده اولو لا بصار بسته و طلیعه باصره از شغل و عمل معزول مانده

فارسیه

شی در از بحدی که هر زمان کفکی سپهر باز بر آرد همی شی دیگر
هوا سیاه بگردار قیر کون خفته ان فلک کبود سراسر چونیل کون مفر

چون طایفه از شب بگذشت و غشاوه ظلمت بر روی روزگار فرو آمد شب روان خواب رخت بیداری از گوشهای چشم مردم در ربودند و عیاران خیال داروی بیوشی دردماغ صغیر و کبیر دمانیدند اعضا و جوارح از حس و حرکت فرو ماند و اطراف و نواحی از تراجم خارج و وایحی خالی شد هائک توفیق ندای (یا مایها المزملم قم اللیل) بکوش هوش من در داد بر خاستم و ستره شب را وقایه حال خود ساختم و بقاعه صور متحصن می گشتم و از راه آمد و ارقین متوجه دار العلاء سیواس شدم و بحفارت عنایت ربانی و سفارت فضل رحمانی در (حادی عشر شعبان سنه ست وتسعين و سبعمائة) بتقییل سده والا و عتبه علیای بارگاه (سلطانی برهانی) شید الله بنیانها و حررها عن نوازل الآفات و صانها که قبله اقبال جبار بر زمان و مطلع آمال قیصره دورانست استسعاد یافتم و گفتم (الحمد لله الذی اذهب عنا الحزن ان ربنا لغفور شکور الذی احلنا دار المقامة من فضله لا یمسنا فیها نصب ولا یمسنا فیها لغوب) و سر حدیث (ان الله تعالی جعل فی انشاء کل محنة منحة) بمصد و قه پیوست و عاطفت الهی آستین من گرفت که اذا اکرمت فارتبط

وکل الحادئات اذا تنامت فوصول به الفرج القریب

و چون بدان حضرت جنت نصرت و اصل کشتم وارد توفیق دست من گرفت و گفت

شعر

قبل انامله فلسین اناملا لکنهن مفاتیح الارزاق
واذکر صنایعه فلسین صنایعا لکنهن قلائد الاعناق

بعد از فوز بسعدت و نول و نیل شرف وصول چون دیده بمطالعه آن غرضه غرا
و مشاهده آن طاعت جهان آرا روشن گردانیدم چه دیدم

للمؤلف

عقل و جان در یک وجود و ملک و دین در یک بدن مهر و مه در یک کلاه و آسمان در یک قبا

سیمای بتباشیر بشر و طلاق مشعشع بل آفتابی بانوار ایهت و صباحت مبرقع عباراتی
کنوز فصاحت را مستوعب بل اشاراتی رموز بلاغت و براعت را مستجلب هیات شأوه ان
یلحق و غایتیه ان یسبق لایعرف له نظیر فی فضل و لاعدیل فی بذل کلامه سحر حلال و منطقه
عذب زلال اصفی من المدام و ارق من ماء الغمام (ان هو الاوحی یوحی علمه شدید القوی)

شعر

عباراته فی النظم والنثر کلها غرائب تصطاد القلوب بدایع
فهن لاجیاد المعانی قلائد و هن لاجناد المعالی طلایع

فارسیه

در حرف و صوت نطقش ذاتیست و صف معنی یعنی باوست قائم همچون عرض مجوه
نقش خیال معنی نا کشته کرد خاطر در قالب بیانش حالی شود مهور

فضلی باهر در شرفی ظاهر مدرج و کرمی عجم بالطنی جسم مشفوع و مزدوج (بلده
طیبه و رب غفور)

شعر

هو البحر من ای النواحی ایتیه فلجته المعروف والجود ساحله
تراه اذا ما جئته مهللا کانت تعطیه الذی انت سائله
تعود بسط الکف حق لوانه ثناها لقبض لم یجبه انامله
ولو لم یکن فی کفه غیر روحه لجاد بها فلیتق الله سائله

رخسار اوطار اخیار از قطرات عبرات اقلام او خندان و دل و دیده اشرا از صدمات

صواعق سیوی او بریان و کریان بروابط علم و حکمت تیغ را با قلم یک زبان ساخته و بضوابط
عدل و کرم آب را با آتش همداستان گردانیده

شعر

تجاوز قدر المدح حتی کانه با حسن مایشی علیه یعاب
یقود الیه طاعة الناس فضله ولولم یقدها نائل وعقاب

از انجا که مقتضای کرم پادشاهانه و عواطف خسروانه است من بنده حقیر را مع
قله البضاعة و عدم الاستطاعة بقدم الخدمة والطاعة ملحوظ نظر مرحمت و شفقت و مشمول
قنون عنایت و عاطفت گردانید و بالتفات هایون مستظهر و مستوثق ساخت و بطائف
مخاطبات بنده نواز و شرائف ملاطفات غم پرداز حجاب دهشت و وحشت از پیش برداشت
و غبار کربت و غربت از میان دور گردانید (یالیت قومی یعلمون بما غفر لی ربی و جملتی
من المکرمین)

شعر

فلما تأملت الطلاقة واثنی الی بپشر آنستنی مخائله
صفت مثل ماتصفوا المدام خلاله و رقت کارق النسیم ثماله

بیت

زان مرحمت و عاطفت شاهانه حاسد ز حسد ببرد و غماز زغم

چون بی سابقه خدمتی و ذریعت علمی و فضیلتی آثار احسان بر صفحات حال خود
واضح و لایح دیدم و خود را مغفور مکرمت بی دریغ یاقم در خاطر فاتر خطوط کرده که شکر
منعم عقلا و نقلا از قیل و اجبات و سپاس محسن عرفا و رسا از جمله مفترضات است
لا خیل عندک تهديها ولا مال فلیسمد النطق ان لم یسمد الحال
اگر چه قیام بشکراین مواهب عظام مقدور هیچ آفریده نتواند بود و خوض در عذر این
عوارف جسم موسوع و میسور بشر نه

شعر

دلوانی فی کل منبت شعرة لسانا يقول الشكر فيك اقصر

رباعی

شکرتو بروز کار نتوانم کرد احسان ترا شمار نتوانم کرد
کر برتن من زبان شود هر مویی یک شکرتو از هزار نتوانم کرد

ودائما درین اندیشه حیران بودم و درین وادی سرگردان تا شبی در حضرت علیا حفها الله تعالی بلیامن والاقبال که مرکز دائرة کمال و منبع زلال فضل و افضال است از هر فن نکته می رفت و از هر نمط دقیقه فرو می آمد و بعد از اقاویل لم ولانسام سخن بتواریخ ملوک و سلاطین و اخبار و آثار سلف منجر شد و هر یک از نوادر و لطائف آن احدی نمی گفتند و در بدایع و روایع آن عجبی می رانند در آشنای آن محاورات و تعارض آن مقاولات حضرت خلافت پناه لازالت ریات دولته خافقه علی الخافقین من بنده را خطاب مستطاب سرافراز گردانید و بلفظ وحی آثار فرمود شبهت نیست که مقصود از تألیف قصص انبیا و تدوین مفاخر و آثار پادشاهان و شرح سیرو مقامات ایشان تهذیب و تعلیم مردم است تا ابناء ملوک و اشراف در آیین جهاننداری و برزکوارى قلیل برسوم و عادات ایشان کنند و در بزم و رزم بقواعد و مراسم ایشان اقتدا نمایند و اوساط الناس بحسن آن شمائل خوب و خصائل مرغوب که سر دفتر مجموعه کرم و فذالك محاسن شیم است متخلق و متطبع شوند و در سائر حالات آن سیرت محمود و طریقت مودود را کار بندند (لقد كان في قصصهم عبرة لاولى الالباب) و در واقعات احوال و صادرات افعال ماوانتقالات از طوری بطوری و اختلاف اوضاع و تصدی عظام اشغال و شرائف اعمال بی قصدی و ارادتی و غیر ذلك من الامور العجیبة والاتفاقات الغریبة التي يحارفيها العقل و يتيه في نوادرها الفكر من خوارق العادات و غرائب الحالات و المقامات اعتباری بلیغ و انتباهی شافیست (لمن كان له قاب اوالق السمع و هو شهيد) اکنون اگر دران باب تألیفی رود و تلفیقی ترتیب داده شود که مبتدیان از مطالعه آن چشمها بکشاید و منتهیانرا بصارت و مهارت بیفزاید حتی بموقع و سعی بموضع باشد

بیت

ولم ارکالایام للمرء واعظاً ولا کصروف الدهر للخلق هادیا

من بنده که بنزول پایه و قلت سرمایه در قفون ادب مقروم و معترفم و نزلی که شایسته خوان پادشاهان باشند دارم خاصه این پادشاه کامل که در سه طریق حکمت ارسطو را اسب و رخ می دهد و در زبرد براءت و بلاغت سحبان را عذرا می برد سمند بلاغتش در مضمار نکته دانی و سخن رانی از تیر می گذرد و طفل خاطرش بر جیس را لوح ابجد در کنار می نهی علمای عالم را بقوارع فضایل ملزم ساخته و فصیحای بی آدم را لکنب حیرت بر زبان انداخته

شعر

صحيح اديم الذكر ماشانه الحنا صقيل حواشي الحج ماشانه الكدر
حوى خرزات الفضل حكماً وحكمة فحيث شحافاه تساقطت الدرر

خاشاک وار در کرداب این اقتراح سرگردان ماندم و ذره کردار در تقلد این امر حیران نه رای آنک پای در مخایض این منزلقه نهم و نه یارای آنک سراز مضمون فرمان بتایم و فضلاً علی ذلك در بازار سخن و ران حاذق و استادان ماهر که بالماس فکر جواهر معانی دقیق سفته اند و سخن چنانک می باید گفته نقد مغشوش من چه رواج یابد و بضاعت مزجاة من درجه حساب آید ایاک و اهلب العضرط

للمؤلف

چه دستان سراپم من بوالهوس که باغندایمان شوم هم نفس
بیاده بکجا دارد آن دست برد که چنک آورد با-واران کرد
بضاعت چه آرم من بی نوا سزاوار سلطان چه آرد کدا
بنیروی خود کر بگویم هزار نیاید زمن در جهاز هیچ کار
مکر آنک توفیق یاری دهد مدد دولت شهریاری دهد

و اعتناق این شغل هر چند صعوبتی تمام داشت اما عدول از سمت اشارت عالی لازالت نافذة لسهام جاریة الاقلام بحکم شرع و عقل مفضی بعصیان و مؤدی بکفران و طغیان می آمد

فلو ملکت عینی عذاب مرادها لما اکتحل الایثار خطاکم
ولست ابالی سخطه الناس کلها اذا ظفرت نفسی ببعض رضاکم

بیت

در بیع تو بهر بهایی که کنی در حکم تو بهر قضایی که کنی

خواستیم که این نقش را بیرنگی و این پرده را آهنکی سازم که در خاطر فاتر لایح شده که
ای عزیز سالها چون کل خرمن زندگانی بباد سخن وری دادی بنکر تاجه آب روی
یافتی و مدتها چون چنار در چن هوا و هوس باد بپایی کردی جز باد دردستت چه ماند
بلبل زبانت در قفس دهان بهزار دستان داستان فضل هنر سرایید جز آنکه چون بلبل
در قید نامرادی محبوس ماندی چه نوا حاصل کردی و در بوستان فضیلت غنچه صفت دهان
زبان آوری کشودی غیر از آنکه از بهر قراضه زر جکرت خون شد چه برک اندوختی

شعر

زمن کام الکاب ترام جروها وتصد عن ولد الهزبر الضاری
لیس الزمان وان حرصت مسالما خالق الزمان عداوة الاحرار

فارسیه

مرا زکردش این چرخ از شکایت نیست که شرح آن بهمه عمر ممکنست و رواست
نه هیچ عقل بر اشکال دور او واقف نه هیچ دیده با سرار حکم او بیناست
کسی زچون و چرا دم نمی تواند زد که نقش بند حوادث و رای چون و چراست

درین فکرت متحیر بودم و درین حیرت متفکر که مرشد توفیق بانکه بر من زد که
ای مسکین مکر ندانسته که در عهد دولت این پادشاه عادل هنر پرور و شهریار فاضل کرم کستر

فارسیه

آنک فیض ترحم عامش بر جهان رحمتیست یزدانی
نوبهار نظام عالم را دست او ابرهای نیسانی

کار فرو بسته هنر بالا گرفته است و نقد موزون سخن رواجی هر چه تمامتر پذیرفته
نهال خشک سال فضل و دانش بامداد رشحات باران تربیتش یوماً فیوماً تازه تراست
و کلز ارامال و امانی از منهل جود و سخاوتش لحظه فلحظه سیراب تر عالمیان در مراتع
افضال و انعام او مرغه الحال و جهانیان در مراعی احسان و نوال او فارغ البال اند

شعر

لا ینزل الدینار ساحة کفه الا ینادی انت رزق فلان
و کانه فی کیسه عرض فما ینقی زمانا فیه بعد زمان

فارسیه

ز حرص آنک برو سائلان سؤال کنند همی سزال بخواید ز سائلان بسؤال
ز شاخ بادرم آید کف چنار برون کراز مهب کف او وزد نسیم شمال

آن غبار حوادث که مشاهده می کردی بآستین کرم از چهره روزگار برداشت و آن کرد
فته که انکیخته دیدی بآب تیغ آتش بار از عرصه جهان فروشت

شعر

طابت به الايام والدنيا بما فيها وطاب بذكره الاخبار
هذاهو المصرا الذی سبقت به الـ بشری وجاء بطیبه الآثار
ولی ظلام الظلم فیه فاله اثر و شاع بمدله الانوار
رقت حواشیه و ورق رواؤه فهجیره واصله اسحار
عم البریه والبسیطة عدله فالخلق شخص والبسیطة دار

فارسیه

کیق زفر دولت فرمانده جهان ماند بعرضه ارم و روضه جنان
بر هر طرف که چشم نمی جلوه ظفر و زهرجهت که کوش کنی مزده امان
کردون فروکشاد کند از میان تیغ و ایام بر گرفت زه از کردن کمان
از غصه خون گرفت چو می ظلم را جگر و زخنده باز ماند چو کل عدل رادهان

سختت در بازار خرمهره فروشان اگر قیمت نداشت گناه تراست در رسته جوهریان
عرض کن و ابتکار افکارت را اگر دخیلان کوته نظر خواستاری نکرند کس راجه
جرم در نظر صاحب دولتان جوهر شناس جلوه ده

شعر

تسل عن الهموم فليس شيء يقيم ولا همومك بالمقيمة
لعل الله ينظر بعد هذا اليك بنظرة منه جسيمة

فارسیه

قدر اهل هنر بدید آید کارها چون بکار دان افتد

بحکم این دواهی از سر ارادتی صادق و اعتقادی جازم و صدقی درست و ارادتی تمام
در تحریر این کتاب خوض کردم و آنرا «بزم و رزم» نام نهادم تا کافه سلاطین عالم و جمهور
صنادید عرب و عجم این قواعد خوب و قوانین محبوب را که مطالع انوار سعادت و طلایع
تبشیر رفعت و سیادتست دستور معاش و معاد و قانون صلاح و رشاد خود سازند و در سلوک
طریق رزم انگیزی و بزم افروزی اقتدا بدین مفاخر مرضی و مآثر محمود کنند

بیت

تابیاموزند شاهانی که دین دارند و ملک رسم و آیین جهان داری و شرط سروری

و در عبارت از اغلاق و ابرام که موجب نفرت طباع و انقباض خواطراست اجتناب
نمودم و معانی آنرا در الفاظ متداول قریب الفهم ایراد کردم بر سیاقی که مقبول و مفهوم
خواص و عوام گردد (و البلاغة ما فهمته العامة و رضيته الخاصة) مأمول از کرم شیمت اهل
سیرت و ارباب بصیرت آنک چون بر سهوی یا خلی اطلاع یابند اصلاح و ارشاد نموده
عقور را کار فرمایند (فمن عفا و اصلح فاجره علی الله)

بیت

وعین الرضا من کل عیب کلمة ولیکن عین السخط تبدی المساویا

فارسیه

بیوش اگر بخطایی روی و طعنه مزین که نفس هیچ بشر خالی از خطا نبود
در آفتاب نگاه کن که با بصارت خویش مرا و همه بر خط استوا نبود

بصر نا الله بعیوب انفسنا و یسر لنا ما یحب و یرضی بالتبی و آله الابرار و عترته الاخیار

بیان شرف وجود پادشاه بر طریق اجمال و حکمت اختصاص او بعنایت الهی

بدلائل عقلی و براهین قطعی ثابت شده است که انتظام اسباب دین و داد و التیام مصالح
صواب و سداده نوع انسان را جز بتقاریر حرف و صنعت و تنوع امتزجه و طباع صورت نپذیرد
و بقای نوع و ترادف شخص ممکن و متصور نکرده چنانکه بعضی بفکر صحیح و تدبیر صائب
موصوف باشند و بعضی بفضل بسالت و نجابت و جوی بفرط کفایت و درایت و بعضی دیگر از
حلیه عقل و تمیز عاقل و بمشایب آلات و ادوات ارباب عقل و دانش را تا امریک بشغلی
اشتغال نمایند و بصنعتی و حرفی کرایند بعضی شریف و بعضی خسیس تا بتعاون و توافق
و احتیاج بیکدیگر مهمات همکنان مکفی گردد و بواسطه تکافی و تساوی طریق عقل که
مقتضی نظام وجود و قیام بقاست مسلوك شود و ازینجاست که حکما گفته اند (لوتساوی
الناس لهلکوا جمیعا) بنابراین مقدمه چون دواهی مختلفست و توجه بمبایغی و مراضی
متفاوت مثلا ارادت یکی در تحصیل لذتی منحصر است و عزیمت دیگری بر اقامت کرامتی
موقوف و مقتصر چنانکه کلام قدیم ازان تعبیر کنند که (کل حزب بالذهب فرحون) پس
اگر ایشان را با طبایع خود گذارند اسباب نظام مرتب نشود و قضایای معیشت منتظم
نکردد چه متغایب همه را قهقور و مأمور خود سازد و حریص جمع نفایس و رغایب خود را
خواهد و چون دست تجاذب و اختلاس از هر طرف دراز شود و پای تغایب و تسلط در میان
آید جمعی سربافنا و اعدام بیکدیگر بر آرند و سلسله وجود منقطع گردد پس جهت تعدیل
و تقدیر امور و اوضاع و تحدید و تقویم جهات و اقطار ضرورت باعث شد بر وجود مدبری
کامل مخصوص بتأیید الهی که اهتمام بر سلوک طریق عدل و حکمت و رعایت ناموس اکبر که
عبارت از شریعتست مقصور و محصور دارد تا امریک را بمرتبه که سزاوار باشند بر مصداق
حدیث (رحم الله امرأ صرف قدره ولم یثعد طوره) طائعا اوکا رهأ خرسند گرداند
و امور در مقار خود قرار دهد و این شخص را ملک و مدبر عالم خوانند و احکام و قوانین

اورا صناعت ملك و رسول صلى الله عليه وسلم مى فرمايد (احب الناس الى الله يوم القيامة وادناهم مجلساً امام عادل)

للمؤلف

پس از امر و نهی خدا و رسول
چو فرمان دارای خورشید و ماه
کناهست از حکم سلطان عدول
فریضه بود طاعت پادشاه
خلاف سلاطین ممالك رقاب
بدینا هلاکت و عقبی عقاب

و بیايد دانست که غرض از ملك درین مقام نه هر شخصی باشد که اورا خیلی و حشمتی بود و بسطت مملکت و وفور حشمت و شوکت معروف و مشهور باشد بل بحقیقت ملك کسی است که قابلیت تدبیر و تصرف در اوضاع جمهور و استحقاق و استیصال ملائست این شغل اورا حاصل باشد و اگر چه از خزاین و دفاين و لشکر و حشم قاصر باشد

بیت

لولا القول لكان ادنى ضئيف
ادنى الى شرف من الانسان

و هر گرا چشم عقل از سبل خلل سالم باشد و کوش هوش از صمم غوایت و غباوت صحیح داند که هر تنی و اگر چه مزوق و معقول باشد و بجوامع قیمتی مرصع و معمول چون ذوالفقار نتواند بود و هر شخصی را هر چند بشکل و هیأت مکمل مقام حیدریت حاصل نه (ماکل سوداء ثمرة ولا بیضاء شحمة)

شعر

فقد يظن شجاعاً من به خرق
وقد يظن جباناً من به ذم
ان السلاح جميع الناس يحمله
وليس كل ذوات الخلب السبع

فارسیه

شمیر مرتضی بجراز آهنی نبود
بشی دین حق لقبش ذوالفقار کرد

و در حکمت عملی مبرهن شده است که سیاست ملك بر دو نوعست یکی سیاست فاضله و مقصود

از ان افاضت عدل و اشاعت بذل و تقویت دین و تمشیت صدق و یقین و بث خیرات و بسط مبرات و ضبط ممالك و امن مسالك و تعمیر بلاد و ترفیه عباد و رعایت رعایا و حمایت برایا و انتظام مصالح معاش و معاد و انبرام معاهد صلاح و رشد باشد و این سیاست را امامت خوانند (ذلك الفضل من الله وكفى بالله علما)

و دوم سیاست ناقصه و مراد از ان استیفای لذات حسی و متابعت شهوات طبیعی و استرقاق خلائق و استعمال جور و علایق و غصب اموال و هتك استار و فجور و فساد و ظلم و بیداد باشد و این سیاست را تغلب خوانند (ومن يفعل ذلك يلق اثاما)

و سائیس اول تمسك بعلم و حکمت و دین و شریعت کند و خود را ممالك شهوت و غالب طبیعت دارد و رعایا وزیر دستان را برادران و دوستان انکار و مملکت بمعدل و عتساف و احسان و انصاف آراسته گرداند از ان جهت که غرض او تکمیل خلائق و نیل سعادت باشد و باجماع امت مراد از اولوالامر و ظل الله ملکی چنین باشد که قائم بامر حق و حافظ حدود دین است (اولئك الذين صدقوا واولئك هم المتقون) و عبارت از حزب الله انصار و اعوان او که (الا ان حزب الله هم المفلحون)

و سائیس دوم تمسك بحجور و اعتساف و عدول از سمت اعتدال و انصاف و استعلا و استیلا نماید و رعایا را که و دایع آفرید کاراند بجای خول و عبید و خدم و مماليك دارد و خود را اسیر حرص و شهوت سازد و مدینه را از خوف و اضطراب و تنازع و تطاول و عنف و عداوت و خبت و خیانت مملو و محشو گرداند و بالحقیقه سلطنتی چنان عین شیطنت باشد و ایالتی مثل آن محض ضلالت و جهالت (اولئك شر مكالنا و اضل سبيلا) و اجناد او حزب الشیطان که (الا ان حزب الشیطان هم الخاسرون)

چون این قاعده مهندسید بر بصرار باب بصیرت پوشیده نباشد که بحکم (یا ایها الذین آمنوا اطیعوا الله و اطیعوا الرسول واولی الامر منكم) سیاست فاضله تلو نبوتست و امارتی چنان ترب رسالت چنانك حکما گفته اند (الدین و الملك توأمان لا یم احدهما الا بالآخر) چه دین بمثابت اساس است و ملك بجای ارکان و لا محاله اساس بی رکن ضایع باشد و رکن بی اساس خراب پس دین بی ملك عاطل بود و ملك بی دین واهی

مثنوی

چنان دان که شاهی و پیغمبری
دو کو هر بود در يك انگشتری
نه بی تحت شاهی بود دین بیای
نه بی دین بود پادشاهی بجای

لاجرم حکمت الهی اقتضا چنان کرد که قواعد دین بمکات انبیای کبار مهند باشد
ودعایم دولت بمهابت سلاطین دین دار مؤکد نامور دین بمظاهرت مراسم دولت استمرار
یابد و اوضاع دولت بمیامن قوانین دین استقرار پذیرد و امور در مواقع خود قرار گیرد

مثنوی

عدل شه پاسبان ملک است بذل اوقهرمان دولت اوست
هر که انصاف از وجدان باشد دد بود دد نه پادشا باشد

و هرگاه که مملکت از پادشاهی عادل که بسیاست فاضله موصوف و منعموت باشد خالی گردد
های امن و امان سایه از جهان بردارد و شاهین عدل چون عنقا در آشیان عزت مختفی
شود آنکه بوم ظلم و فساد که بشامت عاقبت و وخامت خاتمت منسوبست در ارباع
واصقاع ممالک نشیمن سازد و رسوم جور و بیداد که مستعقب فریق جمع و تشیت شمل
است میان مردم متداول گردد و امور مهمل و قضایا مختل ماند پس باندک مدتی دمار از
دیار هستی برآید و لهذا ارادت ازلی بران جمله جاری شد که در هر زمان و اوان چنانکه
قوافل ممکنات از مفارقه عدم بمموره وجود می آیند شخصی از بنی آدم که بشمول عنایت
الهی محظوظ باشد و بمزیت عقل و حکمت و فضل معرفت و تمیز و رجحان نجات و حماست
از انبای نوع مستحق بروفق مقتضای آن زمان از هبوط خول و خمود براوج دولت
و سلطنت ظهور یابد تا بوساطت اوس ملک وجود انتظام پذیرد و حال عالم در حیز استقامت
و اعتدال قرار گیرد (اولئك یسارعون فی الخیرات و هم لها سابقون)

و بعناية الله تعالى و بمن هدايته وجود هایون سلطان لازالت اعلام سلطنته ممتدة الظلال
منشورة الاذیال شرایط سیاست فاضله را من جمیع الابواب جامع است و صرامت تیغ باشهامت
قلم ممزوج دارد و شکوه دولت با شرف دین و شریعت مجموع و مشفوع لایتوجه بهمت
الی اعظم مرعوب الاطاع و دان ولا انطلق بعزیمته الی افخم مطلوب الاکان واستکان

شعر

هوالمک المیمون رأیا و رایة سبجایاه اقدام و حزم و فاعل
یلو ذبه الاحرار من کل خطة ویاوی الی عالی ذرا الامائل
فیمناه بحر موجه متلاطم و لقیاه بدر ضوءه متکامل

و آثار مساعی مشکور و اجتهادات مبرور که در ملاست این شغل خطیر و ممارست این
خطب جلیل بظهور رسانیده بر روی روزگار وضوحی هر چه تمام تر دارد
اکنون وجه رجحان این پادشاه بر ملوک سلف و خلف ظاهر است چه از جهت
تدبیر و تصرف در منازم ملک و ملت بر طریق حکمت و معدت و نشر خیرات و افاضت
مبرات و چه از جهت فضایل نفسانی و کمالات انسانی و این معنی خود محتاج بشرح و بیان
نیست (والعیان لایحتاج الی الیان)

و فحول علمای حکمت و شریعت را محقق است که توفیر و تبحر این صاحب دولت در
فنون علوم معقول و منقول و ضروب فروع و اصول در چه نصابست و کیاست و فراست
اودر ابواب فضایل و کمالات بچه حیثیت

بیت

تفکره علم و منطقه حلم و باطنه زین و ظاهره ظرف

فارسیه

کنجیست پر جواهر و بحر است پر کهر در هر لطیفه اش که هویدا کنی نهان
کنجی که از خجالت او منزوی شدند در در صمیم بحر و کهر در عروق کان
بحری که از لطافت و رشکش محیط را دریای اشک و آب شود دامن و دهمان

بخلاف سلاطین ماضی و حال که اکثر ایشان از شرف این کسوت و زینت این حلیت
عاری و بی بهره اند و شک نیست که سزاوار تر وجودی بعلم و حکمت و محتاج تر نفسی
بشعار ادب و فضیلت وجود پادشاه و قنست چه باید که اکمل نوع باشد در زمان خود
تا تقدیر و تدبیر قضایا بر قانون حکمت و قاعده عدالت و نصفت تواند کرد و در ایراد و اصدار
اوضاع از افراط و تفریط و قصور و تقصیر ایمن تواند بود و از شوب (الجاهل امام فرط او مفرط)
پاک بوده بر ذیلت مصرع

ومن العجایب اعمش کحال

مطمعون نشود و رعیت بسبب مزیت و اولویت اورا تتبع کنند و او امر و نواهی اورا
امثال نمایند و الا ترجیح من غیر مرجح لازم آید و شوکت و هیبت اود رضائرمتمکن نکردد

چه هر پادشاه که بدین زیور متحلی نبود درایقاع و اجرای احکام دین و دولت از خبط و خلل و خطا و خطل خالی نباشد و میان مفاسد و مصالح و محاسن و مقابح و فضیل و تمیز بر منهاج حکمت نتواند کرد پس اوضاع مخبط گردد و مخالفت و مناقشت در میان خلایق پیدا شود چنانکه در بعضی از ملوک عهد مشاهده می رود (فن اساس بنیانه علی تقوی من الله و رضوان خیر ام من اساس بنیانه علی شفا جرف هار فانها به فی نار جهنم)

بیت

و غیر تقی یا مرا الناس بالتقی طیب یداوی الناس و هو مریض

و اگر چاک سواران میدان بلاغت سالها در حلبه ثنا و اطرا مجارات کنند بکردیک و صف از صفات مجد و معالی این خسرو دانش پرور نتوانند برسید و مهندسان باریک بین زیر و زبر آسمان و زمین بپایند قطری از قطار مفاخر و مناقب این شهر یار عدل کستر در نتوانند یافت

شعر

شرف تطامن دونه الجوزاء و مکارم بهرت به العلیاء
و قدیم بیت لودکرت حدیثه اصغت الیک الصخرة الصماء

و من بنده را در مدح و ثنای این حضرت بزرگوار زاده الله تمکینا قصائد بسیار است و از جمله این یک قصیده که در وقت مهاجرت از دار الخلافه و وصول بشرف بساطبوس اتفاق افتاد تضمین رفت

وهی هده

دردت البلاد مشارقا و مقاربا ووردت کل مناهل و مشاربا
طفت الدیار سهولها و حزونها و بها رأیت عجایبا و غرائبها
و صحبت کل مخالف و مؤالف و جمعت منهم دربه و تجاربها
کم شدة قاسیتها و مشقة و نوائب مارستها و مصائبها
کم لیلۃ فیها طویت بوادیا و فدافدا و مهمامها و سبایا

ما بات فی وجه البسیطة معشر وایت جمهور الامام منافسا
فی حبه فرحلت عنهم ثائبا و مراقفی بلد ولا ربیع سوی
ارض العراق قرب صنه نوابا و بلد ثوت فیہ المکارم و التقی
و حوی الملوك مراتبا و مناصبا و دار الخلافه و الولاية و السیة
دعة و السعادة کلها و اطایبا یا حبذا بغداد من منزله
اضحت شمس الدین فیہ غواربا و فکان انفس المسیح نسیمه
یحیی العظام تراقیا و تراثبا و لهن فی صوت الحمام اذا غدا
بعض لبعض بالهدیل مجاوبا و و علی طبیاء بارزات نزهة
متصیدات لالاسود حواجبا و فاذا نطقن نثرن درأ فانقا
و اذا ضحکن ارین نجما ثاقبا و یاطیب عیش زماننا الماضی و قد
کان الحیب مواصلا و مصاحبا و ایم کننا شاربین مبکرا
و معظمین محاندا و مناسبا مع اصدقاء مکرمین شمائلا
صرف الزمان بلابلا و متاعبا و الیوم حملنی لفرقة و جهنم
حولی قدیم منازلی و حبابا و فبقیت مهجورا غربیبا لا اری
عینا تسیل دما و مزننا ساکبا و فکان فی جففی مذ فارقتهم
لوصادفت جبلا تقطر ذاتبا و انی اقلی من زمانی شدة
کیلا اخوض مکارها و معاطبا و یالیتنی قد کنت صخرأ جامدا
اجلی و کنت الیوم طینا لازبا و لولا المکارم من ابی الفتح انقضی

برهان دین الله اکرم خلقه

واعز موجود علی و مراتبا

من ساس امصاراً و ساد کتائباً و ملک الممالک احمد بن محمد
اخذ البلاد مطاعناً و مضارباً و ملک الرقاب عوارفا و صنایعا
ما بارز الابطال الا فائزاً و ما غامر الالهوال الا فائزاً
بدر و لیکن لایشوب غیابها و شمس ولیکن لا یزول مغرباً
و وصی خیر خلائف و صواحباً و اضحی سخی المصطفی و ولیه
برق تلاء لا من خلال سحابها و و کان صارم سیفه فی کفه

وطأت مواكبه من الفلك الذرى
احي واضحك روض آمال المني
واعشوشبت ارض الامانى والرجا
لله درسيوفه يوم الوغى
يطلعن من شرق الغمود بواهما
لما انتضين من الثياب عواريا
وله صوارم من حداد عزائم
ومن المهابة والصرامة والحجي
بذل الندى حق لكثرة بذله
و سخا بطارف ماله وتليده
لوجود بالدينا وما في اهلها
ولو استفاد بنو الملوك نفائسا
من كل ناحية يلوذ بيبابه
يا ايها الملك الذى آراؤه
انت الشجاع الغالب البطل الذى
انت الذى هزم العداة بكرة
انت الذى اعليت اعلام الهدى
انت الذى شيدت اركان التقى
ولوانت بالحكم الشريف محلها
حزت المعالى باجتهاد بالغ
اخرجت لؤلؤة العلى من بحرها
و اناك تأييد الاله من السما
ناواك خصمك من بعيد حيلة
قدرام يعمل بالخداع غبارة
قدناك مغترآ و اقدم جنة
ارسلت من بأس شديد عسكريا

[١] (هامات) اوليدى .

حاربت به بصلاية احديّة
كيف السبيل له اليك وانت في
شتان من يمشى سويامائسا
ان كان يزهو عدة او عدة
كم فارس يحصى بديل فوارس
تبأ لهم من معشر دهرية
ان ظل يدخر الكنوز فيخله
فاذا رأيتهم رأيت خفافسا
قوم اذا افلحت منهم سالما
سبحان من سواك ناصر دينه
يارب زده سعادة وسلامة
وانله ما يهوى و يأمل آمنا
ادعوله سرا وجهرا خلصا

من غير سوقك راجلا اورا كبا
سبل السواء وحاد عنها عازبا
من اعرج يمشى مكبا ناكبا
فالشمس واحدة تجن كوا كبا
اوراكب ياتى عديل روا كبا
كسبوا معائب حجة و مثالبها
انى الاحظه لجلك حاطبا
واذا الفيتهم لقيت عقاربها
فكانهم نثروا عليك رغايبها
وهذاك منتصفاله ومراقبا
واتحله سيبا فضلك جالبا
من عائق وعلائق وشوايبها
ودعاؤه للمسلمين قواطبا

شرح انساب بزرگوار و دودمان نامدار و ذکر ارومۀ مبارک

هر چند کمال نفس و شرف جوهر و فضیلت عنصر و کرم طبع و علورتبت و منزلت سلطان
بر مناج (فلا انساب بينهم يومئذ ولا يتساءلون) از شرح فضایل و مناقب آباى کرام و اجداد
عظام و اگر چه نجوم فلک معالی و سعود ایام و لیالی بودند و در مباشرت معظمات امور
و مراقبت جمهور هر یک قطبی و ثقی و رکفی مشید استغنائی دارد چنانک شاعر گفت

شعر

انا ابن نفسى وكنيتى ابي
من عجم كنت اومن العرب
ان الفقى من يقول ها انا ذا
ليس الفقى من يقول كان ابي

و على ثقة من الله تعالى در استقلال رسوم جهاندارى و ارتقا بر معارج شهریارى بخول
و خدم و دینار و درم و مدد و عدد قوم و قبایل و اقارب و عشایر ظهرا و بطناحتاج و مقتدر نشد

شعر

نفس عصام سودت عصاما وعلمته الكرم والاقداما
وصيرته سيداً هاما

بیت

تراست مرتبة سروری باستقلال نه چون نبوت موسی بشرکت هارون
اما چون آن اشراف دودمان فضل و کرم واسلاف خاندان علم وحکم هریک درعهد
خود واسطة عقد فضایل ورابطة سلك معالی ومفاخر بودند

شعر

هم حلوا من الصرف المعلى ومن حسب العشيرة حيث شاؤا
فلوان السماء دنت لمجد ومكرمة دنت لهم السماء

اولی آنک اطرا دباب واشمال کتاب را طرفی از انساب نامدار ودودمان فضیلت شعار
برسیاقتی که از بطون دقار ومتون صحایف مستفاد شده شرح دهیم وبتعداد آن زواهر ریاض
مکارم وتسمیة آن افاضل واکارم افتتاح کنیم وگوئیم
سلطان السلاطین ظل الله فی الارضین خلیفة الله فی العالمین (سلطان برهان الحق والدولة
والدين احمد) خلد الله تعالى خلافته وملکة وسلطانة پسر مرحوم مغفور زبدة افاضل الانام
مبین الحلال من الحرام قدوة العلماء المتبحرین (شمس الملة والدين محمد) بن المولى الاعظم
والنحریر الافخم سالك مسالك المشروع والمعتول بانی مبانى الفروع والاصول (سراج الملة
والدين سليمان) بن المولى الافضل الاكمل اعلم علماء العالم ینبوع العلم والحکم «حسام الملة والدين
حسین» بن المولى المعظم جامع حقایق العقل والنقل ناشر الویة الفضل والعدل اسوة المتبرزین
(جلال الملة والدين حبيب) بن (محمد) بن (رسول) بن (سویح) است

بیت

نسب کان علیه من شمس الصنحی نورا ومن فلق الصباح عمودا

واصل ونژاد ایشان ترك است از قبیله سالور ومنشأ ومحمد خوارزم باقوم وقبایل

بسیار ونعمت وثروت بی شمار مکر سالی از سالها چنانک شیوه گردش کردون وشیمه روزگار
بو قلمون است که اگر هفته چون کل بختداند ماهها در کوره نامرادی زهره آب کرداند
واگر ساعی چون می سرخوش دارد روزها از غائله خار جان برب آرد شرور ردیف
سرور کند وجراحت تلوراحت سازد

بیت

واللامور مقادیر مقدرة والذهر عاده نقض و ابرام

«محمد» پدر «قاضی جلال الدین حبیب» بسبب فترتی که واقع شد بحکم

فاذا نبأ بك منزل فتحول

رخت انقلاب بر راحله اغتراب نهاد واز وطن مألوف ومسقط رأس جلا کرد وبعد از
قطع راههای دراز وطی نشیب وفراز بشهر قسطنطنیه افتاد ومقیم شد که اذا اعشبت فانزل
قاضی جلال الدین حبیب آنجا در وجود آمد وچون ایام طفولیت منقضی شد وهلال
غره صبی از افق غیب طالع کشت بطلب علم اشتغال نمود ودر مدت اندک فضیلت وافر حاصل
کرد وبغزارت فضل ورجحان ادب از اکفا واقران سبق برد

بیت

ادیب رست للعالم فی ارض صدره جبال جبال الارض فی جنبها قف

مثنوی

غایت لطف او نداند کس	کز لطافت بروح ماندوبس
لفظ او بار کبر عقد کهر	طبع او چون نسیم کاه سحر
ذهن او تیز تر ز سیر فلک	رای روشن تر از روان ملک

ودران دیار بزرگ بود صاحب جاه معروف بقاضی ختی که بزعامت وایالت اهل آن
زمان موسوم بود ودر حل وعقد امور جمهور باعی طویل وجاهی صریض داشت وبر وفق

(ویمدد کم باموال و بنین) بمدد اموال و عدد اولاد مستظهر و متمکن بودی و در شوکت و حشمت با فلک پنجه آزمودی

شعر

الفاعل الفاعل للمأمون نبوته والسيد الايد الميمون طائره
وما يعدله الا طناب في بلد الا تضعع بادية وحاضره

فارسیه

قهرمانی که کر بگرداند خاطرش بامزاج چرخ عیار
همچو بر کزبان فرو ریزد کوکب از صحن کنبه دوار

آن بزرگ را وقتی گذر بر قسط مونی افناد چنانک معهود کرام و معتاد شراف و عظام باشد از انمه و افاضل آن بقعه استفسار می کرد و از بضاعت و دستکاه هر یک در فضل و ادب استکشاف می نمود در آشنای آن حال کمال نفس و وفور فضل و حسن اخلاق و طیب اعراق جلال الدین حبیب و مهارت او در فنون فضایل عرضه داشتند و گفتند

شعر

وحلم كان الارض منه توقرت وعلم كان البحر منه تفجرا
اذا اخذ القرطاس ظلت يمينه تفتح نوراً او تنظم جوهرا

از سر رغبت تمام واردات صادق او را طاب فرمود و اکرام و اعتزاز و اعظام و اهتزاز تلقی نمود و تقرب و ترحیب بلیغ ارزانی داشت و چون نقد کمال او بر محک اعتبار تمام عیار یافت (و عند الامتحان یکریم الرجل اویسان) و محضر بر مخبر و عیان بر بیان راجع دید مشغوف حسن تقریر و تحریر و مفتون لطف محاوره و محاضره او شد و گفت (المرء بطی لسانه لا بطی لسانه)

فارسیه

نومردی و دگر مردمان ولی فرقت میان بریط و عود ارچه نامشان عود
ز اشتراك صفت ذات مشترك نشود خدای باشد موجود و بندگان موجود

و او را بلطائف اقوال و کرائم اعمال بنواخت و بدرجه رفیع و مرتبه منیع مخصوص و متعین گردانید و از کرام بنات و ابکار مخدرات ستیره را که چشم و چراغ دودمان و بیت القصیده خاندان بود و صفت جمال با سمت عصمت و کمال مشفوع داشت بمعونت و مؤنت خود مجانا در عقد نکاح و تحت حضانه او آورد و او را عظیم الشان و رفیع المكان مصاحب گردانید و گفت (انه لشل عون) و منصب قضا و حکومت شرعی بلده قیصریه و تولیت اوقاف و سایر ابواب البر با توابع و مضافات عفواً صفواً بدو تفویض کرد

و از آن تاریخ اولاد و احفاد او نسلاً بعد نسل و خلفاً بعد سلف بدین منصب منسوب و بدین شغل موسوم گشتند و این رسم در خاندان ایشان ثابت و مستمر ماند و مرحوم قاضی حسام الدین ازان دختر متولد شد و او هم فاضلی متبحر و کاهلی متفان بیرون آمد و در اقسام علوم مشارالیه کشت و در حضرت امرا و ضنادید به لورتبت و سمو منزلت از پدر در گذشت و پیش همکشان مقبول القول و معتمد علیه شد و از اعظام امرای مغول چندی که از زیور اسلام حاطل بودند بردست او مسلمان شدند و شرف ایمان دریافتند و او دختری را از اکابر امرای سلجوقی در نکاح آورد و باستظهار آن مالی فراوان و مکتبی بی پایان اندوخت

و مرحوم قاضی سراج الدین ازان دختر تولد کرد و از علوم دینی و معارف یقینی محظی و فرو نصیبی اکمل محظی کشت و پیش امرا و حکام قربت و زلفت عالی یافت و در آن ایام عقیقه از بنات «سلطان عزالدین بن سلطان اعظم غیاث الدین بن سلطان اعدل اکمل علاء الدین کیقباد» انا لله برهانم و نقل بالحسنات میزانهم بسبب فترات زمان و طواریق ملوان که در خاندان ملوک سلاجقه مترادف و متوالی بود و قصه ایشان مشهور و مورخ است بحکم ضرورت وقت در حباله امیری از امرای مغول آمده بود و از او دختری آورده و آن دختر بعد از مدتی نقیصریه افتاده قاضی سراج الدین او را خطبت کرد و مرحوم سعید ذوالعتره الطاهره و منبع الدولة القاهره شمس المله و الدین محمد روح الله روحه العزیز ازان دختر در وجود آمد

و سلطان غیاث الدین که جد سلطان است پسر (خواند خاتون) است و او رومیه لاصل بود خاتونی آراسته بنباهت اصل و جلالت قدر و عصمت نفس و عفت طبع و آثار و معالم خیرات و حسنات او در ممالک روم از مدارس و مساجد و زوایا و خوانات و رابطه و قناطر

ودار الضیافه و غیرها تا غایت ظاهر و موجود است و سبکان و قطان بلده قیصریه بکرامات و مقامات او متفق الکلمه

و مرحوم فلك المعالی سلالة الاعاظم والاعالی شمس الملة والدين محمد تقمده الله بفقرانه واسكنه بحبوحة جنانه كريمة را از حرائر بنات « عبدالله چلبی ابن جلال الدین محمود مستوفی » طیب الله مضجعهما که از جمله اعیان عصر و اشراف دهر بود و بوفور فضایل و بذل رغایب در امصار و اقطار مشهور و مذکور و مدتی متصدی وزارت ممالک روم بوده در عقد زواج آورد و چراغ این دوده و شمع این جمع و واسطه این عتد و رابطه این سلك بل مرکز دائرة وجود و محور فلك فضل وجود

للمؤلف

قامع کفر و ضلالت جامع عدل و کرم مظهر انوار رحمت سایه لطف خدا

« ابو الفتح سلطان برهان الحقیقة والدولة والدين احمد » بسط الله ظلال سلطنته علی قبة الاسلام ثمرة آن شجر و فلقه آن قر است که مصباح وجود عالم آرای او ظلمت ظلم از چهره آفاق زدوده است و مقتاح دولت مشکل کشای او ابواب امن و امانی بر روی جهان و جهانیان گشوده (و لتعلمن نبأ بعد حین)

شعر

لقد طالت خطاه الی المعالی و سار لنیلها سیر الجواد
فما لافخر غیر نداء باب و لا للمجد غیر سناء هاد
محاسن ما بهجتها خفاء اقر بها الموالی و المعادی

و یکی از لطائف فضل احدی و غرائب فیض صمدی درباره این سلطان عادل و صاحب قران کامل آنست که ذات قدسی صفات او جامع جمیع فضائل و کمالات آبای کرام و اجداد عظام است و نفس علوی نژاد او حاوی تمام مناصب و مراتب اسلاف و اقوام

بیت

وبالنفس قلنض ان نهضت ولا یکن نصیبک ارناء قدمته الاوائل

و محقق است که اجتماع این خصایص تابع اجتماع مدبرات علوی و اوضاع فلكی است که آن فرع اجتماعات ارواحی است و آن نتیجه اجتماع توجهات اسمایی و حقایق الهی است و لذلك از هر یکی از آبای کبار و اجداد بزرگوار در نفس نفیس و کوه شریف او اثری ظاهر و خاصیتی مضمهر است و ازینجاست که مظهر منصب تدریس و قضا و وزارت و امارت و سلطنت شد و ملائمت هر یکی ازین مناصب در مدتی معین کرد و منتهی بسلطنت شد

بیت

لیس من الله بمستنکر ان یجمع العالم فی واحد

و هر آینه صورتی چنین از نتایج فیض و هاب کریم و خلاق رحیم تواند بود و اگر کسی در مفتتح حال و مستقبل اقبال این پادشاه صاحب قران تأملی شافی و تفکری وافی بجای آورد او را معلوم گردد که از حلقه دراست بر سریر سیاست و ریاست نشستن و از مجلس قضا بر تخت سلطنت و پادشاهی رفتن بی سوابق توفیقات ربانی و سوائف تأییدات آسمان مقدور قدرت بشر و میسر و قوت مشق حجو و مدر نباشد و بمجرد سعی و اجتهاد و کوشش و ارتیاد ارتقا بدین درجه والا و مرتبه علیا در حیز امکان و ممکنات انسان نکند (ان فی ذلك لعبرة لا ولی الا بصار)

شعر

تسمو الرجال باباء و آونة تسمو الرجال با بناء و تزدان
کم من اب قد علا بن ذری شرف کما علا برسول الله عدنان

میلاد سلطان خلد الله ایام سلطنته و اتفاقات حسنه که مشتملست بر مسقط نطفه و زمان ولادت

میلاد هایون بفروری و بهروزی ثالث شهر الله المبارک رمضان درت برکاته فی سنة (خمس و اربعین و سبع مائة) بمدينة قیصریه بود و انفصال از مادر بنقاب واقع شده و مطرح نقاب از مقدم پیشانی تاناف بوده و لا محاله وضعی چنین مخصوص است بانیا و اولیا و ملوک و سلاطین از ان جهت که دلالت کند بر عظم شان و علو مکان و مناعت حضرت و جلالت رتبت چه

احتجاب و امتناع از شیم خلفا و ملوک است و مشعر از حیای نفس و طهارت وجود و نقای عنصر از لوث محارم و مخازی و شوب مناهی و ملاحی و نظافت عرض و نزاهت ناموس از ادناس عیب و شین چنانک رأی العین است و از روی تحقیق دالست بر شدت اتصال و توجه و تحقق بحضرت ذو جلال و اعراض از ماسوی الله و عدم التفات و قلت مبالات بدنی و مافیها و غض بصر و قطع نظر از غیر حق و لابد صورتی چنین در فائحه حال و مقدمه وصول بعالم شهادت علامت شرف خلقت و کرم جبلت و لطافت مزاج و اعتدال وجود تواند بود چنانک حضرت عزت می فرماید (کذلك لنصرف عنه السوء والفحشاء انه من عبادنا الخالصين) و چون ولادت مبارک در ماه رمضان بود لاجرم سقوط نطفه و استقرار آن در ماه ذی الحجة الحرام بوده باشد و رتبت و منزلت این ماه و برکات عید و عرفه و میامن قربانات و توجهات حجاج و خواص ادعیه صالحه در مناسک متبرکه از شرح و بسط مستغنی است و لاشک چون مسقط نطفه زمانی چنین مسعود و ساعق محمود باشد دلیل قوت روح و کمال نفس و صفای جوهر و غلبه احکام و جوی و استیلای صفات رحمانی بود چنانک بیان نبوی بر انجمله ناطق است که (السعيد من سعد فی بطن امه)

و حکمای نجوم را در احکام موایلد دو مبدأ است که از صورت زایجه طالع آن دو وقت و کیفیت اوضاع بروج و کواکب سیاره و ثابته از صعود و نحوس و قوتهای ذاتی و عرضی آن برخیزد و سعادت و شقاوت و شرف و خست و مرض و صحت و سائر احوال مولود در عالم کون و فساد استدلال کنند بروجی که در علم احکام مذکور است یکی مبدأ سقوط نطفه در مشیمه که آنرا مسقط خوانند و بنمودار بطلمیوس و هرمس و ماشاء الله و زردشت تحقیق و تصحیح آن زمان می کنند و بر حسب صلاح و فساد حال طالع آن وقت و باقی بیوت احکام می نویسند و دوم مبدأ وصول مولود از تاریکی رحم بروشنایی عالم

و درین دو مبدأ خلاف کرده اند بطلمیوس و جمعی از متقدمان طالع مسقط را اعتبار کرده اند از آن جهت که مبدأ اول و زمان قرار نطفه است در مستقر خود که اصل وجود و ماده بنیت مولود است و احکام بر حسب آن طالع می نوشتند

و متأخران طالع مبدأ دوم را اختیار کرده اند از آن جهت که آن وقت مشتمل است بر تمام خلقت و آفرینش اعضا و جوارح و تعلق روح بدن و ترتیب قوی و حواس

ظاهر و باطن و علی التقديرین مسقط نطفه را بر کیفیت حال مولود مدخلی عظیم است و بتوفیق الهی هر دو مبدأ درین ولادت هایون در دو عید مبارک اتفاق افتاده که اشرف ازمنه و اسعد اوقات سال اند اما شرف و منزلت شهر الله رمضان که زمان ولادت است از عدت و جوه مبین و مبرهنست اولاً رمضان نامیست از نامهای خدای تعالی اسماء الحسنی و ثانیاً حضرت عزت این ماه را بخود خاص گردانیده است و فرموده که (الصوم لی وانا اجزی به) و رمضان در شهر ماثبات اسم اعظم دارد در اسما و ثالثاً بر نص حدیث نبوی که (اذا دخل رمضان فتحت ابواب الجنة وغلقت ابواب جهنم و سلسلت الشیاطین) شیاطین درین ماه مسلسل اند و این دلیل امن مولود است از ترغبات شیطانی و وسواس نفسانی پس وقوع ولادت در وقتی چنین نشان استسعاد مولود باشد بسعادات عظیمه و تمکن و استظهار او بناییدات ازلی و قرب بحضرت احدی و حصول اقبال دوجهای چنانک ظاهر است

و دیگر آنک ولادت مبارک در ثالث ماه مذکور بود و ثلثه اول اعداد فرد است که معنی از وحدت و عدد قطب و امامین است و این اتفاق دلیل حظ مولود است از ایشان و اتصاف بدان اوصاف و اخلاق و دیگر آنک ثلث مخبر است از ثلثیت و تثلیث باصطلاح اهل نجوم شکلی سده است و نظری که کواکب را ازان شکل افتد نظر دوسق تمام باشد و دیگر آنک هر عقدی از عقود تاریخ دلالت می کند بر یمنی و شرفی اما خسه عددی منتج است که حافظ نفس خود و غیر است و دلالت کند بر حفظ مولود نفس خود و غیر را و بهره مند شدن از دولت دوجهای و اربعین عقد ایام ریاضت و اعتکاف و اتزوی اهل الله است و تقرب بحضرت باری تعالی و عدد نجبا است و این اتفاق دلیلت بر اشمال هم نجبا و بدلا بر حال مولود و بجز و توفرا و در حقایق توحید و تحقیق و تمام عقود که عبارتست از ثلثه و خسه و اربعه و سبعه و مجموع آن نوزده است موافق اعداد هفت کواکب و دوازده برجست و این معنی اشارتست بدان که مولود مجمع خواص و صفات عقول و نفوس و بروج و نجوم و افلاک و ارکان باشد

اکنون نفسی که مظهر چندین سعادات ظاهر و باطن و مجموعه چنین اتفاقات جمیله و هیآت حمیده باشد اگر شرف دنیا و عقبی او را میسر شود و بکمال عاجل و آجل محظوظ و ملحوظ گردد چندان غریب و عجیب نباشد

و این اتفاقات چنانکه گفته اند (یسیره من کثیره) بعضی از واقعات مسقط و میلاد است و حالاتی که در ایام طفولیت و غفوان صبا و ریعان شباب واقع شده از شرائف مقامات و نوادر کرامات و مقامات و خواطر علویه و واردات قدسیه از غرائب امور و عجایب احوال و اسرار است و شرح آن مفصل بیاید ان شاء الله و حده العزیز

صورت زایجه طالع ولادت مبارك و مواضع کواکب ثوابت و سیار [۱]

کلیات احکام طالع هایون و مدلولات کواکب ثابته و سیاره
بررأی حکمای نجوم

هر چند ترادف اتفاقات حسنه و تراکم هیآت محموده از برکات مسقط و میلاد و شرائف مقامات و مقامات و ارشاد خلفای راشدین و تنبیه و تعلیم اقطاب و ابدال در خواب و بیداری که من المهدی الی الیه و واقع شده از ضمیمه کیفیت اوصاف طالع ولادت و احکام دلائل نجومی بی نیاز است اما چون بپرهان عقل و تجربه ثبوت رسیده که بتدبیر و تقدیر حضرت آفریدگار که واهب هیولی و صورت و خالق ماده و مدتست فاعل در مکونات سفلی اجرام علوی اند و مؤثر در امهات عنصری آبی فلکی و مدبرات سماوی و در جمله آثار نیراء عظم در پرورش نباتات و انتعاش و ارتیاش حیوانات و تربیت معادن ظاهر و مبین است و اختیاط و اختلالی که اصحاب نجوم را در احکام واقع می شود از قصور ضبط و فتور احتیاط و فهم و ادراک ایشان است که از وقوف بر حقایق افلاک و کواکب و کیفیت و کمیت خواص و آثار ایشان عاجز و قاصر اند نه ازان جهت که ایشان را فی نفس الامر اثری نیست والا در آفرینش مدبر حکیم و صانع علیم عبث لازم آید و این محالست (سبحانه و تعالی عما یقولون علواً کبیراً)

پس رعایت این اصل و تمهید این فصل را اشارتی چند از کلیات احکام طالع هایون بر قول حکمای نجوم ثبت افتاد و رمزی چند از امهات مدلولات آن در سلك تحریر آورده شد. اکنون گوئیم چون طالع فرخنده برج میزانست و شمس در و تدرایع و نسر طائر که در عظام دوم و بر مزاج صریح و مشتریست با او و شعرای شامیه که بر مزاج عطارد و مریخست در درجه عاشر (والله اعلم و هو احکم الحاکمین) دلالت کند بر جلالت قدر و نباهت جاه و ارتفاع رتبت و منزلت و علو شان و رفعت مکان و رسیدن بیادشاهی و فرمان دهی و سیاست بلاد و حراست عباد و امامت فکر و اصالت رأی و بعد همت و ملوک طریق حکمت و شریعت و غزارت علم و وفور عقل و شیوع ذکر و انتشار صیت و تفوق و تسلط بر ملوک و منادید و کثرت خول و خدم و خیل و حشم و استقلال و انفراد در امور ملک و ملت و مراقبت مصالح دین و نجات و بسط خیرات و بث مبرات و جمع اموال و تفریق آن در حوایج جمهور و قلت اکثرات بحطام دنیوی و جد و اجتهاد در کارها و این دلائل بقول حکمای نجوم مخصوص است بملوک و سلاطین و ارباب دول

[۱] آیات صوفیه نسخه سنده بوسر لوجه یا زلمدی فی حالدیه دیگر ابکی نسخه ده یا زلمشدر . فقط زایجه نک کندبسی هیچ بر نسخه ده یوقدر . بری آجیق قالشدر .

و چون قران علویین در خانه چهارم که خانه زحل و وندالارض است واقع بود
 و صاحب طالع در جزو قران میان بجم و چهارم در برج دلو که خانه زحل و مثلثه مشتری
 است و هر دو ناظر بطالع بنظر تثلیث دلالت کند بر آن که این پادشاه صاحب قران
 و عظیم الشان باشد و بعسا کر فراوان و عدت و اهیت بی پایان مستظهر و متمکن شود و بهیبت
 و صوت و نفاذا امر و مضای عنم در عالم مشهور و مذکور گردد و دوات و سلطنت در خاندان
 او استمرار و استقرار یابد و باعقاب و اخلاف سرایت کند و آثار آن در قرون متداول و عهود
 متمادی نسل بعد نسل و فرعاً بعد اصل مؤبد و مغلد ماند و ملوک دیار و سلاطین کبار
 با او و فرزندان او مخالفت و مصادقت و رزند و امرا و مشاهیر اطراف او امر و نواهی او را
 مطیع و منقاد باشند و چون آفتاب صاحب دوازدهم است دلالت کند بر تأکید این معانی
 و ترصیص این مبان و چون سما کین که بر مزاج زهره و عطارد اند در درجه طالع اند
 میان سهم السعادة و سهم الغیب واقع دلالت کند که این پادشاه حکیم و عادل و نیکو صورت
 و پاکیزه سیرت باشد و بکمال نفس و دقت حدس و قنون فضل و صنوف بذل آراسته بود
 و احیاناً نظم اشعار رایق و تانیق معانی دقیق کند و بذلات زبان و براعت بیان و صفای
 قریحه و سرعت بدیهه وجودت فهم وحدت ذهن موصوف و منعوت بود و کریم النفس و زنجی
 الکف باشد و بسماحت و شجاعت و شهامت و صرامت در بلاد و دیار شهره گردد و بصدق قول و سداد
 رأی و مروءت و فتوت معروف شود و در جمیع احوال از مکیاد اضداد و مکر و غدر اهل شرو
 فساد مصون و مأمون باشد و چون مریخ که صاحب سابع است در برج شرفست و بصورت
 در رابع و بتسویه در ثالث و ذنب در رابع دلالت کند بر آنکه همیشه براءدا غالب و پیروز
 باشد و هر دشمن و معارض و خاین و غدار که بقصد او برخیزد منکوب و منحوب شود
 و آخر الامر مقهور و مجبور در دست او گرفتار ماند و عواقب امور او بخیر و سلامت مقرون
 گردد آمین یا رب العالمین

و جمیع این صفات بکرات و مرات از حرکات و سکنات حضرت علایا اعلاها الله تعالی
 بوضوح پیوسته و در کوهر شریف او مشاهده رفته است بنوعی که ذکر جمیل آن در عرب
 و عجم مأثور و مشهور و آثار خیر آن بر روی روزگار واضح و لایح است

شعر

ایمن من سما اصلاً و نسللاً فاشرفت له شیم انوار من بهور
 الیک کان الدمر فی کل لیلۃ یکف الثریا فی السماء یشیر
 یقول کذا قایسم فی المجد من سما ویزهو بادراک العلاء فخور

واقعات احوال سلطان در عهد مهد و زمان طفولیت

در شهرور سنة سبع واربعمین و سبعمائة که سلطان در حدو دیک سال و نیم طفل عهد مهد
 و حلیف او ان رضاع بود و از رشف لبن بحال فطام نرسیده والده بزرگوار طیب الله
 تراها از عالم ضرور بسرای سرور انتقال کرد و از مهبط ادنی بملاء اعلی پیوست و این
 مشاکست با حضرت نبوت صلوات الله علیه که آن کوهر صد ف آدم و مقصود آفرینش عالم
 در عهد طفولیت از مادر یتیم ماند و در تعهد عم خود ابو طالب که مثبت پدری دارد
 پرورش یافت و این از اتفاقات حسن و صورتی مستحسن است تا فرزند در حضانت
 و تربیت پدر نشو و نما یابد و بطبع و اخلاق رجال منطبع شود چه صحبت و مجاورت را
 از خیر و شر در نفوس بشر اثری عظیم و مدخلی تمام است خاصه در سن صغر و عهد صبا که
 موسم قبول تأدیب و تهذیبست از آن جهت که نفس طفل ساده باشد و انتقاش صور درو
 بسرعت و سهولت تواند بود بخلاف شبان و کهول که نفوس ایشان بچوب خشک ماند که
 تقویم و تعدیل نپذیرد چنانک گفته اند

بیت

تعلم یافقی والود رطب و طینک این والطبع قابل

پس هر فرزند که در اهتمام و اعتنای پدر پرورده شود مؤدب و مهذب برآید و بخصال
 حمیده و خلل مرضیه موشح و مرشح گردد چه حقیقت ابوت سمت امور و جوبی و روحانی
 دارد و ماهیت امیت صفت احکام طبیعی و امکانی از جهت فعل و انفعال چنانک نص تنزیل
 ازین معنی خبر می دهد که (الرجال قوامون علی النساء بما فضل الله بعضهم علی بعض)
 و چون یک سال تمام شد از وقایع امور و سوانح حالات و صوادر مقالات هر چه

واقع شده بود دقیق و جلی و قصیر و ملی آن تاسن کهولت در خاطر خطیر و ضمیر منیر
محفوظ و مضبوط داشت و بارها از کیفیت صدور آن موافق صدق و مطابق واقع
خبر داده و خاص و عام درین باب متفق الکلمه اند و این معنی دلیل کیاست طبع و فراست
نفس و قوت حافظه و صفای قریحه است

بیت

نور تظاهر فیک لاهوتیه فتکاد تمنم علم مالن یهلمنا

یکی از غریب حالات و عجایب مقامات آنست که حکایت کرده که در سن دوسالگی که در قوت
رضاع بودم شبی در خواب دیدم که قندیلی از قبۀ آسمان محاذی سمت رأس بر من فرو آمد
و در آن قندیل نوری لامع و از حوالی آن نور ندایی آمد که منم جبار عالم چون این آواز
بشنیدم با قلق و اضطراب تمام از خواب بیدار شدم و از دهشت آن حال لرزه بر اعضای من
مستولی شد و حال آنکه از معنی جبار عالم شعور نداشتم و نمی دانستم که مقصود ازین سخن
چیست مگر آنکه در آن عهد عورتی بود نام او « فقیرۀ جبار عالم » و من نام آن عورت لفظاً
شنیده بودم اما از روی معنی او را نشناخته و فهم نکرده که در خواب چه چیزهایی توان دیدن
و هنوز بر سخن گفتن قادر نبودم و از اغراض و مقاصد بلفظ تعبیر نمی توانستم کرد تا صورت
این حال با مردم حکایت کنم و قوت نطق و تمیز در آن نصاب نبود که فهم معانی توانم کرد
تا کنان افتد که وضعی چنین در بیداری خوانده باشم یا شنیده و در خواب نقش آن بر صحیفۀ
خیال مرا تمسک گشته و صورت آن در ضمیر نقش پذیر شده

والحق این خواب الهامی صریح و هدایتی مطلق بود که در غرۀ ایام طفولیت و مستهل
اوان صبا از دولت سرای (یرهدی الله لنوره من یشاء) سلطان را کرامت شد و از خلعت خانۀ
(وسعت کل شیء رحمة) نصیب گشت و این صورت مطابقست با حال رسول الله صلی الله علیه
وسلم در نزول وحی از شنیدن آواز جبرئیل میان آسمان و زمین چنانکه در اخبار مذکور
است (عن جابر انه سمع رسول الله صلی الله علیه وآله یحدث عن فترة الوحی فینا اناسمعت
صوتاً من السماء فرفعت بصری فاذا الملك الذی جاء بحراء قاعد علی کرسی بین السماء والارض
فجئیت منه رعباً حتی هویت الی الارض فجئت اهلی فقلت زملونی زملونی فانزل الله (یا ایه المدثر قم
فانذر) الی قوله (فاهجر) ثم حمی الوحی و تتابع)

شعر

آیات مجدک مالها تبدیل
فأقت صفاتک کل جیل قدمضی
وعلو قدرک مالیه سبیل
فی العالمین فکیف هذا الجیل

تأویل خواب و شرح اختصاص سلطان زاده اکرمه الله باوصاف موسوی
و غلبۀ آن ملکات بر نفس ملکی صفات او

این خواب از جمله خوارق عادات و نوادر مناماتست و هیچ کس را از طبقات ملوک
و اشراف مثل این اتفاق نیفتاده و از آن نور روشن می شود که وصول بحالقی چنین درایامی
چنان از لطایف مکاشفات جمالی و خصایص تجلیات لایزالی است و اختصاص بدین درجه
در مبادی حال که ایام عصمت نفس و نزاهت وجود است از قبیل اعجاز انبیا و اوصاف اولیا
تواند بود چه حال مشتملست بر قندیل و نور و تجلی و حضور و مکاشفه و مشاهده و تحقق
و تأله بحضرت احدیت و این حال شبیه است بمقام موسی علیه السلام در بدایت امر و فائز
ظهور از وادی ایمن و استماع ندای (انی انا الله) از آنرا که بحقیقت نوراست که (فلما اتیها
نودی من شاطئ الوادی الایمن فی البقعة المبارکة من الشجرة ان یراموسی انی انا الله رب العالمین)
اما جبار عالم اشارتست بملک چه جبر بمعنی قهر و غلبه و استعلا و استیلا آمده است
و این اسم از فروع اسم ملک است و اشعار است بعلو شان و نفاذ فرمان و تمکن و تسلط بر بلاد
و عباد و جبر کسر و جمع شمل خلایق و تکمیل مناقص و اصلاح مفاسد بیا من قوت احدی
و تأیید سرمدی و چون لفظ عالم از اشتقاق علم است اشارتست بر تفصی از عهدۀ ملک و ملت
بر قانون عقل و حکمت و مدخل دران اشغال از راه بصارت کامل و بصیرت شامل بر سیاق
ناموس اکبر چنانکه عیانست و مستغنی از بیان و اما قندیل واسطۀ رقیقت میان نور و ناظر
و معبر است از رقت حجاب میان حق و بیننده که (الله نور السموات والارض مثل نوره کشفة
فیها مصباح المصباح فی زجاجة الزجاجه کأنها کوکب دری) و نزول قندیل از آسمان نشان
قریبت و دنو حق بر وفق انفاص مصطفوی که (ان الله تعالی یزل الی السماء الدنيا)
و مشابهت این حال و سایر احوال که ذکر خواهد رفت بحال موسی دلیلمست بر غلبۀ صفات
واحکام موسویت بر ذات شریف و کوهی منیف لازال مهبطاً للانوار و وجود شبه متعدد

است وجهات نسبت متنوع اول آنک موسی را والده در آب نیل غرق کرده بود که (واو حینا الی ام موسی ان ارضیه فاذا خفت علیه فالقیه فی الیم) بدان سبب که در سال ولادت موسی علیه السلام منجمان باستدلال احکام نجومی و استشهاد اوضاع فلکی فرعون را خبر داده بودند که امسال پسری در وجود آید که هلاک تو بردست او باشد و فرعون ازین معنی خائف گشت و فرمان داد تا هر فرزند زیننه که در آن سال از مادر بزاید هلاک کنند بر موجب این حکم پسران را می کشتند و دختران را می هشتند چنانک در کتاب کریم وارد است که (یذبحون ابناءکم ویستحیون نسائکم فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم)

وساطان را چنان اتفاق افتاد که در ایام طفولیت روزی برکنار حوضی چنانک عادت اطفال باشد بازی می کرد و ناگاه در آب افتاد پدر ارفرجه دریچه که بر حوض مشرف بود بران حال مطلع شد از جای برجست و او را از آب بیرون آورد و بین الحالتین توافق تام حاصلست الا آنک حق جل جلاله موسی را بمادر رد کرد و سلطان را بیدر و دیگر آنک موسی را از آتش آسبی بزبان رسیده بود و سلطان را بردست و میان دست و زبان تشاکل معنوی حاصلست و تشابه کلی واقع چنانک در نص تنزیل وارد است که (یوم تشهد علیهم السنهم و ایدیهم و ارجلهم بما کانوا یعملون) و احادیث نبوی بر مصداق این دعوی شاهد عدل است که (ان لصاحب الحق یداً و لساناً) و جای دیگر گفت که (من رأى منکم منكراً فلیغیره بیده فان لم یستطع فبلسانه) و در موضعی دیگر فرمود که (المسلم من سلم المسلمون من لسانه و یدیه) و نیز هرگاه که زبان از بیان غرضی یا تعبیر مقصودی قاصر آید دست بشارت از آن معنی تفسیر کند و بنیابت زبان آن مطلوب باز نماید و دیگر آنک بمذهب امام ابوحنیفه رضی الله عنه در عقد بیع و شری معاظاة بدست از ایجاب و قبول بزبان کافی باشد و شاعر گوید

بیت

افادتکم النماء فی ثلاثة یدی و لسانی و الضمیر المحجبا

و موسی را در اغلب احوال حوالت بآب و آتش رفته بود و اکثر قضایای او بطبیع و خاصیت این دو عنصر متضاد ظهور می یافت چنانک گاهی بلطف و رفق که صفت آب دارد مواشی دختران شعب را بی اجرتی و عوضی از جاه سیراب می کرد و گاه بقر و غضبی که بر طبع آتش است بامثل فرعون جفال و قتال پیوست و عصا که مظهر معظم

معجزات او بود جامع آب حیات که (فقلنا اضرب بعصاک الحجر فانفجرت منه اثنتا عشرة عیناً) و حاوی آتش فدا که (فاذا هی تلقف ما یأفکون) بود و گاه فرعون را بآتش دوزخ و عید کردی و گاه در آب نیل غریق ساختی

هم برین منوال سلطان گاه با کسانی که قصد او کرده بودند و فکرهای فاسد اندیشیده انعام و احسان می فرمود و گاه جمعی را باندک جریمه و اساءت ادبی سیاست بلیغ می کرد و چنانک موسی علیه السلام و قهار اقارب و عشایر خود جهت مراعات دین خشم می راند و غلظت و خشونت می کرد که (واخذ برأس اخیه یجره الیه) سلطان احیانا بر انساب و اقربای خود غضب می فرمود و آن غضبی بموقع بود و خاص از برای رعایت حق و اقامت صدق و راستی بر مصداق این حدیث که (لایؤمن احدکم حتی یکون الله احب الیه من والده و ولده و الناس اجمعین) و چنانک بر موسی علیه السلام حیا غالب بود تا حدی که تن خود را از وضع و شریف پوشیده می داشت و بدان سبب او را بأدره مهم ساخته بودند و ایزد تعالی خواست که او را از شبایه آن ریت پاک گرداند در دل او انداخت که در آب رود موسی علیه السلام بکنار جوی رفت و جامه بر کند و بر سر سنجی نهاد و در آب رفت و خود را می شست ناگاه دید که سنک جامه برداشت و روان شد برهنه در پی سنک می دوید و می گفت (توبی یا حجر) تا مردم او را برهنه دیدند و از آن وصمت بری یافتند همچنین بر مزاج سلطان حیا و انقی عظیم مستولیست تا غایتی که با وجود شوکت و حشمت سلطنت و عدم مبالات مردم هرگز در مجالس خلوت که محل انس و خلاعت است بی موزه و عمامه ننشست و هیچ کس از خواص حضرت و مقربان محرم سر هوشمند و پای ارجمند او را مکشوف و برهنه ندیدند (والحیاء من الایمان) و همچنان که موسی علیه السلام باخضر مصاحب شده عجایب علم لدنی بر سیاقی که در مصحف مجید وارد است معلوم می کرد سلطان را مصاحبت اولیا و مشایخ کبار و علمای فاضل اتفاق افتاد چنانک شرح آن بتفاریق خواهد آمد ان شاء الله و حده العزیز

و بایاد دانست که انتساب بموسویت یا ابراهیمیت یا سلیمانیت و غلبه آن اوصاف مانع و مناقض انتساب و اعترا بمحمدیت و مخل در طاعت و تبعات او نیست بل پیرهان این حدیث که (علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل) مؤکد و ممدد این معنیست و چون مرتبه محمدیت جامع جمیع مراتب و کالاتست پس اگر یکی از علمای امت و کلاء شریعت او بصفی از اوصاف موسویت یا عیسویت موصوف باشد این معنی مستلزم عظم شان انتساب بمحمدیت باشد نه موجب قدح و طعن

الا آنک غیر از محمد صلوات الله علیه هیچ کس را از امت او مرتبه احاطت بر تمام فضایل و کمالات نتواند بود چه مظهر اسم اعظم و مرکز دأثره عالم و خلاصه ذریت آدم است بشهادت این حدیث که (اناسید ولد آدم يوم القيامة ولا فخر وبيدي لواء الحمد ولا فخر)

وساطان چون موفق من عند الله وقام باصراوست و بنظر عنایت ازلی محدود و مودود هر آینه باوصاف بعضی از انبیا یا اولیا یا حکما مجبول و مفطور خواهد بود چه مظاهر صفات کمال و جمال و مطامح انظار عزت و کرامت این طوائف اند و بعد از ایشان ملوک شریعت شعار که بر سیرت و سنت ایشان روند و حافظ ناموس اکبر باشند

پس بدین دلایل ثابت شد که غلبه اوصاف موسویت و غیره در انتساب و انتماء بمحمدیت قاذح و شاین نیست بل مزین و مکمل است

اینست احوال ایام طفولیت و شرح اوضاع آن

واقعات ایام صبا و رفتن بکتاب و اکتساب فضائل و آداب

در سنه تسع و اربعین و سبعمائة که سن مبارک بچهار سال و چهار ماه و چهار روز رسید صبا صبا وزیدن گرفت و غنچه عمر شکفتن آغاز نهاد و آب نصرت و طراوت در جوی حیات روان شد

و بحسب اصطلاح اهل نجوم نوبت تربیت بعطارد که منشی بارگاه فلك و صاحب دیوان بلاغت و براءت است منتهی شد و بر مقتضای امور فطری و خلقی سلطان را میل و رغبت خواندن و نوشتن در طبیعت پیدا شد و بواءت کسب ادب و فضیلت در حرکت آمد (ذلك هدى الله يهدى به من يشاء)

بیت

وياي الذي في القلب الاتينا وكل انا بالذي فيه يرشح

بدراورا بمکتب فرستاد (تبعاً لسبطی رسول الله و شبلی اسد الله الحسن والحسين عليهم السلام و تيمناً بهما)

و دران صغرسن و غره عهد که زمان لهو و لعب و اوان هزل و بازی است بقدیمی راسخ

وعز می ثابت باقنای علوم ادب اجتهاد نمود و در رعایت حقوق تعلیم و شرط تعلم و محافظت و ظایف و لوازم آن از تقدیم سعی و کوشش و اکتساب طریق صواب و رشاد و اکتساب بشعار صلاح و سداد و تعظیم جانب معلم و پدر در سلام و کلام و قعود و قیام بی تکلیف مؤدبی و تهدید مهذب غایت مجهود مبذول داشت

و در مدت اندک فضیلت بسیار حاصل کرد و در زمان مختصر کتب مطول از عربی و پارسی استفادت نمود و بتوفیر فضل و هنر از اصحاب و اتراب در گذشت که (و آینه الحکم صبا و خانان من لدنا و زکوة و کان تقيا و برا بوالديه و لیکن جبار اعصیا)

بیت

بلغ المدى والسن في غلوائها خضل الصبي متكلم الآراء

فارسیه

ای که رایت دهد اجرام کواکب را نور و ی که کلکت کند اشکال حوادث را حل
نفس پیش سخنت لال بود چون اخرس عقل پیش نظرت کج نکرد چون احول
جز در آینه و آب نتوان دید فظیر جز در اندیشه و خواب نتوان یافت بدل

آن مردم چشم عالم اگر چه بصورت در دیدهها کوچک می آمد اما بمعنی بزرگ بود و آن دره التاج آدم هر چند بظاهر در سلکها مختصر می نمود لیکن بقیمیت معتبر بود چشمه آفتاب اگر چه در چشمها صغیر الا بنور جهانتکیر است و خانه کعبه را هر چند طول و عرض کم اما قبله عالمست مثل

لیس علی الشرق طغاء یحجب

و کوی «علاى معری» این بیت حسب این حال گفته بود و این کوهر در سلك این معنی

سفته

بیت

والنجم يستصغر الابصار رؤيته والذنب للطرف لالانجم في الصفر

و دران ایام شیخ بزرگوار قطب السالکین «شیخ علی مصری» قدس سره شیخ عهد

و قطب عصر بود و بشمار زهد و کسوت تقوی و صفای وقت و بسط حضور معمور و آراسته
واهل آن روزگار در همه احوال تین بوجود مبارک اومی کردند و اقتباس از انوار حقایق
و معارف اومی نمودند

بیت

فلا هو فی الدنیا یرید نصیبه ولا غرض الدنیا عن الدین شاغله

روزی سلطان در خدمت پدر بشرف صحبت آن بزرگ واصل شد تا از ریاض شمائل
اوشمه استنهام کند و از بخار خواطر اوفیضی اغترف نماید بعد از حصول انس و ایستلاف
قلوب شیخ از حال سلطان استفسار کرد و گفت فرزند بخواندن و نوشتن اشتغال می نماید
گفتندی و کتابی چند از عربی و پارسی خوانده و مفهومی آن دانسته است شیخ از قلت
مدت و کثرت ماده استغراب نمود و این معنی بغایت مستبعد داشت و گفت (سنجربك
اذن) این خبر را مصداقی و این مدعاری برهانی باید و جهت تجربه کتابی معبر بعبارت
پارسی بدو داد تا در خواندن آن بر کیفیت حال استدلال کند و بر ضعف و قوت قابلیت
و استعداد اطلاع یابد

سلطان کتاب بگشاد و بی سابقه مطالعه و تقدیمه تأملی بلهجه پاك و ادایی درست روان
فرومی خواند و شیخ در جودت قراءت و صفای قریحت او متعجب می ماند تا چون
فصلی چند خوانده شد شیخ را صدق آن خبر و ثبوت آن دعوی معلوم گشت و آثار
نباهت و نجابت در جبین مبین او مشاهده کرد و تخیل رشده و اقبال در بشره همایون لایح
دید و دانست که این مدد از جایست و این موج از دریایی (ان هذا لهو الفضل المبین)

شعر

فی شانه ولسانه و بیانه و جنبانه عجب لمن یتفقد
یفی الکلام ولا یحیط بوصفه ایحیط ما یفنی بما لا یتفقد

شیخ چون ذلالت زبان و فصاحت بیان و سجات طبع و سلامت ذهن معاینه دید
تلطف و تعطف آغاز نهاد و با سلطان عقد ارشاد و تربیت منعقد گردانید و بر طریق
مشایخ مقص دانست و بدست خود کمری در میان سلطان بست

اصحاب مجلس چنانکه عادتست هر يك تهیه می گفتند و دعایی می کردند یکی از جمله مریدان
دعا کرد و گفت مردم شیخ ما را مرید می شوند و شیخ شمارا مرید شده است
و این حال بموسویت شبیه است در انتساب بتوجه شعیب بموسی و قبول کردن او را
چنانکه در قصص مذکور است و در آفاق مشهور

شعر

هندی تخیل برق خلفه مطر جود ووری ز نادخلفه نقب
وازرق الفجر یا ثی قبل ابیضه واول الفیث رش ثم ینسكب

و در ستمه سبع و خمسین و سبعمائة که سن عمر بدوازده رسید بر زعم (و آئینه الحکم صیبا)
تمام اقسام علوم ادب از لغت و تصریف و نحو و معانی و بیان و بدیع و عروض و سیاق
و حساب و منطق و حکمت و دواوین عربی و پارسی حل کرده بود
و بر استادان ماهر و علمای فاخر خوانده علی طرف اللسان داشت و از جهت طلبه
و مستفیدان اعادت می کرد (جری المذکی حسرت عنه الجمر)
و کتاب طوالت را در مطالعه می آورد و بقوت ذهن دقایق عوایصات و مشکلات
آنرا می کشود و بر استاد عرض می کرد تا اگر در بعضی مسائل شکی می بود باندك اشارتی
مرتفع می شد (لما بلغ شده آئینه حکما و علما)

شعر

لسنا وان احسابنا کرمت لمن علی الاحساب یشکل
نبی کا کانت اوائلنا نبی ونفعل مثل ما فعلوا

فسمیحان من خلق الانساق علمه الیابان درین صورت تعمقی بلیغ باید کرد و تأملی
شافی بجای آورد که شخصی تا از زمره (ان الذین سبقتم لهم منا الحسنی) نباشد و در دیوان
(نحن قسمنا بینهم معیشتهم) بفضل عنایتی و مزید کرامتی موفق و مهدی نشده در حوادث
صی و فاتحه شباب که غره ایام شرور و فضول و منزله اقدام ذوی العقول است عنان طبیعت
از هوا رهوس باز گرفتن و در مدتی اندک این مقدار فضایل و کجالات فراهم آوردن
چگونه تیسیر پذیرد و چندین دستگاه در فنون علوم چون حاصل گردد (والله یؤید بنصره
من یشاء ان فی ذلك لعلیه لاولی الابصار)

بیت

حازالعلوم الخمس عشرة حجة ولداته اذذاك في الاشغال

ودران ایام بسبب تواتر فترات زمان و تکاثر عثرات ملوان که علت شتات شمل و بتات جمع است سلطان را در خدمت پدر از راه ولایت قرامان بجانب شام سفری اتفاق افتاد و مدت بیست روز موسی وارد دریای شکافند و بر مرکب چوپین سوار شده قطع منازل می کردند و مسافت می پیودند

مرکبی از علیق بر آب اختصار کرده و بباد زنده و مطیق از سرعت سیر چون صبا بر سطح آب رونده باد پایی که وهم آسمان پای بکرد او رسد و دیده دورین غبار رفتار او نبیند پیل پیکری بحر محیطش تا کرگاه و جهان نوردی با جنوب و شمال همراه سیاحی عجایب البحر از بر کرده و در غمرات مهیب و ورطات مهیل غوطها خورده سیاحی که چون مهی یونس آدمی در شکم دارد و از تند روی دریا سراب شمارد راهبری که در گرداب معاطب و مهالک سبب نجات آدمیان است و در اتصای امصار و ممالک واسعة ریاش و انتیش عالم و عالمیان چون مال داران تکیه بر آب کرده غافل ازان که ناکاه فرورود و چون مغروران عنان بباد هواداده ایمن ازان که ناکاه در سر آید چون در شتاب آید هیچ آفریده عنان عزیمت او نیچاند و چون درنگ نماید باد صرصر لنگر وقار او نخباند

شعر

طرفه سیاحت که اورا هست بر در یا کدر مسرعی کو سال و مهبی پای باشد در سفر
کر چه همچون کودکان الواح دارد در کنار هست صاحب صدری از روی تبحر معتبر
باشکونه خانه دیوار و در مانند هم سقف او در زیر یابست و ستونش بر زبر

و در طی آن مسافرت و ضمن آن مفارقت و مهاجرت صنوف بدایع حالات و فنون غرایب حادثات که شمر تعلیم و تکمیل و متعین تقویم و تعدیل تواند بود و نفس سایم و طبع مستقیم را از حدوث هر یک اعتباری نافع و انتباهی شافع بحصول پیوند مشاهده کرد

شعر

تغرب علی اسم الله والتمس الغنى و سافر ففی الاسفار خمس فوائد
تفرج کرب و اکسب ممشة و علم و آداب و صحبة ماجد

و بحروسة دمشق واصل شدند و مدت چهار ماه دران سفر مکث واقع شد و بعد از مزاولت عوارض آن اغتراب و ممارست شداید درنگ و شتاب از شام روی بد یاروم آوردند و بقصریه مراجعت کرد

آمدن سلطان از دمشق بقصریه و تقلد شغل تدریس و افاضت علوم سلطان چون از دمشق بقصریه آمد بر مقتضای (منهومان لایشبعان طالب العلم و طالب الدنيا) دست هوا و هوس بر تافت و پای عزت در دامن عزت کشید و روی باد خار علوم و استحضار مفهوم و معلوم آورد و بقوت قریحه و قاد ابتکار بدایع افتراع می کرد و بمدد ذهن نقاد دقایق معانی اختراع می نمود

شعر

تتابع منه كل يوم فضيلة یفوت ارتداد الطرف سبقا عجولها
سلیل المعالی والفخار وانما یتیه و یزهی بلعالی سلیلها

شراب مجاس از زلال صفا ساخته بود و خلوت سرای دل از ماسوی الله پرداخته نشوات حضور از جام لی مع الله می یافت و لمعات سرورش از افق لیس فی جبق سوی الله می تافت که (یرزقون فرحین بما آتاهم الله من فضله)
گاه اسرار توحید از باب فصل الخطاب خواندی و گاه سبق تحقیق از صحف ام الکتاب ستاندی نوادر حقایق از صمم صدر در قید سطر می کشید و جواهر معارف از بحر سینه در دامن سفینه می ریخت

شعر

یا من تعدد فی الجامع فضله ایها فقط المزن لیس تعدد
لو کان اموا البحار مداده نقد البحار و فضله لا یفد

از مقطع شفق تا مطلع فلق بچوگان رویت کوی معانی می ربود و از بدایت صباح تا نهایت رواح بتیغ زبان ملک بیان می کشود تا اقسام حکمت نظری و عملی در حیاطت ضبط و ربط آورد و اصناف علوم ظاهر و باطن برو واضح و منکشف شد و در فزون حقیقی و مجازی سندی معتمد علیه و رکفی موثوق به کشت و در صدد تعریف و ارشاد و تصنیف و اجتهاد آمد و در راست علوم و حراست حدود و رسوم آغاز نهاد

و اگر چه ذوق حال از کلفت قیل و قال مانع و رداع می آمد و شهود کشف و عیان از غموض شرح و بیان استنکاف می نمود اما چون صیت فضائل و کمالات او در اقطار خافقین فرو گرفته بود و ذکر مکارم و مقامات در افواه ثقلین افتاده و فود طلبه و مستفیدان از اتصای دیار و ارجای بلاد و امصار بحکم (اطلبوا العلم ولو بالین) احرام این حضرت بسته روی برین سده و الاوعیه علیا نهادند تا ازین بحر ز اخرا غترافی کنند و ازین نخل باقی اقطافی نمائید

بیت

از دحم الناس علی بابہ والمشرّب العذب کثیر الزحام

سلطان جهت انتشار علوم دینی و اظهار کمالات یقینی و اقامت حدود الهی و استقامت اوامر و نواهی و تنسیق مصالح انام و تدبیر حلال و حرام و تمهید قواعد فضایل و آداب و ترویج رسوم سنت و کتاب ملتزم شغل تدریس شد و مقاصد آن عاشقان جان باز و مطالب آن سالکان بیابان نیاز که دادن از هست و نیست افشاند و بودند و چار تکبیر بر دنیا و ما فها خوانده با مجاح و انجاز مقرون و متصل گردانید و مأمول و مسئؤل ایشان بحصول موصول ساخت و گفت

مصراع

ومن منع المستوجین فقد ظلم

و از سر عزیمی صحیح و جزمی صریح در مسند این منصب شریف بنشست و وجه معاش و ماده کفاف ایشان از مأ کول و ملبوس و سائر مالا بد و اخراجات ضروری بمضی از خاصه شریفه و بعضی از محصولات و متوجهات اوقاف و ابواب البربر سبیل

میاومه تقریر و تحریر فرمود و از روی غزارت علم و مهسارت طبع در ضروب معقول و منقول فرعاً و اصلاً و جنساً و فصلاً بافاضت فنون و افادت واجب و مسنون و نشر فوائد و نثر فرآید اشتغال نمود و بالمساز ذهن ووی شکاف درر مشکلات می سفت و با سالیب عبارات سحر نمای غرر معلومات می گفت تا در مدت قصیر و زمانی یسیر نکمت نسیم انفاس او عرصه کره غبرا معطر گردانید و پرتو انوار فضائل و شمایل او فضای عالم منور ساخت نقد علم و حکمت رایج شد و بازار فضل و ادب نفاق یافت و معالم شرع مأنوس و محروس کشت و آثار بدعت مطموس و مدروس ماند و امور دنیا و عقبی بنظام پیوست و حقوق در مرا کز خود قرار گرفت

و هرگاه که پدر راغبی یا مهمی سألح شدی در منصب قضا و حکومت شرعی قائم مقام او بودی و قضایا بفیصل رسانیدی و در اوقات عطله بتیراندازی و کجانی داری اشتغال نمودی و بعد از مشق اقسام بر شق سهام و معالجت حسام پرداختی و در اعقاب مطالعه کتب بمزاوله آلات و ادوات حرب گراییدی تا در اقسام فروسیت و استعمال اسلحه و اهبت جنک مهارتی کامل یافت و وقار قلم باحدث شمشیر امتزاج گرفت و رزانت علم باصرامت شجاعت ازدواج پذیرفت

بیت

اللیل والخیل والیبداء تعرفتی والطنم والضرب والقرطاس والقلم

فارسیه

از راه صورت ارچه زاو لاد آدم	از روی مرتبت زهمه چیز بر ترم
چون بنکرم در آینه عکس جمال خویش	کردد همه جهان بحقیقت مصورم
خورشید آسمان ظهورم عجب مدار	ذرات کائنات اگر کشت مظهرم
از عرش تا بفرش همه ذره بود	در نور آفتاب ضمیر منورم
فی الجمله مظهر همه اشیاست ذات من	بل اسم اعظم بمعانی چو بنکرم

واردات احوال سلطان قدر الله له اهنی المطالب در ایام شباب از سفر

مصر و شام و زیارت بیت الله الحرام

در حدود سنه تسع و خمسين و سبع مائه که سال عمر بچهارده رسید بدلات (ومن

يهاجر في سبيل الله يجد في الارض مراغماً كثيراً وسعة (بر منهاج (سافروا تغنموا تصحوا)
داز صحبت پدر بصوب شام و مصر سفر کرد

شعر

اذا المرء لم يرحل عن الدار برهة
فان النجوم المشرقات كثيرة
فليس له هزل ملبس و لاجد
ويوجد في سيارها النجس والسعد

فارسیه

سفر مربی مردهست و آستانه جاه
بشهر خویش درون بی خطر بود مردم
سفر خزانه مالست و اوستاد هنر
بیکان خویش درون بی به بود کوه
بجرم خاک و فلک در نگاه باید کرد
که این کجاست ز آرام و آن کجاست سفر

و این موافقتست با حضرت رسالت در مسافرت او به هدایا هم بطرف شام با عم خود
ابو طالب و غایت مافی الباب آنک پیغمبر در صحبت عم بود و سلطان در خدمت پدر
و چون بمصر رفت مدتی آنجا مقیم شد و با وجود عارضه مزمن و دیگر موانع و غوایق که
حادث و عایق شد علم فقه با اصول و فرائض و علم حدیث و تفسیر قرآن و فن هیأت از قسم
ریاضی کاینکی اکتساب کرد و این فنون تحقیق و تدقیق در ضبط آورد و بر مذاهب اربعه
و اختلافات اقوال ایشان واقف گشت

تا خبر دادند که ملک العلماء المتبحرین قدوة الفضلاء المتبرزين « مولانا قطب الملة والدين
رازی » طاب مثواه از سفر حجاز بدمشق آمد و آنجا اقامت کرد و این بزرگ در فنون
معقول و منقول امام عهد و فرید عصر بود و در اقسام علوم رکی مشارالیه چنانکه مصنفات
او در هر فن برین دعوی حجتی بلیغ و ینتی صریحست

بیت

یقرله بالفضل من لا یوده
و یفضله بالسعد من لا ینجم

و سلطان را رغبت صحبت او که الحق فتوح غیبی بود در ضمیر متمکن شد انتهاز آن
فرصت واجب دانست و ادراک آن مجال غنیمت شمرد و با استبشار و استظهار تمام در صحبت
پدر روی بدمشق آورد و گفت

شعر

ولی قلم یکفی العظام جریه
وما لی فی الدنيا ولا فی لعیها
اذا عجزت عنها القنا والقواضب
سوی الفضل والذکر الجمیل ما رُب
وان طلاب الفضل دینی و مذهبی
وللناس فیما یشقون مذاهب

و چون بحضور مولانا واصل گشت بعد از چند مجلس که تشخیص وضع سلطان کرد
و ولع او در تحصیل علم و فضیلت دانست و بر قوت او در ادراک معضلات و کشف مغلفات
و جودت طبع و سرعت فهم و سلامت ذهن وحدت ذکا اطلاع یافت با عزاز و اهتر از در آمد
و بطلاقت و ذلاقت و بشارت و بشاشت تلقی نمود و سلطان را بمباحثه حواشی کشف و شرح
مطالع از مصنفات خود مشغول گردانید و درس مفتاح و یزدوی جهت دیگران می گفت
اما مطمح نظر سلطان بود و مدت یکسال و نیم در صحبت مولانا بتکمیل فنون معقول
و استکشاف دقائق و غوامض آن سعی نجیح بتقدیم رسانید و حقایق آن ارا نفاس آن علامه که
در حکمت قطبی مدار علیه بود استفادت کرد و نوادر حکم و فضایل عرب و عجم از محاورات
و محاضرات او اقتباس نمود تا اصول و فروع اقسام حکمیات از طبیعی و ریاضی و الهی
معلوم و مفهوم گردانید و نکات و لطایف و شوارد و اواید آنرا کشف نموده استحضار
حاصل کرد

شعر

لا تنظرون الى الفياض من صغر
ان النجوم بنجوم الليل اصغرها
في السن وانظر الى الفضل الذي شادا
في الامين اذ هبها في الجواصم ادا

و روزی سلطان در آئینای کلماتی که می رفت فرمود که تحصیل و معلومات یک سال
و نیم که در صحبت مولانا بودم مقابل مفهومات ما تقدم بود و بیشتر چه بسیاری از مجهولات
ازو معلوم کردم و هر چه پیش از ان بتقلید دانسته بودم آنجا مبرهن ساختم
و در آئینای آن کلیات قانون را از تقریر « سید محمد نیلی » که در ان فن مجتهد و مرجوع
الیه بود و بتدقیق و تأنی در قسم طب موصوف و معروف استماع کردم و نوادر و نوافر آنرا
مضبوط و محفوظ گردانیدم

شعر

لابقوی شرفت بل شرفوایی و بنفسی فخرت لاجبدودی
ان اکن معجباً فمعجب عجب لم یجد فوق نفسه من مزید

فارسیه

چنین گفت داندۀ دهقان پیر هدا نش بود مرا دستگیر
چویر سند پرسندگان از هنر نباید که پاسخ دهم از کهر

و همچنین حکایت کرد که درویشی خالقان پوش رومی در مجلس درس «سید محمد» حاضر شدی و ازدور برپا استادی «سید محمد» اورا گفتی ای رومی غزلی بخوان درویش از اسرار کشف العارفین و امام المحققین سرالله فی بریتہ و رحمته المنزلة علی خلیقته «مولانا جلال الحقیقة والدين الباخی» افاض الله من برکات انفاسه القدسیة علی الطالبین و روحه فی اعلیٰ علین بقی چند برخواندی و «سید» قراضه بدودادی و با او ملاطفت نمودی تا روزی یکی از اهل مجلس گفت این درویش صاحب وقتست و از جالی خالی نیست و از وی بوی ولایت می آید حاضران این سخن استبعاد نمودند اما آن معنی در دل من مؤثر آمد و خاطر بر صدق آن کواهی داد چنانکه فائده این حکایت فيما بعد معلوم شود

و در سنه اربع و ستین و سبعمائه که سال عمر بنوزده رسید مصحوب پدر متوجه سفر حجاز شد و بعد از مجاهده قطع منازل و طی مراحل و اجتياز اودیہ و جبال و اجتیاب قفار و رمال خفصاً بعد رفع وغوراً بعد نجد از عقبات (لم تکنوا بالغیه الا بشق النفس) بگذشت و بحرم شریف مکۀ معظمه و کعبه مکرم عمت میامنها و سقیت مرابعها و اماکنها که محط رحال (رجال لا تلهیهم تجارة ولا بیع عن ذکر الله) است و اصل شد و احرام (فول وجهک شطر المسجد الحرام) در بست و جامه (فاخلع نعلیک) از تن نفس (ان النفس لامارة بالسوء) بر کشید و بمسجد الحرام (ومن دخله کان آمناً) درآمد و زمزمه چهار تکبیر (و ربک فکبر) بر شش جهت خواند و بطهور زمزم (و ثیابک فطهر) غبار (والرجز فاهجر) از عرصه خلوت سرای (ان طهرابیقی للطائفین و العاکفین و الکرع السجود) فروشت و بقدیم صدق (انی وجهت وجهی للذی فطر السموات و الارض خیفاً) کرد

کعبه مقدس (واذ جعلنا البیت مثابة للناس و امنا) طواف کرد و بر سجاده (واتخذوا من مقام ابراهیم مصلی) دوکانه (واقم الصلوة) بگزارد و استعانت (ارنا مناسکنا و تب علینا) از حضرت (انک انت التواب الرحیم) درخواست و باجتهاد (والذین جاهدوا فینا لنهیدنهم سبلنا) بعراج (ان الصفا و المروة من شعائر الله) بر آمد و بر حسب فرمان (فاسعوا الی ذکر الله) سعی (من عمل صالحاً فلنفسه) بجای آورد و صفای وقت (ثم دنا قتلی فکان قاب قوسین او ادنی) دریافت و موسی وار بر طور عرفات عرفان رقت و صدای (ارنی انظر الیک) در کنبد (سبع سموات طباقاً) انداخت و بدعوت (ادعونی استجب لکم) نیاز (ربنا ظلمنا انفسنا و ان لم تغفر لنا و ترحمنا لنکونن من الخاسرین) در بارگاه (الیہ یصعد الکلم الطیب) عرضه داشت و بشارت (لا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعاً) مستبشر گشت و ندای (فاذا افضتم من عرفات فاذکروا الله عندالمشعر الحرام) بسمع رضا بشنید و ورد (فاذکرونی اذکرکم) شعار مشاعر خسته گردانید و در زمزمه (اولک مع الذین انعم الله علیهم من النبیین و الصدیقین) منسلک شد و بزلفه مزدلفه (اولک المقربون فی جنات النعیم) رسید و زمزمه (جه) و ابتغوا من فضل الله) بصوب منای منی تافت و قربت قربان (ان الله یامرکم ان تذبحوا بقره) بذبح بهیمه نفس حیوانی حاصل کرد و جبرأت ماسوی الله را بحصیات (وجعلناها رجوماً للشیاطین) سنکسار ساخت و جهت دخول حرم (لتدخلن المسجد الحرام ان شاء الله آمنین محلقین رؤسکم و مقصرین) موی علایق و عوایق (و غرتکم الحیوة الدنیا) از سرانیت (خلقتنی من نار) فرو کرد و فاتحه (ولله علی الناس حج البیت) را بخاتمه (فاذا قضیت مناسککم فاذکروا الله) پیوست و بغرر ایام تشریق ابتهاج (ولقیهم نضرة و سروراً) بیافت و از شواغل هسق (و هم یحسبون انهم یحسبون صنعا) بقنای (انیدوا الی ربکم) منسلخ شد و در بحر جمع الجمع (کل الینا راجعون) مستغرق گشت (ذلک هو الفضل الکبیر)

و بعد از قضای مناسک و ادای فرایض و لوازم بر وجهی اتم و نوعی اصح بحضور قطب السالکین و ذخر العارفین «مولانا فخر الملة و الدین آقشهری» رضوان الله علیه که از فحول علمای محقق و کبار مشایخ موجد بود و از غرایب حالات و عجایب کرامات او آنست که روزی در مصر وصیت کرد و قرضها کزارد و ذمها باری گردانید و غائب شد و کس ندانست که کجارت و اهل مصر را اعتقاد آنک از چهل تنان بود و الحق شیخی محقق و صاحب وقت بود استسعاد یافت شیخ چون بر غزارت فضل و کمال نفس

و دستگاه ادب و حذاقت و مهارت سلطان در فنون علوم ظاهر و باطن واقف شد بپیش
و انبساط در میان آمد و دست سلطان گرفت و در مواضع متبرکه و مقام مقدسه که مظان
اجابت دعوات و درود و صلوات است می کردانید و در هر مشعری و مناسکی توجیهی بحضرت
قاضی الحاجات می کرد و سلطان رادعای گفت و میامن ادعیه صالحه از انقاس آن شیخ
بزرگوار و پدر حق کزار عوده جان و رقیه نفس نفیس او شد

و این معنی از حضرت آفریدگار فاضل آلاؤه فضلی عظم و فوزی کبیر بود و از نتایج
اجتماعات مذکوره و مشاکلی تمام با حال خلیل و حبیب صلوات الله علیهما و بعضی از آثار نور
و قدیل و ندا که در عهد طفولیت بخواب نموده بودند (قل الحمد لله و سلام علی عباده
الذین اصطفی)

شعر

ولقد حوت الفضل من افطاره و عمرت ربع الحمد والعلیاء
متکرم فی راحته و وجهه صوبان صوب حیا و صوب حیا
سهل اللقاء خلاله و فماله قسان قسم سنا و قسم سناء

و چون آن مقصود حاصل شد زیارت حرم بیت المقدس کرة بعد از نین دریافت

وفات پدر سلطان خلد الله ایام سلطنته و آمدن بحلب

و چون بمعره رسید بر قضیت (یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید) قضا برخلاف رضا
نازل شد و تقدیر بر عکس تدبیر جاری گشت و آن منبع زلال کمال و منبت نهال اقبال
المولی الاعظم والطود الاشم اعلم علماء العرب والمجم منشأ الدولة الفراء والسلطنة الشفاء
« شمس الملة والدين محمد » انار الله برهانه و ثقل بالحسنات ميزانه که دوحه این غصن دولت
و لوحه این نکیس سعادت بود از فنای فنا بصفه صفا رحلت کرد و از غربت سرای
(اهلطوا) بوطن مألوف (ارجی) واصل شد و بمقام (فی مقعد صدق عند ملک مقتدر)
پیوست (مکنه الله فی علین و حشره مع انبیائه المقربین والشهداء والصالحین وحسن
اولئک رفیقاً)

شعر

حکم المنیة فی البریة جار ماهذه الدنيا بدار قرار
فالغیش نوم والمنیة یقظة والمرء بينهما خیال سار
النفس ان رضیت بذلك اواب منقادة لازمة الاقدار
والد هر یخضع بالمنی و یغش ان هنا و یهدم ما بنی بیوار

فارسیه

فغان ز آفت این رنج ساز راحت سوز فغان ز گردش این جان شکار جور پرست
که صورتی که بعمری نکاشت خود بستر که کوهی که بی سال سفت خود بشکست
زمانه عقد کالی کسب یخت وایلاه که آما نتواند نظیر آن پیوست

و کدام داهی ازان صعب تر تواند بود که پدری عطوف و رؤف و ولی نعمتی کریم
و رحیم که عمر و زندگانی خود را که خلاصه آمل و امانیست در مصالح و مناجح فرزند
خود صرف کرده باشد و جان و جهان در تحصیل مراضی و مباحی او در باخته و جهت
کمال نفس و شرف وجود او کلفت مجاهدت اسفار و مشقت مکابدت احوال و اخطار و مقاسات
شداید فیانی و معانات مکاره نوایب و دواهی بر مسکن و مقام و قرار و آرام اختیار کرده
و با وجود مزیت ابوت که مثبت ربوبیت دارد و کثرت خدام و ممالیک و چاکر و عید
در ترتیب اسباب معاش و اقامت و ظایف ارتیاش او بنفس خود قیام نماید ناگاه
از میان کناره کند و او را در عهد صبی و بلوغت بی یار و غمخوار بگذارد

شعر

وقالوا امام قضی نجبه وصیحة من قد نعام عک
فقلت وما واحد قد مضی ولكنه امة قد خلت

اما چون ازان برج سعدی و ازان فلک آفتابی طالع شد که مردم را از اشعه جمال عالم
تاب او دیده روشن گشت و جهانیان را بفر طلعت کیتی آرای او خانه کلشن بحقیقت
در حکم حیات و قوت بقا و ثبات است و در زمره اعیان مندرج و منحصر که (من کان له ولد
صالح فهو حی بعد موته)

بیت

فان يك سيار بن مكرم انقضى فانك ماء الورد ان ذهب الورد

فارسیه

زنده است کسی که در دیارش ماند خانی بیاد کارش

وبعون الله تعالى ولطف صنایعه سلطان چون بسمایه علم و هنر مستظهر بود و پیرایه
فضل و ادب مزین و ممکن بصرصر این حادثه شمل او متفرق نشد و بصدمت این داهیه
پای وقار و اصطبار او از جای زفت و چون نور در چشم مردم عزیز و چون جان در
دلها محترم و کرامی بود (والادب اشرف نسب و افضل نشب و اجل مال و اتم جمال)

شعر

من كان مفتخراً بالمال والنسب فانما فخرنا بالعلم والحسب
ليس اليتيم الذي قدماء والده بل اليتيم يتيم الفضل والادب

فارسیه

هنری باش و هر چه خواهی باش نه بزرگی بمادر و پدر است
نافه مشک را بین بمثل کین مثال بزرگ و معتبر است
کوز آهو گرفت عز و شرف یابوی لطیف مشهور است

لا جرم از وحشت اضطرار و انکسار ایمن بود و بر منهاج تفویض و توکل ثابت (والحر
حر وان مسه الضر)

شعر

هی حالان شده و رخاء و تقیضان نعمة و بلاء
والفتی الحاذق اللیب اذا ما خانه الدهر لم یخنه لعزاء

و بعد از انقضای آن قضیه و انتهای آن رزیه سلطان بحلب آمد و متصماً بحبل التوفیق

بکوشه منزوی شد و مشمرآ عن ساق العزیمه بمطالعه کتب پرداخت و بسر انکشت افکار
پرده از چهره ابکار معانی برمی انداخت و هر دم از مشرب رویت جامی می پیمود و سلسله
زلف مشکلی می کشود

فارسیه

هر چه در مجلس ملوک بود همه در کلبه خراب منست
شیشه جبر من که بادا پر پیش من شیشه شراب منست
قلم کوتاه و صریر خوشش زخه و نغمه رباب منست
رحل اجزا و نان خشک برو کرد خوان من و کباب منست
هر چه بیرون ازین بود یکسر حاش للسامعین عذاب منست

سر بمحیط خاطر فرو می برد و هر لحظه از لجه علوم کوهی شاهوار برمی آورد
و قفل صندوق دل می کشاد و از درج دانش لعلی کران بها استنباطی کرد و بخازن
حافظه می سپرد و بدین ابیات دلاویز و سخنان روح آمیز از نتایج خاطر عاطر « امام
هام محمد بن ادريس الشافعي المطلي » رضی الله عنه تمثلی کرد

شعر

ومن يذق الدنيا فاني طعمتها وسيق الينا عذابها وعذابها
فلم ارها الا غروراً وحسرة كالأح في جوالقلا سراجها
وما هي الا حيلة مستحيلة عليها كلاب همهن اجتدابها
فان تجتنبها كنت سلماً لاهلها وان تجتنبها نازعتك كلابها
فطوبى لنفس و طنت قمر دارها مغلفة الا بواب مرخي حجابها

آمدن سلطان بقیصریه و مباشرت منصب قضا

چون سلطان را از مصیبت وفات پدر و رزیت آن بلیت علاوه کربت غریب و ضمیمه حرقت
فرقت شد و آفتابی که جهان بروی او می دید و در سایه او از هواجر احداث روزگار استرواح
می جست در شام فرو رفت و رکعی که در وقایع صروف زمان و قوارع نزول حدنان و ثوق
و اعتماد بروداشت از صدمه عواصف ایام در خاک افتاد و دیواری که سپر تیر حوادث

ووقایه منجیق شداید و دواهی بوداز لکمه قواصف دوران ازپای درآمد دواهی حب وطن در هیجان آمد وجواذب میل سکن ومسکن نبضان آغاز نهاد

بیت

لوانی اذکر مانابی فی هذه الغربة طال الكتاب

فارسیه

نامرادی کسان در وطن و خانه خویش خوشتر از کام روانی بفری بسیار
زیر آب وز بر شاخ نگرماهی و مرغ جز که بر جای که خویش نکیند قرار

وبدلات رفیق توفیق وقوت غایت هدایت بمحروسة قیصریه آمد قضاة وموالی وائمه واهالی چون زمزمه ندای (یاایها الناس قد جاءکم برهان من ربکم واتزلنا الیکم نوراً مبیناً) بکوش هوش بشنیدند از راه خلوص نیت وصفای سجیت باستقبال مبادرت کردند وبتودد وتشوق تمام مشیاً علی الهام تلقی نمودند ومورد سلطان را که مورد سحری می خواستند چون ورود تشنه بحیاض وتزول قطره بریاض مغنم ومستعذب شمردند وسبب ارتیاش وسرمایه انتعاش خود شناختند وگفتند

شعر

الان اشرفت النجوم سموداً والانس اصبح منها موروداً
وتبسعت ایامنا بعد العبو س ووردت وجناتنا توریداً
بقدوم من لطق العدو بفضلہ ومن اغتدی للمکرمات عقیداً
السید الفرد الذی امست علیه المآثرات سرادقاً ممدوداً

اما اصحاب مناصب وارباب مراتب بی موجی بنکول واعراض ونشوز واعتراض مجامرت نمودند وبی سببی خصومت ومخالفت پیش گرفتند (فاستکبروا فی الارض بغير الحق وقالوا من اشد منا قوة) تاخیل حقد وحق ودلائل کین وکدراز صفحات وجنات وحركات وسکنات ایشان صرموق ومشاهد کشت (ذلك هو الضلال البعید)

واین مناسبتست باحضرت رسول صلی الله علیه وسلم در آنک در مبتداء ظهور ومفتیح بعثت ضعفای خلق واوساط الناس بی واسطه معجزه وداعیه دعوتی از سر ارادت صافی واعتقاد

صادق از اطراف می آمدند وایمان می آوردند وسمح العنان مطاوعت ومتابعه اورا التزام می نمودند وعظمای مکه واشراف قریش بمجبود وانکار و ابا واصرار بیرون آمدند ودست برد کله وثقی دعوت برآوردند ودر عقوق وعصیان وعدول وعدوان متحدالرای والرویه شدند (ختم الله علی قلوبهم وعلی سمعهم وعلی ابصارهم غشاوة ولهم عذاب عظیم) وبین الامرین تشابه صریح حاصلست ومطابقت بین واقع ومالا کلام باعث برین عناد ولجاج جهل صرف وحسد محض بود که دماغ ودل آن کمره ان تیره وخیره گردانیده بود وبصر بصیرت ایشان بسته تا از شارع انصاف عدول کردند وبر باطل اصرار نمودند

مصرع

والجاهلون لاهل العلم اعداء

وبانفاق جماهير حکما ونحاریر علما این دو خلق مذموم وسیرت ملوم بدترین اخلاق ونکو هیده ترین اوصاف بشر است ودر کلام قدسی از زکریا علیه السلام مرویست که حضرت عزت می فرماید (الحاسد عدو لنعمتی یسخط بقضائی غیر راض بقسمتی التي قسمت بین العباد) ودر کلام بلغنا وارد است که (اعدل الداء الحسد فانه ینتصف للمحسود من الحاسد) ودر امثال مذکور که (الله یقضى ما یرید وان رغم الشیطان المرید)

شعر

لامات اعداؤک بل خلدوا حق یروامنک الذی یحقد
لازلت محسوداً علی نعمة فانما الکامل من یحسد

وببرهان (وکذلك جعلنا لکل نبي عدواً شياطين الانس والجن) لایزال میان حق وباطل این مشاجرت قائم است وجاهل را با عالم این مناشرت ومناجرت واقع ازان جهت که حق وباطل بطبع وجوهر مخالف یکدیگر اند وکمال ونقصان بحقیقت وماهیت مباین ومعارض همدیگر مانند نور وطلمت ویقین وشبهت چه فرض وغایت محق وکامل ضد غرض وغایت مبطل وناقص است پس لاجرم موافقت ومطابقت که از لوازم مشاکلت ومشابهتست میان این دو گروه صورت نبدد واتفاق وایتلاف بین الفریقین محال وممتنع باشد

شعر

ایها المنکح الثیا سهیلا عمرک الله کیف یلتقیان
هی شامیه اذاما استقلت وسهیل اذا استقل یمان

چون یک سال برین بگذشت و مکابره اکابر بنهایت رسید و دانستند که مناظره بی اصل و دعوی بی معنی است بر مقتضای (قل جاء الحق و زهق الباطل ان الباطل کان زهوقاً) مشیت الهی و ارادت ازلی اقتضا چنان کرده که حق در مقرر خود قرار گیرد و قواعد عدل و احسان میان خلایق استمرار پذیرد اشرف و اعیان قیصریه که با حق بچنگ برخاسته بودند و با تقدیر پنجه ندیر و تزویر کشاده از نشو و غبوت باهوش آمدند و از خواب غفلت و شقاوت بیدار شدند و در مواقف اعتذار و استغفار باستاند و بقصور و تقصیر اعتراف آوردند (والحق ابلیح و الباطل لالج)

شعر

ولیس لمقدور من الامر مدفع ولا فی الذی لم یقضه الله مطمع

و در سنه ست و ستین و سبعمائه که سن مبارک بدیست و یک رسیده بود منصب قضا و حکومت شرعی بلده قیصریه برقرار سابق و طریق سالف بر سلطان مقرر داشتند و جای پدر بدو تفویض کردند (ذکروا الله فاستغفروا لذنوبهم و من یغفر الذنوب الا الله و لم یصر و اعلى ما فعلوا و هم یعلمون) و زبان روزگار این ابیات بر رسم تهنیت انشاد کرد

شعر

یہناک الاعمال اذانت فخرها و قد رک عما ناته ارفع القدر
وزینت بک الام اذانت حلیها و والعصرات الفخر للدهر و العصر
فلازلت فی ربع العلی متربعا یساعدک الا یام فی اهنأ العمر

و این مقدمه عنایات ربانی و فائحه فتوحات آسمانی بود که از قوت بفعل آمد که غرمای غالب و خصمای فایق که بخشونت جانب و صعوبت مأخذ موصوف بودند و کسر سورت قوت و اطفای جمره صولت ایشان بمساورت و مزاوت ممکن و متصور نه بی تشدید و تعذیب و تسخیر

و تکلیف با سر محبت و مودت آمدند و طایعاً راغباً بر منہج مصافات و موالات راسخ دم و ثابت قدم شدند

بیت

اذا انت اوتیت السعادة لم تبیل وان نظرت شزراً الیک القبائل

فارسیه

چو دولت خواهد آمد مقبلی را همه بیگانگانش خویش گیرند

سلطان چون برمسند قضا بنشست و در صدر حکومت متمکن شد بحکم (و اذا حکمت بین الناس ان تحکموا بالعدل) و مضمون حدیث (الا کلکم راع و کلکم مسؤول عن رعیتہ) و مقتضای شیم مرضیه و سیر پسندیده که در کوهر شریف و نفس کریم او مضمراست احوال انصاف و انتصاف بر عالم و عالمیان بکشود و از سر علمی کامل و عدلی فایض در تمشیت این شغل خطیر خوض پیوست و بفراستی صحیح و کیاستی صریح در اصلاح مفاسد و انجام مقاصد سعی نجیح و جهد جهید مبذول داشت

شعر

کان الدهر من بده تفتی وعاد مرتباً ما کان شقی
ممالک لا تری عوجا و اماتاً بساحتها و شاع العدل حتی
حمی لیث الشری ریم المصلی

فارسیه

ز حفظ اوست که اجرام عالم علوی ز استتحات جوهر مسلمند و مصون
ز شوق اوست که دوشیرکان قصر عدم سراز در پیچۀ امکان همی کنند برون

و مطمح نظر و غایت بغیت در تقلید این شغل و تعهد این عمل غیر از اقامت حق و ادا صدق و اشاعت عدل و اذاعت نصف و ازهاق جور و ارهاق باطل نداشت و مقصد اقصى جز تمکین دین و تعظیم شرع و رعایت سنت و حمایت امت و استخلاص حقوق و استصلاح امور و طمس زور و تزویر و محو میل و حیف نبود

تا بن همت بلند و سیرت پاک در اندک روز کار اوضاع دین و دینان و احوال شرع و امانت را
روقی تمام پیدا شد و طریق حق و کلمه صدق در میان قاصی و دانی و محسن جانی مسلول
و متداول گشت و رسوم محدثه و بدع مذمومه که بحجور قضایه جاز و عدول مزور بتادی ایام
و گزور شهر و اعوام مستعمل شده بود و در میان مردم استمرار یافته مرتفع و منطوی
گردانید

شعر

ذو غرة براقه فی نورها مثل من المشكاة والمصباح
يستنقذ المظلوم شایع عدله ولوانه فی ماضی تمساح

شعر

طراز دانش اور اطراوتیست ز عدل که تا ابد نشیند بر وغبار زوال
ز عدل شامل و انصاف کاملش برخاست بهمد دولت او نام شبروی ز خیال

ضیاع و عقار و موقوفات و مسبلات ابواب البر و سایر جهات خیر و بقاع متبرکه
از مساجد و معابد و مدارس و خوانق و ارتباط و قناطر و زوایا و دارالشفای که در تصرف
متغلبه و تملک مستأکله مقصوب و مسلوب بود و در مصارف ردیه و جهات مبتدعه مجری
و مستغرق بجلها مستخلص و منتزع گردانید و در مصالح شایسته و منظم پسندیده که
مصب استحقاق و محل استیصال و استیثاق بود اطلاق فرمود و ضبط و نسق باقی قضایا
و مهمات شرعی و توابع و لواحق آن از تزکیه شهود و تقیه عدول و تعدیل امان و تقویم
و کلا و تهذیب خصما و تأدیب غرما و تسویه متنازعین و قسمت موارث و حفظ اموال
ایتام و احتیاط بیت المال و جمع محصولات اوقاف و غیر آن بروجعی نمود که بر آن مزیدی
متصور نشد

فارسیه

ای کشته چهار فصل کیتی از عدل تو چون بهار خرم
در عهد تو هیچ کوش نشنید فریاد مکر ز زیر وازیم
عدلت نکذاشت راستی به جز در سر زلف نیکوان خم

وصیت این مساعی مشکور و آثار مبرور ارجا و انجای بلاد روم و شام فرو گرفت

و ذکر جمیل آن در افواه خاص و عام مثل شد و آوازه عدل و رأفت در اقطار خافقین
انتشار گرفت و هوا و ولای سلطان در ضایر و سرایر تمکن یافت و وضع و شریف
و قریب و بعید مشعوف این سنن خوب و سنن مرغوب شدند و بذیل حمایت و حبل
عنایت حضرت او اعتصام نمودند

تاسالی چند برین بگذشت و مردم مغمو ر خصب عیش و فراغ بال زندگانی می کردند
و مقصود عبارت نبوی و اشارت مصطفوی صلی الله علیه و سلم که (لن تهلك الرعية وان
كانت ظالمة مسيئة اذا كانت الولاة هادية مهديّة) وضوح یافت

وفات «محمد بن آرشنا» و ظهور فتنه و آشوب در مملکت

والی آن عهد «امیر محمد بن آرشنا» عفا الله عنها بردست بعضی از ارکان دولت خود
بفنا رسید و سریر سلطنت از پادشاه وقت خالی شد و چنانکه حکما گفته اند (الرعية
بلاسلطان كالجسم بلاروح) مملکت چون خانه بی کد خدا و کشتی بی نا خدا ماند و مردم
از ربه ضبط و رابطه نظام خلیع العذار شدند و شیاطین فتنه از شیشه حبس بیرون افتادند

بیت

نحن والله فی زمان غشوم لو رأیناه فی المنام فرعنا

فارسیه

چنینست رسم سپهر بلند که می شاد دارد که می مستمند
برین گونه خواهد گذشت سپهر نخواهد شدن رام بامایمهر

مخاذیل مغول و تراکه باتفاق عامه مفسدان و متغلبان از اطراف سرها بر آوردند و دست
بفضول و فساد و فتنه و بیداد دراز کردند و پای از دائره حفاظ و ذمام بیرون نهادند
(ظهر الفساد فی البر و البحر بما کسبت ایدی الناس لیذیقهم بعض الذی عملوا لعلهم یرجعون)
از هر سوی هر جرج مرج برخاست و حیص بیص در میان خلایق پیداشد مسالک مخوف
و شوارع مؤف گشت ارادل برافاضل استیلا یافتند و اذباب بررؤس تقدم گرفتند

ونقش (اذاملك الاراذل هلك الافاضل) از کعبتين فلك ظاهر کشد و کوی « متنی »
ازان حال عبارت کرده بود و گفته

شعر

افاضل الناس اغراض لذا الزمن	تخلو من الهم اخلاهم من الفطن
وانما نحن في جيل سواسية	شر على الحرمن سقم على بدن
حولى بكل اناس منهم حلق	تخطى اذا جئت في استفهامها بمن
لا اقترى بلداً الاعلى غرر	ولا امر بخلق غير مضطغن
ولا اعاشر من املاكهم احداً	الا حق بضرب الرأس من وثن

وسلطان همواره در غمرات آن فترات منفکرمی بود و در دیاجیر آن ظلمات متحیر که
تشخیص این مرض مزمن بر چه وجه توان کرد و در علاج این سوء المزاج بجه تدبیر مدخل
توان ساخت و بهیچ گونه اسباب حل آن مشکل دست در هم نمی داد و علامات کشف آن
معضل ظاهر نمی گشت بل روز بروز مواد آن علت غلیظ تر می شد و لحظه فاحظه نوایر
آن بحران تیزتری گشت

للمؤلف

فغان ذکر دش کردون دون پرست که داد	بدست دیو دکر باره ملک را خاتم
زمانه ایست چواحوال عاشقان تیره	حوادث نیست چو کیسوی دلبران درهم
چنان ز ساز فتادست دهر را قانون	که زخمه اش همه زخمست و نغمه اش همه غم
فلك بکین و اراذل گرفته روی زمین	جهان خراب و افاضل نشسته در ماتم
نه حکم شرع بتمکین نه دست حق مطلق	نه حال ملک بسامان نه کار دین محکم
نفاق شر و نفاق نفاق و رونق جهل	کساد فضل و رواج فضول و قحط کرم
صفا مجوی زمعموره جهان کامیخت	هوای او بوبا و نسیم او باسم

• و سلطان بلفظ کهربار خود حکایت کرد که در مطاوی آن احوال و مهاوی آن احوال
روزی درویش رومی که بدمشق دیده بودم در قیصریه پیدا شد و علی الفور در حکایتی
که پیش از حضور او می رفعت و او نشنیده بود و ندانسته خوض نمود و بعینه آن غرض تقریر

فرمود حاضران ازان کشف تعجب کردند و تحیر آوردند و من چون او را شناخته
بودم و بکرامت او اعتقاد داشته آن حال در من اثریش کرد و ارادت او در دل من جای
گیر شد و حالاً فحالاً آن عقیدت متضاعف می گشت و بقدم آن درویش انبساطی
عظیم در طبع من راه یافت و فرجی در باطن من بدید آمد و ظلمت و کدورت بنور و صفا
مبدل شد ناظهار کرامات بحدی رسانید که هر چه نسبت با او در خواطر اختلاج می
یافت از فحوای آن عبارت می گردواز مضمون آن خبر می داد بی تفاوت و اگر در یک مجلس
مسائل مختلف ازومی پرسیدند جواب همه مطابق صواب می گفت و آنچه حق بود دران
باب بی تفکرو تأمل بیان می کرد و وقفهای گفت که یاران یاران نیست که در نعمت
و غبطت با بار خود مصاحب باشد و در سرور و حبور با ر سبهم و شریک بلکه یار موافق و دوست
مساعد آنست که در وقت نزول نوازل و حلول حوادث و غوائل بایار وظیفه موافقت
و مرافقت مرتب دارد و در احتمال شاید زمان و مجارات طواری حدثان خفیه سفر و سمیر
حضر او باشد و در خلا و ملا الیف صحبت و انیس وحشت او شود تا از حقوق اخوت
و شرط صروت و فتوت کاه و حقه تقصی نموده باشد و از عهده ممالحت و معاشرت بروجهی
احسن و طریقی اکمل تجدی کرده

شعر

وان اخاك الصديق من يحمل الاذى و یوثر مانهوی وان خالف الرشدا
وان تدعه يوماً الى الخلف تلقه امامك یسعی للمنية مشتهدا

مثنوی

این دغل دوستان که می بینی	مکسب کنند کرد شیرینی
تا خطامی که هست می نوشند	همچو زنبور بر تومی جوشند
باز وقتی که ده خراب شود	کیسه چون کاسه رباب شود
ترك یاری کنند و دلداری	دوستی خود نبود پنداری
بار دیگر که بخت باز آید	روشنایی ز در فراز آید
دوغبانی بیز که از چپ و راست	دروی افتند چون مکس درماست

راست خواهی سکان بازارند کاستخوان از تودوست تر دارند
صحبّت ابلهان چو دیک تهیست کز درون خالی از برون سهیست
زینهار از قرین بد زینهار وقتنا ربنا عذاب النار

و بکرات و مرات تکرار این معنی می کرد و مردم را برین شیوه محبوب ترغیب و تحریص می داد تا صفای وقت و قوت باطن و شدت قرب و اتصال آن فقیر. آنحضرت عزت خاص و عام را معلوم گشت و ثابت شد که قطب روزگار و ولی عهد است و در تقلیب صور و طی مکان قدرتی عظیم دارد و حکم او بر جمیع جانوران جاری است چنانکه شرح تفصیل آن مفضی باطناب و تطویلست و آن بزرگ هر چند در نظر صورت بینان عظیم حقیر می آمد اما بحقیقت آب حیات بود در کسوت ظلمات رفته و آفتاب جهان تاب از ابرسیاه و قایه ساخته و از آن زمره که سید ثقلین و خلوت نشین سر اداق قاب قوسین صلوات الله علیه بلفظ وحی آسای خود بدان اشارت فرموده که (رب اشعث ذی طمرین مدفوع بالابواب لواقسم علی الله لا براه)

شعر

سکوت ثم صمت ثم همس	و عام ثم وجد ثم طمس
و بحر ثم نهر ثم یبس	و لیل ثم صبح ثم شمس
عبارات لا فوام تساوت	لديهم هذه الدنيا و فلس

مشوی

حوشا سر فرازان کوتاه دست	بزرگان خرد و بلند ان پست
مقیان سیاح و مردان راه	کدا یان عامی و خاصان شاه
همه بختیاران بی بخت و رخت	همه تاج داران بی تاج و تخت
نخورده می و سر کران از شراب	درون کرده معمور و بیرون خراب
نوایی نه و کنج در آستین	سرای نه و ملک زیر نکتین
چوسوسن زبان آور اما خموش	چوبه خوش نفس لیک پشمینه پوش
حجاب خودی بر گرفته ز راه	زخود رفته و کرده بی خود نگاه
سرافکننده چون شمع در زندگی	سرافراخته در سر افکنند کی

زده ناوک و درمیان شست نه فککنده سر و تیغ در دست نه
همه شاه و خود را کدا ساخته زخود رفته و با خدا ساخته

و اخیانا در غلوای حضور و کرمی وقت می گفت آفتاب و ماه بندکان منتد فی الجمله حق سبحانه و تعالی وجود آن درویش را سبب رونق کار دنیوی و اخروی من گردانید و او را دلیل راه و واسطه انتباه من ساخت تا غایتی که هرگاه که مرا عارضه روی نمودی باندک اهتمامی یا توجهی از وی مرتفع شدی و این غلبه احکام عیسویت و انتساب بصفت اوست که اگر بعضی ازین اوصاف در نفس من موجود نبود آن بزرگ را که مظهر این خصائص است بامن اتفاق و اتحاد صورت نسبتی چه مواخات و مصافات از لوازم مماثلت و مشاکلت روحانیتست (والجنسية علة لضم)

و بهر وقت از وی استکشاف می کردم و می گفتم ای سبب انحسام مواد این فتن و علت انصرام اخلاط این محن که بر طبیعت زمانه مستولی شده است و زمانه انجامیده چگونه شخصی تواند بود و واسطه انفراج این شدت و انکشاف این کربت کدام صاحب دولت باشد بجواب می گفت تخت ازان تست و چهار کنج نصیب تو کرده اند خلیلی و سلیمانی و شدادی و قارونی و اگر چه اعتقاد من بر صدق قول و صحت کلام او جازم بود و یقین حاصل که خطا نخواهد شد اما بحسب بعدی که میان وضع من و طور تخت و سلطنت حائل بود و مبادی که بین الامرین حاصل آن سخن را تا ویالات متنوع می کردم و توجهات متغی می نمودم و بعلت تغلیب احکام و اوصاف موسویت در مقام چون و چرا بودم و کردشبات لم ولانسلم می گفتم چنانکه موسی علیه السلام گاه در مقام طلب رؤیت دم (ارنی انظر الیک) می زد و گاه در ارتداد قوم و اغترار بکوساله سامری (ان هی الا فتک) می گفت

و اگر چه آن درویش خضر راه من بود اما بسبب تأکید مشاکلت و مشابها در مشرب و شدت تعارف و تشابک روحانی حجاب (هذا فراق بینی و بینک) در میان کنجایی نداشت چه قرب ظاهر و اتحاد باطن مانع می آمد و همیشه مرا ملک خواندی تا روزی از امتداد ایام فترت و اشتداد تراکم شدت و محنت با اوبت شکوائی می کردم و نفقه مصدوری بازمی راندم و تأسف می خوردم و می گفتم افسوس عمر کرامی که در تنگی علایق و عوایق بسرمی رود و در بیخ اوقات عزیز که در تکیه و تشویش حوادث و وقایع سپری می گردد (ربنا آتنا من لدنک رحمة و هی لنا من امرنا رشدا)

شعر

ترجوا البقاء بدار لا ثبات لها وهل سمعت بطل غير منتقل
نؤمل الخلد والايلام ماضية وبعض آملنا ضرب من الخطل

فارسیه

باد و قبله در ره توحید نتوان رفت راست یارضای دوست باید یا هوای خویشتن
سوی آن حضرت نبود هیچ دل با آرزو با چنان کل رخ نخسبد هیچ کس با پیرهن

خوشا وقت شما اولیا که ترك و تجرید کرده دست ازین شواغل باطل و زخاف بی حاصل
(کسر اب بقیمة بحسبه الظمان ماء) شسته اید و آستین همت بر ماسوی الله افشاند پای
عزات در دامن عافیت (الا ان اولیاء الله لا خوف عابهم ولا هم یحزنون) کشیده دارید
و مستغرق ذوق (اولئک علی هدی من ربهم و اولئک هم المفلحون) نشسته (سلام علیکم
بما صبرتم فقم عقبی الدار)

شعر

رهی نمی برم و چاره نمی دانم مکر محبت مردان مستقیم احوال
سزد که صدر نشینان بارگاه قبول نظر کنند بدیچارگان صف تعال
مبارزان طریقت که نفس بشکستند بزور بازوی تقوی و الحروب رجال

و بطریق تمی در دل می گذرانیدم که یارب چه بودی که مارا نیز این توفیق مساعدت
نمودی و این هدایت راهنمون کشتی تا از تحمل اعبای (انما عرضنا الامانة علی السموات والارض
والجبال فاین ان یحمانها و اشققن منها و حملها الانسان) می رهیدیم و چون شماراه روان
از کربوه (وما ادريک ما العقبه) سبکسار می گذشتیم (یالیتنی کنت معهم فافوز فوزاً عظیماً)
در جواب گفت « قتلوشیرک مسکین » در وقت سحر چندین آهها زده است و مردم
می خواهند که چون او شوند این گجا میسر شود

بیت

بارزو و هوس بر نیاید این معنی باب دیده و خون جگر تواند بود

بار دیگر از راه باطن توجه نمودم و بزبان حال گفتم کی را که کرامت و منزلت صحبت
و مجاورت مثل شما اقطاب نصیب شود چگونه محروم باشد گفت آری شما ازان گروهید
که پیشینگان گفته اند (لاعباء ولا قباء ولیکن صدق و صفاء) و این مشابه سخن خضر است
باموسی علیه السلام که گفت (یا موسی انت علی علم علمه که الله لا اعلمه و انا علی علم علمیه
الله لا تعلمه انت) و مقصود ازین سخن آنست که هر کسی و کاری همه را همه داده اند

و همچنین حکایت کرد که دران ایام شبی بخواب دیدم که بامن می گویند که در جهان
طوفانی برخواید خاست که ازان خلل و خرابی عظیم بحال عالم و عالمیان راه یابد اما
از آسمان بر تو چیزی فرو آید که دافع و رافع آن طوفان گردد

و هم دران خواب می بینم که غریبو و غوغای هایل بکوش من می رسد و من حیران
از خانه بیرون آمدم و بر بام مدرسه که درو ساکن بودم بر آمدم و دیدم که هوام و حشرات
در بام مردم فرو گرفته اند و بر روزنها و غره های روند و ایشان فریادی کنند و دران
حال بخاطر من می آید که این آن طوفانست که در خواب دیدم و منتظر آن چیزی باشم که
از آسمان بر من نازل شود و دفع آن طوفان کند تا ناگاه دیدم که چیزی شفاف پیش
من می درخشد چون نیک احتیاط کردم کمری دیدم دراز از پولاد ساخته و زرانندود
کرده و تاج بایزیدی با آن کمر منضم خواستم که کمر در میان بندم از غایت درازی نتوانستم
بست درویشی دیدم که در آمد و آن کمر را از سینه تاناف بر میان من بست و تاج بر سر من
نهاد و ترکشی در زیر بغل من بست و درویشی چند دیگر دیدم نشسته بایشان می
گویم که چیزی چنین از آسمان بر من فرو آمد این طوفان چرا من دفع نمی شود گفتند
هفت روز دیگر صبر کن تا اثر آن ظاهر گردد

اکنون شرف و منزلت این خواب ظاهر است که از حالات عظیم و مقامات شریفست
و هر يك از طوفان و کمر پولاد زرانندود و ترکش و درویشان اشارتست بامری از امور عظام
اما طوفان عبارتست از فتنه و فساد و تشویش و تحریش خلائق و التهاب شرر شر و شور
و هبوب عواصف ظلم و زور و اختلال جال بلاد و عباد و انقطاع امداد فلاح و رشاد و قتل
و غارت و اسرو هتك و فتك که دران ایام بسبب وفات والی عهد و خلوملك از حکام عادل
و استیلای اوباش و اراذل از اطراف ظاهر شد تا اصناف و طوائف درهم افتادند و دست
ببقریع و تعریک یکدیگر بر آوردند و در شهرها و ولایتها مثل (قیر شهر) و (آق سرا)

مفسدان و متغلبان در محلهها و زقاقها ریختند و هر چه می خواستند می کردند و مدت آن فتنه متطاوّل شد و مانعی و دافعی نبود و بدین واسطه شهرهای معظم خراب و بایر شد و ولایات بکلی مستأصل گشت قرايا و مزارع مکامن سباع و ضباع شد و ضیاع در معرض ضیاع افتاد و طرق و سبل مسدود و مهجور گشت چنانکه ذکر رفت و کدام طوفان ازین صعب تر تواند بود و چه فتنه ازین هایل تر

و اما ظهور حشرات اشرار است بتغلب و تسلط اراذل و اوغاد بر احرار و ابرار در آن فترت و اما نزول کمر و تاج از آسمان دلیلی واضح و حقیق قاطعست بر ظهور در شعار سلطنت و پادشاهی و اعتلا بر مراتب فرمان روائی و کشور کشایی

و اما آنکه کمر از پولاد بود کنایست از قوت و صلابت و قدرت و هیبت و اما آنکه زراندود بود دلیل است بر زینت و تجمل ظاهر و استمتاع بملذّجات جسمانی با وجود لذات باطنی و روحانی

و اما درازی کمر نشان تمادی ایام سلطنت و استمرار عهد دولست با وجود متانت و رزانت و سرایت باعقاب و اخلاف

و اما بستن ترکش در زیر بغل و لامحاله محل عقد دوش بوده باشد علامت اعتناق امور مملکت و احتمال مؤنت مصالح دین و دولست و تحمل عوارض و ممارست اشتغال آن

و اما پوشیدن این خلعتها بر بام منی است از غایت ظهور در کسوت پادشاهی و فرماندهی و عموم رفعت و رتبت و فوز یافتن بر شرفی و وجهتین و منزاتی ذات الطرفین یکی علوی الهی چون احراز کالات دینی و اکتساب فضایل یقینی و دیگر سفلی طبیعی مانند اقتضای مناصب دنیوی و ارتقا بر معارج جاهی و تمتع گرفتن از هر دو جهت

و اما آنکه خلعت از دست رجال غیب پوشید اشعار است باستظمار و اعتضاد از بواطن اولیا و اقطاب و تقویت یافتن از همت و برکت ایشان و اتحاد و مشرب با اهل الله و ایشان حق در جمیع حالات و مصراعات دین و دنیانت

و اما آنکه کمر از سینه تاسره بستند و تاج بر سر نهادند بشارتست بسلامت حواس ظاهر و باطن از خطا و خطل و صحت وجود از آفات و عاهات

و همچنین فرمود که امثال این خوابها بسیار می دیدم چنانکه گاهی می دیدم که آفتاب بر سر من تاج می شد و گاه «امیر آرتنا» را که مدتی مباشرایالت بلاد روم بود می دیدم که

مسند و مقام خود بامن گذاشت و از جای خود تنزل کرد و فروتر نشست و گاهی می دیدم که «حاجی ابراهیم» و من با هم نشستیم دو قلندر از در درآمدند یکی متوجه حاجی ابراهیم شد و او را از جای خود برانگیخت و بر جای او قرار گرفت و دیگر پیش من آمد و مواجهه بنشست و گفت بنشین قایم مقام بنشین قایم مقام دوبار

و محققست که تحقیق بمقاماتی چنین در خواب که صفت عالم امر دارد دلالتست بر قربت و زلفت بحضرت آفریدگار و اطلاع بر اسرار غیبی و وصول بکمالات حقیقی و مجازی و تقای ظاهر و صفای باطن و شرف نفس و کرم شیمت چنانکه عیانست و مستغنی از شرح و بیان که (فاوخی الی عبده ماوخی) و از عایشه مرویست که گفت (و اول مابدی به رسول الله صلی الله علیه و آله من الوحي الرؤيا الصادقة فی النوم فکان لایری رؤیا الا جاءت مثل فلق الصبح)

در خواب دیدن پیغمبر را صلوات الله علیه و امیر المؤمنین ابابکر و اسد الله

الغالب علی بن ابی طالب را رضی الله عنهما و مکالمه با ایشان

و چنانکه ازین گونه خوابها متجدد می شد و اشارات اولیا و اقطاب قدس سرهم در خواب و بیداری متکرر می گشت سلطان را عزیمت بر امضای مقتضای سخنان ایشان محکم ترمی شد و رغبت اقدام بامور مملکت و دولت و خوض در اخطار آن صادق ترمی آمد و همواره در موارد و مصادر آن اندیشه می کرد و مبادی و خواتیم آنرا ببصر بصیرت و نظر حنکت بازمی دید و نیت اقتحام در مخایض آن صافی می گردانید و می گفت

بیت

فان جسیات الامور مشوبة بمستودعات فی بطون الاساود

و هر چند شغل بس خطیر و مصرام بغایت عسیر بود اما بوجود چندین دلائل صریح و شواهد اکید و تنبیه و تعلیم و ایما و اغرا تهوین و تساهل متصور نمی شد و تخلف و تقاعد جائز نمی آمد تخصیص از نفسی چنان بیدار و دلی هشیار که بمدد نور الهی رقوم اسرار لوح و قلم نانوشته می خواند و راز قضا و قدرنا گفته می شنید و علی ای حال شروع در خطی چنین

جلیل و غرضی کلی بسرعت و عجلت از سمت حزم منحرف می دانست و تأمل و تدبیر شرط
و در سخنان (افراسیاب) آمده است که (من ادرع الحزم امن من سهام المکاید و من زرع
العقلة لا یحصد الا الندم)

شعر

هام وری از ند مستحصد القوی اذا ما الامور المشکلات اظلت
اذا ظلمات الرأی اسدل ثوبها تطلع فیها فجره فتجلت

فارسیه

رای او چون در انتظام آید دختر نفس را کند پروین
ورعنان فلك فرو گیرد بخط استوا در افتد چین

وروزی در انشای حکایات گفت سبب تعالی و تراخی من در ارتکاب این شغل و تقلد
این عمل آن بود که در خاطر نخر کرده بودم و در ضمیر ملکه ساخته که نادر خواب از حضرت
رسول صلی الله علیه و سلم رخصت نیام و امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه شمشیر بدست
من ندهد در کار ملک شروع نکنم و مدخل نسازم و اگر چه اشارات اولیاهم از افاضت
انوار حضرت رسالت و ولایت خالی نبود (ولکن لیطمئن قلبی)

و در آن ایام شبی یار غار و مستودع اسرار امیر المؤمنین ابابکر را رضی الله عنه در خواب
دیدم که بر درمده که درو مقیم بودم نشسته است و چون نظر من بر افتاد پیش رقم
و سلام کردم و دست او گرفتم و گفتم یا امیر المؤمنین دست تو بدست مبارک رسول رسیده
است گفت بلی آنکاه دست او بوسیدم و بر روی مالیدم و باز دوم و سیم همچنان و هم در آن
ایام شبی که ابواب حاجات مفتوح بود و حجب محاجات و مناجات مکشوف و مرفوع حضرت
رسول را صلوات الله علیه بخواب دیدم در مسجدی نشسته من از بیرون در آمدم و بر رسید
سلام کردم جهت من نصف القیام کرد من از ذوق و صفای آن حال در پای سید افتادم و نیاز
و نیازمندی نمودم سید کودکی را قرآن تعلیم می کرد و من سؤالی کردم سید جواب سؤالی من
داد و از خواب بیدار شدم و کیفیت سؤال و جواب بر خاطر نمایانده بود

شعر

سری طیف سعدی طارفاً فاستغزنی هبوباً وصحی بالهالة هجود
فلما انتبهنا للخیال الذی سری اذا الارض قفر والمزار بعید

فارسیه

صحن سرای دیده بهفت آب شسته ام بهر خیالت آب زده ره گذار چشم
زان تا خیال توشب تاریک بگذرد پل بسته ام زابرو بر چشمسار چشم

و با وجود این دلائل چون شمشیر در میان نبود در امضای عزیمت صبر می کردم
و عنان مباشرت آن شغل کشیده می داشتم تا شبی بخواب دیدم که بردگه استاده ام پشت بر قبله
و ابن عم رسول و زوج بتول و امام ثقلین و ابوالحسنین امیر المؤمنین علی را کرم الله وجهه
دیدم که سوار بر اسبی اشقر و جامه سرخ فام پوشیده و شمله بر سر نهاده و تحت الحنک بسته
و شمشیر همایل کرده از طرف قبله در آمد و چون نظرا و بر من افتاد شمشیر از نیام بیرون
کرد و بدست من داد و اشارت کرد که حمله کن چنانک کسی شمشیر زند بهر جانب که حواله
می کردم آن شمشیر دراز می شد تا حدی که نهایتش نمی دیدم و چون از خواب بیدار شدم
شکر باری تعالی کز اردم و طمانینت نام بحصول پیوست

و بر اهل معنی خانی نباشد که امثال این خوابها بتأویل و تعبیر محتاج نیست چه تأویل
در خوابهای مبهم تواند بود که محتمل وجوه باشد و این صریح مطلق است

مصرع

و هل یخفی علی الناس الهار

چون منامات متقدم و رموز و اشارات اولیا نوماً و یقظة بنوعی که در ضمیر منیر مستکن
بود برؤیت رسول الله صلوات الرحمن علیه و دیدن معدن صدق و صفا ابوبکر صدیق رضی الله
عنه و تبیع و اجازت یافتن از منبع علم و شجاعت امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه مقید و مؤکد
کشت سلطان را شک و شبهه بکلی مرتفع شد و یقین بیفزود و بدلی منشرح و املی منفسح

روی بتمشیت کار ملک و دوات آورد و قدم در راه استخلاص مملکت نهاد (لیقضى الله امراً
كان مفعولاً) و گفت

شعر

ولی همه فوق السماء مجالها
خطبت الی والمجد لا عن کلاله
انا ابن الی حازوا المکارم کما
ولی بین قوی کلهم فضل حرمة
فیأبت شعری این منها النوائب
وحسبى فخراً بالذی انا کاسب
فهم فی سماء المکر مات الکواکب
رعايته عند الا کارم واجب

امادیدن ثانی اشین در خواب که از رسول بمثابت قام اعلی است جهت تقدم در ایمان
و شمشیر یافتن از اسد الله که وارث علم و شجاعتست مؤکد انتساب بمحمدیت است و صحت
خوابها و وقوع آن در بیداری محتملست بر غلبه احکام یوسفیت و تحقق بمقام او
فی الجملة چون حال بدن درجه رسید و قضیه بدین مرتبه انجامید مشارع نهمت از
شوائب تهمت مستصفا شد و جوامع همت برابر ای ذمت از مواجب این شغل انحصار یافت
و چنانکه گفته آمد (خذالاً من بقوا به)

و علی الدوام در تدبیر این کار و ترویج این بازار تفکرمی کرد و در تقدیر و تصویر این
شغل مردم نقشی می انگیخت و هر لحظه رنگی می آمیخت و با عقل پیش بین مطارحه
می پیوست و می بست و می کشاد و می گرفت و می نهاد و بهیچ طریق فرصتی روی نمی نمود
و از هیچ طرف محالی نمی شد و مدتی چهره مقصود در تنق عواق متواری بود و نجاح
مطلوب بمساعدت وقت مصروف و موقوف (وان تصبروا و تنقوا فان ذلك من عنزم الامور)

بیت

بالصبر يدرك ما يحاوله الفتى
ما فاز بالآمال مثل صبور

وقوع خبط و خلل در اوضاع ملک و دوات بسبب اشتغال والی

عهد بلهو و لعب و انهماك اودر شهوات و لذات و سوء التدبیر

(علی بك بن محمد بن ارتنا) امیر عهد و فرمان ده رورکار بود و اوجوانی عیاش و مدمن

الشرب و عشرت دوست بود از صباح تا رواح بشراب و نشاط مشغول و از شام تا بام
بر سماع معازف و اغانی مقتون و مشغوف و اوقات بمعاشرت خمر و زمر مصروف گردانیده
و ایام و لیالی برود و سرود موقوف و مستغرق داشته در ارتکاب هوا و هوس عنان اختیار
از دست داده و در مهاوی ملاذ و شهوات مدهوش افتاده می گفت

شعر

قم فاسقنی ودع الرشاد لاهله
واذا الهموم تطاولت فاطلب لها
صهواء تسطع فی البکؤس کأنها
وتکاد تخفی رقة و لطافة
من کف ساق لوسقاک بکفه
ومشی بکتمان فخلت عنا کباً
ان الشباب مطیة الآثام
عیشاً مداماً بالترام مدام
شمس تقلبها بدور تمام
لولم یخيلها خیال الجام
سما لکان شفاء کل سقام
نسجت علی الیاقوت ثوب قتام

از مداومت شراب بممارست طعان و ضراب نپرداختن و از معاشرت ملاح بمباشرت
صفاح و کفاح پروانداشتن توبه نصوح بجرعه صبح فروخته بود و ننگ و نام در راه چنک
و جام نهاده مدام در شراب مغمور و مغموس و خاص و عام از و ملول و مأیوس و کوی این
ابیات از زبان او گفته اند و این گوهر در شان او سفته

بیت

دع عنك لومي فان اللوم اغراء
صفراء لا تنزل الا حزان ساحتها
وداوني بالتي كانت هي الداء
لومسها حجر مسته سراء
رقت عن الماء حتى ما يمازجها
لطافة وجفاعة لونها الماء

و صراحی صفت سراز جام مدام بر نداشتن و چشم و گوش بر ساقی و مطرب داشن
نقلش پسته دهان و نارستان بود و شامه سنبیل زلف و سیب و نخلدان صبح بغبوق پیوسته
و پیمان بآب پیمانه شکسته می گفت

شعر

ليس ينفي الهموم غيرا لهما
قهوة تترك السقيم صحياً
فاسقياني من كف طلق الحيا
ويزيل الهموم محواً وطياً

فارسیه

تا توانی نفسی بی می و معشوق مباش
که ترا حاصل عمر از دو جهان این قدر است
دو جهان برخی آن دم که فراموش کنی
بجز از ساغر می هر چه ترا خشک و تراست
حاصل کار چو جزئی خبری چیزی نیست
خرم آنکس که ز احوال جهان بی خبر است
یک دودم باد و سه تن یکدل و یک رنگ چو جام
از در عیش در آنک جهان را دود را است
می حرامست ولی اهل خرد را تمیز
ترک چیزی که یکش عیب و هزارش هنر است

امرای دولت و ارکان مملکت چون حال چنان دیدند دامن از مطاوعت او در چیدند
و از صحبت او عزالت گزیدند تا لاجرم خللی فاحش در اوضاع ملک و دولت راه یافت و خطبی
شبیخ در قوانین دین و دولت ظاهر گشت رئیس از مرئوس ممتاز نبود و فاضل از مفضل
هویدانه

للمؤلف

چو آن غفات از حد و اندازه رفت
بهر بوم و هر کشور آوازه رفت
جهانی فتادند در پوستین
که یارب چه بدسیرت و خوست این
سپاه از درش روی گردان شدند
در اطراف عالم پریشان شدند
کسی را چون نکشود کاری ازو
گرفتند هر یک کناری ازو

و یکی از فضایل اعمال و قبایح افعال او آن بود که بر مغولی ملتجی عشق آورده بود
و او را دوست داشته با او طریق معاشقت و مغازات می ورزید و از هوا چون بید برومی
لرزید عنان اختیار بدست او داده بود و حل و عقد داخل و خارج خود با او در میان
نهاده می گفت

شعر

وقف الهوی بی حیث است فلیس لی
متأخر عنه ولا متقدم
اجد الملامة فی هواك لذیذة
جاء ذکرک فلیلمنی اللوم

فارسیه

از زمره خاتم اهل ترا
تا خط آوردی نکین دیگر است
کرد ماه از مشک تاخر من زدی
آفتاب خوشه چینی دیگر است

و در اندک مدتی این سرفاش گشت و این قصه در افوه افتاد و والی ولایت ضحکه
مجالس و سخره محافل شد چه گفته اند (زلة العالم یضرب بها الطبل)

فارسیه

اگر صد ناسزا آید ز درویش
رفیقانش یکی از صد ندانند
و کر یک نامناسب آید از شاه
ز اقلیمی باقلیمی رسانند

القصه « علی بك » را سرفری پیش آمد و غیبی اتفاق افتاد و معشوق در قیصریه ماند
و مدت مفارقت دراز کشید و عاشق در لواعیج اشتیاق می سوخت و در ددل و سوز سینه
بدین غزل می پرداخت

شعر

حبیب لیس یعدله حبیب
و ما السواء فی قلبی نصیب
حبیب غاب عن عینی و جسمی
و عن قلبی حبیب لا یقیب
فقالوا هل لداک من دواء
فقلت بلی اذا وصل الحبيب
و لو یبید الحبيب سقیمت سما
لکان السم من یدہ یطیب

و چون عشق مجازی و شهوی بود بعد از روزی چند آتش آن سودا فرو نشست
و خیال معشوق از دماغ او بیرون رفت و بایکی دیگر مثل او در خرامید و با سربازی رفت
و خواص و مقربان خود را سو کند داد که همکنان با معشوق نانی متفق باشند و با اول دشمن
و سو کند یاد کرده او را قصد کند و راه و جاه او به جوب دوم تفویض فرماید
و مقصود ازین فصل آنک « علی بك » همواره با مثال این افعال شبیخ و حرکات قبیح
اقدام نمودی و بفکر های خسیس و رایهای رکیک مشغول بودی و از شغلی که ازو مقصود
و متوقع بود غافل و ذاهل و در عملی که بدان منصوب و متعین دخیل و مغبون نقد شاهی
در تصرف او چون کوهی بود در دست نابینایی و عروس ملک در حضانه او مانند بکری
در آغوش عینی نه امساک می معروف و نه تسریحی باحسان (کالسلیم لاینام و لاینیم)

بیت

اذا تصدرت بلا آلة
جعلت ذاك الصدر صف النعال

سلطان از آنجا که حیات نفس و انفت طبع و علوهمت و بعد غور اوست از رکاکت رای
و نزول فکر و سوء تدبیر و قصور و تقصیر او در مراسم جهان داری و آیین مردم داری
متأسف و متلهف می بود و بر خبط امور دولت و اختلال اوضاع مملکت و انعکسار
ناموس و شتات شمل تحسری خورد و تشویری کشید اما بحکم ضرورت اغماضی می کرد
و بران معاش مستهجن و طریق نامستحسن اغماضی نمود و آن ابای بی نمک می چشید
و پرده بران عواری پوشید و صورت ممالحت و صداقتی که فیما بین قائم بود مرعی می داشت
و می گفت (صبراً و ان کان قترأ)

شعر

واذا بليت بجاهل متحكم يجد المحال من الامور صوابا
اوليته مني السكوت فرما كان السكوت عن الجواب جوابا

تا از سفر باز آمد و متوجه قیصریه شد معشوق قدیم چون این خبر بشنید مضطرب
و منزعج گشت و بعلت استشعاری که از او در خاطر داشت آهنگ کریر کرد و قرار بر فرار
داد و صورت قضیه با سلطان در میان نهاد

سلطان مرهم لطف بر جراحت خوف او اندود و بنوش داروی نصیحت تسکین
خفقان دل و ضربان اوداج او کرد و او را بأمن و امان مستمال گردانید و متکفل شد که اگر
درباره او قصدی کنند دست رد و منع پیش آن دارد و باصلاح ذات البین و رفع مافی الضمیر
در میان آید و آن کدورت مرتفع گرداند
چون از طرف سلطان استظهار یافت آن داعیه فسخ کرد و مطمئن خاطر بنشست
و بعد از روزی چند « علی بك » در شهر نزول کرد و بروفق

بیت

نقل فؤادك حيث شئت من الهوى ما الحب الالحبيب الاول

علی بك را جراحت قدیم تازه شد و هوای ساکن در حرکت آمد و با معشوق اول
عشق از سر گرفت و آب بجوی رفته باز آمد

شعر

عادل الحبيب الى وصل كاكانا وزارني في ظلام الليل نشوانا
قولوا لالاخواننا دو مواعلي طرب فلا نرى بعد هذا الوصل هجرانا

فارسیه

باز آئی کنالچ بودی افزون باشی ورتا بکنون نبودی اکنون باشی

جمعی که با معشوق جدید سو کنند خورده بودند و اتفاق کرده چون قضیه معکوس دیدند
متوهم شدند و آغاز کریر کردند تا اکثر متفرق گشتند و بقایا که مانده بودند پیش سلطان
رفتند و گفتند امیر خاطر ازین شخص پرداخته بود و او را از نظر انداخته می خواست که
جهان از وجود او پردازد و بنیاد او بر اندازد شما پای توسط و تبسط در میان نهادید و سبب
رواج او و کساد مآشید و ما را از محل قبول در حضض هبوط و خول انداختید اما ما معلوم
باشد که « علی بك » اگر چه ظاهراً انکشت بر حرف شما نهاد و از سخن و صواب دید شما
تجاوز نمود لیکن باطن او از شما عباری یافته است و خاطر کدورتی پذیرفته

شعر

بخني العداوة وهي غير خفية نظرا العدو بما اسريه و ح

سلطان گفت من این سعی از جهت و مصالحت او کردم و این صاحب را از سر نیکخواهی
انکی ختم چه نخواستم که خونی بناحق بریزد و آزاری بنا واجب روادارد باقی رای رای
اوست اگر خواهد بکشد و اگر خواهد بخشد
منهیان این سخن بعلی بك رسانیدند و او با محبوب قدیم در میان نهاد
و چون سلطان ازین ماجری خبر یافت گفت

بیت

غيري جنى وانا المعاتب فيهم فكلاي سبابه المنتهم

و از میان ایشان بیرون رفت و بضیعی که در حدود شهر بدو تعلق داشت نقل کرد

و مدتی آنجا ساکن بود تا بفضل باری تعالی و همی و هیبتی از او بر دل ایشان استیلا یافت و رعبی و صلابتی در باطن ایشان نشست و مجال مکیدت نیافتند و مدتی برین منوال بگذشت و صیت بدمعاشی علی بك و انغماس او در گرداب شهوات و استیفای لذات و ارخای عنان در انقیاد طبیعت و هوای نفس و تعشق و تغزل و اهامال مصالح ملک و ملت در ارجا و انحای مملکت انتشار یافت و آوازه قصور او از تعهد امور امارت و ایالت در بلاد و دیار شایع و مستفیض گشت امر او صنادید اطراف تخصیص کسانی که بدو دار و قرب جوار مخصوص بودند طمع در ملک مستحکم کردند و هر يك را بی زدن و تدبیری می انگیختند تا ((پسر قرامان)) که بمسافت از همه پیشتر بود و بعدت و عدت از جمله پیشتر خبر یافت که چند شبانروز است قادر حمام مجلس نهاده عیش می کند و بدانچ ولوع دارد مشغول و مستغرق است با خود گفت (اضاعة الفرصة غصة)

شعر

دع التواني في امرهم به فان صرف الليالي سابق عجل
سابق زمانك خوفاً من تقلبه فكلم تقلبت الايام والدول

فارسیه

هم اکنون از هم اکنون دادستان که اکنونست بی شک زندگانی
مکن هرگز حوالت سوی فردا که حال وقصه فردا ندانی

و با فوجی از حشم ((صاغان)) و ((جانغازان)) که مرده شیاطین مغول و کفره عفاریت تاتار بودند چون قضای مبرم و لهب مضرم بر سر او تاخت « علی بك » چون ازان هجوم خبر یافت کل بر سر و شانه درموی از حمام بیرون جست و با معدودی چند بطرف سیواس گریخت و خیل و بقال و نقود و اجناس و رخت و آلات و مایعرف به بدشمن رها کرد

کروهی از لشکر قرامان چون کرد در قفای او فتانند و چون باد در عقب او بشتافتند و سلطان با کوکبه از خواص خود باستخلاص او مبادرت نمود و او را ازان ورطه هلاک و مضرع تلافی بمأمن نجات و خلاص رسانید و بمقام معهود رفت

بیت

امضی اراده فسوف له قد واستقرب الاقصى فتم له هنا

و این حادثه در سنه سبع و سبعین و سبعمائة بود

و پسر قرامان چون بقیصریه آمد معتمدی را از نواب فرستاد و سلطان را دعوت کرد و بقیصریه برد و بعد از روزی چند از لشکر مغول متوهم شد و متوجه ولایت خود گشت و چون دانست که تسخیر قیصریه و استخلاص قلعه تعذری دارد نوکران و لشکریان خود را که آنجا گذاشته بود بسططان سفارش کرد و در اتمام و رعایت او گذاشت

و سلطان اذن عهده استقالت نمود مفید نیامد و بعد از الحاح بلیغ ملتزم شد مشروط بر آنجمله که جمیع املاک و ضیاع را که در « لارنده » و « قونیه » و « هرقلیه » بسططان منسوب و متعلق است از مانع و منازع مستصفی گردانیده تسلیم و کلا و امنای او گرداند و بانصرف ایشان گذارد و برین شرط قرار دادند و امینی جهت قبض املاک متعین گردانیده در صحبت او روانه ساخت

و ترا که قرامان در قیصریه فتنه اوی رسمها کردند و فداها انگیختند و عاقبت نوکران علی بك هجوم کرده شهر فرو گرفتند و از قرامانیان جمعی را بقتل آوردند و بعضی را اسیر کردند

تا بعد از مدتی نایب سلطان از « لارنده » رسید و تقریر کرد که پسر قرامان قوله وقراری که در تسلیم املاک کرده بود زور و هذیان بیرون آمد و دران جمله بهیچ وجه مداخل نداد و التفات نمود و رکاکت اصل وجهالت نسب خود بظهور رسانید و معنی (بشرکنة العلوق الرايم) آشکارا گردانید و چون در سلجوق نامه « مسطور است که پسر قرامان از اولاد فتحامان لارنده است دران حال سلطان را این بیت فردوسی در خاطر آمد

شعر

اگر بگذری پیش انکشتگر از و جز سیاهی چه آری بسر

جنگ کردن سلطان با قرامانیان و شکستن ایشان را و استخلاص قیصریه

چون خبیث و خیانت پسر قرامان سلطان را معلوم و محقق شد و بر مدهانت و منافقت او کاینچی و قوف یافت عزیمت برازجاج و اخراج جماعت او از قیصریه مصمم گردانید و نهمت بر قلعه و استیصال ایشان مصروف داشت که (السيف ولا الحيف) و بتوفیق الهی با هفت تن که از شدت اتصال و اتفاق چون هفتورنگ با هم دیگر یکجهت بودند و از غایت اتحاد و النصاق مانند هفت فلک با یکدیگر یکدل

شعر

یمشون تحت ظی السیوف الی الوغی منی المطاش الی ورود المشراب
یتراکون علی الاسنة مسرعاً کالصبح فاض علی نجوم الفیهب

چون تیر از کمان و برق از آسمان بر سر آن مخاذیل تاخت و بضرب تیغ الماس رنگ غریب و غریب در کنبه لاجوردی انداخت و بطن سنان برق آسا آتش از سینه مخالفان برافروخت و بصدمات کرز کوه فرسا کردن سرکشان فرو کوفت

بیت

یکاد انابیب القنائة بکفه تسابق فی طعن العدى بعضها بعضا

فارسیه

سنان رخ تودر سینها گرفت وطن خیال کرز تودر کلها کزید و تاق

برق شمشیر صاعقه بارش از هر طرف جهیدن گرفت و طوفان مرک از زمین و یسار باریدن آغاز نهاد تا از نهیب صولتش تکرار سرهای گردان در میدان گردان شد و از تندباد هیبتش مرد از اسب چون برک رزان درخزان ریزان گشت و وعده (یوم یكون الناس کالفرش المبتوث و تكون الجبال کالعهن المنفوش) بانجاز رسید

شعر

کان الهام فی الهیجا عیون وقد طبعت سیوفک من رقاد
وقد ضمت الاسنة من هموم فما یخطرن الا فی الفؤاد

فارسیه

قیامتیت زکرزتو در ممالک روم مضیبتیت ز تیغ تو در بلاد فرنک
چوبیلت تو بدنبال چشم کرد نگاه کان بکوشه ابرودر آورد آژنک
چنان شود که ژندی این و تیزی آن قضا کرانه کند از میان بصد فرسنگ

از میمنه بر میسر می تاخت و میسر بر میمنه می انداخت و آن طاغیان را صید مخالب هلاک و فنامی ساخت تا همه را از قیصریه بیرون راند و شهر در حوزه تصرف گرفت و شر آن ظلمه از سر مشتی بیچارگان منقطع گردانید بقایای آن شیاطین که ببغات متحصن شده بر فضول و فساد اقدام می نمودند چون این صدمت بدیدند راه کریز گرفتند و جان از آن مضیق هولناک بیرون انداختند و مبشر توفیق ندای (انافتحنالک فتحامینا) بنام سلطان در داد و کفت

بیت

ابشر بملک لا یزال مؤیدا بعلی تشاد وبسطة تزداد

و بر همکنان پوشیده نباشد که با هفت وجود بر سیصد سوار مکمل دوانیدن از نتایج عنایت الهی و لطائف تأیید ازلی تواند بود که (کم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذن الله) و این اول فتحی بود که از دارالملک (والله یؤتی مملکة من یشاء) سلطان را کرامت شد

شعر

نشرت علیک سعودها الافلاک و عنت لعزة وجهک الاملاک
فالارض دارک والوری لک اعبد والبدر نعلک والسماک شرک

و با وجود فتی چنین رغبت انقطاع و انزوا و اشتغال بمطالعه کتب و توجه بحضرت عزت تعالی جده دست ازدامن نمی داشت و خاطر بمباشرت اشتغال دنیوی و خوض در مهمات آن رخصت نمی داد تا بد « حاجی ابراهیم » که والی « سیواس » بود قاصد فرستاد و اعلام داد که صورتی چنین واقع شد و همراهوس ملاست شغل امارت نیست و وظیفه آنک هر چه زود تر شخصی را از نواب بفرستی و شهر و ولایت در تصرف گیری و هر آنچه مصلحت بینی بتقدیم رسانی

« حاجی ابراهیم » یکی از خواص خود که قولاً و فعلاً معتمد علیه و موثوق به بود بقصریه فرستاد و او را بسطاط سفارش کرد و گفت بی رخصت و اجازت او هیچ قضیه بتفصیل نرساند و استقلال نورزد و با او قرار کرد که هرگاه که سلطان التفات نماید و مباشرت ایالت و حکومت آنجا شود می باید که بهیچ وجه مدخل نسازی و علی الفور بسیواس مراجعت نمایی و درین باب تأکید تمام کرد

سلطان بحکم آنک بایسر قرامان اظهار عداوت کرده بود و لشکر او را از قصریه راند تساهل جائز نشمرد و تقاعد از طریق رای و رویت مستبعد دانست که (اذا ضربت فاوجع) پس بضرورت در قضایا و مهمات کلی شروع می کرد و بین الاقدام و الاجام روزگار می گذرانید و برکنار بساط (کل یوم هو فی شان) مترصد کعبتین (کن فیکون) می بود تا مقامر ایام از طاسک تقدیر چه نقش بر می آورد و مشعبد روزگار از زیر حقه نیلوفری چه مهره می نماید

بیت

وقالوا قد لزمنا البيت جداً فقلت لفقد قائدة الخروج

تا « حاجی شاد کلدی » را منکوحه وفات کرد و « حاجی ابراهیم » بواسطه مصاهرتی که با ایشان داشت عزیمت عزرا مصمم گردانید و از سلطان التماس موافقت کرد و گفت

شعر

كانا نجوم في السماء منيرة ولا بد من بدر فهل انت طالع

سلطان بر نص حدیث (من عزی مصابا فله مثل اجره) دعوت او اجابت نمود و بموضع « آرئق آباد » در صحبت « علی بك » بدویوست و بانقاق بد « آماسیه » رفتند و رسومی که از لوازم تعزیه و تسلیه باشد تمهید کردند و گفتند (انما یوفی الصابرون اجرهم بغير حساب)

بیت

لا تلق دهرک الا غیر مکتوث مادام یصحب فیه روحک البدن
فما یدیم سرور ماسررت به ولا یرد علیک الفات الحزن

رباعیه

احداث زمانه را چو پایانی نیست واحوال جهان را سروسامانی نیست
چندین غم بهوده بخود راه داده کن مایه مر نیز چندان نیست

و چون از عهده آن مهم و ذمت آن ملم بیرون آمدند خواستند که غبار آن حادثه را بنسیم صفای از صفة خاطر او بردارند و زنک آن مصیبت بصیقل جلای از آینه خاطر او بزدایند رفع آن کدورت و محو آن ضرورت را اساس شکاری انداختند تا شادی گریز پای را که از « حاجی شاد کلدی » گریخته سردر بیابان وحشت نهاده بود بفرقارک دل او بندند و حمامه طرب را که چون عنق نام و نشان کم کرده شکار شاهین طبع او گردانند و چون آن عزیمت بامضارسانیدند و از آن حرکت سکون یافتند انجمن ساختند و از هر باب فصلی چند پرداختند

و در آن گفت و شنید حاجی شاد کلدی و حاجی ابراهیم را بعزت خونی که واقع شده بود باهمدیگر نزاع اقتاد و بفلظت و خشونت انجامید و یکی از نوکران حاجی شاد کلدی بهمت آن خون گرفتند و او بحمایت برخاست و نوکر را از دست ایشان انتزاع کرد و با حاجی ابراهیم سفاهت آغاز نهاد و سخنان موحش گفت

و بدین سبب شورش در میان فریقین قائم شد (علی بك) خواست که بمظاہرت حاجی شاد کلدی برخیزد و او را معاونت کند سلطان گفت مبادا که آتش این فتنه بالا گیرد و ماده این غوغا غلیظ شود و آنکاه قضیه بشنعت و فوضیحت مفضی گردد او را نصیحت کرد و نکند داشت که حدی کند و غضبی راند

و آخر الامر همگنان بکین و کدر از یکدیگر جدا شدند و حاجی ابراهیم بسیواس
معاودت نمود و حاجی شادکله علی بك را اسباب و محتاج مرتب ساخته مزاج العله
بقصریه فرستاد و آن جمع برین جمله بافتراق پیوست

اتفاق حاجی ابراهیم باسلطان و رغبت دادن او را برامارت قیصریه

و خلع علی بك و عهد و سوگند

حاجی ابراهیم که باسلطان چون کارد و پنیر بود از مهارشت و مناقشت باز آمد و چون
روغن باشیر در آمیخت و ساحت سینه از حق دو کینه پاک گردانید و گفت

مصراع

تعالوا نترك الماضي ولاقلنا ولاقلتم

و گفت امروز عدم وجود و دنات همت و فتور رای و تصور عقل علی بك روشن
تراز آب و ظاهر تر از آفتابست و افعال قبیح و حرکات شنیع او بر بلاد طبع و شر است خلق
و قساوت قاب و ندالت کوه او آیات بینات

بیت

زهو بلا حسب عجب بلاد ب کبر بلا ذهب هذا من العجب

نه همتی که مردم در حمای حمایت او آیند و نه کرمی که خلائق در حریم حرمت او
بیاسایند از پادشاهی تا آنجا که اوست بعد المشرقین است و از جهان داری تا او مابین الثقلین

شعر

تواز کجا و سر زلف دلبران ز کجا بیای خود بیلامی روی تو بیچاره
نه پای داری صبر و نه دستیاری مال برو که نیست ترا دست و پای این کاره

لا قدرله ولا قدر ولا نخل بوادیه ولا سدر لاخیره بر جی و لا شره یخشی کیسه انیسه

و صندوقه صدیقه و سنه ا کیله و مفتاحه و کیله قلبه هواء هو و المدم سواء جمع مال بر تفریق
حال کزیده است و حفظ قراضه و فلوس بر اضاعت نام و ناموس اختیار کرده که (والذین
یکنزون الذهب والفضة ولا ینفقونها فی سبیل الله فبشرهم بعذاب الیم)

شعر

اذا كنت لا ترجی لدفع ملة ولم یك للمعروف عندك مطمع
ولا انت ممن یستعان بجاهه ولا انت يوم الحشر ممن یشفع
فعیشك فی الدنیا و موتك واحد وعود خلال من و صالك انفع

در معیار اعتبار عیاری ندارد و در فهرست مریدی و مریدی در شماری نیاید
چون سوسن سر بر سر زبان است ولیکن بی نطق و چون بنفشه همگی گوش اما بی هوش
صورتیست ممثل در هیكلی معطل (كانهم خشب مسندة) اخلاقه دنیة و افعاله ردیة
صاحب دحل و حتل و معدن غدر و ختر ان آیتیه حجب و ان بعدت عنه عتب مكشار
بقیاق مهذار فققاق ثرثار متشدد مختال متفقیق

شعر

فقی لوا دخل الحمام حولا و بعد الحول احوالا کثیره
واوقدت الجحیم علیه حق تصویر عظامه مثل الذریره
لما عرفت انامله بجود لعشر عشر معشار الشعیره

و امروز بحمد الله وجوده وجود شریف خداوند منبع علم و معدن حلم و مظهر
عدل و محضر فضل و جامع سماحت و کرم و حاوی فضایل سیف و قلم است و بسکینت
و وقار و علو نجات و طهارت و نوظافت منبت و حسن اخلاق و طیب اصراق و یمن تقییت
و لطف ضریبت در مضمار اعتبار مجلی و بخصایص محبوب و شمایل مرغوب برافاضله دهر
و امائل عصر فائق و متجلی است

شعر

لك في الجرد اول واخير ومساع صغير هن كبير
اي محل عرا فكفك غيث او ظلام دجى فوجهك نور

فارسيه

شها جواهر اكيل وعقد پروين را براى زيور ملك توداده اند نظام
هنوز تاسر زانوست كبريائى ترا ملى كه فلك دوخت از ضيا و ظلام

شمايلى امور جهاندارى را شايسته و مكارمى عموم خلایق را بايسته علمى با عمل
مقترن و حسبي در نسب مضر و مستكن حسب كريم و نسب قديم و فضل شايع و كرم
ذايع ليث حام و غيث هام منصب وثيق و شرف صديق و وجه انيق محفوظ الغيب معدوم
الغيب مأمول الخير مأمون الشر

شعر

عش للمروة والفتوة والعلی ومحاسن الآداب والاخلاق
لك همه لوقیست الدنيا بها فضلت جوانها على الآفاق

فارسيه

ای قضا داده بحکم تو رضا وی قدر داده بدست تو زمام
نهد ار قصد کند همت تو بر محیط فلك اعظم کام
کند ار جهد کند دولت تو بر سر توسن افلاك انکام

لا يعرف لك نظير في عقل ولا عدیل في فضل ولا يعلق بك عار ولا يلحقك شئ نار
كالشمس المنيرة لا تخفى بكل مكان والذهب الابريز يعز في كل اوان انت غيث لمن رغب
وغياث لمن رهب كريم الجدين شريف الطرفين ذواللسانين لسانك فصيح وكلامك صريح
ووعدك نجيح ووجهك صديح لا ينازلك الاخذول ولا ينازعك الا معلول ولا يناقشك الا

منحوس ولا يعادللك الامر كوس نسبت شما با او نسبت آسمانست بازمين و قياس او شما
قياس ديواست با ملكه عليين (منى الغريقين كالاعمى والاصم والبصير والسميع هل
يستويان مثلا افلا تذكرون)

اکنون صواب آنست که دست از آستین عزت بیرون کنی و پای در رکاب عزیمت
استوار سازی و در فتح قیصریه که مسقط رأس و منشأ غراس است مسارعت نمایی و شهر
در حوزة حمایت و ربقة رعایت گیری و متمکن بنشینى و على بك را مجال استعداد و استعداد
ندهی و اختیار و استقلال خودکار کنی (افن يهدى الى الحق احق ان يتبع امن لا يهدى)

شعر

آسمان با صدهزاران دیده آخر کور نیست تا ترا بیند بدست دیگری بدهد عنان
و اینک من با خیل و خدم و خول و حشم و صامت و ناطق و طریف و تالد بانو درین
باب یکجهم و بموروث و مکتسب مساعد و معاون

فارسيه

متابع توم ای دوست کز نداری ننگ مطاوع توم ای یار کز نداری عار
کدام دوست بتابد رخ از محبت دوست کدام یار پیچد سراز ارادت یار
اگر ملول شوی حاکی و فرمان ده و اگر قبول کنی بنده ایم و خدمتکار

و با جود استحقاق امارت و ایالت و امکان حصول آن رتبت و رفعت کسالت و بطالت
خاصه ازان همت بلند غراتی هر چه تمامتر دارد و با استیمال شغل ریاست و سیاست
و استطاعت وصول بدان بغیت و امنیت تقاعد و تباعد فکیف ازان نفس ار چند بغایت
بدیع و بعید می نماید که (درك الآمال في ركوب الاهوال)

شعر

واذا افتقرت باعظم مقبورة فالناس بين مكذب ومصدق
فاقم لنفسك في انسابك شاهداً بحديث مجد للقديم محقق

فارسیه

فلک مشام کسی خوش کند بوی مراد که خاک معرکه باشد عبیر و عنبر او
بیاد ملک چو آب حیات نوش کند اگر ز خون عدو پر کنند ساغر او
صروس ملک کرامی تراست از آنک سزد برون ز کوه شمشیر زیب و زیور او

و چندانک در تحریص و ترغیب می افزود سلطان استعفا و استکفا می نمود و می گفت
(قل لن یصینا الا ما کتب الله لنا هو مولانا و علی الله فلیتوکل المؤمنون)

شعر

انی اصرف نفسی ثم امنعها فضول عیشی با فغالی واقوالی
وقد غدوت بحبل الله متصفا و ذالاجل فی حقاً واقوالی

فارسیه

کسی که شاخ سلامت گرفت بد نکرست کسی که کنج قناعت کزید بد نکزید
کسی که عزت عزت نیافت هیچ نیافت کسی که روی قناعت ندید هیچ ندید

و باز در عجایب تقدیر ربانی و لطایف صنع یزدانی تأمل می کرد و حیرت می آورد که
مسبب الاسباب عزشانه جهت اظهار مشیت قدیم و ارادت عظیم که در عهد ازل مقدر و مقرر
فرموده بود پروعه (یتبت الله الذین آمنوا بالقول الثابت فی الحیوة الدنیا و فی الآخرة ویضل
الله الظالمین و یفعل الله ما یشاء) چند گونه نقوش غریب و امور عجیب از حجاب قوت در جلوه
گاه فعل برانگیخت و اسباب غیر مترقب که نقش آن در آینه متخیله صورت نمی بست و خیال
آن پیر امن ضمیر نمی گشت از ممکن غیب بمظهر شهادت رسانید چنانک میان حاجی
ابراهیم و علی بك که چون جان باتن و نور با چشم بایکدیگر آمیزش داشتند و با سلطان
مخالف و مغایر بسبب قضیه خون مکاشحت و مکاشرت انداخت و اواصر ایستلاف و اتفاق
ایشان بقواطع اختلاف و افتراق منصرم و منحسم گردانید تا حاجی ابراهیم که با علی بك
چون خون با کوش و موی با پوست اختلاط و امتزاج داشت مانند آتش از آب و باد از خاک

منفرد و منحرد گشت و بمکاوحت و بمکافحت بیرون آمد و سلطان را بر آنج مقتضای قضای
و مقدور قدر بود اغرا و ایلاع می کرد که (یمحو الله ما یشاء و یشاء و یشاء)

بیت

الحمد لله لا شریک له یجری مقادیر کما شاء

رباعیه

آنرا که بصحرای امل تاخته اند بی واسطه کار او پیرداخته اند
امروز بهانه در انداخته اند فردا همه آن بود که ساخته اند

و چون حاجی ابراهیم الحاح و الحاف بدرجه علیا و مرتبه قصوی رسانید و مبالغت
از حد اعتدال بگذرانید سلطان گفت یا لعجب بالتزام اخطار و اقتحام احوال مرا مخصوص
می باید بود و از شرف منصب و کرامت منزلت دیگری تمتع و محظوظ (ههنا تسکب العبرات)

شعر

واذا تكون کره ادعی لها واذا یحاس الحیس بدعی جندب

حاجی ابراهیم که این بشنید چهار اندام تازه کرد و دست بر کلام قدیم و کتاب کریم
نهاد و سوگند یاد کرد که اگر درین وهله علی بك را از قیصریه ممنوع و منقطع کردانی و قلم
و قدم او از ان خطه منقطع سازی آن ولایت بتدبیر و تصرف تو باز گذارم و بقلیل و کثیر
در اینجا طمع و توقع نکنم و مداخل نسازم بل تقویت و تمشیت واجب دانم و بدانج مقدور
باشد مظاهرت از لوازم شمرم

و علی بك از « اماسیه » و سلطان از « توقات » متوجه قیصریه شدند و سلطان پیش
از و بشهر رسید و چون آن بقعه مدتی بود که بعلی بك و آباء او تعلق گرفته بود و در حل
و عقد ایشان منوط و منحصر شده است خلاص آن بی تدبیر و تأمل صعوبتی داشت چه
صرف وجوه مردم از سمت معتاد و قبل مرتاد بطرفی غیر معهود بر بدیهه حال متصور نکردند
و رفع هوا و ولای قدیم از صمیم ضمائر و سرایر بسرعت و عجلت تسیر نپذیرد چنانک

نص تنزیل ازان تعبیر می کند که (واذقیل لهم تعاوا الی ما نزل الله الی الرسول قالوا حسبنا ما وجدنا علیه آباءنا اولوکان آبائهم لایعلمون شیاً ولا یتدنون)

اما چون سلطان بایلاهی ایادی وعوارف واسدای مکارم وعواطف درباره موالی واهالی وسکان وقطان آن مدینه قدیم و حدیثاً سبقت داشت وبایشان معاش برسنن عدل وراسق وامانت ودیانت کرده بود باو ارادت تمام داشتند وتخم محبت او در زمین دل می کاشتند و چون در شهر آمد استمالت خواطر ایشان بنوعی تقدیم فرمود ودست برد بطریق نمود که با آنک علی بك لشکری انبوه از هر طایفه برخود جمع آورده بود وسوادی مهیب فراهم کرده برحوالی شهر بحال عبور وفرصت مرور نیافت و در نواحی آن نزول نتوانست کرد تا از راه اضطرار وانکسار منہزم بقلعہ (برگوب) [۱] رفت و آنجا مقیم شد

سو کنند خوردن حاجی ابراهیم با علی بك و آوردن او را بقصریه

حاجی ابراهیم چون از انہزام علی بك و پیوستن بمغول خبر یافت بقصریه آمد و اندیشه کرد که چون او در میان مغول رفت و بدیشان استغاثت برد واستعانت خواست وایشان قومی طالع ومفسد مبادا که از اشتراك واشتباك ایشان فتنه متولد شود و صورتی حادث گردد که فساد آن بحال بلاد وعباد سرایت کند ودفع ضرر واطفای شرر آن سالها دست ندهد وانگاہ که فرصت فوت شده باشد و کار از دست رفته پشیمانی سود ندارد وتأسف وتحسر نافع نیاید چه عقلاً گفته اند (لایغرنک المرتقی السهل اذا کان المنجدر وعرا)

بیت

من ابرم الامر بلا تدبیر صیره الدهر الی تدبیر

نظر بدین غرض با علی بك مداهنت آغاز نهاد و رسل و رسائل متواصل گردانید و بزبان چرب وعبارات شیرین او را لوزینها چشسانید و گفت اکر اندک وحشتی در میان ما افتاد واسطه آن بود که تودر قضیه خون بمظاہرت ومعاونت حاجی شاد کلدی برخاسق وجانب

(۱) لایصوفیه نسخه سنده صوک حرف (ب) در دیگر ایکی نسخه ده (ت) در

اورا برطرف من که من المهد الی العهد بل الی اللحد حلقة هواداری تودر کوش وغاشیه خدمتکاری بردوش دارم ترجیح وتفضیل دادی و علی رؤس الاشهاد مرا از ربقة اختصاص خلع فرمودی و از من اعراض نمودی

شعر

نعتیکم یا ام عمرو حبکم الا انما المقلی من لایعاتب

ومع ذلك دست اعتصام در فترت این دولت ازان استوارتر زده ام که بتیغ وتبر باز دارم وروی اخلاص بدین حضرت ازان یکجهت تر آورده که بتیر وسنان بر تاجم

بیت

ومن بك فی ظلالك طاش یوما بای ظلال عیش یستطیب

فارسیه

کر تو ز مافارغی مابتو مستظهریم ورتوز مابی نیاز مابتو او میدوار

وعاقبة الامر بدین اقاویل مزخرف واساطیر مزریف علی بك را بقصریه آورد وشهر بدوداد مثل (لقیه بدهن ابویوب)

ودیکر بار وضعی بوالعجب وترکیبی غریب از اجتماع اضداد واختلاط اصناف وامتزاج متنافیین وازدواج مختلفین در میان طوائف واقع شد بعضی از بعضی ملول ومشتقر وکروهی برکروهی آشفته ومتمنکر اول بمکر وخدیعت باسلطان سو کند خورد وعهد بست ومیان او وعلی بك آتش فتنه افروخت وغبار وقیعت انکیخت و چون سلطان او را تصدیق کرد وبرعهد وسو کند او اعتماد نمود وعلی بك را از قصریه بیرون کرد وعرصه خالی ساخت نکت عهد وخلاف سو کند کرد وعلی بك را بقصریه آورد وشهر بدو تسلیم داشت ودر حدود مدتی اندک نفاق وشقاقی چنین بظهور رسانید وبنقض میثاق وخلاف پیمان ارتکاب نمود (مذبح بین بین ذلك لالی هؤلاء ولا الی هؤلاء)

شعر

تلوت حتی لست ادری تحیراً اریح جنوب انت اریح شمال

فارسیه

یاردوی روم باش یازنکی زنک یازم چوموم باش یاسخت چوسنک
چون بوقلمون مباحش رنک اندر رنک یار سرصلح باش یار سرجنک

و حال آنک معظم شهر و ولایت قیصریه حق از حقوق و ملکی از املاک سلطان
بو دابا عن جد میراث مانده و بعضی دیگر اکتساباً بوجه شرع مطهر مضاف و منضم شده
و چون حاجی ابراهیم بساط خدای بکسترانید و از کعبتین تلخیص نقش تخلیط
و تدلیس بر آورد و در منصوبه مکر و حیلت ده هزار دغا و دغل در هم باخت سلطان را
از انجا که شرط حیت و حریت بشریتست احتمال این ضمیم فاحش و مکابدت این غبن
مدش بر نفس بزرگوار از حمل قبه خضرا و رفع کره غبرا صعبتر آمد اما ارشاد (فاصبر
حتی یحکم الله بیننا و هو خیر الحاکمین) عنان کیرمی شد و طرف (الصبر مفتاح الفرج)
راجح می گشت و با وجود اقتدار بر منع و دفع او از شهر و ازعاج و اخراج از حدود
ولایت نظر بر مراعات ذمام صحبت و محالحت او را در شهر آورد و از مواجب مروت
و فتوت هیچ دقیقه فرو نکداشت و مقتضای انزال و اقامت بجای آورد و او
برمنوال

مصراع

ویرش الکوز بمافیه

در محاذات ایادی و احسان غدرو طغیان و بنی وعدوان آشکارا گردانید و خصایص
خبثت طبع و لوم نفس باز نمود و مفهوم عبارت نبوی و اشارت مصطفوی که (لا تخرج
النفس الحیثه من الدنیا حتی تسقئ الی من احسن الیها) صادق شد و سلطان بحکم
ضرورت آن کاس اگر چه تلخ مذاق بود نوش می کرد و قصه آن غصه اگر چه
جان فرسا فراموش می گفت

بیت

ازی الصبر محموداً و غنه مذاهب فکیف اذا مالم یکن غنه مذهب

و حاجی ابراهیم بعد از اقدام برین حرکات نامرضی و نقض عهد و سوگند سلطان را
بشعبده و وسواس بسیواس دعوت کرد تا بدلات (ربما صدق الکذوب) آنجا رفت
و مقیم شد از حاجی ابراهیم و توابع او ضجر و متفر و از علی بک و اصحاب او محجوب و متکدر
و هر یک از طائفین بایکدیگر مخالف و متغیر در میان اضداد و حساد اضطراراً ترجیه وقت
می کرد و بتکلف و تجلد روز می گذرانید و می گفت

شعر

اقلب طرفی لا ادی من اجبه و فی الدار بمن لا احب کثیر

تا خبر دادند که «خضریک صباغاره» باجیشی جرار و حشمی بی شمار متوجه بیلاق است
و قصد قیصریه دارد علی بک که این خبر بشنید اضطراب عظیم برو مستولی شد و وهمی
قوی در دل او نشست حاجی ابراهیم را طلب داشت و گفت دفع این حادثه معضله
بمظاهرت کدام مدبر صورت بندد و رد این داهیه مفلک بمناهضت و مضافرت کدام
شجاع تیسیر پذیرد و بعد از حل و عقد و رفع و حط آن قضیه قرعه بر سلطان انداخت
و گفت منع یا جوج این فتنه الابدین سد منیع متصور نیست و خلاص از شرک
شراین صاعقه جز باستظهار این کهف و ثیق ممکن و میسر نه

شعر

ولوان الریاح تهب غرباً و قلت لها هلا هبت شمالاً
واقسم لو غضبت علی تبیر لازم عن محله ارتحالاً

و چون سوابق عنایت ازلی شامل حال سلطان بود کرة بعد از خری این نقش بر آمد
تا سبب انقطاع این تنافر و تضاد و موجب اندفاع ضرر اعادی و حساد گردد و مکتوب
کتاب مبین و مسطور لوح جبین بظهور رسد و لطیفه (ما صنع الله فهو خیر) بر منصفه صدق
جلوه یابد

بیت

ادا کان جد المر فی الشئ مقبلا تأت له الاسباب من کل جانب

سو کنند خوردن علی بک با سلطان و فرستادن او را بقصریه

جهت دفع صماغار

علی بک با سلطان طریق وفا و وفاق پیش گرفت و از سمت مخالفت بصوب مخالفت و مخالفت کردید و یکی را از نواب که از خواص محرم و بر همکنان مقدم بود پیش او فرستاد و التماس حضور کرد

سلطان بسبب ذات البین که میان او و حاجی ابراهیم قائم بود تعلل نمود و گفت بی علم و رضای او اجتماع میان ما متضمن فتنه و فساد است و اختلاط و امتزاج مستمر خلاف و نزاع

علی بک حال با حاجی ابراهیم بازراند و او از سلطان التماس اجابت نمود قبول کرد اما گفت شرط (المجالس بالامانات) رعایت خواهم کرد و سخنی که بشنوم از تو مخفی خواهم داشت و پیش او رفت

علی بک بانواع تعظیم و تقخیم پیش آمد و تحیل و توقیر باقصی الغایه رسانید و ابتهاج و انبساط بلیغ نمود و گفت

شعر

یا من الودیه فیما اؤمله و من اعوذ به مما احاذره
لا یجبر الناس عظاماً انت کاسره ولا یمضون عظاماً انت جابره

امروز رکن اعلی و قدح معالی این مملکت من حیث الاستحقاق تویی و سکون جاش و نظام معاش همکنان برای مبرم و تدبیر محکم تو باز بسته اکنون فخره مغول صماغار روی بقصریه آورده اند و عزم خرابی مسلمانان دارند التماس دارم که آنجا روی و ارباب و اهالی شهر و ولایت را استمالت داده لشکری که در آن حدود متفرق اند مجتمع گردانی و آن بقعه را ضبط و نسق کرده درحای حمایت و حوزه رعایت آوری چه قصارای قصه و نیت بران جمله باعث دارم که بهر طریق که باشد خود را

آنجا اندازم و سوکندی محتوی برموالات و مصافات یاد کرد و عهدهی مشتمل بر صدق مصداقت و مواخات منعقد گردانید و بحاجی ابراهیم قاصد فرستاد و تأکید کرد که اسباب و مایحتاج مهیا ساخته سلطان را بقصریه روانه گرداند تا دست متغلبه تانار ازان دیار کوتاه سازد و آن بقعه در کنتف حراست و محافظت گیرد

و چندانک از سرایر و ضمایر حاجی ابراهیم استنطاق کرد سلطان جواب نداد و گفت قرار چنان است که هر چه از طرفین بشنوم آنجا بکنم

شعر

وافشاء ما نا مستودع من الفدر والحر لا یفدر
اذما قدرت علی نطقه فانی علی ترکه اقدر

و باتفاق یکدیگر سلطان را بقصریه فرستادند و چون آنجا رسید شوارد متجند و شواذ اشکریان و صحاب و اتراب از اطراف و اکناف بر سلطان جمع شدند و سوادی کثیر و جوی غفیر فراهم آمد و والی قیصریه طوعاً او کرهاً اضافه جمع شد و درصدد دیگر ملازمان منحصر گشت

« خضر بک » چون بران حال وقوف یافت منهزم شد و عنان بطرف ییلاق تافت و بین آن حرکت متوطنان آن ولایت از هجوم ملاعین مغول که طمع درخون و مال ایشان بسته بودند و همت بر ایذا و اضرار آن بیچارگان مصروف داشته محروس و محفوظ ماندند و در ظل امن و رأفت مرفه و فارغ البال شدند

شعر

اذ جاء موسی والقی العصا فقد بطل السحر والساحر

و « سیدی حسام » از سیواس رسید و مکتوب علی بک مشحون بصنوف اتحاد و وداد و رسم و خراج عهد و میثاق و ثبوت بر جاده یکانگی و اتفاق رسانید و آنک از حاجی ابراهیم مقاسات شاید موم و معانات دواهی موجه می کند و می گوید

بیت

فلوكان همی واحداً لاحتملته ولكن همی جة لا اطيعها

وگفت مصاحبت دران می بیند که « خواجه بك » بقصر به آید و در اجرای قضایا و مهمات شمارا ظهیر و معاون باشد

سلطان بروفق صلاح و اقتضای حال تصدیق بتکلف کرد و رغبتی بتصنع فرامود و « خواجه بك » و « سیدی حسام » باسلطان تجدید عهد کردند بران جمله که برمنهاج اعتضاد و اتفاقی مستقیم باشند و مناهل اخلاص از کدورت غدر و مکر مصفا دارند و برحرکتی که مؤدی بنکت عهد و خلف سو کنند باشد اقدام نمایند و ازرای و صواب دیداو عدول نجوبند

و چون روزی چند برآمد سلطان را دواعی ازوا و انقطاع در جنبش آمد و رغبت عزالت و وحدت صادق شد تا در گوشه بتوشه قناعت نمود و بدین دو بیت که غرضی است از فیض خاطر امیرالمؤمنین و امام المتقین علی بن ابی طالب رضی الله عنه تمسك ساخت

و هما هذان

رضیت بما قسم الله لی وفوضت امری الی خالق
لقد احسن الله فیما مضی كذلك یحسن فیما بقی

و شهر بخواجه بك سپرد و بنشر فوائد علمی و احراز سعادات اخروی اشتغال نمود و جوانان لشکر را که هر يك از طرفی آمده بودند و ارادت صادق آورده با سرهم بخواجه بك رها کرد و با سر خرقة رفت

عهد شکستن خواجه بك و باز داشتن سلطان را در چاره

خواجه بك را خیانت نفس ناقص و خیانت طبع فاسد در هیجان آمد و درباره سلطان قصد غدر اندیشید و سلطان ازان حالی شعور و چون اختیار از دست رفته بود و قضیه از تلافی و تدارك گذشته تدبیر نافع نبود و استدراك ممکن نه

شعر

اذا المرء لم یسرع الی فعل ممکن من الامر لم یقدر علی رد فائت

و روزی در حوالی شهر سلطانرا مأخوذ کردانید و در چاهی تنك ترازدل بخیلان و تاريك تراز روان جاهلان محبوس ساخت و معنی انتساب بیوسفیت که براخوان اعتماد کرده بود و ایشان بروحسبدرده و او را در چاه انداخته ظاهر شد

بیت

محن الفتی تنیك عن فضل الفتی كالنار مخبرة بفضل العنبر

فارسیه

در ضمن هر بلایی مدرج سعادت نیست مغز لطیف تعبیه در استخوان بود
مه چون محاق دید مشارالیه کشت زر کوب یافت روی شناسیش ازان بود
شمشیر را ز حبس چه بازار بشکند آینه را چه عیب ز آینه دان بود
تقیید مصحف از پی تعظیم شان اوست تشدید بر حروف نه بهر هوان بود

آن سفلیکان تیره رای می خواستند که آن نور را بظلمت چاه بیوشانند که (یریدون لیطفوا نور الله بافواههم) و ندانستند که آفتاب بکل می اندایند و آهن بدنشان می خایند که (والله متم نوره ولو کره الکافرون) و آن جاهلان کوته نظر با شمشیر خدای بجنك برخاستند ازان غافل که بادرفش نیجه می زنند و کوه بناخن می کنند (و حیل بینهم و بین ما یشتهون) یوسف را که عزیز مصر نبوت و سلطنت می باید بود از کید اخوان و قید زندان چه نقصان و سلیمان را که بروحش و طیر فرمان می باید در انداز غدر عفاریت و مکر طواغیت چه زیان بند بر مشك نه از جهت خواری نهند و قید بزرنه از کم عیاری

شعر

وما هذه الا یام الا منازل فمن منزل رجب ومن منزل ضنك

امافی رسول الله یوسف اسوة
لثلك محبوساً علی الظلم والافك
اقام جمیل الصبر فی السجن برهة
قال به الصبر الجمیل الی الملك

للمؤلف

بند و چاه از نصیب شد و سه روز
از عزیزی کنند و بیروزی
عز و جانت دهد زمانه چه غم
سیم در چاه و لعل در خاتم

سلطان دد مزاولت آن شدت و مجاهدت آن کربت چون کوه پای بیفشرد و عنان
تمالك و تماسك از دست نداد و واثق بسوانح لطایف صمدی و جواذب صنایع سرمدی
دران مضیق مظالم و مطمورة مدلهم بر در توکل بنشست و با خود گفت (وان یمسك الله
بضر فلا کاشف له الا هو وان یردك بخیر فلا راد لفضله)

شعر

فصبراً ایها القلب المعنی
ترانی لایقیری زمانی
یکون ختام هذا الامر نصر
اذا ما ساءنی من حیث سرا
سواء عندنا یوماك دهری
فکن خلا و اما شئت خرا

و مدتی دران چاه بود تا روزی سلطان را با « اخی عیسی » از انجا بیرون آوردند
و در چاهی دیگر مقید کردند و احکام یوسفیت تا کیدی دیگر پذیرفت چه همچنانک اول
یوسف را برادران در چاه انداختند که (فالقوه فی غیابة الحب) و بعد از آن بعضی از تجار
اورا از انجا بیرون آوردند که (یلتقطه بعض السیارة) و بمصر بردند و کرة ثانیة بعلت
زلیخا در زندان کردند سلطان را هم بران منوال از چاه اول بچاهی دیگر بردند

و این مطابقست با یوسف در قضیه او و مشابیهت با رسول الله صلی الله علیه و سلم در وقوع
او بانانی انین در غار بسبب مکیدت کفار و اصرار ایشان بر جحود و انکار و همچنانک
سید و صدیق را آن حال در جوانی اتفاق افتاد سلطان را با « اخی عیسی » که قرین
او بود هم در سن شبوویت واقع شد تا کیداً للمشاكلة الروحانیة و اطراداً للحوادث الزمانیة
و اگر احياناً ما کولی حاضر می شد سلطان بعلت آنک دخل مستلزم خرج و جاذبه مستعقب
دافعه است و خروج متعذر از تناول طعام امساک می کرد و بسبب حیای جبلی عنان طبیعت

از افطار بازمی گرفت و گفت بحکم مداومت ریاضت و امتناع از کل و شرب و اعتزال از شواغل
ظاهر که مفضی بصفای باطن و رفع حجب است آینه دل بنوعی صافی شده بود و قوای
روحانی بر حواس جسمانی بروجی استیلا یافته که هر چه در قلعه می گفتند در چاه می شنیدم
و مصاحب خود را ازان خبر می دادم و در هنگام ذکر و مراقبت و توجه و بتل آن چاه
تیره بر من روشن می شد تا حدی که موقع تیشة سنک تراشان معاینه می دیدم و از صاحب
خود می پرسیدم که تونیزی بینی می گفت نمی بینم و ازان حال تعجب می کرد و حیرت
می آورد

و حکایت کرد که در ایام ثوران آن حال و فوران آن اندوه و ملال شبی بخواب دیدم که
در چاهی نشسته ام و حجابی از کرباس غلیظ برابر من فرو گذاشته اند و جوی از جوانان
عرب دیدم که آمده اند و با هم دیگر می گویند و قست که این جوان را از قعر چاه ببالای
تخت بر آریم و مرا ازان حال فرجی حاصل شد و بالایشان کفتم شما از چه طائفه اید گفتند
ما از عرب دهنا ایم و دهنا اسم موضعی است در بلاد تیم و من نام آن موضع تا غایت نشنیده
بودم و ندانسته و با خود کفتم این قوم از اشراف عرب اند

و گفت روزی شنیدم که مردم بایکدی کرمی گویند « حاجی ابراهیم » بر سر « خواجه بك »
آمد و صاحب خود را ازان خبر دادم و شنیدم که می گفتند خواجه بك را گرفتند
و قیصریه مستخلص گردانیدند و حال باخی عیسی بازمی راندم (اذ یقول لصاحبه لا تحزن
ان الله معنا فانزل الله سكينته علیه و ایده بجنود لم تروها) و او متحیر می ماند که این خبرها
از که می شنوی و از کجا می کوی و مرا تصدیق نمی کرد تا شخصی که متعهد طعام و شراب
مابود صورت حال با اودر میان نهادم و از قضایایی که از ما مخفی می داشت باز دادم و کفتم
این حالات بر ما منکشف است که (قد نبأنا الله من اخبارکم و سیری الله اعمالکم) تو چرا
از ما پنهان می داری تحیر نمود و اعتراف آورد و گفت از کیفیت این حال شمارا که وقوف داد
و اخی عیسی استعجاب می کرد و در من حیران می ماند

و شنیدم که می گفتند لشکر می آید و با آن لشکر مکالمه پیوستند فی الحال بر من روشن
شد که قوم و قبایل متند و جنگ انداخته اهل قلعه را بتلك آورده اند من از قعر چاه آواز
دادم که ای برادران یکی بر سر چاه آید که باشما سخنی دارم شخصی « غیاث » نام آمد
و نام او بفال هاپون کرتم و کفتم ای غیاث « حاجی ابراهیم » قیصریه مسخر کرد و (خواجه بك) را

گرفته است و اینک قوم و قبیله متبذره که باشما جنگ می کنند و من اسامی همه می دانم و تعداد نام هر یک کردم

« غیاث » تعجب کرد و گفت از کیفیت این اوضاع ترا که خبر می دهد و این معافی از کجا معلوم می کنی

گفتم مطلع الاسرار مرا برین امور اطلاع می دهد اکنون بگو تو اهل قلعہ بگو تا مرا ازین چاه بیرون آورد چه از من بشما مضرتی مالی یا جاهی عائد نشده است و از شما بمن مکر و حی نرسیده و حرکتی صادر نشده که واسطه عداوت و مناوشت تواند بود و اگر توابع و حواشی من بر شما هجومی کرده اند معلوم و مقرر است که بی رخصت و اجازت من برین کار اقدام نموده اند و من متقبل شدم که ثقل ایشان از شما مرتفع گردانم و زحمت ایشان کفایت کنم

خلاص یافتن سلطان از چاه و رسیدن بمنصب و جاه

صاحب قلعہ چون پیغام بشنید سلطان را با انخی عیسی از چاه بیرون آورد و در بر ابراست ساحت و نقای ذیل خود در وقوع این واقعه و آنک حرکتی شیع و صورتی قیخ بود مراسم عذر بتقدیم رسانید و قواعد ارادت و مودت مؤکد گردانید و گفت

شعر

صار المکارم فی مغیبک والعلی مثل المحاجر مالها احداق
لا تعین علی الخطوب فریما خفی الصواب فاخطأ الحذاق
شرب الدواء المرء اعقب صحه تحلو وان لم یحل منه مذاق

اهالی قلعہ از صغار و کبار و مشیر و مشاور بمسرت و استبشار می آمدند و بر بقای وجود و سلامت نفس سلطان و ظایف حمد پروردگار که مقلب القلوب و کاشف الکروب است مرتب می داشتند و جماعت عشایر و قبائل از اعلی و اسافل و نوکران و متعلقان که محنت زده این واقعه و سر کوفته این حادثه بودند سجدات شکر گزارند و از پیرامن قلعہ برخاستند و هر یک بر زبان ارادت می گفتند

شعر

انت طودی من بین هدی الهضاب و شهابی من دون کل شهاب
انت رکنی و ساعدی و جنائی ولسانی و انت ظفیری و نابی

و معارف قلعہ از سر خلوص نیت و نقای طوبیت با طرف سلطان گردیدند و بشعار اخلاص و کنتف اختصاص او اکتفا و استندرا نمودند

و سلطان شا کراً لنعماء الله و معتصماً بحبله چون یوسف از حسیض چاه باو ج چاه برآمد و چون آفتاب از عقدہ کسوف و زوال حتوف نجات یافت و کاری که چون تیر از دست رفته بود نیزه وار بالا گرفت و قضیه که چون رکاب دریا افتاده بود عنان صفت در قبضه صلاح و فلاح آمد و روز کار بر زبان حال گفت

فارسیه

منت خدای را که هایون و کامیاب از عقدہ کسوف برون آمد آفتاب
منت خدای را که ز تاثیر فال سعد از مرکز محاق برون رفت ماهتاب
منت خدای را که جدا کشت و دور شد هم دولت از تغیر و هم ملک از انقلاب

و سلطان گفت زمان مکث در چاه پنجاه و یک روز بود که مجموع عدد نجای اربعین و بدلاء سبعة و او تاد اربعه است

و از نوادر حالات و غرایب واقعات که دران قضیه حادث شد آنست که گفت پنج کس دران چاه بودم نام من « احمد » و دیگری « محمد » و دیگری « محمود » و دوشخص دیگر یکی را نام « عیسی » و دیگری را « سلیمان » بود

اولاً عدد خسته که حافظ نفس خود و غیر است دلیل سلامت و نجات است از آفات و عاهات و نص هذا (یمدکم ربکم بخمسة آلاف من الملائكة مسومین) مؤکد این معنی و لذلك ازان ورطه هائل و واقعه طائل رستگاری یافتیم و آن شدت بفرج مبدل شد و دیگر احمد و محمد و محمود بحسب اشتقاق لفظی و اتفاق معنوی دلیل بقا و حیات است که (و ابری الا که و الابرص و احی الموتی باذن الله) و سلیمان مظهر ملک و نبوت است که مقتضی

فوز بر مطالب و مآرب دنیا و آخرت است و از روی لفظ منی از سلامت و صحت و نام آن حصن (اَعَجَ قَلْعَهُ) بود و شبهت نیست که بیاض افضل الوانست و علامت روشنائی و فرح و چاه تصحیف چاه است

چنانکه تمام این دلائل هر یک در مصدوقه خود مؤثر افتاد و در محل خود خاصیت نمود و «شیخ قُلُوشِیر» پیش از حدوث این حادثه و ظهور این واقعه بچند سال از صورت حال خبر داده بود و تنبیه کرده چنانکه وقفها بامعان نظر در من نگاه می کرد و رقت می نمود و می گفت

مصراع

تواز کجا حبس از کجمال کرا دزدیده

و دیگر گفت سبب غالب و علت جالب در گرفتاری خود دران چاه الیم و بلای عظیم غیر از آن ندانستم که باری تعالی سه نوبت قیصریه را جهت من مسخر گردانید و زمام امر و نهی کلیات قضایای آن بقعه در دست اختیار و قبضه اقتدار من نهاد و فضلاً علیه رموز و اشارات اولیا و ابدال در تعهد اشغال ملک و دولت و تصدی اعمال سلطنت و پادشاهی رقاداً و سهاداً بتعریض و تصریح باز نمود و من با وجود چندین دلائل قاطع و قراین واضح از ملابست آن شغل تقاعد نمودم و از ممارست آن امر تفادی جسم و سلامت برزعامت گزیدم و عزلت بر ولایت اختیار کردم و چون مفتوح الابواب مرا از شدت آن بلیت و محنت آن رزیت نجات بخشید با خود مقرر و مخمر گردانیدم که اگر بار دیگر محالی افتد و فرصتی روی نماید ادراک آن غنیمت شمارم و مفهوم سخن زبده وجود و معدن فضل وجود سید بشر و زبده بدو و حضر را که عنوان کار نامه حکمت و دیباجه دفتر موعظت و نصیحت است کار بندم که (من فتح علیه باب الخ) فلینتزه فانه لا یدری مقی یفلق علیه

شعر

اذا هبت ریاحك فاغتمها
ولا تغفل عن الاحسان فيها
فمقی کل خافقه سکون
فلا تدری السکون مقی یکون

فارسیه

دامن دولت جاوید و کریبان امید
حیف باشد که بکیرند و دگر بکدارند

سلطان چون ازان ورطه خلاص یافت عزم بر انتهاز فرصت جزم کرد و در ظاهر قیصریه بحاجی ابراهیم مامور شد و نوابش از غایت جهل و ناشناسی با سلطان مفاوضات خارج پیوستند و سخنان تلخ مذاق در کسوت اشبال و اشفاق می راندند و کلمات خلق در لباس مذق و مملق می چشانیدند و زهر در شربت می ریختند و شرنگ باشد می آمیختند و چون سلطان اهل و عیال در سیواس داشت از احتمال آن مرارت و مکابدت آن حرقت و حرارت گریز نداشت و از مصابرت بران مشاجرت چاره نه

شعر

کن لامکاره بالعزاء مقطعه
ولربما ابتم الوقور من الاذی
فلقل یوم لاتری ماتکره
وقواده من حره بتاوه

و «خواجه بك» و «سیدی حسام» را که با سلطان غدرها کرده بودند و کینهها سکالیده دران صحبت مسلسل بسلاسل و اغلال و مقید بعقال و انکال بنسکال هر چه تمامتر مکتوف الیدین و مشدود العضدین می بردند و این معنی شفای آن علت و برد آن غلت می آمد تا کیف ما اتفاق با ایشان بسیواس رفت و بین الوفاق و النفاق محبتی اتفاق می افتاد و بتسکلف و تعسف امتزاج و اختلاطی می رفت

وصلت کردن حاجی ابراهیم باخضر بك و گرفتن علی بك را

حاجی ابراهیم با «خضر بك» علاقه محبت و اختصاص محکم گردانید و بعد از توثیق صداقت و اتحاد دختر او را در عقد ازدواج آورد و بدالت آن مصاهرت و وسیلت آن مواصلت و مظاهرت «قیصریه» بخضر بك داد و اتحاد و اعتضاد فیما بین ممد شد و کارا و استحکام تمام یافت و حال بجایی رسید که مخدوم زاده خود «علی بك» را مقید گردانید و نوکران بروکاشت و نمی گذاشت که کسی پیش او تردد کند

واگرچه بوجهی دران قضیه معذور بود چه آن شخص تهنك و فجور از اندازه برده بود و همواره بخصال ذمیمه و فعال ناپسندیده اقدام می نمود اما از آن جهت که فرزند مربی و ولی نعمت او بود و حقوق قدیم از پدر بر ذمت او ثابت داشت مناسب نمی افاد و مردم او را بکفران نعمت و نسیان حقوق منسوب و مطعون کرده بودند و در معایب و مثالب او مجاهر می نمودند و او را لقمه دهان تشنیه و مضغه دندان توبیخ و تفریع ساخته بودند

و بعد از مدتی « سیدی حسام » را بعلی بك سپردند و « خواجه بك » را بشفاعت « حاجی شادکلی » بتقریب مصاهرتی که در میان داشت اطلاق کردند و « علی بك » دیگر بار بمغول پیوست و بآثارت غبار فتنه و آثارت آتش فساد مشغول شد و تضریب و ایقاع آغاز نهاد و سلطان بین الفریقین ملول و متغیر در مهب

بیت

ماكل مايتقى المرء يدركه تجرى الرياح بما لاتشئ السفن

روزکاری گذرانید و بلیت و لعل روز بشب می آورد کاهی بفرجه صحرا و شکار و متزهات آن تعلل می نمود و گاه بصیقل صحبت علما و افاضل که قوت روح و قوت دل است زنك کلال و ملال از آینه خاطر می زدود و برد غلیل و شفای علیل می یافت که (لقاء الاخوان شفاء الاحزان)

شعر

حدث اخاك اذا عدمت مطية ان الحديث مطية للراجل
واصحب ذوى الآداب انك ان تري زلزالك مثل صحبة جاهل

فارسیه

یارا بهشت صحبت یاران همدم است دیدار یار نامتناسب جهنم است
مردم که در حضور عزیز بر آوری دریاب کن حیات جهان حاصل آن دم است

طائفه « بارمبای » که با مغول « صماغار » دشمن بودند و عداوت و ضراوت

مستحکم داشتند متوجه « بیلاق » شدند و « صماغار » چون قوت مقاومت ایشان نداشت از پیش برخاست و بحاجی ابراهیم پیوست و بایکدیگر متفق و مشتبک شدند و با لشکری انبوه بدفع ایشان انتهاض کردند و سلطان را مصحوب خود گردانیدند تا صورتی حادث نشود که اختیار از دست برود و جماعت « بارمبای » با جماع واستعداد ایشان مبالات نمودند و مجتمع الهمه در برابر آمدند و گفتند امیر ما را که در قید شماست اطلاق کرده پیش ما فرستید تا متعرض شما نشویم و از پیش شما برخیزیم والا جنك را آماده و حرب را استاده باشید

و چون « حاجی ابراهیم » را قوت و مقاومت نبود و ممکنت مدافعت و ممانعت ایشان نداشت با « الاکوزیان » که فوجی از ایشان بودند ملاقات کرده نقشی چند بر آب زد و بملاطفت و مصانعت سرو پای قضیه فراهم گرفت و بصلح بازگشت و کوبه از مغول « بارمبای » در قفای او رسیدند و جنك پیوستند و او از مناصبت و مغالبت ایشان عاجز شد و کوچ کرده منزم بسیواس گریخت و گفت

مصراع

رضيت من الغنيمه بالاياب

و ما تنزم شد که دیگر بر مثل آن حرکات مبادرت ننماید و سلامت در اقامت جوید و تا ضرورتی که مؤدی بتلف نفس و بذل مهجه باشد حادث نشود از شهر بیرون نرود و سلطان دران ایام بخواب دیده بود که حاجی ابراهیم را روز و روزی تمام شده است و اجل معلوم و قضای محتموم تنك در آمد و عنقریب هلاك خواهد شد و کار کار او خواهد بود و درین معنی اندیشه می کرد و می گفت اللهم شکلی غریب و وضعی عجیب باشد که وفات و فوات اوسبب رونق کار و انتعاش حال من گردد چه این صورت بعلی بك و اصحاب او اقرب است که از تسلط و تغلب او دل سوخته و سر کوفته اند و بامن قطعاً مخالف و معارض و بسمت امارت و ایات موسوم و منسوب

و درین فکر بود که حشم « الاکوز » مکسور و منکوب رسیدند و بحاجی ابراهیم استعانت بردند و گفتند لشکر « بارمبای » بعلمت آلك باتوافق نمودیم و یکجهت شده

بر سر مآخند و مارا شکسته « امیر حسن » را که مقدم و پیشوای مابود بقتل آوردند
امروز پناه بتو آوردیم و غیر از تو امیدگاهی نداریم

فارسیه

یابه ازین در کشف خویش کیر یادی کن که سرخویش کیر
یاچو کریمان بمن اندر نکر یاچو بزرگان ز سرم در کدر

رفتن حاجی ابراهیم و صماغار بچنگ بارمبای و کشته شدن

حاجی ابراهیم را چون اجل غالب رسیده بود و قضای جالب کریبان گرفته باوجود
التزام اقامت و اختیار گوشه سلامت و امتناع از نهضت و رکضت رای دگرگون شد و بروفق
(اذاجاء القضاء ضاق القضاء) بی هیچ ضرورتی عزیمت حرکت مصمم ساخت
و محرران بارگاه تقدیر بر صحنه خیال اونکا شدند و برابر چشم اوداشت که اکنون که دشمن
صیت صولت و شوکت تو بشنید و از فرط فتور و قصور قفا بنمود تراد و اسبه در عقب اومی
باید تاخت و این فرصت غنیمت شناخت و خاطر از کار او بر داخت که اگر امروز تیر صفت
در قفای اونشانی و او را بشمشیر در نیابی فردا که چون گمان در خانه خود متمکن شود
و سر رشته کار در قبضه اختیار گیرد و ورك باتن آرد دمار از روزگار تو بر آرد و آنگاه ندامت
سود ندارد مثل (خدا الامر بقو ابله)

فارسیه

امروز بکش چومی توان کشت کاتش چو بلند شد جهان سوخت
مگذار که زه کند کار را دشمن که بتیری توان دوخت

و هم در روز خیمه از شهر بیرون زد مثل (وکالبا حث عن حثفه بظلفه) باتفاق
« صماغار » و « الاکوز » بر اثر ایشان براند و کفتی بزبان حال این بیت بر خود می خواند

بیت

الی حثفی سعی قدیمی اری قدیمی اراق دمی

سلطان فی کشف الله و فی حرزه در شهر بنشست متیقن که این سفر را اقامتی و این
رجوع را استقامتی صورت نخواهد بست چنانک در خواب نموده بودند و از کیفیت
آن حال خبر داده

بیت

اذا ما حمام المرحم ببلدة دعتة الیه اهاجاة او تطرب

و بعد از روزی چند قاصد رسید و خبر آنکسار لشکر و قتل « حاجی ابراهیم » و خاله زاده
سلطان احمد چلی رسانید اما قضیه مخفی می داشتند تا متعاقب آن خبر آمد که
« خواجه بك » سر « حاجی ابراهیم » را بقلعه « هاویك » آورده بسیواس می فرستد تا خاص
و عام بر صورت واقعه و قوف یابند و « علی بك » را از قید بیرون آورده بر میسند
امارت اجلاس کنند و شعار بیعت و متابعت او آشکارا گردانند

شعر

اری الدنیا ستودن با نطلاق مشمره علی قدم و ساق
فلا الدنیا ببقایه لخی ولا حی علی الدنیا بیاق

« حاجی مقبل » که غلام حاجی ابراهیم بود پسری از اولاد او اختیار کرد و خواست که
او را در امارت قائم مقام پدر نصب کند و بدین شعبده شهر در تصرف گیرد و مردم را
دعوت می کرد که مثل (خرقاء ذات نیقة)

و اگر چه این فکر سقیم و این رای بی اصل بود جمعی از صعا لیک شهری و چندی کرد
او درآمدند و مطابق تسویلاتی که انکیخته بود در سبیل اومی دمیدند و موافقتی می نمودند
و اغوا و اضلال اومی کردند تا آن سودا در دماغ او رسوخ یافت و آن نقش در خیمه او انتقال
پذیرفت اما گروهی که چشم عقل از غشاوه غباوت سلیم داشتند و کوش هوش از پنبه
غفلت خالی دامن از مطاوعت اومی کشیدند و بدان اقدام بی حاصل و ابرام بلا طائل
می خندیدند و می گفتند

مصراع

مهمات تصرف فی حدید بارد

واصناف و طوائف را جیلاخیلا می خواند و بیعت می ستاند تا شبی سلطان را ضیافت کرد و چون صحبت خلوت شد مضمون داعیه ضمیر آشکارا گردانید و مکنون صمیم خاطر در میان نهاد و بتفویض اختیار کلی در معظمات اشغال دولت و تقلید امهات مهمان مملکت سلطان را وعده داد و التماس عهد و سوگند کرد

سلطان بعد از تأمل گفت رای که می زنی بصواب نزدیک است و فالی که می کشایی مبارک و میمون و شکی نیست که تو خلف این خاندان و مشفق این دودمانی و رقی که می کشی مبنای آن صدق نیت و خلوص طویت است و بسمع رضا مسموع و مقبول اما بر تو پوشیده نیست که من درین شهر غریب و عقلا غریب را با آب تشبیه کرده اند که در آید و بکشد و شهری را بر یک نسبت داده که اگر سنگ آسیا بر سرش بگردانند از جای خود زود و چون قطب ثابت و راسخ باشد اکنون عمده در استحکام این دعوت و انتظام این بیعت اهالی سیواس اند که چون ایشان درین رای متفق باشند و برین کله مجتمع هیچ کس را مجال فسخ و یارای ابطال آن نتواند بود و اگر ایشان را رک راست نباشد و همت متحد این ربه زود انحلال پذیرد و ابرام و احکام آن بهیچ نوع میسر نشود چه خلای که از داخل خیزد تدبیر و اصلاح آن متعذر باشد چون آبی که از خانه بر آید که رد آن از حیث امکان بیرون است بخلاف آن که از خارج در آید که سد تله و طم رخنه آن باندک سعی متمشی گردد و غرض ازین مقدمه آنک چون ارباب شهر درین باب اتفاق نموده باشند من خود بالتزام متحد و یکجهت و الاموافقت من منجج نیاید و معاونت نتیجه ندهد

« حاجی مقبل » چون این مفاوضه بشنید گفت درین که فرمودی شك ندارم و در صدق این سخن شکی نمی آرم و من رضای هر دو صنف حاصل کرده و ارادت هر دو طائفه اضافه علت ساختم و می خواهم که ثالث این اثنای و بیت القصیده این قوافی تو باشی چه همت تو بالای هم همکنان می دانم و رای تو و رای ایشان می شناسم

شعر

اذا ورد الشتاء فانت شمس وان ورد الصيف فانت ظل

فارسیه

تویی پرورانده تاج و تخت فروغ از تو کید همی تخت و بخت
امید سپاه و سپهد بست که روشن روان بادی و تن درست

سلطان چون این استقصا بدید و این مفاوضه بشنید سوگند یاد کرد که هر طرف که اهل شهر اختیار کنند من نیز با ایشان متفق باشم و بهر چه مقدور و موسوع باشد محدود و مجتهد

و چون عهده عهد منعقد شد و سلك میثاق انتظام یافت از سلطان استدعای نصیحت کرد و گفت می خواهم که در فاتحه حال افتتاح بانفاس دلکشای تو کنم و اقتباس از نصایح ملک آرای تو نمایم اکنون در کلیات قانون ریاست و امهات قواعد سیاست مرا ارشادی بلیغ ارزانی دار تا آن فصول را دستور کار و کارنامه روز کار خود سازم و مدار حل و عقد قضایا بر آن اصول نهیم که (ماخاب من استخار و لاندن من استشار)

شعر

ولوان التجارب صرن نفا لکنت لها الضمائر والعیونا
رای التوفیق رأیک خیر شکل یساکله فصار له قرینا

سلطان گفت چون بامن سر موافقات و مصافقات در میان نهادی و جلباب حجاب و نقاب ارباب از پیش فرو کشادی و کلام قدیم و قرآن عظیم را فیما بین شاهدی عدل و حکمی امین ساختی من نیز بحکم (المستشار مؤمن) قشر کلفت از لباب سخن بازمی کنم و پرده بیکانگی از در یکانگی بر می دارم و می گویم طالب مطالب ریاست و قاصد مقاصد حمایت و حراست را در استخلاص مقصود و استصفای مطلوب خود هیچ سببی قوی تر از مردان دلاور و کردان جنک آور نتواند بود که سکه دولت بمن معاضدت این طائفه درست شود و قلب دشمن بمزاوت و مناضلت این زمره شکسته گردد

شعر

فوارس تلقون الصیوف بانفس شداد اذا ما الموت صرت جنادیه
مقاویر فیه کل اروع باسل تحاماه حیات الوغی وعقاربہ

و هیچ جالبی اجتناب اتباع و اشباع و استلاب اعوان و انصار را محکم تر از بخت مواهب و بذل رغایب و انفاق اعلاق و توسیع اخلاق نیست که جذب دلهای و حل مشکلات را جز بملابست این شعار و منافست درین کار در حوزه امکان و اقتدار نیاید چنانکه یکی از حکما در وصیت فرزندانش خود گفت (یا بنی کفوا اذا کم و ابذلوا ندکم و اعفوا اذا قدرتم و لا تجلوا اذا سلتم و لا تخلفوا اذا وعدتم فانه من ضیق ضیق علیه و من وسع وسع علیه)

شعر

اذا مالک الدنیا الیک فخذها علی الناس طراً انها تنقلب
فلا الجود یفنیها اذا همی اقبلت ولا البخل یبقیها اذا همی تذهب

فارسیه

خدارا بران بنده بخشایش است که خلق از وجودش در آسایش است
کسی نیک بند بهر دو سرای که نیکی رساند بخلاق خدای

و فوز برین دو عرض کلی و مقصود اصلی بشنید مبانی عدل و سیاست و تعمیر معاهد حفظ و حراست و رعایت رعایا و استمالت برایا صورت پذیرد چنانکه پادشاه عجم « اردشیر بابک » گفته است که (لا ملک الا بالرجال ولا رجال الا بالمال و لا مال الا بالعدل و لا سیاست)

شعر

نبایدت که پریشان شود قوا و اعد ملک نگاه دارد دل مردم از پریشانی
چنانکه طایفه در پناه جاه تواند تودر پناه دما و نیاز ایشان

و چون این مقدمه مقرر شد صواب آنست که خزینة حاجی ابراهیم بکشایی و در اجرای

وظایف و اسدای صنایع و عوارف ید بیضا بنیای و دل خواص و عوام را بمغناطیس سیم که سنک راموم و زمهر بر راسموم گرداند بخویشتن ربانی تا طوق احسان تو مالک رقاب اقوام شود و قبضه قدرت تو آخذنواصی و اقدام گردد و فضیلت (فاما من اعطی و اتقی و صدق بالحسنى فسنیسره للیسرى) ترا حاصل گردد و از رذیلت (خصیلان لا تجتمعان فی المؤمن البخل و سوء الخلق) معرا و مبرا باشی و قول حکما را که (الجود جذب القواد و فتح البلاد) کار بسته و بمقصد رسیده

شعر

احسن الی الناس تستعبد قلوبهم فطالما استعبد الانسان احسان

و چون این قوانین مرعی داشته باشی و این نقش بر صحیفه دل نکاشته ملک بر تو مقرر و امارت ترا مسلم و میسر گردد (والناس اتباع من غلب)

للمؤلف

زرکی طلب می کنی زر بیاش	کرفتار زرتا تو باشی مباح
خزینہ پر و دست مردم تهی	نه آیین ملکست فرمان دهی
توان کرد بردشمنان تا ختن	ببازوی مردان شمشیر زن
که دل خوش نتابد ز شمشیر روی	بخشش دل مرد جنکی بجوی
نیاید زدست تهی هیچ کار	ز مفلس دلیری توقع مدار
چوبی بال مرغست و بی پر خدنگ	ملک بی سپاهی و اسباب جنگ
که بی اسب و فرزین پیاده ست شاه	مبادا که سلطان شود بی سپاه
سرافراز و کردن کش و صفدر است	بشطرنج تاشاه بالشکر است
شود مات و سودش ندارد درم	چوتنها بماند ز خیل و خدم
قیاس وی از زوج و از فرد کن	یکی فکر در مهره نزد کن
چوتنها بماند خورد کو شمال	که تاجفت باشد بود نیک حال

« حاجی مقبل » چون این فصول بشنید قفای خمول بخارید و گفت حاجی ابراهیم

بنوکر جامکی داده است و خزینه هزینہ کرده و از قصور همت و فتور نهمت کرد امثال
این سخنان واهی و کلمات نازل می گشت و عذرهای معلول و حجت‌های نامعقول می آورد
و در مقام تردد و تزلزل بود
سلطان چون آن تنزل از و احساس کرد دانست که مرد این کار و سوار این مضمار نیست
و گفت (اخطأت استه الحفرة)

شعر

لا ينفع الذكر قلباً قاسياً ابداً وهل يلين لقلوب الواعظ الحجر

و ملک بی ضابط و شهر بی حارس ماند و عامه خلایق پای در بساط انبساط نهادند
و دست از آستین فضول و نکول بیرون آوردند و حال بجایی رسید که فوجی از او باش
و اراذل هر روز از هر طرف فراهم می آمدند و از بام تاشام بر در خانه این دو برزک غلو
می کردند و بر سقاوت و نذات اقدام می نمودند و هیچ کس را مجال آن نه که ایشان را
تأدیب و توبیخ کند و بجای خود بنشانند

مشورت علی بك با سلطان در استخلاص خود و استصواب

از رأی اعلی لازال ثاقبا

« علی بك » در سورت آن فترت و سكرت آن حیرت معتمدی بخفیه پیش سلطان
فرستاد و بر براءت ساحت و نقای جیب خود از قضیه « خواجه بك » و مكیدت او سوگند
یاد کرد و تضرع و تخشع نمود و گفت مرا از قید « حاجی مقبل » خلاص ده و تقبل
کرد که چون مرا از دست او رهانیده باشی و از شر او ایمن گردانیده در هیچ قضیه
از قضایای ملك و دولت از سخن و صواب دید تو تجاوز ننمایم و از سمت مرا ضعیف و مباحی
تو عدول نجویم

مصراع

لو بست الجبال ولودكت السما

(لئن انجيتنا من هذ، لنكونن من الشاكرين)

سلطان از روی رأفت جبلی و عاطفت غزیری و رعایت سوابق محالحت و مواخات و صیانت
لواحق مصادقت و موالات در کشف کربت و تبرید غلت او از هر نوع اسباب انگیخت و از هر
گونه رنگها آمیخت و بحسن تدبیر و تخیل و تصویر قضیه بدان رسانید که او را اطلاق کرده
مصحوب پسر « صماغار » ب « اوس » فرستند تا بآمارت آنجا موسوم شده قیصریه
واقسر او قیر شهر باتوابع و منسوبات در عداد خود گیرد و حاجی مقبل از قبل او والی سیواس
باشد و وظیفه مال و لشکر مرتب دارد و برین نمط قرار دادند

« علی بك » بعد از امعان نظر در عواقب کار و تأمل در صورت حال چون بغور قضیه
فرورفت و در غمرات آن حال غوص کرد با خود گفت از وسط دارالملک که مقرر دولت و عمر
اقبالست بیرون افتادن و از سواد اعظم و خول و خدم بر معزلی ماندن و بارجا و انحا اکتفا
نمودن از صوب صواب و سمت سداد و رشاد خاج و منحرف است و بحقیقت از پادشاهی
پایانی آمدن و بر شهر یاری راه داری اختیار کردن باشد و چون من بدین طلسم از دائره
مملکت بیرون افتاده باشم و سر رشته کار از دست داده معاودت من بر مرکز شرف مشکل
صورت بندد و مراجعت بمنشأ دولت دشوار تیسیر پذیرد مثل (دون ذلك خرط القناد)

بیت

اذما اهان امرؤ نفسه فلا اكرم الله من يكرمه

فارسیه

هر کرا در خاک غربت پای در کل ماند ماند اود کر در خواب خوش بیند دیار خویش را

چون سلطان را در پیش برد قضایا نافذ القول دید و در تبدیل و تغییر و تأخیر امور صاحب
اختیار یافت و قبایل و عشایر و تبع و خدم مستظهر و متمکن در استدارك این مشکل قصه هم
پیش او برد و قضیه بردامن او نهاد و گفت از حسن سیرت و لطف شیمت شماروا نباشد که مرا
از شهر و ولایت موروث دور اندازید و با قومی که با ایشان سابقه معرفتی و لاحقه صحبتی
و الفتی نباشد گرفتار سازید

شعر

فان كنت مأكولاً فكن خيراً كل والا فادركني ولما امرق

از اینجا که کمال کرم و حفاظت شیم تست مأمول که بکفایت رای رزین و خورده کاری عقل باریک بین نقشی پردازی و نوعی سازی که من بامارت و ایالت سیواس منسوب و موسوم شوم و حکومت بر من مقرر گردد چه کافه ارباب و اهالی از بلدی و قروی و حضری و بدوی بطرف من راغب و مایل اند و ارادت بامن دارند و چون این کار پیش برده باشی و این قضیه بجای رسانیده

مصراع

بهر چه حکم کنی بوجود من حکمی

و من بر حسب مقدور و میسر شرط حق شناسی بجای آرم و شکر سعی تو چندانک لایق و فراخور باشد بکزارم (فانظر ما ذاری)

سلطان مراعات خاطر او و مدارات وقت را و آنک این رای هم جزو علت غرض کلی بود و بمقصود نزدیک با « حاجی مقبل » از دردی دیگر درآمد و سیاق سخن از غلطی دیگر آغاز کرد و گفت مراد فکری که درباره این شخص رفته است و وجهی که مقرر شده از اخراج و ازعاج او از شهر و توسیم بامارت مغول نظری وارد است و دقیقه معترض (عنی ان تجواسیاً و هو شر لکم) ازان جهت که علی بک مردی ساده و جوانی متقلب رای است که بهر بادی برخیزد و با هر کردی درآمیزد و اباً عن جد بفرمان دهی این مملکت متعین و مشارالیه واسمی شهر و رسمی معمور دارد و مع ذلك اهالی شهر بر منوال (انا وجدنا آباءنا علی امة وانا علی آثارهم مهتدون) بهر او ولای او راغب و خاطب و طایفه مغول چنانک دانی قومی مفسد و شریر و گروهی هتاک و فک اند و از پیرایه حفاظ و ذمام بل ربه دین و اسلام مطلق و منخاع (الا انهم هم المفسدون و لکن لا یشرعون)

بیت

ال لجاجا من الخفایا و از می اذ ما مشوا من غراب

امروز او را پیش مغول فرستادن و تمسکی چنین بدست ایشان دادن بامست بر آویختن و دیوانه را تیغ بدست دادن باشد چه فردا که بهم پیوندند و مستحکم شوند و عقد اجتماع بهم گردد مرده آن شیاطین و قرده آن ملاعین کرد او در آیند و با او در آه یزند و فتنها انگیزند و هر کس بادی در آتش او دمد و خیالی در دماغ او نهند و آنگاه جهانی بدان آتش بسوزد و عالمی بهم برآید و شمات (من قلت فکرتی اشتدت عثرته) بسر باری باید شنید و سرزنش دوست و دشمن بخواری باید کشید

بیت

و کنت کدوع الخلفاء نارا و کتم النار فی قصب محال

اکنون مقتضای حال و صلاح مآل درانست که پرده خویشتن داری از میان برداری و حجاب تجافی و تحاشی بایکسو نهی و بی تکلف پیش او روی و بنیرنک لباقت و افسون ذلاقت و طلاقت او را دلجویی نمایی و از تخته بند قید برهانی و بر مسند امارت بنشانی و کبار امرا و رؤس اجناد و انجاد را با خود اتفاق و اتحاد دهی و زمام قطع و فصل و فرق و وصل قضایا و مهمات مملکت در دست اختیار و قبضه اقتدار گیری تا او اسمی بلامسمی که صورتی بمثاله در مسند بنشیند و در واقع حاکم دست مطلق و فرمان ده نافذ القول تو باشی و او نیز چون خود را دست نشان تو بیند و نصب کرده تو داند قدم از مضمون رای و رویت تو بیرون نهد و با تو طریق مکاوحت و مناطحت نورزد و هر آنچه مراد خاطر و مطلوب ضمیر تو باشد بسهوات میسر گردد و از تبعات طعن طاعنان و زبان بدگویان ایمن نشینی و اگر بخلاف این کنی کیف ما کان او خود با سر منصب رود و در افنا و اعدام توسعی پیوندد و بدفع و رفع تو کمر بندد

بیت

و من لا یصانع فی امور کثیرة یضرس بانایاب و یوط بمنعم

نشستن علی بک بامارت و نشان دادن سلطان بوزارت

غلام سلس القیاد چون در رای خود استبدادی نداشت زمام مصلحت از دست بکذاشت و علی الصباح که خسرو سیار کان علم بر بام چرخ نیلوفری کشید و بتیغ انوار اقطار خاقین فرو

گرفت علی بك را از حبس بیرون آورد و با اتفاق سلطان بر قلعه سیواس برد و برمسند امارت اجلاس کرد بخانه رفتن و غوغای عام برخاستن یکی بود سلطان قوم و قبایل خود را جمع کرد و چون سو کند بر انجمله یاد کرده بود که در مخالفت و موافقت با اهل شهر یکجهت باشد باجماعت خود تقویت علی بك کرد و طرف او مرعی داشت چه شهریان یا او متفق بودند رنود و حرافیش چون زنبور از هر گوشه بر جوشیدند و خزاین و دفاین و حواشی و مواشی حاجی ابراهیم عرضه نهب و نهزه تاراج ساختند و « حاجی مقبل » را مأخوذ و مغلول پیش علی بك آوردند و در معرض خطاب و عتاب بداشتند علی بك چون او را دید دست بر مصحف مجدها و سو کند غلیظ یاد کرد که ترا نمی کشم و همان شب شمع وار سرش از تن جدا ساخت و خاطر از کار او پیر داخت (و بدالهم سیئات ما کسبوا)

شعر

چو بدکردی مباش این ز آفات که واجب شد طبیعت را مکافات

وامارت بر علی بك مقرر شد و در ربیع الاول سنة ثمانین و سبعمائه وزارت بر سلطان تفویض یافت و عیان ضبط و نسق امور ملك و دولت و نقض و ابرام مهام و مصالح مملکت در دست تدبیر و تصرف او آمد و هاتف توفیق این ابیات بر زبان راند که

شعر

یا من تصعصعت الحدود لحدی و عنت لراسخ مجده الامجاد
هذه السعادة قد اتتک وفودها بمقالد الدنيا اليك نقاد
والها لواحق قد قربن وانما هدی اتک سیوا بقا رواد

سلطان چون در صدر وزارت بنشست و بر سیاط سیادت استقرار یافت بجدی سعید و جدی سدید روی بتنظیم متفرقات امور و اصلاح مختلات احوال جمهور و تسدید عوج و تشقیف او و دلدنهاد و ابواب عدل و نصف برارباب ظلامات و محاب غرامات بکشداد و خلل صوارف ایام بنسیج عناكب اقلام مرمت می کرد و شتات شمل خواص و عوام بسی و تکلیوی آن مجموع می گردانید

صفت قلم

اخرس ینبک باطراقه	عن کل ماشئت من الامر
تبصره فی کل احواله	عریان یکسو الناس اذیعی
و مستقلا بامور الوری	یسوسهم بالنهی والامر
مصرفا نعمی و بوسی لمن	یخصه بالنفع والضر
قتیارة ذمیر لاعدائه	وتارة امن من الذمیر
و کم له من وقعة فی العدی	لم یك لیض وللسمر
کالبجر اذ یجری و کالدلیل اذ	یسری و کالبصر اذ یفری
فاسعد به یا من له همة	تعلو علی الفرقد والنسر

فارسیه

هر معانی که آسمان دارد	قلمش بر سر زبان دارد
هر بلاغت که در لقاهاست	همه را او نویسد از سر دست
نی و در بد له شکر اندازد	مار و موراز دهن بر اندازد
بی نفاذش روان نشد هر خط	گر چه دارد همیشه سر بر خط

و بصیقل تیغ آینه رنگ زنگ از سپای تخت و اورنگ زدود و بنوک سینان موی شکاف مشکلات دین و دولت بکشد و حدود ملك را از صفای صفاح سیدی سدید ساخت و پیرامن قبة الاسلام از مشتجر رماح حصنی حصین پرداخت

صفت تیغ

المشرقیات التي بشفارها	ملکت ملوک اعاجم و اعارب
طیبت شمساً نهی من اغمارها	والهام بین مشارق و مغارب
تنقاد ابکار البلاد لحدها	بعد النشوز و بعد منع الجانب

فارسیه

حبذا کوهری چو قطره آب قطره آب پر ز درخوشاب
چون محاسب ز جمعها در حرب بی عدد فرد و زوج کرده بضرب
روز عمر از حدش رسیده بشام زین سبب غریب شد حدش نام

قام را بر تراشید و برخزاین ارزاق و کیل مطلق العنان ساخت و تیغ را برکشید
و در چارسوی آجال شحنة نافذ الامر گردانید گاه از لمعات بوازق این آتش در جان دشمنان
می افکند و گاه از رشحات مدامع آن مرهم بر جراحت دوستان می پراکند

شعر

ابی واضحك خصمه و ولیه بالسيف والقلم الضحوك الباکی
الدر والدری خافا جوده فتحصنا فی البحر والاملاک

و مدتی اعتناق آن منصب شریف بوجه عدالت و قانون رافت و شفقت کرد و در
انجراح مطالب و اسعاف مقاصد و مآرب و ضیع و شریف و بعید و قریب غایت جهد و نهایت
سعی مبذول داشت و رقبه صنایع عهد در رقبه صنایع و یادی کشید و خواطر همکنان
باطایف اقوال و شرایف آثار و افعال صرفه و مستمال داشت و ساحت سرای دولت و فضای
عرصة مملکت از خاشاک جور و حیف پاک گردانید

امرای دولت و اعیان مملکت و کتاب و عمال و جمهور متجنده چون نتایج شهادت و صرامت
سلطان در حل و عقد و وضع و رفع سوانح اشغال ملک برآی العین مشاهده کردند و اندازه
کفایت و درایت او بمقیاس اعتبار بر گرفتند و ارتفاع یفاع همت و اریحیتش با صطرباب تحقیق
و تدقیق بشناختند و طول و عرض عرصه مقدار و منزلتش بمساحت خبرت و بصیرت
معلوم کردند حضرت او را مرکز آمال و امانی ساختند و دائره وار کرد آستان مجد و معالی
او در آمدند و منطقه اتباع و انقیاد بر میان جان بستند و گفتند

شعر

اطال الله عمرک للمعالی و کفک للعطیات الرغاب
ولا زالت سیوفک کل يوم تحکم فی الجحام والرقاب
فات اکمل الثقلین طراً واکرم من مثی فوق التراب

و حکمت الهی در تصدی این منصب و تقلد این شغل آن بود که غور امور سلطنت
و جهان داری بمسبار دربت و خشکت بشناسد و بر صدر و عجز امور و قضایا و قوف کلی
حاصل کند و بر معرفت جواهر اصناف و طبقات مردم و خیر و شر ایشان اطلاع یابد و بداند که
مقدار و مرتبه هر یک چیست و استحقاق و استیصال تربیت و تمشیت کراست
و همواره اشرف دولت و وجوه اجناد را بصحبت می خواند و هر یک را بمطایا و جوایز
موفوری نواخت و لایزال جناح مرحمت و عاطفت بر عامه خلایق و کافه طوائف گسترده
می داشت و از لوازم تعطف و تملطف هیچ دقیقه فرو نمی گذاشت چنانکه گفته اند

شعر

لیس الکرم الذی ان نال منزله او نال مالا علی اخوانه اما
الحر یزداد للاخوان مکرمه ان نال فضلا من الایام او جاها

و حال ازین جمله خالی نبود تا « علی بک » عزیمت « اما سیه » مصمم گردانید
و باتفاق « قلیچ ارسلان » که تابع و معاون او بود توجه نمود و چون بتوقات رسید منجمان را
طلب داشت و اختیار وقت کرد و در یک مجلس « سلطان » و « سیدی حسام » را
طلب و عام داد و بسپور غامیشی لایق و خلعت کراشمایه مخصوص گردانید و با وجود
آنکه این تشریف در یک وقت و این تخصیص در یک حال فرمود کوکب دولت سلطان
یوماً فیوماً در فلک اوج صاعد بود و کار سیدی حسام در تراجع و تنزل و ازین دقیقه
روشن می شود که اعتبار سابقه ازل راست نه لاحقه عمل را چه سکه سعادت که در دار الضرب
(اعطی کل شیء خلقه ثم هدی) بنام شخصی مقرر نشده باشد منجم بتسدیس و تثلیث
در نقد طالع نتواند نشاند و عمری که در دفتر (وکل شیء احصیناه) بمؤامره (ن والقلم

وما یسطرون (در نیامده ستاره شناس بکند خدا و هیلاج در زائجه حیات ثبت نتواند کرد) فریقا هدی و فریقا حق علیهم الضلالة

فارسیه

ز سمدونخس کواکب مدان توراجت ورنج که غرقه اندمه همچو ما درین غرقاب

و چون باماسیه نزول کرد (حاجی شادکلی) یکی را از نوای بیرون فرستاد و التماس حضور سیدی حسام کرد تا بتوسط او بیرون آید و وظایف خدمت و طاعت اقامت کند و غبار شریفه فرو نشاند

سیدی حسام بقلعه رفت و حکایتی که بود از طرفین باز راندند و شب با «امیر احمد» بمعاشرت و معاشرت مشغول شد و چون ساعی برآمد و ساغری چند کران در کشیدند سرها از عقل سبک شد و باد در سبیلها افتاد شمع سلامت فرو نشست و غوغا بر خاستستان درهم افتادند و داد مشت و لکد بدادند (قصیرة عن طویلة)

سیدی حسام را با چندی از نوکران که در صحبت او بودند بکر فتند و اسب و اسباب و هر چه با ایشان بود از رخت و سلاح و نقد و جنس بستند و عمریان و کریان مقید ساختند و قضیه (کالمیر یطلب اذنین فضیع القرنین) واقع شد

و چون این خبر بملیک رسید جهان بر چشم او تاریک شد و قرار از دل و آرام از جان بیرون رفت چه سیدی حسام با اومثابت جان داشت باتن سلطان را طلب داشت و صورت حادثه با او تقریر کرد و قلق و اضطراب می نمود

سلطان گفت تغیر و تحیر بخود راه نباید داد و غم اندیشه بر دل نهاد و جز بشر و بشاست بر بشره نباید آورد که عوذ بالله دشمن چون برین حال و قوف باید بر عجز و ضعف تو استدلال کند و وقع و هیبت تو از چشم و دل او زایل گردد و بقصور و فتور منسوب شوی (والصبر عند المصائب من اعظم المواهب)

بیت

لا تجز عن من الجواث انما خرق الرجال من الجواث تجز

فارسیه

صبر کن جان عزیز آخر که کم یابد مراد هر کسی کودست بوس صبر پابر جان کرد
کوه تا صبار نشد بر طعنه باران و باد روزگار اندر تن او صدره خازان کرد
تاب-خفی و درشتی نازمودش آسمان لعل وافر در کنار کان کوه رز ان کرد

صواب چنانست که فردا سوار شویم و گردش در آیم و از اطراف کمین بکشاییم و مجهود مبذول داریم تا بمدد الهی قلعه مستخر گردد آنگاه سیدی حسام و غیره همه در خدمت اند و ناموس قائم

و در انشای آن حال «قلیچ ارسلان» رسید و با ازدحام تمام متوجه شدند و چون نزدیک بقلعه رسیدند «حاجی شادکلی» ایلی فرستاد و استدعای حضور سلطان و قلیچ ارسلان کرد تا بایشان مشورت کرده عذر جرایم خویش بخواند و از حرکتی که بدان اقدام نموده است استغفا نماید و مواجب خدمات لایقه و عبودیات پسندیده بجای آرد و هرا نچ اقتراح رود ملتزم شود

و عاقبة الامر آن اجتماع صورت نیست و روی باماسیه نهادند و چنگ پیوستند و از جوانب قلعه منجنیق و عماده بر کار کردند و از جانب تیرو سنگ باریدن گرفت و غریب و غرنک بر آسمان رفت و در عین آن ضربات ایم و حملات عظیم رعه بر اعضا علی یک افتاد و مخایل جبن و فزع بر ناصیه او ظاهر گشت و رنگ از چهره فرو ریخت و برسیدی حسام تألف و تلف می خورد و توجع و تقجع می نمود کاه می گفت مبادا که آن ظالمان او را سپر سنگ منجنیق سازند و کاه می گفت اگر یکی از ایشان هلاک شود او را بقصاص باز کشند و امثال این سخنها عجب و کلمات نامرتب می راند

بیت

وکل یعیل الی شکله کانس الخنافس بالعقرب

و چون جزع با فراط رسانید سلطان گفت مقصود ازین تظلم و تیرم چیست می خواهی که اماسیه مستخر شود یا سیدی حسام بدست آید و رجا بفضل پرود کار و ائق که درین روز هر دو حاصل شود و اگر غرض تو سیدی حسام است ما چاره سازیم و تدبیری

انگیزیم که بی جنک وجدل اورا بتوسپارند تا بآرزوی خود رسیده باشی و ایشان از تشویش رهیده گفت حالا نوعی باید کرد که سیدی حسام بدست افتد

سلطان نائب خود « رکن الدین » نامی را که با « حاجی شاد کلدی » علاقه صحبت و معاشرت مؤکد داشت پیش خواند و گفت مرحوم « حاجی ابراهیم » مردی سلیم النفس و نیکخواه بود و بهر حال قدر و قیمت مردم می دانست و عاقبت کار او بدان انجامید که دیدی و امروز شخصی که عقلی و تمیزی دارد و بر قول و فعل او اعتماد می توان کرد و دوست از دشمن می شناسد « حاجی شاد کلدی » است و او هم بدست خود کار خود خراب می کند و مرا حیف می آید و افسوس می خورم

گفت چه گونه

سلطان گفت سیدی حسام را گرفته است و ترا معلومست که « علی بك » با « خواجه بك » چه محبت داشت بغیبت چند روزه خاطر را زویرداخت و سیدی حسام را بروی اختیار کرد و چون اورا مذهب اینست چند روز دیگر که از او مأیوس شود دیگری را بروی خواهد گزید و بعد از آن تا « اماسیه » مسخر نکند ازین جا حرکت نخواهد کرد

« رکن الدین » گفت اگر دستوری باشد بیای قلعه روم و با ایشان مکالمه پیوندم تا مرا در قلعه برند پس صورت ماجرا برایشان عرضه دارم و نوعی ازم که سیدی حسام بدست آید و ماده فتنه منقطع گردد

و برین اتفاق بقلعه رفت و بعد از ساعتی متوسلطان بیرون آمدند و تجدید عهد کردند مشروط بر آن جمله که سیدی حسام را تسلیم کنند و لشکر از پیرامان قلعه برخیزد و هر يك بجای خود روند

و هم در روز قضیه تمام شد و سیدی حسام را چون دامادان بادق و نای از اماسیه بیرون آوردند و به علی بك سپردند

چون اورا دید « اماسیه » بل دین و دنیا را فراموش کرد و از حوالی قلعه بر خاست و گفت

فارسیه

غم مخور ای دل که غمگسار من آمد مایه شادی واصل کار من آمد

غنچه جانم شکفت در چمن وصل شاخ دلم سبز شد بهار من آمد
کر همه عالم ز من برفت چه با کست کان ز همه عالم اختیار من آمد

و علی بك چنانك عادت او غاد باشد همواره میان سلطان و سیدی حسام وقیعت انداختی و بغض و کدورت انگیزختی و تضریب و تحریش آمیختی و در آن واقعه با سیدی حسام گفت او در مدت غیبت و گرفتاری تو عیشها و بخششها می کرد و يك لحظه از طرب و نشاط خالی نبود و من در فراق تو می سوختم و می کداختم و همه روز ملول و غمگین ترك شراب و مجلس گفته زار و سوگواری بگوشه نشسته بودم و مثل این ترهات و خرافات ناقصانه می گفت و حال آنکه اگر سلطان آن اقدام نمی نمود و آن تدبیر نمی انگیزخت کار از دست رفته بود و ناموس شکسته و سیدی حسام در حبس مانده

شعر

اذا مار می بالرأی خلف ابیه من الامر یوماً ادر کتها مصائده
له فکر بین الغیوب اذا انتهی الی مقفل منها فهن مقالده
صواعق آراء لو انقض بعضها علی یذبل لانه اذاب جامده

و بدان اجتهاد مذکور و تدبیر صائب شکوه سلطان در چشم و دل مردم زیادت گشت و از آنجا کوچ کرده بتوقات آمد و روزی چند اقامت کرده بسیواس رفت

رفتن علی بك بنیکده و فتح قرا حصار

و بعد از روزی چند از نیکده قاصد رسید و تقریر کرد که اهالی شهر اتفاق کرده اند که شهر بشما تسلیم کنند و مترصد توجه اند

علی بك چون این بشنید بر فور ترتیب لشکر کرده توجه نمود و بقصریه رفت « جنید » که والی آنجا بود بعلت استشعاری که از دور خاطر داشت محبوب و منفعل بود سلطان استعفا کرد و آن حجاب از میان مرتفع گردانید و مورد خدمت از خاشاک نعمت پاك ساخت

و چون « علی بك » بد « قرا حصار » نزول کرد و کرد قلعه برآمد گویی دید سر
بر کوه انبر کشیده و خازانی یافت پرده برجرخ اطلس در مشاعث با آسمان برابری
می کرد و در بلندی بر آفتاب سایه می گسترد و هم راعروج بر بروج او خیالی محال و فکر را
صعود بر مصادد او تصویری باطل قلعه بعدی السماء مرتقاها حتی تساوی تراها نریاها توشیح
بالغیوم و تحلی بالنجوم قد جاوزت الجوزاء سمناً و عزلت السماع الاصل سمكاً متاهية
فی الحصانة موصوفة بالوثاقة والرزانة ممتعة علی الطالب منصوبة علی اضيق المسالك
و اوعر المناصب

بیت

بكر فما افترعتها كف حادثة ولا ترقى اليها همة النوب

فارسیه

چنان ز اوج دو پیکر گذاره کرد سرش کز افتراق دویی در میانشان افکند
بخود فرو شده صدمبار و هم دور اندیش که تا کند نظر چون برو توان افکند
بدست عجز فلک طاقی کهنه اطلس فراز سطحش دریای پاسبان افکند

اما از زاد و ذخیره خالی بود و معدودی چند مجهول دروسا کن بنابر صعوبت
محاصره و محاربه اقدام نمی نمود و بمناطحه و مضاربه مشغول نمی شد
سلطان گفت مجرد حصانت حصن مانع تسخیر و تدبیر نتواند بود چه قلعه و اگر چه
محکم و استوار باشد تا بمردان کار و ذخایر بسیار استحکام و استظهار ندارد صیانت و استحفاظ
آن صورت نبندد و زود در حوزه تحصیل آید و متانت و صلابت از انهدام و انشلام عایق
و وازع نیاید و دیگر آنکه اگر ما از فتح این قلعه سپر بیندازیم و عاجز باز کردیم
مستحفظان « نیکده » چیره شوند و از ما حسابی بر نگیرند و آن مرام در عقده تسرو شکله
تعذر بماند که اگر بر نهج (الضبر عند الصدمة الاولى) مردانه قدم بیفشاییم و روی بکار
آریم عواصف هیبت مار عشه بر جوارح مخالفان اندازد و لطمه صولت و سطوت مباد
از بروت معاندان بیرون کند و همگنان ازین کوش سر بر خط فرمان نهند و رغبه او
رهبه کردن در جنب طاعت و عبودیت ما آرند

فارسیه

کردن چنانهم جفای زمانه را همت چرا کنیم بهر کار مختصر
دریا و کوه را بکنذاریم و بکنذریم سیمرغ وارز بر آریم خشک و تر
یا امراد بر سر کیوان نیم پای یا مردوار در سر همت کنیم سر

این بگفت و از حضرت رب الارباب تعالی شانه استعانت خواست و با کوبه خود سپر
در روی کشید و آهنگ قلعه کرد و جنگ پیوست تا طوفان حرب برخاست و تیراز بالای
قلعه چون زاله از ابر باریدن گرفت و سنک از اطراف بروج چون ضاعقه از بروج افتادن
آغاز نهاد خروش مردان بفرق دان رسید غریب گردان از کنبه گردان بگذشت بواقی لشکر
چون آن دست بردیدند و آن اقدام ازان مقدم مشاهده کردند حمیت بشریت بی اختیار
ایشان را از جای برانگیخت و از اطراف بر مرافی و معاطف قلعه دویدند گروهی چون سایه
بدیوار برآمدند و فوجی چون آفتاب از روزن در افتادند تا اهل قلعه بزهار آمدند
و امان طلبیدند و بلطائف تأیید یزدانی آن اجتهاد نافع آمد و قلعه مسخر شد

بیت

بنشینم چون کار بنام افتد و نك بر آتش چون كباب و بر تیغ جوز نك

قاضی ودانی و عارف و غامی چون فتحی چنان مشاهده کردند غلغله تحسین بملین
رسانیدند و بر اصالت رای و اصابت فکر و مضای عنایت و شدت صریح سلطان اقرار
آوردند و گفتند

فارسیه

تویی که پای تو چون در رکاب عزم آید چو آفتاب ز قدرت بر آسمان تازی
نهان چرخ بینی چو تیز در نگیری هسان وهم بگیری چونیک دریازی

و بشاست فتحی چنین که سنک در آواز آورده بود و خاک در اهتزاز در نفس علی بك
از آنجا که جو دطبع و خود قریحه اوست اثری نکرد و خلوت آن ظفر بمذاق او نرسید

پیماره از مرده دلی همچنانك از ردائل منفعل و منقبض نمی شد از فضائل مبتهج و منبسط
نمی گشت و بران منوال که از معایب و مثالب احتراز نمی نمود بمفاخر و مآثر احتراز نمی
کرد سلطان گفت

بیت

على تحت القوافي من معاد نها و ماعلى اذا لم يفهم البقر

و آوازه این فتح در بلاد روم و شام انتشار و اشتها یافت و دوستان را مستدعی سرور
و حویر و دشمنان را مستعجل عثور و ثبور گشت

اهالی « نیکده » چون این خبر بشنیدند بر خود بلرزیدند و رعب و روعی عظیم
بدل ایشان راه یافت و شهر محکم کردند و سلك و دروب مسدود و مرصوص گردانیدند
و مجاری و منافذ فرو گرفتند و مواطی و شواطی استوار ساختند و ساز و اهبت چنك از شهر
بیرون آوردند و حرب را آماده شدند

و چون على بك بر ظاهر بلد نزول کرد دروازه بزرگ بسطان داد و آن قطر که
منیع ترین اقطار بود بدو سپرد و از قدیم ایام چنك بران دروازه و طینه ملك الامرا بود
سلطان آن فال هایون گرفت و متوجه شد و لشکر شهر را که بیرون آمده چنك می
کردند بیک صدمه منقار بازگرفت و همه را از جای بر کند تا منہزم و سراسیمه خود را
در شهر انداختند و بالشکر خود بران در نزول کرد و دوروز از مبدأ شروق آفتاب تا مقطع
غروب چنك می کرد و مبارزت می نمود تا صبح روز سیم ناگاه شورش در لشکر افتاد
و مردم روی بگریز نهادند و سبب معلوم نبود

سلطان لشکر خود را بر دروازه استوار کرد و پیش علی بك رفت و دید که جوشن می پوشد
از کیفیت حال پرسید گفت خبر دادند که یاغی رسید سلطان از جب و راست دوانید
و تفتیش فرمود گفتند اهالی ولایت اند که بمعاونت ما آمده اند صورت قضیه باو تقرر
کرد و گفت سبحان الله امروز تودعوی سلطنت و پادشاهی می کنی و دم از جهانگیری
و کشور کشایی می زنی اکنون لشکر کشیده بمحاصره شهری مشغولی با وجود این همه
بمجرد خبری که صدق و کذب آن بوضوح نیبوسته باشد و استماع از جوفه که از مجهولی
نقل افتاده و صحت آن محقق نباشد چنین مضطرب شوی و اتفاقاً بدشمن نمایی و ناموس خود

و پشت لشکری بشکفی دشمنان که این بشنوند چه گویند و دوستان و سخ این عوار از دامن
عرض تو بکدام صابون شویند

مشوی

زندى پشیمانی آید بکار تو در بوستان تخم تندی مکار
بکشتی ویران گذشتن بر آب به آید که در کار کردن شتاب

پادشاه را طریق آنست که در قضایا رفق و تأنی بکار دارد و از طیش و عجلت که
مستمر و خامت عاقبت و مستعقب ندامت خاتمت است تجنب و تحرز از لوازم شمرد تا از
عثرات (من العجلة تكون الكبوة) مصون ماند و از نتایج (بالصبر تدرك معالى الامور)
مرزوق و محفوظ گردد (واصبروا ان الله مع الصابرين)

بیت

قد يدرك المتأني بعض حاجته وقد يكون من المستعجل الزلل

سلطان چون این معانی برداشت آثار تشویر و تکویر بر چهره علی بك لایح گشت
و طلا یح ندامت و غرامت برجین او واضح شد جوشن از تن فرو کشاد و رفع خجل
و دفع وجل را گفت مابعد عوت اهل شهر آمده بودیم و چون ایشان خلاف کردند و تحصیل
شهر بچنك صورت نمی بندد نشستن ما اینجا چه فایده دارد

سلطان گفت اولاً مخالفت و بجانبت شهریان معلوم نیست و موآتاتی که باوالی می کنند
از سر ضرورت و بیچارگیست نه از راه اخلاص و غمخواری چه رعیت وزیر دست اند
چاره آنست که از جوانب شهر محله کنیم و زور برایشان آوریم تا لشکریان بما مشغول
شوند و شهریان را مجالی افتد و فرصتی شود که در تسلیم شهر صورتی پیش توانند برد
اگر تدبیر موافق تقدیر آمد فهو المراد والا بر موجب ارادت بتقدیم رسانیم (عليك
السهى وليس عليك النجح)

مصراع

و مبلغ نفس عذرها مثل منجج

برین قرار سلطان باسر جنگ رفت و محاربه و مضاربه بطریق پیوست که در هیچ کار نامه مثل آن مسطور نیست و از زبان هیچ خامه نظیر آن مکتوب و منبوره و سایر عسا کرفارغ و مطامن در مواضع خود نشسته هیچ کس قدم واپیش نهاد و از جای خود حرکت نکرد و بدین واسطه اهل قلعه از جوانب ایمن شدند و بیکبارگی روی سلطان نهادند و تیروسنک باریدن گرفت تا در اثنای آن حرب و ضرب که آتش کار زار شعله برکشید دوا رمی زد و سهام حوادث از زیر وبالا روان بود

«مسطفی بك» که عمه زاده سلطان بود باتفاق ارباب شهر بر قرامانیان حمله برد و ایشان را شکسته بدر وازه رسید و با سلطان سخن پیوست

سلطان شهریان را استمالت داد و نزدیک شد که شهر مستخلص گردد که علی بك رسید و جماعت قرامان رایش خود خواند و ایمن ساخت و هر غنیمت که از ایشان سته بودند استرداد کرد و این صورت در حقیقت لومی بود در لباس کرم وضعی در لباس قوت بل ظلمی در کسوت عدل

بیت

فانه خطرات من وساوسه يعطى ويمنع لاجل ولا كرمًا

و با وجود ناموسی چنان که سلطان مره بعد اخیری قائم کرد که باقی چند سپاهی بشکست و برای صایب کشوری بکشاد از علی بك بنظر تربیتی ملحوظ نشد و بخصوصیت عنایتی متعین نکشت بل در استرجاع اسلحه و غنایم از نوکران و جوانان که شمشیر زده بودند و جانبازی نموده خجالت بسیار کشید و دهشت تمام یافت و چندانک از علی بك امثال این حرکات بارد و کلمات ناواردی دید و می شنید عیار مخالفت و مصادقت نمی کردانید و مخالفت و معادات نمی ورزید و حقوق صحبت و محالحت مرعی می داشت که (کل يعمل علی شاکله)

شعر

وا صبر علی خلق من تعاشره وداره فاللیب من داری

علی بك از نیکده کوچ کرد و بد «تیمار خانه اقسرا» رفت و آن قلعه در تصرف نوکران «پسر بابوق» بود و سلطان را بر دروازه تعیین فرمود امتثال نموده آنجا نزول کرد و هر روز از طلوع تا غروب در حروب و ضروب بود و با اعدای دولت بمقابله و مقاتله مشغول و سائر لشکر فارغ البال و ایمن و ساکن نشسته سلطان گفت

شعر

صرت كائن ذبالة نصبت تفي للناس وهي تحترق

تا روزی از دور کردی پیدا شد لشکر که آن دیدند برهم رفتند و روی بگریز نهادند و هر يك بجای متفرق و متبدد شدند اهل قلعه چون آن پراکنندگی مشاهده کردند از قلعه بیرون دوانیدند و تیغها برکشیدند

سلطان با ایشان بر آویخت و بضرب شمشیر همه را در قلعه ریخت علی بك نهادند و چندان کس با او نمانده بود که خیمه و رخت او کرد آورد سلطان با اهل قلعه مقاومت می کرد تا او سوار شد و چون نیم فرسنگ مسافت دور شد بر اثر او براند و بدو پیوست امرای او که سپاهی سپاهی پند داشتند بگریختند و او را بدست دشمن بکذاشتند و سلطان چون سد آهن در پیش استاد و سپر تیر بلای او شد و او را از چنان معرکه خلاص داد و هر دو در بصر بصارت و نظر مهارت او یکسان نمودند

شعر

فان كنت لا تدري فتلك مصيبة وان كنت تدري فالصيبة اعظم

و این نیز درباره سلطان نوعی از عنایت الهی و فیض ازلی بود که دائماً بزرگ و کوچک را کردن در طوق احسان و ایادی او مقید بود و هرگز کرد اصطناع هیچ مخلوق بر دامن عصمت او نشست و بار امتنان هیچ آفریده ذمت همت او نفرسود

شعر

وكم طالب رقی بنعماء لم یصل اليه وان كان المليك المعظما

وما كل برق لاح لي يستفزني ولا كل من في الارض ارضاء منعمها
وكم نعمة كانت على المرء نعمة وكم مغنم يعنده الحر مغرما

رفتن علی بك بد نیکساز و غارت کردن آن ولایت

علی بك بعد از انقضای آن قضایا بسیواس رفت و مدتی آنجا مقیم بود تا چون غره ایام شتا بانسلاخ پیوست و شدت حدت سرما فتور پذیرفت و موانع برف و یخ بند از شوارع و عقبات بر خاست بصوب «نیکساز» نهضت کرد و حاکم آن خطه «تاج الدین» بود و او شخصی از جمله ارباب آن ولایت بود که درما تقدم همیشه مطیع و منقاد تحت روم بود و بوظایف مال و لشکر و اتاوتی از دیوان مقرر و متوجه می شد قیام می نمود و در اواخر بعثت فتراتی که واقع شد ووهنی که در امور ملک و سلطنت متطرق گشت قمر و تفرد پیش گرفت و باستبداد و استیجاد بیرون آمد

علی بك چون آنجا نزول کرد بساطان کس فرستاد که صلاح در آنست که توامشب دورتر فروآیی و چون نوبت صبح بزند سوارشوی

بران موجب فروآمد و چون شب بنیمه رسید مردم فوج فوج سوار می شدند و سلطان بمعاد موقوف بود نا مردم همه رفتند آنکاه یکی را بمخیم فرستاد تا صورتی معلوم کند

آمد و گفت علی بك سوار شده است و فراشان خیمها فرو می گیرند سلطان نیز سوار شد و در قفای لشکر براند تا چون بطل خانه رسید از امرا چندی را یافت پیش آمدند و از علی بك پرسیدند صورت واقع با ایشان گفت با تفاق روانه شدند و لشکر مغول ولایت را غارت کردند و سلطان با جمعی از جوانان بکوشه متوقف شد تا مغول از غارت بازگشتند و بسیی و اجتهاد بسیار طبل خانه و باروبنه و غنیمت را بسلاامت ازان ورطه بیرون برد و چون پیشتر آمد جوقی را از نوکران یافت بعد از استفسار گفتند علی بك از شما رنجید و بغایت غضبناك است

سلطان گفت باری حال و قضیه چیست و اکنون کجاست گفتند در فلان منزل فرو آمده باسیدی حسام استراحت کرد و در آب رفتند و شمارا بسیار طلب کرد خبر دادند که ایشان براهی دیگر برولایت نگیسار تاخت کردند و بدین واسطه طیره شد

امرا ازین حال ملول و متوهم گشتند

سلطان ایشان را تسلیت کرد و گفت چون او خطاب و غناب آغاز نهد شما هیچ مگویید تا من جواب او بصواب بازدمم و چون بلشکرگاه رسیدند علی بك اظهار رنجش را سوار شد و التفات نکرد و کفهی زبان حال دران ساعت این بیت بر سلطان انشاد می کرد و منادی غیب این سخن در گوش او فرو می خواند که

بیت

ومن اضیع الاشياء مهجة عاقل یجوز علی حوائثها حکم جاهل

و چون فرو آمد سلطان پیش رفت و عادت چنان بود که همیشه جهت سلطان قیام کردی و تواضع نمودی و شرط توقیر و تجلیل بجای آوردی دران وهله بیشابیش تکلفی نکرد و سخنی نگفت (انف فی السماء واست فی الماء)

شعر

اسد علی وفي الحروب نعمة تخشى وتهرب من صغیر الصافر

و بعد از زمانی گفت خبر چیست

سلطان گفت از هر چه سؤال رود خبر داده شود

گفت کجا بودید

سلطان صورت واقع باز گفت

گفت چون بود که از ما باز ماندید

گفت ازان جهت که مارا رها نکردید که در حوالی شما فرو آیم و طریق آنست که چون بدشمن نزدیک آیند متفرق نکردند و مجموع و مضبوط فرو آیند تا اگر قضیه واقع شود زود بمدد هم دیگر توانند رسید و شرط تعاون و تقاضای بجای آورد تا چشم زخمی نرسد و کمر ناموسی حادث نشود و دشمن بحال مکیدی نیابد چه سواد چندانك انبوه ترا خوف و خطر ایمن تر چنانك بیان رسالت ازان عبارت می کنند که (علیکم بالسواد الاعظم) و زود شطرنج برین مدعا دو حجت قاطع و دو انمودج نافعند چنانك مهرهای نزد مادام که

غلبه باهم دريك خانه باشد دوتايسه تا يازياد از قفاي دشمنان و ضرب مخالفان مأمون و محروس باشند و اگر ناگاه يكي از ايشان از اشباه و اخوات خود قارذ گردد بر سرش فرو كوبند و بخواري از خانه بيرون كنند آنگاه از منصوبه قصادر ششدر محنت و بلا گرفتار شود و ده هزار نقش بايد انكيخت تا بعد از مدت طويل بر بساط انشاط خانه كير شود يا نشود و شاه عرصه شطرنج چندانك با خيل و خدم خود باشد و فرزني كه دستور فرزانه و وزير يكانه است در پهلوي او نشسته و مينه و ميسره با سنان نامدار و پيلان دشمن شكار آراسته و برابر او پيادگان جان باز صف كشیده و رخ بر دشمن نهاده لا جرم در مقر دولت و مسند سعادت نمکن و مستظهر باشد و از شاه رخ نكبت مصون و محفوظ و اگر روزي از فرزني بنده احتياط بيرون افتد و از خول و حشم تنها ماند بدسكالان فرصت غنيمت شمارند و برو تاختن آرند و او را بكمتر پياده شهوات زوال و دمار و گرفتار و رطه خسار و بوار سازند و ديگر آنك فرمودي كه تا وقت دق الطبل سوار مشو و شما پيش ازان بساعتی چند سوار شديد و بما التفات نكرديد و مبالات نموديد

بعد ازان سلطان گفت طبل خانه و بنه كجاست

درهم نگاه كردند و گفتند مارا معلوم نيست

سلطان گفت چون شما از طبل و علم كه علامت اجتماع لشكر و نشان رحلت و نزولست خبر نداريد ما شمارا چون توانيم يافتن و از كجا جويم چون جهت بارخانه ملول شدند و گمان بردند كه بغارت برده اند

سلطان از صورت حال اعلام داد و گفت بمدد و مساعدت اين امر اكه با من بودند مجموع را بسلامت بيرون آورديم و بمأمن رسانيديم

ازين سخن شادمان گشت و خوش برآمد و امر از خطاب او ايمان شدند

پس بفرمود تا تمام مواشي كه غارت کرده بودند از مغول و حواشي بعنف باز گرفتند و همه را از خود ملول و متفر ساخت و همان روز لشكر « صاغار » بدان واسطه از وروي كردان شدند و عقايد ايشان در حق او فاسد شد و دل در گون كردند و ديگر با او اتفاق نمودند و اين حركت سبب بدنامي او و شادكامي دشمنان گشت

و سلطان را دران نهضت معرفت شرايط تاخت و شيخون بر دشمن و تدبير و تقدير مداخله و مخارج آن و ديكر رسوم و قواعد جهانداري و شهر ياري و يوسون و ياسا حاصل آمد

شعر

قد عشت في الناس اطواراً على خلق شقي وقاسيت فيها اللين والفظعا
كلا بلوت فلا النعماء تبطرنى ولا تخشعت من لا وائها جزعا
لا يملأ الهول صدرى قبل موته ولا اضيق به ذرعاً اذا وقعا

على بك بسواس مراجعت نمود و سلطان بايد معاشي و بي ساماني او مدارات مي كرد و ايا مي در خوف و رجا مي گذرانيد نه اختيار آنك قضاي بر سنن حكمت و طريق نصفت و معدلت كما هو مأثور من السلف بفصيل رساند و نه رخصت آن كه دست از ملايهت اشغال و مناصبي كه در صدد آن بود باز دارد و پاي در دامن عزرات و فراغت كشد و با وجود اين اضطرار و انحصار يك لحظه ويك لمح از غائله شروتيه ضرا و ايمان نبود و پيوسنه اين بيت ورد زبان داشت

شعر

أليس من الخسران ان لياليا تمر بلا نفع و تحسب من عمرى

وفات يافتن « پير حسين » والي « ارزنجان » و آمدن

« قليج ارسلان » پيش « على بك »

دراثنای آن حال خبر رسيد كه والي ارزنجان را روز و روزي تمام شد و رخت از منزل غمور بسر اي سرور كشيد و بعالم آخرت پيوست نواب و نزد يكان او چون اين خبر بشنيدند پيرامن او در آمدند و گفتند پوشيده نيست كه ارزنجان قديماً با آبا و اجداد شما تعلق داشت و امروز والي آن ولايت وفات يافته است و شهر مسيب گذاشته و اهالي آن خطه بحسب تعلق قديم شمارا خواهان و « قليج ارسلان » كه اميري بزرگ و صاحب راي و شجاعتست و هوا خواه و مطيع دران حدود ساكن و در صدد آن كه باستقلال آن بعه فرو گيرد و اين مهم كفايت كند فكيف كه قوت و شوكت شما اضافت علت

کرد و مدد حصول این بغیت و وصول بدین امنیت شود که آنکاه بسرعت و سهولت آن کار ساخته شود و آن مأمول ب نجاح موصول گردد و امثال این افسانهها گفتند و افسونههای دمیدند تا رغبتی در خاطر او بدید آمد و همت بر امضای عزیمت مصروف گردانید و با سلطان دران باب استشارت کرد و در موارد و مصادر آن سخن پیوست

سلطان گفت شکی نیست که این رای بصواب نزدیکست و این کله بصلاح مقرون و آن بقعه را با شما تعلق قدیم ثابت اما معلوم نیست که اهل شهر ما را می خواهند و میلی و ارادتی بطرف ما دارند و تا غایت از امارات این معنی چیزی بظهور نرسید و صورتی پیدانشد و دیگر از آن عهد باز که ایشان بخاندان شما تعلق داشتند تا اکنون يك قرن گذشته است و ایشان درین مدت در حکم دیگران بوده و هوا و ولای ایشان ورزیده و اوامر و نواهی ایشان را امتثال نموده باید که ما را از رضا و رغبت ایشان صورتی معلوم شود تا اگر سعی کنیم و اجتهادی نمایم ضایع نباشد و کوشش عبث نیفتد

شعر

کناتلح صخرة یوما لیقلقهـ فلم یضرها واوهی قرنه الوعل

و امروز ما را از آن نزدیکتر موضعی چند هست در مأخذ از آن سهل تر و تدبیر و تسخیر آن مهم تر که متضمن اغراض کلی است و با وجود قریب و سهل المرام در بعید و صعب المتناول شروع کردن از سنن عقل و صوب صواب منحرفست و در سنن رای و رویت محذور و محظور چه گفته اند

بیت

إذا حصل القریب وفیه سلم فلا ترد الکثیر وفیه حرب

و چون این بقاع در حیات تملک و تصرف آمده باشد شوکت و عدت مامتضاعف شود پس تحصیل آن با آسانی میسر گردد و تسخیر و تذلیل بطریق اسهل متمشی شود چه هر دشوار با آسان حاصل شود چنانکه هر مجهول بمعلوم مفهوم گردد و تواند بود که

« قلیچ ارسلان » را این رای موافق مزاج نیفتد و این خشت در قالب ارادت او ننگینجد و نخواهد که این فکر بجایی رسد و این نقش صورت بندها چه هرگاه که سیواس و ارزنجان یکی شود و او در میانه محصور خواهد ماند و نیز ممکن که او را هم ازین نوع فکرها باشد و ازین جنس رایها افتد

فی الجملة چند آنک سلطان بحجت و برهان با ایشان می گفت در انکار و اصرار می افزودند و مقدمات عقیم و تدبیرات سقیم می انگیختند تا عاقبة الامر برای خود متفق شدند و متوجه ارزنجان گشتند

سلطان با خود گفت (درهم فی خوضهم یلعبون)

مصراع

کر نکسلد این رسن خوش است این بازی

و قلیچ ارسلان که در تحصیل این مرا دو تیسیر این مر تاد اصل باب و اوثق اسباب ایشان بود و بر مظاهر و معاضدت او اعتماد کلی داشتند در بدایت امر و فاتحه حال از اتفاق و اتباع امتناع نمود و قضیه (اول الدن دردی) صادق شد

علی بك و اصحاب او متحیر ماندند نه استبداد و استعداد آنک قطع نظر از او کرده عزیمت خود بامضا رسانند و نه احتمال و استقلال آنک او را عاق و عاصی رها کرده باز کردند و هر کس رای می زدند و مصلحتی می دیدند و آخر الامر بران آوردند که علی التقدیرین از تألیف و تأنیس قلیچ ارسلان و استحضار و استشهاد او چاره نیست و از سلطان انتصار و استظهار جستند و گفتند این مهم بحسن تدبیر تو ساخته می شود و این قضیه بمدا هتمام تو انتظام می پذیرد چه معلوم و مقرر است که بسخن هر کس التفات نخواهد کرد و اگر او را درین مقام بکنذاریم از ما محجوب گردد و مادر چشم او بی وقع شویم و قضیه بمجادلت و مخاصمت انجامد و فتنها متولد شود

شعر

بك اهتلى غصن الامانى مشرا و رفتلى الدنيا وراق نصيرها
وما ظانى من نعمة الله نعمة وان عظمت الاوانت سفيرها

سلطان چون دانست که امری ناگزیر است و صلاح کلی را شامل و متضمن و اگر پای کشیده می دارد کار از دست می رود و حال مؤدی بفساد و کساد خواهد شد بی تعلل پیش قلیچ ارسلان رفت و حکایت باز راند

چون بشنید از علی بك ملالت و سآمت عظیم نمود و از سوءالندیر و رکاکت رای و رداءت معاش و شر است خلق و غلظت طبع و خشونت جانب او شکایتها کرد و از اتفاق و اتساق ابا و امتناع بنوعی نمود که سلطان از رفتن بشیمان گشت اما بحکم وقت پدر هر چه می گفت با او موافقتی می کرد و مصالحت را مجاراتی می نمود و گفت برین سخن اعتراضی ندارم و درین مدعا انکاری و یقین می دانم که ترا از صحبت او جز وحشت و ضجرت حاصلی نیست چه عظیم سفله دوست و اراذل پرور است و بامرد خردمند و اهل اعتبار امتزاج و اختلاطی ندارد اما چون عزیمتی کرده است و قضیه کلی را متصدی گشته و در تمشیت آن استمداد از توجه تومی کند و استصواب از رای مشکل کشای تومی نماید و مترصد حضور عزیز و مشافهه کریم است بهر حال اگر تجشم نمایی و مردی و مردمی را کار فرمایی و حسن ظنی که مرا در پاك سیرتی و نیکو محضری تو حاصلست فاسد نکر دانی و دست رد بر سینه من که اعتماد بر کرم تو کرده ام باز نهدی و از انجا که وفور قوت و شمول اریحیت تست بی تبرم و تلغم بر خیزی تا پیش او رویم و او را برانچه مقتضای صلاح امور و نظام جمهور باشد ارشاد کنیم از صواب عاجل و ثواب آجل خالی نباشد و از مکارم ذات و محاسن صفات تو بدیع و بعید نیفتد و من در اسعاف این مسؤل و انجراح این مأمول نمون منت و مرهون ذمت و مکرمت تو باشم و اگر علی بك را اخلاق مذموم و افعال منکراست جانب شریف را سکینت و وقار و احتمال و اضطبار از ان بیشتر است

شعر

ومن لا یفیض عینه عن صدیقه وعن بعض مافیة یت وهو طاب

و می اندیشم که اگر رکاب عزیمت رنجبنداری و عنان توجه بازگیری ناگاه غباری از میان برخیزد و زلال محبت قدیم بشوایب فساد ذات الین ملوث و مکدر گردد و نعوذ بالله مضرت این وحشت و معرت این دهشت تخریب بلاد و تشویش عباد و شتات شمل و بتات جمع سرایت کند و چه لازم که بی هیچ موجبی و ضرورتی آوازه نسیان حقوق و عصیان

و عقوق در عالم فاش گردد و بی واسطه حجابی در میان آید که بتشویر اعتذار و دهش استعفا و استغفار و کفایت مصالحت و مسالمت احتیاج افتد اکنون حال از دو وجه خالی نیست ارزنجان مستخلص شود یا نشود و بعون الله تعالی و میامن توفیقه اگر این مرام بحصول وصول گردد ایالت آن خطه منحصر در ذمت همت و ربقة حکومت تو خواهد بود چه من قبول نخواهم کرد و سیدی حسام با او مثبت جان دار باتن و ممکن نیست که او را از خود دور کند و اگر تدبیر موافق تقدیر نیاید و آن صید در کند مراد نیفتد خرابی آن ولایت وضعف و انکسار عسا کر و اجناد آنجا خود از جمله ضروریات است و لا محاله فتور و ثبور ایشان مستلزم قوت و قدرت تو خواهد بود پس بر هر دو تقدیر این نهضت ملایم حال و موافق معاد و مال تست پس تقاعد و تبعاعد را مقصود چه باشد و تسکسل و توانی را موجب چه

سلطان چون سمند بلاغت برین سیاق راند و سکه سخن بدین صیانت نشاند غریم را شمس طبعیت رام شد و حرون نفس خوش لکام و از خشونت جانب بلین مقادت آمد و از صعوبت مرام بسهولت مأخذ گرایید و سلطان دانست که تیر تدبیر در مجاری غرض غرق شده است و کمند سعی در کردن مطلوب حلقه گشته سیاق سخن از منطی دیگر آغاز نهاد و فقاغ معنی بطریقی دیگر کشاد و مطمح نظر هم نصیح آن ماده داشت و مطرح قصد علاج آن سوء المزاج تا قلیچ ارسلان را که چون شیر و شمشیر تندی و تیزی می کرد بتیغ زبان و سحر بیان در قیاد انقیاد و قبضه اربیتاد کشید و تابشیر اجابت دعوت و قبول کلت بر سیاهی اولایح و لامع دید آخر الامر کردن نرم کرد و زمام اختیار بدست سلطان داد و گفت

بیت

اختیاری نیست ما را و رکنی گوید که هست مابدست یار داریم اختیار خویش را

اما آمدن خود را بحضور سیدی حسام مقید گردانید سلطان چون دید که آن مبتغا هنوز از عقد امتناع مستخلص نشده است و آن مرام از حجاب تعذر بیرون نیامده از جهت ازاحت آن علت و ازالت آن حجت کلکون فصاحت را میدانی دیگر داد و تیر سخن از شستی دیگر کشاد و گفت تمسك بامثال این تعللات

شاغل و تملکات بلاطائل مبنی بر کثافت ذات الین و کراحت جانبین تواند بود و بحمد الله تعالی
مناهل مصادقت از غبار مدهانت و مذاقت مصفا است و آینه خلعت و اتحاد از زنگ رعونت
وریا معرا و محلی (شرط الالفة ترک الکلفة) شراب محبت و مودت چندانک از دردی تکلف
و تعسف خالص تر بمذاق دوستان خوش کوارتر و ابای ممالحت و مصالحت هر چند از شوب
اغراض صافی تر در کام عزیزان لذیذ تر (بالساعدين تبطش الکفان)

بیت

اخفض جناحك للصديق وكن له كتاب على اولاده يتخذب

در جواب گفت چون علی بك جان خود را که عبارت از سیدی حسام است از من
دریغ می دارد من جان خود را چگونه با او در میان نهم
سلطان ازان جهت که با او می ساخت و مناسب هر مقامی شعبه می نواخت توطیه سخن
اورا التزام شرط کرد و گفت مقصود از تفادی ازین اقتراح و تمادی درین الحاح آنست که
مردم را بآن نیفتد که میان شما مناجزتی قائم است یا مناصبی و مناشزتی واقع و الا سیدی
حسام را در صحبت من باستقبال تو خواهد فرستاد و او خود بر غبت صادق و اعتقاد جازم بالتقای
لقای شریف مبادرت خواهد کرد و بلوازم آداب خدمت قیام نمود
قلیج آرسلان این سخن بسمع رضا اصفا کرد و قضیه برین منہاج قرار گرفت
سلطان پیش علی بك آمد و مخاطباتی که رفته بود مفصلاً در سلك بیان و سبسط
عیان کشید و صورتی که مقرر شده بآدا رسانید

علی بك در مبادی حال که صورت مناهضت و مظاهر ت قلیج آرسلان بشنید عظیم
مستبشر گشت و انبساط و ابتهاج تمام بر بصره او ظاهر شد اما در ثانی الحال که از طلب
سیدی حسام واستحضار او آگاه گشت تقلص و تقبض در صفحه جبین او پیدا شد و از
ارسال و اشخاص او امتناع نمود و بر منع ورد آن ملتزم دلائل سقیم و حجتهای نامستقیم
می آورد

سلطان ساعتی سکوت کرد و عنان سخن باز گرفت تا چون نأثره آن حدت روی
بأنفعا نهاد و آتش سودای آن غضب خامد گشت آنکاه گفت اگر تو با او درین توقع
سهل و طلبه مختصر مناقشت نمایی و طریق مجادلت و مطاولات پیش گیری از آمدن او و رفتن

مارزنجان بیاید گذشت و بساط این آرزو در باید نوشت بل مکر و هی چند دیگر را که
در حساب نیست و از خیال خالی مترصد و مترقب باید بود و متعهد شد که سیدی حسام را
پیش او برده بسلامت بدو سپارد
اکنون بر ارباب فطنت و بصیرت پوشیده نباشد که هر کرا همت درین نصاب باشند
و میل خاطر بامثال این فضول و قبایح ریاست و سیاست ازو چگونه آید و مردم از دولت
او بکجارسند (برق لوگان له مطر)

شعر

ابر اگر آب زندگی بیارد هرگز از شاخ بید بر نخوری
بافر و مایه روزگار مبر کزنی بویا شکر نخوری

و سلطان اگر چه نقد این بازار و متاع این خریدار نبود و کوهری نه در خور این
سلك و طرازی نه بر قد این جامه و در صحبت علی بك چون شمع پیش کوران و سلیمان
در میان موران بود اما بالضرورة الوقتیه چنانک معهود شبایل کریم و معتاد خصایل عظیم
اوست رعایت حقوق ممالحت و مصادقت را در هیچ وسعیم با او موافقتی می کرد و در بوس
و نفیم مرافقتی می نمود و می گفت

شعر

و ذی سغه یواجهنی بجهل فاکره ان اکون له مجیبا
یزید سفاهة و ازید حلاً کمود زاده الاحراق طلیبا

در خبر است که از امام غالب علی بن ابی طالب کرم الله وجهه پرسیدند که ابن علوم و آداب
از که آموختی و این فضائل و کمالات از کجا اندوختی گفت از جاهلان و بی ادبان
گفتند چگونه گفت هر فعل ناشایسته و قول ناپسندیده که از ایشان می دیدم و می شنیدم
از آن احترازی کردم و ضد آن را کار می بستم (حکایت) آورده اند که در شهر بغداد
شیخی بود صاحب کرامات عالی مقامات نیکو سیرت با کیزه سزیرت در بر روی خلایق بسته

و نیجه نفس ببازوی ریاضت شکسته اخلاقی چون آب زلال جان پرور و انقاسی چون
نسم شمال فرح کستر همواره تخم نیکویی کاشی و دامن عصمت از گردنهای و ملاهی پاک داشتی

بیت

محب فی جمیع الناس اذکرک اخلاقه الفرح حق فی اعادیه

و این شیخ را مریدی بود بخلافت خلق موصوف و نجائت طبع و رجاست نفس مشهور
و معروف دیوی در صورت مردم پیدا و شیطانی در کسوت انسان هویدا همازی که در عیب
جویی چون ترکس سر تا پای چشم بودی و در تند خوئی و یاوه گوئی سوسن صفت پای
تا سر زبان مقتابی که سک نفس را طعمه از گوشت برادران دادی و چون کرک در پوستین
مردمان افتادی اگر صد هنر دیدی بعیب بر آوردی و اگر بر عثرتی اطلاع یافتی بارمغان
پیش این و آن بردی

بیت

انفاسه کذب و حشو ضحیره دغل و صحبته سقام الروح

و در جمیع حالات و مقامات مخالف رای شیخ رفیق و یک سخن موافق طبع او نکفتی
و شیخ باناهمواری او می ساخت و در پوته احتمال می سوخت و می کداخت
تا روزی یکی از مریدان صالح که زبده جمهور و محرم غیبت و حضور بود بشیخ گفت ای قطب
فلک صفا و ای مرکز دایره وفاق و وفات را مقاسات جلالت این وقاح چه لازم است و معانات ثقل صحبت
این بی فلاح چه ضرورت اوقات عزیز تو منقص می دارد و پیوسته با تو طریق لجاج
و حجاج می سپارد مشرب حضور از و مکدر است و شیوه صلاح و سداد از و نا متصور لیس له
حظ فی الدین و لا نصیب فی الایمان و الیقین اخلاقه ذنیه و افعاله رذیه و شیمه غیر مرضیه
ذو حسب دنی و لسان بذی و خلق ذمیم و خلق ذمیم مصادقه غرور و مجانبه امن و سرور

بیت

تراه عابساً فی کل حال و مبهوتاً علی مر الیالی

فارسیه

طاوس نه که در جات نکردند سیمرغ نه که بی توانم تو برند
بلبل نه که بر نوای توجامه درند آخر تو چه مرغی و ترا با چه خورند

شیخ گفت ای برادر آنچه کویی محض شفقت و مهربانیست و سخفی که می رانی عین
حکمت و خرده دانی اما تا معلوم باشد که من از مساوی اخلاق او محاسن شیم می آموزم
و از ناسازگاری او فضیلت صبر و برد باری می اندوزم مرا از رذایل او فضایل
ملکه می گردد و از فضایل او نصایح مستفاد می شود

مصرع

فیضدها تبین الاشیاء

القصه سلطان سیدی حسام را مصحوب خود گردانیده بموعدی که قرار رفته بود
حاضر شد و قلیچ ارسلان باجمعی از خواص خود آنجا مترصد بود بهم رسیدند و حکایتی
چند گفتند و شنیدند و بعد از الحاح و الحاف بلغ قلیچ ارسلان را پیش علی بك آورد

رقن علی بك بارزنجان و سائر وقایع و حوادث

و باتفاق متوجه ارزنجان گشتند و بر ظاهر شهر نزول کردند و از اهالی شهر قاصدی
نیامد و بهیچ گونه میلی و رغبتی نمودند

علی بك با امرای مشورت پیوست که در شهر بچه طریق مدخل سازد و جنگ بر چه منوال
اندازد اختیار بر آن آمد که در طرف شرقی میان شهر و ولایت بنشینند و بخرابی مزروعات
و قطع درختان و قلع باغ و بوستان مشغول شوند

سلطان گفت چون ما را همواره از طرف سیواس صادر و وارد متردداند و اذنان
لشکر مترادف اولی آن که بر آن صوب نزول کنیم و قاصد فرستیم تا آیندگان سپاه ما از راه
ارزنجان توجه نمایند تا از ضرر دشمن ایمن توانند بود و کوچ کرده بدان ناحیت
نزول کردند

قلیج ارسلان در تشهر این رای واعلام حکم تهاون نمود و مردم سیواس بی شعور از راه معهود می آمدند و لشکر ارزنجان يك يك می گرفتند واسب وجامه وساز وسلاح می ستند و بعضی را مأخوذ می گردانیدند و بعضی را عور و برهنه می گذاشتند و خانی بسیار بدان حادثه مبتلا شد تا روزی با اهل ارزنجان مکالمه پیوستند و قرار بران شد که از امرای شهر مثل «امیر طغرل» که از «جلایر» بود و سلطان او را خال کفتی و امثال او چندی دیگر از معارف و متعینی چند از امرای علی بك بمقامی معین بایکدیگر مفاوضه کنند تا قضیه بجه منتهی می شود و سخن برچه قرار می گیرد

امرای شهر بروفق مشروط بیرون آمدند و از امرای علی بك سلطان و قلیج ارسلان و سیدی حسام متوجه شدند و فریقین بایکدیگر مخاطبه آغاز نهادند امرای شهر گفتند شما از ما چه می خواهید و غرض از آمدن چه دارید سلطان گفت مدتیست تاجد امیر مارا شما اماتی هست و شما تا غایت در رد آن تقصیر کرده اید اکنون آمده ایم تا حق خود از شما انتزاع کنیم اگر بحکم (ان تؤدوا الامانات الی اهلها) بطیب نفس و صفای خاطر تسلیم کردید نزاع مرتفع شد والا شمشیر حکمی عادل و حاکی فاصل است قطع و فصل قضا یا نیکو داند و عنقریب حق مستحق رساند

شعر

ماض وان لم تمضه	ید فارس	بطل و مصقول وان لم یصقل
یتناول الروح البعید	مناله	عفواً و یفتح فی القضاء المقل
یغشی الوغا فالترس لیس بجنه		من حده والدرع لیس بمعقل

در جواب گفتند آن بقعه ملک فلان کس بود و «اخی اینک» از و خریده است سلطان گفت شما را که امین مایید بر ماد عوی نمی رسد اول امانت تسلیم کنید بعد از آن هر کرا دعوی باشد باما مشاره کند و نزاعی که داشته باشد بتقریر رساند چون از جواب قاصر آمدند گفتند شما را این تشدد و تحکم و قی رسد که از شما ضرب شمشیری مشاهده کرده باشیم و از باس و سطوت شما کوشالی خورده چون از قبض و بسط شما فارغیم و از رد و قبول شما مستغنی شما را کردن چرا نهیم و تن در مذلت و معرت چرا دهیم

سلطان گفت حالا در بحث معقول و مشروع الزام یافتید و از هذر و مذر خود در لکنت بکم و حصر گرفتار ماندید و فردا که کار بجنگ و نبرد افتد و قضیه بر کض و طرد انجامد واسب در میدان مناوشت اندازیم و دست بمصارعت و مقارعت یازیم شمشیرکاری مردان مشاهده کنید و چابک سواری و نیزه گذاری کردن معاینه بینید و بدانید که

فارسیه

بقدر خویشتن باید زدن لاف کد زردوزی نداند بوریا باف

چون سخن بد بخارسید هر يك از فریقین بمقام معهود خود عود کردند و علی بك خواست که بحوالی شهر رود و بر آب فرات سایه بان زده تفرجی کند چون متوجه شد معدودی چند با او رفتند و اکثر عساکر درخیم بودند و بعضی متفرق و بمهمات و مصالح خود مشغول که ناگاه ازمیان شهری کردی بر خاست و فوجی بیرون آمدند مردم در گفتگو افتادند و هر يك سخنی می گفتند

سلطان چون حال چنان دید ساز حرب بپوشید و سوار شد و لشکر ارزنجان سه جوق شدند هر جوق پانصد سوار و از لشکر علی بك قرب صد و پنجاه سوار فراهم آمدند سلطان علی بك را سوار کرد و «بر علی» و «خضر بك» را بمیسره فرستاد و «قلیج ارسلان» را بمیمنه و خود بادیگر نوکران بقلبکاه باستاد

علی بك چون آن حال مشاهده کرد خوف و رعب برو مستولی شد و جبن و فزع بردل او غالب گشت و عنان بجانب مخیم تافت و آهنگ کریر کرد سلطان عنان او بگرفت و با کراه بصوب دشمن کشید و بامقدار پنجاه سوار بر قلب دشمن زد

علی بك چون بحال کریر نیافت بسلطان گفت ازمین جدا مشو چون میمنه و میسره عنان ریز سلطان دیدند قوتی و جرأتی در ایشان پیدا شد و بادی منشرح و املی منفسح هر جوقی روی بفریم خود نهادند و عنان بباد پایان دادند و از صفحه تیغ آسمان کون سیلاب خون بر خاک ارزنجان روان گردانیدند و بنوک سنان صخره شکاف امعا و احشای دشمنان از هم فرود دریدند و سلك جمعیت ایشان از هم فرو کیستخت بعضی مقتول و مکبول گشتند و بعضی مجروح و مقروح در شهر کریر میخند و بیک عزیمت درست که

سلطان بظهور رسانید بامعدودی چند لشکری بشکست و فتحی چنین بر کار نشاند و نام و ناموس مملکتی قائم کرد و در ساعت مکتوبی بامرای شهر نوشت که از ما ضرب شمشیر خواستید عجاله الوقت را بر بساط مبارزت پیاده فرو کردیم و پیش روی فرستادیم و پیدا شد که قصب السبق کراست و قول که دروغست و دعوی که راست و هذا غیض من فیض

شعر

وتعلم انی فی الحروب اذا انتظت بنيرانها الليث المموس المجرب
وقد علم الابطال انی زعيمها وانی لدی الحرب الشجاع المرجب

و باوجود مناهضت و مناصبتی چنین و کوشمال دشمن و اقامت ناموس این سبی و کوشش پیش علی بک مشکور نیامد و این اجتهاد و انتهاض در طبع جامد و قریحه خامد او بهیچ وجه مؤثر نیفتاد اما آن جرأت و بسالت در دل خواص و عوام و قبی عظیم یافت و هیبت و شوکت سلطان در چشم مردم زیادت شد و همگنان را معلوم و محقق گشت که این فتح بپایان اقدام و اقتحام سلطان قائم شد و بقوت صراحت و شهادت او بر دشمن ظفر یافتند

بیت

تیغ توقطع و فصل کار دشمن هر جا که برفت سرخ رو باز آمد

و لاجرم هرگاه که هدایت الهی و عنایت نامتناهی بران جمله جاری شود که شخصی را از اشخاص بشری بتوفیق و تأیید خود از ابتای نوع مستثنی گرداند و لباس اختصاص و امتیاز درو پوشاند و زمام قبض و بسط و منع و اعطا بدست تصرف او باز دهد هر آنکه اسبابی چنین انکیزد و لطایفی مثل این از پرده غیب جلوه دهد نامستوجب دولت و صوات او گردد و شکوه او در عقاید و ضمائر راسخ و متمکن شود

شعر

ان السعادة امر ليس يدركه اهل السعادة الا بالمقادير
مخزونة عن اناس طالبنها وقد تساق الى قوم يتيسر

لشکر ارزنجان را چون این سنک بر دندان آمد و این تیغ در سینه شکست کشف وار سردر کربان خسار و ادبار کشیدند و سوسمار صفت در سوراخ هراس و احتراس خزیدند و یقین دانستند که دل آوری پیشه مختشان نیست و درود کری کار پوزینکان و معلوم ایشان شد که اگر سیل بودند بدریا رسیدند و اگر مار باژدرها افتادند و سهم (سنلقی فی قلوب الذین کفرو الرعب بما اشرکوا بالله) در صمیم دل ایشان نشست و داغ (الجن منقصة) بر پیشانی حال ایشان کشیده شد (جاءتهم عنوان غیر بکر)

فارسیه

زهرة مردان نداری چون زنان در خانه باش و بر میدان می روی از تیر باران بر مگرد

بعد از آن واقعه خبر رسید که «ابراهیم بک دلقادر» باغلبه از عسا کر بمدد ارزنجانیان می آید قلیچ ارسلان که رسوم و طرائق آن حدود نیکومی دانست و بر مداخل و مخارج آن وقوفی شامل داشت مصلحت چنان دید که پیش از آنکه ایشان بشهر در آیند فوجی از مردان کار با ساز و اهبت کار زار پیش دستی کرده ایشان را طعمه کلاب و ذیاب و لقمه نسر و غراب سازند پس والی قیصریه «جنید» را که کوکبه سنکین داشت بکفایت آن مهم تعیین کرد و از مجموع لشکر یک هزار سوار برگزید و در اهتمام او روانه گردانید چون بموضع معهود رسیدند از لشکر کسی ندیدند و از دشمن اثری نیافتند هم آنجا نزول کردند و چنانکه عادت لشکر یان باشد هر کس بطلب علیق و ما محتاج بهر جانب پراکنده شدند

ناگاه از قله کوه سواری چند پیدا شدند و چون ثلث ساعی بگذشت پنجاه سوار فراهم آمدند و معلوم شد که «پسر قتلوبک» است در ساعت جنگ قائم شد

چون جای دشمن حصین بود و بر ایشان مشرف «جنید» گفت تدبیر آنست که ماغان بازگیریم و ایشان را بها مون کشیم تا بر ایشان ظفر توانیم یافت و جمهور لشکر ازین رای غافل الاتی چند معدود که برین صورت واقف بودند چون روی بصحرا نهادند و پشت بردشمن کردند عامه لشکر را گمان افتاد که می گریزند بیکبارگی روی بانهمزام نهادند

آنها فرصت غنیمت شمردند و در قفای ایشان افتادند و بزخم تیغ و سنان بسیاری را از ایشان بقتل آوردند و چندی را که سالار لشکر بود دستگیر کردند و باقی مجروح و مکسور کریمه روی بمسکرها دادند و علی بك ازین حال بی خبر سلطان با کوبه خود بر سیل طلیعه بطرف شهر رفته بود ناگاه غلغله شنید که از شهر برآمد و ناشاطبی در مردم افتاد و بانك می زدند و شادی می نمودند و آن غریب و غریب مردم زیادت می کشت تا ساز و آلت جنگ پوشیدند

سلطان چون آن حال مشاهده کرد پیش امیر کس فرستاد که اهل شهر سوار و پیاده در سلاح رفتند و مکمل شده بیرون می آیند طریق آنست که لشکر مساح و مرتب شوند تا چون ایشان از شهر بیرون آیند و بما نزدیک شوند بر سر ایشان تازیم و تا ایشان بشهر رسیدن بسیاری را دستگیر کرده باشیم و فرصت دریافته

این خبر بعلی بك فرستاد و بتبینه ساز جنگ و ترتیب لشکر مشغول شد چون خبر بعلی بك رسانیدند سوار شد

سلطان چون بدور رسید او را مست یافت تا حدی که مهتر طبل خانه را بشمشیر زده و بحال مرك انداخته بود چون او را بی شعور دید با او سخن نکفت و چون مسافتی پیش رفتند لشکر از شهر بیرون آمده صفهای آراستند

علی بك برد سر جسر رفت و خواست که بر ایشان حمله برد سلطان پیش آمد و گفت تعجیل مکن تا لشکر مجموع و مرتب شود آنگاه حمله بریم

در جواب گفت پنداری من این کار را مثل شامی دانه و از مباشرت و ممارست آن قاصرم سلطان گفت اگر می دانستی تدبیر بر وجهی دیگر می کردی چه اگر ایشان بر تو حمله کنند ترا قوت مقاومت ایشان نخواهد بود و ضرورت روی بگریز آوری و چون تو پشت نموده باشی جمیع لشکر منهزم شود و ناموس برباد رود فی الحال که این سخن بشنید باز کشت و لشکر خود را از جسر دیگر بگذرانید

سلطان نیز با کوبه خود متعاقب او بگذشت و قلیچ ارسلان با فوجی بمینه آمد و آتش حرب مشتعل شد

سلطان پیش علی بك دوانید و گفت فتح و فیروزی روزی باد نمود امروز ثبات قدم می باید و بتوفیق الهی نصرت و ظفر را منتظر بود

سلطان رایش خواند و قضیه جنید و انهزام لشکر بر سیل اجمال در میان نهاد سلطان بی تغییر و تحیر گفت تزلزل و تقاضی بخود راه نباید داد که بیاری باری جل جلاله همین ساعت جبراین کسر و جمع این شمل بر وجهی اکمل و نوعی اجل بجای آورده شود و ذلك علی الله یسیر

علی بك قلیچ ارسلان رایش خواند و قضیه جنید با اوباز راند اواز استماع آن خبر برهم رفت و فکر هر دو بر آن قرار گرفت که مردان دل آور و مبارزان نام آور را که در قلب و جناحین اند بقلیچ ارسلان ملحق سازند و او در مقابل دشمن آید تا ایشان از جسر باز کردند و بطرف معسکر روند

و این فکر خطا و رای ناصواب بود و نتیجه آن بعینه قضیه جنید می بود چه روی از دشمن گردانیدن و قفا نمودن او را بر خود چیره ساختن باشد مع هذا قلیچ ارسلان با خلاصه لشکر بادشمن مقابله کرد و قلب ایشان را اندکی بپس نشاند و از میسر ایشان مثل « طغرل بك جلایر » که مردی مبارز و نامدار بود و برادر « امیر مظهرتن » بر قلیچ ارسلان حمله کردند

چون آن صدمه بدید از علی بك مدد خواست سلطان را بمدد او فرستاد و حال آنکه مردان کار همه پیش قلیچ ارسلان بودند

سلطان پای در رکاب عزیمت استوار ساخت و عنان توکل در دست گرفت و با مقدار پانزده سوار چون برق خاطف و ریح عاصف بر ایشان تاخت و ایشان هزار سوار بودند و هنوز مقداری مسافت در میان مانده بود که باد نصرت از مهب سعادت وزیدن گرفت و آب فتح بجوی دولت روان شد و آن مدایر پشت بدادند و از فرط اضطراب و انکسار روی بهزیمت نهادند (کأنهم حتر مستنفره فرت من قسورة) و سلطان باین قوت احدی و فردوات محمدی با آن شرمه قلیله در قفای ایشان می تاخت و يك يك را هدف تیر هلاک و بوار می ساخت تا سراسیمه خود را در شهر انداختند و قلعه را و قایه جان و واسطه امان ساختند

غرمای قلیچ ارسلان چون این انکسار و انحصار مشاهده کردند راه هزیمت گرفتند و کاری چنان معظم و مهمی اهم بیک عزیمت درست مکفی شد و خذلان بظفر و شدت بفرج منقلب گشت

و علی بک در حاتی چنان آن مقدار صبر نکرد که سلطان از جنگ باز آید و باستعجال تمام بمخیم رفت لشکر ارزنجان چون از رفتن او وقت لشکر شعور یافتند بیرون تاختند و در عقب سلطان افتادند و ازدور تیر باران گرفتند و مجال نداشتند که نزدیک آیند سلطان علی هیئت غنای کشیده می راند تا ایشان نزدیک شوند و دست بردی دیگر نماید چون آن فرصت میسر نشد ازدور برایشان تاخت (تلك اذا كره خاسرة) روی بهزیمت آوردند و خود را در شهر افکندند

سلطان مشکور السی و منصور اللوا روی بمعسكر نهاد و چون نزول کرد علی بک و سیدی حسام صم بکم بنشستند و سگینه حسد زبان ایشان فرو بست و نکفتند تو در چه کار بودی و از بجای آبی (رأيتهم ينظرون اليك تدور اعينهم كالذي يغشى عليه من الموت)

شعر

فقدك نفوس الحاسدين فانها مذبذبة في حضرة ومغيب
وفي قلب من يحسد الشمس نورها ويجهد ان يأتي لها بضرب

اما كافه امرا واعيان مملكت كه آينه دل از زنك نفاق صافی داشتند و صمیم ضمیر از مرض غرض خالی از انجا كه شرط انصاف و طریق حق است زمزمه دعا و ثنا بیوق رسانیدند و ان يكاد می خواندند و بر سلطان می دمیدند و حضرت عزت را تعالی جده سجدات شكر می آوردند و مجامره می گفتند اگر نه حق تعالی این سد محكم و طوداشم را دافع و مانع گردانیدی صرصر این فتنه هائل معموره عالم خراب کردی و سبیل این حادثه مشکل رخنه در ارکان دین و دولت انداختی و قلیچ ارسالان كه شیر شیره نبرد و بیر بیان هر گرم و سرد می زیست گفت منت خدای را كه وجود بزرگوار این مرد را سبب نجات خلقی گردانید و مساعی مشکور و اعمال مبرور او را واسطه نجات و فلاح قومی ساخت تا بلك قدم ثابت و عزم راسخ كه در كار كرد كار مملكتی پیش برد كه اگر نه پای او در میان بودی كار از دست رفته بود و آب از سر گذشته

شعر

جایی كه جواب لشكری باید داد شمشیر ترا زبان دراز است آنجا

خلایق از اقارب و اجانب و افاضل و اواسط بر نیل این موهبت عظمی شكرها گزاردند و بادراك این عطیت كبری شكرانها دادند الاعلی بک و سیدی حسام كه هر دورا عقد كینه بر ابرو افتاده بود و خنای رشك كلو كیر آمده (والحسود لا يسود) چون مدح و ثنا بحد اطرا رسید و تحسین و آفرین در صدد اغراق آمد سلطان را با آنك استحقاق آن و صد چندان بود حیای غریزی بر مزاج غالب شد و تواضع جبلی دامن كیر آمد اقطاع متالت و ارتفاع ملالت آن دو بزرگ را بوثاق رفت و گفت

فارسیه

توانم این كه نیازم اندرون کسی حسود را چه كم كوز خود برنج دراست

و روزی سیدی حسام را ماده نفاق در حرکت آمده بود و مده شقاق منفجر شده در غیبت سلطان می گفت عجب ازین مردم كه او را چندین می ستایند و مدح و ثنای كویند و حال آنك او شمشیر بدشمن ترسانید و كاری پیشاپیش نكرد و آن كوتاه نظری انصاف را چون سودای حقد و حسد دماغ مخطب گردانیده بود این قدر نمی دانست كه دشمن كه تاب قبول حمله نمی آرد و ازدور سر خود گرفته جان بتك پای می كریزند شمشیر بدو چون توان رسانیدن و مطاعنه و مضاربه با و بجه وجه توان پیوستن

مصرع

آنرا كه نیبی صفا چند زنی

آمدن اصفهان شاه خاتون از بغداد و گرفتار شدن او در ارزن الروم

و خلاص یافتن

دران اثنا خیر رسید كه جد علی بک « اصفهان شاه خاتون » از بغداد با اموال و اسباب بسیار و نقایس و تنسوخات بی شمار متوجه سیواس بود چون بارزن الروم رسید (اوردو شاه) نامی كه والی آن بقعه بود و دم از مطاوعت « امیر مطهرتن » می زد او را

باز داشته مبالغی وجوه از نقد و جنس و جواهر و اعیان و خیل و بغال از او بتعدی سته است در استخلاص اورای زدند و هر يك مصالحتی اندیشید تا آخر اتفاق کردند که لشکر بروایت او کشند و بخرابی مشغول شوند تا بصلح و مهاده در میان آید آنگاه بدان واسطه گرفتاران و اموال را از و منفك گردانند و او را از قید بیرون آرند

چون آن عزیمت بامضا رسانیدند مشایخ و موالی شهر متوسط شدند و آن غرض بحصول پیوست و بسبب مراجعت کردند چنانك گفته اند (نحن كما كنا والعناء زیادة) و اگر ای سلطان را کار بستندی و سخن معقول بشنیدندی فتوحات فراوان از هر نوع حاصل شدی و چندین اخراجات نیفتادی و تعب و مشقت سفر و لاغری شدن دواب و دیگر شداید و دوی بی علاوه واقع نشدی

و سلطان را دران نهضت اعتبار و اخبار کلی از مداخلت در قضایا و تجارب امور و اطمینان در معارك و مسالك و معرفت موارد و مصادر آن حاصل شد

و چون روزی چند بگذشت اصفها نشاء خاؤن رسید و از کرد راه جمعی را که باستقلال آورفته بودند ذکوراً و انثاء از خود رنجانید و همه را ملول و متفر گردانید و چون با علی بك نسبتی عالی داشت همکشان را مطاوعت او طوعاً و کرهاً ضروری بود

و خاتون می خواست که اختیار کلی و جزوی علی بك بدست فرو گیرد چنانك بی رضای او هیچ قضیه از قضایای ملك بفیصل نرسد بوجهی که حل و عقد « شاهزاده شیخ علی » در بغداد بدو منوط بود و تسلط کلی داشت چون علی بك را مزاجی دیگر بود غرض خاتون از و متمشی نشد و تصویری کرد که سلطان و سیدی حسام مانع این معنی می شوند و نمی خواهند که او صاحب اختیار شود بدین واسطه از ایشان کدورتی در دل گرفت تا روزی ایشان را پیش خود خواند و ملاطفتی چند فرامود و گفت معتمدی را از خواص پیش فرزندم فرستادم آمد و تقریر کرد که دختری از تو التماس می کند که از قوم و قبائل باشد و بصلاح و عفاف موصوف و از برادر زادگان من دختری هست بدین صفت آراسته و امرای بزرگ او را از من خواستاری کرده اند چون او از من دختر خواست او را پیش او فرستادم و بعد از مدتی معلوم شد که بدو التفات ننموده است و رعایتی لایق نکرده اکنون می خواهم که پیش او روید و این صورت را بنوعی که صلاح باشد بدو رسانید تا اگر ارادت دارد در جاله خود آورد و چه از آن بهتر که دو جگر گوشه خود را بایکدیگر سازگار بینم و اگر رغبت ندارد اجازت دهد تا دخترا پیش خود آورم

چون سلطان این رسالت ادا کرد

علی بك گفت تو بر قضیه که مرا واقع شده است اطلاع نداری و آن همان صورت بود که ذکر آن رفته است که با « خواجه بك » سوگند خورده بود که وضعی که در میان ایشان واقع است بادیگری نباشد مگر با جازت خواجه بك و اگر خلاف کند طلاق کما واقع باشد و آن شغل با سیدی حسام بی دستوری او بفعل پیوست

چون قضیه بغایت شنیع بود با سلطان تصریح نتوانست کرد و این مقدار گفت که من بکلمه سوگند خوردم و آن سوگند خلاف شده طلاق واقع است اکنون می خواهم که زنی در نکاح آورم تدبیر چیست این قدر فتوی حاصل شده بود که نکاح فضولی کند و امضای آن بفعل باشد نه بمجرد قول و بعد از آن قضیه زنی بخلاف مضمون فتوی خواسته بود و از وی پسری آمده

سلطان گفت اکنون تو بر حال خود باش تا آنچه من دانم بجای آورم و مقصود هم آن فتوی بود که حمل بران موجب کند و چون واقعه فاحش بود و با جده اظهار آن فضیحتی داشت سلطان گفت مرا وکیل ساخت که فلان شب آمده با تمام رسانم و ایام رمضان بود علی بك تجسس کرده از مردم شنید که فلان شب نکاح خواهند کرد بسیدی حسام گفت در شب معهود می باید که بخانه او روی و آنجا افطار کنی

سلطان شبگاهی پیش علی بك رفت با سلطان گفت سیدی حسام امشب پیش شما خواهد آمدن

چون آن بشنید برخاست و آن شب با سیدی حسام افطار کرد و پیش خاتون فرستاد که امشب قضیه در توقف افتاد و شبی دیگر قرار کردند و همان صورت واقع شد بدان سبب که هم بشارت علی بك سیدی حسام سلطان را در شب موعود دعوت کرده بود چه علی بك نمی خواست که آن عزیمت بجایی رسد و خاتون بعلت آنك غیاری از سلطان و سیدی حسام در خاطر داشت پیش علی بك رقعہ نوشت که گاهی نایب در خانه وزیر و گاه وزیر در خانه نایب بخلوت صحبتی دارند و تدبیر هائی کنند و توازن حال غافل حاضر وقت خود باش و او آن رقعہ را نکامی داشت اگر چه می دانست که برخاست و اجازت او بخانه یکدیگری روند اما بدان سبب که حشیش بسیاری خورد خیالات فاسدی کرد و توابع و حواشی را سوگند داده بود که هر چه در حق من بشنوید مرا اعلام دهید تا عید شد و مدتی بود که علی بك را با جده ملاقات نیفتاده بود بواسطه قضیه نکاح و سلطان را

نیز چون از حرکات او معلوم شده بود که آن نکاح را خواهان نیست در آن باب تهاون نموده بود و در تمشیت آن تعلل کرده

علی بك محرمی پیش خاتون فرستاد که جشن عید بکجاسازیم که خاتون نیز آنجا حاضر شود خاتون در خشم رفت و گفت رمضانی بگذشت و یکبار پیش من نیامد و یک شب در خانه من افطار نکرد اکنون در جشن عید بامن مشورت می کند او که باشد و جشن و آیین او چه تواند بود و امثال این سخنان موخش راند

قاصد چون غضب او بر علی بك عرضه داشت او نیز در قهر شد و فحش آغاز نهاد سلطان تسکین مواد وحشت را گفت حاشا که خاتون ازین نوع سخنی گفته باشد و بهر حال شمارا ادب فرزندی رعایت می باید کرد

علی بك فی الحال رقعہ بیرون آورد که بخوان تادر باب شایچه نوشته است سلطان چون بر مضمون مکتوب واقف گشت گفت الحمد لله که امیر را معلوم است که ما پیش همدیگر بی فرمان و رخصت نرفیم اما خاتون را در باره شما اہتمام و دلبستگی تمام است و مهر مادری دارد از وی تفحص فرمایید شاید که چیزی معلوم کرده باشد

علی بك یکی را پیش خاتون فرستاد که در باب من از ایشان چه شنیدی جواب داد که خود بیاید تا مشافہه با او بیان کنم

علی بك از رفتن امتناع نمود

خاتون گفت سلطان و سیدی حسام بیایند تا بگویم

سلطان را فرستاد گفت هر چه گوید باید که در جواب قاصر نشوی و مدهانت نورزی

و در مناظره مساهله نکنی و سخن باز نکنی

چون سلطان پیش خاتون رفت علی بك یکی را از خواص خود متعاقب او فرستاد تا صورت مجادله معلوم کند و غث و سمین او کجای باز گوید

خاتون گفت علی چرا نیامد

سلطان گفت حالا مرا فرستاد

گفت سیدی حسام کو

گفت خستکی دارد

گفت من پیش علی رقعہ فرستادم بخفیہ و سری باز نمودم چه لازم بود که علی رؤس الاشهاد آن رقعہ بمردم نماید و خلی را بران وقوف دهد

سلطان گفت مواجہه شرطست تا اگر با کسی خطابی و عتابی کند بموقع کرده باشد و اوراد را معذور دارند اکنون که صورت واقع در میان نهاد اگر بر کسی کتاهی ثابت گردد هر چه کند عدل باشد

آنکاء قضیہ دختر در میان آورد و گفت دوشب وعده کردی که آن کار خیر بآتمام رسانی و بعلت سیدی حسام تقاعد نمودی و تخلف کردی و این معنی دلیلت بران که شما هر دو دشمن و بدخواه منید و بضرب و دشمن من دشمن علی باشد و مثل این کلمات مجوف و حکایات مزیف می گفت سلطان گفت چون دختر ترا پسرت قبول نمی کند و ارادتی ندارد جرم از ما جرا باشد و غرامت بر ما از چه سبب نشیند اگر بمن ارزانی می داری هم امروز بقیصل رسانم

خاتون گفت چون می دانستی که بدختر رغبتی ندارد چرا بامن نکفتی

گفت چون از تو رخصت نداشتم با توجه کونه گویم

چون جواب موجه بود ملزم شد و در معایب و مثالب علی بك افتاد و ذکر قبایح افعال و فضایح اعمال او آغاز نهاد

چون بسططان تعلق نداشت خاموش می بود

و منہی علی بك مناظراتی که از جانبین رفت استماع کرد و بر مضامین آن مطلع گشت

چون خاتون را نوایر غضب منطفی شد و مواد قهر مستفرغ گشت سلطان گفت رنجش شما از همدیگر و مکاشحت و مکاوحت با هم بما تعلق ندارد و برخاست

و پیش علی بك آمد و حال باز راند و گفت اگر چیزی فوت شده باشد فلان که حاضر بود آنها کند فی الجمله ایزد تبارك و تعالی سلطان را از شر آن تهمت ایمن گردانید و دیگر میان علی بك و خاتون ملاقات نشد

و درین ایام قطب العارفین (شیخ قتلوشیر) نعمتہ اللہ بفقرانہ قالب تہی کرد و بر حمت حق تعالی واصل شد و چون سوابق الطاف الہی اقتضا چنان کرد که همواره یکی را از زمرد اولیا جهت اهدا و ارشاد و تنبیه و تعلیم با سلطان انس و الفتی باشد تا او را از مغیبات احوال اعلام دهد و بکرامات و فتوحاتی که برای او متاح و مقدر است بشارت دهد بعد از وفات او حواله بد «علی بك» نامی رفت که در قیصریہ ساکن بود و با او صحبت افتاد و اشارات او در امور عظام و خواص و عوام ظاهر التفوذ و جایز الامر بود

و چون سیمرغ روح او از مطمورہ کون و فساد بکنکرہ مآل و معاد پرواز کرد با شیخ

عادل « که در سیواس مقیم بود مؤانست افتاد و او شخصی بود در غایت حدت و نهایت هیبت متجلی باوصاف جلال بحدی که مثلاً اگر از کسی حرکتی شنید و فعلی نامشروع دیدی برو تنیدیدی و تعریک و تقریع او بنوعی کردی که موجب توبه او و عبرت دیگران بودی و این بزرگ از کیفیت کینه و حسد بود که علی بک و سیدی حسام درباره سلطان می سکالیدند اعلام می داد و از کدورتی که با او داشتند تعبیر می کرد و از سایر حالات آینده خبر می داد و تا غایت از آثار آن چیزها مشاهده می رود

و چون آفتاب بنقطه اعتدال ربیبی رسید وارجا و انجای عالم چون باغ ارم تازه و خرم گشت امرای اوس از اطراف و جوانب رسیدند و بعد از تقدیم مراسم خدمت و تمهید قواعد اخلاص و دولتخواهی و شرایط و لوازم آن علی بک را بموضع خود دعوت کردند تا روزی « امیر علی » نامی را که ببدکویی و درشت خویی مشهور و مذکور بود و نجباءت نفس و جلالت طبع و کثافت مزاج آنکشت نمای عالم بطالب سلطان فرستاد چون حاضر شد گفت می دانی که باعث براستحضار توجیست گفت نه

گفت اتفاق کرده اند که امرای مغول را بگیرند شمارا ازان می خوانند سلطان گفت (ان هی الاقتلتك) این آتش هم افروخته تو باشد و این نیرنگ انکیخته تو و چون پیش علی بک رفت باسیدی حسام که عقل کل و نفس ناطقه او بود خلوت ساخته بود روی بسطان آورد و گفت می خواهم که امرای مغول را بگیرم درین رای چه می گویی و مصاحبت چه می بینی

سلطان گفت مقصود از گرفتن ایشان چیست و فایده کدام گفت پسر حاجی شاد کلدی دشمن منست و می شنوم که بخانه برادران خواجه بک آمده است من ایشان را می گیرم تا او را بمن سپارند

سلطان گفت چون ایشان را بگیري ببدنامی و بی آزرمی در عالم فاش شوی و حکام و صنادید اطراف که این بشنوند از تو نومید و متوهم شوند و طریق عقوق و عصیان پیش گیرند و جمعی را که پیش تو ملازم اند اعتقاد در حق تو فاسد شود و بر قول و فعل تو وثوق و اعتماد نماند و بعد از ارتکاب این محظورات یحتمل که مراد تو بمحصول نرسد چه جمعی را که غریب تو پیش ایشانست باین امراتعلق نیست و شاید که او را بتو نسپارند و از سر عمیا و خبیثه عشوا بر محذوری مثل

این که مستجلب خلل و خرابی مملکتیست اقدام نموده و بی حفاظی و بدسیرتی شهرت یافته (اثنون الفاحشة و اتم تبصرون)

شعر

افق عنك لا يذهب بك التيه مذهبا فانك مخلوق ولست بخالق

و دیگر آنک در شرع مروت و مروتی روان باشد که غریبی چند که بصیت مکارم و عوارف تویی سابقه حقوقی که ترا برایشان ثابت باشد با اختیار و ارادت روی بدرگاه تو آورده باشند و بحسن ظنی که بکرم و اریحیت تو داشته پیش تو آمده و ترا بامارت قبول کرده بسبب غرضی جزوی که میسر شود یا نشود ایشان را مقید سازی و بی جرم و جنایتی خایب و خاسر در حبس نشانی و دشمن خود کردانی تا زبان بقدرح و طعن تو بکشایند و عرض ترا بدندان تزییف و تهجین بخایند و کوبند

شعر

امید واربود آدمی بخیر کسان مرابخیر تو او مید نیست شرمرسان

صواب آنست که با ایشان شیوه ملاطفت و موانست پیش گیری و بتقریب و ترحیب بنوازی و ایمن سازی و هر یک را بخلق لایق و تشریف رایق اختصاص و امتیاز دهی و انگاه بزبانی خوش و عبارتی دلکش بگویی که از انجا که وفور اخلاص و دولتخواهی شماست می خواهم که پسر حاجی شاد کلدی را که مدعی و مخالف منست و پیوسته بمکر و مفسده مشغول بحسن تدبیر بدست آرید و بمن سپارید تا صدق نیت و صفای طویت شما را محقق و مبرهن گردد و چون این حق بر ذمت همت من ثابت کرده باشید و این خدمت بجای آورده هر آنچه مسؤل و مأمول شما باشد مبذول و مقبول دارم و شمارا محل اعتماد و یکجهت دانم

چون سخن بر نهج عقل و حکمت بوده مسلم داشت و همین شخص را که بطالب سلطان فرستاده بود بخواندن ایشان روانه گردانید و باسیدی حسام گفت احتمال دارد که امرای مغول ازین قضیه شعور یافته باشند و منهزم شوند صلاح در آنست که تو سوار شوی و کودکی جاهل را بتطلع بر سر باره فرستاد

چون يك زمان بگذشت كودك دوان آمد كه امرا کریختند

علی بك اسب خواست حاضر نبود بر مرکب سلطان سوار شد و بصوب ایشان براند

سلطان بر اسب یکی از نوکران سوار شد و بدو رسید

امرا از کریز فارغ بودند و بر عادت معهود استقبال نمودند در ساعت بفرمود تا مجموع را از اسب فروکشیدند و عریان و کریان در زنجیر کردند او باش و اراذل شهر دست تغلب بر آوردند و هر جا مغولی می یافتند برهنه می ساختند تا مقدار صد و پنجاه نفر آدمی را بی جرم و جنایتی گرفتار نکال و عقاب گردانیدند

علی بك چون دید که کار خام است و رای نافرجام گفت تدبیر چیست سلطان گفت صواب دیدم قبول نکردی و فرصت فوت شد اکنون چاره می باید انکیخت که قیصریه از مغول سالم ماند و آن نیز نتوانست کرد تا جماعت گرفتاران و غیرهم مجال یافتند و ولایت را غارت کرد، بطرف قشلاق رفتند

و پسر حاجی شاد کلدی را بروجهی که سلطان بتقدمه نقش آن خوانده بود و گفته بخانه خود فرستادند و آن غرض بمحصول رسید و امیری چند از مغول در سیواس گرفتار ماندند و علی بك هر روز جهت ایشان طعام و شراب و سایر مایحتاج می فرستاد و خود در ستره شب بر در ایشان می رفت و استراق سمع می کرد تا چه می گویند

رفتن علی بك باماسیه جهت انتقام سیدی حسام و وفات یافتن

بعلت طاعون

چون مدتی بگذشت علی بك را عزیمت باماسیه و انتقام سیدی حسام مصمم شد بساطان گفت با «یوسف چلبی» بکوی ناقریان کند و صدقه بار باب استحقاق دهد که دوش جهت او خوابی پریشان دیده ام

گفت چون دیدی

گفت دیدم که سراومی بریدند

سلطان را در خاطر آمد که سراو علی بك است دلالت کنند بر آنک میان ایشان جدایی افتد و هم دران و لا با سلطان گفت خبری بکن که جهت تو نیز خوابی ناموافق دیدم گفت باری چه دیدی

پنهان داشت

تا آخر از سیدی حسام پرسید گفت دید که سور سیواس منهدم شد و تو تا کردن در و فرو رفته

فی الحال در ضمیر سلطان آمد که علی بك که حافظ و حامی ملك است وفات خواهد یافت و حراست و ریاست مملکت در گردن من خواهد افتاد و مطاقا مصداق آن رموز و اشارات بود که صحابه و اولیا رضوان الله علیهم نوماً و یقظة ازان خبر داده بودند و وثوق کلی حاصل شد

و علی بك بتوجه آماسیه خیمه بیرون زد و چون بك مرحله برفت خبر دادند که هوای آن حدود متعفن شده و با طاعون ظاهر گشته است عظیم خایف شد و پیش ازان همیشه از سلطان سؤال کردی که ممکن هست که آدمی پیش از اجل بمیرد یا ازان خلاص یابد گفت هیچ یکی ازین دو صورت قابل امکان نیست و هر دم این مسئله تکرار می کرد و سلطان گفت اگر ترددی در خاطر می آید بشهر مراجعت کنیم تا چون هوا صحیح شود و آن بلا مرتفع گردد متوجه شویم در جواب گفت چون اجل معلوم و قضای محتوم تغییر و تبدیل نمی پذیرد و مقدور البته کائن است احتراز و احتیاط را فایده چه باشد و همچنان کالمقدم رجلا و المؤخر آخری میان خوف و رجاء «آرتق آباد» رفت و در اقدام و احجام متزلزل بود تا آن مرض در میان مردم پیدا شد و هر روز سوار می شد و بعلت شکار سیران می گرد و ترجیه وقت را تعلی می نمود و ازان جهت که چیزی بلمشگر نمی داد و زری وافر در خزینه جمع شده بود و نقود و اجناس بسیار فراهم آمده در فکر آن غرق شده بود و کاه کفکی این زور را در چاهی دفن می باید کرد و کاه کفکی بعضی را ازان تجارت می باید فرستاد و مثل این سخنان و کلمات خسیس که علامت زوال دولت و اختلال نعمت و جمعیت باشد بر زبان می راند و نمی دانست که پلنگ اجل در کین است و مدت عمر همین

فارسیه

پیش ازان دم که کار بسته شود	بقناعت بدوز دیده آ
چند باشی درین کنشت خراب	پای بسته بدست آ و نیاز
دل بپرداز ازین جهنده جهان	پای درکش بدامن اعزاز

ويك سال پيش بو كه يكدم زر و يكمن غله باشكر نداده بود و با جود اين تقصير و تقصير سفرهای دور و دراز کردی و با نوکران خطاب و عتاب نمودی و باید دانست که پادشاه را در استمالت خواطر خیل و حشم و استعطاف قلوب خول و خدم هیچ مهر کیایی چون جود و سخا نتواند بود چه احسان دانه ایست که مرغ دلها بدو صید توان کرد و کرم داهی که کردن آزادگان از او در قید توان آورد

شعر

تلفظ با ثواب السخاء فانی اری کل عیب والسخاء غطاؤه
ویظهر عیب المرء فی الناس بخله ویستره عنهم جمیعاً سخاؤه

در تواریخ مسطور است و در افواه مذکور که « خسرو پرویز » را سپهسالاری بود بکمال عقل و وفور شجاعت آراسته باعی طویل و جاهی عریض داشتی و در تنسیق امور لشکر و تعظیم مصالح کشور دقیقه فرو ننگد اشقی یکی از منبیهان بسمع پادشاه رسانید که سپهسالار سرعقوب و عصیان دارد و کوش فتنه و فضول می خارد و عنقریب خلع ربقة طاعت داری و خدمتکاری خواهد کرد و پای از دائرة هواخواهی و جانسپاری بیرون خواهد نهاد خسرو با خواص حضرت وثقات دولت مشورت کرد بعد از تفکر و تدبر و تعمق و تأمل صواب چنان دیدند که او را مقید گردانند خسرو آن رای مستحسن داشت و بران جمله قرار دادند تا روز دیگر که سلك بارگاه باشراف و اعیان منتظم گشت و هر يك در مراتب خود قرار گرفتند خسرو سپهسالار را بخواند و بالاتر از موضع معهود نشاند و بمزید رفعت و کرامت اختصاص داد و ذکر فرزاندی و مردانگی او علی ملائمت الناس بر زبان راند و بر غایب و مواهب فراوان مخصوص گردانید و بجواهر و نفایس و ولایات و اقطاعات مستظهر ساخت تا غبار کینه از ساحت سینه او مرتفع گشت و ماده بغض و عداوت از صمیم دل او مستفرغ گشت و لاحاله سبب آن حقد و حق حرمان بود مالی یا جاهی و چون از حرمان بوجدان پیوست و از انچه مطلوب و مرغوب او بود حظی وافر و نصیبی ضایع بیافت عنان همت از سمت خلاف بیافت و آینه ضمیر از زنك کدورت صافی گردد که (من کثر احسانه احبه اخوانه)

فارسیه

سرای آخرت آباد کن بحسن عمل که اعتماد بقارا نشاید این بنیان
بمرد و هیچ نبرد آنک جمع کرد و نخورد بخور یخش بده ای که می توانی هان
چو چیزی از تو بغیری رسد فتوح شمار که رزق خویش ز دست تویی خوردم همان

وزرای هایون رای که صلاح حال در قید دیده بودند چون آن صورت مشاهده کردند بحضرت عرضه داشتند که فسخ عزیمت میمون و عدول از رای هایون را موجب چه بود خسرو گفت من رای شما دگرگون نکردم و از قولی که رفته بود تجاوزه نمودم و هرگز فتور تلون و تفتن در عزایم من راه نیافته است و تصور خطل و خبل در رای من متطرق نشده و اتفاق کله بر قید بود و من دران تأمل کردم هیچ قیدی محکم تر از قید احسان ندیدم و هیچ بندی استوار تر از بند عطا نیافتم چه هر بندی که بردست و پای نهند بقوت قطع و جیل حل زود انحلال پذیرد و آثر اثبات و دوامی نباشد پس دل او را که پادشاه تن است و اعضا و اجزا تبع و خدم او در قید احسان کشیدم و طوق اصطناع بر گردن او نهادم از ان جهت که اصلست و هرگاه که اصل در قید باشد فروع بتبعیت و التزام مقید باشند و امر او را مأمور و دیگرانک بند آهن بسوهان بریده باشد و بند کرم چون بردل آزاده نشیند بهیچ آلت سوده نشود و بهیچ عدت واهبت فرسوده نگردد

شعر

وقيدت نفسی فی ذراك محبة و من وجد الاحسان قیداً تقيدا

علی بك از راه « شیخ نصرت » متوجه آماسیه شد و قاعده داشتی که شب کرد خیم امرای و ارکان دولت کشتی و استراق سمع کردی شبی « سیدی حسام » و « پسر سولان » و جمعی دیگر در خیمه سلطان صحبت می داشتند بر عادت معهود آنجا رفته کوش می داشت تا چون صبح بدیدم کوچ کرد

سلطان چون بدور سید او را ملول و مقبوض دید و عادات او چنان بود که هرگز نمی خواست که مردم جمعیتی سازند و صحبت و معاشرت کنند

سلطان کان برد که بسبب این معنی ملولست
روز دیگر که به «قاز آباد» نزول کردند پیش سلطان فرستاد که می باید که در زیر
فلان درخت بنشینم تا امرا و نوکران پیش تو جمع شوند و سباط آنجا بکشند و کوی آن
وضع سپردن مملکت بود و رفتن او

سلطان بر موجب فرموده بتقدیم رسانید
و صباح روز دیگر از حال او پرسید
گفتند امروز بیرون نمی آید

و دران حدود مرغزاری بود بالوان ازهار و شقایق محشا و متنزهی باصناف اشجار
و حدایق موشا

شعر

و عقیق من الشقایق فیه شبح حل وسطه و استدارا
و هو وصفا کمثل زنجیه قد البست من معصغات ازا را

آتش خاک در چشمهای کوثر و تسنیم ریخته و خاکش باغبیر و عنبر آمیخته عرصه
دلکشتر از نسیم بهار و روضه کجرات تجری من تحتها الانهار در ختان سر برسد
افراخته و مرغان نواها درهم پرداخته در وقتی که صراف روزگار زرمغربی در میزان
داشت و سکه عهد خزان بر اوراق رزان می نکاشت

شعر

برك چون پیکان زرانده شده بر شاخ بید آب چون سوهان سیم اندوده اندر آبدان
مهرگان قارون دیگر کشت از باد خنک کیمیای ساخت کزوی برک ز رشد شاخ کان
سلطان باجمعی دوستان بدان بوستان شتافت و بگفت

بیت

خذوا بنصیب من نعیم ولده فکل وان طال المدی یتعمر

مجلس عیش بیار است و شراب خواست مطرب بنشست و ساقی بر خاست آب جام

غباراندوه از ساحت سینها فرومی شست و صیقل نغم زنگ غم از آینه دلها برمی
داشت

شعر

وما سکنت والهم یوماً بموضع کذلک لم یسکن مع النغم الغم
فلا عیش فی الدنیا لمن عاش صاحباً ومن لم یمت سکراناً بها فاته الحزم

ذوق لب ساقی پیاله را آب در دهن می کردانید و جان باب می آورد و بکام نمی
رسانید آتش شراب خرمن عقل و دانش برباد داده بود و دفتر زهد و سالوس
چون خاک در آب نهاده

فارسیه

بمال کوش صلاح و خرد بدست نید که سیر کشت دل من ز کف کوی شنید
ز قید عقل بیرون آی و شادمانه بزی که بودنی همه بود و رسیدنی برسد
شراب خور که اجل شربت بقای تو خورد تورطل کش که جهان رطلهای عمر کشید

زمانی در نشاط سراندازی کردند و ساعی از اندوه سینه پر دازی که یکی از نوکران
رسید و گفت چه وقت صحبت و هسکام عشرتست «علی بک» رامزاج برهم رفت و طارحه
عظیم روی نمود و می گوید فلانی در دیوان نمی نشیند و مهمات مردم نمی سازد
و بقضایا و مصالح مملکت نمی پردازد
سلطان گفت

بیت

فلما اضاء الصبح فرق بیننا وای نعیم لایکدره الدهر

علی الفهر سوار شد و چون بمخمر رسید اطراف درگاه از نوکران خالی یافت ابواب
و خادمی که بر در بودند خادم استقبال کرد و شرط خدمت بجای آورد
سلطان چون درآمد علی بک را دید در حرارتی سوزان افتاده و قلق
و اضطراب مفرط برو مستولی شده پرسید که زحمت از کجاست

گفت اززان من چیزی برآمده است

سلطان را معلوم شد که طاعون است چنانکه عادتست تسلیت او کرد و گفت بفضل
آفریدگار هر گرا این عارضه روی نمود بسلامت انجامید و بصحت منتهی شد و بطلب
طیب فرستاد و دایماً از خاک شیخ «قلوشیر» قدس الله سره در کیسه نگاه داشتی اتفاقاً آن
شب که صحبت بود کیسه با کمر یکی بخشیده بود و خاک ضایع شده

سلطان محقق دانست که آن مرض را خلاصی و ازان عرض نجاتی نخواهد یافت آن شب
بران حال بگذشت بامداد پیش او رفت و گفت بحمد الله از اینج دی بود امروز بهتر
می نماید

گفت تودی روز اینجا آمدی

سلطان گفت بلی و تو بامن سخن گفتی

گفت ازان خبر ندارم

فی الجمله از نبض و سینه و دیگر اسباب و علامات چنان معلوم شد که آن شب بروز
نخواهد رسانید

با «سیدی حسام» و حاضران گفت این شخص امشب در خواهد گذشت وظیفه
آنک چون وعده حق در رسد فریاد و زاری نکنید و قضیه از عامه خلایق پوشیده دارید
تا قالب او را پنهان از مردم بـ «توقات» فرستیم و شخصی را سروروی پوشانیده براسب
او نشانیم و آوازه اندازیم که امیر الحمام می بریم تا چون بتوقات رویم آنجا اظهار کرده
شرایط عزای بجای آوریم چه اینجا دشمن نزدیکست و مدعی و مفسد بسیار اگر
فاش کنیم مردم درهم افتند و فتنها برخیزد

سیدی حسام چون مردی ساده بود و بی فکر سخن قبول نکرد و چون علی بک
قالب تهی کرد یکی را پیش سلطان فرستاد که ترا می طلبد بفرست معلوم کرد که وفات
یافته است آری هر که بزیاد بمیرد و هر چه حادث شود زوال پذیرد (آنک میت و انهم
میتون) در جویبار حیات کدام سرور بالا دادند که آخرش خاکسار هلاک و بوار
نکردانیدند و در باغچه بقا کدام شکوفه را سیراب کردند که عاقبتش بذبول فنا گرفتار نساختند
(له ملک السموات والارض یحیی ویمیت وهو علی کل شیء قدير)

و این واقعه در جمادی الاولی سنه اثنین و ثمانین و سبعمائه بود

سلطان چون بیارگاه آمد مردم را دید برهم رفته و کار از تدارك و تلافی گذشته

امرا و اصحاب دیوان بروجع شدند و سوگند یاد کردند که از سخن و صواب دیداو و سیدی
حسام بیرون نروند و از او امر و نواهی ایشان تجاویز نمایند و سیدی حسام عهد
بست و سوگند خورد که در جمیع ابواب با سلطان متفق باشد و بقلیل و کثیر مخالفت
و مغایرت نوزد و سرّاً و جهراً با او یک رای و یکجهت باشد

عهد بستن و شکستن یکی بود تا لاجرم از شامت خلاف سوگند و نقض عهد فترتی
در میان لشکرافراد و همکنان از قلابه ضبط خلیع العذار شدند و از اطراف دست
بغارت و تاراج بر آوردند و در خزینه و وثائق افتاده نهب می کردند تا فرش و زلالی
از زیر علی بک در ربودند و او را مرده بر زمین برهنه رها کردند و آفریده کرد او نمی کردید
مگر سلطان که بر بالین او نشست و ترتیب تمام کرده او را با محفه و بخور و حنوط و کافور
بتوقات فرستاد و امیر از تخت جبروت بر تخته تابوت کشیدند و از بارگاه حشمت در تنگنای
حد انداختند

شعر

أ کذا المنون یدمر الابطالاً أ کذا الزمان یضعف الاجبالاً
یا طود کیف وانت عادی الذری الی بحیانک الردی زلزالاً
یا آمر الاقدار کیف اطعمها أو ما واک جلالک الآجالاً

سیدی حسام که در حال حیات و هنگام عیش و نشاط یار همدم و مونس محرم بود چون
روز غم و مصیبت و ماتم رسید چنانکه معهود شیمه اراذل و اندال باشد که در نعمت یگانه
باشند و در نکبت بیگانه مخدوم و ولی نعمت خود را در حالتی چنان فرو گذاشت و پیش
از تجهیز و تکفین بسپواس رفت و عهد (حافظ علی الصدیق و لوفی الحریق) فراموش
کرد

شعر

لله در الحاد نجات فانها صدأ اللثام و صیقل الاحرار

و اتبع و حواشی خود را بـ «احمدک» که در تصرف او بود جمع کرده آن بقعه را
قلعه ساخت و تحصین و تشدید آن مشغول شد

سلطان باخیل و بغال و اتقال و احوال خود آمن السرب بتوفات رفت و جمعی کثیر و جمعی
غفیر در کنف رعایت و حمای حمایت اوجان و مال و متاع و منال ازان ورطه هلاک و غوطه
هولناک بساحل نجات و فلاح رسانیدند

سلطان شعار عزت پوشیده متوجه سیواس گشت چون در شهر آمد سیدی حسام بعد
فوات الوقت چون خروسی بی هنگام بتقلید جامه تغییر کرد و بمجلس رفت (حت ولات هنت)
وضیع و شریف که آن فعل بارد و حرکت خارج دیدند برو خندیدند و گفتند

بیت

اذا اشتبكت دموع فی حدود تبین من یکی من تباکی

و باتفاق بسرای سلطان رفتند و پسر علی بك را که هفت ساله بود دو مجلس نشانده ختم
کلام قدیم کردند و وظایف دعوات و رواتب صلوات باقامت رسانیدند

رای زدن سلطان با سیدی حسام در منصب امارت و آمدن قلیج

ارسالان بسیواس

سلطان با سیدی حسام گفت مصلحت در آنست که زمانی بکوشه بنشینیم و کله چند در
باب نظام امور و التیام مصالح جمهور بایکدیگر برانیم و وجوه صلاح و فساد حال بازبینیم
تا بر چه قرار می گیرد

گفت شما در خلوت روید تا من مردم را روانه گردانیده بخدمت شتابم
چون از خلایق پیرداخت کسانی را که با او اتفاق داشتند در اندرون گذاشت و جمعی را که
بسلطان منسوب و متعلق بودند راه نداد و چون بنشست از سلطان استصواب کرد
سلطان گفت مجلس غاص است چون خاص شود هر آنچه متضمن صلاح کلی باشد گفته شود
سیدی حسام گفت اینجا بیکانه کسی نیست و جمعی که حاضر اند همه بپا نه و محرمند

سلطان گفت اول مافی الباب آنک علی بك بر حمت حق پیوست و از اطراف دندان طمع
درین مملکت تیز کرده اند و گردن تطاول و تصاول دراز ساخته از جمله حاجی شاد کلدی که
بکثرات سواد و وفور استعداد معروف و موصوف است از طرفی هجوم خواهد کرد و قلیج

ارسالان که دم از امارت می زند و خود را وارث ملک می داند از قطری دیگر حرکت خواهد
مود اکنون رداین دو قضای مبرم و دفع این دو مار را رقم را تدبیری باید ساخت و سببی
انگیخت که دست نهمت ایشان از ادراک این منیت ممنوع و محجوب ماند و این وقتی میسر
شود که تمام عسا کرواجناد بقاع و رباع را قویاً و ضعیفاً جمع کنیم و خواطر ایشان را ببذل
مال و منال مستمال گردانیم و افراد متجذبه را فرداً فرداً در نظر آوریم و بر کمیت و کیفیت
مجموع و وقوف و اطلاع یابیم و کسی را که استحقاق سپهسالاری باشد امارت دهیم و قلعه و ولایت
جهت اوتعیین کنیم و از نوکران خاصه هر یک را بقدر خود منصب و مرتبه مرتب داریم و بعد از آنک
از تدبیر نوکر و لشکر برین سیاق تفصی کرده باشیم مشاهیر شهر و ولایت را استمالت دهیم
و ایشان را بقلت حوالت و تخفیف اتاوات مدتی فارغ و آسوده گردانیم و از تکالیف اخراجات
و مطالبات سبکسار سازیم و چون مصالح لشکری و شهری برین عبره ترتیب داده باشیم
و تسکین جاش و ضبط معاش ایشان کرده بعنایت ربانی دفع دشمن آسان گردد و منع مخالف
بسهولت تیسیر پذیرد و آنکاه بر مقتضای هر زمان و مکان تدبیری که فراخور حال و استقبال
باشد برو جمعی اکل و طریق احسن تقدیم یابد و الله مسبب الاسباب و الملهم للصواب
حاضران مجلس آفرین خواندند و دعا و ثنا بر زبان راندند و گفتند رای اینست و تدبیر
و تقدیر همین

فارسیه

ای پایه منصب رفیع برتر ز تصرف و تفکر
محکوم توشه سپهر فاحکم مأمور توشه زمانه فامر

سیدی حسام را از فرط بخل و امساک و قصور همت و خود قریحت خرج مال و جمع رجال که
اتساق امور ملک و دوات بران موقوف و مترتبست موافق مزاج نیامد و گفت شما را گن
افتد که مالی موجود است و از نقد و جنس چیزی مانده است و سو کند یاد کرد که خزینه خالی
است و حاصلی ندارد

سلطان گفت پیش ما روش نیست دخل و خرج خزینه چیست و بر منها و من ذلك آن
وقوف کلی حاصل است علی ای حال بقایای آن بیک قسط وفا می کند و تا انقضای این مدت
رزاق کریم درها بکشد و نقشا بر آید (کم الله من سرخنی و لطف حنی) آدمی تازنده است

روزی رسیده است و چندانک جان هست غم نان نیست چه در اخبار مصطفوی وارد است
که (الرزق یأتی العبد علی ای مسیرة سارها فلا تقوی تقی یزیده ولا فجور فاجر ینقصه) و در سخن
حکما مأثور است که (من هانت علیه المال توجهت الیه الآمال)

بیت

ألیک تدبیر القضاء و صرفه ام فی یمینک قسمة الارزاق

شعر

خدای ضامن ارزاق بندگان خود است بجد و جهد نکردد عزیز من کم و بیش
امید وار بفضل خدای عزوجل بکوشه بنشین منتظر مرویس و بیش

سیدی حسام گفت طریق آنست که ما که امرایم از خزینه چیزی توقع نکنیم و مواجب
نوکران خود از خاصه خود دهیم و آنچه در خزینه یافت شود بر سایر اجداد تفرقه سازیم
و نه آن بود که این سخن از سر صدق می گفت بل عشوه بدروغ می داد و دامی بزرق و حیات
می نهاد و ازین مقدمات عقیم و کلمات سقیم غرض است تجلاب عامه عسا کرداشت و نمی
دانست که بر مصداق (یفی قصرآ و یهدم مصرآ) امرای کبار و ارکان مملکت را که اعماد
دولت و اعضاء مملکت اند از خود می رنجاند و بدین سخن مزور و قول منکر ایشان را ملول
و متفرمی کردند

مصراع

حفظت شیأ و فابت عنک اشیاء

سلطان چون خبث دخالت و قبح نخلت سیدی حسام از سقطات کلام و فلتات لسان
او احساس کرد و علامات مکاشحت و مکاوحت از نبض حال و سحنه مقال او تشخیص و تشربح
نمود دانست که دفع آن فضلات جز بمسهل شمشیر آبدار که قاطع ماده فساد و قانع مرء لجاج
و عناد است ممکن و متصور نخواهد بود اما در مذهب حریت رخصت نمی یافت که آن عزیمت
بنفاد رساند تا جمعی که از حقیقت حال آگاه نیستند گمان بدنبند و نکویند شرط مروت
صیانت نکرد و حق صحبت و اخوت مرعی نداشت و بطمع منصب عاجل و حطام بی حاصل زلال

محبت بر هم زد و او اصرار مصافات و مواخات منقطع گردانید و گفت اگر اوعیار موالات
و مواتات بنقض عهد و خلف سو کنندد کر کون ساخت و بامن راه بی حفاظی و بدسکالی پیش
گرفت اوداند (ولا یحیی المکر السیی الا باهله) چه لازم که من درباره او قصدی
اندیشم و مکروهی انگیزم و اوقات خود بکین و کدر ملوث گردانم

بیت

هر که اندر راه ماخاری نهاد از دشمنی هر کلی کز باغ عمرش بشکفتد بی خار باد

آن بهتر که بر منوال انفاص نبوی که (انما لامری مانوی) او را بانیت و عمل خود
گذارم و بروز کار که مکافی هر غدار و مجازی هر خیال و مکار است بسپارم تا بروفق مکافاتی که
در طبع واجبست و در آفرینش لازم تخمی که می کرد بهره آن پیش او آورد و شجره
که می نشاند ثمره او بدو چشاند (عی الله ان یکف بأس الذین کفرو و الله اشد بأساً
واشد تنکیلاً)

شعر

توبه کنند خود را بروز کار سپار که روز کار ترا چاکریست کینه گزار

و بهر حال آن توسن هوا و هوس که در زیر ران اوست روزی او را در مصارع خسار
و بوار خواهد انداخت و آن مار بغضا و شحنا که در احشا و احنای او کامن ناکاه او را
بر رک جان خواهد زد (ولا تکسب کل نفس الا علیها)

بیت

اذا انت جازیت المسی بفعله ففعلک من فعل المسی قریب

با وجود قدرت بر دفع و رفع او معاملات بر محاملت نهاد و موافقت و مرافقت را
کار بست و روزی چند او را در تیه آن غیباوت و بیدای آن شقاوت مرخی العنان رها
کرد و در رکضات جهل و سفه مجال بروی فراخ گردانید و بر کنار عرصه بتفرج

بنشست تانه بس دیر خبر آمد که « حاجی شاد کلدی » نزدیک رسید و متعاقب خبریابی
آمد و مردم را استمال داد و دعوت آغاز نهاد دران باب ازهر گونه رایها زدند و تدبیرات
انگیختند و آخر بران اتفاق کردند که « قلیچ ارسلان » برند و او را دافع آن سیل
و مانع آن خیل سازند و باعضاد و اجتهاد او از غوایل آن حادثه و نوازل آن واقعه تحرز و تحصن
جویند و او خود آن صورت از خدای خواست و آن فرصت بدعا استدعای کرد و چون
خبر یافت بر فور باکو که خود بر ظاهر سیواس نزول کرد

آمدن قلیچ ارسلان در سیواس و نشستن بامارت

سیدی حسام در آوردن قلیچ ارسلان متردداً بین النفی و الاثبات فرو ماند نه زهره
آن که او را در شهر آرد و نه تمکن آن که قطع نظر از او کند و کار خود بکینار د (مکمل
الکلب ان تحمل علیه یلهت او ترکه یلهت) چون جاهلان عاجز و بددلان محترز در گرداب
آن تردد غوطه می خورد و می نوشت و می سترد

شعر

ذوالجمل یفعل ما ذوالعقل یفعله فی الثایبات ولکن بعد ما اقتضحا

فارسیه

هر که بی تجربت کزار دکار غوطه در بحر غم خورد بسیار

سلطان چون او را در مقام تحیر یافت عنان عزیمت بیرون تافت و قلیچ ارسلان را
باعزاز و اهتزاز تمام در شهر آورد و بقلعه برد و انجمن ساختند و از هر نمط حکایات فرو آمد
و از هر نوع کلمات منشعب گشت در مطاوی آن مفاوضات سیدی حسام از سر تمذق و تملق
چنانکه عادت فرومایگان باشد با قلیچ ارسلان گفت تو که بر من راه پدیری داری و مخدوم
و خداوندکاری اگر سایه بر کار من اندازی و بحال من پردازی « پسر عثمان » با همه قوت
و شوکت در میزان اعتبار من وزنی نیارد و بامن مقابله و معارضه نتواند کرد و ازین قبیل
فسونهای مهمل و فسانهای معتل می آورد و او زدیده در سلطان نگاه می کرد و وزیر لب تبسم
می نمود

شعر [۱]

ان اللیم اذا رأى لینا تزید فی حراة
واذا رأى عنفاجری عنقا و اسمح من عنانه

و چون حاجی شاد کلدی از حال قلیچ ارسلان و ترتیب لشکر و تهیه اسباب جنگ
واقف شد عنان مراجعت بصوب ولایت خود معطوف گردانید و بجای خود بنشست
و لشکر بسیار از مغول و تاتار بر قلیچ ارسلان جمع شد و انتعاش و ارتیاش تمام یافت و اصناف
مردم چون او را بعدد و عدد غالب دیدند برو گردیدند و متابعت او ورزیدند و بقدر ترقی
او کار سیدی حسام در تنزل افتاد و باد دماغ او فرو نشست و سورت کبریا و خیالای او بشکست
و قلیچ ارسلان چون خود را در رتبی رفیع و در جقی منبع یافت طاوس وار پروبال
بکشاد و کلاه کبر و نخوت کج نهاد تا دواعی امارت در خاطر او خطور کرد و بواعث
حکومت و ایالت در ضمیر او متمکن گشت و قرار بر انجمله داد که انجمنی سازد محفوف
بامرای دولت و کبرای مملکت و قضاة و مشایخ و اهالی و اموالی و از جمهور سؤال کنند که
ماسه وجود یعنی سلطان و قلیچ ارسلان و سیدی حسام برادران بکدی بکرم و بمنابت یک
نفس امروز علی یک بعالم بقایوسست و مملکت را از ازا میری مستقل که صاحب امر
و نهی و نصب و عزل باشد کریر نیست چه شغل امارت شرکت بر نمی تابد اکنون رای
شمارین قضیه چیست و اختیار ازین سه کس کیست
برین جمله اتفاق کردند و جمعیت آغاز نهادند

سلطان بسیدی حسام گفت عهد بسقی و بشکستی و آنچه بامن قرار کردی بسر نبردی
ناشومی نقض عهد و خلاف سو کنند مؤثر آمد و اختیار از دست بیرون رفت (لقد ابلقتکم
رسالة ربی و نصحت لکم و لکن لا تحبون الناصحین)

فارسیه

دیدی که چه کردی و چه کردی دیدی آن عهد و وفا بسر نبردی دیدی

مع ذلك دست از مخالفت و مکاشفت بازدار و موافقت و مخالفت پیش آر تا با وجود

[۱] بویابی بیت نسخه لده بر بیت حالده یازم شدی ایکی بیت شکنه طرفدن قونولمشدر

ضیق مجال و فوات فرصت قلیج ارسلان را بجای خود بنشانم و ترا و شهری را از پایله
این فتنه باز رهانم

شعر

و کم من طالب امدی سلیقی دین مکانی السبع الشدادا
یؤجج فی شعاع الشمس ناراً ویقدح فی تلهمها زنا دا
ویطعن فی علای وان شسعی لیأنف ان یکون له نجادا

سیدی حسام از غایت قصور همت و سقوط منزلت تن بمعرت و مذلت در داد و کفایت
من اختیار بدست اودادم و سر بر خط حکم او نهادم هر چه بادا باد
سلطان بر قلت عقل و ذلت نفس او تبسم کرد و کفایت

بیت

من ین یسهل الهوان علیه ما لجرح بیت ایلام

چون انجمن ساختند و طبقات مردم حاضر شدند یکی از مشاهیر جمع از جماعت برسبیل
عموم سؤال کرد و گفت ازین سه تن کرا با مارت قبول می کنید و بمتابعت کدام یک ارادت
دارید

امرا و اهالی شهر گفتند در حال حیات محذوم مرحوم علی بك پیشوا و فرمان ده ما
حضرت سلطان بود و ما همه ریب رأفت و صنیع مرحمت و عاطفت اویم و او را بر ماحقوق
رعایت و حمایت قدیم و حدیثاً ثابت و امیر مرحوم نیز نشانده او بود و بتقدیم و تمکین و ارشاد
و تلقین او حکومت می کرد و امروز همچنان امیر و مشیر و ولی نعمت ماست و برو اختیاری
نداریم و مجموع او را داعی و خدمتکاریم اگر او برضا و رغبت خود شغلی که وظیفه اوست
بدیگری تفویض میکند اختیار او راست (بل الإنسان علی نفسه بصیره)

سلطان سخن نکفت و خاموش بنشست

قلیج ارسلان که این صورت در خیال نداشت و خود را صاحب این قرعه و خداوند
این فال می پنداشت بغایت ملول و منقلب گشت و کفایت چراسخن نمی گویی

سلطان گفت شبهت نیست که اسباب واهبت این شغل ترا از همکنان پیش است و بمال
و لشکر بر ما راجعی اکنون مرا باتو شرطی چندهست اگر ملتزم شوی و بران منوال
بتقدیم رسائی ترا مقدم دارم و حکومت بتوباز گذارم

قلیج ارسلان گفت آن شروط کدام است گفت اول آنک در قضایای مالیه و دخل
و خرج مملکت و عوراض و لواحق آن بهیچ وجه مدخل نسازی و خوض نمایی و بتدبیر
و تصرف من باز گذاری تا بر حسب مصلحت وقت و مقتضای حال بمصرف می رسانم و در
وجوه منظم و مصالح خاص و عام می نشانم و دوم آنک قیصریه را که مسقط رأس و منشأ
و موطن منست با قلعه « خرسنوس » مستخلص ساخته بمن سپاری و دیگری راجال مداخلت
و مشارکت ندهی

چون این شروط را التزام نمود سلطان گفت سیم آنک سیدی حسام را از راه
و منصب خود معزول نکردانی و رسوم و جهاتی که بنام او مقرر است بدوباز گذاری
سیدی حسام پیش از آنک جواب بشنود گفت درباره من شرط و قول حاجت
نیست و من ازین معنی تنزل کردم

سلطان گفت تو صلاح و فساد کار خود به تردانی

در جمله قضیه بران دو شروط قرار گرفت و از طرفین بران موجب سوگند خوردند
و مجلس منقضی شد و بعد از آن باندك مدتی حال سیدی حسام در تراجع افتاد و کار او روی بانه کاس
نهاد و بدان انحامید که در « احمدك » را که خانه او بود بر کنند و گفتند دو قلعه در یک
شهر رسم نیست و قلعه « هاویك » را که در تصرف او بود انتزاع کردند و اکثر بقاع
و مواضعی که بدو منسوب و متعلق بود بستند و هر مکروه و محذور که جهت سلطان می
خواست نصیب روزگار او شد و بدو عائد گشت که (وان یریدوا ان یخذعوك فان حسبك الله
هو الذی ایدك بنصره و بالمؤمنین)

شعر

لا یفرس الغدر غارس ابدأ الا اجتنی من غصونه ندما

نشستن قلیج ارسلان بامارت و رفتن سلطان قیصریه

چون قلیج ارسلان بامارت بنشست وزمام حل وعقد امور در دست گرفت و در عرصه امرونی مجال یافت سلطان را داعیه چنان شد که بر سر قیصریه رود و چون قلیج ارسلان بسو کند قریب العهد بود مخالفت نتوانست کرد و مدد و مساعدت نمود

سلطان بوداع « شیخ عادل » رفت و شیخ در تنگینه نبود چون عزیمت تصمیم یافته بود روانه شد و آن شب در ظاهر شهر نزول کرد و درویشی از پیش شیخ رسید و گفت شیخ دعا می رساند و قربانی می خواهد یکی را از معتمدان پیش خواند و مبلغی زر بخدمت شیخ فرستاد و گفت هر چه از لفظ شیخ بشنوی باید که نوشته پیش من فرستی بی زیادت و نقصان و همان شب رقعۀ آوردند مضمون آنک اورا ازین سفر بازمی آریم و جای « امیر ارتنا » بدومی سپاریم

و چون سلطان بحدود قیصریه رسید مغولان که دران نواحی بودند استقبال کرده باتفاق متابعت نمودند و کافۀ رعایای ولایت سر در ربقۀ طاعت آوردند و کار بدان رسید که شهر مستخلص شود که نواب قلیج ارسلان رسیدند و مکتوب رسانیدند مشتمل بر آنک صلاح وقت درانست که باز کردی تانخست خاطر از قضیه حاجی شاد کلدی برداریم انگاه باتفاق متوجه شویم و قیصریه مسخر گردانیم و نایب دیگر ب « جنید » که والی قیصریه بود فرستاد و اورا استمال داد و سو کند بشکست و آن بحقیقت نقض عمر و دولت او بود

مثنوی

بید کوهران بر توایمن مشو	که اینجا یکی داستانست نو
سرنا کسان را بر افراشتن	وزایشان امید بهی داشتن
سر رشته خویش کم گردنست	بجیب اندرون مار پروردنست

سلطان بسیواس آمد و صریحا بقلیج ارسلان گفت خلاف سو کند کردی و اگر چه در اظهار این معنی غرضی پیشا پیش نبود اما چون رجا بفضل پروردگار واثق و یقین صادق داشت بامثال این ویش ازین اکثرات نمی نمود و مبالغات نمی کرد

و در وقت مراجعت از قیصریه بسیاری از نوکران نومید شده بهر طرف متفرق گشتند

قلیج ارسلان با سلطان گفت بی درك مأمول و نیل مطلوب مراجعت را سبب چه بود و معاودت را موجب چه

و این استخفاف فاحش تراز نقض عهد و خلاف سو کند بود و چون سلطان با او تصریح کرده بود که خلاف سو کند کردی سو کنندی دیگر یاد کرد که در مدت بیست روز قضیه حاجی شاد کلدی یکسو کرده متوجه قیصریه شوم و تا آن را مسخر نکنم بمهی دیگر مشغول نشوم

سلطان گفت که بر امری که در پرده غیب متواریست و قدرت و مکننت تو بر ادراک آن محیطنه سو کند خوردن خلاف عقل و نقلست چه تواند بود و اغلب آنست که کار بر ضدارادت تو واقع شود و مانعی و عایقی حادث گردد که در ضمیر تو نباشد و آن مسؤل بحصول نرسد چنانک حکم تنزیل بدان اشارت می کند که (ولا تقولن لشیء انی فاعل ذلك غداً الا ان یشاء الله)

شعر

لیس للخلق تدبیر بل الله المدبر لیس للانسان الا ما فی الله وقدر

و انگاه سو کنندی دیگر خلاف شود و تبعات وبال و نکال آن بخاص و عام سرایت کند

رفتن قلیج ارسلان بچنگ حاجی شاد کلدی و شکست یافتن

قلیج ارسلان در قلع و قلع حاجی شاد کلدی همواره با سلطان استشارت می کرد و استخارت می انکیخت و سلطان رخصت نمی داد و بروخامت عاقبت آن رای و سوء التدبیر او دلائل معقول و منقول اقامت می کرد و می گفت نه وقت تعرض و هنگام تحریش و تهییج اوست چه اکثر عسا کر سیواس که آلت کار و اعوان و انصار اند از تو بیگانه اند و ایشان را با تو انسی و الفی نشده و بانعامی و احسانی از طرف تو بهره مند نکشته اند پس چگونه تن در کار نهند و جان خود را هدف تیر بلا و غنا سازند اگر صبر کنی بهتر باشد و بنجاح مقصود نزدیکتر

بیت

بالرفق تبلغ مأهواه من ارب وصاحب الخرق محمول علی الخطر

چون بخت بیدار نبود و دولت یار نصیحت قبول نکرد و بموعظت التفات نمودومی
پنداشت که باعث برین قصدی یا غرضیست

مثنوی

قضا چون زکردون فرو کرد سر همه زبران کور کردند و کور

زخورشید تا بنده قاتیره خاك كدر نیست ازداد یزدان پاك

و عاقبت عزیمت مصمم گردانید و بتوقات رفت و چون روزی چند آنجا توقف کرد
از سیدی حسام قاصد رسید و مکتوب رسانید که من نیز رسیدم
و چون بی اذن و اجازت او بود خشم کرد و کس فرستاد تا او را باز گرداند و بدان
واسطه مهانت و حقارت سیدی حسام متضاعف گشت
قلیچ ارسالان با سلطان گفت اکنون وظیفه چیست
گفت صلاح وقت در آنست که از توقات حرکت نکنی و با حاجی شاد کلدی مصالحت
پیوندی و راه ملاطفت و مدارات پیش گیری چندانکه حکومت بر تو مقرر گردد و استقامتی
در حال تو پیدا شود و قاصی و دانی روی بتو آورند وصیت دولت و صولت تودر اطراف
و اکناف شایع گردد آنکه عزیمتی که داری بامضا رسانی تا بر مقصود و مطلوب خود ظفر
یابی و از کبوت و نبوت ایمن باشی

این داری سودمند بر مذاق آمد و این شربت شفا بخش بر مزاج او ناسازگار
نمود و در جواب گفت من شیخ و مدرس جنکم و پیر و پیشوای عقل و فرهنگ و رسوم
و قواعد آنرا ضابط و مستحضر در مباشرت آن بتذکیر و تنبیه کسی محتاج نیستم و از تعلیم
و تفهیم غیر فراغت دارم این بگفت و از توقات کوچ کرد

و چون مسافتی چند پیش رفت خبر دادند که حاجی شاد کلدی نزدیک رسید و بلشکر
بسیار وساز و آلت بی شمار متضمن است
دیگر بار با سلطان مشورت آغاز نهاد

سلطان سکوت کرد

گفت چرا سخن نمی گویی

سلطان گفت حالامی شنوم

و چون الحاح بدرجه افراط رسانید

سلطان گفت ترابعت برین حرکت چیست

گفت انتقام از حاجی شاد کلدی و اذلال و کوشمال او

گفت اکنون او کجاست

گفت بمانز دیکست

گفت پس غرض حاصلست و مانع و عایق مرتفع توقف و تعلل بر چیست و تهاون
و تساهل از جهت که

چون این بشنید لشکر بیاراست و روی بغریم نهاد

سلطان اگر چه در جمیع حروب و معارك بحکم حمت ذاتی و انفت فطری از طعان و ضراب

و قتال و حراب هرگز غسان باز نسکر فته بود و قدم باز پس نهاده و بهزت شجاعت غریزی

و قوت نجات نفسانی دایما از مبارزان مقدم و دل آوران مطمان قصب السبق ر بوده

اما استعطاف قلیچ ارسالان را که بی سببی از او متقبض و متغیر بود

مصراع

کالفوس تصبی الرمایا و هی مرنان

و آنکه در فتح قیصریه و استخلاص و استصفای آن سبی پیوندد و اجتهاد نماید خواست که
دران وهله دست بردی نماید تا بتأیید الهی بردست اوفتخی بظهور رسد و ناموسی قائم شود
و برین عزیمت مجتمع الهمه با جمعی از انجاد رجال و ايجاد ابطال که با اسود ضواری بنجه می
زدند و از شش دوق اسود و اراقم مهرمی ربودند بجنك مباردت نمود و بر جمیع صفوف
مسارعت گرفت و بیک دست برد مقدمه سپاه دشمن از جای بر کند و آهنگ قلب کرد
قلیچ ارسالان از عقب رسید و گفت تعجیل در چنین حالات نا محمود می باشد وظیفه
آنست که صبر کنیم تا مجموع فراهم آمده بیک دفعه بردشمن زنیم و جمعیت ایشان پراکنده
کنیم

سلطان چون از طی آن سخن بوی بفضت و رایحه حسد استشام کرد توقف نمود
تالشکر جمع شدند آنکاه گفت پیش از آنک ایشان مرتب شوند برایشان حمله بریم

رخصت نداد و گفت تا شتر و بار و بنه برسد

و تار سیدن آنها شب در آمد و فریقین هر يك بمستقر خود باز گشتند

وحاجی شاد کلدی بدین مقدار تقاعد که دید قوتی باتن آورد و دلیر شد و بامداد
يك منزل پیش آمد و قلیچ ارسلان را توهم بیفزود

سلطان چون مخایل خوف و رعب در بشرة او معاینه دید و آیات روع و خشیت از لوح
جبین او برخواند گفت خاطر فارغ می باید داشت که دشمن وجودی ندارد و دی روز
ایشان را شکسته بودیم و این مقدار جرأت که می نمایند از انجام و تخلف ماست اکنون
اقدام می باید نمود و فرصت غنیمت شمرد

چون دل از دست داده بود و توهم در خاطر گرفته ایلاع و اغرافایده نمی داد و تحریر
و تحریرش منجیح نمی آمد

بیت

اگر کوئی که بتوانم قدم در نه که بتوانی و کر کوئی که نتوانم برویشین که نتوانی

تا ناگاه بارانی ببارید و آن نیز جز و علت و علاوة ضعف و فترت اوشد و هیبتی عظیم در دل
اونشست و از منااضات و میاسلت سپرینداخت و بمهادنت و مدهانت که دست آویز افتادگان و پای
مرد باز ماندگانست تمسك ساخت

بیت

ترددی است ماریه الهوم فاندوی اظنن ام تقیم

و حال آنک وقتی که خصم بتك آمده بود و از فرط اضطرار و انكسار علی شفاعر
هاراستاده دست از جنك بار کشید و در کار سستی نمود و مجال فوت کرد و چون دشمن
چشم باز کرد و بتكاسل و تساهل او چیره شد کردن نرم کرد و صلح آغاز نهاد (فی الصیف
ضیعت اللبن)

شعر

وقت هر کار نکه دار که سودی ندهد نوش دارو که پس از مرگ بسهراب دهی

و دع ذلك عسا کر سیواس را بعالت آنک در کوکبه خود راه نداد و برایشان اعتماد
نکرد از خود متوهم گردانید و چندین خط و خلط بظهور رسانید و آخر الامر دامیر
یوسف چلبی را بر سالت پیش حاجی شاد کلدی فرستاد و فتور و قصور فاحش بدشمن نمود و عزیم
بطازیه کرد

سلطان گفت پیش از مراجعت ایلبی از اینجا حرکت کردن مناسب حال نیست و با وجود
طلب صالح یکبارگی عنان تمالك و تماسك از دست نمی باید داد و ثبات قدم می باید نمود تا غریم
مجال نیابد و سعی بسیار نمود فایده نداد

تا کوچ کرد و هم در روز ایلبی باز آمد و گفت حاجی شاد کلدی می گوید که مصالحت
پیش از فرار باشد و چون شما منزم شدید و روی بکنز بر نهادید صالح چه معنی دهد
و اینك مسلح و مرتب با تمام لشکر متعاقب می رسد

و چون بطازیه رسید چنانك کسی در ولایت خود فرو آید فارغ البال بخانه نزول
کردند و حاجی شاد کلدی مرتب و مهیا از قفای آمد و فوجی را از رجاله حشم براه کوه
فرستاد تا از طرفین برایشان تیر باران کنند

سلطان چون بران حال و وقوف یافت گفت سبحان الله این چه غفلة است که شما را فرو گرفته است
و با کوکبه خود متوجه پیادگان شد و یکی از امرای اکراد با سلطان اتفاق کرد و چون
پیادگان رسید برایشان تاخت و همه را شکسته در شعوب جبال و کهوف قلال و تلال متفرق
و مبدد ساخت و چون بطازیه آمد قلیچ ارسلان یا سامیشی کرده مقابل حاجی شاد کلدی باستاد
سلطان قاصد فرستاد که حرکتی بموقع کردی و اقدامی بموضع نمودی اکنون بی تعلل حمله می
باید برد و مجال را فرصت شمرد

جواب نداد و تا باز آمدن قاصد با آنک دعوی شیری می کرد و روباه وار پوستین باز کونه
ساخت و هزیمت را غنیمت شناخت

شعر

یری الجبناء ان العجز حزم و تلك خدیمة الطبع اللثیم
فطم الموت فی امر حقیر کطم الموت فی امر عظیم

سلطان در عقب ماند و بادشمن حرب می کرد و مقاومت می نمود و جنگ کنان می رفت
تا شب در آمد و لشکر حاجی شاد کلدی از قفا منتفع شدند
سلطان بجمعی از منزه زمان رسید دشمن پنداشتند سلاح و سلب بکنداشتند و راه گریز
برداشتند سلطان سواری در پی دوانید تا ایشان را ایمن گرداند و چون کرد بشکافت و پرده
از روی کار برفتاد قلیچ ارسلان بود که با جمعی از نوکران می گریخت
چون صورت حال معلوم کرد یکی را پیش سلطان دوانید و گفت چه وقت توقف است
بگو تا براند و بماماجق شود تا خود را ازین ورطه مهلك و داهیه مشکل بیرون اندازیم و بمأمن
و مسکن پیوندیم

و حکمت الهی در آن قضیه آن بود که سلطان حقیقت قلیچ ارسلان را کاهی معلوم کند
و عیار مقدار او بمعیار اعتبار بر گیرد و بشناسد که درین عرصه سواری و درین لشکر سالاری
نیست و برعکس قلیچ ارسلان کمال نجات و شرط بسالت و نبات سلطان محقق کند
و بداند که ابن بجده این کار و بجلی این مضمار اوست (عندالله اید تعرف جواهر الرجال)

شعر

در عرصه که چون دم روح القدس زباد نصرت های رایت اورا روان دهد
تغیش زکله سربى مغز دشمنان سرین چرخ را چو همای استخوان دهد

قلیچ ارسلان را وهم آن خوف و خشیت و خیال آن رعب و رهبت چنان منزع و مضطرب
گردانیده بود که چاه از راه نمی دانست و بام از شام فرق نمی کرد (حالات حالة عن كوعها)
تا در شب دیخور راه کم کرد و در مطاوی جبال و مهاوی قفار و رمال مدهش و سراسمه می
گشت چون کاودولاب که شب تاروز دود و بامداد هم انجا که بود
و سلطان مرفه الحال بدیهی فرو آمد و تاروز برآسود و صباح کوچ کرده بسلامت بسیواس
رفت و قلیچ ارسلان بسبب سرگردانی و بی سامانی هنوز بشهر نرسیده بود
مراقبت جانب اورا سلطان در شهر زلفت و صبر کرد تا او نیز رسید و باهم در شهر رفتند
امرا و وجوه متجنده و مشاهیر شهر چون قلیچ ارسلان را مغلوب و منکوب یافتند و علامت
قیامت [۱] در خدم و حشم او معاینه دیدند و دانستند که بعد از وقوع اخراجات و مؤنات
[۱] ایاصوفیه نسخه سنده بویه در دیگر یکی نسخه ده [و علامت قیامت که (ان ترى الحفاة العراة
العالة رعاء الشاء يتطاولون بالبنیان) در خدم الخ] طر زنده در

بسیار مکسور و مأسور شد و نام و ناموس برباد داد و کاری که موجب سربلندی و دوستکامی
باشد از دست او بر نیامد خیت آمال و خیران آن صفقت ایشان را از و ملول و تفور گردانید
تا بنظر بشاعت و چشم حقارت درونگاه می کردند و زبان طعن و لعن دراز کرده با ستمزا
و استحقار می گفتند

شعر

أترف اذ لباسك جلدشاة واذ نعلك من جلد البعير
فسبحان الذى اعطاك ملكاً وعلك الجلوس على السرير

و سلطان با او همان طریق مواخات و موالات مسلوك می داشت و شرط یاری و دوستداری
مراعات می کرد و هرگز در غیبت و حضور چیزی که مقتضی وحشت و کدورت باشد
قولا و فعلا از و صادر نمی شد و همواره دیگران را از تقبیح و تعبیر او منع می کرد
و او نیز ظاهراً از سلطان استعطف و استیضاح می کرد و بر تقصیرات متقدم تأسف و تلهف
می خورد و مادر خفیه با مرای قلاع و بقاع می نوشت که این شکست و دشمن کامی بر من بسبب
اوافتاد و این عار و شمار بواسطه او بمن نسبت یافت که قاصداً عامداً در جنگ ثبات نمود و تغافل
و تجاهل را کار فرمود تا قضیه بدین پایه رسید و کار بدین مرتبه انجامید و همه روزه امانال این
معانی که منی از خبت باطن و فساد ضمیر بودا زو ظهور می یافت
و سلطان در مرءاة آن غصص و ممرات آن شرق و مرق انواع تکلف و تصنع می نمود
و فنون احتمال و اصطبار بکاری برد و می گفت

شعر

و مهمان تجهی مرادی جریت مع الزمان کار ادا
و هونت الخطوب علی حتی کافى صرت امنحها و دادا

تا چون فلاکت و سوء الحال بر نوکران و متعلقان قلیچ ارسلان استیلا یافت و مرتبه
و مسغبه بر ایشان غالب شد و در حدود سیواس حشمی بود که در زمان مرحوم علی بك
بسلطان متعلق بود و بعد از انقضای آن عهد کردن از طوق طاعت کشیده سربمصلیان
و وطنیان بر آورده بودند و تمرد و تفرّد پیش گرفته سلطان خواست که برایشان تاخت کند

تا ایشان بجزای عمل خود رسیده باشند و نوکران از غنایم و بهایم ایشان انتفاع یافته و دیگر آنکه دوست دشمن و خویش و بیگانه بدانند که باستقلال از سلطان کاری می آید و برین عزیمت تهیه و تعییه لشکر کرد و واثق بفضل الهی متوجه شد و آن متمردان طاعی و مفسدان باغی را در حدود اماسیه دریافت و همکشان را از مال و منال و رحال و جمال و خیل و بغال چون رشته از شیر و موی از خیر برکشید و عریان ساخت و نعمتی شامل و غنیمتی کامل بدست آورد و اتباع قلیج ارسلان که بی برک ترازشاخ درخزان و بی نواز از بلبل در زمستان بودند چون درختان بهار و عرصه مرغزار بخیز و خارا و دیمی ملون و مزین گشتند و پیادگان سوار و سواران صاحب قطار و مهار شدند و باوجود این سعی همواره از سلطان شکایت می کردند و نکایت بی نهایت می نمودند

عهد شکستن قلیج ارسلان با سلطان و سعی پیوستن در قصد او

چون مدتی بگذشت و روزکاری برین وضع برآمد سلطان نواب قلیج ارسلان را طلب داشت و گفت چون قضیه قیصریه در عقد تراخی ماند و قلعه «هاویک» بمن بازمی گذارید باری ولایت و حشم آن را بر من مسلم دارید تا قوم و قبایل مرا از آن کفافی حاصل شود و از محصلات آن باغه بدست آید و اگر نوکران بیگانه را رعایت نتوانم کرد و از عهده معیشت ایشان بیرون نتوانم آمد اقارب و انساب را که مثبت عیال دارند بدان خشنود گردانم و از اعبای تعهد و ثقل مؤنت ایشان سبکسار شوم

این سخن بر قلیج ارسلان عرض کردند گفت آن ولایت ب «مبارکشاه» تعلق دارد این شخصی بود ملجی که محبوب او بود

چون روزی چند بگذشت یکی از امرا متوجه قیصریه شد و دیهی در تصرف داشت سلطان آنرا التماس کرد مبدول نداشت انگاه گفت شهرتوقات در تصرف حاجی شادکادی است و شمارا در آن مدخل و مخرج نیست و بحقیقت مرغی در هوا و ماهی در آبست و من در تحصیل آن سعی خواهم کرد و آن را قلعه خواهم ساخت

در جواب گفت آن شهر بقاعه متعلق است و در آن هم منافست نمود

سلطان گفت در «قومانات» چه می گویی

گفت آنرا ب «بایزید کوز» داده ام و آن نیز مسلم نداشت

دراشای آن حال صاحب قلعه «خرسنوش» که قلیج ارسلان دو نوبت سو کند یاد کرده بود که جهت سلطان مستخلص گرداند رسید

سلطان گفت درین چه سخن داری

گفت با او بحث کنیم و با صاحب قلعه مواضعه کرد و گفت چندانکه ما آن قلعه را التماس کنیم که از سر آن بر خیز باید که راضی نشوی و کردن نرم نکفی

مع القصة باوجود آنکه سلطان سرآ و علانیة در مراعات غبطه و مراقبت جانب قلیج ارسلان سعی و اجتهاد مبدول گردانید و رضا و رغبت او بر جمیع مباحی و مراضی خود مقدم می داشت از آنجا که قساوت قلب و ضراوت طبع او بود بهیچ نوع در میان نمی آمد و بجزویات مضایقت و مناقشت می ورزید و بی استحقاق تسلط و تفوق می جست و تجبر و تجتر می کرد و در ظاهر بمذق و ملق پیش می آمد و شقاقی در کسوت وفاق فرامی نمود (کبر مقتا عند الله ان تقولوا مالا تفعلون)

فارسیه

در برابر چو کوسفند سلیم در قفا همچو کرک مردم خوار

و چون این مکاشرت بغایت رسید و این معاشرت و محاصرت بنهایت انجامید سلطان بر هیچ (من اعتدی علیکم فاعتدوا علیه بمثل ما اعتدی علیکم) قدم از جاده مخالفت باز گرفت و عیار اعتقاد و اتحاد بگردانید و دانست که نقد صداقت قلب می زند و سکه مروت نادرست می نشاند (قد اتخذ الباطل دغلا)

شعر

عصائی فمالاق الرشاد وانما تبین فی امر القوی عواقبه
قلبتك فاقابنی فلا وصل بیننا كذلك من یستغنی یستغنی صاحبه

و عجب تر این که قلیج ارسلان در مفتوح حال که بیرون شهر نشسته بود متردد میان خوف ورجا و سیدی حسام در آوردن او فکرهای کرد و قرعهای انداخت و در موقف چون و چرا متحیر ایستاده بود سلطان بی تیرم و تجشم بیرون رفت و او را

بتعظیم و تحیل و تمکین و توقیر در شهر آورد و بی مزیت استحقاقی و رجحان فضیلتی تسکین موافقته و رقاہیت مسلمانان را بامارت بنشانند و خواص و عوام را بخدمت و تبعیت اود دعوت کرد و رغبت داد و بعد از آن که با سلطان سو کند خورده بود و عهد بسته که در قضایای مالیات شروع نکنند و قیصریه و قلعه «خرسنوس» جهت او مستخلص گرداند خلاف سو کند کرد و بر عهد و فائز نمود و ازین شروط یکی بجای نیاورد و سلطان را در امور مملکت بهیچ وجه مداخلت و مشارکت نداد و تمکین نکرد تا حدی که بخراہ دیوی و مختصر قلعه تذوق و تنوق نمود و ابیات «سیف الدوله» حمدونی «در حسب حال او با برادرش «ناصر الدوله» بیان این دعوی و شرح این معنی است

شعر

رضیت لك العليا وقد كنت اهلها وقلت لهم بيني وبين اخي فرق
وما كان بي عنها نكول وانما تجافيت عن حق فقم لك الحق
فلم لست ترضى ان اكون مصليا اذا كنت ارضى ان يكون لك السبق

و در غلوای آن حال «سیدی حسام» از «اقشهر» روی بگریز نهاد و در حدوده «کافوری» جمعی از اتباع قلیچ ارسلان ازان حال خبردار شدند و در جای تنگ و مضیق دشواری را بروی گرفتند و جنیکی عظیم پیوستند و او را مجروح و دستگیر ساختند قلیچ ارسلان چون ازین حادثه شعور یافت بفرمود تا او را در اغلال و انکال کشیده ب «قرا حصار» بردند و آنجا محبوس گردانیدند و حکمت «و كذلك نولي بعض الظالمين بعضا بما كانوا يكسبون» جلوه یافت

و قلیچ ارسلان همواره در وقت مکالمات و مذاکرات با سلطان صفت متصیدات و متزهات «قرا حصار» کفکی و در طیب آب و هوا و نصارت و غضارت مراعات و مراعات آن مبالغت نمودی و زهت از هار و انهار آن بقعه را بالوان عبارات تعبیر و تفسیر کردی و غرض ازین تمویه و تنویه آن داشت که سلطان آن قلعه را التماس کرده آنجا رود و از دارالملک و سواد اعظم بر گوشه افتد و از مغرس و منشأ و قبیله و عشیره دور ماند تا اگر قصدی اندیشد و مکیدتی پیوندد بسرعت و سهولت متمشی گردد

و سلطان را فی الحال نقش این تخیط در آینه رای مرتسم شد و رقم این غدر و تلبیس بر صفحه ضمیر هویدا گشت (فی حسن مس ابصران امره مکس) و سلطان در آن ایام بخواب دیده بود که عقابی از هوا درآمد و کبوتری را که در باغچه او بود خواست که در رباید بر سر عقاب افتاد و یک بال او را در زیر پای گرفت و بال دیگر بدست راست دمی کشید تا بدو قطعه کرد و کبوتر را از چنگ عقاب باز رها نمود

و چون بیدار شد در ضمیر منیر لایح گشت که کبوتر پسر مرحوم علی بك است و عقاب قلیچ ارسلان که می خواهد که او را از برج مألوف و آشیان معهود خود در رباید و من سبب نجات آن کودک شدم که ایزد تعالی مرا برانگیخت تا آن مظلوم را از شر آن متغلب شوم و متعدی غشوم خلاص دهم

و هم در آن ایام بخواب دید که شیری بروحله آورد پیش رفت و آن شیر را بشمشیر پاره پاره کرد و نام قلیچ ارسلان خود دلیاست بر آنک شیر او بود و سلطان را بشهادت این خوا بها و رموز اولیا و مشایخ و دیگر منامات متقدم و آنک غریب نقض عهد و خلاف سو کند کرده بود معلوم و محقق شد که حق تعالی او را سبب هلاک و تلاف آن مکار گردانیده است و از دیوان (و لولا دفع الناس بعضهم ببعض لفسدت الارض) شغل اعدام و افای او بدو حواله کرده اما چون بر مدعای (اذا جاء اجلهم فلا يستأخرون ساعة ولا يستقدمون) در اجل مهلتی و در وقت تراخی بود و از روز و روزی تمة مانده تارة بسبب تفرس غریب و موانع اتباع و اشیاع او و آخری بعلت قلت اعوان و انصار و فرط ابقا و آزر که بر مزاج شریف غالب داشت در امضای عزیمت تعلل می کرد تا مدتی بران بگذشت و معارف شهر و ارباب ولایت را از رذایل فعال و ذمائم خصال قلیچ ارسلان نقاری و عشاری حاصل شد و همکنان از و متوهم و متبرم گشتند و امرا و ارکان دولت (مثنی و ثلاث و رباع) پیش سلطان می آمدند و از بی رسمی او بت شکوی و بسط عتی می کردند و عهدی بستند و سوگندی خوردند که بالله الطالب الغالب المدرك المهلك الحی الذی لاینام و لایموت و بدان خدای که از مہبط تری تا مصعد ثریا افراد ممکنات و اشخاص موجودات راقعود و قیام و جنبش و آرام بمشیت قدیم و ارادت عظیم او منوط و مربوط است و از حسیض مرکبات سفلی تا اوج بسایط علوی اعیان مخلوقات و مکونات را نواصی و اقدام و احجام و اقدام در دست قدرت

وقبضة قوت او مملوك و ممسوك بدان قهاری كه تیغ سهمكن را جهت دفع مفسدان خون خوار و متهتكان مردم آزار از آسمان فرو فرستاد و مملوك دین دار و سلاطین شریعت شعار را جهت تعمیر بلاد و ترفیه عباد بتوفیق و تأیید خود مخصوص و متعین گردانید و زمام شغل و عمل و رزق و اجل بكف كفایت و قبضة عنایت ایشان باز داد كه اكر این سفاك افاك و هناك فتاك را كه شراب از خون عزیزان ما می برد و كباب از دل جگر كوشكان ما می خورد از سر ما باز كفی و بشمشیر آبدار عرصه این مملكت از لوث وجود و دنس نفس او پاك كردانی و مامشقی بچاركان را از طوارق شر و دواهی ضرا و ایمن سازی ناسر برتن و جان در بدن داریم ترا بنده و خدمتكاریم و كردن از چنبر حكیم تو بیرون نیاریم و اكر این عهد بشكنیم و برین سوگند نیایم در معرض خطاب آیم و از زمره (اولئك علیهم لعنة الله و الملائكة و الناس اجمعین) باشیم

و بعضی از رؤس اجناد و قهاسی آمدند و از قلت منال و ضیق ذات الید شكایتها می كردند و استغاث می نمودند و حالات ازین مقالات خالی نبود

تا روزی یکی از اهالی شهر ماجری بسمع قلیچ ارسال رسانید و کیفیت معاهدت و مشابكت شهری و لشكری با او شرح داد بغایت متأثر و متغیر گشت و با چندی از خواص خود كه محل راز و محرم دمساز بودند این سخن باز راند و در دفع این سهم صائب و ضربت لازب رای و تدبیر انكیخت

یکی از ایشان كه شمه از عقل و تمیز بمشام جان آورسیده بود و دیده بصیرت او چهره انصاف دیده گفت برای شریف خانی نباشد كه این شخص ركن اسد این شهر و ناب اسد این مملكتست و بعلو نجا و عقل و هنجار از خواقین خافقین و صنادید مشرقین بر سر آمده و فضایل سیف و قلم و مفاخر عرب و عجم را حاوی و جامع و بعد از انك سیدی حسام و دیگران در دعوت تو متردد بودند و در مزلة لا ونم ملون و متفنن او بقدم صدق و ارادت تمام برخاست و با عزاز و اهتزاز بلیغ ترا در شهر آورد و با آنك در دعوی ملك و دولت غریبی غالب و شریکی طالب بود و تقلد و تعهد اشغال آنرا شایسته و سزاوار ترانقدیم كرد و بزعامت و ایالت تو راضی شد و ترادرسند امارت تمكین داد و قبض و بسط و رلق و فلق آن شغل با تدبیر و تصرف تو گذاشت و تو با او عهدی كردی و بران وفا نمودی و قلعه و ولایتی بدو تفویض نكردی و او را بعملی و شغلی مشغول نكردانیدی تا كار بطالب و التماس انجامید و مع هذا هر چه از تو خواست مقبول و مبدول نداشتی و از هر در كه آمد دست رد بسینه او باز نهادی

و كرهی از كار او نكشادی و شاغلی در پیش او نهادی و از تبعه (طلب الغایة شوم) غافل و ذاهل ماندی اكنون بعد از چندین تهاون و لغابن اكر از تو ملاقی یافته باشد و ازین افراط فاحش و تعدی مدهش انقی نموده از اینجا كه حیت حریت و عصیت بشریتست غریب و عجیب نباشد و برو كرفی و جرجی نشیند

رباعیه

نه هر كه طراز جامه بردوش كند خود را ز شراب كبر مدهوش كند
بد عهد بود كه یار درویشی را در روز توانگری فراموش كند

اكنون اكر چه وقت فایت شده است و تقصیر بغایت انجامیده طریق آنست كه قیصریه را كه مولد و موطن اوست بر قراری كه عهد بسته و سوگند خورده از دست متقلب بیرون آری و با مضافات و منسوبات برو مسلم داری و در استدارك مقاصد و مناجیح او استعصا لازم شماری و عهدی دیگر محتوی بر صفای نیت و نقای طویت مجدد كردانی و سرأ و جهراً سیرت و سریرت با او پاك كرادنی تا موجب سكون جاش و رفع استیحا ش او شود و تو ببد عهدی و بی حفاظی منسوب و مذکور نشوی

قلیچ ارسال چون این مفاوضه بشنید با سلطان خلوت ساخت و گفت شمارا با اهل شهر معاهدتی رفته است و میثاقی اتفاق افتاده

گفت بلی

گفت چگونه

گفت بر انجمله كه اكر از شما یا از غیر ضرری و اذیتی متوجه شود در كف و رد آن با يكدیگر متفق و يكجهت باشیم و در مدافعت و ممانعت آن همداستان

در جواب گفت اكر مضرتی رسد همچنان باشد و سوگندی دیگر بران سیاق كه یاد کرده بود و شكسته تازه گردانید و بتكلف و تصنع موافقتی فرامود و موافقتی ظاهر گردانید (انما یفتری الكذب الذین لا یؤمنون بایات الله و اولئك هم الكاذبون)

سلطان چون دید كه حجاب فیما بین غلیظ شد و سخنان و حشت انكیز و كلمات عداوت آمیز در میان آمد و دانست كه قلیچ ارسال اكر چه ظاهراً مداهنتی می كند و بمذاققت می نماید در باطن بقصد و غدر مشغولست و بكینه و عداوت محشو و مملو جوامع همت

بران مقصور گردانید که وجوه لشکر را با خود الفتی دهد و صید دل و قید خاطر ایشان کرده همه را متفق سازد و معتمدی پیش قلیچ ارسلان فرستاد و گفت فصل زمستانست و لشکر برهنه و بی برک اگر مصالحتی باشد بر ولایت حاجی شادکادی روم و مال بستانم و نوکر را معمور و مرتب سازم و مبالغی وجوه جهت خزینه حاصل کنم

این معنی موافق مزاج او آمد و رخصت داد و روزی چند غیبت سلطان را سبب حضور خود دانست سلطان علی خیرة الله تعالی باغبه و ازدحام تمام بدان صوب نهضت کرد و در مدتی اندک مالی بسیار بحصول رسانید و مقدار هزار نفر مرد را یک ساله مواجب داد و مشاهیر سپاه و احداث لشکر بسلطان ارادت آوردند و مکر دولتیخواهی و هوا داری بر میان بستند

و بعضی از امارا وقتها از قلیچ ارسلان شکایت می کردند

و سلطان ایشان را بلیت و لعل تسویف و تعلیل می داد و هر یک را بنوعی تسلی می کرد تا حاجی شادکادی نزدیک رسید اما مجال مقابله و مقاتله نداشت

و بدین تمکن امارا و اجناد را ارادت و اعتقاد موکد شد و سلطان سالماً غانماً کوچ کرده متوجه سیواس گشت و چون بظاهر بلد رسید صدور و موالی و ارباب و اهالی استقبال کردند و بمقدم سلطان ابتهاج و اهتزاز نمودند و جمعی که معتمد و محرم بودند از قبیح سیرت و خبیث سریرت قلیچ ارسلان روایات می کردند و حکایات می گفتند و از جمله یکی آن که بعد از نهضت سلطان بروزی چند خواست که منکوحه مرحوم علی بك را در نکاح آورد و بترتیب اسباب و تجمل آن مشغول شد

در جمله سلطان در شهر آمد و بدین قلیچ ارسلان رفت چون با کثرت و سواد می مهیب پیش او درآمد و همی در دل او راه یافت و خوفی در خاطر او نشست و جهت سلطان شربت خواست « کیخسرو » که هم او بود گفت ایشان را شربت دیگری باید داد

و هم در مجلس این سخن بسلطان رسانیدند

القصه شربت خورده شد و اتفاقاً در آن حال قضاة و موالی شهر در خلوتی با تمام عقد و نکاح مشغول بودند و مهر نامه می نوشتند

و چون تمام شد درآمدند و قلیچ ارسلان را تهنیت گفتند
پیر علی و امارای دیگر خبر ازدواج بسلطان آنها کردند

و چون آن عقد بی شور و اتفاق ایشان بود چنانک عادتست غیرت بردند و گفتند در مذهب مردی و رجولیت چگونه روا باشد که حرم امیر مارا ترکانی بی علم و رخصت ما در نکاح آورد و بمجرد مشورتی بما التفات ننماید و اگر ما این حیف و ضیم برخود گیریم و بدین استحقار و استضعافتن در دهیم مركبه ازین زندگانی باشد و سببت بر ما حرام (المیة و لا الدنیة)

سلطان را هر چند حرقت این عار و لوعت این شنار احشا و جوانح بجوش آورده بود و تباریح این استخفاف در اعضا و جوارح گرفته اما پای احتمال بیفشرد و تکسر و تغیر در بشره نیاورد و رابط الجاش تقویت و تسلیت آن جماعت کرد و گفت خاطر آسوده باید داشت و بشارت (لا تبأسوا من روح الله) مستبشر و مستظهر بود که لطایف غیبی در کار است و عنایت الهی یار و هر چیزی را وقتی مقدر و اجلی مقرر و امید با لطف پروردگار و انقست و یقین صادق که نه بس دیر این طرد را عکسی و این صحت را انکسی طاری شود و کار بروفق مشتهای طبع و مبتغای خاطر شما گردد چه سیدرسل و خلاصه جزو و کلی می فرماید که (النصر مع الصبر و الفرج مع الکرب)

شعر

لئن نظر العداة اليك شذرا فلاتك ضيقا من ذاك صدرا
وكن بالله ذا ثقة فاني اري لله في ذا الامر سرا

و مدتی برین طریق بگذشت و هر روز قلیچ ارسلان را و هم زیادت می گشت و خوف و خشیت متزاید می شد و در مجالس شرب که بایکدیگر بمعاقرت و معاشرت بنشیندند سلطان را چون کیفیتی در مزاج حاصل شدی و پرده حجاب از مضمونات ضمائر و مکنونات سرایر بر خاستی دست بشمشیر بردی و صریح گفتی من روزی این تیغ را در معرکه غیرت خون آلود خواهم ساخت و این مستسقی آب حیات را از جگر مفسدان سیراب خواهم گردانید و هیچ کس را زهره آن نبود که پیرسد که این چه حکایتست و این خطاب با کیست و باز گفتی ا گر این شمشیر را بر دیوار زخم بجهار پاره شود آنکدامی گفت درین خانه کسی نیست که از من پیرسد که فرض کردیم که دیوار بدو پاره شود بجهار پاره

چون می شود و باز کفقی یارای جواب من ندارید و از ترس خود را فراموش کرده اید و مثل این معارضات و مناظرات می گرد و روع و ریت قلیچ ارسلان متضاعف می کشت و شبی دیگر صحبتی داشتند قلیچ ارسلان «شیخ عادل» را قدس سره طلب داشت تا کلمات او بشنود و از سیاق سخنان او بر کیفیت حال و مآل خود از خیر و شر استدلال کند و این مقدار ندانست که عارفانی چنین را که دامن همت از اغراض و اعراض دنیوی افشاندند و روی توجه بدرگاه بی نیاز آورده پیش خود خواندن و تشویش اوقات ایشان دادن از طریق ادب و قاعده مروت بیرونست و اگر کسی را با ایشان مهمی سانج شود زیارت ایشان باید رفت و حاجت عرضه داشت

فی الجمله چون شیخ را در آوردند قلیچ ارسلان بسلطان گفت اول شما در خلوت روید و باشیخ صحبتی بدارید سلطان فرصت غنیمت شمرد و بصحبت پرشتافت و شرف حضور دریافت

پیر گفت این حرامی قحبه زن نجاست

سلطان گفت بر دراست

پس گفت اورا بخوان

و او بر در ایستاده بود و حکایت می شنید

سلطان بیرون آمد و گفت پیر شما را می خواند

قلیچ ارسلان در آمد و سلطان بر در توقف کرد

بعد از زمانی یکی بیرون آمد و گفت صحبتی کرم در گرفته است و شما را می خوانند چون در آمد شیخ را دید چاقی در دست و قلیچ ارسلان برابر او نشسته در قفای او نشست

قلیچ ارسلان گفت چرا در قفا نشستی

سلطان گفت تا چاقی بر تو آید

چون زمانی بگذشت شیخ متوجه قلیچ ارسلان شد و گفت توقعه زن حرامی اینجا آمدی و مردی مسافری بگذر و اگر نه والله که ترا می کشند

چون لحظه دیگر شد و سخن از هر نوع فرو آمد باز روی بدو آورد و گفت ای حرامی قحبه زن تو اینجا آمدی و آنچه نخورده بودی خوردی و آنچه ننوشیده بودی پوشیدی اکنون زود برو والله که ترا می کشند و کتاب مشنوی مولوی قدس الله انفاسه العزیز که در مجلس بود

در مجلس بود برداشت و اوراق آنرا می کشود و می گفت اینک ترا گرفتند و اینک بشمشیر زدند و اینک کشتند و اینک سرت بریدند و بتیرگی و غضب تمام اوراق بازی کرد و این کلمات می گفت تا از جای برخاست و روی بسلطان آورد و گفت «مرا [۱] احمد این را بکش و رحم مکن»

سلطان گفت چنین کنم و بکرات می خواست که قضیه تمام کند شفقت و آزر م مانع می شد و رافت و زحمت دامن گیری آمد و قول شیخ اشارت و رخصت بود با مضای آن عزیمت و چون از شیخ آن سخن بشنید جوامع همت و قصارای نهمت برانفاذ آن نیت مصروف گردانید و تردد و تزلزل از خاطر مرتفع شد

و چون مجلس منقضی شد قلیچ ارسلان متفکر و متحیر بنحود فرورفت و بعد از ساعتی سر بر آورد و گفت اگر ازین سخنها که «شیخ عادل» گفت از صدیقی راست شود وای بر من و اگر همه واقع شود حال چون باشد

«کیخسرو» زبان فحش دراز کرد و دشنامی شنید بشیخ عادل داد و گفت چه لازم چنین کسان را آوردن و از ایشان ملالت و خجالت خوردن و هر کس تسلیت خاطر او می کردند و شیخ در آن روزها بخانه سلطان رفت و دست بزدیگهای مالید و می گفت بعد ازین آتش بسیار ترتیب دهید و دیگها را پر کنید و سلطان را ملک احمد می خواند و از اطعمه و فواکه و غیر آن هر چه پیش او می نهادند از آنجا نصیبی بسلطان می داد و نظری می کرد و این معانی اضافت قوت و جرأت سلطان می شد

ناروژی قلیچ ارسلان بسلطان گفت دوش ترا بخواب دیدم که بباغی که درازنجان داری مرا دعوت کردی و آن باغ دیوار بلند دارد و درغایت نصرت و نراحتت و تو بر دکه نشسته و من در پهلو تو نشسته ام و تو کتابی بزرگ در دست داری و در آنجا نظری کنی و می گویی فلان موضع را مال این مقدار است و طول و عرض او چندین و مال فلان ولایت چنین و چنین و همچنان تعداد می کنی تا «سرماری» و «چاچمال» رانیز بر زبان می آری آنکاه من بتو گفتم اینها که می گویی در کتاب نوشته است کفقی آری و کتابهای دیگر دارم که در آن مواضع دیگر نوشته اند بعد از این درویشی پیدا شد و گفت پس معلوم شد که صدق و اخلاص از همه چیز بهتر است

[۱] (مرا) کله سی (دده قورقوت) کتابنامه کی (مره) در که بوکون (بره) اولمشدره (لمصححه)

آگاهی یافتن سلطان از غدر قلیج ارسلان و قتل او و کیخسرو

یکی از متعلقان منکوحه علی بنک که در حباله قلیج ارسلان بود روزی پیش سلطان آمد و گفت درین دوروز نوکران قلیج ارسلان جمع می شوند و اتفاق کرده اند که ترا گرفته ب «أَحْمَدُكَ» برند و در قصدتواند تا معلوم باشد

سلطان صورت حال بامعتمدان خود در میان نهاد و چون شب درآمد خلوتی ساخت و «شیخ مؤید» را که با سلطان علاقه قرابت و آصره نسبت موکدو محمد داشت و از عهد طفولیت پرورده تأدیب و تهذیب و برآورده تربیت و تقویت اوست پیش خود خواند و گفت قلیج ارسلان که بامن سوگند خورد و خلاف کرد بی آنکه از ماضی مالی یا جاهی بدو رسیده باشد یا جرمی و خطایی صادر شده بناو اوجب قصد جان ما کرده است و دران فکر است که درین هفته خاطر از کار ما بپردازد و بعد از آن که این معنی ما را معلوم شده و تحقیق پیوسته است اگر در تدبیر کار او تساهل و رزیم و تکاسل نمایم و تن در دهیم تا ما را هلاک کند شرعاً و عقلاً در جهل مرده باشیم و در خسران دنیا و آخرت رفته و نعوذ بالله من آفات الغفلات و هر که در چنین کارها سستی نماید و بر جان خود بخشاید خون خود بدست خود ریخته باشد و خاک شقاوت بر سر خود ریخته و بسر باری شامت عاجل و خسارت آجل اندوخته اکنون خود را بدست دشمن دادن و تن بمرک نهادن زبونی و نامردیست و اهل و عیال رها کردن و سر خود گرفتن لوم و بی حقیق پس قضیه منحصر شد دران که دست بکشاییم و مردانه در میان آییم و پیش از آنکه او بر سرمازند ما بر کردن اوزنیم و دمار از روزگار او بر آریم تا این معنی سبب نجات ما و جزا و سزای دشمن و عبرت دیگر مفسدان و بدسکالان گردد و تاریخ این جسستی و پیش دسقی سر دفتر تواریخ سلاطین عالم و خواقین بنی آدم شود و حکمت (ولایحیق المسکرا لسی الاباهله) بمصدوقه پیوندد و دعوای (من حفر یبراً لایخیه وقع فیه) بثبوت رسد که (الموذی طبعاً یقتل شرعاً قیاساً علی افی)

بیت

إذا المرء أولاك الهوان فاوله هوانا وان كانت قریباً أو اصره [۱]
[۱] ای صوفیه نسخه سنده بویه در دیگر ایی نسخه ده بویتهک یرنده شویت وار
اذا کان حلم المرء عون عدوه علیه فان الجهل اعنی و اوقع

و هیچ شکی و شبهتی نیست که توشاخی از شجره دودمان و شعبه از قبایل خاندان مایی بل بضعة جسد و فلذة کبد می ا کرت عضدالیمین کویم خلاقی نیست و اگر قوه الظاهر خوانم ری نه آنچه ترا از بهر من سوزد دیگری را نسوزد و آنچه مرا از تو کشاید از دیگری نکشاید و بعد حول الله تعالی و قوته در ممارست این خطب عظم و مزاولت این مهم جسم ترا سبب اوثق و مدد اوفق می دانم و وثوق کلی بر جرأت و جلالت تو دارم چه آثار نجات و شجاعت در ناصیه تو مشاهده می کنم و تباشیر نوح و ظفر در چین تو لامع می بینم (فی الجریره یشتک العشیره)

«امیر شیخ مؤید» چون این عبارت دل آویز و کلمات حمیت انگیز بشنید گفت اتباع دولت همیشه منصور و مسرور و اعدا مکسور و مأسور باد من بنده اگر چه از بندگان کهنتریم و در خرمن این دولت کینه خوشه چین نه هنری فایق که ازان باز کویم و نه خدمتی سابق که بدان استظهار جویم

فارسیه

من کرچه بضاعتی ندارم سرمایه طاعتی ندارم

اما چون پذیرفته این درگاهم و از خاک بر گرفته این راه و اقتباس ازین نور کرده ام و اعتراف ازین بحر مسجور بصلاح و فلاح امید دارم و نجات و نجات را طلب کار

شعر

آترا که بر کشید قبول تو همچو تیغ کرچه برهنه است بکوه توانگر است
و انرا که دست رد تو انداخت همچو تیغ خونین دهان و پی زده و خاک بر سر است

در اشارتی که می رود که خدمت بر میان جان دارم و بقدر وسع و طاقت خدمتکار و جان سپار و بعون الله تعالی سینه سپر سازم و سر دشمن در پای مرکب تواندارم

فارسیه

سرد شمنان تو حاشا و کلا که خود دشمنان ترا سر نباشد
سخن بر سر دشمن قطع کردم که مقطع ازین جای بهتر نباشد

سلطان گفت همت بردفع این دیو غدار مقصود داشته‌ام و نه مت برهلاک و بواد او مصروف و محصور ساخته و چون من با او بر آویزم باید که تو مبادرت نمایی و بدستی عنان و بدستی شمشیر او محکم فروگیری تا مرا معلوم باشد که نفسی دران معرکه با من مشفق است چه دران دم هر کس همراهی نمی تواند کرد مگر آنک ترک جان کرده باشد و از سر سر در گذشته و من همراهی دران حال جان بازی خواهم کرد و بدانچ مقدور و موسوع باشد خواهم کوشید

مصرع

تا خود بکجا رسد سرانجام

«امیر شیخ مؤید» از سر رغبت صادق و ارادت صافی این شرط را ملزم و مقبل شد و قرار بران دادند که فردا این عزیمت با مضا رسانند و صبح برین نیت سوار شدند و قلیچ ارسالان را در سیران یافتند و مواضع چنان رفته بود که چون سلطان اشارت کند «امیر شیخ مؤید» غریب را بران وضع که مقرر شده فرو گیرد و با او می رانند تا بمستی که مجال داشت رسیدند سلطان با امیر شیخ مؤید اشارت کرد و او به «امیر پیر علی» سخنی گفت و بجای خود رفت و حرکتی نکرد تا بموضعی دیگر که ازان موافق تر بود رسیدند دیگر بار سلطان اشارت کرد و دست بردی گرفت و در شهر آمدند و چون نزول کردند

سلطان با امیر شیخ مؤید گفت چون بود که بر قول قرار نکردی گفت «امیر پیر علی» رخصت نداد و گفت امروز بر من غسلی واجبست جمعی که دران قضیه اتفاق داشتند چون آن احوال دیدند بعضی ترسیدند و بعضی را رای دیگر کون شد فی الجمله در عزایم فتوری واقع شد و در اتفای کله و هی و قصوری راه یافت و الحاق محل خوف و جای خطر بود و مظنه آن که راز از پرده بیرون افتد و حال بتباهی انجامد چه عقلا گفته اند

مصرع

کل سر جاوز الانین شاع

اما سلطان که مرکز آن دایره و نقطه آن پرکار بود قطب صفت بر عزیمت خود راسخ و ثابت بود و در قصد و نیتی که داشت عازم و جازم می گفت

شعر

أَمْثَلِي تَأْخُذُ النِّكَبَاتِ مِنْهُ وَيَجْزَعُ عَنْ مِلَاقَةِ الْحَمَامِ
وَلَوْ بَرَزَ الزَّمَانُ إِلَى شَخْصَا لَخُصِبَ شَعْرُ مَفْرَقَةِ حَسَامِي

و چون شب در آمد با امیر شیخ مؤید گفت قاعده نه چنین بود و طریقه نه این چه تراخی و توانی در مثل این قضایا غیله قصد جان و تلف نفس است ازان جهت که امر چه مختلفست و افکار متفاوت و آدمی را هر دم فکری و هر لحظه خیالی متصور می گردد و بلغت تازی دل را ازان قلب خوانند که هر نفس از حالی بحالی متقلب شود و هر زمان آرزوی دیگر کند چنانک در امثال آمده است که (الفؤاد الف واد) و ارامم الثقلین و ابوالحسنین علی بن ابی طالب علیه السلام روایت کنند که گفت اعجب ما فی الانسان قلبه و له مواد من الحکمة و اضدادها من خلافها فان سئح له الرجاء اذله الطمع و ان هاج به الطمع اهلكه الحرص و ان ملکه الیأس قتله الاسف و ان عرض له الغضب اشتد به الغیظ و ان سعد بالرضائى التحفظ و ان ناله الخوف شغله الحزن و ان اتسع له الامن استلبته العزة و ان اقام مالا اطغاه الغنى و ان عرضته الفاقة فضحته الجزع و ان جهده الجوع قعد به الضعف و ان افرط فی الشبع كظنه البطنة فكل تقصیر به مضر و كل افراط له مفسد غرض آنک این صورت با چند کس در میان است و همواره دل مردم بربك حال نیست و در پیش برد این عزیمت تهاون خطری عظیم دارد و تمادی عاقبی وخیم اما چون تقصیر با اختیار واردات تو نبود عذر و اضحمت و حجت ظاهر ۲ کنون بعد قضاء الله و قدره فردا هم اشارت خواهم کرد اگر اقدام نمودی فهو المراد والا مقرر است که تو مرد این میدان و فارس این جولان نیستی و مرا بنفس خود با این شیر پنجه می باید زد و تنها در دهن این اژدرها می باید رفت

مصرع

کس نخارد پشت من الا سر انگشت من

ولاحاله هر آنچه محکوم قضا و مقدور قدر باشد بظهور خواهد پیوست و بحیث هیچ
محتال و مکر هیچ مکار تغیر و تبدل نخواهد پذیرفت (قل لن یصدینا الا ما کتب الله لنا هو
مولینا و علی الله فلیتوکل المؤمنون) و از ابن عباس رضی الله عنه مرویست که گفت روزی
در حضرت رسول صلوات الرحمن علیه بودم در اتنای نصیحتی که مرا می فرمود گفت
(یا غلام اعلم ان الامة لو اجتمعت ان ینفعوک بشئ لم ینفعوک الا بشئ قد کتبه الله لک و لو
اجتمعوا علی ان یضروک لم یضروک الا بشئ کتبه الله علیک رفعت الاقلام و جفت الصحف)

شهر

سبقت مقادیر الاله بحکما فارح فؤادک من لمل و من لو

و بران جمله اتفاق کردند که بامداد که قلیچ ارسلان سوار شود سلام بزبان شمشیر
دهند و مصافحت بمکافحت نمایند

و سلطان علی الصباح با هفت تن از اهل شوری سوار شد و بر در قلیچ ارسلان رفت
و ساعتی مترصد او شد بیرون نیامد و هر لحظه می گفتند اینک سوار می شود و او خود
از در دی دیگر بحمام رفته بود و ناگاه از قفای سلطان با کوبه خود پیداشد
سلطان کان برد که بر کیفیت حال اطلاع یافته است و می خواهد که پیش دستی کند
(و الحزم سوء الظن بالناس) و او خود ازان معنی خبر نداشت و بر عادت مستمر خواست که
بخانه رود سلطان بر رسم استقبال پیش آمد

قلیچ ارسلان متوهم شد و از راه خانه منحرف گشت و بطرفی دیگر توجه نمود
سلطان گفت اگر هوس سیران هست راه ازین جانب است و علی ای حال او را بدین
طرف کشید او نیز نفی توهم و اظهار تجلد را بران سمت روانه شد و بصحرای « چکنم »
بیرون رفتند

و آن روز سرمای عظیم بود و برفی سهمناک نشسته تاحدی که هر که از راه کوفته
بیرون رفتی در برف غرق شدی و دور راه بود در جنب یکدیگر برای سلطان و برای
قلیچ ارسلان دوش بردوش می رانند و دیگر سواران بر طرفین بر سر برف افتان خیزان می
رفتند و نوکران سلطان را اسب در برف فرو نمی رفت بخلاف اتباع قلیچ ارسلان که
هر قدم در برف می افتادند و بزحمت تمام می رفتند

قلیچ ارسلان ازان نادره متعجب ماند و گفت چیزی عجب مشاهده می کنم نوکران
تو چون برق بر سر برف می روند و اسبان ایشان فرو نمی روند و نوکران ما را اسبان
می افتند و بزحمت می روند سری ضعیب است و حالق بس عجیب
سلطان بسخریه گفت جماعت شما فربه و اسبان ایشان پهلودار و سنکین اند لا جرم
از غایت کرانی برف فرو می روند و زلق می خورند و یاران ما ضعیف و کمر سسته
و مرا کب ایشان زبون و نزاراند بدین سبب سبک و سالم می روند

بیت

چون کران باران بسختی می روند هم سبک باری و جستی خوشتر است

قلیچ ارسلان را از اجتماع این تعریض و هم بیفزود
و غرض سلطان ازان کلام ثقیل و سخن موحش آن بود که او نیز در مقابل آن جوابی
تالخ بگوید و محاوره بمنظره انجامد تا سبب تهییج غضب و تحریک قهر و عصبیت
کرد و عوایق شرم و آزر از پیش برخیزد و عزیمت بسهوات امضا یابد که (رب کلمه
جلبت کلمات)

چون ساکت شد و متعرض جواب نشد حجاب همچنان باقی بود تا بکنار آب سیواس
رسیدند و ساعتی مکث کردند

« امیر پیر علی » رسید و یکی از نوکران قلیچ ارسلان بدو اشارتی کرد و باز گشتند
و چون نزدیک تریه « شیخ آرزروم » رحمه الله علیه رسیدند سلطان بامیر شیخ مؤید
اشارت کرد و او بر عادت گذشته بامیر پیر علی سختی گفت و بجای خود رفت تا نزدیک
زاویه « حاجی بک اعرج » رسیدند دیگر بار اشارت کرد انجامهم دستی نخبانید

و سلطان را آن تهاون بر مزاج کران آمد ازان جهت که اگر آن روزگار با تمام
نمی رسید ایشان سبق می بردند و عوذ بالله قضیه منعکس می شد چه غرما بقرینه و فراست
صورت حال استشمام کرده بودند و کان برده و مترقب فرصتی که سبقت برند و قصد کنند
چون سلطان دید که قضیه تطاول یافت و کار بکام دشمن خواهد شد چون بزقاق
دکا کین که خارج دروازه میدان واقع است رسیدند و قلیچ ارسلان بزقاق درآمد توجه
و توکل بحضرت میسر الآمال و مقدر الآجال کرد و ازدوات مصطفوی و ارواح خلفای

راشدین و هم اولیا و مشایخ استعانت و استمداد خواست و بادی قوی و قوت مرآتوی تیغ از نیام برکشید و نعره حیدری چنانک در بر کرچی شنیده اند از حنجره برآورد و گفت هان ای مردان کار و یاران وفادار بجایید

فی الحال آواز «امیر شیخ مؤید» بکوش سلطان رسید و ناظر کرد او را دید عنان قلیچ ارسلان محکم گرفته «و مبارکشاه» نامی که محبوب قلیچ ارسلان بود و معتمد میان او و سلطان حائل شد سلطان برو حمله کرد و او منہزم شد پس روی بقلیچ ارسلان نهاد و تاشمشیر راست کردن «شیخ مؤید» را دید که بدستی دیگر شمشیر قلیچ ارسلان بگرفت و از نیام برکشید بدستی تیغ و بدستی عنان او گرفته داشت

و در اثنای آن حال بعضی از نوکران عنان اسب قلیچ ارسلان بیریدند

سلطان بطرف قلیچ ارسلان کردید و حمیت و رجولیت در کار آورد و ضربتی بر میان مرد و کتف اوزد چنانک اسب قلیچ ارسلان از قوت آن ضرب از جای بلغزید و روی بطرف سلطان کرد شمشیر بروی او حواله کرد اسب قلیچ ارسلان فحل بود بر دو پای استاد و دودست بر هوا داشت سلطان ضربی دیگر بر سر قلیچ ارسلان زد و بدو نیمه کرد بقوتی که تیغ از سر او بگذشت و بر سر اسب آمد و بشکافت و قلیچ ارسلان از کفل اسب فرو افتاد و جان بداد و نوکران سلطان از جرائب درآمدند و سرش از تن جدا کردند و اتباع قلیچ ارسلان را بعضی بقتل آوردند و بعضی را دستگیر ساختند (فحاق بالذین سیخروا منهم ما كانوا به یستہزؤن)

و ایزد تعالی عز شانه سلطان را از مکاید آن اشرار و غوایل آن فجار که بی موجی بشحنا و بفضا بر خاسته بودند و در استیصال آن شجره طیبه سعی و اجتهاد پیوسته مصون و محفوظ داشت و داغ (و ارادوا به کیداً فجعلناهم الاخسرين) بر ناصیه حال ایشان نکاشت تا آن تیغ عدوان که بدست مکر و دستان برکشیده بودند در سر ایشان نشست و آن تیر بقی و طغیان که از پشت عصیان و کفران کشاده در سینه ایشان شکست

شعر

یا ایها الظالم فی فعله الظلم مردود علی من ظلم

و سلطان باد و نوکر بطرف شهر دوانید و چون بدروازه رسید یک مصراع بسته بودند و خواستند که مصراع دیگر بهم کنند که سلطان برایشان حمله برد جماعت منہزم

و متفرق شدند و سلطان در شهر آمد و «عبدالله» نامی که از نیرکان «جلال الدین محمود مستوفی» بود در پیش و «اخى عیسی» در قفای سلطان می راندند

و چون بازار سراجان رسیدند «کیخسرو» که عم قلیچ ارسلان بود و بشجاعت و مبارزت معروف و موصوف و با سلطان از جهت ملوک سلاجقه قرابت مادری ثابت داشت با فوجی سوار از مقابل رسید

و سلطان در خاطر داشت که اگر قضیه بر حسب دلخواه شود او را در امارت سهم و شریک خود سازد و بمظاہرت و معاضدت همدیگر قضایا بفیصل رسانند

«کیخسرو» چون تیغهای برهنه دید بهم برآمد و گفت حال چیست

«عبدالله» گفت قلیچ ارسلان عمر بشهادت

چون این بشنید تیغ برکشید و با او بر آویخت و هر یک ضربتی بر هم زدند کارگر نیامد و ضربات متوالی گشت

سلطان چون حال چنان دید مرکب برانگیخت و تیغ بر «کیخسرو» حواله کرد «کیخسرو» امان خواست و بزهار درآمد و ذکرات و صلت رحم بر زبان آورد سلطان را رافت صروت و قوت دامن گیر شد و این بیت در خاطر آمد

بیت

یذکر فی حامیم والرح شاجر فہلا تلا حامیم قبل التقدّم

و دست از محاربت و مضاربت باز کشید و با او بملاطف و مطایبت در آمد و در پهلوی یکدیگر می راندند و بسبب تنگی راه در موازات تقدم و تأخر می افتاد و فیما بین انحرافی واقع می شد و چندانک سلطان الحاح می کرد که تیغ در نیام کن نمی کرد و آن شتر دل چون مردنبرد نبود و قوت مناوشت و مصاوات نداشت خواست که بو سایل حیل و ذرائع خدیعت که سرمایه عاجزان و دست آویز فرومایگان است کاری پیش برد و منہزم فرصتی می بود و ندانست که تیغ قضا را سپری و سیل بلارا کذری ممکن و متصور نیست و همین لحظه لقمه کور و طعمه مار و مور خواهد بود

سلطان معتصم بحیل توفیق و متمسک بعروہ غایت و تأیید بران وضع می راند

تا بمضیق رسیدند و آن غدار اندکی از سلطان متأخر شد و تیغ از پهلو، چپ او راست کرد

سلطان بالهام الهی آن حرکت احساس کرد و بتمایلی اندک آن مکیدت از خود بگردانید و تیغ بر آورد و بناف آن منافق فرو برد و تاباحشا و امعا رسید و از غایت حمیت بی شعور که تیغ کارگر آمده است اما می دید که غریم دهن باز کرد چنانکه کسی تشاب کند « کیخسرو » اسب بر انکیخت و در پیش افتاد

سلطان ضربی دیگر بر تارک او زد و یک نیمه از سر بادستار و روی و گوش پاره شد و بشمشیر غریم رسید و مقدار دو انکشت فرورفت « کیخسرو » از اسب در افتاد و کفقی از مادر نژاد

سلطان چون از کار او پرداخت شمشیر خونین در دست می راند و کس نمی دانست که حال چیست و فوجی از اتباع و اشیاع سلطان بر دسر ای جمع شدند و خبر یافتند که میان سلطان و کیخسرو مناوشتی واقع شد و سلطان را زخمی بر پهلو رسید جماعت بر هم رفتند و چون نگاه کردند سلطان را دیدند که چون شیر خشم آلود باشمشیر خون اندود می آمد زبان بشکر و سپاس خداوند لطف و باس بکشودند و سلطان را دعا و ثنا گفتند و قضیه فاش گشت و هر کجا نوکران قلیچ ارسلان را می یافتند می گرفتند و برهنه می کردند و باتیغهای مسلول پیش سلطان می آمدند و صف در صف استاندند تا گفتند که جمعی از بقایای سیف در زوایای « احمدک » مخفی شده اند

سلطان با فوجی که حاضر بودند بدان صوب شتافت و از ایشان اثر نیافت و مجموع گریخته از بیم جان در شقوق حیطان و ثقبون بنیان مستور و متواری شدند و موالی و اهالی شهر جیلا جیلا بحضرت سلطان شتافتند و بعد از تقدیم مراسم تهنیت بشرف بساط بوس استسعاد یافتند و سر در ربه طاعت و متابعت آوردند و این لطیفه را سبب راحت روح و سرمایه فتوح شناختند و گفتند

شعر

هنیت یومک هذا خیر تهنیه وزاد فیک علی العلیاء علیاء
بقیت ما بقی الافلاک دائرة و نأح فوق و رقی الغصن و رقاء

رفتن سلطان بدارالاماره و اجتماع اصرا و اهالی شهر

سلطان بادی مسرور و سعی مشکور و فتحی رایع و ذکری شایع بدارالاماره شتافت و شرط (مانسوخ من آیه اونسهائات بخیر منها) بوفار رسید و ارباب سیف و قلم و سایر خدم و حشم هر یک در سلك خود قرار گرفتند و سباطی که جهت قلیچ ارسلان ترتیب داده بودند کشیدند

و چون از طعام پرداختند سلطان شمشیری که بخون مدعیان خضاب کرده بود در میان مجلس انداخت و گفت (فقطع دابر القوم الذین ظلموا و الحمد لله رب العالمین) و دو سو کند نامه که قلیچ ارسلان یاد کرده بود مشروط بشرطی چند و بران منوال عهد بسته و بخط خود نوشته و خلاف کرده بر علما و افاضل که در مجلس حاضر بودند عرض کرد تا بر مضمون آن و قوف یابند و نگاه داشتن قسم نامها مبنی بر دو غرض بود یکی آنکه اگر حق جل و علا کار بر موجب دلخواه گرداند و نصرت قرین سازد جهت تمسک بمردم نماید تا جمیع خلائق را از ناقص و کامل و وجیه و خامل براءت ساحت سلطان درین واقعه معلوم کنند و بدانند که باعث برین قضیه امری بود ضروری نه مقصدی مالی و جاهی و قلیچ ارسلان این تبر نکبت بدست خود بر پای خود زد و این خاك خذلان بجنکال خود بر سر خود کرد نه هیچ آفریده را در حدوث این حادثه جرمی لازم و نه بر هیچ کس حرجی ثابت و او از غایت غوایت و فرط جهالت خود را بر شمشیر خدای زد و خویشتن را هدف تیر بلا ساخت (والذین ینقضون عهد الله من بعد میثاقه و یقطعون ما امر الله به ان یوصل و یفسدون فی الارض اولئک لهم اللعنة و لهم سوء الدار) و مرتکب نکبت عهد و خلف سو کنند شد تا مستوجب عار عاجل و نار آجل گشت

بیت

ولا تغدر اذا عاهدت عهداً فان القدر صاحب ذلیل

و دوم آنکه بعیداً عن الساحة اگر قضیه نه بر وفق مرام واقع گردد و سعی موافق تقدیر نیاید چون قلیچ ارسلان بر سو کنند نامها عثور یابد طریق عذر واضح یبند

و حمل بر غدر و خیانت نکند و بداند که داعی بر تنفیذ این رای ضرورتی بین بود نه امری هین و حامل بر اجرای این ماجرا حجتی واضح نه مکاری فاضح مما کان قدا ضرره و اصحابه و كانوا متفقين عليه من الهجوم على السلطان بالغدر الصريح والفتك الشنيع واطفاء حمرته واقفاء رهطه واسرته من غير عداوة سابقة وضراوة لاحقة حتى ابي الله ان يطفؤا نوره ويزهقوا مقدوره واجرى عليهم قضاء المحكوم وقدره المحتوم فضربوا بسيفه وقتلوا فاصابهم سيئات ما عملوا

موالی وائمه شهر چون برفحای و مضامین سو کند نامها اطلاع یافتند و قصد غدر او درباره سلطان بشنا خند بر مساعی که از نفس او بر سر او رفت سلطان را معذور و او را ملوم و مدحور داشتند و گفتند

بیت

شر اندیش هم در سرش شود چو عقرب که با خانه کمتر شود

و در سورت آن حال و فوریت آن قیل و قال « اِنَّهٗ بِكَ » نامی که از کبار متجنده بود و همواره از قلیچ ارسالان تنفر و تنکرمی نمود و با سلطان طریق اخلاص و اختصاص می سپرد و خود را از بطانه می شمرد از راه موعظت و مناسحت با سلطان گفت صواب در آنست که با صدور و مشایخ شهر بکوی که من این قضیه را از برای « حاجی شاد کلدی » پیش بر دم و این کار خاص جهت نظام کار و صلاح حال او کردم و انگاه هر آنچه مقتضای مصلحت و مطابق مقصود تو باشد بتقدیم رسانی

سلطان چون بغور این سخن فرورفت و بنظر بصیرت غث و سنن و رث و متین آن هم تمیز کرد دانست که خاتمی و خیم و نهایی سقیم دارد و اندیشه کرده که مرا چه لازم که بعد از اقامت و التزام خطبی چنین خطرناک و ورطه هائل با استقلال و اجتهاد خود و حصول صرام و صرنا و بامارت و ایالت حاجی شاد کلدی که مدعی مملکت و غیریم دولت و سلطنت است علی ملا الناس اقرار و اعتراف آورم و بی رجحان فضیلتی دنیوی یا اخروی که او را بر من حاصل باشد خود را طفیل و اجیر اوسازم و بمنزیت و اولیاتی که بر من ندارد مجاهرت نمایم و چون من در ریعان حال و غرّه انتعاش و ابلال بدین سخن ریک و کلام نازل اجهار کرده باشم و در شعار این عار و کسوت این عوارتن در داده دور و نزدیک از من

چه حساب بر گیرند و ترك و تاجيك بامارت و زعامت من چگونه سر در آرند و چون جماعت حساد و زمرة فضول و فساد این تنزل و تذلل از من نزد حاجی شاد کلدی برند و این رکاکت رای و دنائت همت بامرفان پیش او نهند هر آینه حشمت و رونق من از چشم و دل اوزایل شود و طمع در مملکت مستحکم گرداند آنکاه قوتی که ندارد او را پیدا شود و جرأتی که درو نیست حاصل گردد فعوذ بالله من سقطات اللسان و هفوات الجنان

و چون طبقات مردم از حاضر و بادی و رایح و غادی مجتمع گشتند و مجلس غاص شد سلطان روی با شراف و امثال آورد و گفت معلوم علمای عالم و معقول عقلای بنی آدم است که بر نفس (من يعمل سوء یجزیه) و منوال حدیث (من اذی جاره اورثه الله داره) قلیچ ارسالان بمضمون نیت و مکنون فکر و رویت خود رسید و دیدی که می بخت چاشنی آن چشید و محکوم قضا و مقدور الهی قایم گشت (جری ماجری) و امروز مملکت را فرمان دهی و شهر را از شهر یاری که بایات عظام امور و کفالت مصالح جمهور قیام نماید عقلا و شرعا کزیر نیست چه عظمای امت و حکمای ملت گفته اند (الرعیة بلا سلطان كالجسم بلا روح) و خلاف نیست که سلطان باضافت بارعیت محل و منابت سر دارد نسبت باتن که نظام و قوام تمام اعضا و جوارح بدو باز بسته است و مادام که سر بسلامت است اعضا و اجزا که توابع و آلات اند همه راحس و حرکت و قوت و شوکت حاصل است و هر یک بشغلی و عملی که از او مطلوب و مقصود است مشغول و اگر روزی سراز حلیه حیات عاقل ماند و تدبیر و تصرف او از معموره بدن منقطع شود خطه تن دفعه واحده خراب و بایر گردد و جوارح و جوانح از یکدیگر متلاشی شوند و بهیچ حیل و وسیلت انتظام و التیام آن در حیز امکان نیاید و محط نظر در تشیب این کلمات و ترتیب این مقدمات آنست که شما را از امیر و پیشوایی که اهتمام بر ترفیه حال و تفریح بال و نظام سداد و صلاح معاش و معاشها مصروف و معطوف دارد و دست اهل بنی و فساد از تعرض و تشویش شما کوتاه گرداند نا کزیر است اکنون درین مسئله شما را رای چیست و اختیار که

ایمان و مشاهیر چون این فصل بشنیدند زبان دعا و ثنا بر کشادند و گفتند

بیت

ای از بهشت جزوی و زرجت آتی حق را بروز کار تو باما عذابی

رای ممالك آرای شاهد و مطلع است که مایچارکان درعهد قلیج ارسلان که بدعهدی
و بی حفاظی او برجهانیان پوشیده نیست و ظلم و بیداد و عیث و فساد او عالمیان را روشن
درچه تشویش و تردد و تعنیف و تشدد گرفتار بودیم و از تناول آن ظالم شوم و مهمتک
غشوم درچند گونه غم و الم و مصیبت و ماتم روزگار می گذرانیدیم خان و مان ماویران
بود و فراخای جهان برمازندان نه از عیش لذتی داشتیم و نه از زندگانی راحتی

شعر

بنداشت ستمگر که ستم برما کرد درکردن او بماند و برما بدشت

و چون جفاکاری و مردم آزاری و از حد طاقت و تحمل تجاوز کرد و فریاد وزاری ما مظلومان
بر آسمان رفت خدای کریم و پادشاه رحیم برما مشتی بچارکان بخشود و سلطان را که مظهر
رحمت و محضر رافت و عاطفتست بلطایف الهام از غیب برانگیخت تا ببارقه شمشیر صاعقه
بار آتش هلاک و بوار در خرمن وجود آن نابکار انداخت و او را از مرکب ضرور در ورطه
نکبت و شور خوار و خاکسار ساخت و ما گرفتاران را که بسته بندافت و اسیر کند
مخافت او بودیم از صولات و سطوت او باز رهانید و روی زمین از لوث وجود آن ظلم
و دنس شوم و لوم او پاک گردانید و برای اعلی پوشیده نباشد که ما در ایام او پیش
ازو این دولت بحاجت می خواستیم و این آرزو بچراغ می جستیم و امروز که ما را این
توفیق رفیق شد و این سعادت مساعدت نمود کوش بر چه داریم و در انتظار که باشیم و مثلاً
اگر حضرت سلطان در مصر و شام یادر بغداد بودی قلم وار از سر قدم ساخته بیای
بوس می شتافتیم و بحبل المتین این دولت که دست آویز ملوک دیار و سرمایه خسروان نامدار
است تمسک می ساختیم و آنرا شرف روزگار خود می شناختیم فکیف که این فتوح ناگهان
ما را میسر شده است و این مراد رایگان در کنار ما آمده نا جان داریم شکر این موهبت
می گزاریم و منت بر جان خود داریم و اگر حق این نعمت نشناسیم نسناسیم و یا بخلاف
رضای سلطان نفسی زیم زیم

و آن سلطان آن روز روزه ایام البیض می داشت و بمقام (الصوملی وانا اجزی به)
تحقق یافته بود و از طور اکل و شرب و اخوات آن که وصمت هوا جس طبیعت و بشریت
دارد برافق صیام که بصف حق و روحانیت موصوف است عروج کرده و چون آن روز بخصایص

حقانی اختصاص یافته بود و بصفات لاهوتی متصف گشته قولاً و فعلاً هر چه از و صادر شده
باشد عین حق و محض عدل و نصیفت تواند بود که (قل لا املك لنفسی نفعا ولا ضرا
الا ما شاء الله)

فارسیه

هر کرا بخت مساعد بود و دولت یار ابدالهر مظفر بود اندر همه کار
نفته روح قدس باشد و الهام خدای هر چه برخاطر و اندیشه او کرد گذار

و دیگر آنک این قضیه در چهاردهم ذوالقعدة از قوت بفعل آمد و ماه ذوالقعدة متوسطست
بین العیدین که اشرف ایام سال است و چهارده حد وسط ماه است و زمان کمال بدر و چون این
فعل درین ماه و درین روز که جز و اوسط و حد اوسط است از منشا امر بجز خلق پیوست
بشهادت (خیر الامور اوسطها) بهترین افعال آن از من و نیکترین اعمال آن اوقات باشد و هیچ
کس را دران ایراد و اعتراض نرسد و اگر جاهلی از سر غوایت و عمایت طغی زند و قدحی
انگیزد آن عیب و شین بحقیقت بنظر کوتاه و فکرتباه او باز گردد که (وعد الله لا ینخلف الله
وعده ولكن اکثر الناس لا یعلمون یعلمون ظاهراً من الحیوة الدنیا و هم عن الآخرة
هم غافلون) و عجبت این که قادر مطلق و فتاح هر مغلق تعالی کبریا و جهت اقامت حجت و اظهار
علت خصال ذمیم و افعال قبیح قلیج ارسلان رامیان خلایق اشتها و انتشار داد و رقم
(الا انهم هم المفسدون) بر ناصیه حال او نهاد و مخایل رد و خذلان بر ناصیه جلال و دلالت او
هویدا کرد تا فرو شکوه او از صحایف ضمیر و سرایر همکنان محو شد و نفار و انکاری ازو
در عقاید و عواید مردم راه یافت و در چشم صغیر و کبیر خوار و بی مقدار گشت آنگاه سلطان را
باخذ شعله و اطفاء جره او و رفع آن استیحا ش و استیقال از جمهور انام الهام داد تا رخساره
ملك و ملت از کلف کلف و بدعت او پاک ساخت و ساحت مجد و معالی از خشاک عار و عوار او
خالی گردانید (فاذا قهم الله الحزى فی الحیوة الدنیا) و نکث عهد و نقض سو کند بر وبال عاقبت
و نکال خاتمت او کواهی صادق و دلیلی صادق بود و کدام شقاوت و منحست ازین شنیع تر تواند
بود که کسی استحقار و استصغار کلام الله را ارتکاب نماید و بامعبود و آفریدگار خود بخلاف و نفاق
بیرون آید و باجماع ائم و اتفاق ملل خصم خدای واجب القتل و لازم الدفع و مستوجب
صلب و حرق باشد (وان نکثوا ایمانهم من بعد عهدهم و طعنوا فی دینکم فقاتلوا ائمة

الکفر انهم لا ایمان لهم) ونسبت دیگر سلطان را بانیا و رسول صلوات الله علیهم آنست که همچنانک اغلب ایشان در مبادی حال مزدوری کرده اند و خود را با جارت داده و از جمله سید رسول و هادی سبیل صلی الله علیه فرمود که (كنت ارعى النعم على قراريط بمكة) و موسی علیه السلام مدت هشت سال کوسبندان شعیب را رعایت می کرد تا دختر بدو دهد که (قال انی اریدان انکحک احدی ابنتی هاتین علی ان تأجرنی ثمانی حجج) و بعد از انقضای مدت دو سال دیگر خدمت کرد که (ایما الاجلین قضیت فلا عدوان علی) و یوسف علیه السلام از وکالت و نیابت عزیز مصر بحراست و محافظت خزائن ارض مرسوم شد که (وقال الملك انتونی به استخلصه لنفسی فلما کلمه قال انک الیوم لدینا مکین امین قال اجعلنی علی خزائن الارض انی حفیظ علیم) و بعد از آن باستقلال بر ملک مصر استیلا یافت

سلطان نیز در اول ظهور و فاتحه بروز بشغل تدریس و قضا متعین گشت و انگاه بوزارت و امارت منسوب شد و بعد از آن بسلطنت و پادشاهی رسید و استبداد تمام یافت چنانک ظاهر و باهر است و بر محققان خورده بین و سالکان طریق حق و یقین پوشیده نباشد که وصول بچنین مناصب علیه و مقامات سنییه که مقصود اهل عالم و مطلوب و مفقود کافه بنی آدم است بی مجاهدت طلبی و ممارست مشق و تعبی الاهییت سوابق لطف ازل و خفارت عنایت بی غرض و علل نتواند بود (قل الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی)

نشستن سلطان بامارت و بیعت کردن امرا و اهالی شهر بردست او

سلطان بفرخی و بهروزی در مسند امارت متمکن بنشست و در تنسیق مهمات دین و دولت و تنظیم قضای ملک و ملت تمکن و استبداد تمام یافت و باعلام کیفیت حال و شمول فضل ذوالجلال رسل و رسایل باقطار و امصار روانه گردانید و کجاء اجناد و حماة التجار را از دیار و بلاد می خواند و بیعت می ستاند و دست صلات و میرات بر کشاد و زروسیم واسب و جامه و سلاح و سلب بی دریغ می داد و هر یک را از کبار امرا و وجوه دولت و اعیان مملکت بمواعید خوب و مقاصد مرغوب مستظهر و امید وار می گردانید

و عقد این بیعت در رابع عشر ذوالقعدة الحرام سنه اثنین و ثمانین و سبعمائة هلالیه بود و در شهر منادی فرمود که هیچ آفریده کائناتن کان بخلاف حق و راستی مزاحم و متعارض کسی نشود و بی راه و نا واجب طمع و توقع نکند و مطالبی ننماید و اگر کسی با کسی منازعی

باشد رجوع بشرع مطهر کند تا قضاة اسلام برسیده و بغور قضیه رسیده بفیصل رسانند و حقوق در مراکز خود قرار دهند و بعلت شناقص یا رغویی و قراش مغولی و رسوم محدثه و بدع مذمومه و هراچ مغایر قواعد شرعی و منافی قوانین دین حنیفی باشد معارض کسی نشوند و بتسکات عموه و شهادت ناموجه تشویش و تحریش مردم ندهند و تعرض نرسانند سیل کافه ارباب و اهالی و صنایع و محترفه و متعیشان و متسبیان آنک هر یک بشغل و عمل خود اشتغال نموده از طور و حد خود تجاوز نمایند و بعواطف و مزاحم مامستوثق بوده توزع و تقزع بخود راندهند و من جمیع الابواب خواطر فارغ و آسوده دارند همکنان برین جمله روند و مخالفت نورزند و تمرد نمایند خلاف کنند در معرض عذاب عظیم و عقاب الیم خواهد بود

شعر

سأس البرية قوم ماجد ندس	عمر البديهة ندب جازم بطل
برأفة ماتخطى نحوها عتف	ومنحة لم یکدر صفوها بخل
فالعدل منتشر والعزم مجتمع	والعمر مقبل والرأى مکمل

و بعد ازان که تسکین جاش و رفع استیحاخ خواص و عوام برین منہاج فرمود و باعلای کلمه حق و نشر اجنحه رأفت و رحمت و افاضت خیرات و مبرات تعهد و تکمیل نمود و بزراد خانه که در دارالاماره واقع است تحویل کرد و نوکران خاصه و معتمدان محرم را پیش خود خواند و بفرمود تا شبانروز ملازم باشند و غرض آن بود که متفرق نشوند و هر کس فکری و اندیشه نکند ازان جهت که رأیها مختلفست و هواها متنوع و اکثر نفوس بشرت و مفسدت مایل تا ناکاه صورتی واقع نشود و قضیه حادث نکردد که موجب شہانت اعدا و تضریب و تغت حساد و اضداد باشد چه غره ایام دولت و محل حزم و بصیرت بود پس قوم و قبایل و اقارب و عشایر قلیج ارسلان را تفتیش و تفحص بلیخ نمود و همه و ابداست آورد و هر یک را بمعتمدی سپرد و خاطر از کار ایشان برداخت و بر قاعده معهود و طریق مألوف هر روز دیوان می نهاد و بارعامی داد و یسر مرحوم «علی بك» را و اگر چه در حدائت سن و عنفوان صبی بود و شایستگی مجلس و مسند نداشت جهت رعایت حقوق پدر

و مراقبت ذمام ممالحت و مصاحبت با خود بدیوان می آورد و در پهلوی خود می نشاند و تربیت و شفقت پدرانه ارزانی می داشت و اسباب معاش و مایحتاج او و متعلقان او از هر جنس معدومه ای فرمود متابعت قول رسول راصلوات الله علیه که (من لم یرحم صغیرنا ولم یوقر کبیرنا ولم یجزل عالمانا فلیس منا)

و هر روز برین آیین دیوان می داشت تا شبی «اینک» آمد و گفت امشب اهالی شهر مجتمع شده اند و بایکدیگر عهد بسته و سوگند خورده که بر تو خروج کنند اکنون حاضر وقت می باید بود و شرط احتیاط مرعی داشت و من پیش ایشان می روم تا هر صورت که مجدد گردد بحضرت اعلام دهم

سلطان با جمعی از نوکران که حاضر بودند مسلح و مرتب شد و مجموع مترصد کار و مستعد کار زار بنشستند و در مجامع شهریان و سائر محلات منہیان دوانید تا از کجای حال استعمال کنند و هیچ وجه از اجتماع ایشان اثری نیافتند و از قصد و غدر خبری معلوم نکردند تا در آشنای آن حال مولی الموالی منبع المکارم و المعالی بانی مبانی المجد و الکرم جامع محاسن الاخلاق و الشیم «مولانا کمال الملة و الدین» افاض الله برکات انفا سه الشریفة که بفنون علم و عمل آراسته بود و بشعار تقوی و طاعت مزین و متحلی و شرایف خصال حمیده و لطایف خلال مرضیه را حاوی و جامع و تقدم او بر علمای شام و روم فضلا و حسباً و اصلاً و نسباً ظاهر و باهر بحضرت سلطان آمد و در آشنای مشافهات و مکالمات گفت بـ «اخى رکن الدین» [۱] نقلی کرده اند و گفته که درباره او قصدی خواهد رفت و اضرائی ظهور خواهد یافت و بحمد الله کیفیت حال او بر خاطر فیاض پوشیده نیست که مردی مخلص و متدین است و از شورش و شور معرا و مبرا و در میان اشیاء و امثال بسیرت ستوده و معاش پسندیده موصوف و معروف و شبهت نیست که این نقش انکیخته غماز مدبر و این رنگ آمیخته هماز مزور است والا

فارسیه

تو آن نه که بجز راه مکرمت سپری تو آن نه که بجز تخم نیکویی کاری

سلطان که این بشنید بفر فراست و نور کیاست معلوم کرد که این وقیعت از جمله مقتریات [۱] دیگر نسخه لوده شویله در (واژ حضرت علیا باخی رکن الدین)

«اینک» است و این خدیعت هم از مؤتفکات آن مفسد که سر بفضل و نیت بر آورده بود و باثارت عجاج فتن و انارت نوایر ضغاین و احن کمر بسته می خواست که زلال محبت دوستان بغبار مفسدت تیره گرداند و آیینة صفای عزیزان بدم بغضت و کدورت مکرر سازد چنانک لسان صدق نبوت از قبح این سیرت ذمیم و شیمت و خیم عبارت می کند و می فرماید که (ان الفضلکم الی الله المشاؤون بالنیمة المفرقون بین الاخوان)

سلطان صورت افتعال و اختلاق او در باب اجتماع اهل شهر و اتفاق کله در خروج و طغیان با مولانا تقریر فرمود و حکایتی که گفته بود مشروح باز راند مولانا از خبث طینت و لوم طبیعت آن مدبر متعجب و متحیر ماند و گفت همان شب که این تزویر کرده بود پیش اهالی شهر رفته و گفته که امشب سلطان شما را خواهد گرفت و همه را بنکالت هر چه شنید تر بقتل خواهد آورد هان هشیار باشید و تدبیر سر خود کنید مولانا شخصی را فرستاد و «اخى رکن الدین» را بخواند و در پای سلطان انداخت و آن غبار که از باد هوا انکیخته بودند از میان برداشت و آن آتش که از مقدحه فتنه فروخته فرو نشاند و «اخى رکن الدین» را استمال داد و بغایت و عاطفت شامل استظهار بخشید و جان رفته بقبالش باز آورد و مولانا را عذرها خواسته مشمول مکارم و مراحم خبر وانه روانه گردانید و همچنین بهر وقت مخالفان دون و معاندان زبون که کاری از دست ایشان بر نمی آمد و در سلکی و شماری نبودند شمع وار آتش حقد و حسد می کداختند و هر دم اغلو طه می ساختند و ارجوفه می انداختند و جمعی از ایشان ببال «حاجی شاد کلدی» می پریدند و گروهی بهوای والی ارزنجان می جهیدند و طایفه با مرای شام می نازیدند و ندانستند که چراغ آفتاب بدم فسون کران فرو نشیند و نور ماهتاب ببانک سکان زوال نپذیرد چنانک محکم تنزیل بران ناطق است که (ما یفتح الله للناس من رحمة فلا ممسک لها)

مصراع

من یستطیع دفاع مقدور اتی

و سلطان روی توکل و تبیل بحضرت خالق جز و وکل آورده غیر از حول و قوت او متکایی نداشت و مکاشحت اضداد و مکاوحت حساد بادی پنداشت و بعضی درست و یقینی صادق باز مره که دست اعتصام در فترک دولت او استوار کرده بودند و دامن بر جان

و جهان افشاند روزکاری گذرانید و در میان شیر و شمشیر فارغ البال می بود (الذین قال لهم الناس ان الناس قد جمعوا لكم فاخشوهم فزادهم ايمانا وقالوا حسبنا الله ونعم الوكيل فانقلبوا بنعمة من الله وفضل لم يمسسهم سوء واتبعوا رضوان الله والله ذو فضل عظيم) و همگنان را بخفایای العاف ربانی و خفایای فتوحات یزدانی و عده می داد و از اغترار بوسواس شیطانی و هواجس نفسانی تحذیر و تذکیر می فرمود و می گفت

شعر

احسن الظن بمن قد عودك كل احسان وسوى اودك
ان ربا كان يكفيك الذي كان بالامس سيكفيك غدك

و سلطان را خالی بود عطف و رؤف که برو اشفاق پدرانه داشتی و او را چون قره العین عزیز و کرامی پنداشتی دران ایام از خوف مهارشت اعدا و مناوشت غرما و خصما بسلطان مایحق شد و سلطان را بمجاورت و محاورت او انشراح و ارتیاح کلی حاصل گشت و بموانست و مصاحبت او بشاشت تمام یافت

و چون هلال دولت غرما تجدد از محاق اختفا بیرون خرامیده بود و روز بروز از مهاوی کون بر مصاعد بروز ترقی می کرد و دم بدم از مطاوی هبوط در منازل شرف ارتفاع می یافت لاجرم در دیده کوتاه نظران ضعیف و نحیف بود و در نظر بی بصیرت آن زار و تزار می آمد و نمی دانست که بمروور لیالی متلالی خواهد شد و بکروور شهر و ایام مشتعش خواهد گشت و عرصه آفاق بجمال جهان آرای منور و مزین خواهد گردانید و از قصور عقل و فنور رای چنانکه شیمه عوام و سیرت اسقاط اقوام باشد دل بر هوا و ولای او نمی نهاند و قدم بر جاده وفا و وفاق استوار نمی داشت

تا جمعی که بر ظاهر بلد مقیم بودند سردر ربقة طاعت نمی آوردند و کردند در قلاده تسلیم و انقیاد نمی دادند و هرگاه که سلطان بسیران بیرون رفتی فوجی را از نوکران خاصه بر دروازه موکل گاشتی تا عوام را هجومی صورت نبندد و مفسدان را مجال مگیدتی نیفتد

و این تصون و تحرز بحقیقت نه از جهت عامه بود چه آن وجود نداشتند اما چون

طرف حاجی شاد کلدی داشتند و او مردی محیل و کربز بود و مدعی ملک و دولت ازان جهت که با حاجی ابراهیم علاقه مصاهرت در میان داشت و بدین واسطه سیواس و اماسیه بمثبت یک خانه بود این مقدار احتیاط و احتراز می نمود و شرط استحفاظ و احتراز رعایت می کرد و هیچ کس را در خیال خطور نمی کرد که سیواس در حوزة ضبط تواند آورد و شوارد و نوا فرآن در حیاطت تصرف و تملك تواند گرفت

ازان غافل که آفتاب واریک سواره هفت اقلیم گرفتن کمینه شیوه اوست و آسمان کردار یک تنه بر شش جهت مستولی کشتن کمترین صنعت او و در نجات و شجاعت و صرامت و شهامت و کفایت و درایت و دربت و خنکیت هر چند غایت قصوی داشت و دقت نظر و وحدت بصرو اصالت رای و اصابت تدبیر او ازان نصاب بیرون که نطق ناطقه بر شرح و بسط آن احاطت تواند یافت یادست متخیله بدامن ادراک آن تواند رسید

اما چون اول ظهور دولت و ابتدای حکومت و ایالت بود و امور سیاسی کاین بنی استقامت نداشت و اهوا و آرا متشعب و متفرق و اغلب جندی و بلدی بجانب حاجی شاد کلدی مایل و راغب بودند و بصاع اومی می بودند اگر در ریعان آن حال و سورت آن قیل و قال حاجی شاد کلدی توجه می نمود و روی بکاری آورد مظنه آن بود که جمهور باطراف او کردند و دعوت مطاوعت او اختیار کنند و این صورت احتمال قریب و امکان وقوع داشت

و سلطان در غمره آن فترت و وقده آن هجرت علی و هن من الحال و شرمه من الرجال تعللی می کرد و تحلی می نمود تا خبر رسید که حاجی شاد کلدی بمرضی عظیم و عرضی الیم مبتلا گشت و این ظفری مهیا و فتی میها بود که در حلق چنان که مکروه منتظر و محذور محض بود از حضرت و اهب قدیم و خلاق کریم جلت عظمته قرین روزگار سلطان شد تا بی تجشم حرب و ضرب و تهجم رکض و طرد دشمنی چنان من دفع شد و رونقی بحال و مال راه یافت

بیت

اذا كان بين المرء والمرءة فاعلمه ما الله في الصبح صانع

رفتن «اخی عیسی» پیش حاجی شاد کلدی و مفاخرت او بقوت و شوکت خود

سلطان اخی عیسی را که راه محرمیت و نیابت داشت و بوفور امانت و دیانت مشهور و مذکور جهت اعلام مجددات اوضاع و استعمال و استکشاف مافی الضمیر پیش حاجی شاد کلدی فرستاد

و بعد از ادای رسالت بروزی چند آمد و تقریر کرد که مرضی هایل کشید اما دروی بصحت نهاد و چنان معلوم شد که چون ازان زحمت خلاص یابد بصوب توقات حرکت خواهد کرد و مطمح نظر سیواس دارد و کبر و نخوت عظیم در سر گرفته است و انیت و شیطنی قوی در دماغ نهاده و چنانکه مقتضای طبع اراذل و اوباش تواند بود بحول و قوت خود مغرور است و بر ازدحام و احتشام خویش مشعوف و مفتون و نمی داند که کار بحکم تقادیر است نه بصنعت تدابیر و دولت بر حسب قسمت است نه بقوت و حشمت و در اثنای مفارقات با اخی عیسی مدح خود و قدح سلطان کرده بود و برفوق (الکلام صفة المتکلم) زبان بمثال و معایب کشاده خرافات جاهلانه می گفت و طامات سفلیکانه می نمود و عجب تر آن که با وجود رذالت جهل و تذالت حق که جزو نفس او بود سلطان را بملاست شغل قضا و تدریس که قوام حال دین و دولت و نظام کار ملک و ملت بدین دوشغل شریف و منصب خطیر باز بسته است و من قدیم الزمان الی الآن مباشرت این رسم بزرگ و طیفه کبار خالفا و قروم ائمه و علما بوده تعمیر و تزئین می کرد و در حقیقت بر غباوت و شقاوت خود کواهی می داد و جهالت و ضلالت خود آشکارا می کرد و «متنبی» در بیان این حال و تقریر این مقال داد بلاغت و براعت داده است که

یلت

واذا انتك مذمتی من ناقص فبی الشهادة لی بانی کامل

و هر گرا بصر بصیرت باز باشد و عقل خورمه بین انباز بالبنای جنس خود تجتر و تتر نکنند و بسیار حکمت و عظمت نفروشد و در ترکیب بنیت و تخمیر طینت خود فکری شافی و تأملی وافی بجای آورد و بداند که تألیف وجود اواز صورت و هیولاست و همواره در کشاکش این چار اژدرها و بمرض حدوث و عرض عدم متمنجن و مبتلا و از ابتدای

خلق تا انتهای عمر که نسبت با ادوار فلسفی و حرکات زمانی مدتی قصیر و مهملی بغایت یسیر است بل کله بالبصر او را بر چندین عقبات خوف و درکات مهول و مؤوف می باید گذشت و مقاسات شداید و مواسات مکاره و مصارع می باید کرد و بخیرت حدس و قوت نفس بشناسد که ماده جسم و خیرمایه وجود او اولا از نطفه کنهیده است که از مخزج بولی در بحر بولی افتد چنانکه محکم تنزیل ازان تعبیر می کند (فلینظر الانسان ثم خلق خلق من ماء دافق یخرج من بین الصلب والترائب) و چون برحم پیوندد بخونی دیگر که از ونجس تر باشد مخزج شود و چون پندیرمایه گردد آنکاه غلظتی درو پیدا شود و بقدرت و اهاب صور و ارواح و خالق نفوس و اشباح اعضا و جوارح ارتسام پذیرد تا گوشت پاره شود که (ثم خلقنا النطفة علقه فخلقنا العلقه مضغة فخلقنا المضغة عظاما فکسونا العظام لحما) پس با مرکب روح بدو متصل شود و در حرکت آید و بهواو غذا محتاج گردد و مدتی دران مضیق مظلّم و غشاوه مدلهم بماند و غذای او درین مدت خون متعفن باشد و چون هنگام وضع در آید نیکون سار از مخزج معین فرو افتد و بعلت و شدت سرما و گرما و کرسنکی و تشنکی و مشقت و معرت اکل و شرب و بول و براز و سکون و حرک و منزل و لباس و غیر آن مضطر و محتاج گردد و در حدس کهواره و قید قاط و بست و کشاد افتد و مدتی دیگر دران عذاب بماند تا چون ازان عقوبت خلاص یابد در کلفت تعلیم و تعلم و تشدید و تعذیف استاد و تهدید و وعید مادر و پدر و عوارض و لوازم آن مقید شود و یکچندی دران غرقاب گرفتار ماند و چون ازان فرج یابد و بمجد بلوغ رسد رقم تکلیف بر جریده حال او کشند و داغ عبودیت بر ناصیه وجود او نهند تا بقیود ریاضت شرعی و محافظت حدود و ارکان آن از نماز و روزه و زکوة و حج و جهاد و حلال و حرام و توابع و لواحق آن مقید شود و در زیر بار اسباب معاش و مؤنت کدخدایی وزن و فرزند و اهل و عیال و عبید و اما و خدم و خول و تدبیر و تحصیل اخراجات و تحمل اعبای مشاق آن و نام و ناموس و دوست و دشمن و نیک و بد کوفته و فرسوده گردد و علی الاطلاق در جمیع اوقات از طروق آفات و مخافات و امراض و اسقام و اوجاع و آلام و نکایت اضداد و انداد و اعدا و حساد و سباع و ضباع و افاعی و عقارب و سائر قضایا خایف و متوهم باشد و لذتی چند مجازی که از تناول مأکول و مشروب و منکوح و مرکوب و ملبوس و ملموس بدوی رسد و آزارناز و نعيم و راحت و استراحت می پندارد بحقیقت علاج مرض و دفع سقم و الم است چه جوع و عطش و اخوات آن فی نفس الامر هر يك مرضیست که طاری می شود و او بواسطت آن جمله مداوات آن

می کند و تصور آن که در ذوق و عیش است ولذت جماع و سواری و پوشیدن جامهای کوناگون و فرح جاه و مال و اهتزاز تسلط و تغلب و دیگر شهوات حسی و لذات بدنی همین حکم دارد و مشکل تر این که با وجود این نکبات و بلیات حرص و شهوت و آرزوی بر و مستولیست که هر لحظه آرزوهای ممتنع و تمنای متعذر کند که و رای قدرت و قوت او باشد و اهتمام و اعتنای او از تحصیل و تسخیر آن قاصر بود و چون بمجبوب و مطلوب خود نتواند رسید و از مقصود و مشتهای خود محروم ماند لا محاله ملول و غمگین شود و لایزال دران حسرت سوزد و گذارد و علی الدوام در هجران آن خسته و رنجور باشد و هر تدبیر که در اکتساب و اکتفای آن کند نافع نیاید و هیچ کار بر وفق مراد او صورت نگیرد و همه عمر مجبور و مفلوج باشد و نداند که در مستقبل از خیر و شر و نفع و ضرر و شدت و رخا و الم و شفا بر سر او چه خواهد گذشت و بر زندگانی يك روزه اعتماد ندارد و مالك همان يك نفس باشد که دروست و عوذ بالله اگر آن يك نفس که حیات او بدان قائم است بسبب اندك مانعی که از غصص یا شرق و غیر آن دیر تر بر آید و هوای تازه مدخل نیابد فی الحال بمیرد و برجای سرد شود و با چندین اندوه و مشقت و مضرت و مفسدت چون مدت عمر با آخر رسد و اجل محتوم و قضای معلوم که به هیچ تدبیر و چاره و رشوت و پاره دفع و رد آن در حین امکان نکنند و پادشاه و پاسبان و درویش و توانگر دران بازار بيك نرخ روند فرار رسد سكرات موت و حسرات فوت و قطع مألفات و فطام از محبوبات و مرغوبات و ووداع ملك و مال و اهل و عیال و مفارقت ازواج و اولاد و اصحاب و اتراپ و تسایم جان و ترك جهان باید چشید و آن قدح تلخ مذاق باید نوشید و چون ازان عقبه بگذرد در كورتك و تاریك بی یار و دیار و مونس و غمخوار ضجیع مور و مار خوار و خاکسار باید خفت و جواب منكر و تكبر و قصور و تقصیر باید داد و عذاب كور و دهشت و وحشت و كربت غربت آن باید کشید و بعد ازان حال حشر و نشر و صراط و حساب و ثواب و عقاب و نعيم و جحیم که طامة كبری و واقعه عظمی است معلوم نیست تا برچه منوال بقیصل خواهد پیوست و در محكمه (فریق فی الجنة و فریق فی السعیر) از کدام فرقت خواهد بود و نصیب آواز سعادت و نعمت و نعمت چه خواهند داد

بیت

این همه باد در بروت که چه وین تکبر زمن بموت که چه

اکنون بیچاره که بچندین اصناف بلا مبتلا باشد و در قید چندین آفات و غاهات گرفتار و زهری بکمان خورد و دمشق در تاریکی زندنه از آمدن شعوری و نه در بودن قراری و نه در رفتن اختیاری چون ابعی که مشعبه از پرده بر آرد و لحقی ببازد و بجای خود نهد تکبر و تنمر چرا کند و دامن کبریا و خیلا بر اکفا و اقران خود چرا کشد و اگر این تفاخر و تسکاتر بمال و زراست در معرض هبا و هدر است و اگر بخدم و حواشی عرضه تفرقه و تلاشی و اگر بحسن و جمال مقرون بنسخ و زوال و اگر بجد و پد رمشقی حجو و مدر که (فلا انساب بینهم یومئذ ولا یتساءلون) و اگر بمدرک و مفهومست مجهول اضعاف معلومت و مشکل همچنان باقی و اگر بزهد و نماز معبود ازان بی نیاز پس برین تقدیر تکبر عین تهور باشد و بتخت محض تمسخر که (ان الله لا یحب كل مختال فخور) و در خبر است که امام غالب علی بن ابی طالب کرم الله وجهه بیکی از متکبران گفت (اولك نطفة مذرة و آخرك حيفة مذرة و انت فیما بین ذلك حامل عذرة) و شاعر این معنی بتبرک برده است و بنظم آورده

شعر

عجبت من معجب بصورته و كان بالامس نطفة مذرة
وفي غد بعد حسن هيئته يصير في اللحد حيفة مذرة

و بایاد دانست که بحکم (فان العزة لله جميعا) عزت و حشمت و کبریا و عظمت بجماله خدا یراست جل ذکره که کرد حدوث بر دامن بقای او نشیند و آفت تغیر و زوال بملك لا یرال او نرسد نه محدث است که بسمت فنا متسم شود و نه ممکن که وصمت نقص و عدم بدو راه یابد بی نیاز است حرص و شرهش نیاز دارد مختار است عجز و مذلت ندارد صبور است کلال و ملال نگیرد دایم است اتها و انقضای پذیرد (فلا اله الا الله رب السموات و رب الارض رب العالمین و له الكبرياء في السموات و الارض و هو العزيز الحكيم) پس کبریا و عظمت او را سزاوار باشد و این صفات بدو مخصوص و هر که خود را بدین اوصاف فراماید در واقع با خدای بمنازعت و مجادلت بیرون آمده باشد و لا محاله منازع دشمن باشد پس متکبر دشمن خدای باشد و دشمن خدای عقلاً و شرعاً کافر و کافرا قتل واجب و جای جهنم چنانك در حدیث قدسی وارد است که (الكبرياء ردائی و العظمة ازاری فمن نازعني واحدا منهما قدفته في النار)

اگرچه این فصل باغرض کتاب تقریبی ندارد اما طرق و شعب سخن بسیار است و معانی متنوع پس بحکم ذوق و قتها توسن طبیعت عنان ماسکه از دست می رباید و از طوری بطوری انتقال می افتد و الحدیث دوش چون

لشکر انکیختن سلطان بمحاربت حاجی شاد کلدی و مشغول

شدن بتدبیر کار او و سایر قضایا

سلطان چون از توجه حاجی شاد کلدی خبر یافت روی بجمع لشکر آورد و از اطراف فوج فوج می آمدند و در سواد حشم منصور منحصر می گشتند تا عدد و مددی تمام حاصل شد و از جوانب لشکری انبوه فراهم آمد

و چون خاطر ازان مهم برداخت « ذوالنون » را که برادر « کیخسرو » بود پیش خود خواند و نوازش کرد و گفت اگر مارا با قلیچ ارسلان صورتی واقع شد همکنان را معلوم است که باعث بران دفع مضرت جانی بود نه طمع مالی و جاهی فی الجمله مضمون مشیت الهی و مأمور امر نامتناهی کیف ماکان قائم گشت و قضیه « کیخسرو » بر تو پوشیده نیست که بواسطه قرابتی که فیما بین ثابت بود درباره او چه فکرهای شایسته رفته بود و نیتهای نیکو در ضمیر آمده از اتحاد و اعتضاد بایکدیگر و موافقت و مطابقت در جمیع امور دینی و دنیاوی و آنچه ازین قبیل تواند بود اگر مارا با او قضیه اتفاق افتاد بروفق (و جزاء سیئه سیئه مثلها) بود و ابتدا ازو نه از ما (و البادی اظلم) و شکی نیست که هر چه در عالم واقع می شود همه بر حسب امر کن فیکون است چه ما همه مأمور و محکومیم و فعال لما یرید خداست عز شانه

فارسیه

کسی ز چون و چرا دم نمی تواند زد که نقش بند حوادث و رای چون و چراست

امروز تو مارا عزیز و معتمدی و بامان سبب قرابت داری و بر قول و فعل تو وثوق و اعتماد تمام حاصل اکنون راه و منصب پدر تو بر تو مقرر داشتیم و ترا بمقام مألوف و مسکن معهود می فرستیم و حکومت آنجا بر تو تفویض کردیم وظیفه آنک آنجا رفته بضبط و نسق آن بقعه

مشغول شوی و با وضع و شریف طریق حق و راستی مسلولک داری و حکومت بر منهاج صلاح و سداد کنی و رعایت رعایا و مساکنین از لوازم شناسی و نوعی سازی که آن ولایت بحال عمارت آید و سعی و اجتهاد تو مشکور و مبرور افتد و بعد ازان که ترا از جمله اختیار کرده باشیم و بامارت و ایالت موسوم گردانیده اگر از تو حرکتی بخلاف و فار و وفاق صادر گردد و فعلی ناپسندیده در وجود آید چنان دان که جزای آن خواهی یافت و مکافات آن در عاجل و آجل بتو خواهد رسید

چون این وعد و وعید بشنید دست بر کلام مجید نهاد و سو کنند یاد کرد که بعد الیوم معاش بر طریق سداد و رشاد کنند و سر از خط فرمان برنتابد و اوامر و تنواهی سلطان را در سرا و ضرا قبله و قدوة روزگار خود سازد و برکاری که مفیدی بنسیان حقوق و عصیان و عقوق باشد اقدام ننماید

برین جمله التزام نمود و تبشیرفات فاخر و انعامات وافر مخصوص گشته روانه شد و برادر « ملک احمد » را که در حبس بود اطلاق فرمود و خلعت داده امارت « قرا حصار » بر تو تفویض فرمود و مثال داد تا « سیدی حسام » را اطلاق کرده هر چه زودتر بمحضرت روانه گرداند

و چون « ذوالنون » آنجا رسید قلعه « قویلو حصار » و « آق شهر » او را مسلم شد و برادر « ملک احمد » سیدی حسام را مستخلص گردانید و بعلت آنک هر دو ولایت بقلیچ ارسلان تعلق داشت هر یکی را داعیه جمع بین الولا تین در دماغ مستحکم شد و در مابین نزاع قائم گشت و فتنه بر خاست و سیدی حسام مدتی باتفاق ملک احمد با ذوالنون محاربت نمود و بعد ازان در کسوت مدهانت و مصانعت پیش او رفت و او را اغوا و استهوامی کرد و بر عداوت ملک احمد تحریص می داد

و ذوالنون چون باملك احمد دشمن بود و او با « امیر مطهرتن » اتفاق داشت نمی توانست که با هر دو طرف دشمن شود

« سیدی حسام » را جوان از هیچ طرف کاری نکشود و روشنایی روی نمود آخر الامر مفلوک و منکوب روی بمحضرت سلطان نهاد و احرام خدمت و متابعت بست و از غایت اختلال حال و انکسار بال منازل بگردون قطع می کرد تا چون بمحدود سیواس رسید سلطان بر مقتضای مرحمت و عاطفت پادشاهانه جمعی را از خواص حضرت باستقبال او فرستاد تا او را بتوقیر و تجلیل تمام در شهر آورند و مراسم کرم و مروت تقدیم فرمود

تابهار درآمد و موانع برف و یخ بنداز عقبات و هضبات بر خاست و بنات نبات دامن صحرا گرفتند و قروم روم و احشام شام روی بمصیف نهادند و « خضر بك » باجماعت صباغار متوجه بیلاق شد و چون بمحدود سیواس رسیدند بمحضرت سلطان شتافتند و بعد از اقامت و طایف خدمت و پیش کش بخلعت و تشریف و تقرب و ترخیص اختصاص یافتند و مخالفت و مصادقت موکد گردانیدند آنکاه عرضه داشتند که درین نواحی طایفه از ترا که شام بعلفخوار آمده تشویش مغول می دهند و بفضول و فساد اقدام می نمایند و بر سر طرق و شوارع می آیند و راه می زنند و غارت می کنند اگر فوجی از عساکر منصوره تعیین رود تا بر سر آن مدا بیر تاخته ایشان را تار و مار سازیم و آن نواحی را از لوث شر و شعب ایشان پاک گردانیم موجب رفاهیت خلایق و نبات دولت روز افزون گردد

سلطان ملتمس ایشان مبذول فرمود و امیر « پیر علی » و « سیدی حسام » را بالشکری انبوه روانه گردانید تا بخضر بك ملحق شده باتفاق یکدیگر بر سر ایشان رفتند و مجموع را غارت کرده ازان حدود بیرون راندند و در متون جبال و بطون اودیه متفرق و متبدد ساختند و چون باز گشتند تی چند از ترا که در عقب رسیدند و سیدی حسام را باجمعی دستگیر کرده باز گردانیدند و « نجی » نام امیری از امرای مغول که سابقه لشکر بود چون ازان حال خبر یافت با فوجی از سواران باز گشت و با ترا که جنگ کرده سیدی حسام را با بسیاری از مغول مستخلص گردانید و خواص و عوام لشکر زبان طعن در سیدی حسام دراز کردند و بمواجه مذمت می کردند و سفاهت می نمودند و اورفع ملات را عذرهای واهی و حجت های معلول می آورد و می گفت من در زیر علم « پیر علی » چه کار توانم کرد و در تحت حکم دیگری چه دست برد توانم نمود اما سلطان مراعات خاطر او را ازین جمله سخنی بروی او نمی آورد و نوکران را از اجهار بدان منع می فرمود

تا خبر رسید که حاجی شاد کلدی لشکر « جانیغازان » را با خود متفق ساخته و اهل توقات را استمات داده و لشکر بسته باعدت و اهبت تمام بنواحی سیواس رسید و متعاقب خبر ایاجی رسید و گفت باعث بر توجها ما بسی سیواس آنست که مجموع اتفاق کنیم و پسر علی بك را که خلف عهد و وارث ملکست بامارت بنشانیم و همکنان در خدمت کمر ببندیم و در تحصیل مراضی و مباحی او مجهود مبذول داریم سلطان گفت حاجی شاد کلدی بگو که اولاً جد امیر زاده را بقتل آوردی و پدرش را

از شهر بشهر دو انیدی و چون باماسیه که ملک و موروث اوست آمد التفات نکردی و راه ندادی و نوکران و متعلقان او را غارت فرمودی و از فتنه و هتک و اسرو هتک و ضرب و حرب و شقاق و نفاق و اهانت و استخفاف هر چه بدتر بایشان و اتباع و اشباع ایشان بظهور رسانیدی و تاغایت که قلیچ ارسلان بتغلب در میان آمده بود و ایشان را با کنار نهاده و دست تسلط و تعدی کشاده هیچ گونه حجتی دامن گیر نتوانشد و هیچ نوع عصیقتی در حرکت نیامد امروز که من بفضل الهی دشمن ایشان را از میان برداشتم و امیر زاده را از کنج خمول بمستقر قبول آوردم و بر مسند امارت نشاندم اگر ترا مهتری جنید یا شفق پیدا شد بجای خود باشد بیانا طریق مصلحت پیش گیریم و هر آنچه متضمن نظام احوال و اوضاع باشد بتقدیم رسانیم ایاجی را بدین حجت قاطع و دلیل صانع روانه گردانید و متوکلا علی الله از سر عزم متین و رای زرین بجهیز لشکر و ترتیب اسباب جنگ مشغول شد

و چون ازان فارغ گشت لشکر صباغار را در نظر آورد و جبر کسر و جمع شمل ایشان فرمود تا از پسر خال سلطان که پیش حاجی شاد کلدی بود بجنیه منهی رسید و خبر داد که از معارف سیواس با حاجی شاد کلدی مکتوب آمد مشتمل بر دعوت و مطاوعت او و توجه بدان صوب تا معلوم باشد

سلطان چون این بشنید با اقارب و خواص خود استشارت کرده هر يك بقدر فکر خود سخنی گفتند و رای زدند و عزیمت سلطان بران قرار گرفت که دو کدخد را از شهر نفی کند و ایشان را از اکابر قوم بودند و بران جمله بتقدیم رسانید و در حالی چنان که استقامتی در کار پیدا نشده بود و ارباب و اهالی سیواس با حاجی شاد کلدی اتفاق داشتند و او بالشکر بسیار در مقابل هیچ کس را در ضمیر نمی گشت که سلطان را با مشاهیر شهر خطابی صورت تواند بست و بدان سبب هیبت و شوکت سلطان در سرای و ضمائر متمکن شد و مهابت و صلابت بیفزود و دشمنان را متعارف کوفته شد و دوستان را استظهار کلی بمحصول پیوست

و چون رسول جواب رسالت با حاجی شاد کلدی رسانید قضیه بران جمله قرار گرفت که اواز لشکرگاه و سلطان از شهر هر يك با سواری چند بیرون آیند و بموضعی معین ملاقات کنند و در کیفیت عهد و سوگند بایکدیگر مشورت نمایند آنکاه باتفاق در شهر آیند و پیش از اجتماع سوگند یاد کنند که در حال ملاقات قصد یکدیگر نکنند و غدر ننمایند چون این خبر بسلطان رسید سوگند اول را مسلم نداشت و گفت چون فریقین بعد از مساوی خواهیم بود سوگند احتیاج نیست

ودران اثنا لشکر جایگازان که حاجی شادکلدی اتفاق کرده بودند استدراک حال کردند و گفتند ما را چه ضرورتست که طرف حاجی شادکلدی را که غلام زاده است ورقیت اصل و تذالت نسب و حسب او عالمیان را معلوم بر جانب سلطان که بشرف محمد و علونجار و مناقب و مفاخر در عالم علم است و ما اثر سیف با فضایل قلم توأمان دارد و در کرم و قوت برضادیدنی آدم سبقت یافته ترجیح دهیم ترجیحی بلامرجح و شخصی چنین را که در همه ابواب برویل برکافه ملوک و سلاطین روم و شام راجح و غالبست با خود دشمن کردانیم و شرط انصاف آن بود که این معاونت و مظاهرت از طرف سلطان می کردیم تا حق بموقع و وضعی بموضع بودی و مساعی ما مشکور اوفتادی

این بگفتند و کوچ کرده راه منازل و معاهد خود گرفتند و حاجی شادکلدی را که پیر ایشان می برید بال بشکست و پیش از وصول جواب منکوب و مکبوب بازگشت و راه اماسیه گرفت و بدین لطیفه شکوهی دیگر از سلطان در چشم مردم نشست و شوکت بر شوکت متضاعف گشت اهالی شهر و ولایت چون این صورت مشاهده کردند بینه غفلت از کوش برکنند و نشو که از دولت حاجی شادکلدی در دماغ داشتند بخمار خسار و صداع ملال و انکسار مبدل شد و همکنان را روشن گشت که چراغ انوری و صحبت او حضوری ندارد و صیت او صدای ولع و او سرابی بیش نیست

بیت

اذا كان الغراب دليل قوم فسلكهم طريق الهالكينا

فارسیه

آنکس که از و بمال راحت نبود و ز شغل جهان از و کفایت نبود
وز دیدن او ترا حلاوت نبود آن دوست بجز حماقت نبود

و از سر صدق و اخلاص دل در اتقیاد و اتباع سلطان بستند و بفر دولت و بمن نقیبت او مستظهر و مستوثق گشتند

و والی «قلعه توقات» باداماد خود بحضرت سلطان آمد و بیش کشها آورده بشرف منول استسعاد یافت و انزام جان سپاری و فرمان برداری نمود

و متعاقب ایشان «امیر سعید» و «ارسلان» رسیدند و قلعه «هاویک» را تسلیم کردند و در زمره خواص مفلسک شدند

و یکی از امرای حضرت بکو توالی قلعه متعین شد و بسطت و ممکنت زیادت گشت تا روزی «شیخ نجیب» که بکفایت و درایت از اشیاء و امثال خود ممتاز است و باصالت رای و منانت حزم مشهور و معروف قاصد فرستاد و عرضه داشت که بخلوت سخنی دارم سلطان بخانه «امیر شیخ مؤید» خلوتی ساخت و او را بخواند و گفت بکو تا چه سخن داری گفت شمارا استخلاص مملکت روم در ضمیر هست یانه

سلطان گفت بلی گفت این عرض بی تسخیر قاعه توقات و تحصیل مال وافر متعذر است و چون قلعه قلعه توقات در تصرف منست بحقیقت قلعه در دست است و «پسرکابی» که امروز بثروت و تمول موصوف و معروفست در توقات او نیز در دست منست اکنون من قلعه توقات بشما می دهم و در عوض آن شهر از شما التماس دارم و اگر سروری و پیشوایی از من می آمد بهیچ حال بشما التجا نمی آوردم و کار خود پیش می بردم باقی اختیار شماراست

سلطان گفت ما را عادت چنانست که تا از ارباب مناصب و اشغال خطبی بظهور نیبوند و خیاتی بثبوت نرسد قلم عزل بر جریده عمل او نکشیم و او را در معرض خطاب و عتاب نیاوریم و قطعا خرم این قاعده و ترك این طریقه نخواهم کرد و از قانون خود تجاوز نخواهم نمود و از «مقبل» که صاحب قلعه توقاتست تا غایت خیاتی ظاهر نشد و خطایی در وجود نیامد اگر توازین قیله چیزی می دانی و بروثابت می توانی کرد بیا و بیار گفت چنان معلوم کردم که قلعه را بحاجی شادکلدی می فروشد و با «تاج الدین» اتفاق دارد

سلطان گفت اگر در واقع چنان باشد و بثبوت رسد خیانت او ثابت باشد و مستوجب عزل و نفی

و در آخرین مفاوضه هر چه شیخ نجیب التماس کرد از نقود و اجناس و اسلحه و آلات مبدول فرمود و مجلس منقضی شد و «فریدون» نام جوانی را که بالامیر «ارتسا» قرابتی داشت و از طرف مادر

به «خواجه علی» که سالها در مملکت روم فتنه و فساد می‌انگیخت و خانهای مسلمانان خراب می‌کرد انتساب و اعتزای نمود بامارت «ارتق آباد» نصب فرمود و تشریف و سیورغال داده روانه ساخت

و «سیدی حسام» را بتوشیحالی و سپهسالاری «ولایت دانشمندیه» موسوم گردانید و «شیخ نجیب» و داماد مقبل «جان علی» را خلعت داده بتوقات فرستاد و بعد از مدتی «سیدی حسام» و «شیخ نجیب» باهم درساختند و چون شیخ نجیب بقله درآمد سیدی حسام بالابد و اهل قلعه را بیرون کرد و «فریدون» را در قلعه بردند

و رسیدن این خبر بسلطان و رفتن حاجی شادکله بقلعه توقات یکی بود و دران ایام «ذوالنون» بامیر «مطهرتن» صلح کرد و خواهر او را در نکاح آورد و در یکدیگر پیوستند و مفسدت و مبعضت برخاستند و برنواحی سیواس تاخت می‌آوردند و خرابی می‌کردند

و سلطان هر توبت جمعی بمداغت ایشان می‌فرستاد و کار پیش نمی‌رفت تاخواست که بنفس خود حرکت کند و ماده آن شر و غائله آن ضر از مسلمانان منقطع گرداند و اهالی شهر و غیرهم شفاعت می‌کردند که شهر خالی گذاشتن مخیله فتنه و غوغا و مظنه هر ج و مرج است

و سلطان بایشان موانعی می‌کرد تا آن حال متمادی می‌شد و تطاول و تغلب مفسدان با فراط انجامید و احتمال از اعتدال تجاوز نمود و ببدلی و سست رایی سرایت می‌کرد آنکه خبر رسید که «ذوالنون» بامقدار دوهزار سوار تاخت کرده ولایت را غارت می‌کند سلطان را آتش غضب ملتهب شد و حمیت طبع و ابیت نفس خون در عروق بجوش آورد و بر فورسوار شد و با جمعی از نوکران که حاضر بودند از شهر بیرون رفت و آوازه سیران انداخت و تا نماز شام براند و معلوم شد که قضیه از سیران بگذشت تا بدیهی رسید و استکشاف حال مفسدان فرمود و تقریر کردند که ولایت غارت کرده وقت ظهر باز گشتند و بعضی از امرا گفتند اسبان را علیق دهیم آنکه در عقب ایشان تازیم

سلطان گفت اگر ما بعلیق تعلل کنیم فرصت فوت شود و سعی ضایع گردد و ایشان این زمان فرود آمده اند و اسبان را قضیم داده و وقت فرصتست این بکفت و دران شب دیجور چون سکنند در ظلمات و خضر در فلوات روان شد

شعر

اذا هم همالم بالبلغمه علیه ولم تصعب علیه المراكب
جلید کریم خیمه و طباءه علی خیر مآبئی علیه الضرائب

و چون نصفی از شب در گذشت بدیشان رسید و ایشان در معقلی وثیق و موثقی منیع که باد را درو گذر بدشورای بودی و آب در مضایق آن مجال عبور نیافتی فرو آمده بودند و اسبان را علیق داده می‌خواستند که سوار شوند که ناگاه بر سر ایشان فرو ریختند و آن مخاذیل را بتیغ و تبر فرو گرفتند و بضرب سیوف و دبایس اعضا و اجزای آن مناحیس درهم می‌کوفتند و طیور ارواح از او کگار اشباح ایشان پرواز می‌دادند تا مجموع را بایمال لکلمات و بال و خا کسار صدمات بوار و نکال ساختند

شعر

کلیت الشری اقدامه غیرانه رفاق الظی انیابه و مخالبه
و یقدم بوم الروع لایتی الردی و لو اصبح المریخ قرنا یوابه

و با مقدار سیصد سوار دوهزار سوار مکمل را که نصف مأ کول و هبء مشور ساخت و تا سپیده دم می‌گشت و می‌انداخت تا بسیاری از ایشان بفنا رسانید و بعضی را اسیر و دستگیر ساخت و بقایای سیوف در زوا یای کهوف مستور و متواری شدند و پرده سیاه شب را وقایه جان و سپر حوادث زمان ساختند و علی الصباح سری چند بشهر فرستاد و اسیران را قطار کرده می‌بردند و ارباب و اهالی شهر و ولایت را ازین فتح اهتزاز کلی حاصل گشت و محبت و مودت سلطان در عقاید خاص و عام استحکام تمام یافت و قریب و بعید و صغیر و کبیر بر مضای عزم و سداد رای و قوت نفس و صحت حدس سلطان آفرین گفتند و از ان صدمه سنك در دندان مخالفان و معاندان آمد

و این اول فتح بود که بعد از واقعه قلیج ارسال اتفاق افتاد و سبب رونق حال و انتظام کار گشت و موجب خبیت اطماع و آمال مفسدان و معارضان شد

رغبت دادن حاجی شاد کلدی امیر مطهرتن را بر عداوت سلطان

و فتنه انگیزتن

حاجی شاد کلدی که بمحاصره قلعه توقات مشغول بود چون خبر هزیمت «ذوالنون» بشنید در اضطراب و اضطراب افتاد و پیش امیر «مطهرتن» قاصد روانید و گفت این شخص سیواس را که دارالملک روم و معظم بلاد این ممالک است بقهر و غلبه فرو گرفت و قلعه «هاویک» را مسخر ساخت اکنون طمع در توقات مستحکم کرده سیدی حسام را آنجا فرستاد و بومافیوما در توسیع دائره ملک و تذیل شعار دولت اجتماع می نماید و مردی و هاب نهاب است و سپاهیان و لشکریان از ارجا و انجا بروجع می شوند و توغافل نشسته تدبیر کار خود نمی اندیشی و فکر نمی کنی که اگر دولاب این دولت برین مدار بگردد و کار او استقرار یابد و متمکن شود آنکه ترا و مرا و بسیاریان را دست از ملک موروث و خاندان قدیم بیاورد و سر خود گرفتن و از مملکت بیرون رفتن و ازین گونه مقدحه چند بر سنک او می زد و بادی در آتش او دمید و در معرض (الفتنة نائمة لعن الله لمن ايقظها) آمده اثار غبار فتنه و تحريك ماده فجور و فساد می کرد تا بمویات مزور و تالیسات مزوق او را فریب داد و قرار چنان کرد که بطرف سیواس حرکت کند تا او بسکون دل و فراغ خاطر باستخلاص قلعه توقات مشغول گردد و بی مانع و منازع قلعه حاصل کند

تا از توقات قاصد رسید و خبر داد که مدتیست تاسیدی حسام و شیخ نجیب و فریدون در قلعه جانباری می کنند و در مدافعت و ممانعت حاجی شاد کلدی بدانچ ممکن و مقدور است می کوشند و خود را سپر تیر بلا و سد سیل غنا ساخته بجان استادکی می نمایند و از طرف سلطان مددی نمی رسد و صورتی ظاهر نمی شود که موجب وثوق و استظهار ایشان گردد و لا محاله اگر مدت این تساهل متطول شود و زمان این تحمل متمادی گردد بر قضیت (کل محاصر مأخوذ) قلعه از دست برود و کسر ناموس بر دولت محروس نشیند و جرأت اعدا و اقدام خصما بقیت لازم آید

سلطان چون این اظالم بشنید نوایرانفت و رجولیت در اعضا و اجزای او مشتعل شد و لواعج استکاف و حیت در عروق و اعصاب او التهاب یافت و امرا و نواب را

پیش خواند و بعد از مطارحه و مفاوضه قرار بر آن دادند که باجمعی عساکر از خیاله و رجاله بر سر حاجی شاد کلدی نهضت فرماید تا اهل قلعه هجوم کرده از عقب او فرو ریزند و او را در میان گرفته کوشمالی بسزادهند و تقریع و تعریکی بلیغ بظهور رسانند و برین عزیمت جازم شد و یکی را از خواص خدم که معتمد و محرم بود در «احمدك» تعیین فرمود و «اینك» تمارضی فرامود و بدان علت در شهر تخلف کرد و رایات هایون محفوفاً بالنصر والظفر بطرف توقات روانه شد

و باسلطان یک هزار مرد بود و حاجی شاد کلدی غیر از سوار و پیاده که از اطراف بروجع شده بودند مقدار سه هزار مرد مسلح و مکمل داشت

و چون سلطان بمحدود توقات رسید بسبب تکاثف آجام و آكام و ضیق مسالك و مسارب «امیر پیر علی» را پیش فرستاد تا در فضایی که فسحق داشته باشد توقف نماید و نیکدارد که کسی پیش رود تا همکنان مجتمع شده دفعه واحده مهیا و معبیا بر سر دشمن نازند و چون امیر پیر علی بمقصد رسید لشکرها کما یزنی ضبط نتوانست کرد و بعضی پیش رفتند و حاجی شاد کلدی بر صورت حال و وقوف یافت و فوجی از عساکر بر در قلعه موکل گذاشت و بباقی در مقابله آمد و مقدمه لشکرها قدری باز نشاند

امیر پیر علی و امرایی چند که در صحبت او بودند چون قوت مقاومت نداشتند طفره کردند و بطرفی از راه بیرون رفتند

و سلطان را بران حال و وقوف نبود تا ناگاه جمعی از سواران دید که منزعج و مضطرب از مقابل رسیدند و خبر اقدام حاجی شاد کلدی و تهجیج و تحریش لشکر تقریر کردند

سلطان که این بشنید باوجود آنکه اکثر امرا و عساکر با امیر پیر علی متفرق شده بودند و بعضی دیگر از عقب ملحق نمکشته با کوبه که حاضر بود از باری تعالی یاری خواست و عنان رها کرد و چون صرصر طائی و قضای آتی بر سر دشمن تاخت و آن مناخیس را در مطاوی آن اشجار و مهاوی آن اودیه و انهار پیچید و تیر و شمشیر در ایشان کشید و مکافحه حمله می برد و جنگ می کرد و اسب می تاخت و مردمی انداخت تا حاجی شاد کلدی که در میدان خالی جولان می کرد روی بادیار نهاد و چون کوب منجوس خسته و شکسته باز گشت و اجناد و انجاد او منزم و منقسم راه گریز گرفتند طاروا و اقین بظهور هم صدور هم و با صلابهم نحو رهم

شعر

تیغ اوبر هدوست رستاخیز شیر شمشیر اوبدید و کریز
از تفت بیاك شه كشور شاه مرغان بیفکند شهر

وسلطان در قفای آن مفسدان می دوانید وایشان را در خاک و خون می غلتانید
تابیاری را اسیر کردند واسب و سلاح بستند و بعضی بسبب ضیق مجال و صعوبت
قلال و تلال خود را در پشه انداختند و جان از آن معرکه بیرون بردند و ریایات هایون
منصور و منشور و مخالفان مقهور و مکسور کشتند

فارسیه

من آن کرز يك زخم برداشتم سپه را مانجای بکذاشتم
خروشی بر آوردم از پشت زین که چون آسیا شد برایشان زمین

وسلطان بطلب امیر پیر علی و سایر امرا بهر جانب سواران دوانید واز هیچ طرف
از ایشان نشان نیافتند تا شب درآمد

و چون بمدد عنایت ربانی فتیجی چنان کرامت شد و بر اهل سیواس و ثوقی حاصل نه
ومظنه آنک ناکاه فتنه انگیزند و بعضیان و طغیان برخیزند علی الخصوص «اینبك»
که مخایل شروفساد در ناصیه حال اولایح و ظاهر در میان ایشان بود سلطان صواب
چنان دید که بشهر معاودت فرمایند و شبگیر کرده توجه نمود و «امیر شیخ مؤید» را
پیش فرستاد تا به «احمدك» رود

و تار سیدن او خبر اقدام حاجی شاد کلدی و احجام «امیر پیر علی» بشهر رسیده
بود و مردم بر هم رفته و معتمدی که در احمدك بود در بسته و مهیا نشسته که با شهریان
چنك پیوندد و ماده این فتنه و مهیج این غوغا «اینبك» بود

و چون «امیر شیخ مؤید» بشهر رسید کسی فرستاد و «اینبك» را طلب داشت
حاضر شد و کلمات خشن و سخنان موحش آغاز نهاد و بنحیر شیخ مؤید التفات نکرد
و گفت اگر بلال حبشی رفت بانك نماز فرو نیفتد و خبر دادند که مواشی شهر
بغارت بردند

شیخ مؤید چون علامات فتنه ظاهر دید بحسن تدبیر خود را از غوغای عوام بیرون
انداخت و باحمدك تحصن نمود و از تبعه آن فترت ایمن گشت

وسلطان با سپاه و حشم مشمول فتح و فیروزی بسیواس رسید و «اینبك» و دیگر
مفسدان که بحركات شنیع و افعال قبیح مجاهر ت نموده بودند بر مضمون (قلب الاحق
وراء لسانه) پیش از استکشاف حال و فکر در مال سخنان نافر جام گفته خوار و خاکسار
آمدند و در مقام خوف و خشیت خجل و شرمسار با ستاندند

سلطان «اینبك» را پیش خواند و بغرامت جرمی که قولا و فعلا ارتکاب نموده
بود خطاب فرمود و مأخوذ و مقبوض کردانید تا مالی و افرار و بستند و در وجوه
موجب لشکرو مایحتاج نوکر نشانند و از اهل شهر اغماض فرمود

و در اول توجه بتوقات معتمدی را پیش «شیخ عادل» فرستاده بود و استدعای همت
کرده تا از مضمون کلام او کیفیت حال نهضت و حرکت و خیر شر آن معلوم کند
و شیخ گفته بود حرام روزی چون کاری نخواهی کردن و باز استدراک کرده و گفته که
چون ممنوع نخواهی شدن حالا برو و چنانك شیخ فرموده بود اگر چه ظاهرا
حاصل آن سفر مجرد رفتن و باز گشتن بود اما در ضمن آن فواید بسیار از شناختن مؤالف
و مخالف و موقع در خواطر و ضایر و غیر آن مندرج بود

بیت

عرفت نواب الحدائق حتی لوانتست لکننت لها قییا

و بعد از انقضای آن حال حاجی شاد کلدی رسل و رسایل با ارزنجان مترادف ساخت
و امیر مطهر تن را بر امارت روم و هجوم بر سیواس تحریش و تهییج کرد و بتملق و
تبصص خود را از مخلصان و مطیعان فرامود و فنون احتیال و اغتیال بر کار نشاند تا او را
مقترو مضطر گردانید

و امیر مطهر تن از قضیه ذوالنون و انهرام او کدورتی از سلطان در ضمیر داشت
و بنواحی سیواس آمد و رسول فرستاد و گفت ما اتباع و اشباع امیر «ارتنا» یم اکنون
بر انجمله اتفاق کردیم که نبیره او را با مارت بنشایم و همکنان او را مطیع و متقاد شویم و بر
قرار سابق وزارت مملکت بر تو مقرر باشد و جمیع جهات و وظایفی که بتو منسوب و متعلق

بود بر طریق معهود بر تو مفوض و مسلم داشتیم وظیفه آنک این دعوت را اجابت کنی
و باماتفاق نمایی تا هر يك بر رسم و راه خود مشغول شده حق ولی نعمت بکنزاریم و شرط
خدمتکاری و وفاداری بجای آوریم

و بعد ازین مفاوضه نایب « امیر طغرل » بر سیل مناصحت با سلطان گفت

مصراع

ترا خود نیاموخت باید خرد

بصواب آن نزدیکتر که این التماس قبول کنی و بوزارت روم که اختیار و اعتبار کلی است
ا کتفا نمایی و مخالفت جمهور نکنی که متصدی کاری بزرگ شده و در معرض شغلی خطیر
آمده مبادا که نطاق قوت و قدرت تو از اعتناق این عمل قاصر آید و باع تدبیر و
تصرف تو از احاطت برین مطلوب قصیر ماند و انگاه عالمی را معارض و دشمن خود ساخته
باشی و خود را در محمل خطر انداخته

و رسالت برین سیاق بادا رسانیدند و استمات نامه بهریان دادند و مراجعت کردند
سلطان داماد « طغرل بك » را طلب داشت و گفت اهالی و کدخدایان شهر را دل بامن
راست نیست و طرف حاجی شاد کلدی دارند و دم از هوا و ولای اومی زنند و
اکثر متجنده نیز بخفیه با او متفق اند و صورت این قضیه بر تو مخفی نیست و اگر من باستقبال
بیرون روم بی شک دروازه ها خواهند بست و عاصی خواهند شد و سیواس از دست خواهد
رفت اکنون صواب چنانست که استظهار را مقدار يك هزار مرد از شما در شهر آید و چون
مرا از طرف بهریان امنی حاصل شده باشد و خاطر مطمئن گشته از سر فراغ بال باستقبال
بیرون روم و شرط مروت بتقدیم رسانم تا خللی عائد نشود و فسادى حادث نگردد و مقصود
باحسن وجوه بحصول پیوندد

و او چون این فصل بشنود بشاشت و اهتزاز تمام نمود و بر سلطان ثنا کرد و گفت خال
شمانیز مراد همین بود و اگر ارادت باشد او نیز بیاید

سلطان گفت اگر من دران باب سخنی گویم شاید که موافق مزاج ایشان نیفتد و حمل
بر وجهی دیگر کنند هر گرا تعیین کنند بیاید

و بدین شرط ایشان را روانه کرد و غرض سلطان ازین اقتراح آن بود که چنانک گفته اند

مصراع

بامرد دغا نرد دغا باید باخت

بنقد یک هزار اسب و سلاح از دشمن بحسن تدبیر در لشکر خود افزایش تابدان واسطه
ضعفی و فتوری در حال ایشان ظاهر گردد و انکسار و اضطراب بدیشان را. باید اما چون
در میان ایشان مردم داهی و کار دیده بودند بغور قضیه فروفتند و مقصود این نقش معلوم
کردند و « طغرل بك » را بامقدار دویست سوار فرستادند و تیر آن تدبیر صایب نیفتاد

و سلطان را چون با طغرل بك قاعده محبت ممد و آصره اخوت موکد بود و در سالف
عهد عمه او در حباله جد سلطان بوده و بعلت مصاهرت و معاشرت قدیم سلطان او را خال
می گفت بالتقا بیرون رفت و چون بظاهر بلدر رسیدند چنانک عادت باشد ارباب و اهالی شهر
بر سلطان ثنای گفتند و دعای کردند

دران اثنا طغرل بك گفت این طائفه از قیصریه باشند چه گمان می برد که اهل سیواس
با سلطان ارادتی ندارند و دولت او را کاره و منکر اند

تا چون در شهر آمدند خلایق شهر از صغیر و کبیر و غنی و فقیر از جوانب و اطراف
ب عبارات مختلف سلطان را دعا می گفتند و آفرین می آوردند و بر اعدا و مخالفان نفرین می
کردند و هر يك بتوریه و تعریض کلمات مرموز و سختان ثقیل که متضمن ذم و شتم باشد ایشان را
می شنویدند و با ضاحیک مستشع و اراجیز مستعجن تجهیل و تحمیق ارزنجانیان می کردند
و روز دوم که بساط حاضر گشتند چون از تناول طعام پرداختند « طغرل بك » گفت
اکنون شرطی که رفته است بتمام باید رسانید و قولى که در میان آمده بعمل می باید آورد
چه جماعت در انتظارند و توقف موجب خرابی طرفین

سلطان گفت در قضایا تعجیل نا محمود است و صبر و تانی ممدوح و مستحسن (ان الله يحب
الصابرین)

شعر

ولا تکن عجلا فی الامر تطلبه فلیس یحمد قبل النضج بحران

« طغرل بك » گفت برین تقدیر ماهر روز مهمان شما خواهیم بود و صداع و ابرم

خواهیم آورد اما صواب در آنست که هر چه زودتر قضیه بفصل رسد و وعده بانجام پیوندد

چون سخن از دائره ادب بیرون برد و الحاح و الحاف بدرجه افراط رسانید سلطان گفت شما اینجا بچه مهم آمده اید گفت خلوتی باید

سلطان گفت ما را از حاضران مجلس سری پنهان و پوشیده نیست و رازی مستورنه حکایتی که داری بیار گفت ماتبوع و اشباع امیر ارتنا نیم و نبیره او «علی بك» بعالم بقایوست و از وی فرزندی خلف ماند اکنون آمده ایم تا مخدوم زاده خود را بامارت بنشانیم و همگنان طاعت و تبعیت او را التزام نمایم و فتوری که در امور ملك و دولت متطرق شده بصلاح آوریم و حاجی شاد کلدی و اولاد «عمر آخاچی» حاضر شوند و هر يك بوظیفه که داشتند قیام نمایند و بر قرار وزارت مملکت بر شماسلم باشد و برین جمله اتفاق کرده ایم و باعث بر آمدن ماین مهم بود

سلطان گفت امروز این خانه بمن تعاق دارد و من که صاحب خانام شما را نخوانده ام اکنون شما بدعوت که آمده اید اول گفت شما خوانده اید

و بعد از آن چون دانست که خلاف واقع است خجل شد و گفت فی الجمله آمدم سلطان گفت شاهی گوید که لشکری را بخانه تو خواهیم آوردن و صاحب خانه را ازین معنی شعوری نه قضیه چون خواهد بود

چون سخن بدین درجه رسید همرا نفس فرورفت و جواب ندادند سلطان تبسم فرمود و گفت باری نبیره امیر ارتنا را بچه طریق امیری سازید و در ایراد و اصدار این قضیه چه فکر کرده اید گفت چنانك رسم و آیین باشد

سلطان گفت شرط آنست که اول شما که مهادین قاعده و بانی این طریقید بروفق (ابداً بنفسك) ولایات و مواضع خود را مثل «ارزنجان» و «پارپرت» و غیر ذلک که در تصرف و تملك شماست در میان آرید و حکومت آن را مطلقاً با امیر زازه گذارید تا دیگران اقتدا بشما کنند و الا چنان باشد که گفته اند

بیت

لاتنه عن خلق و تأقی مثله عاز عليك اذا فعلت عظیم

طغرل بك گفت ماین خدمتکاری و جانسپاری ازان جهت میکنیم که روز بروز نعمت و جمعیت مازایده شود و مال و جاه و رسم و راه بیفزاید نه ازان جهت که آن نیز که داریم از دست برود

سلطان گفت پس اماسیه را از حاجی شاد کلدی انتزاع کنیم و بدو دهیم گفت امری محتج است

گفت قیصریه را از «پسر عمر» بستانیم و برو مقرر داریم گفت نشاید

گفت ملك «قرامان» یا «پسر عثمان» بگیریم و بدو دهیم گفت این خود چگونه تواند بود

گفت اکنون شما که دعوی تبعات امیر ارتنا میکنید و لاف از ولا و وفای او می زنید ولایتی را که پیش شما ودیعت است بوارث او تسلیم نمی کنید و دران مضایقت و منافست می نمایید و قلاعی را که غلام و اختاچی او بنا و اجب در تصرف گرفته اند مسلم نمی دارید پس شهری را که من بحمله شیر و ضرب شمشیر از دست متغلب خلاص کرده باشم و تبع و متعلق امیر ارتنا نباشم چگونه تسلیم دارم و بحکومت دیگری چگونه سرفرو آرم

شعر

لنا الهامة الكبرى التي كل هامة وان عظمت منها اذل واصغر
لنا الناس اعطانا هم الله عبدة ونحن له والله اعلى واكبر

چون سخن بدین پایه رسید

طغرل بك گفت پس ما برویم و صورت حال اعلام دهیم سلطان گفت تو مردی بزرگ و صاحب وجودی ترا تردد نمودن طریق نیست یکی را از نواب بفرست تا سخن عرضه دارد و جواب بیارد گفت چون رخصت اجازت نیست پس ما مأخوذ باشیم

سلطان گفت بلی
گفت بچه علت

گفت ازان جهت که شما چند نوبت لشکر بر ولایت ما کشیده اید و بنا واجب مال و مواشی رعایا بغارت برده و خرابیها کرده اکنون غرامت آن بکشید و آنچه بناحق از مسلمانان سستده و بنصب تصرف نموده باز گردانید و سلامت بروید والا اطلاق شما متعذراست و نجات و خلاص ناممکن چه مابعدی ز شما مطابق نمی کنیم و حق خود می خواهیم

این بگفت و ایشان را بوثاق فرستاد و مراکب و اسلحه نوکران او را بر سیل رهن سته بمتعدی امین سپرد تا حق مردم تسلیم کنند و رخت خود بستانند

چون خبر بامیر مطهرتن رسید متوسلطان فرستاد و رسل و رسایل و سایل ساخت و گفت ماضی ما ماضی اکنون از سر گذشته برخیزید و ماعهد بستیم که بعدالایوم از حدود ولایت خود تجاوز نکنیم و متعرض رعایا و قریای شما نشویم و در جمیع احوال با شما متفق و متحد باشیم

و برین شرط باز گشتند

سلطان امیر طغرل را طلب داشت و انواع الطاف و اعطاف تقدیم فرمود و او را ازان دهشت بیرون آورده تشریفات فاخر و اسبان فارم بخشید و سلاح و سلب نوکران تمام و کمال باز گردانید و مراسم کرم و مروت با دارسانید طغرل بك گفت ما خود رفتیم اکنون شما ما حاجی شاد کلدی و اجناد شام و اولاد عمر و لشکر مغول و تاتار که مجموع دشمن و مخالف اند و از اطراف بر شما محیط چون خواهید کرد و در دفع غوایل و رد عوادی این اعادی چه تدبیر خواهید نمود وظیفه آنک بامیر مطهرتن دوستی و رزید و رسم اتحاد و اعتضاد تازه گردانید و هر چه اقتراح فرمایید من از طرف اوضامن و کفیلیم که بران منوال بتقدیم رسام و چون این مشابکت و مطابقت در حدود و اطراف انتشار یابد و صیت این مظاهرت و مضافرت در ممالك و مسالك اشتها پذیرد دشمنان را جناح جرأت منکسر شود و سایر مفسدان و متغلبان دست تطاول از حواشی مملکت کوتاه و کشیده دارند

فارسیه

دودوست با هم اگر یکدل اند در همه باب
چو اتفاق نمایند و عزم جزم کنند
هزار طمنه دشمن بنیم جونخزند
سزد که حلقه افلاک را زهم بدرند

سلطان گفت شما در زمان امان روانه شوید و امروز دشمنی که بما نزدیکتر است حاجی شاد کلدی است و رجا بعون آفرید کار واثق و یقین صادق که عنقریب او را کو شمال داده سراو بر دست بعضی از نوکران بارزنجان فرستیم ان شاء الله تعالی

محاربت سلطان با حاجی شاد کلدی و ظفر یافتن برو و بقتل آوردن او را

در عشر اول رمضان سنه ثلث و ثمانین و سبعمائه سلطان بتدبیر کار حاجی شاد کلدی و حسم ماده و قطع غائله او اشتغال نمود و از اطراف و اکناف عساکر و اجناد انکیخت و در ترتیب و تهیة عدت و اهبت جنگ مساعی جمیله بذل فرمود تا «محمود فیج» که بر سالت پیش امرای الوس رفته بود رسید و خبر رسانید که «یسر بانوق علی پاشا» که دران عهد سرور احشام الوس و مقتدای اجناد مغول بود بمدد و معاونت سلطان می آید و کمر مظاهرت و مساعدت بر میان جان بسته بهر چه اشارت رود مجد و مجتهد است و حال آنکه این مفسد او را در مملکت سیواس تطمیع کرده آورده بود و عداوتی در کسوت حفاوت می نمود

سلطان چنانک معهود لطف و کرم و مألوف حسن شیم اوست او را بتعظیم و توقیر تمام در شهر آورد و مراسم ازال و اقامت تقدیم فرمود و او را بخلع و تشریفات کران مایه مقتخر و سرافراز گردانید و نواب و نوکران او را که مفلوک و عاجز با پوستینهای مغولی آمده بودند بخلعتهای ثمین و کسوتهای رنگین بنواخت و بحضی او فرو نصیبی ا کمال محظوظ و مخصوص گردانید

و حاجی شاد کلدی رسل و رسایل متوسط ساخته التماس نمود که در توقات ملاقات کرده قواعد یکانکی ممد گرداند و حجب بیکانکی مرتفع سازد و او با ماسیه اکتفا نموده متعرض مواضع دیگر نشود تا از طرفین عداوت و مخاصمت متفی گردد و مواد مخالفت و مشاحنت منقطع شود

و سلطان از راه «آرتق آباد» بتوقات نهضت کرد و چون بنواحی آن نزول کرد «احمد دواتی» را که از معتمدان حضرت بود با اعلام وصول جهانکشی پیش حاجی شاد کلدی فرستاد

و علی الصباح کوچ کرده بقریه «دانشمندی» نزول فرمود و فرمان داد که فردا لشکر

بر طریق جنگ سوار شوند و همان شب ساز و آلات حرب از جوشن و خود و زره و برکستوان و غیر آن بر لشکر تفرقه کرد و بتبعیه و ترتیب سپاه مشغول شد و هنوز شمع در سوز بود که از هاتاق غیب آوازی بکوش سلطان آمد که ای ملمانان یا غی رسید و چون دانست که کسی دیگر آن آواز نشنیده است هیچ نگفت و آن حال مستور داشت تا چون زمانی بگذشت نزدیکتر از آن آوازی مثل آن شنید و در ساعت ساز کارزار در پوشید و مکمل شد و صفهای آراست و می راند و ناسواری چند دید که از میسر به میمنه می آمدند کمال برد که هر یک بجای خود می روند و بعد از آن دید که فوجی دیگر بایشان آمیخت و روی بگریز نهادند و در واقع مخالفان بدیشان رسیده بودند و ایشان را شکسته منهزم می آمدند

سلطان چون آن حال دید حریق غضب اوزبانه بر آسمان کشید و نایره قهرش شعله برفرقدان زد و نعره حیدری از صمیم حنجره بر بنجره افلاک رسانید و بامقداری سوار عنان رها کرد و بر لشکر حاجی شادکندی ناخت و بالماس تیغ آتش فشان سر کشان می انداخت و بنوک سنان زهره شکاف اعضا و اجزای ایشان از هم می شکافت و بشقرات نصال فقرات ابطال می درید و باسنه خنجر او عیة حناجر و مناخر می برید و بیکانرا آب از چشمه چشم بدسکالان می داد و بخنجر آبگون رکبان مخالفان می کشاد بروق اسیاف از حدود و جوانب لمعان یافت و سیلاب خون اطراف کوه و هامون فرو گرفت

شعر

لما تورط بالحروب بفتية	ما ان تصيد سوى نفوس الصيد
او هي معاقدها واطفا نارها	قبل انتشار لظى وبعد وقود
بالجود يمتاح العجاج وغلمة	في الغاب من اسل القنا كاسود
من كل وطء على قمم العدى	بحوافر خلقت من الجلمود
وصوارم عرين من انعامها	حق ارتدين من الطلي بغمود

و برین منوال حرب می کرد و جایش می نمود تا جناحین بر هم شکست و قلب متقلب گردانید و کرد از که مخالفان بعمیق رسانید سران سپاه و دلیران آوردگاه چون آن مصاولت

و مصراوات مشاهده کردند بیکبار بر سپاه دشمن ناخند و تیغ می زدند و مبارز می انداختند تا مقدار چهار صد سوار نامدار طعمه شمشیر آبدار و عریضه هلاک و دمار ساختند و در تلاطم امواج حرب و تراکم انواع طعن و ضرب «حاجی شادکندی» را بقتل آوردند و از امرا بعضی را بقنا رسانیدند و بعضی را مغلول و مسلسل اسیر گردانیدند و چون نصرت سلطان و کسرت مخالفان بوضوح پیوست و فتح و ظفر محقق شد لشکر را رخصت تاراج داد و با جمعی از مبارزان که شمشیر بدندان و ذره بسنان می ربودند در عقب بقایای سیوف می ناخت تا همه را تار و مار ساخت و از ایشان اثر نماند و سر (وان چندنا لهم الغالبون) جلوه یافت و مفهوم (ما غنی عنكم جمعكم وما كنتم تستكبرون) همگنان را روشن شد

و چون تباشیر فتح و فیروزی از عذبات رایات هایون طالع و ساطع کشت و ایزد جل ثناؤه کرامت این فضل عظیم و فوز جسمیم نثار روزگار سلطان گردانید روی استکانت بدرگاه بی نیاز آورد و از سر عقیدت درست و اخلاص پاک مراسم حمد و سپاس بی قیاس بملا اعلی و حضرت ایزد تعالی رسانید و گفت (رب اوزعنی ان اشکر نعمتك التي انعمت علی و علی والدی)

و پوشیده نباشد که بامقداری نفر مرد با چهار هزار سوار که اکثر امرای آن سپه داران الوس باشند بر آویختن و برقیچی چنان فایز و ظافر شدن بپایمان قوت پادشاه جهان و دانای آشکارا و نهان تعالی شانه که ناصر غمار دین و کاسر ماردین است تیسیر تواند یافت که (ومن يعتصم بالله فقد هدی الی صراط مستقیم)

شعر

الحمد لله بان الحق واتضح
وكل من قال قولاً كان قد نبها

و دران معرکه «پسر بابوق» و بسیاری از لشکر دست بتیغ نبردند و پای در حومه و غانتهادند و از جای خود حرکت نکردند

و سلطان رادر شب گذشته صورت این فتح در خواب معاینه نموده بودند و بامداد پیش از اقامت حمام حرب و التزام طعن و ضرب با خواص حضرت حکایت آن حال کرده

و گفته که امشب در خواب دیدم که حاجی شاد کلدی را شکستیم و باروبنه و حواشی و مواشی او غارت کردیم

و پیش ازان تاریخ بمدتی مدید در واقعه دیدم بود که ماری بزرگ بعیداً عن ساحته قصد او کرد و او آن مار را بگرفت و سرش برزانو نهاد و بخنجری که دسته سپید داشت دهان او بشکافت و چون آن مار هلاک شد پوست از او باز کرد و گفت این پوست را کیمخت می باید ساخت و از دسومت و رطوبت آن مار بسیاری بردست او ملنزق شد

و بعینه بیان آن حال بود که واقع گشت چه بعد ازان که حاجی شاد کلدی قصد سلطان کرده بود او را نیست کرد و مال و منال و خزاین و دقایق او بدست آورد و دسم مار بردست سلطان عبارت ازان دنیاوی و سیم و زر بود

و در اول آن نهضت سلطان بوداع « شیخ عادل » رفته بود و چون لحظه بنشست شیخ در انشای استغراقی که داشت با خود می گفت کبراشکر را شکسته بود « ملک احمد » حمله کرد و لشکر او را بشکست و کبرا را بکشت

و همچنان واقع شد بی زیادت و نقصان و یقین است که این طائفه بزبان حق می گویند و از زبان حق می شنوند پس سخن ایشان خلاف نخواهد بود

و سلطان را منصب سلطنت باستقلال آن روز مسلم شد چه دشمن ملک و مدعی دولت را که دعوی لمن الملك می کرد و بحول و قوت خود مغرور گشته بود و خدای را فراموش کرده بفر تأیید احدی و بمن دولت محمدی دران و هله مأسور و مقتول گردانید و همکنان را لقمه تیغ نبور و طعمه صقور و نسور ساخت تا مضمون (وخاب کل جبار عنید) بمصدوقه پیوست و سست قدماں کوتاه نظر که از قصور عقل و فتور رای نظر ایشان بر ظواهر اشیا مقصور بود و چشم بصیرت از ادراک حقایق امور محسور و محصور داشتند و دست قدرت سلطان را از تناول خاتم دولت قصیر می پنداشتند و کمند همت او از اعتناق شرفه شرف قاصر می انگاشتند

چون بر صدق دعوی سلطان برهانی قاطع دیدند و بر اثبات آن معنی حجتی ساطع مشاهده کردند بجهل خود و دولت سلطان اقرار و اعتراف آوردند و سر ضراعت بر آستانه طاعت نهادند و گفتند (تالله ان کنالقی ضلال مین)

و چون وقده حرب فرونشست و عواصف هیاج و میاج رکود یافت سر حاجی شاد

کلدی را بس یواس فرستاد و از انجا بارزنجان بردند تا کسانی که سخن بدیشانی می گفتند کردن نرم کردند و بنه غفلت از کوش بیرون آوردند

و « طغرل بك » چون سر حاجی شاد کلدی را بچشم خود دید حیرت آورد و آنچ سلطان با او گفته بود که عنقریب سراورا بارزنجان فرستیم با امرا و اکابر تقریر کرد و خواص و عوام ازان مکاشفت تعجب نمودند و شکفت آوردند و رعبی عظیم در دلها نشست و هیبتی در خاطرها راه یافت و قاصی و دانی بطاعت داری و بنده فرمانی سرور آوردند

و لشکر منصور را از برکات آن سعی مشکور غنایم موفور و نفایس نا محصور از نقود و اجناس و اثاث و متاع و اقشه و امتعه و سلاح و سلب و آلات و ادوات و خیول و بغال و عبید و اما و جوار و سراری و سایر تجملات از هر جنس حاصل شد و اصناف اجناد فوجاً بعد فوج بحضرت سلطان می آمدند و دعا و تنامی گفتند الا « یسر بابوق » که « جلدو » می خواست و حال آنک سلطان او را بامغولی چند که داشت و بسیاری از عسا کر اطراف بعلت آنک غریب و مهمان بودند از مقاسات شداید حرب و معانات تکالیف آن معاف و مسلم داشته بود و در معزلی گذاشته و از دور نظاره می کردند

و چون اوبتازکی بحضرت سلطان رسیده بود مراعات جانب او را سلطان دران مدعا اغماضی می کرد و امرا و ارکان دولت را از مجارات و محاکات با او دران باب منع می فرمود اما در مجالس انس حکایات جنگ فرو می آورد و از اقدام و احجام سخن می راند و کسانی را که قدمی پیش نهاده بودند و دست بردی نموده نوازش می فرمود و بعد از تمکین و تحسین انواع احسان و انعام ارزانی می داشت و بر حسب مسامی هر یک را قلعه و شهر و حشم و ولایت و اسب و جامه و تیغ و کمر می داد و بمزید عواطف و عوارف موعود و امید وار می گردانید

و هرگاه که سخن جنگ در میان آمدی جمیع امرا و صنادید خدمت و دعای می کردند و بزبان جری و صوت جهوری بر سلطان آفرین می آوردند و می گفتند ماهمه آزاد کرده شمشیر سلطانی و جان از کوشش بازوی اوداریم و حق تعالی ما را بمن دولت و وصولت اوازین حادثه هائل و واقعه طائل مأمون و محروس داشت خاصه « نبی » نام جوانی که سلطان او را از حاک برداشته بود و صاحب کوکبه و طبیل و علم ساخته و « قرا حصار بهرام شاه » را بزرخریده و بدو تفویض فرموده و در غمرات آن نبرد و ورطات آن حرد و طرد او را از

اسب انداخته بودند و در عین آنک سرش از تن بردارند که سلطان رسید و او را در آن حال دید و آتش غیرت در نهاد او ملتهب شد حمله برد و غرمای او را بضرب شمشیر از سر او دور گردانید و او را ازان ورطه خون خوار و عقله هلاک و دمار خلاص داد و چون سلطان را برومنت جان باحق نان مضاف شده بود هر زمان بسوزونیاز دعای کردومی گفت این دروزه عمر که دارم از دولت سلطان دارم و با «پسر علی بك» قرابت مادری داشت و مدتها خدمت «بابوق» کرده بود اما اعتبار و اشتها در حضرت سلطان یافت و از جمله خواص و مقربان درگاه بود و مكنت و ثروت وافی حاصل کرد و غرض و غایت این فصل فیما بعد تحریر خواهد یافت ان شاء الله و حده

جلوس سلطان بر تخت سلطنت و استقلال در امور ملك و دولت

سلطان چون دل از كار حاجی شاد كلدی كه در منصب ملك غریبی متعصب و زعیمی متغلب بود و دم استعلا و استیلا می زد پیرداخت و ساخت سینه از شواعل اهتم و انتقام اوصافی ساخت بر سریر دولت متمكن بنشست و پشت بر مسند سعادت و سیادت مستقل باز داد و ابواب عدل و بذل و رافت و نصفت بر روی جهان و جهانیان مفتوح داشت و طریق اشفاق و اشبال و اصطناع و افضال بروضع و شریف و قوی و ضعیف كشاده گردانید و باعلام تیسیر اسباب دولت و تسخیر بیضه مملكت و اعتلا بر معارج شاهی و ارتقا بر مدارج پادشاهی مبشران و منہیان باقصای دیار روم و شام و عراق مترادف و متالی ساخت و خطبه و سكه بزبور نام و القاب هایون موشح و مزین گردانید و سایر آیین جهاننداری و قواعد شهریاری كماله حقه مرتب و مهند ساخت و بجدی جدید و جهدی جهید روی باتساق امور و انتظام مصالح جمهور آورد

شعر

نفذ القضاء بما اردت كائنما لك كما از ممت شیئا از معا
و اطاعك الدهر المعی كائن عبد اذا نادیت لی مسرعا

و قاصدی بقلعه توقات دوانید و بسیدی حسام و شیخ نجیب و فریدون مكاتب نوشت

و ایشان را استمالت داد و استظهار بخشید و امیر پیر علی و «امیر یوسف چلبی» را با فوجی از نوکران بتوقات فرستاد تا باتفاق اصحاب قلعه بقایای اتباع و حواشی حاجی شاد كلدی را تتبع کنند و در تفتیش و تجسس ایشان استقصا نمایند

و «پسر بابوق علی پاشا» متروكات و مخلفات حاجی شاد كلدی را از سلطان التماس کرد با مزید انعام و اکرام مقبول و مبذول فرمود و بران موجب حکمی موشح بتوقیع اشرف صادر گردانید و متعاقب امرا بتوقات رفت و مراسمی چند که از مستحفظان قلعه مأمول و متوقع بود از استقبال و قیام بشرایط خدمت و تهنیت و اهتزاز و ارتیاح بقمع و قلع دشمن و حصول مقصود و مطلوب بروجهی که رسم بندکان و فادار و خدمتکاران حق گزار باشد بظهور رسید و علامات نسیان حقوق و اتیان عقوق از ناصیه حال ایشان ملاحظه افتاد و بواور ذیغ و بنی از تقاعد و تخلف ایشان بظهور پیوست

و چون سلطان بشهر نزول کرد «فریدون» آمد و از اصحاب قلعه تحیق علی الرسم رسانید و نفاقی در حلیت وفاق فرا نمود و گفت سیدی حسام بترتیب مصالح خدمات مشغولست و عزیمت دارد که فردا بشرف بساطبوس سرافراز گردد

و قاصدی که پیش ازان باعلام کیفیت حال و شمول فضل ذوالجلال بقلعه رفته بود آمد و گفت چون نوکر «علی پاشا» بقلعه درآمد اصحاب ثلثه با او خلوتی ساختند و مفاوضی طویل پیوستند و ازان روز باز وضع ایشان دگرگون می نماید و حال برخلاف ماضی مشاهده می رود فی الجمله سیدی حسام از انقیاد و اتباع امتناع نمود و از طریق معهود عدول کرد و شعار شقوت و معصیت ظاهر گردانید و اتباع و متعلقان خود را از شهر ممنوع ساخت و عقوق و عصیان او محقق گشت

سلطان قاصد فرستاد و از موجبات اعراض و احتراز و بواعث تجافی و تجانف استکشاف فرمود و گفت سبب عدول از سمت قدیم و رفض از طرق مستقیم چیست و داعی برانفراد و اعتزال چه

چون قاصد حکایت بازراند با قایل نموه و با باطیل مشوه تمسك ساختند و گفتند فلان کس چنین و چنین گفت و ما از سر خود می ترسیم و بمثل این خرافات دغل و مفتریات مهمل که پیش نهاد اهل خیانت و دست آویز اباب مکر و مجانت تواند بود توسل نمودند (والحائن خائف) در جمله معلوم شد که حق نعمت بنعمت می گزارند و مکافات وفاق بنفاق می سكالند

شعر

ان العدو وان ابدی مسأله اذا رأى منك يوماً فرصة وثبا

سلطان از سرسکینت و وقار و سکون و استقرار از ان اساءت ادب و اضاعت حقوق فضل و نعمت اضراب و اغماض نمود و احتمال و اضطبار را کار فرمود و گفت ما را از شما شکایتی در ضمیر نیست و مکر و مخدوری در خاطر نداریم و اگر ازین جمله چیزی در دل بودی در اوایل که مانعی و وازعی نبود و عنان نصب و عزل و اختیار و اقتدار مطلق آثار آن از قوت بفعل می آمد و از کمون بظهور می پیوست اکنون مابرقول و قرار خود راسخ و ثابتیم و در قانون و قاعده که نهاده صادق و استوار باید که این معنی محقق دانسته بتسویلات نفسانی و وسوس شیطانی فریفته و گمراه نشوید و بتلیس و تضریب مفسد و حاسد که جهت تحصیل غرض خود سنک و قیعت بر قنبدیل صفای دوستان می زنند و در فساد ذات البین جد و جهد می نمایند سر رشته کار خود از دست ندهید و مغرور نشوید و نص تنزیل را که (ولا تطع کل خلاف مهین هلازم شاء بنیم مناع للخیر معتمد ائیم) کار بسته این نصیحت از شوایب تسویل و تضلیل معرا و مبرا شناسید و حقیقت دانید که مادام که از شما خلاقی و شقاقی صادر نگردد از هر اس و مراس و سطوت باس مادر ضمان امان خواهید بود و از بطش قهر و صولات غضب محروس و مأمون (ان هذه تذکرة فن شاء اتخذالی ربه سیلا)

این بگفت و گروهی را از مردان کار و معتمدان و فادار بر در قلعه موکل گذاشت تا راه بر ایشان گرفته مجال خروج و ولوج ندهند و مضارب و مسارب از جوانب برایشان بسته دارند و خود با سایر لشکر در شهر بنشست مترصد تا از کعبین فلک دوار چه نقش بر می آید و مشعبد روزگار چه مهره از حقه بیرون می آرد

تا «اخی نوروز» که یکی از نواب «علی بک» بود و سلطان همان رسم و راه برو مسلم داشته و او را در قضایای کلی مدخلی تمام داده و او شخص بود پوسین دوز و بغایت محیل و بد آموز که برو باد بازی کرک را پوست می کند و بمکر و حیلت شیر را در دام می افکند و با مخدوم قدیم خود بارها زرد دغا باخته بود و خود را در شدد رعتاب و خطاب انداخته و بتلق و تمذق خلاص یافته دمنه بود در کسوت بشری و کوساله با سحر سامری روزی بحضرت سلطان آمد و گفت «علی پاشا» که بنده خدمتکار و مخلص جانسپا راست و اهل و وطن و سکن و مسکن رها کرده و بصیت

مکارم عمیم و مصالح جسم این حضرت آمده ملازم سده شریف و بارگاه منیف است و مکر ارادت و اخلاص بر میان جان بسته التماس دارد که بخانه «حاجی احمد» نزول کند و چون مردی غریب است و مأوی و متوایی ندارد اگر از صدقات عمیمه مأمول او مبذول افتد تا آنجا ساکن شده بوظایف خدمت و مراسم عبودیت فارغ البال قیام نماید موجب ثبات دولت قاهره و مزید استظهار او و امید واری دیگر بندگان و دولتخواهان گردد و با وجود آنکه از قدیم الایام آن خانه مقام «امیر یوسف چلبی» بود و در آن وقت آنجا نزول کرده سلطان آن خانه برو مسلم داشت و خال خود را از آنجا اخراج کرده بجای دیگر فرستاد و او را آنجا ازال فرمود و شرط ملاطفت و مراقبت بوفارسانید و چون روزی چند برآمد «علی پاشا» بحضرت سلطان آمد و در اثنای حکایتی که از هر باب می رفت گفت فلان موضع متصدی خصب و منزهی مرعیع است و باصناف وحوش و طیور و اشجار و انهار ملفوف و محفوف اگر روزی رکاب هایون بدان مرغزار خرامد و بران نواحی شکار فرماید از تفرجی خالی نباشد و موجب انشراح صدر و انبساط خاطر گردد

و چون سلطان را بصید و سواری شره و ولج تمام حاصل بود و بسیران و جولان رغبت و ارادت کلی صادق ملتزمس او را اجابت نمود و آن مسئول مقبول داشت بی خبر از آن که درین کل خاری تعبیه دارد و درین خرخراری که (اشد الاعداء اخفاهم مکیده) و قرار بران داد که فردا سوار شود و «امیر پیر علی» را با «نبی» و «امیر یوسف چلبی» در شهر رها کرد و بامداد سوار شد و «علی پاشا» با کوبه خود ملحق شد و چون روانه شدند

سلطان بفر فراست و نور کیاست تشخیص وضع و هیأت و سکون و حرکت ایشان کرد و دید که علی پاشا بانو کران جلد و معتمد براسبان نامدار که از سلطان سیورغال یافته بود مسلح و مکمل سوار شده است و مجموع و مضبوط می روند و از یکدیگر متفرق نمی شوند بحکم الهام الهی که (اتقوا فراسة المؤمن فانه ينظر بنظر الرحمن) سلطان را نقش غدیری از ایشان بر صحیفه ضمیر مرتسم شد و صورت مکاری در آینه خاطر منطبع گشت اما اظهار نکرد و بقوت نفس سامی و طبع عصای اضطبار و احتمال را کار فرمود تا بشکارگاه رسیدند و صفها درهم پیوستند و از هیچ جنس صیدی پیش نیامد و نا نوری سانح نکشت چون مسافتی برانند و قلعه ناپیدا شد آواز طبل بکوش

سلطان رسید بقراین سابق و لاحق معلوم کرد که در قلعه فتنه حادث شده است و مکروهی واقع گشته و انکیز این شکار مبنی بر مکیدتی و خدیعتی بود عنان علی الفور بصوب قلعه معطوف گردانید و متوجه شهر شد و نوکران از اطراف ملحق گشتند « علی پاشا » از غایت غلظت جثه و ضخامت بدن باز پس ماند

و سلطان چون بشهر رسید اهل قلعه را بانوکران خود در حرب و ضرب دید فی الحال چون بآنکه از هامون برکوه آید و آتش که از پستی ببالا گراید بران خوارچ ناخت و همکنان را چون مور در سوراخ و مار در سنک لاخ انداخت و تنی چند از ایشان بقتل آمد و چندی مجروح شدند تا « علی پاشا » رسید و پیاده شد و رفع تهمت و دفع ظنت و ریت را تیری چند بر قلعه انداخت و بتکلف اظهار یک جهتی کرد ازان غافل که دورویی او چون تیغ روشن شده بود و دوز بانی چون قلم هویدا گشته

و چون شقاوت و ضراوت اهل قلعه بوضوح پیوست سلطان ترتیب لشکر داد و بناوبه ایشان را در محاصره گرفت و چون از تدبیر و تقدیر آن فارغ شد با چندی از خواص که از بطانه و محل اعتماد بودند خلوت ساخت و گفت من درکار « علی پاشا » و ایستلاف و اختلاف او ترددی دارم و خاطر من بر یکی ازین دو صورت قرار نمی گیرد و قها از و حرکاتی چند مشاهده می افتد که منافی صدق نیت و صفای سریرتست چنانکه روزی آمد و بی تقریبی مارا بسواری و شکار انکیز کرد و دران باب مبالغه و استقصا نمود و در وقتی چنان که دشمن مقابل و معارض بود مارا بدان وسواس از جای برانکیخت و چون مریدی غریب و مهمان بود مانیز مأمول او مبذول داشته بروفق ملتمس او سوار شدیم و وضعی چند که دلیل غدر و مکر بود از او مشاهده کردیم و هجوم اهل قلعه و اقدام ایشان بر لشکر ما مصداق این معنی گشت اکنون عرض او چه باشد و این حرکت از او برسیل نفاق بوده باشد یا بر طریق اتفاق

امرای دولت هر یک سخفی گفتند و مجلس منتفی شد

غدر انکیختن « اخی نوروز » باتفاق جمعی مفسدان و آگاهی

یافتن سلطان از قصد ایشان

وروزی یکی از نوکران محرم بحضرت سلطان آمد و گفت صاحب خانه علی پاشا بر

در است و بخلوت سخفی دارد فرمان داد تا در آید و گفت « محمود فیسج » علی پاشا را بدعوت « اخی نوروز » و من قال بقوله از الوس آورده است و تقمق در کسوت خدمت جلوه داده و اتفاق کله برانجمله رفته که با سلطان غدیری گشتند و قصدی پیوندند و « علی پاشا » زن « علی بك » را در نکاح آورد و اسم امارت بر پسرش نهاد و مردم را مطیع خود سازند و شهر و ولایت فرو گیرند و چون این قضیه در سیواس میسر نشد و کار حاجی شاد کلدی بروجهی که ذکر رفت منتهی شد این فکر باسیدی حسام و غیره که در قلعه اند در میان نهادند و اتفاق کرده که سلطان را بعزت شکار بیرون برند و از شهر و لشکر منقطع گردانند تا نظام اجتماع و اشتباك کسسته شود و هیأت تظاهر و تضافر متلاشی گردد آنگاه جماعت بیرونی با سلطان بر آویزند و اهل قلعه کار امرا و عسا کر یکسو کنند و قضیه بسهولت با تمام رسانند چه می دانند که با وجود صورت اجتماعی از مقارعت و مصارعت قاصر اند و تاب محاربت و مضاربت ندارند و علت توافق و تطابق ایشان بایکدیگر آنست که سیدی حسام پیش ازین نوکر علی بك بود و فریدون را با او نسبت قرابت حاصل و عرض از تغییر خانه علی پاشا آن بود که آن خانه دودر دارد یکی در خانه اخی نوروز کشاده و شبها بایکدیگر درین باب مطارحه می کنند و این سودا می بزنند تا معلوم حضرت باشد و ندانستند که با ارادت ازلی سبی و کوشش بشری بر نیاید و بامشیت الهی مکر و خدیعت انسانی بر کار ننشیند

شعر

اذا الله لم يسمعك فيما ترومه فليس الى ما يتغيه سبيل
وان هو لم ينصرك لم تلق نصراً وان عز انصار وجل قبيل
وان هو لم يرشدك في كل مسلك ضللت ولوان السالك دليل

و چون مدارکار و مبنای اختیار آن شیاطین غدار و ملاعین فجار بر عصیان آفرید کار و کفران ولی نعمت و ابطال حقوق و اهل جانب شفیق صدوق بود و همت بر هدم بنیان دین و دولت و وقع ارکان نصفت و معدلت مصروف و مقصور داشتند لاجرم قادر مطلق و قاهر برحق جلت قدرته که مکافی عصیان کفور و مجازی طغیان مغرور است بر حسب (و مکروا و مکرا الله و الله خیرالما کرین) جهت اعلائی اعلام دین و اظهار کلمه حق و یقین

سنگ تقدیر بر شیشه تدبیر ایشان زد ورق خسار و خیال بر جریده امانی و آمال ایشان کشید و نقش غدیری که بر صحیفه خیال انگیخته بودند و برنگ تزویر و تزویق آمیخته بعضی را تحریر الهام و اعلام بر لوح خاطر سلطان مرآسم گردانید و بعضی را بتقریر منہیان بکوش هوش اورسانید تا همکنان خوار و خاکسار سردر کربان خنیت و خسار انداختند و دیده بر پشت پای غرامت و ندامت دوختند

شعر

لوانصفوا انصفوا لکن بغوا فبغی علمهم الدهر بالا حزان والحن
فاصبحوا ولسان الدهر ینشد هم هذا بذک فلا عتب علی الزمن

سلطان چون بر مکیدت ایشان و قوف یافت جمعی را که محرم و معتمد بودند پیش خود خواند و صورت حال بایشان بازراند و در دفع این حادثه ورد این نازله سخن پیوست و از جمله «امیر پیر علی» که با علی پاشا نسبت قرابت داشت چون ماجرا بشنید گفت راست می گویند و درین معنی شبهت نیست و من نیز شنیدم که برین جمله اتفاق کرده اند و برین عزیمت جازم شده و اگر فرمان شود هم امروز مجموع را گرفته سیاست کنیم و هر یک را بجزا و سزای خود رسانیم همکنان بقتل و صلب اصحاب غدر همدستان شدند مکر سلطان که از غایت بعد غور و فرط وقار و کمال رفت و حسن سیرت و صفای سریرت در بدیهه حال بقتل ایشان رخصت نداد و گفت حالا نقلی کرده اند و از ایشان خیری بماند و ما را سنانیده و الخبر یحتمل الصدق و الکذب اکنون وظیفه آنک در تحقیق و تدقیق این قضیه سعی پیوندیم و صدق و کذب آن گاهو حق معلوم کنیم و هر آنچه مقتضای نصفت و عدالت باشد بتقدیم رسانیم چه اگریش از کشف حال و اقامت حجت قصد این طائفه کنیم و مکروهی بدیشان رسانیم از اطراف زبانها بمعایب و مثالب مادر از کرد و نفرت و نبوتی از مادر سرایر و ضمائر متمکن شود و بدین سبب نام مابقساوت قلب و خشونت طبع در افواه افتد و ذکر مابهتک و فتک و اثم و افک و قسر و کسر و ظلم و ضیم در عمالک آفاق شایع و ذایع گردد و چنانکه دلهای وضع و شریف و رئیس و مرؤس از ماضجر و متفرشود و هیچ کس را بر ماوثوق و اعتماد نماند خاصه که قضیه قلیچ ارسلان اگر چه حقی بموقع و وضعی بموضع خود بود تجدید بردست ما واقع شد و اکثر مردم از حقیقت و حقیقت

آن غافل و ذاهل و علی الاطلاق افراط و توغل در سفسک دما و قطع دما و افات روح و اتلاف نفس که تلافی و تدارک آن ممکن و مقدور نیست عاقبتی ملوم و خاتمی مذموم دارد که (ولو کنت فظا غلیظ القلب لانفضوا من حولک) و تعجیل در چنین کارها پادشاهان را عیبی عظیم و شنیع است چه ممکنست که قضیه بخلاف مسموع بیرون آید و خبر بافترا و افتعال منتهی شود و آنکاه ندامت عاجل و غرامت آجل حاصل آید و عندالله و عندالناس مکروه و مبغوض افتد و عقلا گفته اند (من ورد عجلا صدر خجلا) اکنون طریق صواب آنست بر قضیت (مادخل الرفق فی شی الازانه و مادخل الحرق فی شی الاشانه) تحمل و تمکن را کار بنسیم و این سر از ایشان مستور داریم و علی پاشا را رعایت و دلداری کرده بمقام و مسکن خود روانه سازیم و باخی نوروز و محمود فیج و امثال ایشان که از اوساط و اراذل اند و خیر و شر ایشان وجودی ندارد ملغت نشویم و اغماض نماییم چه این جماعت را مقتدا و عمده علی پاشا است و هرگاه که ازو مأیوس و منقطع شوند باستقلال از ایشان کاری نیاید و بتدریج این خیال از دماغ ایشان بیرون رود و ازین فکر پشیمان شوند و خجالت و دهشت این بدسکالی و کافر نعمتی ایشان را خود کافی باشد و از کشتن صعب تر آید چنانکه امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه فرمود (عاب اخاک بالاحسان الیه و اردد شره بالانعام علیه)

و برین قرار علی پاشا را طلب داشته انواع ترحیب و ترجیب ارزانی داشت و بتشریفات و افر و خلعتهای فاخر محظوظ گردانید و مشمول صنوف انعام و اکرام بوطن مألوف خود روانه ساخت و «بی» که بیمار بود بعد از روزی چند صحت یافت و بحضرت شتافت سلطان بحکم حسن ظنی که درباره او داشت فصلی ازین باب با او در میان نهاد و همان شب خیمه و خرگاه و ائقال و احمال بر جای بگذاشت و بکریخت و روشن شد که موقد این نار و مهیج این غبار او بود و انکیز این فتنه و تحریک این سلسله اومی کرد

و تا اول فصل بهار سلطان بمحاصره قلعه توقات مشغول بود و بسبب موانع این خیانت و شواغل این خیانت قضیه اماسیه که در عین تبخیر و حدقه تحصیل بود و باندک توجهی در حوزه تصرفی می آمد در عقد عواق افتاد و بر «امیر احمد» قرار گرفت و «بی» غبی که در حضرت سلطان بعلاوشان و رفعت مکان از اشیاء و اقران ممتاز گشته بود و حکومت دو قلعه حصین با احشام و ولایت بر و تفویض یافته از سر لوم اصل و خست

نفس حق نعمت و تربیت فراموش کرد و این همه صنایع و ایادی بهیچ برآورد و با
اضداد و اعدای همدستان شد و علی الدوام مفسدان و حرامیان بنواحی سیواس می فرستاد
و نهب و غارت می کرد و این صورت نیز علاوه تعدد استخلاص اما سیه و سبب تعویق
بسیاری از مهمات و مصالح مسلمانان گشت

اما ظهور قضیه اهل غدر و اختلاف کلمه و تبدد شمل ایشان لطفی بود از خفایای الطاف
ربانی و صنایع از نوادر صنایع رحمانی (مایض بالطحال ینفع للکبد)

و حال برین و تیره می گذشت تا فصل بهار در آمد و آفتاب بنقطه اعتدال ربیعی رسید
و اجزای لیل و نهار متساوی شد و طبع هوا باعتدال باز آمد و عسا کر و اجناد از سهولت
و حزون بحرکت درآمدند و روی بمنازل و مراحل صیفی آوردند و فساد و عناد
« علی پاشا » و شر و فتنه او که زعیم امرای الوس بود و ممکنت و اهبت وافر داشت متوقع
بود

و چون از جمیع جهات اعدا و اضداد دست بفضول و فساد برآورده بودند و منتظر فرصتی
و مترقب غفلتی بودند که مدخلی یابند و اقدامی نمایند

بالضرورة الحینه سلطان از محاصره قلعه توقات برخاست مشروط بر انجمله که اصحاب قلعه
بجای خود بنشینند و با مفسدان و مخالفان امتزاج و اختلاط نمایند و از مفسدت و خرابی مسلمانان
احتراز و اجتناب لازم شناسند

و بسیواس که مقرر عز و منشأ دولست عود فرمود و در مسند شرف و مستقر سعادت
قرار یافت و بساط نشاط بکسرترا نید و عزم بزم مصمم گردانید و بر حقی زلال حریق
کلال و ملال از ساحت سینه فرومی نشاند و بصیقل روح را جلای داد

شعر

راح اذا وجد المحزون نفثها امدت الى روحه روحاً وريحاناً
تخالها حين يملو فوقها حجب ياقوتة رصعت درأ و مرجاناً

و ساقیان سیمین ساق باقداح راح بسط افراح می کردند و از صباح تا رواح مصباح
ارواح می افروختند

شعر

فقام تكاد الكاس تخضب كفه وتحسبه من وجنتيه استعارها
مشعشعة من كف ظبي كانها تناولها من خده قادارها

صدای نغمات موزون زهره در چرخ می آورد و نوای عود و قانون مشعشع را
بیهوش می گردانید ارواح از زمزمه ماه رویان در انبساط آمده و اعطاف از ترنم شاهدان
دراعتزار رفته

بیت

بكه صبوح زهره زفلك همی بر آمد ز صدای صوت زارش ز نوای زیر چنگش

سلطان بر سر رعزت و تخت سلطنت برین نمط روزگار می گذرانید و غفوت عیون
حوادث ایام و غفلت طروق و قایع شهر و اعوام را غنیمت شمرده مترصد می بود تا از افق
(و کان امر الله قدراً مقدوراً) از سعد و نحس ایام کدام کوکب طلوع میکند و از عقیقه
(ماشاء الله کان و ما لم یشاء لم یکن) چه فال بر می آید

اتفاق سیدی حسام با « امیر احمد » و سایر امرای مغول و دعوت

کردن ایشان را بر مخالفت سلطان

سیدی حسام که روباه صفت پوستین باز کونه کرده بود و کشف وار سردر جیب
مکر و حیل کشیده چون میدان از مردان خالی یافت و بیشه از شیر فارغ دید میمنه
و میسر به یار است و بقتنه و فضول بر خاست

بیت

كذلك الثعلبان يحول كبراً ولكن عند فقدان الاسود

و از ولایت توقات که صرصه معمور و مال موفور داشت جمعی برخود کرد آورد و با
امیر احمد و امرای مغول مکاتبات و مراسلات آغاز نهاد و با « بی » که با او متفق بود

تجدید عهد کرد و همکنان را بر بغضت و عداوت سلطان تحریش و تهریش می کرد و چنانکه شیمه اسقاط و اراذل باشد در تکدی و خواطرا حیا و تغییر ضمائر اخلا و اودا و افساد ذات البین و تضریب جانین جد و اجتهاد می نمود تا الفت بکلفت و محبت بمغضت مبدل ساخت و همه را بر معادات و مناوآت سلطان یکجهت گردانید و می گفت اگر حاجی شاد کلدی که مردی پیرو سال خورده بود وفات یافت بحمد الله پسری جوان و جوانمرد خلف گذاشت که بشجاعت و مردانگی اضعاف و آلف اوست و امرای الوس و قیصریه و ارزنجان و « تاج الدین جانیق » و دیگر زعمای اطراف با او اتفاق دارند و با مثال این باطیل مزور و اساطیر مبتدیان لافهای کزاف می زد و تفاخر و تکاثر می نمود

و سلطان و ائق بفضل مالک الملک تبارک و تعالی که اقبال و ادبار نتیجه لطف و عنف اوست و سعادت و شقاوت ثمره هدایت و خذلان او باطائفه از افراد رجال و انجاد ابطال که یکدل و یکجهت بودند و سر بر کف و جان در میان داشتند بی تزلزل و تململ در مقام تسلیم و توکل راسخ دم و ثابت قدم بود و مستظهر بقوت احدی و دولت محمدی نه از کثرت ایشان در دل اوباسی نه از عدت و اهبت ایشان در خاطر هراسی چه اندازه کار ایشان بمقیاس عقل دراک بر گرفته بود و مآل حال ایشان بمقیاس رای مشکل کشای دیده و دانسته که اجتماع و انتظام ایشان هر چند بظاهر انساق و اتفاق دارد اما بمعنی سریع الانحلال است و احتشاد و ازدحام آن طائفه اگر چه بسواد مترام و متکاثف می نماید بحقیقت قریب الاضمحلال از آن جهت که طوایف مختلف و اصناف متباین بودند بعضی با اختیار و بعضی با اضطرار (من کل فج عمیق) فراهم آمده و لا محاله هر یک را قصدی و غرضی معین چه اختلاف آرا و اهوا مستلزم اختلاف مقاصد و مطالب است و حصول اغراض همه با وجود تباین و تغایر بروفق مشتمل هر یک متعذر و متعسر بل مظنه تنازع و تخالف پس ایستلافی چنان زود باختلاف پیوندد و باندک سببی منتشر و متلاشی شود و هر یک روی بمقصود خود دهند

و ممکن که جهت غرضی جزوی در میان ایشان نزاع برخیزد و بمحدی انجامد که با فناء و اعدام یکدیگر مشغول شوند و باشد که هنگام حرب بعضی با طرف دشمن کردند و هنگامه بر هم شکنند فی الجمله امثال این اجتماعات را ثباتی و بقای صورت نپذیرد و استمرار و استقراری متصور نگردد و اتفاق و اتحاد در اجتماعی تواند بود که همه مأمور امریک شخص باشند و عنان اختیار جمله در دست حاکی مطلق و فرمان دهی نافذ الامر باشد که در هر چه گوید و فرماید همگی من قرط الاذن او را مطاوعت نمایند و اجتماعی چنین و اگر چه

بظاهر متباعد بود اما باطن متقارب و بمثابت یک نفس باشند و در اغلب اوقات واحوال بر اعدای مظفر و منصور و تفرقه و تلاشی را در ایشان اثری نتواند بود

اکنون با سر مقصود رویم و گویم

سلطان بترتیب اسباب جنگ و تدبیر آلات و ادوات آن مشغول بود که خبر رسید که نبی و سیدی حسام و امیر احمد در « ارتق آباد » بهم پیوستند و اجتماعی ساخته بایکدیگر عهد بسته اند و همکنان بر مخالفت سلطان اتفاق نموده

سلطان که این خبر بشنید خیمه از شهر بیرون زد و بطرف « اغچه قلعه » که ب « نبی » تعلق داشت توجه نمود و از مجتمع ایشان تا قلعه مسافتی اندک بود شبگیر کرده علی الصباح بقلعه رسید و فی الحال فتح کرده ب « کوزیه بک » تفویض فرمود

مخالفتان چون این خبر بشنیدند بر هم رفتند و خایف و خایب راه انهمزام گرفتند و هر یک بقلعه خود رفت

و آن اول فتح بود از فنوح قلاعی که بجنک مسخر شد

و چون روزی چند از بهار بگذشت « علی پاشا » باجماعت « بارمبای » اتفاق کرده بفته و فساد بر خاست اما ظهوری زیادت نمی یافت و سعی او منجج و مؤثر نمی آمد

و چون مغول بازگشت « امیر مطهرتن » لشکر انکیخت و آوازه عزیمت سیواس انداخت و بمدار اجتماع عساکر « ذوالنون » را بگرفت و ب « ملک احمد » سپرد و بحقیقت سبب گرفتاری او خلاف سوگندی بود که با سلطان منعقد گردانیده بود و مدتی او را در « قراحصار » محبوس بگذاشتند و عاقبت سرش را از تن بر داشتند

و جمعی از نوکران « قلیچ ارسلان » که پیش او بودند بحضرت سلطان آمدند

و « امیر مطهرتن » درین رای خطا کرد و شرط فتوت و مروءت مهمله گذاشت چه خواهر خود را در نکاح ذوالنون آورد و بعد از آن قصد او کرد و در مذهب حریت اقدام بر حرکتی چنین عیبی عظیم و شنیع شاین است و طرفه این که ارتکاب این بی حفاظی و بی آزرمی بطمع « قیلو حصار » کرد و آن حصار بدست « شیخ محمود » نامی از اقارب قلیچ ارسلان افتاد و آن طمع بجایی نرسید و یکی را از متعلقان خود بقلعه اقشهر فرستاد تا هر روز با اهل قیلو حصار جنگ می کردند و مردم بسیار تلف شدند و امیر

مظهر تن در حسرت آن قلعه بود و عاقبت آن آرزو در دل اوشکست و آن مقصود صورت
نیست

مصاف دادن سلطان با عساکر مغول و غدر خواجه یاقوت و هزیمت لشکر

سلطان با امیر احمد قرار داد که بولایت پدر خود رود و بدان قانع شود و پای
در دامن عاقبت کشد و بتوقات رفت تا پیش ازان که غله در قلعه برند و ذخیره مهیا سازند
راه قلعه بگیرند و مجال مدخل و مخرج فروبندند

سیدی حسام چون از توجه سلطان خبر یافت قلعه رها کرد و با اتفاق بی بمغول پیوست
و فتنه انکیخت و فسوق و فساد آغاز نهاد و فریدون کریمت بحضرت سلطان شاف
و قلعه توقات در محاصره بود

تا محقق شد که تمام الوس اتفاق کرده بمحاربت و مضاربت سلطان می آیند
سلطان بانواب مشاورت نمود و اختیار بران آمد که معتمدی در شهر توقات بگذارند
و ایشان بکوهی صعب که در حدود سیواس است متحصن شوند و بعد از چند روز که
لشکر مغول باز کردد باسر محاصره روند

«امیر یوسف چلبی» گفت صواب آنست که ما از شهر حرکت نکنیم و از مقام خود
منزعج نشویم و هر که پیش آید با او جنگ کنیم و شهر خود قلعه است لشکر غریب
اینجا چه تواند کرد و بجه استظهار مکث تواند نمود

سلطان چون این بشنید گفت محمد را قرآن نباید آموخت و پیش افلاطون حکمت
نشاید فروخت و من یقین می دانم که اگر دشمنی معارض شود یا قضیه سانج گردد کسی
غیر از من برابر نخواهد آمد و قرار بر آن داد که «امیر شیخ مؤید» بالشکر خود
قلعه در محاصره گیرد و «امیر یوسف چلبی» در شهر باشد و دروب و شوارع را محافظت
نماید و سلطان بنفس خود بانوکران خاصه و سایر لشکر میان قلعه و راه «قاز آباد» که
ممر مغول است کمین سازد تا مقتضای قضای محتوم و مقدور قدر معلوم بظهور رسد

در ان ای آن حال رسولی که پیش «امیر احمد» رفته بود رسید و گفت او نیز چون خبر
توجه مغول بشنید بالشکری که داشت به «تور خال» آمد تا ملاقات کرد و اعتضاد یکدیگر
با مغول مقاومت کرده شود و الحق لشکر جرار و مردان کار مصاحب دارد و صاحب

قسطنطونیّه «امیر یزید» که پدر منکوحه امیر احمد است نایی را با فوجی از لشکر بمدد
اوفر ستاده است و حال بر موجب دلخواه است

سلطان بر انجمله متشمر شد و از خواص امیر ارتنا «یاقوت» نام خادمی بود و جیه و معتبر که
در امور عظام و قضایای کلی مدخل می کرد و مباشر اشغال بزرگ بود و سلطان را در باره
او حسن ظن حاصل اورا جهت استعلام حال و تعیین موضع ملاقات پیش امیر احمد فرستاد
و او از خباثتی که از لوازم این طایفه باشد پیش امیر رفت و عمل باز گونه زد و قضیه منعکس
کردانید و گفت شهابالشکر انبوه و ترتیب تمام مهیا و مرتب آمده اید و امرای مغول
با کافه عساکر و حشم خود نزدیک رسیده اکنون ترا جهت طلب ثار و انتقام پدر مجالی ازین
بهتر امکان ندارد و فرصتی ازین خوشتر اتفاق نخواهد افتاد و این اجتماع و احتشاد در
سالها صورت نیند ا کرامروز پای پیش نهی و دست بردی نمایی و این فرصت فوت کنی
دیگر ازین روز بخواب نبینی و ازین مجال در خیال تصور نتوانی کرد و هیات هیات
این سودا در دماغ امیر احمد نهاد و این باد در آتش او دمید و گفت چون لشکر شما از دور
پیدا شود من هزیمت کنم و اغلب لشکر سلطان را با خود منہزم گردانم تا شما را مجالی افتد
و فتح و ظفر بمهولت تیسیر پذیرد

فی الجمله غدیری چنین بر کار نشاند و صدق (من جبایره قل خیره) محقق شد
امیر احمد این رای مقبول داشت و قاصد دو انید و از علی پاشا استمداد و استعداد کرد و از
لشکر مغول استعانت خواست

و سلطان ازین خدعه بی شعور و با استعداد ملاقات و مصافات مشغول تار و زی وقت
ظهر خبر دادند که لشکر مغول رسید و آن روز اکثر سپاه اسبان بعلف رها کرده بودند و غافل
و ذاهل نشسته که رسیدند و در میان سلطان و لشکری که در شهر گذاشته بود حایل شدند
بعضی منہزم شدند و بعضی را برهنه کردند و در شهر غلغله و آشوبی هایل برخاست
و لشکر متفرق گشتند

سلطان از حضرت رب الارباب مدد خواست و با مقدار بیست نفر سوار چون سد متیع
ورکن مشید مقابل لشکر مغول با ستاد و قدم بیفشرد و جنگ پیوست و مقاومت می نمود تا
ایشان را باز داشت و سرباز کوفت چندانک سیصد سوار فراهم آمد و مغول قرب شش
هزار سوار بودند

سلطان باتی چند معدود جمله برد و ایشان را از جای برکنند و باز پس نشاند و برجای ایشان استوار با استاد تالشکر مغول بهزیمت شدند و راه فرار گرفتند

سلطان خواست که تیغ در ایشان نهد و همگنان را عرضه هلاک و بوار سازد که «خواجه یاقوت» عنان سلطان بگرفت و گفت «علی پاشا» بامقدار سه هزار سوار در فلان موضع در کمین است و می خواهد که مارا بحیلت بطرف خود کشد تا چون بمکمن رساند بیرون دواند و فرصت دریابد و باز بدین مکر و تلبیس سنک تعویق و تدلیس در راه انداخت و نقش دغا باخت و چون این سخن تقریبی تمام داشت و امکان قریب حاصل بود سلطان عنان باز کشید و سواری بمکمن دوانید تا حال معلوم کند لشکر مغول بلفها و لقیفها منہزم شده بودند و از آبی بزرگ که آنجا جاری بود گذشته و چون گریخته بودند و مسافتی بعید در میان واقع در عقب ایشان رفتن صواب ندید

ساعتی فرو آمد و جلسه استراحتی کرد که ناگاه از طرف امیر احمد کردی برخاست بعضی گفتند لشکر است و بعضی گفتند مواشی مغول است فی الجمله درین گفتگو بودند که سواری چند از کرد بیرون آمدند و پیش مغول رفتند و از مغول چندی دیگر بطرف امیر احمد دوانیدند و معلوم شد که امیر احمد غدر کرده است و با مغول اتفاق نموده

سلطان چون حال چنان دید سوار شد و ترتیب لشکر و تعبیه صفوف آغاز نهاد که «خواجه یاقوت» بر حسب مواضعی که با امیر احمد کرده بود با اتفاق «اخی نوروز» و «خواجه بك» و من قال بقولهم معظم سپاه را اغوا و استهوا کرده منہزم شد و بتخلیط و تخیط شکستی چنان در کار آورد و سلطان بامقدار شصت سوار از لشکر و حشم منفر دماند و جمعی که با امیر شیخ مؤید «بر در قلعه بودند چون این فتور دیدند از یکدیگر مضمحل و متلاشی شدند و مخالفان دو گروه گشتند «امیر احمد» با سپاه خود از راه سیواس درآمد و لشکر مغول از راه دیگر و چون از دو طرف لشکری انبوه فرور یختند و سلطان بامعدوی چند ماند و امکان مقاومت نبود و قضیه از حد شجاعت گذشته بود و بهر که عقلا و شرعاً مذموم است انجامیده که «ولا تلقوا بایدیکم الی التهلكة» بحکم ضرورت عنان باز گرفت و راه بغایت تنگ بود و سنک لاخ ناگاه مرکب سلطان زلق یافت و عثره واقع شد و از بالای کمری فرو افتاد

سلطان از مرکب جدا شد و چون مکمل و شاک السلاح بود و سراپای در آهن بفضل آفرید کار آسیبی باعضای همیون نرسید و چون نگاه کرد دید که «بایزید» نامی از اسرا اسب را گرفته

میخواهد که سوار شود سلطان بر اسب خود سوار شد و باتی چند که مصاحب بودند باشکر امیر احمد رسید و دید که راه گرفته اند و مجال عبور نیست

نوکران چون حال چنان دیدند سلاک جمعیت فرو شکستند و هر يك بطرفی رفتند و سلطان را فرداً و وحیداً بکشد داشتند

و چون حال بدین درجه رسید سلطان حواس جمع کرد و از حضرت باری که انیس فرو ماندگان و دلیل متحیرانست یاری خواست و در میان آن مواکب که بانبوهی چون کواکب بودند يك سواره چون آفتاب روان شد و صفهای شکافت و چون برق می شتافت تا با شعله باس و مراس همگنان را مطموس و مدورس ساخت و جمله رادر محاق دهشت و حیرت انداخت و از سمت مستقیم منحرف نشد تا چون نهنک هایج ازان بحر مایج بیرون رفت و چون باد بساحل سلامت رسید و از لشکر مخالفان يك کس را یارای آن نبود که حرکتی کند و مکر و هی رساند غیر از آنک از دور تیر باران می کردند و بعون الهی ضرری بسطان نرسید و چون سیف قاطع و سهم صایب بر نهج استوا بی اعوجاج و التوامی رفت

شعر

واذا هو اعتقل القنائة حسبها صلاً تا بطه هز بر ضار
ویکر حین یز صعدة رحمة فی الجففل المتضایق الجرار

و دشمنان را ازان اقدام لرزه بر اقدام افتاد و ریشه براءضا مستولی شد و در آشنای آن حال جمعی از خواص بساطان ملحق شدند و آن اتفاق را بفال همیون شمرد و بطرفی بیرون رفت و از دشمنان امن حاصل گشت

و چون آفتاب با صفرار رسید خواست که از مقاسات شدت حرب وحدت کرما نفسی بر آساید ساز کارزار فرو کشاد تا استراحتی کند که ناگاه دشمنان از اطراف فرور یختند و نوکران هر يك بطرفی گریختند و سلاح و سلب سلطان در دست ایشان بماند و بار دیگر تنها در میان اضداد ماند و چاره غیر از جنت و جلادت ندید

تیری چند از ترکش بر کشید و روان شد تا بیکی از نوکران «پسر ذولقادر» رسید و دید که اسبش مجروح بود و او پیاده می رفت

چون سلطان را مستعجل یافت دانست که دشمن در قفاست و خوف برو مستولی شد

و گفت چندین کس نعمت سلطان را خوردند و ازین دولت آسودند و امروز که کار افتاد روی گردان شدند و من بعواطف و مراحم این دولت امید وارم و در موقوف خدمتکاری و جان سپاری ثابت و استوار

سلطان او را استمالت داد و چون زمانی بگذشت به « پسر ابوبکر » رسید و او را نیز با خود رفیق ساخت تا شب درآمد و پیاده دیدند از و صورت حال پرسیدند تقریر کرد که درین راه مخالفان بسیارند اگر بطرفی بیرون روید اولی باشد

از راه برگشتند و در کوهساری افتادند و بمضایق صعب و منافذ تنگ و تاریک می رسیدند و پیاده می شدند

و سلطان راپشت پای آزار یافته بود و ورم کرده و وجعی قوی می دارد و بر گمان تکیه می کرد و می رفت تا آفتاب بر آمد و جهان روشن شد و چون نگاه کردند خود را در جنب توقات دیدند و دانستند که راه غلط کرده اند در پیشه رفتند و متواری گشتند

و چون لحظه برآمد سلطان از نوکر ذوالقادر پرسید چه نام داری گفت خلیل

و نام او را بفال هایون گرفت و او را نوازش فرمود و گفت چون تو باما موافقت کردی و شرط موافقت و مراقبت بجای آوردی امید بفصل الهی و انقست که ترا حال خوش گردد و در مکافات این موافقت شرط رعایت و مراقبت بجای آید بعد از زمانی جوان گفت من کرسنه ام و قطعاً مرا در جوع تحمل نمی باشد و اگر مأ کول دیرتر یابم بیم است که هلاک شوم

و چندان که سلطان او را نصیحت می فرمود و تسلی می داد نافع نمی آمد تا چون دید که قرار نمی گیرد گفت برخیز تا سوار شویم و در ولایت رویم و جهت تو مأ کول حاصل کنیم گفت لشکر مفلول در کوه و هامون پراکنده اند مبادا که ناکاه در دست ایشان گرفتار شویم

فی الجمله نه قوت صبر و نه یارای بیرون آمدن داشت تا آخر فکرش بران قرار گرفت که برود و از دیه که دران ناحیت بود خوردنی حاصل کند

و چندان که سلطان او را منع می کرد فائده نمی داد و بیچاره را حرارت جوع کلبی بر آتش

نشانده بود و حرقت اشتها احشا و امعاء بر هم سوخته تا پیاده که در محبت بود خلق نان و پنیر پیش آورد

سلطان همچنان بدوداد

و چون آن غذا بکاربرد سورت جوعش اندکی فرونشست و نفس اماره نفسی بیارامید و لحظه خاموش گشت

و چون ساعتی بگذشت گفت کار من برین قدر غذا ساخته نمی شود

سلطان چون دید که نصیحت سودمند نمی آید و حال بفصیحت خواهد انجامید سوار شد و سپر و ترکش « پسر سید ابوبکر » بست و گمانی باتیری چند بدو داد و می راند

تا بمقبه برآمد و دید که دوسوار و پیاده چند از پیش روند

باز گشت و حال بر فیقان اعلام داد و گفت شما در عقب من بیایید که من برین سواران حمله خواهم برد چه اگر از لشکر مفلول باشند دواسب و سلاحی چند غنیمت است و مددی تمام و اگر از جماعت ماباشند فهو المراد

این بگفت و برایشان دوانید

سواران راه هزیمت گرفتند و پیادگان سلطان را بشناختند از ایشان پرسید که سواران چه کسانیند گفتند نوکران امیر پیر علی

گفت نام ایشان چیست

ایشان از ترس نام سواران دگرگون گفتند

و سلطان چندان که سواران را بدان نام آواز می داد ایشان گریختند تا باز گشت و با پیادگان گفت نام غلط کرده اید

گفتند آری یکی را نام « لاجین » است و ماسهو گفته بودیم

باز در عقب ایشان دوانید و بدین نام آواز داد

چون بشنید باز گشت و بر سلطان سلام داد و بر سلامت شکرها گزارد و باز گشت و رفیق را آورد و جوانی دیگر پیاده مانده با سلاح و رخت در میان بیشه بود او نیز منضم شد و قریب ده نفر شدند

سلطان نوکر پیر علی را که اسب نیکو داشت بسیواس دوانید و جهت اعتماد انکشتی خاصه با او فرستاد و چون مسافتی برانندند بامیر شیخ مؤید رسیدند و او نیز باقی چند

ملحق شد و وقت نماز عصر بقلعه « یلدوز » رسیدند

و « خلیل » هر زمان از استیلای جوع شکایت می کرد و چون بقاعه درآمدند انواع مأكولات پیش آوردند مجموع بدوداد و اوجون بط کور از شیرین و شور هر چه می یافت درهم می شکست و می خورد

و آن شب اتباع امیر یوسف چلبی اسبی چند آوردند و بیست سوار فراهم آمد روان شدند تا پیش از طلوع صبح بدرسیواس رسیدند

اهل شهر دروازاها استوار بسته بودند و قاصدی که انگشتری آورده بود خبر رسیدن سلطان باشهریان تقریر کرده بود و ایشان را مستظهر ساخته

سلطان از « دروازه احمدك » بشهر درآمد و مردم شادان نمودند و بر سلامت وجود سلطان شکر باری تعالی گزاردند و صدقه بمسحوقان دادند و در مدت یک شب از روز این وقایع و دواهی بر تعاقب و توالی بظهور پیوست و لاحاله هر که بسمت همت بلند و نفس ارجمند موسوم و موصوف باشد و بشعار نام و ناموس مرتدی هر آینه بمنقصت خمول و معرت سقوط و نزول تن درندهد و از التزام مشاق اسفار و اقتحام در غمرات احوال و اخطار عنان برنماید تا کام خویش از دهان شیرودم شمشیر بیرون آرد و حق حمیت و رجولیت بواجبی بگزارد که (من اختار الکسل ما اشتار العسل)

شعر

واری همتی تکلفی حمل امور خفیفهن ثقیل
ولوائی رضیت مقسوم حظی لکفانی من الکثیر قلیل

و هر که از مرتبه (والذین جاهدوا فینا لنهینهم سبیلنا) تنزل کند و زمام اختیار در دست دیگری نهد و مأمور و مقهور چون خودی شود در عداد (اولئک کالانعام بل هم اضل) منحصر گردد و قید (بل هم اضل) ازان جهت فرمود که انعام نوع خود را مسخر نمی شوند و هیچ آفریده را کردن نمی نهند مگر آدمی را که بفضیلت عقل و تمیز برایشان غالبست و بحقیقت میان هر تابع و متبوع همین تفاوت حاصلست که میان بهایم و انسان و این نسبت ثابت و لاشک طاب معالی امور و استیلا بر کافه جمهور امری متعب و کاری بس مشکل است و چندانکه مرام عالی تر خوف و خطر در تحصیل و تیسیر آن بیشتر چنانکه نص حدیث ازان عبارت می کند که (حفت الجنة بالمکاره) چه غواص اگر از کام نهنگ

اندیشد گوهر شاهوار بدست نتواند آورد و بازرگان اگر از دریا بترسد سود ده پانزده تواند یافت

و مقصود ازین فصل آنک زندگانی در قید اسار و مذلت صفار بامرک برابر نهاده اند چه هر مدت که بتاغی و ناکامی گذرد زیرکان آن را از حساب عمر نشمرده اند و از قیل حیات نگرفته و در توارخ آورده اند که در عهد سالف و ایام سابق شخصی بود عیال مند و بضیق بدو ضنک عیش مبتلا بر غدا و عشا استطاعت نداشتی و عمر در محنت و ناملرادی گذاشتی نکبای نکبت خاك مرتب بر سر او ریخته بود و دیور دیر خرمن معیشت او بر باد داده شمع وارغدا از بهلوی خود می خورد و بدل مایتحلل از رطوبت اصلی می ساخت و جام صفت شراب از خون جگر می آشامید و جز سینه سوخته و دل بریان کبابی نمی یافت باحوادث روزکاری کوشید و می نهفت و حال خود از دوست و دشمن می پوشید و می گفت

شعر

بالله اهرکز فروشم از بی نان آب روی رغم آنکس را که گفتست این مثل من جاع باع

شبی سیاحی که چون آسمان زیر و زبر عالم گردیده بود و مانند آفتاب خشک و تر جهان پیوده مهمان او شد بصحبت بنشستند و ماحضری که بود بکار بردند و از هر باب مکالمه کردند سیاح گفت در دیار هندوستان شهری دیدم با آب و هوای سازگار و معموره رسیدم بانعمت و جمعیت بی شمار سوادى چون زلف ماه رویان دلپذیر و عرصه چون جناب جنت خرم و بی نظیر گفتی فردوس است که بالوان نعیم آراسته اند یا قطعه از ارم که بعاریت خواسته اسباب معاش بی تجشم کلفی مهیا و انواع نعم بی زحمت طلبی موفور و مهنا (فیها سرور مرفوعة و اکواب موضوعه و تمارق مصفوقة و زرابی مبنوثة)

شعر

طاب هذا الهواء و از داد حتی لیس یزداد طیب هذا الهواء
ذهب حیثا ذهبنا و در حیث درنا و فضا بالفضاء

و آب آن شهر خاصی دارد هر که یک شربت ازان بیاشامد صد سال در صحت بدن و اعتدال

مزاج عمر بگذراند که بمرضی و عرضی مبتلا نکردهد و المی و سقمی بوجود آورده نیاید
(و مزاجه من تسنیم عینا یشرب بها المقربون)

عیال مند چون این حکایت بشنید باخود گفت که (حب الوطن من الايمان) اگر چه
قولی فصل و سخی بر اصل است و در صدق این مقالت و صحت این عبارت شبهت نه
اما اشارت (وما ينطق عن الهوى) در بیان این معنی و برهان این دعوی لاعلی سبیل
الاطلاق است بل مشروطست بمحصل امن و فراغ و بلفه و کفاف و مرا که نان در سفره
و آب در جرگه ندارم و بی قوت شب بروزی آرم و وطن غربت و مسکن وحشت
و کربتست اکنون با وجود این فقر مدقع و فاقه موجع درین شهر بودن و پیش دوست
و دشمن مهانت و حقارت کشیدن قضایست آسمانی و مرکی در کسوت زندگانی

فارسیه

سمدیا حب وطن کر چه حدیست صحیح نتوان مرد بسختی که من اینجا زادم

و اگر در نقل و حرکت فایده نبودی و از سفر کاری نکشودی خلاصه وجود و زبده
هر موجود از مکّه بمدینه مهاجرت نمودی و فقر مودی (سافروا تغنموا و تصحوا) و نص
کلام قدیم و قرآن کریم برین قول کواهی امین و حقیق مبین است که (هو الذی جعل لکم
الارض ذلولا فامشوا فی مناكبها و کلاوا من رزقه و الیه النشور)

شعر

هاجر متوکلاً علی الله تعبد فی الارض مراغماً کثیراً و سعه

این بگفت و سفر هندوستان پیش گرفت و شب و روز منازل قطع می کرد و از شهر
بشهر می رفت تا بدان شهر رسید و پیش از دخول بلد عبورش بر قبور افتاد قبری چند را
زیارت کرد و تاریخ آن را بر خواند مدت عمر هر يك پنج سال و شش سال یافت باخود
گفت مگر این کور طفلان و کودکانست و باز در طول و عرض آن نگاه کرد بر قدسی ساله
و چهل ساله دید و همچنین تا صد و دویست کور را تاریخ بر خواند همه برین منوال
یافت متعجب و متأسف شد و گفت

مصراع

دریغاراه دور و رنج بسیار

دیدم که سیاح بامن چه نقش باخت و دروغی چنین صریح پرداخت و گفت مردم این شهر
صد سال عمر می کنند و برخلاف آن ظاهر شد و بغایت ملول گشت و گفت در شهری
چنین رفتن صواب نباشد و خواست که باز گردد دیگر باره استدراک کرد و گفت چون
چندین رنج کشیده ام و راهی دور و دراز بریده یکی در شهر روم و تقریبی کنم و روزی
چند بر آسایم آنگاه باز گردم و روی بوطن خود آرم

و چون بشهر درآمد سوادى دید معظم و معمور و خلقی بسیار از صفار و کبار و شیوخ
و شبان خاطرش قدری مطمئن گشت و ببازار بزازان درآمد پری دید بردگانی نشسته
بر و سلام کرد و بنشست چون لحظه شد روی بپیر آورد و گفت مرا مشکلی افتاده است
اگر بجل آن کرم فرمایى و زنك آن ریت از صفحه خاطر من بزدائی غایت غریب
نوازی و لطف پردازی باشد

پیر گفت اگر دامن بجای آرم و منت دارم

مسافر مسئله تقریر کرد

پیر گفت عادت و مذهب ما آنست که از مدت حیات هر کسى مثلاً سالی چند که
در عزت نفس و علو درجت و سمو منازات و حصول آمال و فراغ حال و فراغ بال گذشته
باشد عمر آنرا می گیرند و زندگانی آنرا می دانند و آنچه برخلاف این صورت گذشته
باشد و در ضیق عیش و ضنك حال و فقر و فاقه و نامرادی و بیچارگی بسر رفته از حساب
حیات نمی شمارند و بامرك يكسانى دارند چنانك شاعر گفت

فارسیه

به آید مردن از خواری کشیدن صبوری کردن و تلخی کشیدن

نهضت سلطان بر لشکر مغول و شکستن ایشان را و یافتن غنایم و بهایم فراوان

سلطان چون بمرکز جلال و منشأ اقبال معاودت نمود از حال اسرا و ارکان دولت تقشیر

و تفحص فرمود و از کیفیت اوضاع ایشان استفسار کرد و تقریر کردند که امیر پیر علی و یازید و امیر « ولد » را گرفته اند و امیرای مغول از سیدی حسام توقعات بسیار داشتند و چون از آن جمله چیزی بحصول نرسید و بجز کلمات تهی و مقالات بیهوده در میان نبود و از « امیر احمد » نیز کتله مشاهده کردند از اتفاق و اشتباک پشیمان گشتند و ملول و منتفر مراجعت کردند و امیر « پیر علی » را با آنجه قلعہ برده اند اهل قلعہ شرط امانت و وفاداری بجای آورده قلعہ نگاه داشتند

سلطان قلعہ از « گُریه بک » سسته بد یگری تفویض فرمود تا امیر پیر علی را بدان علت زحمت ندهند و چون این خبر بمغول رسید امیر پیر علی را اطلاق کرده بحضور سلطان فرستادند و اعتذار و استغفار آغاز نهادند

و در آن ایام با وجود این فتنه که از اطراف قایم شد و غدرها و خیانتها که از داخل و خارج بظهور پیوست سلطان در رعایت و محافظت نوکران مساعی مشکور و اجتهادات نا محصور بتقدیم رسانید و بر طایفه ازمدا پیر مغول که چون غول در نواحی ولایت نشیمن ساخته بفضول و فساد مشغول بودند و ایدای مسلمانان می کردند تاخت کرد و ششصد سراسب و سی هزار کوسفند و سیصد شتر و دوهزار کاوغنیمت گرفت و وجوهی چند از هرجا حاصل کرده با آن مضاف ساخت و مجموع را بلشکر تفرقه فرمود

و از طرف « داود بک » مقداری سراسب بدوی آوردند و آن نیز بر امرا و نوکران خاصه قسمت کرد و انتعاش تمام بحال عساکر راه یافت و قوت و مکنّت حاصل گشت و « یازید کوز » که روز جنگ اسب سلطان گرفته بود و بر خطایی مثل آن اقدام نموده سلطان آن جرم از وعفو فرمود و از آن کتله تجاوز کرد و نوازش ارزانی داشت و ولایت « زره » و « تودرکا » را بسورغال برو مفوض گردانید

و جمعی که در وقت مصادفۀ « امیر احمد » سلطان را تنها در میان دشمن رها کرده بودند و گریخته عاجز و برهنه آمدند که اگر با سلطان متابعت و موافقت نمودندی و شرط مردی و جان سپاری مرعی داشتندی با غنایم و بهایم باز گشتندی و در پیش مردم ملوم و مذموم نشدندی

و سلطان اگر چه تکیه بر حول و قوت الهی داشت نه بر مدد و معاونت ایشان چنانکه بفضل شامل خود او را یک سواره از میان لشکری جرار بمأمن سلامت و عافیت رسانید

و از آن ورطه نجات داد اما آن سست قدمان سخت بد رفتند و حقوق نان و نمک بجای نیاوردند

و آن واقعه اگر چه چشم زخمی بود که از مکاشحت حساد و اضداد رسید لکن صولت و هیبت آن جنگها و حملها که سلطان یک سواره بظهور رسانیده بود در دل مخالفان اثری عظیم کرده بود و زهرۀ دشمنان آب ساخته و همکنان دانسته که اگر « امیر احمد » و امیرای مغول بایکدیگر متفق نشدندی و بر تقدیر اتفاق اگر لشکر سلطان غدر نکردندی بدسکالان را هجومی متصور نمی شد و بهیچ وجه کاری پیش نمی رفت و آن اقدام که سلطان در آن حالت نموده بود و یک سواره کالیث الصایل و السیل الهایل خود را بر لشکر « امیر احمد » زده و سپاهی را که چون بحر مایح و نهر هایج بودند قطع کرده و بیرون رفت و از جمله سه هزار سوار هیچ آفریده را بحال مبارزت و معارضت نبوده از عهد آدم تا این دم کسی ندیده و نشنیده و از هیچ پادشاهی مذکور و مأثور نیست وصیت این رجولیت و مبارزت در افواه خاص و عام افتاده و دانی و قاصی و مطیع و عاصی انصاف دادند و بر کمال نجات و فرط شجاعت سلطان اقرار و اعتراف آوردند

و « خلیل » را که در آن معرکه رفیق بود تربیت و نواخت فرمود و خلعت و اقطاع داد و نام او « یولداش خلیل » نهاد

بیت

ان الکرام اذا ما اسهلوا ذکروا من کان یألفهم فی المنزل الحشن

و گروهی را که غدر کرده بودند و این شکست آورده متعرض نشد و اعراض و اغماض را کار بست الا آنک در انشای کلمات و رلباس نصیحت تعریضی می فرمود و بر سبیل اطلاق می گفت ما را غرض از تحمل مشاق لشکر و تکفل معونت و مؤنت ایشان و مقاسات شاید آن در سالها یک روز است که بادشمنی مقابل می شویم بل یک ساعت تا برادرانی که بامانک می خورند و صحبت می دارند در آن دم جهت ناموس ما که متضمن صلاح حال و نظام کار ایشانست یا از برای بهبود و سربلندی خود یا در آن دم موافقت کنند و مساعدت و مظاهرت نمایند و بقدر وسع و طاقت خود هر یک قدمی پیش نهند و دستی بجنبانند تا حق محالحت و معاشرت گزارده باشند و پیش دوست و دشمن سر افراز گشته نه آنک در ایام

بزم و عشرت و خوشی و راحت دم‌آزاری و هوا داری زنند و در خصب و رخسهم و شریک باشند و در روز رزم و مردانگی ما را بدشمن سپارند و راه گریز بردارند والا ما را در سایر اوقات بمدد و معاونت کسی احتیاجی نیست و حافظ و نگهدار و نگهدارنده در جمیع احوال خداست تعالی شانه و عم احسانه که استمساک کلی بحول و قوت اوست و استمساک مطلق بطول و نعمت او

بیت

دعوی الاخوان علی الرخاء کثیره ولدی الشدائد تعرف الاخوان

فارسیه

دوست مشار آنک در نعمت زند لاف یاری و برادر خواندگی
دوست آن باشد که کیر دست دوست در پریشان حالی و درماندگی

و چون خبر استقرار سلطان بر سریر سلطنت و مقر عزت و شوکت و اجتماع عسا کر و جمع شمل و استقامت احوال و اوضاع با «امیر احمد» رسید تملق و تکلف آغاز نهاد و بمکاتبات و مراسلات توسل ساخت و گفت من لشکر بمعاونت و مساعدت سلطان آورده بودم و بمظاہرت و مطابقت او کمر بسته و چون لشکر مغول در میان متعرض شد و مجال حقوق و اتصال مسدود و متعذر گشت بضررت در میان ایشان واقع شدم والا مرا بایشان چه نسبت است و ایشان را بامن چه تعلق

وا زین نوع احتیال بنیاد نهاد و مدهانت و مذاقت پیش گرفت سلطان درین مصانعت با او ملاطفت نمود و هم بصاع او پیمود

و چون سیدی حسام بمغول پیوست قلعه «قر احصار نواس» [۱] را که در تصرف داشت بعلی پاشا گذاشت و بتوقاات رفت و قلعه در تملک «شیخ نجیب» بود که اگر خواستی سیدی حسام را بیک اشارت از انجا ازعاج و اخراج کردی و مجال ندادی و بسبب تظاهر و تفاخر بمغول سیدی حسام را دماغ تپا شد و باد اغترار و اقتدار در سر گرفت و شیخ نجیب را مقبوض گردانید و بتسلط و تغلب قلعه از وی مطالب نمود جماعت قلعه در محافظت و ممانعت مردانه قدم بیفشردند و او را مدخل ندادند تا شیخ نجیب بر در قلعه آمد و در تسلیم آن مبالغت نمود نافع نیامد

[۱] بر نسخه ده بویه چه (نواس) در فقط دیگر یکی نسخه ده ایلک حرفه نقطه قونما مشدره

و چون سیدی حسام دانست که اگر الحاح می کند قضیه مشکل می شود و سلطان نهضت خواهد کرد و او در معرض بلا خواهد ماند شیخ نجیب را اطلاق کرد و پیش «امیر احمد» رفت و میان او و سلطان رسل و رسائل مترادف شد و قرار رفت که «قومنا» سلطان را باشد و اگر توقاات مستخاص شود از طرفین بمنافعه تصرف نمایند

و دران ایام «امیر ولد» خلاص یافته بحضرت سلطان پیوست و قلعه آماسیه که در حد تسخیر آمده بود بسبب افساد مفسدان و غدر غداران بدان انجامید که با امیر احمد مدارات و مواسات می بایست کرد و بمهادنه و مدهانه از وی راضی گشت و وقوع این تضایا در آخر ایام خریف بود

آمدن امیر احمد بترخال کره بعد اخری وانهزام اخی نوروز

و سایر امرا بقدر و خیانت

چون سلطان بصوب «قومنا» نهضت کرد و بممارات آن بقعه مثال داد خبر رسید که «امیر احمد» با ترتیب و استعداد تمام ب «ترخال» آمد و قصد محاربت و مناوشت دارد و از مغول «جاو نثار» آن مقدار لشکر که حاضر بودند با او اتفاق کردند و سلطان را بعد از استشارت رای بران جازم شد که برفور مبادرت نموده بحرب اشتغال کند و امرا و نواب بعضی بوفاق و بعضی بنفاق دران عزیمت اتفاق کردند و گفتند طریق آنست که ماحرکت نکنیم و برجای خود استوار باشیم چون او مقابل شود جنگ پیوندیم و اگر باز کرده عزیمت بر طرف او باشد

سلطان این رای از ایشان قبول کرد و صلاح حال دران دید که از «شیخ نجیب» لشکر طلب کند و چون او با سلطان متفق شده باشد «امیر احمد» از توقاات نتواند گذشت و «اخی نوروز» را بدین مهم پیش شیخ نجیب فرستاد و بیشتر ازان خال شیخ نجیب از سر ارادت بحضرت سلطان آمده بود و قضیه بر اتفاق و اعتضاد تمام شده فی الحال که اخی نوروز رفت تلیمی بر کارنشانند و شیخ نجیب را بشیمان ساخت و آن مقصود در عقد عواق ماند

و اخی نوروز مراجعت نمود و «امیر احمد» از توقاات عبور کرده متعاقب او رسید و جمعی ارترا که که با سلطان بودند کوچ کرده نزدیک آمده بودند و نزول می کردند که لشکر رسید

و در میان فریقین آبی بود از یک طرف سلطان و از طرفی دیگر مخالفان صفها بسیار استند و مسافت میان هر دو لشکر نزدیک شد که امرای سلطان عذر کردند و عنان باز کشیدند و «اخی نوروز» و «فریدون» و «بایزید» و «عثمان بك دلقادر» هر يك با کوبه خود هزیمت نمودند تا جناحین منهزم شدند و قلبی چند که نقد مخالفت مغشوش داشتند قلب را نیز هزیمت بردند و سلطان تنهاماند و از بقایای لشکر هر کرامی یافت پیش خود می خواند و سعی می کرد و چون قضیه از تدارك بگذشت و امکان تلافی نماند سلطان بحکم ضرورت بر عقب لشکر روانه شد و پنج سوار مصاحب بودند و جنگ کنان می رفتند تا ناکاه فوجی سواران در مقابل پیدا شدند و سلطان را نشناختند و از لشکر خود پنداشتند و گفتند برانید که دشمن نزدیکست

و ایشان خود جمعی بودند که در عقب اخی نوروز و دیگران بنکامیشی رفته بودند و از ایشان غنایم بسیار ربوده و باز کشته چون سلطان و نوکران بر حقیقت حال و وقوف یافتند تیغها بر کشیدند و در ایشان افتادند و همگنان را برخاک انداختند و بعضی را بقنارسانیدند و بعضی را مجروح ساختند و بتعجیل برانند و باقی مخالفان که از قفای رسیدند چون آن کشتگان را می دیدند می ترسیدند و باز می گردیدند سلطان متمکن می ماند تا بمضیق رسید که پیک صبا در مجاری آن بدشواری کنشقی و بریدوهم از مسالك آن راه بیرون نبردی و در اثنای آن حال یکی را بقیر زدند و از اسب در افتاد

و چون ازان حادثه استمکشاف رفت اهالی دیه بودند که راه گرفته بفضول و فساد دست بر آورده بودند سلطان برایشان تاخت و همه را ازان مضیق بیرون راند و از انجا عبور کرد و چون از دشمن فراغت حاصل شد و بقلعه «یلدوز» رسیدند خبر «اخی نوروز» پرسیدند گفتند اینجا فرو آمده اسبان را علیق دادند و روان شدند و شخصی با سلطان گفت اخی نوروز با جماعت خود می گفت این نوبت نیز سلطان را در میان دشمن گذاشتیم و اغلب آنست که خلاص نیافته باشد و بیرون نیامده و مثل این حکایات می راند

فی الجمله سلطان قاصدی بسیواس فرستاد تا از سلامت نفس و وصول بمستقر دولت اعلام دهد و «شیخ مسافر» مقابل رسید و گفت تا غایت «پیر علی» و مامی کریستیم و «اخی نوروز» و «بایزید» و سایر مفسدان در خنده و شادی بودند لله الحمد که قضیه منعکس شد و کار بر وفق ارادت بندگان و دولتخواهان کشت

و بعد از وقوع این واقعه جماعت «امیر احمد» بر ترا که سلطان تاختند و ایشان را غارت کردند ترا که چون آن حال دیدند مجتمع شده راه برایشان گرفتند و جنگ کرده سیصد نفر مرد از ایشان بقتل آوردند و شکستی عظیم برایشان افتاد و فتوری را که درین وهله واقع شد سبب آن بود که سلطان تقلید سخن امرا کرد و رای و رویت خود را کار نفرمود تا صورتی چنین حادث گشت و بعد ازان در خاطر مخمر گردانید که هر قضیه که عرضه دارند تا آنرا بر محك اختبار نزنند و عیار آن بمیزان اعتبار برنسنجند سکه ترویج بر آن نهند و این قاعده را التزام نمود و کلام نبوی را که (لا یلدغ المؤمن من جحر مرتین) امام و قدوه روزگار خود ساخت

تا ایام بهار نزدیک شد و بهر وقت فکری بر سلطان استیلا می یافت و قبض بر خاطر خطیر غالب می شد و رفع آن ملالت را اقارب و اصحاب صحبتها می انگیختند و مجالس عیش و طرب بانواع ناز و نعیم می آراستند و بهیچ وجه مؤثر نمی افتاد و آن انقباض از خاطر زایل نمی گشت تا خبر رسید که «اولاد عمر» بر شاطی نهر سیواس مغاره محکم کرده اند و آنرا قلعه ساخته و صادر و وارد را غارت می کنند و راه می زنند و بفته و خرابی مشغولند

سلطان «امیر یوسف چلبی» و «امیر پیر علی» و «اخی عیسی» را تعیین فرمود تا با لشکری که در اتمام ایشانست متوجه شوند و شر آن مفسدان از مردان منقطع گردانند و «بایزید کور» هم در آن جمله مقرر شده بود

«اخی نوروز» گفت «بایزید» اسباب رفتن ندارد و او را موقوف گردانید و سایر اجناد از سلطان اجازت خواستند و بمواضع و مساکن خود رفتند

اتفاق اخی نوروز با دیگر مفسدان بقصد سلطان و آگاهی یافتن

از آن حال و قتل ایشان

سلطان بتنظیم مصالح امور و تنسیق اسباب معاش جمهور اشتغال نمود و جهت عسا کر و جوئی چند علی الحساب اطلاق فرمود و روز جمعه قریب بوقت نماز بروات مواجب بتوقیع اشرف موشح می گردانید که شخصی آمد و گفت بخلوت سخنی دارم اما سو کنید یاد کن که این را از من روایت نکنی و نام من در میان نباشد

سلطان گفت چنین کنم بگو تا چه داری

منی گفت سو کنید یاد کن که وقت تنگست و قضیه خطرناک سلطان سو کند خورد آنگاه

منهی گفت بدان و آگاه باش که «محمود فیج» آمد و بامن گفت «اخی نوروز» و «و فریدون» و «عثمان دلقادر» و «بایزید کوره» و «محمد طغای نموز» و از جماعت نوکران چندی دیگر اتفاق کرده اند و یکجهت شده که امروز در مسجد جامع در حال نماز سلطان را قصد کنند و میکیدتی که در خاطر دارند بظهور رسانند و مجبوع برین قول متفق الکلمه و متحدالرای گشته اند و مستعد و متشمر این معنی شده حاضر وقت می باید بودن و پیش از وقوع بتدبیر این کار اشتغال نمودن این بکفت و روان شد

سلطان اورایش خواند و کفت از اهالی شهر کسی با ایشان اتفاق دارد یا نه کفت ایشان اهل شهر رانیز دشمن خود می دانند و از شاهی شمارند و برخاست و کفت من از شهر بیرون می روم و روان شد

سلطان زمانی متفکر شد از آن جهت که خبر محتمل صدق و کذبست و از نوکران معتمدی چند که یکجهت بودند و محل اعتماد از شهر غایب بودند و مجال بغایت تنگ و چون قضیه کلی بود و تأخیر بر نمی تافت سلطان بر قضیت (عمی ربی ان یهدی سوا السبیل) تحیر و تردد از خاطر دور گردانید و حواس جمع کرد و باسر تدبیر آمد و از خواص حضرت کسانی را که محل اعتماد و محرم بودند و از نفاق و شقاق مبرا پیش خود خواند و کفت مهمی ساخته شده است و قضیه روی نموده که تعلل و توقف بر نمی تابدمی باید که همکنان سلاح پوشیده و مرتب گشته همین ساعت پیش من حاضر شوید و یاران و نوکران خود را همگی مسلح ساخته با خود بیارید و حقیقت حال بایکی از محرمان در میان نهاد آن شخص کفت این سخن راستست و من نیز شنیده ام

سلطان کفت چگونه شنیدی

کفت امروز عورت «تغای نموز» با مادر من کفت پسر را هم کن که از خانه بیرون رود و این معنی دلیست بر صدق این صورت و شخصی دیگر که همسایه «اخی نوروز» بود کفت امروز خانه اخی نوروز خالی می کردند و قاش و تجمیل بیرون می بردند

و در انشای این حکایت «امیر شیخ مؤید» درآمد

سلطان صورت ماجرا با او تقریر کرد

کفت پس توقف بر چیست و تعلل را فایده چه همین ساعت سوار شویم و جماعت غداران هزیک را در خانه خود بگیریم و بجزا و سزا برسانیم سلطان کفت تعجیل در امور نا محمود است و صبر و تائی مطلوب چه ممکنست که این خبر غیر واقع باشد و بر عمیا خون چند بناحق ریخته شود و عندالله معاقب و عندالناس معاتب شویم انگاه حسرت و ندامت سود ندارد

و «خضر بك چلبی» درآمد

سلطان کیفیت حال با او کفت

او نیز در تدارك آن استعجال نمود

و سلطان احتمال فرمود تا مقدار چهل نوکر جمع شدند و سجاده بجامع معهود که همیشه نماز جمعه آنجا گزاردی بردند و فی الحال سوار شد و کفت مردم در مسجد جمع شده اند

کفتند هنوز کسی نیامده است

پس عزیمت جامع سلطان کرد و فرمود تا سجاده آنجا برند

و خواست که رسول «امیر مطهرتن» را ضیافتی کند و جانی خرم جست اختیار بر «احمدك» افتاد آنجا رفت و رسول را طلب داشت و فرمود داد تا دروازه های شهر قفل کرده کلید ها آوردند

«محمد طغیت نموز» چون خبر یافت که سلطان به «احمدك» آمده سوار شده از شهر بیرون رفت

و یکی از غریب امور که در آن قضیه واقع شد آن بود که «شیخ عادل» وفات یافته بود و «مولانا پاشا» که عوام الناس او را دیوانه تصور می کردند و او هرگز با کسی اختلاط نکردی بعد از وفات شیخ عادل پیش سلطان رفت و بمباسط و مخالطت درآمد و چون تجربه و قیاس معلوم است که یکی از فضل و عنایت باری تعالی درباره سلطان آن بود که علی الدوام یکی را از ابدال و اقطاب که مؤید بنفس قدسی باشند و بکشف و کرامات موصوف و معروف با سلطان موانست و مجالست باشد و حکمت الهی در آن تألیف و تأنیس آن که همواره سلطان را از خفایای قضایا خیراً و شرأ خبر دهند و ازمکاید اضداد و انداد احتراز و احتراس فرمایند چنانک در مبادی حال و عنفوان شباب اشارت به «شیخ قتلوشیر» رفته بود و بعد از و به «شیخ علی بك» و بعد از و به «شیخ عادل» و بعد از

وفات او سلطان مترصد این معنی می بود تا « مولانا پاشا » بعد از آن که از جمیع خلائق و علایق منقطع شده بود و با هیچ آفریده الفت نداشت بی واسطه طلبی یا انعامی یا نوعی از معروف و اصطناع با سلطان مصاحبت آغاز نهاد و شب و روز صحبت می داشت تا معلوم و محقق شد که حواله ملازمت بدو رفته است تا روزی که جماعت غداران را پیش سلطان آوردند « مولانا پاشا » درآمد و در جنب سلطان بنشست و بطرف بدسکالان اشارت کرد و گفت این مغولان قصد تو کرده اند برایشان اعتماد مکن و روز جمعه که میعاد بود بر در سرای سلطان مترصد نشسته بود تا چون سوار شد پیاده در رکاب سلطان با حمدك رفت و بر در معتكف شد و تا گرفتن اهل غدر از اینجا حرکت نکرد و بکرفتاری آن طائفه انبساط و انشراح تمام نمود

اکنون صاحب دولتی را که نگارنده جسم و جان و آفریننده زمین و زمان در عالم غیب بسوابق حسنی و سوائف نعمی مخصوص گردانیده باشد و در خطه شهادت بمجاورت صحبت اولیا و کملا مستظهر داشته از کید اعادی چه خطر تواند بود و از عداوت رایج و غادی چه ضرر (و ما یخدعون الا انفسهم و ما یشعرون)

بیت

جان جهانیان تویی دشمن جان بود کسی ای همه دشمنان تودشمن جان خویشتن

و چون مفسدان دانستند که سجاده بمسجد سلطان بردند سوار شده آنجا رفتند و بر در مسجد مردان مسلح جوشن پوش موکل گذاشتند و خاص عام بر قصد و غدر ایشان وقوف یافت و خبث و خدیعت ایشان ظاهر گشت و مردم در مسجد انتظار سلطان می بردند تا وقت نماز تنك شد و سلطان کس فرستاد و گفت مردم نماز یکزارند ما بمهمی مشغولیم و چون نماز گزارده شد کسانی که در جوشن بودند و سلاح پوشیده متوهم شدند و بدروازهای شهر دوانیدند تا بیرون روند ابواب مغلوق یافتند و خایب و خایف بخانه های خود رفتند و ترسان و لرزان سلاح و سلب فروکشادند

و « عثمان بك » چون مخرج کریر نیافت بخانه رفت و ملول بنشست و بعد از ساعتی سلطان يك يك راطلب داشت تا جمله جمع شدند و دانستند که تدبیر باطل و قضا نازل شد

« عثمان بك دلقادر » واکرچه در غدر شريك بود اما چون مردی غریب بود و تجدید بملازمت حضرت آمده سلطان نخواست که با او خطابی کند یا ضرری بدو رساند پس روی بدو آورد و گفت مرا با این طایفه قضیه هست اکنون تودرمیان حکم باش و بین تاحق بطرف کیست

چون این تملطف و تعطف از سلطان مشاهده کرد جان رفته بقلبش باز آمد و امید می که از حیات بریده بود تازه شد

انگاه سلطان با « اخی نوروز » گفت توجه کسی

گفت بنده از بندگان این حضرم

سلطان گفت از ا صل و نسب می پرسم

گفت من پسر رستم

گفت « رستم » چه کس بود و چه صنعت داشت

گفت خدمتکار جد سلطان بود

گفت در آن خدمت بچه شغل موسوم بود

گفت باورچی مطبخ بود

گفت در آن عهد تودر چه سن بودی

گفت بزرگ بودم و آن حالات در خاطر دارم

گفت از طعامی که پدرت می پخت هیچ تناول می کردی و بخانه می بردی

گفت معاش ما از فواضل صدقات شهاب بود

گفت بعد از آن بخدمت امیر « ارتنا » چون افتادی

گفت خدمت « متاع خاتون » می کردم و ازو بملازمت امیر ارتنا منسوب شدم

گفت پیش او چه راه و منصب داشتی

گفت پوستین دوز بودم

گفت معلومست که از دولت امیر ارتنا بامارت رسیدی و حکومت کردی اکنون

چه لازمست که با هر که نان و نمك خورده باشی خیانت کنی و غدر اندیشی و حقوق را

بعقوق پاداش دهی و وفاق را بنفاق مکافات کنی

گفت حاشا و کلا

سلطان گفت آن قضیه در خاطر داری که می خواستی که «خواجه بك» را بکشتی و کشتن او بی قصد «علی بك» صورت نمی بست اکنون بایسر ارتنا که نمك او خوردی و ولی نعمت تو بود غدر کردی و در قصد جان او سعی پیوستی و این که آن سخن بمن گفتند و بدان علت میان من و علی بك خصومت و وحشت و کدورت واقع شد و بجان در خطر افتادم غدر و خیانتی دیگر بود باز این چه مکر و خدیعتست که از نو آغاز نهادی و می خواهی که فتنه پیدا کنی و عالمی را برهم زنی

چون این سخن بشنید فریادی منکر برآورد و گفت حاشا که من در باب سلطان غدیری کرده باشم و مکروهی اندیشیده

سلطان گفت تو مردی زیرکی این قدر نمی دانی که من علم غیب نمی دانم و هر آینه این معنی بامن گفته اند و وضع و حرکت امروز خود شمارا رسوا کرده است و راز شما با صحرانهاد اکنون هیچ کس از من بتوفیق کرده که من ترا خواهم کشت یا خواهم گرفت

گفت نه

گفت پس رخت و قماش خانه چرا کریزانی

گفت «بایزید بك» کریزانی و زنان ایشان خواهر یکدیگر بودند

«بایزید» گفت ای مسلمانان رخت او کریزانی و تهمت بر من می نهد

چون سخن بدینجا رسید و غدر ثابت شد و بر بان خود اقرار کردند سلطان بحبس ایشان فرمان داد و بفرمود تا ایشان را مقید دارند تا «اخى عیسی» و «امیر پیر علی» و «امیر یوسف جللی» حاضر شده دیوان مطالم نهاده بغور قضیه رسند پس ایشان را بحبس بردند و سلطان با ایلمچی بارتشاف کاس و استرواح و استیناس مشغول شد و بظهور کیداعادی و فضیحت و کفرتاری ایشان شکر باری تعالی می گزارد و در سر (ان الله لایهدی کید الخائنین) حیرت می آورد و از مضمون (الحاسد مقتاظ علی من لا ذنب له) متعجب می ماند چه این منافقان ناسپاس و مفسدان ناحق شناس بی هیچ سببی غدیری چنان اندیشیده بودند و قصدی و خدیعتی شنیع پیوسته و در ابطال حقوق و اظهار عقوق کمر بسته و حال آنکه همگنان مغمور نعم و معمور اصطناع و کرم سلطان بودند و بین دولت و مرحمت او هر يك از حضيض افول و خمول باوج و جاهت و نباهت رسیده و صاحب طبل و علم و خول و خدم کشته و باوجود قصور و تقصیر هرگز از قول و فعل سلطان مکروهی بروز کار ایشان

نرسیده و خطاب و عتابی نرفته و راست گفته اند که سقیه پادشاه احسان بنسبیان دهد و بداصل مکافات غفران بکفران کند و ابیات «ابن الرومی» در صفت این حال سحری مبین و حقی یقین است

شعر

اخذ تكلم درعاً حصیناً لتدفعوا نبال العدى عفی فكنتم نصالها
وقد كنت ارجو منكم خير ناصر علی حین خذلان البین شمالها
فان اتم لم تحفظوا لمودتی ذماماً فكونوا لاعاها ولالها
قفوا موقف المذوور عفی بمعزل و خلوا نبالی والعدی ونبالها

و سلطان را دران حال اشارت «شیخ قتلوشیرین» قدس سره در خاطر خطور کرده که گفته بود این چه سرهاست که می بری و سلطان ازان رمز متفکر شده بود و دهشتی بنفس نفیس راه یافته با خود فکر می کرد که مکر خون بسیار بفرمان من ریخته خواهد شد انگاه شیخ گفته که شمشیر تو کشیده است و قایم شده هر که خود را برو زند میرد ترا چه تاوان

و سلطان را ازان سخن تسلی تمام حاصل شده و دانسته که اگر خونی ریخته شود ناحق نخواهد بود

پس سلطان شخصی را فرستاد و امرای غایب را طلب داشت یکی از حاضران گفت کجا من چنانست که «مولانا سیف الدین» درین شوری شریکست و او دانشمندی بود از موالی قیصریه و با مولانا «عبدالمحسن» که استاد و معلم «علی بك» بود نسبت قرابت داشت

سلطان گفت دلیل بر اثبات این معنی چیست گفت امروز بخانه او رفته بودم و خانه مقفل یاقم و او غایب و کس نمی دانست که یکجا رفته است

و چون تدقیق و تحقیق کردند واقع بود و روز دیگر خبر رسید که امرا قلعه مسخر کرده می رسند و علی الصباح سلطان بر سبیل سیران سوار شد «ابوبکر» که یکی از ارباب شهر بود

و بلویت مشتهر و آخر متسید بیرون آمد و هر سال از صدقات سلطان مبلغ هشتاد هزار درهم ادراری خورد و مردی بغایت فضول انگیز و فتنه دوست بود و خیاتی چند از او ظاهر شده و بثبوت پیوسته از سلطان کیفیت این قضیه پرسید و گفت من دائما در جامع دیگر نمازی گزاردم اتفاقا آن روز که میعاد مفسدان بود در آن جامع واقع شدم و هر لحظه این سخن تکرار می کرد چنانکه امام غالب علی بن ابی طالب فرمود (ما ضمرا حدیثا الا ظهر من سقطات الفاظه و رمزات الحافظه)

سلطان بقراین حال و بوا در مقام دانست که او نیز با ایشان متفق است و در آن قرعه فالی و ازان صورت مثالی دارد

پس گفت همانا «سید محمود» نیز با ایشان يك زبان و همدستان است

سلطان گفت او خود درین قضیه مشارالیه قوم و معول علیه جماعتست بل مستبیط این معنی و مستخرج این دعوی است و اگر بدست من می افتاد جزای او می دادم و سزا در کنار او می نهادم

ابو بکر گفت آخر مردی سید است

سلطان گفت از چه جهت

گفت از نسل پیغمبر است

گفت ماهمه از نسل پیغمبریم ازان جهت که آدم که ابوالبشر است پیغمبر بود و نوح پیغمبر بود و ما از نسل ایشانیم بل جمیع یهود و نصاری از نسل ایشانند و اعتبار عمل و اعتقاد راست نه قرابت و انتساب را

ابو بکر ازین سخن متوهم شد و تغیر فاحش بر لوح بشره او ظاهر گشت و آن دلیل غدر و نفاق بود

پس امرا آمدند و در شاعت آن قضیه تعجب می آوردند و برافتضاح مفسدان و فاش گشتن غدر ایشان سپاس بی قیاس می گفتند و بر اوصالت رای و اصابت تدبیر سلطان آفرین می آوردند

در اثنا «اخو عیسی» گفت «سید ابوبکر» با ایشان اتفاق دارد

سلطان گفت از چه معلومست

گفت من در شهر منیهان دارم که همواره مرا از کلیات قضایا خبر می دهند و صدق و کذب هر گونه اخبار تحقیق کرده بمن رسانند از جمله بامن گفتند که «سید محمود»

هر روز پیش «سید ابوبکر» است و چون از آنجا بیرون می آید بخانه «اخو نوروز» و دیگر منافقان می رود و با ایشان اتفاق و اتحاد تمام دارد

«حاجی عبدالرحمن» که مردی نیکو سیرت و پاکیزه سریرت است و بوفور امانت و دیانت و حسن معاش موصوف و معروف و از جمله معتمدان حضرت گفت «سید محمود» بامن حکایتی چند گفت و من با او شرط کردم و متقبل شده که خون او از حضرت سلطان درخواست کنم و مقصود آن دارم که صورت قضیه چنانکه واقعست بی حذف و الحاق و تغیر و تبدیل در میان نهد و احوال گاهی مشروح و مفصل عرضه دارد

و چون بدار الاماره رفتند از موکلان خبر آمد که جماعت غداران چون خبر گرفتاری «محمود فیج» شنیدند همکنان بغدر و قصد اقرار کردند و بخیانت و خدیعت اعتراف آوردند و ملزم گشتند

سلطان چون این بشنید امرا و کبرا و مشایخ و موالی و ارباب و اهالی شهر را بلفهم و لفیفهم طاب فرمود و «محمود فیج» را آوردند و او صورت قضیه من اولها الی آخرها علی رؤس الاشهاد تقریر کرد و جمعی که در آن باب همدستان بودند همه را نام برد و آنک پیش ازان دونوبت در جنگ عمداً منهزم شدند و غرض ایشان شکست سلطان بود و چند کثرت خواستند که درهای شهر ببندند و شهر فرو گیرند و این همه مبنی بر بنی و عصیان بود شرح داد و اصل و فرع آن را مدلل و مبرهن در سلك بیان آورد و در اثنا آن سخن خبر آمد که «مولانا سیف الدین» را در راه شام گرفته آوردند و او نیز خوار و خاکسار درآمد و صورت قضیه هم برین سیاق حکایت کرد

آنکاه جمعی را که بحاجی شاد کلدی مکتوب نوشته بودند و او را دعوت کرده مقید فرمود و از جمله «حاجی علی کهنه پوش» را که فقر ظاهر را وقایه کفر باطن ساخته بود و بمکر و زرق مردم را فریب می داد و سجاده و تسبیح رادام و دانه تدلیس و تلبیس گردانیده مرغ مراد خود صید می کرد و زهدی بریای فریفت و زنا در خرقة و بت در زیر بغل پنهان می داشت و سلطان بر صلاح ظاهر که (من تشبه بقوم فهو منهم) او را رعایت می کرد و التفات می فرمود و او با طائفه مفسدان متفق بل معلم ایشان بود و معاهدت در تنگیه او کرده بودند طاب داشت و مع ذلك در باطن خمر ساخت که اگر جحود و نکول نکنند و راست در میان نهد از او عفو کند و چون بکسوت اهل صلاح

تحصن نموده بود و بشعار فقر مرتدی شده از کناه او تجاوز فرماید و از مکافات و مجازات درگذرد

و همین که درآمد چون بحقیقت وجودی نداشت و میان تهی و مقلد بود لرزه بر اندام او افتاد و رعشه بر اعضای او مستولی شد و چون دزدان لایه و انکار آغاز نهاد و بعد از زمانی چون دید که بجز راست گفتن چاره ندارد روی بشرکا آورد و گفت شما هر يك درین باب سخنها می گفتید و من می گفتم خدا راست آرد

سلطان گفت این حق نان و نمک بود که بجای می آوردی و فرمود تا او را بردار کشیدند و از معلاق فرو آویختند و مثله خلایق ساختند

و بعد از و جماعت مفسدان يك يك را می آوردند و چون می پرسید بخیاات اقرار می کردند اما هر يك می گفتند بادی فلان بود و امثال این عذرهای موه و سخنان مزریف می آوردند (كانما اغشيت وجوههم قطعاً من الليل مظلماً)

پس سلطان فرمود تا «اخى نوروز» را که ماده فساد و سر حلقه زمره افساد و ارتداد بود کردن زدند و آب تیغ آتش بار روی زمین از نجاست وجود آن غدار پاك گردانیدند

آنکاه «بایزید» و برادرش که بهر دو دیده بصارت و بصیرت کور بودند میل کشیدند و جهان بر جهان بین ایشان سیاه گردانیدند

و از «فریدون» عفو فرمود

و چندی را از افراد متجند که در قضیه همدستان بودند بردار کردند و از امعنا و احشای ایشان نسور و غریبان و صقور و عقبان راسوری بنوا دادند

و «سید ابوبکر» را بابعضی از اهالی شهر در قلعه «هاویك» حبس فرمود

و چون خون «محمود فیج» را بحاجی عبدالرحمن بخشیده بود فرمود تا عرقوب اوقطع کردند

و هر يك ازین مخاذيل بجزای قصد و نیت خود رسیدند که «و مکر و مکرراً و مکرناً و مکرراً و هم لایشعرون فانظر كيف كان عاقبة مكرهم اناد مرناهم و قومهم اجمعين»

و «محمد طغیت مور» پیش از وقوع این واقعه گریخته بتوقات رفته بود و گفته که صوتی چنین واقع شد و من از شهر بیرون آمدم و در شهر غوغا بود و دیگر ندانستم که

حال بچه منتهی شد و این خبر بامیر احمد فرستادند و او خود صاحب وقوف بود و اول این قضیه با او در میان نهاده بودند و باستظهار او این کار پیش گرفته و در مبادی حال که از هجوم مفسدان و ظهور قصد و غدر ایشان خبر یافت در سرور و حبور آمد و ابتهاج و ارتیاح تمام نمود و سر از جیب انقباض برآورد و یال و بال بکشد و کلاه غرور کج نهاد و متوجه سیواس شد و تصور کرد که تیر تدبیر دشمنان به هدف مقصود واصل شد و تیغ مفسدت بدسکالان بر مفصل غرض منطبق گشت و ندانست که حکم (انما بیگم علی انفسکم) دگرگون نخواهد شد و قاعده (من سل سيف البني قتل به) منخرم نخواهد گشت و علی العمیا متوجه سیواس شد و در ثانی الحال که خبر کرفتاری باغیان طاعی و مفسدان یاغی و قصه قتل و صاب و قلع ایشان بشنید اقبال بادبار مبدل ساخت و سپر انهرام در پشت کشید و مغبون و محزون و مغموم و مهموم بقلعه «یلدوز» رفت

سلطان چون این خبر بشنید ترتیب لشکر داد و متأهب حرب شد و خیمه از شهر بیرون زد

«امیر احمد» چون ازان حرکت خبر یافت باسیدی حسام و نبی منکوب و مکبوب راه هزیمت پیش گرفت و کریز را ناکزیر شناخت و از خلفات و متروکات اهل غدر نقود و اجناس و اسلحه و امتعه فراوان حاصل شد و مجموع در وجوه مصالح عسکر مصروف و مستغرق گشت

و «امیر احمد» توقات بسیدی حسام سپرد و دائماً جهت قلعه میان ایشان مناقشت و منافست قائم بود

و «شیخ نجیب» طرف سلطان داشت

و «نبی» در حدود «آماسیه» باستظهار مغول قلعه بنیاد نهاد و «امیر احمد» در ابطال آن سعی بسیار نمود مفید و منجیح نیامد و بدان واسطه میان ایشان خصومت افتاد و مهادنت بمشاحنت مبدل گشت تا فصل بهار درآمد و احشام مغول و اتراك روی بیلاق نهادند و امرا و توشیمالان الوس بحضرت سلطان آمدند و گفتند اگر رای اعلی اهتم بران مصروف دارد که حشم الوس در سواد لشکر منصور معذور و منحصر گردد و جماعی مطیع امر و فرمان شوند «قیصریه» مستخلص می باید کرد و آن نواحی در حوزه تملك می باید آورد

و غرض ایشان از استخلاص قیصریه آن بود که « ولد عمر » ایشان را بتک آورده بود
ناحدی که یک روزه راه درازجا و انحای قیصریه که مراعی و منازل ایشان بودند نمی توانستند
نشست و از مراحل و مناهل خود محصور و مهجور گشته بودند
سلطان ملتمس ایشان مبذول داشت و خیمه بیرون زد

هجوم مفسدان و حرامیان از اطراف و قتل امیر یوسف چلبی

دران ایام ازوالی ارزنجان مخالفت ظاهر شد و قطاع الطریق می آمدند و در حدود
ولایت سیواس نهب و غارت می کردند و پای در دایره جرأت نهاده بودند
سلطان « امیر یوسف چلبی » را بدفع و رفع ایشان متعین ساخت و « پسر قتلو بك
احمد بك » که از صنادید اترک بود بر نواحی سیواس هجوم کرد
و « امیر یوسف چلبی » بتصور حرامی علی الفور بامعدودی چند برایشان تاخت
و جنیکی عظیم قایم شد و او را دران وقعه شهید کردند و شهباز روح او از قالب ظلمانی
بعالم نورانی پرواز کرد و بمقام (ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله امواتا بل احياء عند
ربهم) واصل شد

و چون این خبر بساطان رسید اتمام تمام بوجود هایون راه یافت و انقباض عظیم
بر غره غرا و طاعت و الاظاهر کشت و تأسف و تالهف مفرط نمود

و دران فترت « خواجه بك » را دیب عقوق و عدوان در باطن خبیث حرکت کرد
و غراب شور و شغب در دماغ فاسد او آشیان نهاد تا امرای مغول را که در سیواس بودند
برفته و فساد انگیز داد و گفت بسبب این واقعه مولم و حادثه مفرج ساطان را عزیمت
قیصریه در تراخی افتاد و عنان توجه از ان صوب منعطف گشت اکنون شرط بصارت
و جسارت آنست که ما این فرصت در یابیم و مستعد و مجتمع شده بر ایشان تازیم و اسب
و اساعه ایشان غارت کنیم و مواشی ولایت را نهب کرده بمقام و مسکن خود مراجعت
کنیم و برین جله قرار دادند

سلطان چون از تجهیز و تکفین فارغ شد بوناقی رفت و هنوز بر مسند قرار نکرده بود که
گفتند جماعت مغول سوار شدند

و سلطان را بفرست معلوم شد که باعث بران هجوم غدیری و فساد است و حامل بران

اقدام مکرری و عنادی و چون بربیان و شیرزیان با چهل تن سوار شد و از جمله بیست سوار
بر مغول دو انیدند
و آن مدایبر چون دیدند که تدبیر خطا شد و کاری نمی توانند کرد بملق و تصنع پیش
آمدند و گفتند ترا کمه شام مجتمع شده بر احشام ما تاخت کرده اند و ما جهت محافظت اهل
و عیال بمقام خود می رویم
و بدین بهانه از قید اسار و قبضه خسار خلاص یافتند و چون پیشتر رفتند بهایم و مواشی
ولایت نهب کردند

سلطان چون بشنید بر اثر ایشان تاخت
و ایشان چون خبر دار شدند مواشی رها کردند و سربتك پای ازان و رطه بیرون بردند
و بسیاری از ایشان مجروح و گرفتار گشتند
و بعد از چند روز « خواجه بك » و سایر توشیالان مغول آمدند و اعتذار نمودند که
ما قصد مکر و غدر نداشتیم و این معنی در خیال ما نبود و بعضی را از مواشی که برده بودند بقدای
گرفتاران دادند و ایشان را خلاص کردند

و بدین واسطه عزیمت قیصریه و اجتماع مغول در توقف افتاد و آن نهضت باطل شد
و « امیر مطهرتن » رسل و رسایل و سایل ساخت و تقدیم مراسم عذر و اصلاح ذات
البین آغاز نهاد و گفت جمعی که بر ولایت سیواس اقدام نموده بودند و مضرت رسانیده
بی رخصت و اجازت من جرأت کرده اند و من جزا و مالش ایشان چنانك شرط بود بدیشان
رسانیدم و التماس مصادقت و مطابقت نمود
و چون وقت مکاوحت و مناقشت نبود و خاطر باطراف موزع و مشغول سلطان عفو
و اغماض نمود و مغول باز گشتند

و اترک شام دست بفضول و فساد دراز کردند و در ولایت سیواس نهب و خرابی می
کردند و تشویش مردم می دادند و باعث ایشان بران تعدی کثرت مفسدان و مخالفان بود که
از حدود و اطراف دست بفته و غارت بر آورده بودند و فسوق مشغول شده
ناحدی که ولایت سیواس در آمدند و بی تحاشی در قرایا و مزارع نزول کرده و خانه ها گرفته
بتحکم و تهکم متعرض رعایا و اهالی می شدند و مرا کب و چهار پایان در مزارع و خضر اوات
ایشان مسیب می گذاشتند

و سلطان با وجود مکنث و قدرت بر قصد ایشان بر وفق (و جادلهم بالقی می احسن)

بایشان رفق و مدارات می کرد و موعظت و نصیحت می گفت هیچ وجه نافع و ناجع نمی آمد و از افعال شنیع و اعمال قبیح تمتنع و منزجر نمی شدند و طمع پیشتر می کردند و قدم پیشتر می نهادند و تصور قصور و فتور می کردند و اگر سلطان بغاقت و خشونت ایشان را اخراج و ازعاج می کرد لشکر شام دشمن می شدند و بکینه و عداوت بر می خاست و این صورت علاوه فساد سایر مفسدان و متغلبان می شد ازین جهت بایشان مجامله می کرد و اصطبار و احتمال می نمود تا آن تظاول با فراط انجامید و آن تجاسر و تظاول از حد در گذشت پس بر مضمون (و ما کنا معذبین حتی نبعث رسولا) معتمدی پیش آن مخاذیل فرستاد و گفت دست از ایدای مسلمانان کوتاه دارید و قدم از انکیز فتنه و غوغا کشیده دارید و هر چه درین مدت از مردم بناحق ستمه باز گردانید و از عرصات ولایت برخیزید و بمقام و مسکن خود روید و بر قرار سابق کوسفند شیلان و رسوم را که تا غایت معهود بوده التزام نمایید اگر برین منوال بتقدیم رسانید و این اوامر و نواهی را ارتسام و استسلام نمایید از بطش باس و سطوت مراس مادر ضامن امان و کنف احسان باشید و الا صدمات قهرمارا که کوه در موازات آن سبکتر از گاه باشد و پیل در معرض آن کمتر از پشه نماید آمده و ایستاده باشید و هلاک نفس و تلاف مال و منال را مترصد و مترقب (یا ایها النمل ادخلوا مساکنکم لا یحطمنکم سلیمان و جنوده و هم لایشعرون) برین جمله رسول فرستاد و لشکر مرتب ساخت و توجه نمود و منادی فرمود که هیچ آفریده بمال و غنیمت دست درازی نکنند و پیش از رخست و دستوری بنهب و سلب مبادرت و مسارعت ننمایند خلاف کنند در معرض هلاک خواهد آمد

و چون اتراک خبر نهضت سلطان بشنیدند احوال و اقبال و اهل و عیال را کوچ کرده روانه گردانیدند و با آن مقدار لشکر که داشتند مجتمع شده در عقب کوچ باستاند به تصور آن که چون عسا کر منصوره بغنایم و بهایم مشغول شوند ایشان مجالی یابند و کاری پیش برند و لشکر بتدریج پیش می رفتند و ایشان را از مواقف و مواضع خود ازعاج می کردند و اغنام و دواب برجای می ماند تا تمام چهار پایان رها کردند و سر خود گرفتند و عامه سپاه در بار و بنه و ازواج و اولاد ایشان افتادند و دست بغارت و تاراج بکشادند تا مشایخ و اراکل و کهول و عجایز اطفال و صبیان در بغل گرفته سرها برهنه ساختند و باستغاث در پای مرکب سلطان افتادند و نفیر و عویل بر آسمان رسانیدند سلطان طلباً لمرضاة الله ایشان را زنهارداد و فرمود تا دست از سر نهب و قتل و غارت

باز کشیدند و از قنای ایشان منقطع شدند آنکاه مواسی را جمع کردند و روی صحرا و عرصه فضا از حمل آن بتک آمد و اعداد آن چون رمل و حصا از حد احصا تجاوز نمود و لشکر را از اغنام اغنام و تناول انعام غنیمی بی اندازه حاصل شد و مخالفان و مفسدان را متقار کوفته شد

و از انتشار خبر این فتح سایر متغلبه و قطاع الطریق را که در حدود و ثغور فساد و فجور از حد برده بودند و هتک و فتنک بغایت رسانیده سنک در دندان و هول در جان نشست و همکینان عنان فتنه و فضول باز گرفتند و از مسارب و مضارب مسلمانان برخاستند و راهها ایمن و آشوب ساکن گشت

و چون عرصه مملکت از شوایب مغول و اتراک پاک شد و لشکر بغنیمت و نعمت وافر مستوثق و مستظهر گشتند سلطان را دواعی انتقام « امیر احمد » که سودای عصیان دماغ او بفساد آورده بود و غشاوه جهل و غباوت دیده بصیرت او دوخته در حرکت آمد و عرق حمیت و عصیت نبضان گرفت و بدان علت که امیر احمد بطمع قلعه توقات باشیخ نجیب مصاهرتی پیوسته بود و خواهر خود را در حباله او آورده سیدی حسام از ومنتفر شده بود و بفتراک دوات سلطان اعتصام نمود و التماس حضور « امیر پیر علی » و « اخی عیسی » کرده تا باستظهار ایشان بشرف بساطبوس استسعاد یابد و بعواطف و مراحم خسروانه اختصاص یافته بر منهج خلوص نیت و صفای عقیدت راسخ باشد

ایشان رفته سیدی حسام را آوردند و بوصول مثل سرافراز گشت و بصنوف نوازش و مرحمت استظهار یافت و مشمول انعامات وافر و مرا کب سمین و ملابس ثمین سالم و غانم بمقام خود رفت

و در قلب زمستان سلطان بد « قاز آباد » نهضت کرد و از محصولات و متوجهات آن ولایت مالی موفور بر عسا کر تفرقه فرمود و مدتی در حدود « آدینه بازار » مقیم شد و « امیر احمد » از آماسیه بد « ترخال » آمد و جمعی را بر شوارد سپاه سلطان که در مراعی و اودیه متفرق بودند فرستاد

و چون این خبر بسلطان رسانیدند فوجی را از کت رجال و مبارزان قتال برایشان دوانید تا ایشان را سر باز کوفتند و اکثر را پیاده کرده اسب و سلاح بستند و بعضی را اسیر کردند و باقی در شعوب جبال و معاطف رمال و قفار پراکنده شدند و « امیر احمد » از صدمه آن رکضت کوفته و پژمرده گشت و منهزم باماسیه رفت

وساطان منصورالرایه بدارالملک اقبال مشمول عنایت ذوالجلال باز آمد

محاربه سلطان با امیر احمد و شکستن او را و گرفتن غنایم و بهایم فراوان و تمسکن
و تسلط بر مملکت

و چون مدتی بگذشت و از هر گونه احوال و اوضاع متجدد کشت سیدی حسام
بحضرت سلطان قاصد فرستاد و نمود که امیر احمد لشکری انبوه مرتب ساخت و بقسطنطنیه
ایاچی فرستاد و از « امیر یازید » استمداد و استعجاد کرد و او پسرخود « اسقندیار » را
را با معظم سپاه بمدد فرستاد و متوجه « قومنات » شدند

سلطان چون این خبر بشنید لشکر ساخته متوجه آن طرف شد و از آنجا بقاز آباد
رفت و خبر رسید که امیر احمد بتورخال آمد

سلطان بی توقف توجه نمود و مقدمات فریقین برهم زدند و علی الفور جماعت امیر
احمد را شکستند و خایب و خاسر منہزم ساختند

و امیر احمد چون در اول وهله این انکسار و انحسار مشاهده کرد از ترخال ترحال
کرد و هزیمت غنیمت شمرد

و سلطان ب « زیله » رفت و مدت ده روز آنجا اقامت کرد و بتفحص حال امیر
احمد منہبان دوانید و مترصد خبر بود که شبی یکی از معتمدان در آمد و گفت قاصد آمد و تقریر
کرده که چون امیر احمد بمحدود ولایت خود رسید لشکر قسطنطنیه رسیدند و او بدیشان
استظهار یافته مراجعت کرد و باتفاق بترخال آمدند

سلطان از زیله سوار شد و میمنه و میسره بیاراست و صفها برکشید تا یک ساعت بگذشت
و از لشکر اثری پیدا نشت و کان افتاد که قاصد خبر بی وقوف داده است سلطان بصوب
قلعه « آندیز » که در تصرف امیر احمد بود متوجه شد تا اگر امیر احمد را قوت مقابله باشد
بصحرای « قازآباد » مصادف گردد و الا قلعه مسخر گرداند و فرمان داد تاده روزه
بعلوفه بردارند و بعضی از لشکر بطلب علیق بهر طرف متفرق شدند و بعضی بدر قلعه
رفتند ناراه خروج و دخول فرو گیرند

و سلطان با قرب پنجاه سواری راند که ناگاه از راه ترخال کردی تیره برخاست و سیاهی

پیداشد و بعد از زمانی روشن شد که لشکر است و آبی بزرگ در مابین حایل بود
و در همه جای عبور ممکن نبود

سلطان عنان بر طرف جسر تافت و تصور مخالفان آنک بهزیمت می رود
و چون بجسر رسید سیدی حسام گفت مانندک و ایشان بسیارند صواب آنست که
ماسر جسر بکیریم و با ایشان مقاومت نمایم و ایشان را مجال عبور ندهیم

سلطان رضانداد و گفت من این عجز برخود نکیریم و بدین قصور تن در ندهیم و قاصد
بطلب لشکر دوانید و با آن مقدار سوار که حاضر بودند از مفتاح الابواب یاری خواست
و توکل بحول و قوت الهی کرد و اول بنفس خود از جسر بطرف دشمن بگذشت
و در مقابل باستاد و گفت

شعر

ولا لم اجد الا فراراً اشد من المنية او حاما
حملت علی ورود الموت نفسي و قلت لصحبي موتوا کراما

دل آوران سپاه و نامداران آوردگاه چون آن مبارزت دیدند و آن اقدام مشاهده کردند
جراتی در نفس ایشان پیداشد و مجموع از جسر بگذشتند و بسطاطان پیوستند و هجده هزار
سوار بودند و لشکر مخالفان هفت هزار

سلطان روی بلشکر خود آورد و گفت ای برادران دشمن تنک در آمده است و اطراف
و جوانب مخالف گرفته اگر در وقتی چنین قدم سست کنیم و دست از کار باز کشیم هر آینه
شکست یابیم و چون منہزم شده باشیم و قفا نموده یکی ازین معرکه سر بیرون نخواهیم برد تا معلوم
باشد (یا ایها الذین آمنوا اذا لقیتم قة فانبثوا واذکروا لله کثیراً لعلکم تفلحون) اکنون غیر از
توکل بر حضرت کردگار و ضرب شمشیر آتش بارتدیری متصور نیست پس مردانه دست
آزاستین رجولیت بیرون کنید و هر یک از برای جان خود بکوشید و بعزت کثرت ایشان
و قلت مافتور و قصور در عزایم خود راه مدهید و دل بغایت الهی و الطاف غیبی مستظهر
دارید و یقین دانید که رمه کوسفند را کرکی کافست و کله آهورا شیری تمام (کم من قة
قليلة غلبت قة کثیرة باذن الله)

چون این فصل پرداخت مانند صرصر عاتیه و واقعه آتیه بران مدایر تاخت

و بسیط هوا پرده اغبر در سر کشید و چشمه آفتاب از چشمها بپوشید و نجوم اسنه از قنار
ظلام درخشیدن گرفت و بروق حسام از غمام لهام جهیدن آغاز نهاد

و فریقین بایکدیگر برآویختند و بمتون خنجر خون از خنجر فرو ریختند و بمحدود
نصال حدود رجال می شکافتند بریق سیوف جرات ختوف در خرمن جانهای پراکند
و عواصف بلا نهال بقا از ریاض وجود برمی کند

و سلطان دران معترك صفاح و مشتجر رماح چون رعد در نیسان و آتش در نیستان
می خروشید و می کوشید و از هر طرف می تاخت و بتیغ و سنان یکی دو و دویکی می ساخت
تا نسیم عنایت الهی غبار شبهت و ریت بشکافت و آیات فتح و نصرت بر رایات جهانکشای
سلطان ظهور یافت و اعلام مخالفان نکوسار و همکنان خوار و خاکسار گشتند و راهزیمت
پیش گرفتند

امرای حشم و کبرای اجناد ایشان اکثر قتل تیغ بوار و جریخ تیر خسار و اسار
شدند و آن شیاطین که از طوایف مختلفه و احزاب متفرقه فراهم آمده بودند برجه از رجوم
قهر ایزدی از هم فرو ریختند و در مطاوی جبال و معاطف قفار و رمال متفرق و آواره
گشتند و سراسیمه خود را در کھوف قلال و شعوب شغاف و تلال انداختند

و عسا کر منصور غنایم نا محصور یافتند و از جیاد مراکب و خیار صوارم و قواضب
و ملاح سراپا و صباح سبایا و دراهم منقود و جواهر نا معدود و مال و منال و اجمال بحظی
و افرو قسطی کامل رسیدند

آحاد اجناد توأمین و آلا ف فراهم آوردند و افراد سواد صاحب قطار و مهار گشتند
و سلطان را بعد از کرامت فتح و نصرت و حصول اهت و ابهت دران حرب در بیتی
نافع و تجربتی ناجع حاصل شد و دانست که خصم داخلی هر چند ضعیف و اندک باشد
نکایت و غایله اویش از مضرت دشمن بیرونی تواند بود مثلاً چنانکه حرارت و برودتی که
از داخل بدن حادث شود دفع تبعات آن بمداوات و افرو معالجات متکثر و استعمال
ادویه و اشربه و احتما و احتیاط بسیار میسر شود یا نشود بخلاف آنچه از خارج بدن طاری
مگردد که باندک تبرید تا تسخین فساد آن بصلاح توان آورد و از شر و ضرر آن ایمن
توان شد

در جمله سلطان مظفر و منصور و متبع و مسرور شا کرا لنعماء الله و معتصماً بحبله المتین

از مکر که بقلمه « اندرز » آمد و روز دوم بر قلعه جنگی عظیم انداخت و از طرفی تپ
زدند و قلعه اگر چه در غایت متانت و نهایت حصانت و رزانت بود اما چون اهالی آن
« امیر احمد » را که زعیم و مهتر ایشان بود با وجود شوکت و حشمت در اضطراب و انکسار
فاحش مشاهده کردند و آن وبال و نکال بعین یقین دریافتند هیتی در دل ایشان افتاد
و رعشه خوف و روع بر اعضا و جوارح ایشان استیلا یافت تا بخضوع و خشوع فریاد
وزاری بر آوردند و امان خواستند و قلعه را با ذخایر و نفایس و نقود و اجناس تسلیم
داشتند

سلطان قلعه بسیدی حسام نفویض فرمود و محفوف بفضل کردگار بتوقات آمد
و چون متوجه سیواس شد فرمان داد تا ارباب و اهالی توقات کوچ کرده بقومنت
رفتند و شهر خالی گذاشتند و داد و ستد و خرید و فروخت منقطع شد و اهل قلعه یکان
یکان کریز آغاز نهادند و کار « شیخ نجیب » در تراجیع افتاد

و سلطان بفرمود تا در جنب توقات قلعه دیگر بر آوردند و « شیخ مسافر »
را که از خواص محرم بود بر آنجا گاشت و اوسکان قلعه را عاجز و مضطر ساخت

و چون فصل بهار درآمد سلطان بفال سعید و بخت سدید بسیواس آمد و این
منزلت از جمله تأییدات الهی بود که بعد از دوشکست و چندین تفرقه و پراکندگی و دیگر
وقایع از غدر امرا و وفات امیر یوسف چلبی و تشویش و تنگی مغول و احشام شام
و تزلزل و تنزل حال و تفرق جمع و تبدد شمل مفتوح الابواب توفیق داد و عنایت و عاطفت
رفیق گردانید تا با لشکری ضعیف سپاهی کشف برهم شکست و خصم غالب را زبون
وزیر دست خود ساخت و بعد از آن که مردم را نومیدی کلی روی نموده بود و فتور
و قصور در عقاید ایشان راه یافته بیا من این فتح مبین و نصر متین و شوکت سلطان
در ضایر و سرایر متمکن شد و جملگی هوا و ولای او در خواطر مستحکم گردانیدند
و امور دولت را رونقی تازه و شوکتی بی اندازه حاصل گشت

و این فتح در حدود سنه خمس و ثمانین و سبعمائه واقع شد

و دران عهد سلطان در سن چهل سالگی بود که غایت سسن و وقوف و اوان کال عقل
و تمام قوای بدنی و استقامت امور نفسانی است و لهذا مصالح دولت دران مدت انتظام
پذیرفت و اسباب ملك و سلطنت دست درهم داد

و این مشاکلی دیگر است باحضرت نبی صلی الله علیه و آله در ظهور بعثت و نزول وحی و استقرار امور رسالت و ثبوت پیغمبری و اذعان و انقیاد امت طاعت و تبعیت او را درین سن و بحمد سلطان در الله جمیع فتوح خاصه درین فتح بنفس خود مستقل بود و این نام و ناموس بافتراد و استبداد حاصل کردنی مشارکت و مساهمت غیری و کدام سعادت و رای آن تواند بود که حق سبحانه و تعالی شخصی را بی تنگیص منت و معونت اصحاب و اتراپ و قبایل و عشایر بدرجۀ دولت و مرتبۀ سلطنت رساند و سعادت عاجل و آجل کرامت کند

فارسیه

فضل خدای را که تواند شمار کرد یا کیست آنکه شکر بی از هزار کرد

و چون سلطان در سیواس تمکن یافت امرا و توشیالان الوس فوجاً بعد فوج بحضرت می آمدند و بشرف طافت و رافت مستظهر می شدند تا همکنان تجدید عهد کردند و طریق مطاوعت و متابعت را التزام نمودند و از « جنید » رفع ظالامات و غرامات کردند و بر نهضت و حرکت بقصریه استقصا نمودند

و سلطان بعثت آن که جنید فتنه و فساد از حد برده بود و بر قلمه « کدوک » که بفریدون مقوض بود لشکر می کشید و جنک می کرد و بر حواشی ولایات حرامی می فرستاد و نهب و غارت می فرمود رای ایشان مقبول و مستحسن داشت و عزیمت بقصریه مصمم گردانید و در آخر موسم بیلاق « جنید » بقلمه « برکوت » رفت و آنرا محاصره داد و بدان واسطه اورا با « قرمان » خصوصت افتاد و لشکر بر سر جنید فرستاد و در میان جنک واقع شد و لشکر جنید را شکسته اورا دستگیر کردند و روزی که سلطان را پسری در وجود آمده بود و نام او « محمد » نهاده این خبر رسانیدند و دران ایام جماعت حجاج را که بقصریه رسیده بودند جنید غارت کرده و نقود و اجناس ایشان سلبه بود و سلطان را غیرت آن غبن و حیرت آن حیف و ضیم قرار از دل و آرام از وجود ربوده بود و لذت خورد و خواب باطل گردانیده و صعوبت آن واقعه در نفس شریف اثری عظیم کرده و اضافت علت گشته بل که در توجه بقصریه علت عظمی و واسطه کبری آن حرکت ناپسندیده بود

پس سلطان بعد از جمع عسا کر و ترتیب عدت و اهبت تمام بقصریه نهضت فرمود و در ظاهر بلد نزول کرد و مجانیق و سلاطین راست کردند و پیرامن قلعه محیط گشتند و سلطان یک دروازه بمغول سپرد و از امرا و سپهسالاران هر یک را بموضعی که لایق دید تعیین فرمود آنگاه فرمان داد تا از اطراف یک دفعه روی بقلعه آوردند و حمله بردند و آتش در دروازه انداختند و نقب زدند که ناگاه غریبوی برآمد و لشکر روی بهزیمت نهادند و مواضع خود خالی گذاشتند و سبب معلوم نبود سلطان بحکم ضرورت در قفای لشکر بیرون آمد و بیک جای مجتمع شدند و از کیفیت حال استفسار رفت

گفتند اهل قلعه از دروازه که بمغول مقوض بود حمله بیرون آوردند و مغول روی بهزیمت نهاد و ازین سبب سایر لشکر از مقام خود منزع گشتند و آن روز بعثت آن قضیه سعی ضایع شد و مهم مهمل ماند سلطان فرو آمد و با استعداد حرب مشغول شد و چون فتور و قصور مغول مشاهده کرد و دانست که از ایشان کاری نمی آید مردان جلد کار دیده که ضربت شربت می شناختند و مکاشرت معاشرت می دانستند جهت دروازه مغول تعیین کرد و در اثنای آن حال قاصد رسید و خبر داد که چون « امیر مطهرتن » خبر غیبت سلطان بشنید رو به صفت که خلو بدشه از شیر غنیمت شناسد و روی بجلوه و جولان آرد لشکر ساخت و بصوب سیواس حرکت کرد

آمدن امیر مطهرتن بسیواس و مراجعت سلطان از قصریه

و از عالج و اخراج او

سلطان چون این خبر بشنید معاودت نمود و نوکران بولایت قصریه فرستاد تا ارباب و کدخدایان ولایت را کوچ کرده با اهل و عیال و حواشی و مواشی بسیواس آرند و چون دو منزل قطع کرد خبر رسید که « امیر مطهرتن » بر ظاهر شهر نزول کرد و قلمه « فارس » را بجنک مسخر ساخت و « خضر یک چلبی » را که صاحب قلعه بود تیر رسیده بعالم آخرت پیوست درجۀ شهادت یافت و قلعه خراب کردند سلطان چون این اخبار بشنید در سیر مسارعت نمود و چون مسافت دور بود

بتعجیل براند و قریب بنماز خفتن باجمعی از خواص بحدود سیواس رسید و خواست که با آن مقدار سوار که مصاحب داشت برایشان زند آن ملاعین چون کرد لشکر دیدند از «موضع عبدالوهاب» کوچ کرده از آب سیواس عبور کردند و بر سر جسر دیده بان گذاشتند و مقدمات لشکر سلطان را باجماعت طلایه که بر جسر بودند جنک واقع شد و ارزنجانیان رشکسته منہزم گردانیدند

سلطان چون بد «کنبد شخه» رسید آتش ایشان ازان طرف آب پیدا شد و چون کرم رانده بود و اسبان خسته و معظم سپاه در راه مانده آنجا نزول کرد و تا روز بر آسود و بامداد سوار شد و خواست که بر سر ایشان تازد ایشان کوچ کرده بودند و جان بتک پای ازان ورطه بیرون برده

پلیت

درخشیدن ماه چندان بود که خورشید تابنده پنهان بود

چون امیر مطهرتن در عداوت و مخاصمت بادی بود در میان مخالفت افتاد و مکافات لازم شد و سلطان بر سر «آقشهر» رفت و آتش در شهر زدند و بر قلعه جنک انداختند و موضعی چند رخنه کردند و اگر اندک عارضه که سلطان را روی نموده بود و اشتغال لشکر بغارت مانع و وازع نمی آمد قلعه مسخر می شد و تا ظاهر ارزنجان میسر و مسلم می گشت و چون بدین مقدار غلبه تشفی و تسلی حاصل شد سلطان بمقر شریف و مطلع اقبال انتقال فرمود

و چون فصل زمستان در آمد و فتوری قاحش در حال «امیر احمد» راه یافت «پسر عثمان» بسبب شکستی که از سلطان بر امیر احمد افتاده بود و لشکر بایزید قسطنطنیه ازان وقعه بستوه آمده و خراب الحال شده فرصت غنیمت شمرد و قصد او کرد

و چون امیر بایزید خبر یافت که دشمن غالب متوجه اوست با سلطان دوستی و یکجہتی آغاز نهاد و رسل و رسایل مترادف ساخت و نواب و معتمدان بحضرت روانه گردانید و از جرایم و حرکاتی که از او ظهور یافته بود استعفا نمود و سوگند یاد کرد که با امیر احمد مخاف باشد و جهت صدق عهد و سوگند شهر و ولایت «مرزیفون» را غارت فرمود و سلطان نواب او را بصنوف نوازش و تشریفات و کرامات اختصاص داده روانه ساخت

و چون نواب او بدو پیوستند مواشی «مرزیفون» را باز گردانید و خلاف سوگند کرد و خیال بست که بمجرد وصول نواب بدو دشمن از او مندفع خواهد شد پس «ولد عثمان» «سلیمان پاشا» را که بر پدر خروج کرده بود و عاصی کشته رانمون ساخت و او را مستظهر ساخته ولایت «قسطنطنیه» در تصرف آورد «و بایزید» منہزم بد «سینوب» رفت

و بسبب حدوث این حادثه «امیر احمد» منکوب و مفلوک شد و واهی قاحش بحال او متطرق گشت

تا فصل بهار در آمد و مغول و اتراک از جوانب و اطراف متوجه بیلاق شدند و مره بعد آخری «امیر مطهرتن» با سلطان طریق مصادقت و موافقت پیش گرفت و مکاتبات و مراسلات آغاز نهاد و متوسطان انکیخت و از مواشی حالات و سوابق حرکات اعتذار و استغفار نمود

و بعد از مفاوضات بسیار اختیار بر آن آمد که الماضی لایذکر گفته بایکدیگر ملاقات کنند و عهد مصافقت و مواخات تازه گردانند و در شدت و رخا باهمدیگر متفق و همداستان باشند و بقول صاحب غرض مبالغت نمایند و در موضعی که قرار کرده بودند بهم رسیدند و صفای کل در میان آمد و وحشت و کدورت مرتفع گشت و «امیر مطهرتن» متقبل شد که چون سلطان رانہضی اتفاق افتاد دشمنی معارض شود بمال و لشکر مساعدت نماید و مدد و معاونت لازم شمرد و برین شرط از یکدیگر افتراق نمودند و هر یک بولایت خود مراجعت کردند

و در اول لقیه که سلطان را نظر برو افتاد و تشخیص حرکات و سکنات او کرد قولاً و فعلاً او را بر محک امتحان زد و بمیزان اعتبار و اختیار برسنجید دانست که دست سیاست او از مباشرت امور ملک و دولت کوتاه است و باع همت او از اعتناق مصالح امارت و ایالت قاصر و بر معیار کرم و شجاعت عیاری ندارد و از اسرار سروری و جهاننداری بی شعور است و گفت (ان تسمع بالمعیدی خیر من ان تراه) و بعد ازان هرگز از وحسابی بر نگرفت و محبت و مہمضت او را وقتی نهاد (هل یستوی الذین یعلمون والذین لا یعلمون)

شعر

هر که کوید کلاغ چون باز است نشنوندش که دیدها باز است

و چون امرای مغول این مصالح و مظاهر را مشاهده کردند بحضرت عرضه داشتند که بحمدالله از طرف ارزنجان امن و فراغت تمام بحصول پیوست و از جانب آماسیه همچنین و لشکر شام بیک صدمه که دیدند دست تعدی و تطاول درآستین کشیدند و حدود مملکت از شوایب شر و ضر ایشان صافی شد و بعون الله تعالی ملک مسخر و دولت مظفر و مصالح منتظم و احوال ملتئم است اکنون وقتست که بحال حشم الوس و ترفیه و تسلیه ایشان التفاتی رود و اهتمام و اعتنا درباره ایشان ارزانی افتد ناضعیای آن دیار که داعی این دولت و خدمتکاران این حضرت اند از غوائل و عقایل «جنید» خلاص یافته بوظایف خدمت و مراسم عبودیت مزاح العله اشتغال نمایند و مواد فتنه ازان مساکن و اماکن منقطع گردد و ناموسی قائم گردد که بر ورملوان و کرور جدیدان اندراس و انطماس نپذیرد و آثار آن بر صحایف ایام و لیلی مخلص و مؤید ماند

فارسیمه

جگر در تاب و دل در موج خونست اگر رجمی کنی و قتش کنونست

رفتن سلطان بقصریه و فتح آن و تسخیر سایر قلاع و بقاع

سلطان ملتئم امرای الوس مبذول داشت و دولت رفیق و اقبال ملازم متوجه قصریه شد و جمیع قلاعی که در حدود و نواحی آن واقع بود مسخر ساخته بظاهر بلد نزول فرمود و جهت ترتیب آلات و ادوات محاصره و تدبیر مصالح و مایحتاج آن در «محرای قصر» مقام ساخت و روزی چند آنجا مکث کرد

و چون به «قوروق قباقلاق» نزول کرد یکی از معارف قصریه آمد و رسالت اهالی و موالی شهر مبنی بر اطاعت و انقیاد و ارادت و اعتقاد و قیام بمراسم طاعت و تبعات بر حسب قوت و استطاعت رسانید چه اهل قصریه از وضع و شریف و قوی و ضعیف و ریب نعمت و صنیع دولت سلطان و پرورده اسلاف و اخلاف ارومۀ مبارک او بودند و جمعی در هوا و ولای اوراسخ و ثبات

و چون زمانی بر آمد از طرف شهر غوغایی بر خاست و سواری بتعجیل تمام رسید

و گفت جماعت شهر «دروازه صباغی» را گرفته اند و «اولاد عمر» به «احمدک» متحصن شده و انتظار توجه رکاب هایون می برند

سلطان برفورسوار شد و بشهر درآمد و بر در احمدک رفت و اولاد عمر چون چاره دیگر نیافتند بیرون آمدند و خوار و خاکسار در پای مرکب سلطان افتادند و بشمار اذعان و استسلام اکتفا نمودند و آن بلده که دارالملک قیصره روم و منشأ ملوک و قروم بود از مزاحمت اغیار و مهارشت اشرا خالص و صافی شد و در حوزه فرمان و عهده ضمان و امان آمد و سلطان چون خورشید که در برج شرف آید و مانند جمشید که بر سریر سعادت کراید بسرای امارت رفت و در مسند جلال و مرکز اقبال سرافراز بنشست

شعر

رجع الحق الی منصبه نزل الشمس ببرج الحمل

و باوجود تسخیر شهر و تغییر و تبدیل اوضاع و ورود اصناف اجناد از مغول و اتراک و افتقار واضطرار لشکر بمأ کول و علیق و دیگر اسباب و مایحتاج غباری بخاطر درویشی رسید و یکدم نقره و یکمن غله بنا واجب از هیچ آفریده مطالبت گرفت و هر یک بوقت خود مستغرق و فارغ البال بودند

و چون قصریه در قبضه تملک آمد دأثره مملکت را فسحق تمام پیدا شد و سواد لشکر منصور اعدتی و عدتی وافر حاصل گشت و شکوه و منزلت سلطان در بواطن و ضایر تمکن یافت و مخالفان و معاندان که در ارجا و انحاء هر یک هوس می پختند و خیالی می کردند خاطر از تصورات فاسد برداشتند و روزگار بزبان حال می گفت

بیت

ملک مصونست و حصن ملک حصین است منت وافر خدای را که چنین است

و امتناع حصول قصریه اولاً و اتفاق تسخیر و تحصیل آن در ثانی الحال مشابیهست باخواجۀ کونین و سید ثقلین صلوات الله و سلامه علیه در فتح مکه که نوبت اول در عقدۀ تعذر و تراخی ماند و کورت دوم تسهیل و تیسیر پذیرفت و قلاعی که در حدود قصریه بود هم

دران ولا اضافه جمع شد و قلعه « دُولُو » بر شرفه استخلاص بود که ولد « قرمان » از فرط حسدی که در غربت مرکوز داشت « جنید » را از حبس اطلاق کرد تا پیش از وصول لشکر در قلعه رفت و آن مرام در توقف افتاد

و چون حدود و نواحی قیصریه تمام مستخلص شد و راه مغول کشاده گشت و مناهج و مسالك از سراق و قطاع سالم ماند و هر طایفه در مسارج و منازل خود بی تردد و توهم رحلت و نزول می کردند اعتقاد و اعتماد ایشان بر حمایت و حراست سلطان مستحکم گشت و وثوق و استظهار کلی حاصل شد

و این فتح در شهر سته ست و ثمانین و سبعمائه بود

و از ایام انتساب سلطان بشمشیر و خوض در امور ملک و دولت قرب هفت سال گذشته که عبارت از آن هفت روز است که در خواب نموده بودند چنانکه ذکر رفت و آن ایام فتنه و آشوب و انقلاب احوال و اوضاع و خرابی بقاع و رباع و تزلزل کار دولت و سلطنت بود که بسبب عناد اعداد و انداد از عدت و جوه حادث گشت

و بعد از فتح قیصریه کوکب اقبال سلطان در نطاق اوج متصاعد شد و سعادت دولت قاهره روی باستقامت نهاد و رقاب و نواصی ادانی و اقاصی در قبضه اقتدار او استقرار یافت و عامر و غامر مملکت در سلك انتظام و التیام قرار گرفت و ولایاتی چند که بعات توارد عسا کر و اجناد خراب و عاطل بود بحال عمارت باز آمد و تنه [۹] و رعایا بزراعت و عمارت اشتغال نمودند و هر یک در مساکن و مواطن خود قرار یافتند تخصیص قیصریه که بعد از آنک ضیاع آن در معرض ضیاع مانده بود و عقارات مکامن سباع و ضباع گشته و قرب یکسال جهت کاشتگان آنجاماً کول و ملبوس و دیگر مصالح معاش از سیواس می بردند بین دولت و معدلت سلطان معمور و مأهول گشت و از مرض فساد و کساد بصحت صلاح و فلاح پیوست و نعمت و افر وجهیت متکاثر شد و مواضع مسکون و شوارع مأمون ماند و امن حاصل و قوافل متواصل گشت و انتعاشی بحال خاص و عام راه یافت و کارها بنظام پیوست

آمدن سلطان بسیواس و نفاق سیدی حسام و سایر حوادث و وقایع

سلطان چون از ضبط و نسق قیصریه فارغ شد مجتمع الشمل و مقضی الوطر بسیواس

[۱] نسخه لرده هب بویه در بنجه ایکنجی حرفك (ب) اولمی مأمولدر (لمصححه)

عودت کرد و بارتشاف راح و تناوش اقداح استیناس و استرواح می جست و آب جام غبار حوادث ایام از ساحت سینه فرو می شست چنانکه شاعر می گفت

شعر

الاسقنی خمرأ کلون الشقایق ورقة دمع العین فی خد عاشق
فمن عرف الايام لم یغتر بها وبادر بالذات قبل العوایق
فما العیش الا صحة و شینیه و کأس و لثم من حبیب موافق

رباعیه

روحي که منز هست از آلايش خاك مهمسانه تو آمد ست ازان عالم پاك
می ده تو بباده صبوحی مددش زان پیش که گوید انعم الله مساك

و چون مدتی برآمد شیخ نجیب از قلت زاد در قلعه توقات مضطرب شد و پیش امیر احمد رفت و صورت اختلال حال خود و خرابی قلعه و نفاد زاد و فقدان قوت اعلام داد و او بمحقری ازان جمله مساعدت نمود

و شیخ نجیب چون دید که بدان مقدار کار قلعه ساخته نمی شود از مباشرت امور آن استعفا نمود و گفت من از عهده محافظت قلعه تفصی نمی توانم کرد و بر کفایت مؤن و اخراجات آن قادر نیستم و خواست که قلعه تسلیم کند امیر احمد قبول نکرد

و چون از طرف او نومید شد بسیواس آمد و قلعه بسطان داد و بمواطن و عوارف پادشاهانه اختصاص یافت و مدتی در سیواس مقیم شد

و باز بوسیلت مصاهرتی که داشت پیش امیر احمد رفت و سلطان یکی را از معتمدان باستحفاظ قلعه توقات فرستاد و شهر معمور و مسکون گردانید و حکومت آن بسیدی حسام تفویض فرمود و حال او انتظام تمام یافت

تا بعد از مدتی چنانکه معهود نفوس لئیمه و طباع سقیمه است (ان الانسان لیطنی ان رآه استغنی) سكرت سعت و دعت دماغ او مخبط گردانید و سورت فرح و مرح چشم بصیرت او فرو پوشانید و بر مقتضای (حرام علی النفس الحیثه ان تخرج من الدنيا حق تسلی من احسن الیها) مره بعد کرات با مخالفان سلطان اختلاط و اتحاد آغاز نهاد و با اولاد

تاج الدین « ملاقات کرده سودایی چند در دماغ ایشان نهاد و ایشان بوساوس اوشیفته و فریفته شدند و بدان افسون و افسانه مغرور گشتند و ولایت « آق شهر » غارت کردند و با « امیر احمد » اتفاق نمودند و سیدی حسام این تخیل از سلطان مخفی می داشت و احداث متجنده را دعوت می کرد و بمال سلطان ایشان را فریب می داد و اغوا و استهوا می کرد

تا چون نفاق و شقاق او بتحقیق پیوست و طغیان و عصیان ظاهر شد و یقین گشت که اگر پیش ازین تغافل خواهد رفت نکایت آن بختیهای بزرگ و فسادهای عظیم سرایت خواهد کرد که اطفای جہرات آن بسالها تیسیر نپذیرد و دفع و رفع غوائل آن بقرنها ممکن و میسر نگردد

سلطان بر سیل تنزه متوجه توقات شد و سیدی حسام بحکم ضرورت باستقبال تلقی کرد و مخایل حقد و خنق از لوح جبین او لایح بود و دلائل غدرومکر از سیاق کلام او ظاهر که (یعرف المجرمون بسیا هم)

ناشی در صحبت از هر باب سخنی فرو آمد و مقرر شده بود که فردا اورا مقبوض گردانند اما بنوعی که باهل و عیال و نوکران او ضرری نرسد و او در مجالس عنان انبساط و ابتذال رها کرد و سخنان ناموجه می گفت و کلمات بی نتیجه می راند

و بامداد سلطان سوار شد و بعد از سیران بقلعہ فرو آمد و چون مجلس منتظم گشت و امرا و ارکان دولت حاضر شدند جرم و جنایتی که از او نقل کرده بودند مشافهه بروشمرد و جملگی بشوئت رسانید و الزام حجت کرد آنکاه بفرمود تا اورا مقید ساختند و نوکران او را بروجهی که مقرر شده بود استمال داد و ایمن گردانید و قلعه « آندیز » را که برومقوض بود از او انتزاع فرمود و بعد از مدتی از جرایم او در گذشت و قلم عقوبت بر جرایم او کشید و او را اطلاق کرد و خیول و مراکب و صامت و ناطق که از او ستده بودند مجموع باز گردانید و مبالغی مال از نقد و جنس درباره او انعام کرد و او را صرفه الحال بحجاز روانه ساخت و شرط کرد که چون زیارت بیت الله الحرام شرفه الله تعالی دریافتہ باشد از فواحش اعمال و قبايح افعال توبه نصوح کند و اوصاف رذیلہ باخلاق جمیلہ مبدل سازد و دست و زبان از فجور و فسق کوتاه گرداند و پای در دامن سلامت کشد تا سلطان برقرار مألوف با سرعنایت و عاطفت آمده او را در کتف رعایت و حمایت گیرد و هراچ مطلوب و مقصود او باشد میذول دارد

و بعد ازان بعمارت توقات و قاز آباد فرمان داد

و « احمد دواتی » را که از جمله معتمدان مقرب و خواص مجرب بود بر قلعه « ترخال » کاشت تا مداخل و مخارج برسکان قلعه گرفته مجال برایشان تنگ گرداند و در « زیله » مدرسه را محکم ساخته به « اخی عادلشاه » سپرد و « زیله » در تصرف گرفت

آنکاه بر قلعه « نبی » که تجدید ساخته بود لشکر کشید و بفرمود تا منجنیق و عماده بر اطراف آن نصب کردند و جنگ پیوستند دل آوران سپاه و مبارزان آوردگاه در صدمه اولی محاربتی عظیم کردند و مضاربتی مردانه نمودند و اکثر اهل قلعه را منکوب و مجروح گردانیدند اهالی حصار چون آن دست برد دیدند بمکالت و مسالمت درآمدند و روز دوم قلعه تسلیم کردند و اکنون بحصانات و متانت از جمیع قلاع روم ممتاز است و آنرا « قراجہ حصار » گویند

و بعد از فتح آن قلعه « نبی » بمشابهت و مجانست نکبت و فلاکت و مناسبت بلاد و ولایت با « امیر احمد » اختلاط و امتزاج نمود و اتحاد و و داد آغاز نهاد

و « سیدی حسام » چون استیصال وصول بحضرت کعبه شریفه نداشت و بقدم تقلد و تبتدیی رفت دست رد و صد بسینه پر کینه او باز نهادند تا از نیل آن سعادت محصور و محجور ماند و از « حلب » بازگشت و پیش « نبی » غبی رفت و شور و شغب آغاز نهاد و با امرای الوس رسل و رسایل پیوست و با نارت غبار فتنه و انارت شرر شر برخواست

سلطان چون برین خدیمت و قوف یافت بدان صوب نهضت کرد و چون بزبله رسید عرض لشکر فرمود و دران آئنا قاصد رسید و سلطان را بوجود فرزندی بشارت داد و چون هنوز از مستودع مشیمه بمستقر عالم نپیوسته بود سلطان از « مولانا پاشا » پرسید که این فرزند پسر باشد یا دختر و او بر عادت خود جوابی دیگر می داد و سخن از نعت دیگر می راند تا چون سؤال مکرر شد گفت « علی » می آید پس سلطان نام آن خلف « علی » نهاد ازان جهت که حیدر وار انوار منقبت و نجایات برجین مبین او چون آفتاب تابان بود و آثار صباحت و نباهت از طلعت فرخنده او چون ماه درخشان

شعر

افتخار ربك عن هلال باد فاضاء مطلعہ وفاح النادی
 وافتك ترب علی وخن مكارم وسرور احباب وغيظ اعاد
 متقيلالك مذهباً فی الفضل والافضل والاسعاد
 قدافصحت اخلاقه عن همه بعدت علی قرب من الميلاذ
 فبقیت منصوراً به مستسعداً بمكانه رغباً علی الحساد
 حتی تبدل مهده بمسوم طرف وطوق سبخابه بنجاد

سلك ايام ولبالی را میلاد مبارکش عیدی هایون شد وافق مجد و معالی را وجود شریف
 او هلالی روز افزون کشت فر شهریاری در سیای او چون شکوه در شیر و کوه در شمشیر
 ظاهر و استیصال سروری و جهان داری در جلیت او چون صفاد آب و فرح در شراب آمیخته

فارسیه

طلوع مهر سپهر سماعات و اقبال ظهور ماه معالی بر آسمان جلال
 نتیجه کرم و مردمی و فضل و هنر طلیعه اثر لطف ایزد متعال
 خجسته باد و هایون مبارک و میمون بسعد طالع و فرخنده بخت و نیکوفال

سلطان آن اتفاق بفال هایون گرفت و آن مسافر غیبی را بقدوم و قدوم مبارک شمرد
 و برسم عقیقه درزیه جشی بنوا بساخت و بزعی بصف و روا ترتیب فرمود و مجلسی
 مرتب بانواع مشروب و مطعموم بیاراستند و بساطی مطیب بالوان فواکه و مشموم بکسترانیدند
 (عمالاعین رأی و لا اذن سمعت و لا خطر علی قلب بشر) ماه رویان شیرین شمایل شرابه ای
 مروق در قدحهای مزوق ریختند و نقل از شکرلب و پسته دهان آمیختند باده از شرم
 و خسار ایشان آب می شد و جام را از صفای طلعت آینه سیای ایشان سنک بر شیشه
 می آمد کفکی آن نشوه از چشم مست ایشان می داد و ققاع طرب از لعل جان بخش ایشان
 می کشاد

شعر

وقهوه ایسر اوصافها یستنزل المهموم عن همه
 شمسیه اللالاء یسی بها اغید مثل البدر فی تمه
 وقد کسا ساعده ضوءها صبغا ارانی الورد فی کمه

خیا کران آفتاب لقا بنغمات چنک و عود حریفان را در سجود می آوردند و رامش
 کران زهره نوا بنقرات موزون غم از دل عاشقان محزون می زدودند تا سرافرازان
 سر اندازان شدند و کردن کشان آستین افشان کشتند و مستان در امتیاح و می پرستان
 در ارتیاح و استرواح آمدند

بیت

وممن کل ماشئا تفتی و اشارا رفع الصوت بضرب هاج للقلب ادکارا

و چون از آیین آن بزم برداخت رایات رزم بر افراخت و بر ولایات آماسیه
 و مرزیفون تاخت و آن زمستان آنجا مقام ساخت و از غنایم و بهایم آن نواحی فواید
 نا محصور بلشکر واصل شد و « امیر احمد » چون مور در سوراخ و مار در سنک لاخ
 در قلعه معتکف شده بود و مجال آن نداشت که سر از شرفات آن بیرون کند
 نواب و لشکریان چون آن بددی و سست قدمی ازو معاینه دیدند و قصور همت
 و فتور عزیمت او مشاهده کردند همگی ازو ملول و متنفر شدند و دانستند که حریف آب
 دندان و شیر شادر و انست

مثنوی

پدر کز من روانش باد پر نور مرا پیرانه پندی داد مشهور
 که از بی دولتان بگریز چون تیر سرادر کوی صاحب دولتان کبر

و امرای « جاوُنقار » چون « اولوبک » و « سلامت بک » و « گوزلار بک » جمله کی

از و اعراض نمودند و با طرف سلطان گردیدند و در سلك سواد لشكر منصور منسلک
و منحصر شدند و سر بر خط امر و فرمان نهادند

شعر

عِدَاتِكَ مِنْهُمْ دَمْعُهُمْ وَمُنْتَشِرُ جَمْعُهُمْ كَالْجُرَادِ
فَنُصَاعِدُ فِي ظُهُورِ النُّجُودِ وَمِنْ هَابِطٍ فِي بَطُونِ الْوُهَادِ
وَصِيَانُهُمْ فِي حِبَالِ الْأَسَارِ وَنِسْوَانُهُمْ فِي ثِيَابِ الْحَدَادِ

سلطان مدتی قلعه آماسیه را محاصرت فرمود و چون بغایت حصین بود و منجیق و عراده
کار نمی کرد از سر آن برخاست تا چون فصل بهار درآمد و یوسف کل عذار آسمان
یونس وار از چاه بطن الحوت بنزهتگاه حمل خرامید و فراش ربیع بساط حله خضرا
بر روی کوه و صحرا بکسترانید و فضای جهان خرم و عرصه عالم چون باغ ابد شد

شعر

حَيْثُ مَادَارَتِ الْعِیُونَ غَدِيرَ بَتَكْفِي وَرَوْضَةَ تَتَلَلَا
وَكَانَ السَّمَاءُ طَبَقَتِ الْأَرْضَ ضَلَاكَتْ نَجْمُهَا أَشْكَالَا

جمعی از امرای مغول بحضرت آمدند و عرض داشتند که « ولد قرامان » مردی لجوج
و مفسد است و همواره بحشم مغول ایذا می رساند و حرامی بر سر ایشان می فرستد
و غارت می کند و « جنید » را قویت و تمشیت داده بر ولایت قیصریه کاشت تا با ستظهار
او خرابی مسلمانان می کند و تشویش و تنگی خلایق می دهد و احتمال این تسلط
و تغلب موجب مزید مفسدت و جرأت او می شود اگر رای اعلی رخصت فرماید
و فرمان جهان مطاع نافذ گردد از راه « دُولُو » بر ولایت « لارنده » تاخت کنیم و دمار از دیار
او بر آریم و درو دیار نکذاریم سلطان مأمول ایشان مبذول داشت و متوجه ییلاق شد

نهضت سلطان بر مملکت قرامان و ذکر حوادثی که در آن ایام واقع شد

سلطان در کنتف توفیق ربانی و حمایت تأیید حقانی با سپاهی که زمین از حمل او زار آن

زلزال گرفته بود و هوا از تلاطم امواج آن درخناق و فواق افتاده روی بملک قرامان
نهاد و چون ب « دُولُو » رسید خبر دادند که « پسر عثمان » بالشکری جرار و سپاهی چون
مور و مار بر سر قرامان آمد

سلطان ارکان دوات و امرای حضرت را طلب داشت و گفت « پسر عثمان » در ملک
قرامان آمد و بقلع و استیصال او مشغول است اکنون طریق مردی و مردانگی آنست که
ما با استقلال و استبداد خود روی بقرامان آوریم و بمدار حول و طول الهی بقوت و شوکت
خود بی مظاهرت و مضافرت دیگری با او مقابله و معارضه پیوندیم تا اگر بعون آفریدگار
فتی میسر شود و نصرتی روی نماید آرایش دوست و دشمن و قبی و اعتباری تواند بود
و نزد قریب و بعید مدح و محمود افتد و امروز که خصمی قوی و دشمنی غالب مقابل
و معارض او شده است و او در معرض اضطراب و انحصار گرفتار با و بر آویختن و از و انتقام
کشیدن از لوم ظفر و خست نظر باشد و لا محاله مردم را کمان افتد که ما از معارضت
و مناхضت او قاصریم و بجماست و بسالت از و نازل و هر آینه این عار و صفار بر چهره نام
و ناموس کافی قاذح افتد و این مذلت و مهانت در دیده دین و دولت سبلی فاضح آید
و فی الجمله شرط مروت و لایق قنوت نباشد که در حلقی چنین مفعج که شخصی با دشمن
خود معارض شده باشد و در میان خوف و خطر استاده دیگری از عقب او در آید و با
او دست برد نماید بی شبهه این کار عجزان و شغل زبون کیران باشد چه سر کشته بریدن و بر افتاده
دوانیدن شیوه مردان و شیمه دل آوران نباشد

بیت

تَجَافَيْتَ عَنْ عِزِّ تَسَالِ بِذَلَّةٍ وَهَذَبْتَ نَفْسِي حِينَ عَلِمْتُهَا الْبُاسَا

سلطان درین مفاوضه بود که رسول قرامان رسید و اعتذار و اضطراب آغاز نهاد
و باستغفار و استعطاف درآمد و التزام نمود که بعد از یوم متعرض احشام و اغنام مغول نشوند
و لشکر بر سر ایشان نکشند و مزاحم ایشان نکنند و در تعرض قیصریه و تشویش
و تحریش قرایا و رعایای آن مدد و معاونت جنید نکند و تقویت نمایند و دست از فتنه
و آزار مسلمانان کوتاه و کشیده دارند
و برین جمله قرار رفت و سلطان از سر آن انتقام برخاست و بساط آن قصه
و عزیمت در نوشت و متوجه سیواس شد

و «پسر عثمان» قلعه «اکریدوز» را که بقرامان تعلق داشت فتح کرده مراجعت نمود

و چون سلطان قیصریه آمد خبر رسید که عم زاده قلیچ ارسلان «سراج الدین» که باجی باستخلاص «قلو حصار» متعین شده بود سبی بلیغ نموده قلعه مستخلص گردانید و «خاله زاده تاج الدین» را دستگیر کرد و آن نواحی مسخرو مصفا شد

سلطان خلعتی فاخر جهت افرستاد و قلعه بدو تفویض فرمود و بعد از چند روز «محمد» نامی که هم خاله زاده تاج الدین بود برسات آمد و شفاعت برادر کرد

سلطان مسئول او بانحاج مقرون ساخت و از جرایم برادرش تجاوز نمود و او را اطلاق فرمود

و چون سلطان بسیواس آمد و قرامان را از عوادی «پسر عثمان» امنی حاصل شد و خاطر از غلبه او آزاد گشت بر قضیت (و اذا مس الانسان الضر دعا الى جنبه اوقاعداً اوقائماً فلما كشفناه عنه ضره مرکان لم يدعنا الى ضره) بطرف فرح و مرح دماغ او فساد آورد و سگرات یسر و یسار محنت عسر و عثار از خیال او بیرون برد و راه شطط و ضغط پیش گرفت و خلف عهد و سوگند کرد و شیشه ذمام و حفاظ بر سنک زد و جنید را بر خرابی قیصریه و نهب و غارت اغرا و ایلاع کرد و دست او در هتک و فتک قوی و مطلق گردانید

و سلطان چون بقضیه امیر احمد مشغول بود و همگی خاطر بر قلع و استیصال او مصروف داشت بران مشاجرت اغضا کرد و از ان مشاحنت تغافل و تصام نمود و لشکر ساخته متوجه اماسیه شد

و چون بحدود آن ولایت رسید اهالی آنجا جلای وطن کرده و گریخته بودند انگاه متوجه قلعه «قازان قایاسی» گشت و مغاصه بر سر ایشان تاخت و لشکر از جوانب حمله بردند و جنگ پیوستند سکان قلعه چون آن صدمت دیدند برخود بلرزیدند و خوف و رعب عظیم در دل ایشان راه یافت و بتضرع و زاری درآمدند و امان خواستند و قلعه تسلیم کردند

و سلطان ایالت آن بر «حاجی عارف شاه» مقرر داشت و فرمود تا بر قلعه (چکرک) که در آن نواحی بود مسلط شده راه خروج و ولوج برایشان مسدود دارد و لشکر در آن حرکت

برغائب و نفائس فراوان انتفاع یافتند و مکنفی بسیار و نعمتی بی شمار بدست آوردند و سلطان سالم و غانم بمنای جلال و مصراع اقبال خرامید

و «حاجی عارف شاه» منافذ و مجاری قلعه «چکرک» گرفته ساکنان آنرا عاجز و مضطر ساخت و امیر احمد آن موضع بسیدی حسام داد و او مدتی آنجا ساکن شده روزگاری بحیلت و مدهانت می گذرانید و بطمع خام و خیال نافرجام بادهوا و هوس می پیود و سودای باطل و تدبیر بی حاصل می کرد تا تصور چنان افتاد که قلعه مستحکم و نوکر مرتب گردانید پس با سر رشته غدرو خدیعت شد و لجاج و عناد پیش گرفت و فضول و فساد آغاز نهاد و باستظهار امیر احمد قصد مدرسه «اخو عادل شاه» کرد و بعد از جهد و تکاپوی بسیار پیش نبرد و سعی ایشان مشکور نیفتاد و نادم و خاسر باز گشتند و ندانستند که

بیت

مالا یكون فلا یكون بحيلة ابدأ وما هو کائن سیکون

و بعد از مدتی کمین ساخته بمکر و حیلت «اخو عادل شاه» را گرفتند و بر سر مدرسه تاختند و کاری نتوانستند کرد و عاقبة الامر (تلك اذا کره خاسرة) برخوانده باز گشتند و چون از استخلاص آن بقعه مأیوس شدند بر سر «قرا حصار» رفتند و «سعد الملك» را گرفته تعذیب بسیار کردند

سلطان با وجود قدرت بر تعریک و تقریع ایشان مصابر می کرد و احتمال می نمود تا استدراک کرده دست از تشویش و تنغیص مسلمانان بازدارند و پای انبساط درد دامن احتیاط کشند و ایشان همچنان بر عداوت و غباوت اصرار می نمودند و طغیان و عصیان می ورزیدند تا حال بجایی رسید که تعلل و تغافل موجب ازدیاد جسارت و شطارت آن مفسدان می شد و چون وقاحت بغایت رسانیدند و مکاشحت و مکاشفت با فرط انجامید سلطان را نواثر غضب در التهاب آمد و مر اثر باس و بطش هیجان گرفت و عنان همت بردفع ایشان معطوف داشت و رای و روی بر تدبیر کار ایشان گذاشت و گفت

بیت

اری الحامی بعض المواضع ذلة وفي بعضها عزاً يسود فاعله

وسلطان را یکی از خصال حمیده و خلال مرضیه آنست که از غره ایام دولت الی یومنا هذا با هیچ فردی از افراد بادیا عداوت نورزیده و بی سبب ضروری که مفضی بتلف نفس و خطر جان تواند بود و سکوت بران عقلا و شرعا ملوم و مذموم بهیچ آفریده نکایتی نرسانیده و مخاصمتی نسکالیده چنانک گفته اند

بیت

وما انا الا كالزمان اذا صحا صحت وانما في الزمان اموق

و مکاری که ازوید دشمنان رسیده و غوائل که ازو بحال ایشان راه یافته نه برسیدیل ابتداء و افتتاح بوده که غایت آن تحصیل غرضی مالی یا جاهی با استیفای نوعی از لذات و شهوات باشد بل بر طریق دفع شر و منع ضرایشان واقع شده که بحکم شرع قویم و دین مستقیم امری واجب و شغلی لازم است

بیت

اذا المرء ولاك الهوان فاوله هوانا ولو كانت قريبا او اصره

و بکرات و مرآت بعضی از دشمنان قصدهای صریح کرده و غدرهای شنیع انگیخته و صدق آن مکاشحت و مکاوحت بشواهد اکیده و قراین واضحه مبرهن و محقق شده با وجود قدرت بر تدمیر و تبخیر ایشان ابقانموده و اصطبار و احتمال را کار فرموده و مطمئن نظر آن داشته که چون بی موجبی متصدی افعال قبیح و اعمال شنیع شده اند و بوساوس شیطانی و نزغات نفسانی مرتکب امری منکر گشته یمکن که خطر از خطرات رحمانی در رسد و کدورت آن بغضا و شحنا از بواطن ایشان محو گرداند تا از سکران جهل و جنون باهوش آیند و خود را در غمرات بلانندازند و سلطان را ارتکاب فعلی الیم و شغلی و خیم نباید کرد چه مقرر است که هر که خواهد که خشمی راندا مکر و هی بکسی رساند بظلم یا بعدل تا اول انفعال غضبی بر نفس او طاری نشود و کدوری بر آینه خاطر او نشیند آن عزیمت بامضا نتواند رسانید و او را نتواند رنجانید چه غضب و عداوت هر یک مرضیست از امراض نفسانی و عرضی از اعراض طبیعی پس بحقیقت اول خود را آزوده باشد و رنجور ساخته انگاه دیگری را چنانک شاعر ازین معنی عبارت می کند و می گوید

شعر

ولم ار في الاعداء حتى اختبرتهم عدواً لعقل المرء اعدى من الغضب

فتح قلعة « جكر ك » و « قرا حصار » و محاربت با امیر احمد و تاج الدین

و انهرام ایشان

سلطان بالشکری چون کوه و آیینی بشکوه از سیواس نهضت کرد و بقتل بر قلعه « جكر ك » محیط شد احاطة الهالة بالقمر والفلك بالبسيط الاغبر و سیدی حسام چون روباه حیل از ان دام بسته بود و جان از شبکه بیرون انداخته و برادر را قائم مقام ساخته سلطان او را بنصایح خوب و مواعظ مرغوب تنبیه و تذکیر فرمود و بمراتب علیه و مناصب سنییه موعود گردانید و انواع مکارم پادشاهانه ارزانی داشت اما طالع شوریده و بخت برگشته او را از اغتنام آن دولت و انتهاز آن فرصت مانع و طائق آمد و نخوت جهل چشم بصیرت او فرو بست تا بر نشوز و اعراض اصرار نمود و از شرف امتثال و استسلام بی بهره ماند

و سلطان آلات و ادوات حرب مرتب فرمود و مردان کار و جوانان کادزار که روز هجرا در دم نهنک فرو می رفتند و کام از دهان نهنک بیرون می آوردند علی الصبح که رایت صبح از تنق افق طلوع کرد و تیغ آفتاب از کمر کوه سار برآمد از جوانب قلعه جنک پیوستند و کرد از برج و باره آن برانگیختند نقبهای کنند و برجهای افکنند و منجنیق می افراختند و عراده می انداختند تا سایه صفت از بالای دیوار فرو آمدند و بر قلعه مسلط شدند مفسدان و متغلبان را که باستظهار آن معقل قطع طرق و سد سبل می کردند و راه قوافل و رواجل می زدند یکان یکان در سلاسل و اغلال بوبال و نکال از بالا بزیر می کشیدند و بغل اسار و قید خسار مقید می گردانیدند

و بعد از فتح آن مغلق و حل آن مشکل قلعه به « پیر علی سیاه » تفویض فرمود و با قلعه « قازان قیامی » مزدوج گردانید و بر « اماسیه » کاشت

و ازین فتح دشمنان را خار در دیده و تیغ در سینه نشست و اولیا مسرور و اعدا مکسور

و مقهور گشتند و فتح نامها باطراف متطایر شد و ازان قضیه خوف و روع بر « نبی » غالب گشت و ب « ولد عثمان » التجا نمود

سلطان بسبب آنکه مبادا که قلعه « قرا حصار » را که در حصانت و متانت ثانی ندارد ب « پسر عثمان » دهد بمحاصرت آن توجه نمود و چون آنجا رسید قلعه دیدالیف سهاک و جلیس افلاک که نسر طائرا بالای شرفات آن امکان پرواز نبود و سیارات آسمان را پیرامن بروج آن مجال سیران نه و بیبرادر نبی که در قلعه نائب مناب بود سو کند داد و شرط کرد که قلعه بعثمانیان ندهد و اگر یکی دادنی باشد بسلطان تسلیم کند

چون مدتی بگذشت والی قلعه قاصد فرستاد و از خواص حضرت معتمدی طلب داشت و قلعه تسلیم کرد و بشرف بساط بوس شتافت و سبب آن بود که « نبی » وفات یافته بود و قلعه مسبب مانده

ولا جرم از آثار و علامات اقبالست که قلعه چنان استوار که سالها بجنک و محاصره تحصیل و تذلیل آن ممکن و متصور نگردد و ملوک عالم و صنادیدی آدم در آرزوی آن بوده بی تجشم جنکی و مقاسات شدتی نصیب شود و مقصودی چنان مهنا و مهیسا بحصول رسد که (بالتوفیق تکون السعادة) واضداد و حساد را از رشک آن نیش در دل و خار در دیده شکست خصوصا « امیر احمد » را که این مرض مزمن شد و حال او در تراجیع افتاد و بعد ازان وقایع سلطان را داعیه چنان شد که در جنب قلعه « ترخال » جایی محکم کند و جوی را آنجا فرستد تا راه ورود و صدور بر قلعه بگیرند تا مواد ذخیره از اهالی آن منقطع گردد و سرمایه اقوات بنفاد پیوندد

و چون آنجا نزول افتاد و احتیاط کردند مسجد جامعی یافتند خراب آنرا قلعه ساخته فوجی را از نوکران بر آن موکل ساخت و مراجعت کرد

و « امیر احمد » با « تاج الدین » اتفاق کرده بود و مترصد که فرصتی یابند و دست بردی نمایند و چون مسافت فیما بین نزدیک شد از « تاج الدین » قاصد رسید و عرضه داشت که موافقت و مصالحت من کل الوجوه از مخالفت و مکاوحت بهتر است و مراد در میان غیر از اصلاح البین و رفاهیت مسلمانان غرضی دیگر نیست و بدین قدر که سلطان از سر قلعه که بنیاد فرمود برخیزد و آنرا خراب فرماید امیر احمد را تسلی تمام حاصل می شود و ماده خصومت منقطع گردد و از طرفین مردم ایمن و آسوده شوند مأمول که این التماس مبدول

اقتد و بدین مقدار خاطر او مرعی کرد و نادوستی و یکانگی در میان آید و عداوت و خصامت مرتفع شود

سلطان را آن توقع موافق مزاج نیفتاد و جواب نداد و فرمان داد تا لشکری که پراکنده شده بودند جمع شوند و کوچ کرده در مقابل ایشان فرو آمد و قاصد را پیش خواند و گفت صلح از دور کنند و ما بهم رسیده ایم و همه روز این منازعت در میان خوش نیست و بجز تردد ما و تشویش خلایق نتیجه ندارد و من شمشیر را که حاکی منصف و حکمی منصف است از قبل خود وکیل مطلق ساخته ام و زمام قطع و فصل این قضیه در قبضه کفایت و صرامت او نهاده رجاء بفضل الهی صادق که سرخ روی و سرافراز گردد

شعر

کلف بحبات القلوب کائما یبغی الوقوف علی الضمیر المودع
و کائما لزم القضاء غماده حق یدل علی سواء المقطع [۱]

اکنون قاضی شمشیر است و غزیم شما و محکمه معر که این بکفت و رسول را روانه گردانید و آن روز قرب پانصد سوار با سلطان بودند و ایشان هفت هزار مرد بودند

رسول رفت و رسالت بر سیاقی که ذکر کرده شد ادا کرد چون آن تقریر بشنیدند سوار شدند و متوجه گشتند سلطان چون از توجه ایشان خبر یافت سوار شد و از نهری که در مابین واقع بود عبور کرد و بطرف ایشان گذشت و صفها بر کشید و میمنه و میسره بیاراست و در مقابل چون کوه آهن و شمشیر خشمگن باستاند

و چون فریقین بهم نزدیک شدند رایت زرین آفتاب در تنق مغرب متواری گشت و خیمه ظلام در سراق چرخ نیل فام افراخته شد و هر دو لشکر در موازات یکدیگر فرو آمدند

[۱] دیگر یکی نسخه ده شعر بویه در ایاصوفیه نسخه سنده ایسه شویه در :

شعر

ولی صارم فی المنايا کوا من فلا ینتفی الالسفک دماء
تری فوق متنبه الفرند کانه بقیه غیم رق دون سماء

واوزار حرب فروکشادند و از مبدأ غسق تا مطلع فلق لشکر سلطان گروه گروه می رسیدند و هر يك در سلك خود منخرط می شد تا بامداد که طلیعه خسرو انجم از حدود چین کرد ظلمت بشکافت و حشم شام روی بانهزام آورد سلطان بر باره خسروانی سوار شد و صفوف بیاراست و جمعی هزار سوار بودند و «امیر احمد» و «تاج الدین» بر بالای کوهی بلند تعبیه لشکر می کردند و سوار و پیاده در نظر می آوردند

سلطان ازان تعلق بر ضعف و فتور ایشان استدلال کرد چه در کیت اگر چه راجح بودند در کیفیت مغلوب می آمدند و چون ساعتی برآمد قرب دوهزار پیاده از قله کوه بهامون فرو ریختند و تیر باران انگیختند

سلطان علی الفور دو یست نفر پیاده که بر بساط مبارزت فرزین بندها شکافته بودند و سواران را اسب و پیل طرح داده بر ایشان دو انید تارخ بر ایشان آورده همکنان را بضرب تیر صخره شکاف شاهات دادند و قله کوه را از ایشان سته مجموع را متفرق و متعزق گردانیدند

و «امیر احمد» چون آن حال مشاهده کرد با تمام سوار و پیاده حمله آورد و جوی از عساکر سلطان که آساد آجام حراب و اساو طعان و ضراب بودند تیغ و تیر در ایشان کشیدند و میمنه و میسر در قلب بشکستند و همه را منکوب و منهزم ساختند

امیر احمد چون آن دست برد دید و آن کوشمال کشید از نخوت ضراوت بذلت رخاوت آمد و از ربه مشااحت بوهده مصانعت تنزل نمود و پسر «شیخ نصرت» را که از کبار مشایخ اسلام و در عصر خود قدوه و امام بود و پیشوا و متعین «ولایت دانشمندی» باستصلاح ذات البین در میان انداخت و بتوسط او توسل ساخت

و شیخ در تمهید قواعد صلح و اصطلاح و تألیف و تالیف جانین و جسم مواد فتنه و فساد سی بلیغ و اجتهاد نجیح بتقدیم رسانید و مجهول مبذول داشت نافع نیامد و سلطان بر محاربت و مضاربت جازم بود تا شیخ استقصا از حد احصا در گذرانید و تردد او فیما بین متوالی گشت

سلطان مراقبت جانب و مراعات خاطر او را گفت رای شیخ محض صدق و عین صواب است و هر چه می فرماید مقبول و مبذول اما بشرطی که «تاج الدین» از سر فضول و فساد برخیزد و با امیر احمد بساط انبساط و اختلاط در نوردد و قدم از منهاج صلاح و صواب بیرون نهد و با تارت غبار شور و شر و تهیج مواد فتن و احن اقدام ننماید اگر مواظبت

این شرائط را التزام کند از سر جرابم اودر گذریم و هراچ متضمن مصالح طرفین باشد بتقدیم رسانیم والا

بیت

چو فردا بر آید بلند آفتاب من و کرز و میدان و افراسیاب

قضیه برین جمله قرار گرفت و «تاج الدین» جهت تأسیس مبانی عذر و تقدیم مراسم خدمت و عبودیت نائب خود را بحضرت سلطان فرستاد و خود متعاقب او بشرف حضرت مستسعد گشت و وظائف خدمات لایقه موظف داشت و نوکران سلطان بر «تاج الدین» محیط شدند و او چون پیش و پس خود نگاه کرد و خود را در دهن شیر و دم شمشیر یافت رویه صفت بتلق و تمذق تمسک ساخت و مدهانت و چرب زبانی آغاز نهاد و گفت من از خود انصاف دادم و بکسناه خود اقرار کردم و می دانم که جاهل و دروغ گویم و هر چه بدتر از من صادر شده است و اینک سیاه روی و شرمسار باتیغ و کفن آمده ام اگر می کشی عین عدل است و اگر می بخشی محض فضل

بیت

ذنبی الیک عظیم وانت للعفو اهل وان جزیت فعدل وان عفوت ففضل

وازین نمط لاوه چند در کار کرد و کلماتی چند براند و نقشی تازه بر آب زد و هر چه این مجموع که تعداد کرد همه واقع بود و درو موجود اما چون دانست که سلطان بر مساوی اخلاق و مقابح افعال او واقف و مطلع است و بنقیر و قطمیر در روی او خواهد گفت مسابقت نمود و از غایت کربزی و چاپلوسی بدان اعتراف نمود و بحقیقت در جمیع عمر خود همین يك سخن راست گفته بود آنگاه گفت من هر چند گناه کار و بد کردارم و مستوجب سخط و شطط اما از آنجا که عموم عواطف و شمول صنایع و عوارف و حسن شیمت و قوت شکیمت سلطان تواند بود امید واثق و یقین صادق دارم که کار من بر مقتضای لطف و کرم خود کندنه بر وفق کار و کردار من ناپیش دوست و دشمن ناموس من ضایع نگردد

بیت

من چه کردم آنچه آن آید زمن توجه کن آنچه از تو آید والسلام

سلطان گفت اگر ترا غم ناموس می بود از جای خود حرکت نمی کردی و سر رشته کار خود نگاه می داشتی اکنون که آمدی و اختیار از دست دادی چه نام و کدام ناموس

شعر

اذا المرء لم يرض ما لم يملكه ولم يأت من امره ازينه
فدعه فقد ساء تدبيره سيفضحك يوما ويبي سنه

چون این سخن بشنید برخود بلرزید و امید از حیات منقطع گردانید و باجگری خسته و زبانی شکسته دست بدعا برداشت و گفت الهی سلطان را قوت و نصرت بخش و انصار دولت او را منصور و اعدا مکسور دار و غیر از او کسی را بر ما حاکم و مسلط مگردان اگر سوزد و کرسازد حاکمست و اگر خواند یاراند اوداند

بیت

اگر بچیز دگر سرفرازیم نرسد همین بس است که بر آستان تست سرم

چون تضرع و تخشع بدین درجه رسانید و استکانت و استعانت از حد در گذرانید سلطان را رفت فطری و رقت جبلی در اهتزاز آورد و تعطف و تملطف پادشاهانه دامن گیر شد و تباشیر بشر و بشارت بر طلعت خسروانه ظاهر گشت و از انقباض و اعتراض بیرون رفت و بطلاقت و لباقت درآمد و گفت چون قبایح افعال و فضایح اعمال خود را دانستی و بجای و جنایات خود اعتراف آوردی مانیز بر مصداق (العفو عن المقلع عن المصير) از عثرات تو تجاوز نمودیم و قلم عفو در جریده سیئات تو کشیدیم اما باید که بعدالایوم بر امثال این حرکات اقدام ننمایی و دراموری که بیرون از طور وحدتو باشد مداخلت نکنی و بر مضمون نص این حدیث که (رحم الله امرا عرف قدره ولم يتعد طوره) کار کنی تا از آفات (ان عدتم عدنا) ایمن باشی چنانکه شاعر این معنی از کلام قدیم اقتباس کرده است و گفته

بیت

ان عادت المقرب عدنا لها وكانت النعل لها حاضره

«تاج الدین» چون این نصایح بلیغ و مواعظ فصیح بشنید و این وعده و وعید استماع کرد جان رفته بهالبدش باز آمد و زبان به ثنا و دعا بگشاد و گفت

بیت

واوعدتني حتى اذا ما ملكتني صفحت وصفح المالكين جميل

پس دستوری خواست و گفت بروم و بنده زادگان را بحضرت فرستم تا بدیدار هایون و شرف پای بوس مشرف و سرافراز شوند و سعادت مثول دریابند این بگفت و روان شد و در هیچ مقام قرار نگرفت و بصوب [۱] گریخت «و امیر احمد» در قلعه «ترخال» نشسته منتظر که «تاج الدین» اساس مصالحت کسرتده باشد و قواعد موافقت و مصادقت تمهید کرده غافل از آن که او خود قرار بر فرار داده است و هزیمت اختیار کرده و گفته

بیت

باز بیط گفت که صحرا خوش است گفت شبت خوش که مرا جا خوش است

و سلطان روز دوم فوجی از عساکر بر سر «امیر احمد» فرستاد تا او را از آنجا از عاج کردند و رخت و بار و جمال و بغال و سلاح و سلب او بغارت گرفتند و غنیمت فراوان و اموال بی پایان بدست آمد و روایات ظفر شعار فیروز و کامکار بتوقات نزول کرد و جشن عید رمضان مبارك آنجا ساختند

و سلطان روزی چند بتناوش کاسات عقار غبار حوادث روزگار از صفحه خاطر فروشست و باستماع نغمات اوتار صمیم دماغ از شواغل افکار خالی ساخت گاهی آینه دیده بشراب ارغوانی روشن می داشت و گاهی سیویدای دل بجمال ساقی کل چهره منور می ساخت

[۱] ایاصوفیه ایله راغب پاشا نسخه لرنده موضع اسمك یری بیاض بیراقیلمشدر . امعد افندی
نسخه سنده (بیرسا) یازلمش که بوده مهملدر ظن ایدرم که دوغروسی اشاعیده کلهجکی وجهله
(سویسا) در

شعر

گونه لونه فحسب فما هولولاه غیر مکنتم
عرض قائم بجوهره ان تعاطاه مقعد یقم
وسهیل لدی الغروب کسا اوجه الشرب حمرة الادم [۱]
فهو فی کاسه لرقته کا متراج الوجود بالعدم

ودران ایام خبر رسید که «امیر احمد» و «تاج الدین» در «سُونِیا» اجتماعی ساخته تدبیری می کنند

سلطان چون جمع ایشان را در حسابی نمی گرفت و می دانست که جمع مکسر غیر سالمست جمعی مصحح ساخت و وجوه دولت و ارکان حضرت را مفرد آومنی پیش خود خواند و در مصادر و موارد امور حال و استقبال و تصریف قضایا و مهمات آن مفاوضه پیوست و در باب افعال مخالفان و افعال ایشان رای زد و امر و نهی جازم فرمود و صحیح و معتدل آنرا بمیزان تمیز و اعتبار بر سنجید و مثال جهان مطاع لازم الاتباع انفاذ فرمود تا امرای دولت آلات و ادوات حرب مرتب ساخته هر یک با فروغ و منشعبات خود در نیم شب سوار شوند و چون ضحاک صبح از افق مشرق چشم بر آورد و جمشید خورشید درفش کاویانی بر بسیط آفاق جلوه داد سلطان فریدون صفت بالشکر جرار بر ولایت «نکیسار» تاخت و پسر تاج الدین «الب ارسلان» نام که از برادران بشجاعت و دل آوری ممتاز بود و باقدام و اقتحام موصوف و معروف با مقدمه لشکر مصادف شد و بضرب سیوف بواتر و رماح عواسل او را منہزم گردانیدند و بر دستش زخمی مولم و جرحی مفجع رسانیدند و سلطان باغنایم و فواید نامحصور بتوقات آمد و امیر احمد رسل و رسایل بحضرت متوالی ساخت و ضرورت وقت را صافی در میان انداخت و فصل بهار در آمد و رایات هایون بمطالع دولت و مسرح سعادت خرامید

رفتن سلطان بقیصریه جهت دفع مفسدان و نزول بکوسه داغ و سیاست کردن

جمعی از اهل غدر و نفاق

چون همواره از قیصریه قصاد می رسیدند و از «ولد عمر» که دران حدود بی رسیه ها

[۱] اشبو اوچنچی بیت ایاصوفیه نسخه سنده یوقدر

می کرد و دست بغارت و تاراج بر آورده تشویش صادر و وارد می داد و راهها دربند آمده مردم استعانت می کردند و تظلم می نمودند

سلطان جهت دفع آن حادثه و قطع آن عادیه و قلع اشراار و ترفیه اخیار لشکر مرتب ساخت و باحتشاد جنود و اعتداد جیوش فرمان داد و پیش از طلوع رایات ظفر شعار لازالت خافقه الانوار «اخى عيسى» را باجناد قیصریه روانه ساخت مبنی بر آنک «ولد عمر» بکمان آن که جماعت قیصریه قصد او کرده اند از قلعه بیرون آید و بدیشان مشغول شود آنکاه سلطان کمین کشاده مغافسه بر سر او تازد و او را دریابد

و برین منوال تدبیر کرده زمانی در کمین نشست و آن مفسدان بر باطن حال و وقوف یافته از قلعه حرکت نکردند

سلطان از مکمن بیرون آمده بصوب قلعه روانه شد و بر سر تلی فرو آمد و لشکریان غنیمت گرفته می آمدند و بطرف قیصریه می رفتند تا خبر رسید که «اخى عيسى» با معدودی چند بر در قلعه رفت و اهل قلعه هجوم کرده او را در میان گرفتند و مدد می خواهد

فوجی سواران بصوب قلعه تاختند و تار سیدن بقلعه او را گرفته بودند و در قلعه برده و آن سبی مفید نیفتاد

سلطان بحکم ضرورت بقیصریه آمد و بعد از روزی چند بر قلعه تاختن آورد و شهر غارت کردند و چون بازگشتند جمعی از قلعه بیرون آمدند و تبدلی در کسوت تجلد فرامی نمودند و تهوری در لباس تجیر ظاهر می گردانیدند تا سواری چند از لشکر منصوب برایشان دوانیدند و همکنان را بشمشیر بکذرانیدند و بعضی را بفنا رسانیدند و بعضی را مجروح و مقروح اسیر و گرفتار ساختند

و سلطان باغنایم و سواجم فراوان بسیواس آمد و چون موسم ییلاق در آمد بکوسه طاع توجه نمود و اتراك شام که پیش ازان در مقلب عقاب عقوبت سلطان گرفتار شده بودند و کوشمال بلیغ یافته استقبال کردند و بخدمات لایقه و عبودیات شایسته قیام نمودند و برقرار سابق کوسفند شیلان و سائر اتاوات و مقررات تقدیم کردند و بمرام اطاعت و استسلام مبادرت نمودند و سلطان در مراعی آن مصیف و مسارح آن مروج روزی چند برسم تنزه اقامت فرمود و در مراتع آن مراتع تفرج و تفرج می کرد تا از سیواس معتمدی رسید و تقریر کرد که اهالی شهر عاصی شده راه مخالفت پیش گرفتند و از منہج مطاوعت

ومتابع عدول نمودند و «جنید» را دعوت کرده مترصدانند که چون او بدیشان ملحق گردد باتفاق یکدیگر «پسر علی بك» را بامارت نصب کنند و شهر و ولایت فرو گیرند سلطان «امیر عبدالله جلی» را طلب فرمود و جهت احضار مفسدان بسیواس فرستاد و بعمارت قلعه «برطلوش» که جهت دفع فساد لشکر ارزنجان و جماعت قلیج ارسلان سدی سدید و کهنی وثیق بود مشغول که مشاورانیه رسید و مدایر شهر را که سر بغداد و فساد بر آورده بودند و پای از دایره انقیاد بیرون نهاده حاضر گردانید و مقدم ایشان «امیر حاج» نامی بود که خیاط علی بك بود و از صرافان «بازید» نام مفسدی فتنه انگیز که همواره پیش امرا تردد کردی و بغیبت و نمیمت پیش ایشان تقرب جست و از قدیم الایام پرورده نعمت و بر آورده تربیت و عاطفت سلطان بود و با اولاد عمر اتحاد و اتفاق داشت و از آخیان «پسر خواجه» ارسته اخی محمد» نامی که در عهد کودکی مهر فتوت او بدست فضیحت برداشته بودند و چشم شرم و آرم او بخاک و قاحت انباشته تیاد انقیاد بدست هر کس داده بود و چهار پای صفت در زیر این و آن افتاده خلیع العذار بمجالس خمروزم در آمدی و با اهل فسوق و فجور صحبتی پراکنده داشتی و در اخریات بمشهد امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه رفته بود و خرقة پوشیده و بعد خراب البصره بزهت تقلیدی و صلاح مجازی اشتغال نموده و دیگر «اخی ناصر الدین» نامی که پیش از آن بعزت خیاتی او را از شهر نفی کرده بودند و از میان جمهور رانده و بعد از مدتی بواسطت قرابتی که با کدخدای شهر داشت سلطان مرحمت فرموده و رخصت داده تا او را در شهر مدخل دادند و جهت او ادرار و زاویه تقریر و تعیین فرموده و دیگر شخصی از معارف اساقفه نصاری با ایشان متفق شده و قرار بر آن داده بودند که «جنید» را بانو کران در کنیسه بزرگ که در ظاهر شهر واقع است در کین نشانند و جماعت مفسدان بدروازه توقات جمع شوند و او را در شهر آورند و پسر علی بك با ایشان شرط کرده که همکنان را معتبر سازد و هر يك را برای و منصبی مخصوص و متعین گرداند از جمله پیشوایی و کدخدایی شهر جهت «امیر حاج خیاط» مقرر گردانیده بود و مواضع واقعات امرا و ارکان دولت را بهر یکی ازین اراذل نام زد کرده و برین جمله متفق الکلمه بودند

سلطان شخصی را که همواره از امیر حاج پیش جنید تردد نمودی و اعلام و استعلام حالات کردی و نقیر و قطمیر این قضیه با سلطان در میان نهاده بود طلب داشت حاضر شد و علی رؤس الاشهاد غدیری که انگیزخته بودند بحضور ایشان مشروح و مفصل بیان کرد و خبث

ضمیر و مکیدت باطن آن سفاکان عاصی مواجهه آشکارا ساخت و با هر يك گفت در فلان زمان و فلان مکان رای چنین زدی و فکر چنان کردی

و مجموع بغدر و قصد اقرار کردند اما در فروغ و جزئیات اختلافی چند در میان آمد و جرم و جنایت بیکدیگر حواله می کردند یکی می گفت بادی تو بودی و دیگری می گفت مرا اغوا و اضلال تو کردی و شیطان راه من توشدی و امثال این ترهات مزور و سخنان مبتدعی می گفتند و «بازید صراف» که قلاب این دارالعمل و مزور این عقد و حل بود قلبی را که زده بود می خواست که بسکه مزور و رواج دهد و غشی را که نهفته بتقش مزیف بگذرانند و از آن بی شعور که تقاد بصیراست و صاحب عیار خیر بد از نیک نیک می شناسد و حق از باطل دانسته فرق می کند چون ابلیس تلبیس و تدلیس آغاز نهاد و گفت مدتهاست تا در خدمت این خاندان جان سپاری کرده ام و سالها در تمنای این دولت خون خورده اکنون که توفیق یاری کرد و کار بروفق ارادت جاری شد مستظهر شدم و کفتم

مصراع

آنچ از خدای خواسته بودم بمن رسید

و دیگر روی نامرادی نخواهم دید و بار محنت ایام نخواهم کشید و ندانستم که بجای خمر خمار خواهم برد و بدل نوش نیش خواهم خورد و فریاد می کرد و ازین نوع مهمالات می گفت

سلطان گفت باری درین قضیه چه صواب دیده بودی که محل تشریف و تربیت باشد و کدام وسیلت انگیزخته که موجب اعتبار و اشتها تواند بود گفت می خواستم که جنید را در کنیسه بنشانم و بحضورت شتابم و از صورت قضیه اعلام دهم و او را بدین حیل در ورطه هلاک اندازم

و این هم افترای صریح و افتعالی شنیع بود که بر بدیهه تصنیف کرد و دروغی ازین گونه فراهم یافت

و «اخی ناصر الدین» که جهینه این اخبار و حقیقه این اسرار بود و لوم نفس و خست طبع او را بران داشته که پاداش اصطناع بامتناع دهد و حق احسان بعصیان کزارد گفت حاشا و کلا

مصراع

من از کجا سخن سرمملکت ز کجا

و مرا درین میان کنایه نیست و غایه مافی الباب آنکه ملتزم شده بودم که دروازه بشکنم و جنید را در شهر آورم و اتفاق من با ایشان همین پیش نبود و مقدم اساقفه که کفر جلی و عداوت ملی دماغ او تیره گردانیده بود و حمیت جاهلیت چشم بصیرت او پوشیده گفت مرا برین قضیه و قوف نیست و ازین حال خبر ندارم الا آنکه این جماعت پیش من آمدند و گفتند ما را اجازت ده تا جنید را در کنیسه بنشانیم و این راز با کسی آشکارا نکنیم اکنون بدین مقدار مرا شریک ایشان ساختن فراخور انصاف و معذات سلطان نباشد

و «اخى محمد» که سکه حیا و حمیت در عهد صبا شکسته بود و خرمن فتوت و مروت در ایام کودکی برباد داده و در مجامع و محافل مستان و می خوارکان چاشنی هر مذاقی و مصب هر بزاقی بود گفت این جماعت پیش من آمدند و سوگو کنند یاد کردند و بمن سوگو کنند دادند و من جرمی ندارم

سلطان گفت چرا بمن اعلام نکردی

گفت در فتوت مانمی کنجید

سلطان گفت در عهد کودکی در فتوت شما چیزها می کنجید چونست که این زمان این قدر نمی کنجد

فی الجمله چون در قصد و خیانت همه داخل بودند و بزبان خود اعتراف آوردند و کار بجان و کارد باستخوان رسید هر یک دست در شاخی واهی می زدند و حقی مهمل می آوردند و وضع و شریف را معلوم و محقق شده که باولی نعمت غدر کرده اند و در قانون عقل و شرع گناه کار و واجب القتل اند

آنکه سلطان بر منوال (انما بیکم علی انفسکم) سیاست ایشان فرمان داد و همکنان بتیغ ازرق که برهان حق و داور مطلق است سرازتن و روح از بدن جدا کردند و بجزای قصد و نیت خود رسانیدند (و كذلك نجزی المجرمین)

بیت

نفی الله ان البغی یصرع امله وان علی الباغی تدور الدوائر

و از آن جمله «اخى محمد» را که جوانی تازه بود و فقاغ از فتوت و مروت می کشود موقوف فرمود

و چون حکم حق بران ملاعین جاری شد و ساحت دوات از لوث وجود و دنس نفس ایشان پاک گشت سلطان گفت این طائفه را شرکا و اتباع و اذناب و اشباع باشند که درین قضیه با ایشان همداستان بوده باشند و بفرمود تا تفحص و تتبع کردند بسیاری از مردم با ایشان اتفاق داشتند و منهبان اسامی همه تعداد کردند

سلطان همه را عفو فرمود و از کنایه ایشان تجاوز نمود و از پسر علی بك که ناب اعلی و قدح معلی بود بسبب حقوق ممالحت و مصاحبت که باید او موکد داشت اغماض و اعراض کرد و از جرم او در گذشت

و این دوم نوبت بود که درباره سلطان غدر کرده بود و بامفسدان در ساخته و سلطان نظر بر صحبت قدیم و قاعده مستقیم و اگر چه گناه بزرگ و جرم فاحش بود بروا بآ کرد و از مجازات و مکافات از و تنزل نمود و گفت (لا تثریب علیکم الیوم یفر الله لکم و هو ارحم الراحمین)

شعر

لنا شیمه لا نرضی الغدر صاحباً	و رأی علی الایام لا یقبل الوهناً
اذا ما اتخذنا صاحباً لم نجازه	بسوء واحسننا بافعال الظناً
فمن ینقض الایام مرة عهده	فانا علی العهد القديم کما کنا
الام التجنی والاساءة منکم	عتبتم فاعتبنا و ختم فماخنا

مخالفت امیر احمد و محاربت سلطان با او و شکستن او را و رفتن بقصریه

و چون آن قضیه بفیصل رسید سلطان بسیواس رفت و بعد از مدتی خبر رسید که امیر احمد با جماعت این غدر مغرور شد و خلع ربقة عهد و میثاق کرد و بتصور مجالی و خیال محالی

« قیناریناری » که سرچشمه نزه و مقامی خرم است مخیم ساخته بجمع عسا کر و ترتیب اسباب جنگ مشغولست و عزیمت مصمم ساخته که بولد « قودودار » پیوندد و باتفاق واستظهار او بولایت سیواس درآید و تاجبیدن او سلطان نهضت کرد و متوجه اوشد و منہیان رسیدند و گفتند بغفلت تمام بر مجاز لشکر نزول کرده است و بی خبر نشسته

سلطان پیش ازان که آفتاب تیغ از کمر کوهسار بر کشد و سپرزین از افق مشرق بنماید فرصت غنیمت شناخت و برق وار بر سر او تاخت تاب حمله نیاورد و بامعدودی چند بهزیمت رفت و بار و بارگاه و خیمه و خرگاه بر جای رها کرد و لشکر منصور در خیام و انعام و مرآکب و جنایب او افتادند و غنیمتی و افراز نقد و جنس و صامت و ناطق بدست آوردند و چندانی مواشی فراهم آمد که از کثرت و وفرت آن کوه و هامون محقق شده بود و کرد از بسبب غبار بقبه خضرار رسیده و سلطان بافتی کامل و نصرتی شامل بمربع دولت و مرتع سعادت باز آمد و صیت آن سی جیل در اطراف و اکناف عالم انتشار یافت

شعر

فيا حسن الزمان وقد تجلی	بهذا العز والاقبال صدره
وكان الدهر يغدر قبل هذا	فحل وفاقه وانحل غدره
فقل للنصل وفاقه نصاب	وقل للافق اشرق فيه بدره

و چون فصل زمستان در آمد رای سلطان بران قرار گرفت که جمعی حرامیان که از جوانب مجنبد پیوسته اند و معاونت ایشان خرابی مسلمانان می کند و بسبب صعوبت مضایق و معاقل در فصول دیگر تعریک و تقریع ایشان متعذر و متعسر اکنون که فصل زمستانست و ایشان بعزت تراکم ثلوج و شدت سرما از رؤس جبال و ظهور قلال و تلال در مطاوی اودیة و مهاوی سهول نزول کرده اند و در مساکن سهل المأخذ غافل و بی شعور نشسته اگر بر سر ایشان تازدماده مدد و قوت ایشان از جنید منقطع گردد و هم ایشان بجزای خود رسیده باشند وضعی مفرط و وهنی مفرج بحال جنید راه یافته و آنکاه قلع و قمع او آسان گردد و تدبیر و تسخیر قلعه بسهولت تیسیر پذیرد

نظر برین صورت توجه نمود و لشکر ساخته ناگاه بر سر ایشان تاخت و اتفاقا دران زمستان بر فی عظیم باریده بود چنانک توشمالان ایشان را یک یک از خانه بیرون می خواندند

و دستگیری کردند و قلعه که دران حدود مجنبد تعاق داشت فتح کردند و « حسین » نامی را که باجنید اتفاق و اتحاد تمام داشت و بزرگ آن احشام بود در آهن کشیده مقید گردانیدند و آن مزارع و مزارع با سایر ولایات مضاف و منضم گشت و بمؤامره دیوان اعلی در آمد و بعزت این حادثه اختلال و انکسار فاحش بحال جنید راه یافت و عاجز و مضطر فرو ماند و دم در پوست و سر در کریبان کشید و سلطان بانجح مقصود و حصول مطلوب بقصریه آمد و با استعداد فتح قلعه از عماره و منجیق و غیره اشتغال نمود و بتدبیر کار جنید پرداخت

و او چون در مال حال خود تأمل نمود و وخامت عاقبت و رداست خاتمت آن بعین الیقین مشاهده کرد و دانست که با پیل دمان پهلوزدن و با شیر ژیان پنجه آزمودن از صوب صواب و سمت سداد و رشاد بیرون است عنان تهور و تجبر باز کشید و باد کبر و غرور از سر بیرون کرد و پیش سلطان رسول فرستاد و شفعا انکیخت و متوسطان در میان انداخت و « اخی عیسی » را که در حبس داشت شفیع زلات و عذیر خطیئات خود ساخت

سلطان گفت مادام که اخی عیسی در قید اوست هر مرحمت و عاطفتی که درباره او ارزانی خواهد رفت از راه گذراو خواهد دانست و سبب او را خواهد شناخت نه حسن تعطف و تلافی مارا و بفرمود تا اخی عیسی را بحضرت فرستد

جنید چون دید که چاره از غیر اطلاق و تدبیر جز وفاق و اتفاق نیست اخی عیسی را با ترتیب و آیین تمام بحضرت سلطان فرستاد و خدمات ستوده و عبودیات پسندیده بظهور رسانید و از جرایم و جنایات خود استعفا و استغفار نمود و سوگندی یاد کرد محتوی بر آنکه بعد ایلوم طریق عقوق و عصیان نورزد و بر منہاج حق کزاری و طاعت داری استوار بوده از او امر و نواهی که صادر و وارد گردد عدول ننماید و بمال و لشکر و دیگر مقترحات و مفترضات امثال لازم شمرد و مراسم بندگی و خدمتکاری کما هو حق به تقدیم رساند

سلطان چون این تضرع و تخشع از او مشاهده کرد قلم عفودر جرایم او کشید و مواضی که از او بقسر و قهر ستوده بود برومقرر و مسلم فرمود و بسیواس آمد و در نواحی و اطراف بصید و سیران تعال می نمود و بفضل و بذل روزگاری گذرانید تا چون بمحدود ارزنجان رسید خبر دادند که « امیر مؤز » ب « الاطاغ » نزول کرد و ارزنجان برهم رفت

سلطان بسیواس معاودت کرد و بالحام و استحکام برج و باره آن مثال داد و جهت محافظت فروج و دما و رطابت ارامل و یتامی قتال و نزال را ساخته و پرداخته شد

و «امیر مطهرتن» ارزنجان خالی کرد و اهلی و عیال و ائقال و احوال بقرا حصار فرستاد و اهالی ارزنجان در آن حادثه جلای وطن کردند و هر يك بطرفی رفتند و در تخوم بلاد و دیار منتشر و پراکنده شدند

و امیر مطهرتن بامعدودی چند موقوف کردی بود که از شهر بر خیزد و چون باد بگریزد

و «امیر تمور» بارزن الروم رسید و بر تراکمه «قراقینلو» تاخت و اکثر ایشان را اسیر و دستگیر ساخت و قتل و غارت کرد و باز گشت و ارزنجان از شر او سالم ماند

و باستظهار آن فترت و آشوب «امیر احمد» فضول و فساد آغاز نهاد و فتنه و فجور از سر گرفت و بزیله آمد و بر عادت اصول خانه چند بسوخت و در قلعه گریخت

و سلطان بر اماسیه نهضت کرد و جمیع ولایت و احشام آنرا نهب و تاراج فرمود و بجای هر خانه که سوخته بود دیوها ویران کرد و بعد از انقضای آن احوال بسویواس آمد و پیوسته از اماسیه مردم گریخته بحضرت می آمدند تا جمعی بنوا حاصل شد و قوت و شوکت تمام روی نمود و اوضاع در سلك انتظام قرار گرفت

رفتن تاج الدین بولایت سلیمان بك و استمداد نمودن او از سلطان و نكبت

تاج الدین و قتل او

تاج الدین در ولایت «حاجی امیر» طمع کرد و در راسته خلاص آن سعی پیوست و سبب آن بود که حاجی امیر را خستکی عظیم روی نمود و مرضی الیم مبتلا شد و بشرفه هلاک رسید و چون ارشد اولاد و امجد ابنای او «سلیمان بك» بود و آثار نجابت و نبالت در ناصیه او مشاهده می کرد و انوار رشد و کرامت در جبین او لایح می دید جماعت اقربا و اهالی ولایت راپیش خود خواند و گفت غایت و نهایت هر مخلوقی مرگست و آن جامیست که مجموع رامی باید نوشید و چاشنی که همراهی می باید چشید و بیماری یکی از اسباب و علامات آنست و من در عین آن حالت اکنون صواب دران می بینم که پیش از آن که رقم سکوت بر صحیفه زبان من نهند و خط عزل بر منشور حیات من کشند ولی عهدی که قائم مقام من باشد در میان شما تعیین کنم و مدبری جهت منظم امور و مصالح جمهور مقرر سازم تا بعد از وفات من مباشر منصب امارت شده در اصلاح حال و مال شما سعی

پیوندد و بمراسم ریاست و حراست اشتغال نماید تا بسبب مخالفت و منازعت فرزندان فتنه و آشوب قائم نشود و انقلاب و اختلال بحال شماره نیابد و خط و خلل باوضاع متطرق نگردد

همکنان در تصمیم آن رای منون منت و مرهون رحمت و عاطفت او گشتند و امارت بر سلیمان بك مقرر شد و معارف و مشاهیر برویعت کردند و سوگند خوردند

و حاجی ابراهیم عهد بست و شرط کرد که بر تقدیر زوال مرض و حصول صحت فسخ این عهد نکند و حکومت بر سلیمان بك مسلم دارد و او منزوی شده دست از ملا بست امر امارت کوتاه کرد و عبادت حق تعالی اشتغال نماید و برین جمله از طرفین عهد بستند و قرار کردند

بعد از روزی چند باری تعالی او را انتعاشی کرامت کرد و عرض مرض روی بانحطاط نهاد و حال مزاج بقوام پیوست و چون قوا و اعضا و حواس بقرار اصل باز آمد و وجود از ضعف اعتلال بقوت اعتدال رسید بحکم (فاذا ذهب الخوف سلقوكم بالسنة حداد اشحة علی الخیر) «حاجی امیر» را بواعث زعامت در بطن اختلاج یافت و دواعی حکومت در طبیعت متجدد گشت و خواست که پسر را از ربقة ایالت منخلع سازد و از منصب ریاست معزول گرداند

و پسر در غفوان جوانی و رونق شباب بود و مباشرت امور امارت را لایق و شایسته و بصنوف کالات نفسانی مزین و آراسته و در مفاخر و مناقب تیغ و قلم یگانه و فرزانه فکیف که پدر برضا و رغبت خود در حال اختیار و اقتدار او را ولی عهد و نائب مناب خود ساخته بود و زمام قبض و بسط امور بقبضه تدبیر و تصرف او باز داده و بعهده و میثاق مؤکد و موثد ساخته و بوسیلت این اعیاب قوم و قبائل و اکابر و امثال بعضی بحجت عهد و سوگند و بعضی بعلمت رجحان سلیمان بك در استیصال و استحقاق شغل امارت بر پدر و طول مکث و قدم عهد او بسلیمان بك مائل و راغب بودند

و او نیز از غایت بعد غور و علوه مت بعزل و دخول تن درنداد و بصغار و احتقار راضی نشد و بر قول و شرط و عهد و سوگندی که منعقد شده ثابت و استوار می بود

تا اختلاف کله در میان آمد و قضیه بخصوصیت و نزاع انجامید و کار بدان رسید که «حاجی امیر» پیش امرای اطراف نواب فرستاد و از ایشان استمداد و استیجاد خواست و با پسر مقابله و مقاتله پیوست و بحکم حق و راستی پسر هم بران منوال با او مدافعت و ممانعت می نمود

و بدین سبب در میان اقارب و عشایر ایشان مخاصمت افتاد و بواسطه تنوع احوال و تشعب آرا فتوری در کار ایشان پیدا شد و خصما و غرما از هر طرف دست تطاول بدان ولایت دراز کردند

و از آن جمله « تاج الدین » که دشمن قدیم آن خاندان و مدعی و غریب آن دودمان بود و همواره مترصد آن که واقعه افتد و حادثه روی نماید تا فرصت دریافته مجال مداخلت یابد و کوا من عداوت و ضیق بظهور رساند چون اختلاف کلمه در میان ایشان مشاهده کرد و منافست و مجادلت احساس نمود گفت (اضاعة الفرصة غصة)

بیت

بادر لفرصتك الزمان ولا تلبث فان الفوت في اللبث

و لشکر ساخت و دونوبت بر ولایت ایشان تاخت و ظفر نیافت تا بار دیگر مستعد و مرتب شد و عزیمت مصمم گردانید

« سلیمان بك » در دفع آن عادیه و منع آن غائله التجا بدوات سلطان نمود و تریاق آن سم و مفرح آن غم از دار الشقای اهتمام و اعتنای او طلبید و رسل و رسایل مترداف گردانید سلطان مأمول او بانحاز و انجاح مقرون داشت و شیخ الاسلام قطب المحققین علاء الملة والدین « شیخ یار علی » را که شیخی کامل و عالمی عامل بود و بخصال محبوب و خلال مرغوب مشهور و مذکور بامعتمدی از نواب پیش تاج الدین فرستاد و گفت استماع افتاد که بی هیچ علایق و سببی بر ولایت سلیمان بك هجوم کردی و چند بار لشکر بر سر او کشیدی و طمع در ملک موروث و خاندان قدیم ایشان کردی و راه معادات و مناوات پیش گرفتی و بساط حقوق جوار و قرب دیار درنوشتی و این حرکت بغایت ذمیم و شنیع نمود و از حسن سیرت و صفای طوینت تو غریب و عجیب افتاد

شعر

اذا انت لم تنصف اخاك وجده
و یركب حد السيف من ان تضيمه
على طرف الهجران ان كان يعقل
اذا لم يكن عن شفرة السيف من حل

و اگر میان او و پدر مناقشتی افتاد یا منافستی واقع شد طریق مروت و شرط اخوت

و فتوت آن بود که بمناسبت و مصالحت در میان آیی و بصنوف لطایف و فنون بدایع رفع غبار و دفع نفار ایشان کنی و در اصلاح ذات البین و تألیف جانبدین غایت جهد و نهایت سعی مبذول داری و حجابی که حائل شده از میان برداری نه آنکه جزو علت فتنه و فساد شوی و غریب ثالث بیرون آیی و خواهی که بتغلب و تسلط ملک موروث و وطن مألوف ایشان فروگیری و قصد مال و اهل و عیال ایشان رواداری و فی الجمله شرط انصاف آنست که چون خیر نرسانی شریازداری و بجای اصلاح افسادن کنی و بولایت خود قانع شده مزاحم و معارض ایشان نشوی و دست از جنگ و جدال کوتاه گردانی و برین منوال سو کنی یاد کنی و اگر بر خلاف این روی و قدم از دائرة انصاف و مروت بیرون نهی ماقویت و تمشیت [۱] او خواهیم کردن و مظاهرت و معاضدت او واجب دانست و بعد از آن اگر مکروهی بتو رسد یا محذوری روی نماید باید که آنرا نتیجه ظلم و تعدی خود شناسی نه حیف و میل ما و از تهتک و تهور خوددانی نه از ترك حفاظ و ذمام ما

شعر

صن حر وجهك لانتك غلاظه
ورافق الرفق في كل الامور فلم
فكل حرج الحرج الوجه صوان
يندم رفيق ولم يذمه انسان
ولا يفرنك حظ جره خرق
فالخرق هدم ورفق المرء بنیان

شیخ بادای این رسالت روانه شد و آخرایام رمضان بود

و بعد از مدتی روزی سلطان بر لب آب سیواس سیران می کرد که شخصی آمد و با « امیر سعید » سخفی گفت و او علی الفور بحضرت سلطان شتافت و تقریر کرد که خبر رسید که تاج الدین لشکر انکیخته بر سر سلیمان بك رفته است و حربی عظیم در میان قائم شده و سلیمان بك او را در مضیق پیچیده بضرب شمشیر دمار از لشکر او برآورد و او را با پانصد سوار بدار البوار فرستاد

و متعاقب این خبر قاصد رسید و خبر آمدن شیخ رسانید و چون شیخ بحضرت پیوست سلطان از کیفیت احوال استنطاق نمود تقریر کرد که اول بر موجب اشارت عالی تاج الدین تمام شروط و نصایح را التزام نمود و بران موجب سو کند یاد کرد و سو کند نامه مشتمل

[۱] ایصوفیه نسخه سنده (تقویت و تمشیت) بر تده (مدد و معاونت) عبارته می وار

بر شهادت ائمه و اشراف نوشته بماتسلیم کرد آنکاه لشکر ساخت و معتمدی را که در صحبت من بود مصاحب خود گردانیده بر سر سلیمان بك رفت و در وقت توجه با او گفتیم که يك شرط معتبر درین سوگند آنست که بادوست سلطان دوست باشی و بادشمن دشمن و معلوم و مقرر است که سلیمان بك دوست و هواخواه سلطان است و تو بچنگ او می روی پس سوگند شکسته باشی و خود را بر شمشیر خدای زده و حال مشکل خواهد بود

بدین سخن مبالغات نمود و روانه شد و بدین دلیل که خلاف سوگند کرد سلطان را خبر کشتن او محقق گشت و شبهت نماید چه یقین است که هر که با کلام قدیم و کتاب کریم استخفاف کند و بقبض عهد خدای تعالی اقدام نماید هر آینه کار او بچنین قضایا منتهی شود و عاقبت او بمنزل این دواهی مختوم گردد که (ومن یعص الله ورسوله ویتعد حدوده یدخله ناراً خالداً فیها وله عذاب مهین)

رفتن سلطان بنکیسار و تسخیر قلعه « اسکفسپر » و آمدن امیر

مطهرتن بمحدود سیواس و انهمزام او

سلطان بعد از تحقیق این حادثه و کشف این واقعه « امیر سعید » را بنکیسار فرستاد و بجمع عساکر و ترتیب آلات و ادوات آن اشتغال نمود تا اهالی « بنکیسار » رسیدند و کلید شهر در آوردند و طاعت و تبعات را ملتزم گشتند و باذعان و اطاعت مجاهرت نمودند

سلطان ایشان را استمال داد و نوازش فرمود و فوجی از عساکر بر سبیل مقدمه روانه گردانید و بنفس خود متعاقب ایشان روان شد و چون بظاهر بلدر رسید خواست که تجدید وضو کند و زیارت شهید سعید مجاهد « غازی ملک دانشمند » نورالله رمسه دریابد که ناگاه خاری دردست سلطان خلیل و خون روان شد

و بعد از انقطاع آن وضو ساخت و از جریان خون در خاطر خطیر خطور کرد که « ملک غازی » بامانربان حال می گوید که جهت فتح این بلده خون مار بخت شد تو نیز باما موافقت کردی

و بعد از تقدیم شکر و سپاس باری سبحانه و تعالی سوار شد و بی مقاسات تعجب و ممارست حربی و ضربی بنکیسار در حوزه تسخیر و قبضه تحصیل آمد و فتح نامها باطراف نوشتند

و مبشران دوانیدند و نذر خداوندکار قطب العارفین سلطان المحققین « مولانا جلال الحاق والدین [۱] » قدس الله سره العزیز بوفارسانید

و علت التزام نذر آن بود که دران ایام که سلطان را داعیه دفع « قلیچ ارسلان » بدید آمد در محاسن او جزوی از اشعار مولانا هم بخط شریف او آوردند سلطان جزو بردست گرفت و بنیت آن عزیمت فالی کشود اول بیت از صفحه یعنی این برآمد که

بیت

هر چه آن خسرو کند شیرین کند چون درخت تین که جمله تین کند

و فحوای تمام آن غزل مناسب قصد و نیت افتاد و چون فال بر حسب حال برآمد و آن مأمول بمحصل پیوست سلطان نذر کرد و در نیت گرفت که در هر شهر و ولایت که حق تعالی بدو ارزانی دارد و در تحت حکم آورد بنام خداوندکار قدس سره آنجادری از بواب البر بکشداید و چراغی مرتب سازد و سباطی روان کند

و بعد از آن یکی از اقارب سلیمان بك بحضرت سلطان آمد و صورت نکبت تاج الدین و اخلاص و اختصاص سلیمان بك مفصل عرضه داشت و معتمدی را که در صحبت شیخ پیش تاج الدین رفته بود و در چنگ پیش ایشان افتاده با خود آورد و احوال کجای عرضه داشت

و سلطان مقدم او را کرامی داشت و عنان عزیمت بر صوب قلعه « اسکفسپر » که در تصرف تاج الدین بود معطوف گردانید و چون آنجا رسید

اهل قلعه در اول وهله امتناع نمودند و چون دانستند که سعی ایشان نتیجه ندارد و همه گرفتار خواهند شد قلعه تسلیم کردند و سلطان در قلعه رفت و شب آنجا استراحت نمود و بامداد قلعه را با ذخایر و تقایس و قرایا و رعایا و مایضاف و بنسب الیها بسلیمان بك اقطاع فرمود و برسم سیورغال بدو ارزانی داشت و بنکیسار معاودت نمود

و از یسر تاج الدین محمود چلی معتمدان رسیدند و بعد از تمهید قواعد اعتذار و اضطرار متقبل گشتند که مال و لشکر بفرستند و سر بر خطاطاعت و انقیاد نهاده پای از جاده حکم

[۱] ایاصوفیه نسخه سنده (جلال الحقیقه والطریقه والدین) دیبه یازلشدر

و فرمان بیرون نهند و او امر و نواهی جهان مطاع را در هر چه نافذ شود متابعت و مشایعت واجب دارند و شقاق و نفاق نورزند و انفراد نجویند

سلطان نظر بر آنک ایشان در زمان پدر نفاقا و اتفاقا قدم از هواداری و خدمتکاری می زدند و غبطه این حضرت مرعی می داشتند مرحمت فرمود و ولایت ایشان را با توابع و لواحق و مضافات و منسوبات برایشان مسلم داشت و بران جمله حکم لازم الاتباع اصدار فرمود و با سلیمان بك قرارداد که متعرض ایشان نشود و ایشان نیز در ولایت او مدخل نسازند و مریک بجهات و مواضع موروث خود اکتفا نمایند

و دران ولای «سراج الدین» که در «قِلو حصار» (۱) از کاشکان سلطان بود خبر رسید که «امیر مطهرتن» از عبادید آراك و او باش ترا که به بسبب هجوم «امیر تمور» از اماکن و مساکن خود منزعج شده بودند و در حدود ارزنجان مجتمع گشته لشکری فراهم آورد و متوجه سیواس است

سلطان که این بشنید حرب را متشمر شد و با سلیمان بك قاصد روانید تا بالشکری که دارد مالحق شود

و چون سیواس نزول کرد «امیر مطهرتن» بنواحی ولایت رسید سلطان معتمدی را از خواص پیش او فرستاد و از سبب حرکت و توجه بدین طرف استفسار نمود و مطمح نظر استعمال گیت لشکر و کیفیت ضعف و قوت او بود

«امیر مطهرتن» در جواب گفت عجب بود که از توجه نکیسار و حرکت بدان صوب مارا اعلام نداد تا وظیفه مظاهرت و معاونت بتقدیم می رسانیدیم و بشرط اتفاق و اتحاد قیام می نمودیم و نایب را بادی این رسالت مصحوب معتمد سلطان بحضورت روانه گردانید

سلطان نایب او را بمقارعت و مصارعت انداز کرد و شرط قدا عذر من اندر بجای آورد و خیمه از شهر بیرون زد و روز دوم که بر فی عظیم و سرمای الیم بود تعبیه و تهیه لشکر کرده متوجه شد

واز «امیر مطهرتن» مکتوبی رسید مشتمل بر مقدماتی چند بنی نتیجه و آنک بولایت خود مراجعت نمود

سلطان سواری چند فرستاد و تحقیق حال کرد خبر دادند که شبکیر کرده بولایت خود رفت

[۱] راغب پاشا نسخه منده (قولو حصار) طر زنده یازم شد

در روزه راه متعاقب او برند و بدیشان نرسید و برف و طوفان صعب واقع شد و بسیواس معاودت نمود و آن زمستان بمعاشرت و معاشرت مشغول شد و براغانی غوانی رحیق ارغوانی نوش می کرد و رقاد فتنه و سهاد دولت را مقتن می شمرد و بابت الکرم که مونس کرام و انفس صرام است اوقات بسر می برد و می گفت

شعر

خل الزمان اذا تقاعس اوجع	واشك الهموم الى المدامة والقدرح
هذا دواء للهموم مجرب	فاسمع نصيحة ناصح لك قد نصح
ودع الزمان فلكم لیب عاقل	قد رام اصلاح الزمان وما صلح

عهد بستن منطاش با سلطان در تسلیم ملاطیبه و شکستن آن

و سبب عداوت میان سلطان و امرای شام

چون فصل بهار درآمد و تخت زرین آفتاب در ایوان حمل برافراختند و شمع شکوفه در بساط بساتین برافروختند و قوارع برف و سرما از شوارع کوه و صحرا مرتفع گشت و زمانه بزبان حال گفت

شعر

هذا الربيع وهذه انواره	طابت لياليه وطاب نهاره
درية ازهاره فضية	اشجاره ذهبية انهاره
وترنمت عجم الطيور كأنها	سرب القيان ترنمت اوتاره

سلطان را عزیمت ارزنجان و انتقام از امیر مطهرتن تصمیم یافت و بترتیب عدد و تکثیر عدد و مدد سعی پیوست و از نایب ملطیه «منطاش» ایچی رسید مبنی بر تأسیس مبانی خالصت و مصادقت و تمهید قواعد مضافات و موالات و یکجبهی و یکانگی و باعث او برین اتفاق و ایتلاف آن بود که چون سلطان «برقوق» بر مملکت مصر استیلا یافت اولاد

واحقاد «ملك ناصر» را تتبع کرد و با طغای جرمه و اخادناثره ایشان مشغول شد و ایشان را از شمار ملك و سلطنت خلع کرد و بر سر بر دولت متمکن گشت و او چرکشی بود مملوك که بنسبی و حسبی متبعی نبود و بفضلی و ادبی اعتزا و انتساب نداشت و اکثر امرا و اجناد ممالک مصر و شام از مغول دشت بودند که ایشان را ترك خوانند و «برقوق» بعلت نزول رتبت و جهالت نسب از صنادید اترک مستشعر و متوهم شد و بتفریق جمع و تبذیر شمل ایشان و تعظیم شان و انتظام حال طوایف چرکس غایت اهتمام و اعتنا مبذول داشت و بعضی را از امرای بزرگ بجرمی اندک و جنایتی مختصر بقتل آورد و بعضی را محبوس و مقبوض گردانید و باقی را مفلوك و معزول ساخت و بدین سبب امرای اترک از خوائف و متوهم گشتند و عداوت او در ضمائر و سرایر ایشان مستحکم شد و «منطاش» یکی از مشاهیر آن جواهر بود و بجهت تشبه و انتساب ببرقوق و خلاص از دیب عقارب شر و نوائب ضرر او بر قیت و غلامی باز رکابی اقرار کرده بود و خود را ببرقوق فروخته و مع ذلک این تزویر و افتعال فائده نمی داد و این تدبیر و احتیال نافع نمی آمد و همواره از بطش و بأس او مرهوب و مصرعوب می بود و یقین می دانست که بعد از فراغ خاطر از قضیه «امیر تمور» و امن از حادثه او لشکر دمشق را بر سر او خواهد فرستاد و در استهلاک و استیصال او جد بلیغ خواهد نمود

پس بدین علت با سلطان اختلاط و اتفاق آغاز نهاد و علاقه مودت و محبت محکم می ساخت و سلسله دوستی و ارادت می جنبانید تا در سیل طوفان خیز حوادث و هیجان عواصف نوازل و کوارث او را کف می منیع و سدی سدید باشد و عهد بست و شرط کرد که چون عسا کر مصر و شام بقصد او برخیزد «ملطیه» بسلطان تسلیم کند و از میان برخیزد

نظر بدین غرض سلطان با او آمیزشی می نمود و توجه ارزنجان در توقف انداخت تا «دواتی منطاش» که عقل کل و نفس ناطقه او بود بر سالت بحضرت سلطان آمد و او اصرار اتفاق و اتحاد موکد ساخت و از هر نوع وسائل اشتباك و ارتباط در میان انداخت و گفت جمهور امرای شام با ما اتفاق دارند و يك يك از «برقوق» اعراض می کنند و بمای پیوندند و عامه اجناد از اطراف روی پیمانده اند و کثرت و وفرت تمام در لشکر ما ظاهر گشت و درین ابواب استقصای تمام نمود

سلطان را رغبت در ملطیه صادق شد و با شامیان سابقا مکاشحتی در میان داشت و الا

بسبب اولاد «لقادر» که بعضی از ایشان کریخته بحضرت سلطان ملتجی شده بودند و بعروه اهتمام او اعتصام ساخته و امرای شام بارها ایشان را التماس کرده و حمیت و اریحیت سلطان رخصت نداده که جمعی را که از کمند غوائل اعدا جسته بودند و خود را در فترت غایت اویسته و حضرت رفیع و فانی مریمع او را حصن حصین و سد سدید دانسته بدست دشمن سپارد و شرط مروت خود و حسن ظن ایشان ضایع گذارد

بیت

چو حلقه بر در اقبال او که بست امید که چار بالش زرین نیافت همچو نیکین

و «پسر دلقادر خلیل بك» که فصل الخطاب و فاتحه الکتاب آن قبیله بود و مدتها در قلعه (خرپرت) [۱] و نواحی آن منکوب و مفلوك افتاده بود و بطرف شام و حدود آن نمی توانست رفت بمعاونت و تقویت سلطان قوت و استظهار یافت و از مهمات خوف و روع بغز تمکن و تعین رسید و چنان شد که در میان اجناد شام می رفت و ایشان بعلت آن که ییلاق ایشان در حیاطت مملکت سلطان بود متعرض او نمی توانستند شد و مجال مقصدت نداشتند

و «خلیل بك» که از اکابر ایشان بود بحضرت سلطان می آمد و بتشریفات و انعامات محظوظ می شد و مجموع ایشان بین دولت سلطان بالشکر شام یکایک می زدند و از مکاید ایشان ایمن می بودند

و دیگر آنک تاجری مالی چند از علی بك برسم بضاعت بشام برده بود و چون خبر وفات او شنید متقاعد شد و در شلم مقیم گشت و سلطان با استرداد آن قصاص فرستاد و سعی بسیار نمود تا آن مال انتزاع کرده بورئه علی بك رساند آن مساعی منجج نیامد و متغلبه شام رضا و رخصت ندادند که آن حق بمستحق رسد و بمطل و مدافعت تسویف و تمهیل می دادند و تاجر را تسلیم نمی کردند و آن بضاعت نمی فرستادند تا مدتی بر آن برآمد و باز رکابی از تجار «برقوق» بسیواس آمد سلطان بفرمود تا آن وجه از مال او استیفا کردند و بورئه علی بك رسانیدند

[۱] ایاصوفیه نسخه سنده بویه در دیگر نسخه لرده (خرت پرت) دیبه محرر در

و آن تاجر پیش برقوق رفت و اظلم نمود و شکایت کرد و «یونس دواتی» که اسپهسالار مصر بود و جهت مدافعت «امیر تمور» بدمشق آمده در آن باب مکتوبی بحضرت سلطان نوشت و چنانکه عادت بمالیک باشد در ضمن آن رذالت خود باز نموده و بر حماقت و خساست خود گواهی داده

سلطان مثال داد تا فراخور آن جوابی شافی نوشتند و یک فصل از فصول آن این بود که سفاقت و نذالقی که از شما بظهور می پیوندد و اسامی ادبی که صادر می گردد از قباحت و وقاحت آن تجار فجار است که در خلوات مباسطت و مخالطت با شما با فراط می کنند و ملاعبت و مداعبت از حد می گذرانند تا از عهد کودکی باز فضایل انوثت و خنوثت در طباع شما سرکوز می گردد و مواد مردی و مردمی بفساد می آید و با فعال فاحش و اقوال موحش اقدام می کنید و همدز و هذیان ابرام می نمایید چنان که شاعر گفت

بیت

من لم یکن عنصره طیبا لم یخرج الطیب من فیه

و امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه می فرماید که (من آتی فی عجانه قل حیاوه و بذولسانه) و این عداوت هم اضافه آن عال شد

و دیگر آنکه سلطان کهنه پوشی بجهت تجسس اخبار «امیر تمور» و تفحص اوضاع و احوال او فرستاده بود و نفی تهمت را مکتوبی بامیر تمور نوشته و او آن مکتوب را خوانده و جوابی نوشته و در مراجعت «امیر مطهر» آن درویش را گرفته و جواب مکتوب ستده و بشاهیان فرستاده و نوشته که فلانی طرف امیر تمور دارد و با او دوستی می ورزد و این مکتوب برین دعوی حقی قاطع است

و طامه کبری آنکه روزی سلطان در آئین محاوراتی که می رفت بوجه مطایبه و مفاکحه فرموده بود که بعد ازین رخصت نخواهم داد که غلام چرکس از روم بشام برند و حرقت این لطیفه داغ انفعال بر جگر ایشان نهاده بود و لطمة این کله دود سودا از دماغ ایشان بر آورده

و تاخت و غارتی که پیش از آن باتراکه شام رفته بود حراق آتش این عداوت و مقدحه لهب این ضراوت شده

پس نظر برین قضایا مصادقت و موافقت «منطاش» مطابق مزاج سلطان می آمد و سخنان او مقبول و مؤثر می افتاد و همواره مکاتبات و مراسلات در میان متداول بود تا روزی دواتی آمد و گفت «ملاطیه» تسلیم می کنیم معتمدی تعیین فرمایید تا شهر در تصرف گیرد

سلطان یکی را از خواص حضرت باجمی نوکران روانه گردانید و خود متعاقب روان شد

و چون بمحدود ملاطیه رسید اهالی و متوطنان شهر استقبال کردند و بمراسم خدمت و موجب تهنیت قیام نمودند

و در آن اثنا قاصد رسید و گفت «منطاش» خلاف عهد کرد و جمعی را گرفته بودند گرفته محبوس و مقید ساخت

سلطان چون حال چنان دید دواتی را مأخوذ گردانید و باز کشت و چون بنواحی «قلماح» رسید از ملاطیه ایلی می آمد و اسبی چند بادیگر نفایس و مرغایب پیش کش آورد و نوکران سلطان در عقب ایشان رسیدند و از منطاش شکر ها گفتند و در باب ملاطیه و اختلاف کله عدزی چند تقریر کردند

سلطان دواتی را تشریف پوشانیده روانه گردانید و گفت آغاز وحشت و مجابت از شما بود و اگر غرض آن بود که هر يك بشهر و ولایت خود قانع و ساکن بوده بایکدیگر محبت و مودت و ورزیم پس تقبل تسلیم ملاطیه و دعوت ما را معنی چه بود و الا مثل این حرکات غیر از بغضا و شحنا نتیجه ندارد و هر که بروعه خود وفا نکند از حلیه کرم و کسوت حسن شیم عاری و عاطل ماند و هیچ کس بقول و فعل او اعتماد نکند و در عداد اسفال و اسقاط منحصر گردد و بیان سید عالم و خلاصه بی آدم صلوات الله علیه برین دعوی برهانی قاطع و تبانی ساطع است چنانکه می فرماید (من قال فکذب و وعد فاخلف و ائتمن فخان فهو منافق تام) و امام غزالی رحمه الله علیه روایت کرده که خواجه کائنات و زبده موجودات صلوات الرحمن علیه ابوالهیثم را بکنیزکی موعود گردانیده بود و بعد از آن بروزی چند سه کنیزک بحضرت رسول آوردند از جمله دونفر بارباب استحقاقی داد و یکی بماند روزی فاطمه رضی الله عنها بخلوت پیغمبر درآمد و آثار آسیب دست آس بردست مبارک خاتون قیامت ظاهر بود بمهر عالم نمود و آن کنیزک را التماس کرد تا روزی چند از رنج دست آس و مقاسات شدت آن خلاص یابد سید صلوات الله علیه فرمود (کیف موعدی لابی الهیثم) یعنی چونست وعده من

جا ابوالهیثم چون او را وعده دادم خلاف چگونه روادارم اکنون آسیب دست آس ورنج
آن بر فاطمه که جگر کوشه او بود رواداشت و خلف و تأخیر در وعده خود جایز نشمرد و در کلام
بیلغا سار است که (خلف الوعد خلق الوعد)

شعر

اذا قلت فی شیء نعم قائم فان نعم دین علی الحر واجب
والاقل لا واسترح وارحها لکیلا یقول الناس انک کاذب

دعوت کردن منطاش سلطان را بمطیبه و شکستن سو کند و گرفتار شدن

سلطان بسیواس معاودت نمود و مدتی آنجا مقیم شد تا خبر رسید که « جنید » طوق طاعت
از کردن تباعت بیرون انداخت و سراز کریبان فتنه و فضول بر آورد و دست بقطع طرق
و استیصال ضیاع قیصریه دراز کرد

سلطان جهت تدبیر و تدمیر آن مفسد بقیصریه رفت و بترتیب و تعدید آلات فتح قلعه از
منجنیق و عراده و غیر آن مثال داد

و در آن آنجا خبر رسید که « امیر تمور » بمملکت خود مراجعت نمود و متوجه ملک
« تختامیش خان » است چه بعضی از ممالک او را چون خوارزم و کات و خیوه و نواحی آن
خراب و بیاب ساخته بود و در دایره مملکت خود گرفته

و متعاقب این خبر برادر « منطاش » و نواب « شیخ حسن » گرد رسیدند

و این « شیخ حسن » مردی بود بصدق لهجه و صلاح نفس و حسن معاش و وفور
امانت و دیانت موصوف و مذکور و خلوص نیت و صفای طویت او سلطان را معلوم
و محقق

فی الجمله بشرف مشول پیوستند و بعد از تمهید مراسم خدمت و شرائط ادای رسالت
گفتند ما آمده ایم تا بر حسب قول و شرط قلعه مطیبه تسلیم کنیم و بروعه که رفته بود وفا نمائیم
سلطان ازین معنی استبداع و استعجاب نمود و جواب نداد و بعضی از نواب حضرت گفتند
سخن شمار چه اعتبار است و بر قول و قرار شما چه اعتماد (اما الخاف الکنوب ان یدوب)

بیت

اری عهدکم کالوردلیس بدائم ولاخیر فینن لایدوم له عهد

و آن مجلس برین سخن منقضی شد

و روز دیگر نائب شیخ حسن بحضرت سلطان آمد و بر صدق دعوی و صحت سخن خود
دلیلی چند گفت و در تأکید آن مبالغه نمود و بایمان مغلظه و موثیق موکده مقید گردانید
و گفت برای ملک آرای پوشیده نباشد که قوت و قدرت « منطاش » از حفاظت قلعه
مطیبه قاصر است و باع اختیار و ذراع اقتدار او از اعتنای آن شغل کوتاه و با وجود هجوم
لشکر شام اقامت او آنجا ناممکن و آن خطه شهری آراسته و ولایتی معمور دارد و مجاز تجار
و قوافل مصر و شام و عراق است و از قدیم الزمان بحدود و حواشی ممالک روم مضاف و منسوب
اولی آنکه در محمل سائر قلاع و بقاع سلطان معدود و مفصل گردد و اگر در اجابت این
مسئول و قبول این مأمول تبری رود یا تأخیری افتد بضرورت قلعه ب « قرا محمد » یا غیر
او تسلیم خواهد کرد و آن ولایت در معرض ضیاع و تلافی خواهد ماند و ما را درین میان
جز مزید دولت و شوکت و اتساع دایره مملکت سلطان و نظام امور و قوام جمهور غرضی
دیگر نیست

و هر روز ازین نمط سخنان می رانند و توجیهاات دلیلی می کردند تا بکثرت ایراد
و اصدار این بحث و اجمال و تفصیل آن تصور تصدیق این معنی در خواطر ارکان دولت مخیل
گشت و رای همگی بر عزیمت مطیبه قرار گرفت و این معنی در ضمیر منیر و خاطر خطیر
سلطان وقتی نمی یافت و در دل او جای گیر نمی آمد

و رسولان در تنجیز این وعد و تصدیق این قول الحاح و الحاف نمودند و متقبل شدند که
اگر قلعه نسپاریم کناه کاریم و بسیاست و نکالت سزاوار و برین موجب وثیقه نوشتند
امرای حضرت چون این تأکید شنیدند مطمئن گشتند و بر توجه جازم شدند و گفتند
از « دولو » تا « مطیبه » فرق بسیار است و تفاوت ظاهر و بفضل الهی اگر آن بقعه
در کنف تملک آید و آن ولایت در تحت تصرف افتد مدافعت لشکر شام را سدی از آن سدیدتر
و حصنی از آن حصین تر ممکن و متصور نیست

سلطان کوچ کرد و متوجه سیواس شد و مره بعد از خری « جنید » سو کند خورد

و عهد کرد که بعدالایوم متعرض مغول و رعایای قیصریه نشود و از طریق اذعان و استسلام عدول نکند و مزاجم صادر و وارد نکردد

و چون بسیواس نزول افتاد سلطان قاصدی بمنطاش فرستاد و گفت ما را تلون مزاج و تقنین رای تو در توزع و تضعیع می دارد چه لاونعم و متشابه و محکم تراز دیگر مبین و معین نیست و هر دم بر نیکی و هر ساعت بنیر نیکی بر می آیی اکنون بی التماس و استدعای ما در تسلیم ملطیه باماشرطی و قراری کردی و عهد بسق و شکسقی و بجایی نرسانیدی و باز با سر بازی رفتی و منصوبه دیگر فروچیدی و ای دیگر آغاز نهادی اگر این دست راست خواهی باخت و نقش کیچ نخواهی خواند شرط آنست که درین چند روز که مادر سیواس مکث داریم از شهر بیرون آیی و بطرف ما توجه نمایی تا معتمدی از نواب فرستاده ملطیه در تصرف آوریم و در موازات این وفاق و محاذات این اتفاق آثار موجب همت و آیین لوازم ذمت بروجهی اتم و نوعی اهم بتقدیم رسانیم و موعود (من جاء بالحسنة فله عشر امثالها) بوفای مقرون گردانیم و الا بساط این اقاویل در نورد و گردان اساطیر مکرد و دست ازین مصانعت و مخادعت بازدار تا تراز معائب مجون و مثالب نیرنگ و فسون مأمون و مصون باثی و ما از اسامات تدبیر و فتور رای و رویت محروس و محفظ

بیت

در اول همه کاری تأمل اولتر بکن و کر نه پشیمان شوی با آخر کار

« منطاش » چون این مقالت بشنید و این رسالت استماع کرد گفت مشاهیر شهر و وزعمای لشکر از من خائف و مستشعر اند و دل بامن راست ندارند و دائماً مترصد حادثه و مترقب واقعه نشسته که بر من خروج کنند و مضمون ضمائر و مکنون سرائر خود ظاهر گردانند اگر من از شهر بیرون آیم و عرصه خالی گذارم ایشان عاصی شوند و فرصت دریابند و شهر فروگیرند آنگاه تو از شهر بمنوع شده باثی و من از لشکر و امارت محروم گشته و پشیمانی سود ندارد صواب آنست که معتمدی بفرستی تا احمدك بدو سپارم و هر چه زودتر بحضرت شتابم و نائب « حسن کرد » بر صحت این قول کواهی داد و سوگند یاد کرد

و چون همکنان برین جمله اتفاق کردند سلطان بترتیب و آیین تمام از سیواس بیرون آمد و متوجه ملطیه شد و خاص و عام متفق الکلمه که ملطیه حاصل شد الا سلطان که در حصول

آن جازم نبود و در میان نفی و اثبات متردد و مع ذلك رغبت خاطر و نزاع نفس بتحصیل و تسخیر آن شهر که من سالف الدهر از اعمال ممالک روم بود و بتغلب و تسلط اضافت جمع شام شده سلسله امیدی جنبانید و حبل رجا منقطع نمی گردانید

تا ب « قلماح » که رأس الحد شام است وصول افتاد و یکی از اولاد « قلوبك » که « امیر یوسف چلبی » را بقتل آورده بود آنجا بود و چون نه مجال گریز و نه از آمدن کزیر داشت بحکم ضرورت بحضرت شتافت و شرف بساط بوس دریافت از آنجا که فسحت حلم و وسعت فضل و کرم سلطان است کنه او را و اگر چه از کبار بود عفو فرمود و او را منظور نظر مرحمت و مشمول قنون عاطفت و شفقت گردانید و آن مجرم خاکسار که دست از جان شیرین شسته بود و دل در هلاک بسته بادی شاطر و زبانی شاعر نزد برادران شتافت و ایشان را حاضر گردانید و بشرف مشول رسانید و همکنان باصطناع پادشاهانه اختصاصی یافتند و اجازت انصراف خواسته مقضی الوطر و مرضی الاثر بمقام و مسکن خود شتافتند و گفتند

شعر

ساشکوندی عن شکره رحمت عاجزاً ومن اعجب الاشياء اشکو واشکر
ترکت جنابی بالندی وهو ممرع وغصن رجائی وهو ریان مثمر

و برادر کوچک « عثمان » نام ملازم حضرت شد و منطاش با ترتیب تمام باستقبال بیرون آمد و شرط اعزاز و اکرام و توقیر و احترام بتقدیم رسانید

و چون بهم رسیدند سلطان در آئینای مکالمه گفت احمدك بر موجب مشروط بمعتمد تسلیم رفته باشد و وعده بوفای انجامیده گفت بملاقات شریف موقوف بود

سلطان هم آنجا نزول کرد و بفرمود تا خیمه مرتب با بساط و فراش و نمارق و اوانی و نطع و نهالی و سایر اسباب و ادوات جهت منطاش نصب کردند آنجا نزول کرد و بحضرت شتافت

و چون از طعام پیرداختند منطاش گفت درین ولا شمارا عزیمت شام و نهضت بدان طرف مصمم است یانه

سلطان گفت حالا مقصود از آمدن ما آن است که بر وجهی که مقرر شده ملطیه

تسلیم کنی و بر قول و عهد خود وفا نمایی تا ما « نکیسار » را با ولایت واحشام و مزارع و مرابع در عوض آن بر تو مقرر داریم و حل و عقد و طی و نشر آن بتسبیر و تصرف تو باز گذاریم آنگاه متوجه شام شویم و عزیمتی که باشد بامضا رسانیم
منطاش گفت برین تقدیر جمعی را که بامامواضه کرده اند که در وقت مقابله لشکر شام بیا پیوندند و ما را معاونت نمایند حال چگونه باشد
سلطان گفت این فکر پیش ازین می بایست کرد اکنون که وقت اقتضای دیگر میکنند و حال بر وضعی دیگر است این سخن را فائده چه باشد

بیت

چون دیده برفت توتیای تو چه سود چون دل همه خون گشت دوی تو چه سود

منطاش گفت همین لحظه قاصدی بفرستم تا قلعه بمعتمدان تسلیم دارند و چون بیرون آمد سلطان گفت این شخص باز سخنان پراکنده می گوید و کرد فضول و فسوق می گردد و از سیاق سخن او معلوم می شود که باز خلاف عهد خواهد کرد و نقش اول خواهد باخت پس یکی را از اصرا پیش خواند و بفرمود تا با کوبه خود پیرامن خیمه منطاش فرو آمد و نقطه وار او را در دایره گرفتند
سلطان سوار شد و چون بصحرای ملطیه رسید قاصد آمد و خبر داد که دواتی منطاش عاصی شد و معتمد سلطان را بانو کران مأخوذ گردانید و تفرّد بظهور رسانید
سلطان چون این خبر بشنید نواثر غضب از بشیره او ملتهب شد و مرائر غیظ و سخط از جبین او فوران گرفت

بیت

آتش قهرش آب دریا را روزگین جرعه سراب کند

منطاش گفت تغیر مزاج محروس را سبب معلوم نیست و تردد خاطر عاظر را علت مفهوم نه سلطان گفت سبب آن که باز سرانی در کسوت شرابی پیودی و عشوّه در لباس نشوّه فرامودی و بمقالات زور و محالات نامشکور مارادعوت کردی و بمکر و تزویر از جای بر انکیختی و بظاهر بوفاق درآمدی و در خفیه نقض عهد و میثاق کردی و بدواتی فرمودی

تانو کران ما را مقید گردانید و ندانستی که چا، نکبت خود بدست خود می کنی و بیای خود مرکه را استقبال می کنی (و ذلك هو الضلال البعيد) [۱]

بیت

وکل امرئ یأتی بما هو امله فاهل بمرووف واهل بمنکر

این بگفت و بفرمود تا منطاش را با جمیع نواب و نوکران مقبوض و مقید ساختند و در صحرای ملطیه نزول کرد و بدواتی قاصد دوانید که اگر منطاش را می خواهی نوکران ما را بروضی که رفته اند پیش مافرست و الا خیال او در خواب بینی و نام او در افسانه شنوی دواتی سپر و قاحت در روی کشید و پرده جلالت و قباح بر چهره بست و از فرستادن نوکران امتناع نمود و سلطان مراجعت کرد و منطاش را با جمیع نوکران مغلول و مکبول بسیواس آورد

خروج عساکر مصر و شام بر سیواس بزعامت یولبوغای ناصری و محاصره آن

و چون منطاش دونوبت این حرکت شنید کرده بود و عهد و سوگند شکسته و نفاق و شقاق بظهور رسانیده سلطان بیولبوغای ناصری که نائب حلب بود و سیه سالار جیوش مصر و شام رسول فرستاد و کیفیت حال اعلام داد و نمود که مهم ملطیه و تجشم ارسال عساکر بران ولایت در ضمن قضیه منطاش متمشی شد و فکری که در باره او در ضمیر داشتید بی اقدام و احتیاج شما میسر گشت

و بعد از مدتی رسول مراجعت نمود و گفت یلبوغا گفت شما غلام سلطان مصر را بچه علت گرفته اید و مال و منال و رجال و رجال او غارت کرده و باعث برین اقدام چه بود اکنون من می آمم تا منطاش را با سیواس بل تمام ممالک روم مستخلص سازم و بتدارک این استحقاق و استصغار قیام نمایم

و دران چند روز بالشکری جرار و عددی بی شمار توجه نمود و نزدیک رسید و پیش از اجتماع لشکر سلطان و ترتیب آلات و ادوات جنگ بنواحی سیواس درآمد

[۱] ایاصوفیه نسخه سنده بویله در دیگر ابی نسخه ده (ذلك هو الخسران المبین) یازیلیدر

و «امیر احمد» سابقاً و لاحقاً بیولوفا قاصدمی فرستاد و او را بر عزیمت سیواس ایلاع و ایزاع می کرد و تحریض و ترغیب می داد و می گفت هرگاه که شما لشکر بر سیواس کشید شهری و جندی مخالفت سلطان خواهند کردن و شهر شما سپردن و سلطان را باوجود شما قوت محافظت آن نخواهد بود

و همچنان «امیر مطهرتن» مکانیب می نوشت و وسواس سیواس دردماغ ایشان مخمر می ساخت و تضریب و ایقاع می کرد

و «جنید» از طرفی دیگر قصادمی دوانید و می گفت اگر شما بر سر سیواس روید و آن خطه شما را مسخر نشود سر من در میان باشد و خون خود بر شما حلال کردم و از ارباب شهر مفسدی چند از بقایای سیف همواره باد تحریک در آتش این فتنه می دمیدند و سنک تهییج بر ایشان آن زنایر می انداختند و بیولوفا مکانیب می نوشتند و او را بمناصبت و مخاصمت سلطان دعوت می کردند

و دیگر آنکه یلبوغای ناصری را با سلطان برقوق عداوتی در باطن مضمر بود و نکایتی در دل متمکن و با منطاش اتفاق داشت و بدین واسطه کرفتن منطاش بر مزاج او ثقیل آمد اما ظاهر حال را نمسک ساخت و با اجناد و اتباع سلطان برقوق گفت طریق حمیت و رجولیت آنست که بایکدیگر متفق شویم و منطاش را مستخلص ساخته ممالک روم مسخر کردانیم تا آن دیار در عداد ممالک سلطان ما منحصر شود و آن اقطار در سواد ولایات ما افزاید و این صورت بر سلطان برقوق عرضه داشت و طمع ملک روم در دل او راسخ گردانید و بدین مدهانت رخصت حاصل کرد و در خفیه با منطاش یکجهت بود و با سلطان برقوق مخالف و می خواست که بقوت اخلاصی که با سلطان برقوق اظهار می کرد منطاش را بدست آورد و مکنیت و شوکت حاصل کند آنگاه بر برقوق خروج کند و بقلع و استیصال او مشغول گردد تا بلشکر او او را شکسته باشد و بقوت او برو غالب گشته غرض آنکه باولی نعمت خود غدیری چنین بر کار نشاند و خیانتی ازین قبیل در دل داشت و با خواص و مقربان خود می گفت چون سیواس ما را مسخر شده باشد و منطاش با ما همداستان گشته جمعی را از چرکسان برقوق که با ما آمده اند بشمشیر بکندرانیم و اسب و سلاح و تجملات ایشان بستانیم و چون ما را این مکنیت حاصل شده باشد و این جمعیت میسر گشته تسخیر ملک مصر و تخلص آن دیار بر وجهی اچل و طریق اسهل میسر گردد و آن مشکل اسان گردد و آن عسیر تیسیر پذیرد و امثال این خیالات باطل می کرد و محالات بی حاصل

می گفت و از سر (لثالیعلم اهل الکتاب الا یقدرون علی شیء من فضل الله وان الفضل بیده یؤتیه من یشاء) [۱] غافل بود و از تبعات کبر و تهور بی شعور چنانکه شاعر گفت

بیت

الیه مفسدة للدين منقصة للعقل مجلبة للذم والسخط

و چون لشکر مصر و شام بر سیواس محیط شدند و از جوانب جنگ پیوستند سلطان مربوط الجاش بی فنور و استیحا ش بعضی متین و رای رزین جهت دفع دشمن از بیضه اسلام و حمایت دما و فروج خاص و عام کمر اجتهاد بر میان بست و از آفریدگار جلت قدرته که حافظ و حامی همه اوست و مصیر و مرجع جمله بدو استعانت خواست و از مطلع صبح با خوارچ شام جنگ پیوست و مبارزان دلیر و دل آوران صاحب شمشیر را که آواز کوس جنگ در گوش ایشان از نغمه جنگ لذیذتر بودی و جولان در عرصات بیکار از سمع بر الحان اوتار خوشتر نمودی از دو طرف ممینه و میسر به مقابله و مقاتله بیرون فرستاد

شعر

اذا دعیت نزال مشوا سراعاً الى الاقران وابتدروا الزالا
و یحقیقون اعماراً قصاراً و یعتقدون ارما طوالا
هم فحوا البلاد بباترات کائن علی اغررتها نمالا

و بر جوانب شهر مکافحه حرب می کردند و مبارزه مردم می انداختند و آن خوارچ را صید مغالب فنا و فریسه انیاب بلا و عنا می ساختند و آن روز تا شب برین منوال مصاولت و مجادلت نمودند و از طرفین خاکی بسیار مقتول و مجروح شد و شامیان را مجال نبود که کرد برج و باره آیند و چون در صدمه اولی این طامه کبری مشاهده کردند و در وهله نخستین این ممارست معاینه دیدند دم در پوست کشیدند و مستشعر و منزجر گشتند و هراس و احتراس عظیم بردل ایشان غالب شد و فکر سوء حال و خیت آمال خواطر

[۲] ایاصوفیه نسخه سنده (وهم بحسبون انهم بحسبون صنعا) یازیلیدر

ایشان کوفته گردانید و مسافت يك ميل از شهر باز پس نشستند و در احتیاط و احتراز تدنق و تأنق بلیغ نمودند

و روز دوم آن جرات نتوانستند کرد و آن هجوم نیارستند نمود و احجام بر اقدام راجح آمد و تخلف بر تقدم غالب و وسوسه استخلاص شهر در دماغ ایشان فتوری فاحش یافت و یأس کلی حاصل آمد

و سلطان منطاش را تشریفات ثمین و خلعت‌های کران مایه پوشانید و بصنوف اعزاز و توقیر مخصوص گردانید و با فوجی از ابطال بمحاربت بیرون فرستاد

و غلامان شام چون آن صورت مشاهده کردند يك يك می گریختند و بحضورت سلطان می آمدند و تشریف و نواخت می یافتند و لشکر شام چون در حمله اول مغلوب و منکوب شدند و دانستند که بجنک کاری پیش نمی رود و بطن و ضرب مرد این میدان و حریف این گردان نیستند دست در صنعت و حیل زدند و بتدبیر و ترتیب آلات فتح قلعه اشتغال نمودند و کالسپر ها و خرناسها را ست کردند

و چون این اسباب مهیاشد يك روز از جوانب روی بر شهر نهادند و جنگی عظیم پیوستند و حمله کران آوردند و خرناسها بر گردونها بسته بصوب قلعه آمدند و یکی را از آن حمله بیای دیوار رسانیدند

مردان کار و شیران کارزار از بالای قلعه سنک و تیر بر سر آن خرناس باران کردند و تکرار وار جلا آمد و جنادل بر شامیان فروریختند

و چون بر سر خرناس چوالمهای کا، محکم کرده بودند و اطراف [۱] آنرا در چرم خام گرفته صدمات سنک و سفال در آن اثر نمی کرد و آن ضربات نافع نمی آمد آنکاه هیمة بسیار بر سر آن چوالمها ریختند و آتش بر آن افشاندند تا در گرفت و خرناس و گردون بر هم سوخت و جمعی از سپاهیان ایشان که در و متواری بودند نیم سوخته خود را از خرناس زیر انداختند و مجروح و مقروح بمسکر گریختند و آن تدبیر نتیجه نداد و آن تصنیف سودمند نیفتاد

و روز دیگر حیل دیگر گونه انگیختند و آتی دیگر ترکیب کردند بروضی که چون خرناس بیای دیوار رسد زردبانی بیرون آید و بر دیوار قائم گردد تا بواسطت آن بر قلعه روند فی الجمله آتی برین هیأت مرکب کردند و چون بقلعه نزدیک آوردند کمان داران

[۱] ایضوفیه نسخه مندره (سطح) یازیدید

از بالای قلعه شهب سهام از منافذ شرفات روان کردند و قطره مثال تیر بر ایشان بیاریدند بروجهی که از ازدحام آن نور آفتاب منکسف شد و جهان بر چشم آن مخاذیل چون شب دیجور سیاه گشت و آخر الامر آن هم فائده نداد و عاجز و خا کسار باز گشتند (فما استطاعوا ان یظهروه و ما استطاعوا له بقا) و قرب پانصد مرد از ایشان مجروح شد و از آن حیلت هم خائب گشتند

و در آن اثنا از امرای الوس تصاد رسیدند و خبر دادند که لشکر مغول با احتشاد و اجتماع تمام متوجه شده اند و در مدد و معاونت سلطان و سربازی و جان سپاری کمر اجتهاد بر میان جان بسته

عسا کر شام را ازین معنی خوف و خور زیارت شد و حیرت و دهشت بیفزود و شامیان جمعی را با «ولد شهری» که نائب «دورکی» بود بتعرف حال ایشان فرستادند و چون بدیشان رسیدند میان فریقین حرب قائم شد و لشکر مغول فوجاً بمدفوج متعاقب یکدیگر می رسیدند تا چون انبوه شدند و غلبه فراهم آمدند عنان ریز کردند و لشکر شام را بشکستند و «ولد شهری» را بقتل آوردند

و ازین واقعه رعبی دیگر در دل ایشان افتاد و وهنی فاحش در حال راه یافت و هجوم لشکر سلطان بر ایشان از داخل و خارج و آوردن شیدخون و ربودن اسب و استر و سائر چهار پایان اضافه علت گشت تا از عدت و جوه توزع و تفزع بر ایشان محیط شد و تردد و تهدد در بطن ایشان راه یافت تا از احاطتی که بر جوانب شهر داشتند تنزل کردند و سلسله آن نطق هم متلاشی شد و بتخرق و تخرق مبدل گشت و بیک جای جمع شدند و اکثر اطراف شهر از محاصره مکشوف و خالی ماند

و چون «امیر احمد» بترخال آمد و «سلیمان بك» بمحدود نکیسار رسید جمعی از عسا کر سلطان که در اطراف منتشر بودند و احیاناً بر شامیان شیدخون می آوردند و مراکب ایشان می ربودند بمحافظت قلاع و بقاع خود مشغول شدند و از تشویش و تحریش شامیان ممنوع گشتند

و «جنید» بلشکر شام ملحق شد و ایشان را رهنمونی می کرد و فتنه و فساد می انگیزخت

و در آئین آن حالات «پسر علی بك» غلامی را بکمند از قلعه فرو گذاشت و پیش یلبوغا

فرستاد و اورا بجنگ و محاصره ترغیب داد و او در جواب گفت ما این سبی جهت امیر زاده شامی کنیم تا سیواس از برای او مستخلص گردانیم

و بعضی از مفسدان بدین سخن مغرور شدند و دل در کون ساختند

و چون شامیان را بجنگ و حیل کاری میسر نشد و مراد حاصل نکشت بر عادت قدیم خود روی بقطع آب آوردند چنانکه در کربلا با امیر المؤمنین حسین رضی الله عنه کردند و در حبس و منع آن اهتمام تمام نمودند و هر سبی که در حیز امکان بود بر کار نشانند و یک جرعه آب از شهر منقطع نتوانستند کرد چه جداول و انهار بسیار در شهر جاری بود و فضلا علی ذلک در شهر هر کجا نیم کز زمین حفر می کردند چشمه روان می شد و بدین علت از آب امنی تمام حاصل شد

و در اثنای آن لشکر مغول رسید و بر کنار «مورگوم» صفها بر کشیدند و سلطان

حرب را مهیاشد

لشکر شام دو گروه شدند فوجی بمحاصره شهر با ستاد و جوی بمقاومت مغول مشغول شدند و جماعتی که بمحاصره نام زد شدند مصریان بودند فی الجمله از جهات و جوانب حروب و ضروب متوالی شد و طعمان و ضراب قائم گشت و تیغ و سنان را بازار نیز افتاد و ترخ جان و نقد روان ارزان شد

شعر

يخوض غمار الموت منهم غطارف رزان لدى البيض الصوارم شجمان
بكل فتي صرخى الذؤابة بأسل على صفحته للنجاة عنوان
يجرر اذبال الدروع كآنه غداة الوغى صال تواريه غدران

و در غلوی آن دار و گیر از مغول قاصد رسید و گفت امرای مغول صواب چنان دیدند که فردا جنگ بزرگ پیوندند و هم در آن روز فوجی از مغول روی ببلشکر شام نهادند و جوی از شهر حمله بیرون بردند و بر مصریان زدند و ایشان را بشکستند و تا معسکر دوانیدند و آن روز شام هنگامه حرب کرم بود و علم طعن و ضرب قائم و بامداد لشکر مصر از موضع خود کوچ کرده در جنب یلبوغا نزول کردند و بلشکر شام ملحق شدند و طرفی دیگر از شهر کشاده شد

و لشکر مغول بر طرف شرقی سیواس فرور میخشدند تا بسطاطان پیوندند و لشکر شام را حال مخطط شد و دل بر هزیمت نهادند و قرار بر فرار دادند و در حقیقه آن حال «سیدی حسام» که بختیانت نفس از ابلیس سبق برده بود و حقوق ایادی سلطان بر ذمت او شهری تمام یافته پیش مغول بود از آنجا که عقل ناقص و فکر سقیم اوست بکثرت وعدت شامیان مغرور و مسرور شد و از لطائف عنایات ازلی و صنایع توفیقات غیبی غافل و بی شعور و خیال بست که نصرت ایشان را خواهد بود با سر مکر و شعبده رفت و آوازه در انداخت که توشیالان مغول با شامیان اتفاق کرده اند و یک جهت شده و بدیشان پیوسته

عامه لشکر مغول چون این ارجوفه بشنیدند باز گشتند و روی بمساکن و اماکن خود نهادند و توشیالان چون از حشم و تبع خود مفرد ماندند بضرورت در عقب ایشان رفتند و در نواحی سیواس از لشکر مغول دیار نماند

شامیان چون این حال مشاهده کردند رمقی در تن ایشان آمد و دلیر و چیره گشتند و طبلها فرو کوفتند و شادیاها کردند و بدروازه قیصریه آمدند و غریب و غریب بر آسمان رسانیدند سلطان چون ازان حال استفسار فرمود تقریر کردند که در میان شامیان آوازه چنانست که والی قیصریه «امیر شیخ مؤید» را گرفته اند و در اثنای آن خبر رسید که قلاعی را که پیش ازان حادثه از «امیر احمد» بجنگ مستخلص شده بود کو توالان همگی بدو سپردند و در حدود یک ساعت چندین اوضاع نامالایم و احوال نامناسب واقع شد

و سلطان از غایت تمکن مزاج و استقامت حال یک ذره از وضعی که داشت متغیر نشد و کار با کار ساز گذاشت و گفت

بیت

نفس المحب علی الآلام صابرة لعل مسقمها يوما یداوها

و روی برؤس اجناد و کبار انجاد خود آورد و گفت پوشیده نیست که امروز ملک و ولایت و صامت و ناطق مامن محصر درین سیواس است و غیر ازین جای دیگر در تصرف مانیست اکنون دست از بیرون بشوید و قلق و ضجرت بخاطر خود راه مدهید و بر قدم توکل راسخ و راسی باشید و هر یک جهت نفس و اهل و عیال خود بکوشید و فرج قریب و کشف غمت را مترصد و مترقب باشید تا بمدد الهی باین طائفه که قصد جان و مال ما کرده اند

بکوشیم وجه المستطیع مبذول داریم و تا حدود زمستان سعی و اجتهاد نماییم تا چون لشکر
سرما هجوم کند ایشان از سر ما برونند و آنچه محکوم قضا و قدر باشد قائم گردد

بیت

اذا تضایق امر فانظر فرجاً فاصعب الامر ادناه الى الفرج

و برین عزیمت پای بیفشرد و یک جهت شد تا خبر رسید که «امیر شیخ مؤید» به سلامت در
قیصریه متمکن است و خبر گرفتاری او دروغ
شامیان چون بجنک و جدل و مکر و حیل کاری پیش نتوانستند برد و هر تیر تدبیر که
در جعبه تزویر داشتند بینداختند یکی بر هدف مقصود و نشانه غرض نیامد عاجز و متحیر
گشتند و منکوب و مخدول فرو ماندند

بیت

خشموا لصواتك التي هي عندهم كالموت باقى ليس فيه عار

و بتحقیق دانستند که تسخیر سیواس متعذر بل در حین امتناع و استحالتست و بکلی خاطر
از حصول این مرام برداشتند پس بروفق (هدنة علی دخن) اساس صالح انداختند
و بمکالت و مسالمت درآمدند و معتمدی بحضرت سلطان فرستادند و گفتند «منطاش» را
بما سپار تا از سر سیواس برخیزیم

مصراع

هيات تضرب في حديد بارد

سلطان گفت آن روز که «منطاش» بسبب خلاف سو کند و نقض عهد در بند و زندان
من گرفتار بود و در قید اسار خاکسار و من او را بشامی سپردم قبول نکردید و ابا و امتناع
نمودید امروز که او را از قید بیرون آوردم و بدرجۀ علیا و مرتبۀ والا اختصاص دادم سپردن
او چگونه صورت بندد و این امری محال و صورتی ناممکن است

و بعد از مراسلات و مفاوضات بسیار قرار بر آن شد که بمصالحت باز گردند و صالح

مقید بتسلیم منطاش نباشد و بعد از آن ا کر برضا و رغبت خود خواهد که پیش ایشان رود
از طرف سلطان منی نرود و او را بحال خود بگذارد و بگذرند

و برین قرار شیخ الاسلام علامه والدین « شیخ یار علی » فاضلت بر کاه را بیرون
فرستاد تا شرط معاهدت و مباحثت بجای آورد و بر موجب مقرر با امرای شام سو کند دهد
و عقد عهد منعقد گرداند

و در آن اثنا عرض شد داشتند که شخصی حموی خود را از قلعه زیر انداخته پیش شامیان
رفت و صورتی چند تقریر کرد و فسادى چند انگیخت
فی الجمله شیخ بمد ازادای رسالت بحضرت آمد و گفت بعد از مفاوضه و مکالماتی چند
بسو کند رضادادند و خواستند که قضیه باتمام رسانند که یکی از امرای مصر درآمد و در کوش
یلبوغا سخفی گفت آنکه یلبوغا گفت مارا چه لازم که جهت منطاش سو کند خوریم و این
همه تردد کشیم ا کر او را می سپارید مقصود حاصل و الاسیواس با او و هر چه دروست از آن
ماست و ما را تعجیلی نیست

پس شیخ گفت مرا در خاطر می آید که علت امتناع ایشان از سو کند و تنزل از شرط
و قول تضریب و افساد حموی بوده که گریخته پیش ایشان رفت و خیالی چند در دماغ ایشان
نهاد و غالب ظن آنست که فردا بدروازه سوباشی خواهند آمد و آسیابی را که آنجا است خراب
خواهند کرد و باز در قطع آب اجتهاد خواهند نمود

سلطان در حفظ و احتیاط برج و باره و استحفاظ منافذ و مسارب آن اهتمام بلیغ فرمود
و بنفس خود سوار شده کرد شهر برآمد و چون بدروازه ارزنجان رسید جمعی را از اهل شهر
مسلح دید و از خواص و معتمدان کسی با ایشان نیافت «امیرزاده عبدالله» را که حراست
آن دروازه در عهده او بود پیش خواند و گفت ما ترا بدین دروازه مؤکل گذاشتیم و در حفظ
و حمایت آن اعتماد کلی بر کفایت تو کردیم و تو جایی چنان را از نوکران خالی گذاشتی و بر شهریان
و ثوق نمودی و این معنی از تحفظ و تیقظ تو بدیع نمود و از کیاست و فراست تو غریب و عجیب
و روز دوم شامیان مکمل شدند و صفها بیاراستند و بدروازه سوباشی آمدند و پیاده
شدند و با سیاب رسیدند

سلطان فوجی را از جوانان جان باز و مفردان سرافراز که تیغ بمیغ می رسانیدند و تیر از سپر
آفتاب می گذرانیدند بفرمود تا بیرون رفتند و با شامیان جنک پیوستند و بضرب شمشیر
دوداز دماغ ایشان برآوردند و سیلاب خون از اوداج ایشان روان گردانیدند و همه را

خسته و شکسته از جای برکنند و بسیاری را ازیشان گرفتار ساختند و اسب و سلاح بستند
و مطرود و مردود بمسگر دوانیدند

بیت

فجذل و مرمل و موسد و مضغ و مضرع و مخضب

غدر کردن اهالی شهر و آوردن شامیان را در سیواس و اخراج
و ازعاج ایشان از شهر

و صورت این حال چنان بود که روزی « مظفر » بکوش « فریدون » سخنی گفت
و او ازان سخن متغیر گشت و بز خاست و روان شد
سلطان « حاجی سعید » را فرستاد و از فریدون حقیقت حال استفسار فرمود
بعد از زمانی آمد و گفت سوار می باید شد
سلطان پرسید که حال چیست
گفت خیر باشد

سلطان بر چارطاق رفت و بطرف شامیان نظر کرد و دید که بیکبار متوجه دروازه
ارزنجان شده اند از یکی پرسید که اینها را چه حالتست که جمله بران طرف ریختند
گفت مگر لشکر ما را شکسته اند و در شهر محالی یافته
سلطان از قلعه فرو آمد تا سوار شود که « مظفر » حاضر شد و گفت شهریان غدر کردند
و دروازه ارزنجان شکسته شامیان را در شهر آورده اند
سلطان ترکش بریست و سپر حمایل کرد
« مظفر » گفت جوشن می باید پوشید
سلطان گفت مادل برهلاک نهاده ایم و تن بقضاداده و چنین کس بجوشن محتاج
نباشد و سوار شد و گفت

شعر

سأطلب العزولو و فرقت علی حواشیه عوالی الرماح
بضربة رعلاء او طعنة تخاوصت منها عیون الجراح

و از جمله نوکران چهل تن که تیغ را کردن نهاده بودند و مراک را میان بسته با سلطان
اتفاق کردند و سائر سپاهیان که از مقابل می رسیدند از غایت خوف و خشیت می گریختند
و در کوشها پنهان می شدند

سلطان چون بدروازه ارزنجان رسید جمعی را از شامیان دید که در شهر آمده بودند علی الفور
چون سیف قاطع و شهاب ساطع بر آن مخاذیل حمله برد و بصولت حیدری آن خوارچ را برهم
شکست و بزخم تیغ خون آشام دمار از مدایر شام برآورد و همکنان را درهم شکسته
چون بت از کعبه و سک از مسجد و شیطان از بهشت مخدول و مدحور و منکوب و مقهور
از دروازه بیرون ریخت و بقایای ایشان که از ضیق مجال و تعذر نخرج راه بیرون شدن یافتند
جمله را بدم تیغ آتش بار بدار البوار فرستاد تا بموعده (ذوقوا عذاب النار) واصل شدند

بیت

قد جاء نصر الله و الفتح الذی یزهی بکتابه وصفه الاقلام

و هر کرا دیده انصاف از سبیل ظلمت سلیم باشد و کوش هوش از صمم غباوت و شقاوت
صحیح داند که لشکری که مدتی مدید در محاصره شهری جانها باخته باشند و تدبیرات انکیخته
و بهیچ طریق دران مجال و مدخل نیافته و ناگاه از درون غدیری کتند و ایشان را مجال
مداخلت دهند و ایشان در شهر آیند چه مایه نجات و شجاعت و حمیت و حماسه باید
تا شخصی بمقدار چهل کس برایشان حمله برد و مجموع را از شهر بیرون اندازد تا بمیان
آن دست برد خان و مان وزن و فرزند چندین هزار مؤمن و مسلمان از قید اسر و نهب
خلاص یابند و شهری از غائله شر و فساد چندین مفسد ایمن گردد

شعر

حمی بیضة الاسلام فارتد خاسئا من الکفر طرف کان و هو طموح
و اطلع شمس العدل من افق الهدی و للعدل من بعد الخفاء وضوح

و سلطان منصور و مسرور کرد شهر می گشت و مردم را استمالت می داد و همکنان
بر سلطان آفرین می کردند و دعا و ثنای خواندند و بدلی مسرور و بزبانی شکور می گفتند

بیت

چنین کنند بزرگان چو کرد باید کار چنین نماید شمشیر خسروان آثار

و بعضی از مفسدان شهر که بران حرکت اقدام نموده بودند خود را باشامیان از شهر بیرون انداختند و باقی گرفتار شدند و سلطان بعد از ثبوت غدر و وضوح مکر ایشان را بجزا و سزا رسانید و شامیان از بیرون مشاهده می کردند و می دیدند که بر هر دروازه جمعی را از مفسدان بحلق آویخته اند

و از آن سیاست هولی و هیتی در دل ایشان نشست و از آن حال بر قوت نفس و حسن تدبیر سلطان استدلال کردند و بکلی طمع از استیلاص شهر منقطع گردانیدند و آن خیال از دماغ ایشان زائل گشت و بفضل آفریدگار سلطان را تمکین و استقامت کلی بحصول پیوست و کسانی را که اقوات و ذخائر و ماده معاش بنفاد رسیده بود از متروکات و مخلفات مفسدان شهر قوت و قوت کلی حاصل شد و ارتعاش و ارتعاش تمام بحال راه یافت و عجب تر این که اکثر اهل غدر طایفه بودند که در ایام دوات سلطان اسمی و رسمی پیدا کرده بودند و در عهد سلطنت او از حضیض خمول بذروه شهرت و وجاهت رسیده و در وقتی چنان غدري چنین انگیختند که متضمن سفاک دما و خرابی خاندان ایشان و چندین خلایق بود تا لاجرم خداوند تبارک و تعالی ثمره نیت ایشان بدیشان چشاند و جزای سوء افعال و قبح اعمال ایشان بدیشان رسانید و مجموع را در ورطه هلاک و دمار گرفتار گردانید و عبرت دیگر غداران و بد کرداران ساخت (هل یجزون الا ما كانوا یعملون)

مصراع

ان من كان مسبيا لحق ان يساء

و لشکر شام روزی چند مکث کردند و چون از جمیع جهات نومید گشتند خواستند که رفع خجالتی کنند و دفع دهشت را سببی انگیزند دیگر بار صبح آغاز نهادند و سخن از موافقت و مصادقت راندند و مطالب «منطاش» و قصه او فراموش کردند

امرای مغول که سلطان را در وهله چنان فرو گذاشته بودند و بخیل و حشم خود رفته چون بران حال وقوف یافتند روی بحضرت نهادند

و در اثنای آن حال لشکر شام کوچ کردند و خائب و خاسر روی بدیار خود آوردند

امرای مغول چون حال چنان دیدند خواستند که حمله برند و دست نهب و غارت در ایشان نهند و از اموال و تجمعات ایشان غنیمی حاصل کنند

سلطان چون صلح را اجابت کرده بود و بدان رضا داده رخصت نمی داد که مغول برایشان هجوم کند و نکستی رساند تا شامیان از آب سیواس عبور کرده فرو آمدند

و چون کوشش و استقلال سلطان بعین یقین مشاهده کرده بودند و بحق یقین دانسته و فتور و قصور خود شناخته از انجاهم کوچ کردند

و لشکر مغول از فرط حرص و شری که در جبات ایشان مقطور است در قفای ایشان افتادند

و «منطاش» نیز بسبب عداوتی که باشامیان داشت در عقب ایشان روانه شد و لشکر مغول را برایشان کاشت و آوازه انداخت که سلطان بتبع و تعرض شامیان رخصت داد و بر اخبارات ایشان زدند و جمعی را پیاده کردند

و بدین قدر مجال غرور و جرئت مغول زیادت شد و سلطان بقرائن حال می دانست که لشکر شام برایشان عطفه خواهند کرد چه لشکر مغول اندک بودند و از طوائف مختلفه فراهم آمده مردم سواران می توانید و از تعرض شامیان منع می فرمود تا کسر ناموسی واقع نشود و عاقبت بنفس خود سوار شد و بادویست نفر مرده که حاضر بودند متوجه شد و چون بگریوه رسید فوجی از نوکران دید که بتعجیل می آمدند

کیفیت حال پرسید

گفتند «منطاش» بر لشکر شام تاخت و ایشان بیک بار باز گشتند و منطاش را بشکستند و لشکر مانیز بسبب او منهزم شدند و چون بسطان رسیدند مجال توقف نداشتند و از آب عبور کردند

سلطان با آن مقدار لشکر که داشت باشامیان جنگ پیوست و مقاومت کنان باز گشت تا بکنار شهر رسید و نوکران و لشکریان را بمأمن رسانید

مراجعت شامیان بدیار خود و ظهور عداوت میان برقوق و امرای شام
و گرفتار شدن او در دست ایشان

سلطان در شهر آمد و برقرار سپاهیان را بر بالای قلعه فرستاد تا هر يك بر جای خود
بایستادند و مشاعل بر کردند و بامداد لشکر شام بصحرای « جگنم » نزول کردند
و چون دیدند که سلطان با تمام عساکر مرتب در شهر آمد و بسیاری کوسقند در شهر آوردند
و ماده قوت حاصل شد خیال سیواس بکلی از سر نهادند و کوچ کرده روی بشام آوردند
و هاتف غیب این بیت بزبان حال انشاد می کرد

بیت

دارات الافلاك بالفوز لكم و غلی رأس العدو الدائرة

و دران ایام دوسخن که از قبیل کرامات و الهامات بود از مولانا پاشا دامت برکته
صادر شد و خاص و عام خلایق صدق آن مشاهده کردند یکی آنک روزی بطرف شامیان
نظر کرد و گفت ایشان در شهر می آیند و چنان شد که گفته بود و دیگر آنک گفته بود
چهل روز محاصره خواهد بود

و روز چهلم اگر چه کوچ کرده بودند اما بسبب آنکه لشکر مغول تنگ در آمده بودند
شامیان از پیش دروازهها برخاستند و بیک جای مجتمع شدند و از دیگر دروازهها که محاذی
ایشان نبود مردم در شهر می آمدند و می رفتند همان حکم کوچ داشت

و دران واقعه صورتی که بر غرائب حالات و عجایب مقامات ازان استدلال توان کرد
از سلطان بظهور پیوست و آن چنان بود که در ایام محاصره جوانان بهادر از دروازه های بیرون
می رفتند و کلهای کوسقند و اسب و استر و اشتر در قلعه می آوردند

و سلطان بامیر احمد مکتوبی نوشته بود و ذکر کرده که لشکر شام سخت سست و قوی ضعیف
و نیک بد حال شده اند و ما را بفضل پروردگار قوت دران مرتبه که از اطراف برایشان هجوم
می کنیم و مال و غنیمت از ایشان می رباییم و نوکران ایشانرا دستگیری می سازیم می باید که
شما نیز ازان طرف در آیدید و دست بردی بنمایید

آن سست قدم بی حمت مکتوب را پیش شامیان فرستاد و یلبوغا در ظهر آن کلماتی چند

نوشت و پیش سلطان فرستاد و در طی آن ذکر کرد که تاسیواس مسخر نکنیم از اینجا حرکت
نخواهم کرد

سلطان در جواب نوشت که شما با سلطان برقوق عداوت دارید و یقین است که آخر
بشمشیر او هلاک خواهید شد چه کفران ولی نعمت عاقبتی ذمیم و خاتمی و خیم دارد پس
مادام که اینجا بید چند روزه حیات را غنیمت دانید چه عمر شما بیش ازین نخواهد بود زیرا که
چون بحلب روید کین و کدورتی که پنهان می دارید آنجا ظهور خواهد یافت و تیغ در میان
شما خواهد افتاد و همکنان بقمع و قلع خود مشغول خواهید شد و این

مصراع

آنرا که براندازند باماش در اندازند

صادق خواهد شد

و قضیه ایشان بعینا و میثاقا همچنان واقع شد که بر لفظ و حی آثار سلطان گذشت بی
زیادت و نقصان

و صورت آن واقعه چنان بود که چون ایشان بحلب رسیدند لشکر مصر متوجه
دمشق شدند و پیش ازان « یونس دواتی » صورتی چند از خبث باطن و عدوات
کامن که از یلبوغای ناصری بسمع و قیاس احساس کرده بود برقوق اعلام داد و از جمله آن
که دونوبت مجالی اتفاق افتاده بود و فرصتی روی نموده که منطاش بدست برقوق گرفتار شود
و یلبوغا مانع و عائق آمده و در ابطال آن سعی نموده و آن فرصت فوت شده

و یلبوغا بسبب آنکه رمزی از غمز دواتی معلوم کرده بود و از برقوق متوهم گشته
در شهر نمی آمد و ازان خائف که امر او هجوم کنند و او را گرفتار سازند و بدین
سبب در جمع نوکرو ترتیب لشکر استقصای نمود و احداث متجند را از عرب و ترک
دعوت می کرد و لشکری بیش ازان که معهود نائب حلب باشد بر خود جمع کرده بود
و پای از حد و اندازه بیرون نهاده و حیثیت غلامی را از چاشنی کیران خود بعلت آنکه برقوق
او را فرموده باشد که او را زهر دهد بقتل آورده و با « سولی بن دلقادر » که از قدیم الایام
دشمن مصر و شام بود اتفاق کرده و بمهود و موافق ا کیده مستحکم گردانیده آنگاه

در خفیه پیش سلطان قاصد فرستاد و منطاش را که بطرف اماسیه گریخته بود و حقوق ممالحت و مصادقت بر باد داده التماس کرد

سلطان مبدول داشت و مثال داد که هیچ آفریده مانع و منازع نشود تا بشام رود و یلبوغا در آن ایام حاجب مصر را علی ملا^۱ من الناس بقتل آورده بود
فی الجمله منطاش یلبوغا ملحق شد و با اشتراك یکدیگر « حص » و « حما »
و « دمشق » مسخر کردند و متوجه « مصر » گشتند

و در آن اثنا « یونس دواتی » را کشته سراویش « یلبوغا » آوردند و قضیه بدان
انجامید که مصر بگرفتند و « برقوق » را مأخوذ و مقبوض ساخته در قلعه « کرک »
محبوس گردانیدند و او بحکم تسلط وقت و تحکم زمان در آن عار و خلافت آن صغار
و شارتین درداد و در شدت آن شرق و حرق دندان بیفشرد و گفت

شعر

بمن یتق الانسان فیما ینوبه ومن این للحر الکرم صحاب
وقد صار هذا الناس الاقلهم ذایا علی اجسادهن ثیاب
الی الله اشکو اتی بمنازل تحکم فی آسادهن کلاب

فارسیه

مسالها خاطر مرا ز نشاط هیچ پروای قیل و قال نبود
ماه طبعم غم خسوف نداشت مهر عیش مرا زوال نبود
چرخ می خواست تا کند ضرری لیکنش مکنت و مجال نبود
آخر الامر آج خواست بکرد بطریقی که در خیال نبود

و در آن فترت بعضی ازان طائفه که بجنک سیواس آمده بودند بفنا رسیدند

و یلبوغا مملکت مصر فرو گرفت و منطاش از متابعت یلبوغا استنکاف نمود و بعزت و تمارض
خود را صاحب فراش ساخت و امرای یلبوغا بعیادت او رفتند و او همه را گرفته مقید گردانید
و لشکر کشیده تحت قلعه مصر رفت و جنگی پیوست و اتباع و اشباع برقوق از هر طرف بدو

پیوستند و بطاعت و تبعیت او گریستند و او امر و نواهی او را انقیاد نمودند و یلبوغای ناصری را
که بدعوی (لمن الملك) بیرون آمده بود و بدبده (من اشد منا قوة) در جهان انداخته
در غل حصار و ذل اسار کشید و مغلول و مسلسل با سکنندریه فرستاد و کسانی را که بدو منسوب
و معروف بودند مجموع بقتل آورد و فوجی دیگر ازان جمله که بقصد سیواس آمده بودند
در آن واقعه کشته شدند

و صاحب قلعه « کرک » که کاشته یلبوغا بود چون آن قضایا مشاهده کرد سوابق
حقوق نعمت کریبان او گرفت و رقت خدمت و عبودیت بردل او مستولی شد و از سر
ارادت تمام پای برقوق بوسه داد و او را از حبس بیرون آورد و با معدودی چند بولایت
« خوران » آمد و اتباع و غلامان او که در اقصای بلاد و دیار خفی و متواری بودند چون
بران حال اطلاع یافتند بروجع شدند و ازان اجتماع نظامی بحال اورا یافت و « نائب حلب »
بذریعه سابقه که با او داشت رسل و رسایل آغاز نهاد و سلسله و فاق می جنبانید

و لشکر « طرابلس » [۱] بمعارضه برقوق بیرون آمدند و او پای بیفشرد و بقدمی
راستخ و عزیمتی ثابت در مقابله ایشان با ستاد و جنگ کرد و ایشان را بشکست و از خیول
و مراکب و اسلحه و امتعه ایشان غنیمتی شامل بدست آورد و قوت و مکنت وافر بحصول
پیوست و ازانجا متوجه دمشق شد

لشکر دمشق بمحاربت و مناصبت او بیرون آمدند و ایشان را نیز
بشکست و منهزم گردانید و بر جوانب شهر نزول کرد و غارت عام فرمود و نائب حلب
با اجناد و اتباع خود بدو ملحق شد و برقوق را بعد از یأس بآس تمام حاصل گشت و پس از خبیث
هیبت عظیم روی نمود و راست گفته اند که

شعر

ان عضك الدهر فانظر فرجاً فانه نازل بمنظره
او مسك الدهر و ابتليت به فاصبر فان الرخاء فی اثره [۲]

و چون این اخبار بمنطاش رسید از مصر لشکر مرتب ساخت و باتفاق خلیفه و سلطان

[۱] ایاصوفیه نسخه سنده (طرابلس) شکننده یازمشدر

[۲] ایاصوفیه ایله اسمد افندی نسخه لرنده (الرخاء) یرنده جیم ایله (الرخاء) دوشمشدر

که از اولاده ملك ناصر اجلاس کرده بود بر سر برقوق آمد و صفها بر کشیدند و میمنه و میسره
بیاراستند

و چون دو بحر مواج و دوا بر نجاج در یکدیگر افتادند و بنوك نصول و حراب انابیب
رقاب از هم جدا می کردند و محدود اسباب عقود اوصال و اعطاف از یکدیگر فرو می
کشادند تا از سیلاب خون کوه و هامون دریا شد و از اشباح کشته دشت و بیابان بسته گشت

شعر

تمشی الجیاد من القتلی علی جبل ومن دملهم یدحضن فی الوحل
ومن جاجهم یصعدن فی نشز ومن ذوائهم یقمصن فی شغل

و عاقبت شامت کفران حقوق و وخامت عصیان و عقود در منطاش گرفت و رایات
نخوت و اعلام سطوت او بدبور ادبار و اعصار خسار نکون سار گشت و سلك انتظام
او بنکباء انفصام مشتت شد و منهزم بامعدودی چند بدمشق تحصن نمود و خلیفه و سلطان را
دستگیر کردند

و بر قوق مجتمع الشمل و منتظم الحال بمصر رفت
و فوجی دیگر از ان طائفه که بجنك سیواس آمده بودند در ان معرکه فرو رفتند و بدار
البوار پیوستند (جزاء بما کانوا یعملون)

و یکی از عجایب قدرت کردگار و غرایب مشیت آفریدگار عز شانه و عم احسانه
آن بود که پادشاهی صاحب شوکت را که ملك مصر درنکین فرمان و ربه اطاعت و اذعان
او آورده بود بتندباد نکال و وبال از تخت سلطنت در خاک مذات و مسکنت نکوسار
گردانید و در معاک مهانت و متریت خاکسار ساخت و باز بدست عنایت و هدایت بر سریر
کرامت و زعامت رسانید و بخلعت رتبت و منزلت بناخت تا مدعیان غافل و متکبران
بی حاصل را معلوم شود که حکم حکم اوست و اقبال و ادبار از لطف و عنف او (سبحانه
بله مافی السموات و الارض کل له قانتون)

و چون برقوق باردوم بر مملکت مصر استیلا یافت و بر بساط سعادت متمکن گشت
«یلبوغا» را از حبس اسکندریه بیرون آورد و از سر گذشته در گذشته و او را نوازش
کرد و تقویت و تمشیت ارزانی داشت و بالشکری جرار بر «منطاش» گشت

و چون او محدود دمشق رسید منطاش دمشق رها کرد و باقی چند از خواص خود
بخشم ترکان پیوست

و «یلبوغا» دمشق بگرفت و بسیاری را از نوکران منطاش بقتل آورد و گروهی
دیگر از غرمای سیواس در ان غوغا نیست شدند

و «منطاش» جمعی را از لشکر ترا که و غیر هم برخود جمع آورد و بر سر «عتاب»
رفت و شهر و ولایت غارت کرد آنگاه بحلب آمد و لشکری بمحاصره آن بازداشت و با
سپاهی انبوه بدمشق رفت و بایلبوغا حرب پیوست

«یلبوغا» عنان کشیده می داشت و با او تعلی می کرد و مجاراتی علی الرسم می نمود
و غنی خواست که منطاش بکلی مستأصل شود چه می دانست که استیصال منطاش مستلزم
نکبت و فلاکت او خواهد بود

«برقوق» چون ازین معنی خبر یافت متوجه دمشق شد و منطاش هزیمت کرده
باعراب متصل گشت

برقوق بحلب آمد و «سولی» پسر خود را با برادران بیرون فرستاد و امان خواست
برقوق او را زنهار داد و در حلب رفت و بقایای دشمنان سیواس در ان آشوب سپری
گشتند و روی زمین از ادناس آن انجاس پاک شد

و بعد از مدتی اعراب مهتا منطاش را گرفته برقوق سپردند تا بقیع انتقام او بعباد
عظیم و عقاب الیم کشته شد و جواب مکتوبی که سلطان بشامیان نوشته بود که همکنان
بردست یکدیگر بقنا خواهند رسید برین اسلوب که ذکر رفت بوقوع پیوست و بحقیقت
آن الهامی بود الهی و واردی قدسی که بر دل حقایق نمای سلطان فائز شد و بر زبان دقایق
کشای او جاری گشت و الله الملهم بالصواب و الیه المتاب

اکنون چشم بصیرت باید کشاد و سرحق را در وجود بندگان او مشاهده کرد و از
الطاف و اعطاف او ناامید نکشت چه لطفی که درباره بنده بیچاره می فرماید و کرمی که
شامل حال اومی گرداند مبنی بر اعمال متقدمه و خیرات سابقه نیست تا جزای آن تواند بود
بل که احسان و امتنان او در عاجل و آجل محض هدایت و عین عنایت است که بندگان
خود را از خزانه (الله لطیف بعباده) کرامت می فرماید و این معنی که شخصی را عامل اعمال
صالحه می گرداند و فاعل طاعات و عبادات می سازد فضل و ذممتی دیگر است

و بیاید دانست که خیرات و سعادات دنیوی و اخروی که حضرت ربوبیت تعالی جده بر بندگان خود صالحاً کان او طالحاً افاضت می فرماید و شرفی که ارزانی می دارد معالی بعلقی و غرضی نیست بل عین رفق و کرم و فضل و نعم است و جمعی که آن سعادات را جزای طاعات و پاداش خیرات و حسنات خود می پندارند و بعمل واهی و سعی بی حاصل خود مغرور و مسرور می باشند در ظلمت جهالت و تبه غوایت و ضلالت اند چه حضرت عزت عم نواله از طاعات ابرار و معاصی اشرار مستغنی و منزّه است نه ملک سرمد او از طاعات بیفزاید و نه ذات صمد او از معصیت بفرساید (فان الله غنی عن العالمین) [۱]

و برهان این دعوی و تبیان این معنی آنست که مثلاً بنده پیش از وجدان وجود و وصول بحیات بطاعتی و عبادتی موصوف نبود تا کویم بمکافات آن عمل صالح این سعادت یافت و از چندین مخلوقات بکرامت نطق و منزلت تمیز و دیگر نعمتهای ظاهر و باطن ممتاز و مستثنی گشت چنانچه بده صد هزار سال طاعت کند و عرصه زمین بر کوع و سجود بپیاید و زجل تسبیح و تهلیل باوج قبه خضرا رساند در موازات یک نعمت از مشاعر خمسة نشیند و در محاذات یک قوت از قوتهای روحانی نیفتد که بی تقدّم خدمتی و سابقه عبودیتی فیاض مطلق و وهاب بی علت او را کرامت کرد و بوساطت آن بر سایر کائنات عزت و اولویت بخشید تا بنعم باقی و سعادت ابدی چه رسد (ذلك الفضل من الله و کفی بالله علماً) و اگر چه بضاعت طاعت مخلوق در جنب صنایع خالق وجودی ندارد و در شماری نیاید اما شکر این ایادی جسام و مواهب عظام را بهر حال بنده را وظیفه طاعت و عبودیت و توکل بحضرت ربوبیتست که (ان احسنتم احسنتم لانفسکم و ان اساتم فلهما)

اکنون با سر سخن رویم و کویم چون عسا کر مصر و شام از در سیواس برخاستند و بممالک خود مراجعت نمودند « جنید » و دیگر مفسدان که با شامیان متفق شده و بر قوت و شوکت ایشان استظهار نموده بودند چون فرار و انکسار ایشان و فتح و ظفر سلطان مشاهده کردند و غیرت الهی آن آرزو در دل ایشان شکست و آن نوش در کام ایشان نیش گردانید هر یک مخدول و مجبول بمقام و مسکن خود رفتند و کور و کبود سردر جیب حیرت و حسرت کشیدند و دانستند که در خیل شام سواری و نقد ایشان را عیاری نبود و سعادت بتوفیق و هاب است نه بتلقیق اتباع و احزاب و دولت بغایت و هدایت اوست نه بتدبیر و کفایت ما

[۱] ایاصوفیه نسخه سنده (سبحانه و تعالی عما یقولون علوا کبیرا) یازم شد

بیت

و ما کل طلاب من الناس بالغ ولا کل سیار الى المجد واصل

و از جمله « امیر احمد » بمذق و ملق درآمد و رسل و رسائل آغاز نهاد و اعتذار و استغفار نمود و از حرکات گذشته استعفا کرد و گفت

شعر

هل الیوم ان اطنبت فی القول نافع لیدک و هل لی من ضمیرک شافع
و هل انا ان عفرت خدی لعثرة مقال و هل عهد الرضا منک راجع
فان کان لی عذر یصح قبلته و ان ضاق عنی العذر فالعفو واسع

عداوت امیر مطهرتن با ترا که اق قینلو و التجای ایشان بحضرت سلطان

و غدر احمد یک

و دران ایام « امیر مطهرتن » قصد ترا که « اق قویلو » کرد و بمات آنک امیر ایشان « قتلویک » وفات یافته بود بر ایشان هجوم کرد و مال و مواشی و صامت و ناطق ایشان بغارت برد و نقض عهد و سوگند کرد

و ترا که چون آن تغلب ازودیدند چون زنایر بجوشیدند و در عقب او رسیدند و جنگی عظیم کردند و او را مجروح و منهزم گردانیدند و شکستی قوی بدو رسانیدند و چون اتراک از بیلاق نزول کردند « امیر مطهرتن » جهت انتقام ایشان و جبر آن کسر لشکر ساخت و بر سر ایشان تاخت و چون بدیشان رسید بجنک اقدام نیارست نمود و « امیر یلمان » را بتوسط در میان انداخت و صلح خواست

ترا که چون فتور عزم و قصور همت او دریافتند بمصانعت و مدهانت او را خواب خرگوش دادند و پنبه در گوش نهادند و بفراغت خاطر لشکر جمع می کردند و مستعد کار می شدند تا چون مکمل و مرتب شدند و سپاهی کران فراهم آوردند بر سر او تاختند و او را شکسته و منهزم در مضارب آجام و منافذ غیاض و آکام متفرق گردانیدند

واو جهت سد آن خلت و برد آن غلت بد. « قرا محمد » ملتجی شد چه میان طائفتین عداوت قدیم قائم بود و معاونت و مناہضت او استظهار جست و هر دو بمظاہرت یکدیگر بر سر « آق قینلو » رفتند و ایشان را در معقلی تنگ و مضیق صعب حصار دادند و مدتی بین الفریقین جنگ قائم بود تا بسبب تمادی ایام انحصار و نفاد مواد زاد قوت ایشان ساقط شد و انکسار مفرط بحال ایشان متطرق گشت

و چون ازان ورطه خلاص یافتند التجا بحضرت سلطان بردند و بفترک عنایت و حمایت او تمسک نمودند

وسلطان بر مقتضای شیمه خوب و شیوه مرغوب خود در محافطت و مراقبت ایشان غایت جهد مبذول فرمود و نهایت اصطناع ارزانی داشت و همکنان را بصنوف نوازش و ترحیب و تقرب مخصوص گردانید و مراسم انزال و اقامت فراخور نام و ناموس پادشاهانه بتقدیم رسانید و در جبر کسر و جمع شمل ایشان ابواب خیرات و مبرات کشاده گردانید و « احمد بک » را بالعامات وافر و تشریفات فاخر محظوظ و بهره مند ساخت و ببذل نفایس و صرف رغایب آثار انقباض و استیحا از لوح ناصیه او مرتفع گردانید

و چون فصل تابستان مقضی شد و سورت حرور هاجره روی بانطفائیهاد و هبوب نسبات روح پرور جان در جوهر هوا آمیخت و اعتدال تمام در زمین و زمان پیدا شد

شعر

رفت جرة الهوا جرعنا فاسترحنا من النهار الطویل
وخرجنا من السموم الى رو ح شمال و طیب ظل ظلیل [۱]

سلطان بصوب « ارتق آباد » حرکت فرمود و یکچند روز آنجا اقامت کرد

ترا که آق قینلو چون از یادی و اصطناعات بخصب حال و در غدیش رسیدند و نعمت و جمعیت فراوان یافتند چنانکه معهود طباع لثام و مألوف نفوس طغام باشد که عذر نعمت بنقمت خواهند و شکر فضل بفضول کز آرند دواعی کفران حقوق در نفس خبیث ایشان پیدا گشت و مخایل طغیان و عصیان در بشره حال ایشان ظهور یافت

[۱] نسخه لوده (روح) کلمه سی ایکنجی مصراع ویرایش ایهده وزن ایجابی اوله رق (رو) برنجی مصراع حق اولمله طرفدن بویه ترتیب ایتدی رلشدر (لمصححه)

مثنوی

درختی که تلخست او را سرشت کرش درنشانی بیباغ بهشت
ور ازجوی خلدش بهنکام آب بدیخ انکین ریزی و شیر ناب
سرانجیام کوهر بیکار آورد همان میوه تلخ بار آورد

و همواره « حسین بک » از « احمد بک » سخنان غدر آمیز و کلمات کینه انگیز نقل می کرد یکی از جمله آنکه در خفیه بیل بوغای ناصری قاصد فرستاد و می گفت « ولد امور » بوسیلت آنکه « خلیل بک دلقادر » را بقتل آورد سلطان برقوق درباره او انواع نوازش و اصطناع ارزانی فرمود و او را در سلک امرای کبار منحصر ساخت و بمنصب رفیع و درجه منیع رسانید اگر مانیز بادشمن او قصدی پیوندیم و کاری پیش بریم راه و مرتبه ما چه باشد و عنایت و تربیت در چه نصاب و پیوسته امثال این معانی آنها می کرد و سلطان برین قضیه واقف بود و اغماض و احتمال را کار می فرمود و محط نظر آن که مردی غریب است و از دشمن کر بخته بحضرت او ملتجی شده و بعنایت او استظهار نموده

فی الجمله دران اثنا همواره از « امیر احمد » رسولان می رسیدند و در ترصیص مبانی محبت و اصلاح ذات البین سخن می راندند تا سلطان قاصد فرستاد و قلاعی را که در وقت محاصره سیواس بدست او افتاده بود مطالبت فرمود

و اوبقوت جمعی از او باش مغول که بدو پیوسته بودند و با اودم موافقت و مرافقت می زدند و خیالات فاسد در دماغ اومی نهادند از تسلیم و تفریغ آن ابا نمود

سلطان لشکر ساخته متوجه اماسیه شد و « امیر احمد » موضعی حصین اختیار کرد و آنرا تخیم ساخت و بحصانت و مناعت آن مستظهر شد

سلطان بی توقف برو هجوم کرد و او چون آن مبادرت و مبارزت مشاهده کرد خفقان خوف و خشیت بردل او کین کشاد و ورعش روع و وجل بر اعضای او مستولی گشت و دانست که مرد آن مضار و مرغ آن مطار نیست بضرورت سپر در پشت کشید و روی بهزیمت نهاد و زبان حال در قفای اومی گفت

بیت

وایت معتزماً ولا اسداً و مشیت منهزماً ولا وعلا

کاکه اجناد و حماة انجاد چون باد در قفای او بشتافتند و از احمال و اثقال و سلاح و سلب غنایم موفور بستند و «امیر احمد» چون مار دم بریده و موش زخم رسیده خود را در قلعه اداخت و برج و باره آنرا و قایه جان و سرمایه امن و امان خود ساخت و سلطان با ابتهاج و استبشار و حصول مراد و نجات مرئوس متوجه قلاع شد و بقلعه «قازان قیای» نزول کرد و هم در روز مسخر ساخت و خال امیر احمد را با پسرانش بکرفت و از آنجا بقلعه «چکرک» رفت و پیرامن آن نزول کرد و برادر سیدی حسام را که در آن قلعه بود بمواعظ و نصایح بایغ دعوت کرد و از قضیه گذشته و گرفتاری او تذکر و تحذیر فرمود

و چون آن جاهل بی توفیق گوش هوش بینه غفلت آکنده داشت و مزاج طبیعت از صوب صواب منحرف پند نپوشید و نصیحت قبول نکرد سلطان چون دید که معاملات و مجامعت بر نمی آید و حجاج جز لجاج نمی فراید از روادع کلام بقوارع حسام انتقال کرد و از تقاول زبان بتناول سنان اکتفا نمود و گفت

شعر

من رام عزاً بغیر السیف لم یزل فارکب سبا الهند و انیاء والاسل
ان العلی فی سفار البیض کامنة و فی الاسنة من عسالة ذیل
فخض غمار الردی تسلّم و ثب عجلاً لفرصة عرضت فالحزم فی المعجل
و کم حیوة جنتها النفس من تلف و رب امن حواء القلب من وجل

و روز دوم بفرمود تا قروم سپاه و مبارزان آوردگاه چون ابرسیاه پیرامن قلعه درآمدند و برجم آن شیاطین انس و ملائین فتنه شهب سهام از کین کان بکشادند و صواعق جنادل از رؤس مجانیق روان کردند فوجی بتیر و تبر برج و باره آن می شکافتند و گروهی بکلنک و تیشه اساس و قواعد آن مخایل می ساختند تا درودیوار قلعه زره وار مشبک

شد و ارکان و بنیان آن چون خانه عنکبوت مهذوم و مهضوم کشت و غریب استغاثت از سکان و قطان قلعه بر آسمان رفت و جملگی قطره مثال خود را از بالا بریز انداختند و نعل صفت در پای مرکب سلطان افتادند و روی برخاک مذلت نهادند و گفتند

شعر

ایا منما لم یزل مفضلاً تفضل ففضلاً قنا راح
عصینا و بینا کافدهی و تاب الی ربه آدم

سلطان ایشان را زنهارداد و همرا به و اطاف و مراحم خسروانه امید وار گردانید و مداییر متعجبه و شیاطین متغلبه را که انکشت عناد و لجاج در گوش هوش نهاده بودند و تمرود و تفرد پیش گرفته اسیر و کسیر گردانیدند و بعضی را بتیغ سیاست بکدرانیدند و بعضی دیگر را مغلول و مکبول (فی سلسله ذرعها سبعون ذراعاً) بحبس عذاب و مطموره عقاب دوانیدند و منصور الرایات و مشمول العنایات بـ «ارتق آباد» نزول کرد و چون آفتاب از سمت رأس بمنطقة اعتدال پیوست و لواعج حرارت تابستان فتور پذیرفت متوجه «قاز آباد» شد و در «قوروق قاره گون» که متنهزی خوش و متصیدی دلکش است نزول کرد و چون ایام رمضان بود تا عید آنجا مقیم شد

و روز عید غدیری شیع و مکرری قبیح از ترا کته «آق قینلو» بظهور رسید و آن چنان بود که بعد از نماز عید چون مجلس برداختند «احمد بک» دستوری خواست و گفت گروهی از دوستان و متعلقان بخانه من آمده اند اگر رخصت باشد بروم و ایشان را تسلی دهم و بحضرت شتابم

اجازت یافته روانه شد و چون ساعتی برآمد جوشن پوشیده با خیل و اتباع خود مرتب و مکمل سوار شد و از دور با ستاد و تصور آن که سلطان بدان مقدار حرکت متأثر شود و عنان تمکین و تصون از دست رها کند و نمی دانست که شیر غالب از هجوم ثعالب بالک ندارد و کربه موش خوار با پلنک بیرشکار نبرد نیارد و چون دید که کوه و قار سلطان ازان سنکین تر است که بیاد هوا از جای بجنبید و سپهر حشمت و شوکت اوزان بالا تر که دست هر تردامنی بدامن آن تواند رسید خجل و منفعل شد و نواب را بحضرت فرستاد و گفت خواستم که عدت

وعدت نوکران خود بر نظر سلطان عرض دهم تا بر کفایت واقف گردد اگر فرمان شود عارض بیاید و ضبط کرده مقدار و مبلغ مجموع بحضرت عرضه دهد

سلطان با وجود اطلاع بر غدر و مکیدت او و قدرت بر جزا و مکافات عنان قهر و غضب باز گرفت و قول آن وقاح بی فلاح هر چند می دانست که تصنیف و تزویر است قبول کرد و عارض را فرستاد تا ایشان را در نظر آورد و « احمد بك » بحضرت آمد و بساط صحبت گسترده شد و ب معاشرت و مجالست اشتغال یافت و سلطان ازین معنی چیزی اظهار نکرد اما « حسین بك » مردم بتهریض سخنان می گفت و برادر را عتاب می کرد و همواره در حضور و غیبت از ایشان نفرت و ضجرت می نمود و تصور ایشان در شناخت حقوق نعمت و صحبت بر سمع ایشان می پیچید

فارسیه

چون بود اصل جوهری قابل تربیت را درو اثر باشد
هیچ صیقل نکو نداند کرد آهی را که بدکهر باشد
خرعینی اگر بمکه رود چون بیاید هنوز خراب باشد

و سلطان چون از جشن عید فارغ شد بقاعه « ترخال » رفت و آنرا حصار داد و چون عمارتی را که پیش ازان ساخته خراب کرده بودند بفرمود تا عمارتی دیگر بر آورند و « دولت شاه » را بادویست نفر مرد آنجا تعین کرد و بر « ترخال » گذاشت

و دران اثنا روزی « احمد بك » آمد و عرضه داشت که در ولایت اماسیه موضعی چند معمور است و اهالی آن عاصی و متمرد و لشکر ماضیف و بی برك اگر فرمان شود برایشان تاخت کنیم و مالی چند بدست آوریم و بر لشکر تفرقه سازیم و بران جمله مقرر شد و روز دوم جمعی را بر قلعه موکل گذاشت و متوجه اماسیه شد و چون نزول کرد از حال « احمد بك » استفسار فرمود گفتند بیمار شد و چون اسبان علیق خوردند فوجی را از عسا کر جهت تاخت تعیین کرد و بفرمود تاجی از ترا که ملازم باشند و برین قرار سوار شد و صبحگاهی که بولایت رسیدند از ترا که يك سوار با سلطان نمانده بود و چون آفتاب طالع شد دیدند که لشکر اماسیه صف کشیده اند و جنگ را مرتب شده و بران جمله مقرر شد

سلطان ازان صورت تعجب نمود و گفت ایشان را از توجه ما که خبر داده باشد و در برابر ایشان تعیبه لشکر کرد و صفوف بسیار است و جمعی که بغارت رفته بودند از اطراف بهایم و غنایم می آوردند تا جمله جمع شدند و مواشی در پیش کردند و می رانند و لشکر اماسیه دو فرقت شد يك فرقت با دندار جنگ پیوسته و فرقی دیگر بطرف مواشی روان شدند و سلطان جماعت دندار را بیکی از امرا سپرد و بامقدار بیست سوار آهنگ فرقه دیگر کرد و ایشان سیصد سوار بودند و برین ترتیب می راند و از مردان جلد هر کرامی یافت با کوکبه خاص منضم می کردانید و بمقدمات لشکر سوار دوانید تا نزول کنند و چون بمسکر نزول کرد ساز حرب در پوشید و بیست نفر سوار از پیش فرستاد و بامقدار ضد و پنجاه مرد متعاقب ایشان براند و از دامن کوه بر قلعه لشکر ریز کرد و بر دشمن حمله برد

مجال توقف نداشتند و راه کریر گرفتند و پراکنده شدند

سلطان بر قلعه رفت و برجای ایشان باستاد و چون نگاه کرد از طرف اماسیه لشکری دید و محقق شد که « امیر احمد » است بی توقف عنان بطرف ایشان تافت و چون سبلی که از بالا فرو آید و کمری که از بلندی پستی گراید بر سر ایشان فروریخت

« امیر احمد » را هیبت آن صولت عنان تمالك از دست ربه و نهیب آن حمله سنان خوف و روع در سینه نشاند و دانست که کوشش او پیش آن حمله چون سپر گل پیش موج دریاست و قوت او در جنب آن صدمه چون جوشن چوبین نزد شعله آتش بار و بارگاه بر جای بگذاشت و راه اماسیه گرفت

و عسا کر منصور را از حواشی و مواشی و خیول و بغال او برکی بنوا حاصل شد و چون شب درآمد سلطان بمسکر نزول کرد و حکایت از جنگ فرو آمد و گفتند سبب شعور ایشان از هجوم مایه بوده باشد و این خبر بدیشان که رسانیده و هر يك ازین حال استغرابی می نمودند و ازین نادره استعجابی می کردند

و بامداد کوچ شد و چون بحدود ترخال نزول افتاد « احمد بك » صحیح البدن بی هیچ عرضی و مرضی با کوکبه خود رسید و چون مجلس منتظم شد « عمر بك » نام که یکی از نواب احمد بك بود درآمد و در انشای مجلس یکی را از ترا که گرفته آوردند و ازو استفسار حال کردند تقریر کرد که من در جنگ با شما بودم و گرفتار شدم مرا پیش « امیر احمد » بردند سلطان ازو پرسید که علیق اسبان کجاء داریم ندانست و از حالات دیگر استخبار فرمود

نشان راست نداد آنکاه پرسید که اسب تو همان اسب است که پیش ماداشقی و جامه و شمشیر
و دیگر رخت همان

گفت بلی

سلطان گفت سبحان الله توجه گونه گرفتار بودی و چه کرامات نمودی که ترا در جنگ
گرفتند و چیزی از تو نداشتند

گفت اسب و همه رخت من ستمه بودند اما در وقت گریختن مجموع را از ایشان دزدیدم
و ازین سخن نامعقول روشن شد که قاصد احمد بك است که پیش ایشان رفته بود و از توجه
سلطان اعلام داده

پس سلطان بفرمود تا او را مقید ساختند

و «احمد بك» چون ازان حال خبر یافت دانست که راز از پرده بیرون افتاده است
و سر آشکارا شده

سلطان بامداد قلعه مستحکم ساخت و بدولتشاه سپرد و با حصول مأمول و جمع شمل
بنشأ دولت و مفرس سعادت پیوست

سنت کردن فرزندان و صفت جشن ختان و آراستن بزم

عیش و عشرت [۱]

و بعد از مکابدت شدائد رزم و معانات رکوب و نزول و مقاسات حرب و ضرب
و رکض و طرد عزم بزم جزم کرد و بجمعیت ختان فرزندان اعزاء ابقاهم الله تعالی و طول
فی اکتساب السعادات اعمارهم اشتغال نمود در ایوانی که فراش سخن آن پای بر تارک
کیوان می نهاد و حضیض آستانش با اوج آسمان برابری می کرد و روشك رفعت او چرخ را
جامه در نیل زده بود و غیرت شعاع هوايش خورشید را سنك بر قندیل [۲]

شعر

دار علی المز والتأید منها و للمكارم و العلیاء مفاها
قالین اقبل مقروناً بسرائها و الیسر اصبح موصولاً بینهما

[۱] راغب پاشا نسخه سنده (و طرب) یازمشدر

[۲] راغب پاشا نسخه سنده (سنك در قندیل انداخته) یازمشدر

بساط عیش بکسترانید و بر سر ر نشاط سر افراز بنشست و بفرمود تا بار عام دادند
و دهان قینه و بلبله بکشادند و شراب رنگین از حلق صراحی جاری ساختند و جام
زرین در مجلس روان گردانیدند

شعر

يقولون لی صفها فانت بوصفها خیر نعم غندی من اوصافها علم
صفاء ولا ماء و لطف ولا هوی و نور ولا نار و روح ولا جسم
علیک بها صرفاً وان شئت مزجها فعدلك عن ظام الحبيب هو الظلم

ساقی پری بیکر قدح بر قدح می پیود و فرح بر فرح می افزود و در غم می بست
و روی نشاط می کشود گاه بلب نوشین چشمه سلسیل بر عاشقان سبیل می کرد و گاه بخنده
شیرین شکر در کام معاشران می ریخت

شعر

نفسی الفداء لشادن فتن الوری و رمی بنرجستیه آساده الشری
قر من الاتراك فيه شمائل کالماء غازله النسيم اذا جرى
فاذا تکلم فهو یسرد اولوا و اذا تتعق فهو یکسر سکرا

بخار بخور کله برقه خضرا می بست و نوای عود نفس در لب زهره زهرا می شکست

شعر

و قرية الاصوات حرر ثیا بها تهن ثياب الوثی جرأ وتسجبا
و تلتقط یمنها اذا ضربت بها و تنثر یسراها علی المود عنابا

مستان در نشوه و ساقیان در عشوه و عاشقان در جوش و مطربان در خروش کلکون
می چون بر عرصه دماغ معاشران تاختن آوردی عقل پای برجای در سر آمدی ساقی که صباغ
خمخانه صبغة الله است نقش هیولانی بزالال ارغوانی از صفحه دلها فرو می شست

وبشکرف راح روحانی بیرنک یک رنگی بر کسوت جانها نکاشت و ننگ و نام در یک صورت
جلوه می داد و کفر و اسلام در یک هیأت ظاهر می گردانید

شعر

ا کؤس تاللات بدمام ام شمسوس تهلات بقمقام
یا هوا رنگ آفتاب گرفت رخت برداشت از میانه ظلام
هم جامست و نیست کوی می یا مدامست و نیست کوی جام

و در انشای آن هایون جشن مثال حضرت علیا لازالت نافذة فی الاکناف [۱]
بکفایت مهم ختان و قطع و فصل آن شغل که سنتی مؤکد و قاعده مہمد است نافذ
گشت و استاد چابک دست که در اعمال موسی ید بیضی نمود و در استعمال و استکمال
آن صنعت سحر سامری بظهور می رسانید و اعجاز عیسوی آشکارا می کرد باستره
سرانبوبه سیمین برداشت و لعل مذاب از فواره زرین روان گردانید و رطب از پوست
ونی شکر از بند آزاد ساخت و صیت این سنت بملأ اعلی و عالم بالا رسید

و ماه که برید اقطار نماوات و سیاح منارل و مقاماتست این نوید باطراف کردون
و اکناف چرخ بوقلمون رسانید و طبل این سور و بشارت این سرور بر بام آسمان فرو کوفت
و تیر که مستنبط علوم و مستخرج احکام نجوم است ارتفاع قوس النهار بدرج و دقائق حاصله
کرد و طالع وقت مشتمل بر سعود دولت و سهم سعادت در زایجه آن ثابت گردانید
و ناهید که مخدره کل چهر و پرده سرای سرا پرده سپهر است زمزمه چنک بخرخنک رسانید
و نفی عود از سعود بگذرانید و بحرکت شوق فلک وار در چرخ آمد و چون
سرو و چنار سر اندازی و دست افشانی گرفت و آفتاب که خسرو سیارکان و فرمانده
معموره آسمان است چون شاخ در خزان زر افشان شد و بمانند ابردر نیسان کوهی
نثار آمد و عقیق باستین و یاقوت بدامن ریخت و لعل از خارا و اولو از دریا هدیه آورد
و بهرام که سپهدار انجم و سالار کشور پنجم است سرهنکانه کرز بردوش و تیغ در میان
پرده داری و خدمتکاری برخاست و صفها از چپ و راست بیاراست و برجیس که سعد
اکبر و صاحب محراب و منبر است خطبه تهنیت بخواند و در دعا و ثنا فصلی مشبع براند

[۱] ایاصوفیه نسخہ سنده (لازالک مخضرة الاکناف مخضلة الاطراف) یازلشدر

و تاریخ این آیین و قصه این جمعیت بر صحائف ایام و لیالی مسجل گردانید و کیوان که
پیر دراک و صومعه نشین قله افلاکست کمر خدمت بر میان بست و عود قاری بر حجر خورشید
نهاد و طلسم دولت و اقبال بر صحیفه ماه کشید و دفع عین الکمال را مغوذتین بر خواند

شعر

اری طهرأ سیئمر بعد عرسا کما قدیم الطرب المدامه
وما قلم یحید المشق الا اذا ما القیت منه القلامه

و چون آن مجلس باقضا رسید خبر دادند که « دولت شاه » قلعه « ترخال » بدست
آورد و مفتاح آن فرسناد شادی بر شادی بیفزود و طرب بر طرب متراکم شد و دولت شاه را
خلعت کرانمایه ارزانی داشت و قلعه برو مقوض فرمود

و بعد ازان خبر رسید که « احمد بک » و « امیر احمد » باهم دیگر اتفاق کرده اند و بنیاد
مصاهرتی نهاده و عن قریب « احمد بک » باخیل و خدم و ایل و حشم بدو خواهد
پیوست و همواره رسل و رسایل در میان ایشان مترادف است و قصد دزدیدن [۱] قلعه « توقات »
دارند

فی الجمله خیانت و کفران نعمت احمد بک بوضوح پیوست و آن جهول کافر نعمت که
از زیر شمشیر جسته عربان و کریان بحضرت علیا التجسا آورده بود و سلطان او را بنظر
مکرمت ملحوظ و مخصوص گردانیده و اصناف الطاف و اعطاف ارزانی داشته و مبالغی
اموال که حصول آن مستلزم خرابی ولایات بود در وجه مواجب او و نوکران او نشانده
و او را از مکاید اعدای غالب و غرمای قاهر فارغ و مرفه ساخته و هر آنچ شرط بزرگواری
و مردم داری بود تقدیم فرموده بعد از چندین عواطف و صنایع تحلیط و تدلیس
بیرون آمد و خواست که غدیری کند و فسادی انگیزد و این حرکت بکرات ازو بظهور
پیوسته بود و سلطان از سعت حلم و شمول کرم ازان زلات که موجب حرق و غرق بود
تجاوز نموده و قلم عفو دران کشیده اما درین وهله (من کفر شمول النعم استوجب حلول
النقم) عزیمت بر دفع آن مفسد مصمم ساخت و گفت

[۱] راغب پاشا نسخہ سنده (تحصیل) یازلشدر

بیت

ولا یفرک طول الحلم منی فا ابدآ تصادفی حلیاً

فارسیه

سفله چو جاه آمد و سیم وزرش سبلی خواهد بحقیقت سرش
آن نشیدی که حکیمی چه گفت مورمان به که نباشد پرش

برین نیت جازم شد و خانهای ایشان برمشاهیر متجذبه و سائر نوکران قسمت کرد
و چندی از امرا برین رای اطلاع داشتند و باقی را معلوم نبود

و چون بتوفات رفت «احمد بك» بآتمامت توشیالان خیل باستقبال مبادرت نمود
و خائف و هائم بتذلل و تواضع درآمد

سلطان چون آن خضوع و خشوع ازو مشاهده کرد بروفق (الراحمون یرحمهم
الرحمن) نظر رافت و رحمت شامل حال او گردانید و بملاطفت مخاطبت نمود و صفت
قهر بسمت لطف مبدل ساخت و ببشر و طلاق مکالت کرد

و چون جمهور خلایق بر جرایم و جرار ایشان وقوف نداشتند و حمل بران می کردند که
سلطان بطمع منال فانی و حطام دنیاوی بقصد و قصد ایشان رخصت داده باشد

خواست که قصدی که کرده بودند برایشان ثابت گرداند آنکاه ازان تجاوز نماید
و اجازت دهد تا بوطن خود مراجعت کنند

و چون مجلس منتظم شد و از طعام بپرداختند سلطان یکی را از امرا پیش خواند
و صورت عفو از زلات ایشان و تنزل از سیاست باو در میان نهاد و سائر امرا که ازین حال شعور
نداشتند بر موجب حکم سابق نوکران خود را بخانهای ایشان فرستاده بودند و هر يك
آنچه مقرر شده بود در تصرف گرفته

سلطان بفرمود تا احمد بك را با جماعت او در آوردند و جرم و جنایت ایشان بشرح
و بسط برایشان شمرد همکنان منفعل و متحیر گشتند و امید از حیات منقطع گردانیدند
و در آخر که سخن عفو شنیدند و سلطان را بر سر لطف و مرحمت یافتند جان بقلب ایشان
باز آمد و عمری جدید یافتند

و دران اثنا خبر رسید که نوکران و لشکریان خانهای ایشان تاراج کردند و زن و فرزند
ایشان اسیر ساختند

سلطان ایشان را استمال داد و «احمد بك» را خلعت فاخر پوشانید و معتمدی
چند جهت استخلاص اموال و مواشی ایشان باو روانه ساخت و فرمان داد تا هر چه
از ایشان غارت کرده اند از صامت و ناطق و طریف و تالد بتمام و کمال تسلیم ایشان کنند
و در حدود يك شب ازوزر جمیع آنچه از ایشان ستمه بودند بی نقصان انتزاع کرده
بدیشان رسانیدند بروجهی که هیچ کس را بیک درهم شکایت نبود و همگی شا کر
و خشنود شدند

و این معنی برنفاذ امر و مضای حکم و حسن سیاست و کمال ریاست سلطان گواهی عدل
و حقیق قاطع است و هیچ کس را از سلاطین خلف و سلف این استبداد میسر
نشده است و این استقلال متعشی نکشته

شعر

ولو ان يوم القهر ابدی عقابه علی الدهر لم یوجد علی الارض مجرم
ولو ان يوم اللطف جلی یمنه علی الناس لم یصبح علی الارض معدم

و بعد از انقضای آن قضیه جمعی از اماسیه رسیدند و گفتند نزدیک بشهر قلعه هست
خراب که اگر آنرا معمور کنند شهراماسیه ازان بذك می آید و لامحاله قلعه بدست افتد
سلطان بعد از روزی چند توجه نمود و بدان طرف نهضت فرمود و بعمارت آن قلعه
مثال داد و در مدت اندك با تمام رسید

و دران وقت امرای مغول بحضرت آمدند و عرض داشتند که «پسر عثمان» بطرف کفار
حرکت کرده است و عداوت و مخالفت او با این حضرت محتاج بشرح و بسط نیست که
تقویت حاجی شاد کلدی بجه طریق کرد و باشامیان متفق شده ایشان را بران داشته بود که
اوا از طرفی و «برقوق» از طرفی برسیواس هجوم کنند و امثال این مکاشحت و مشاحنت
می ورزید اکنون بجالی وسیع روی نموده و فرصتی طرفه دست داده است صواب
آنست که لشکر برولایت او کشیم و از غارت و خرابی و تهب و قتل هراچی ممکن و مقدور
باشد بظهور رسانیم چه استیصال ولایت مقتضی ضعف و قوتور حال اوست و این معنی

مفضی باستیلا واستعلا برو وازین گونه صورتی چند در پیش نهادند و انکیزی چند کردند و اگر چه از آنجا که مراسم جهانگیری و مملکت داری باشد این رای بصواب نزدیک بود اما از آن جهت که « پسر عثمان » که مغولی [۱] ساده بود و از حلیت علم و حکمت عاقل و عاری بحکمت کفار رفته بود و بقلع و قلع ایشان مشغول سلطان در مذهب انصاف و مروت و طریق امانت و دیانت مستکرمه و مستبعد شناخت که با وجود کمال نفس و وفور علم و دانش و عدل و نصفت بر سر مسلمانان رود و بتفریق جمع و تبذیر شمل ایشان رخصت دهد و سعی نماید و آن حرکت هر چند متضمن منافع و فواید بسیار بود اما بدین وجه مستلزم توهین

[۱] الله کی اوج نسخه دین راغب پاشا ایله اسمع افندی نسخه لری تماماً حرکت سز ، آیاصوفیه نسخه سی ایسه تماماً حرکت لیدر . ایشته بوراده کی (مغولی) کله سی آیاصوفیه نسخه سنده میك وغینك ضمه لریله حرکتش اولغله بوکا کوره (مغولی ساده بود) جمله سنك معناسی (عثمان اوغلی ساده بر موغول ایدی) دیمك اولور .

بن ظن ایدیورم که بو حرکت یا کلیشدر یا کلیش اولسیده ایکی صورته اثبات ممکندر :

برنجیسی « آل عثمان » ک موغول اولیوب تورک اولدینی جهانک معلومیدر . بویه ایکن معاصر بولان و اقتدار علمیسی مسلم اولان مؤلفك قالمقوبده آل عثمانی موغول عد ایتمی مؤلفك علمیه ، فضلیله متناسب اوله ماز .

ایکنجیسی (آل عثمان) ایلرینی وورمق ، یاقق ، ییقمق ، تالان ایتمک ایچون مراجعت ایدنلر هیپ موغول بکاری ایدلر . اگر (آل عثمان) دخی موغول اولسیدی اونلر بویه کندیلرندن اولان بر پادشاهه بو یولده کوتوک یایق ایچون مراجعت ایتمه جکاردی . جنس جنسی قورومق طادندر .

شو حالده (مغولی) کله سنی باشقه صورته حل ایتمک لازمدر ، یونک ایچونده بن شیویه دوشوندیم : بنجه بوراده کی (مغول) کله سی میمک کسری ، غینک سکونی ، واک فتحه سیله اوقونمق لازمدر . بو صورته (مقل) وزنده صیغه مبالغه اولوب معنای حقیقیسی تانک تشدیدیه (قتال) و معنای مجازیسی (قهرمان) دیمك اولور ؛ آخرنده کی (ی) ایسه وحدت ادانیدر . بوحالده مذکور عبارت معناسی شودر : « عثمان اوغلی اوقدر اینجه فکره ، علم و عرفانه ، سیاست و سائر مه آشنا اولیان بر قهرمان ایدی » .

واقعا بو کله برآز غریب کور و نور سده مؤلف ایچون مانوس اوله بیلیر . چونکه مؤلفن عربجه یه امام دینیه جک قدر واقف و اشعار عربیه ده « امرئ القیس » کی برآدمدر . شوکتابنده ایسه برچوق لغات غربیه و مهجوره یی صرف ایتمکده در .

بونکله برابر بلکه ده مؤلفك جهل و یا طرفکیارلق و یا طرفکیارک سائقه سیله (آل عثمان) ی موغول عد ایتمش اولسیده ممکندر . فصل که آل عثمان حقنده کی غرضکارلنی آشایغیلرده ده قسماً حسن ایدلکده در . (لمصححه)

دین و تمکین کفر می آمد و دیگر آنک در وقت غیبت دشمن و خلو عرصه بر ولایت اورفتن و مبارزت نمودن از دنیاات همت و خست طبع و رکت رای شناخت پس نظر برین موانع رای امرای مغول که مطمح نظر ایشان غارت مسلمانان و خرابی ولایت بود مقبول و مستحسن نداشت و بسیواس معاودت نمود

و در فصل بهار متوجه ارزنجان شد و باعث بران حرکت آن بود که « امیر مطهرتن » را بعلت اتفاق و اعتضاد « قرا محمد » دماغ بفساد آمده بود و بعشوه های مزور و سخنان محجوف او مغرور و متکیف شده تصورات باطل می کرد و سوداهای بی حاصل می بخت

و چون خبر نهضت سلطان بشنید از آن نشوه در رخار افتاد و از آن غفوه بیدار شد و نواب پیش سلطان فرستاد و از در مصافقات و موالات درآمد و عاقبت قضیه بران جمله قرار گرفت که قلمه « برطلوش » را خراب کنند و موضعی چند که از ولایت امیر مطهرتن در جمع سیواس آمده بود برقرار بر و مسلم باشد و اوالترام نمود که در اوقات نهضت و حرکت فوجی از لشکر در جمع عسا کر منصور منتظم گرداند و ماده منازعت و مشاجرت از میان مرتفع شد

و سلطان در آن ایام حضرت رسالت را صلوات الله علیه بخواب دید که در صورت « اخدریان » آمده در خانه نشسته بود و سلطان درآمد و شرط خدمت و ادب بتقدیم رسانید و دست و پای مبارک رسول ببوسید

سید متوجه سلطان شد و با او در سخن آمد و از جمله سخنانی که گفت یکی آن بود که در حق « برقوق » یا « مراد بك » لای علی التعین گفته که او جمیل است و من جمیل سلطان چون این سخن بشنید رقت کرد و دیگر باردربای سید افتاد و گفت یا نبی الله منبع و منشأ جمال مطلق وجود شماست

انگاه سید فرمود که بواسطه جمال مرا با او نظر بود و این زمان او گمراه شد اکنون او را نصیحت می کنیم اگر قبول کرد مقصود حاصل والا شمشیر « پیر علی » حاضر است و در آن ایام « مراد بك » بحکمت کفار رفت و آنجا شهید شد و بعضی مردم بر آن بودند که پسرش در انیسای جنک جمعی را از نوکران فرمود تا او را بقتل آورند و العلم عدالله

و « یلبوغای ناصری » بر سلطان « برقوق » عاصی شد و قضیه برقوق چنان بود که ذکر رفت

پس آنحضرت رسول علیه السلام در خواب فرموده بود در حق هر دو واقع شد و حکمت در آن که سلطان پیغمبر را در کسوت احمدیان دید آنست که سلطان در آن ایام بهام مشایخ مایل شده بود و در ظاهر سبب آن آمد که در صحبت شیخ الاسلام «علاءالدین شیخ یار علی» یک جفت قالی کران مایه بترت مطهر قطب المحققین «شیخ صدرالدین قونوی» قدس الله سره فرستاده بود و جمعی از درویشان که آنجا مجاور بودند «فصوص الحکم» را که بخط اشرف شیخ موشح بود بر سیل تبرک بحضورت سلطان فرستادند و هر آینه چون کتابی بدست طالع افتد آنرا مطالعه کند ذوق ولذت آن خود در تقریر نمی کند و چون سلطان آن کتاب را که مستودع حقایق الهی و مجموعه دقائق توحید و تحقیق است در مطالعه آورد و از سواد آن که منبع آب حیاتست زلال حکمت و معرفت نوشید ینابیع اسرار ربانی ازان منهل کشاده شد و چشم ظاهر و باطن او بنور معارف حقانی روشن و نورانی گشت و رغبت تحصیل و تکمیل آن فن در طبع و قاد و خاطر نقاد صادق شد و کتب بسیار در آن علم در نظر آورد و بعد فیض قدسی و قرینة صافی مشکلات و مهمات مجموع را حل کرد تاخفیات امور عالم غیب و شهادت بر ضمیر منیر او منکشف شد و ابواب خیر و سعادت بر روی او کشاده گشت (ان هذا لهو الفوز العظيم)

پس ظهور نبی علیه السلام بر سلطان بصورت احمدیان اشارت بدین مقام است که از برکت آن حال سلطان را حاصل شد چه بر مصداق (لون المالمون انانه) هر کسی حضرت رسول را در کسوت حال و مرتبه خود می بیند

اما آنکه سید صلی الله علیه فرمود که شمشیر پیر علی حاضر است سلطان هم در خواب در غور این سخن تأمل کرده بود و گفته که این پیر علی عبارت از که خواهد بود چه از صحابه هیچ کس بدین اسم موسوم نبود و در تأویل این سخن متفکر بود که در ضمیر اختلاج کرد که امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه در خواب شمشیر بدست او داد چنانکه در اوائل کتاب ذکر رفت و این اشارت بدان است و پیر ازان گفت که در طریق مشایخ امیر المؤمنین علی علیه السلام آدم ولایت خاصه است چنانکه عیسی علیه السلام آدم ولایت عامه و بدین تقدیر پیر این طریق باشد و شمشیر پیر علی صادق

و چون سلطان و امیر مطهر تن بایکدیگر بر موجی که شرح داده شد قرار کردند سلطان بسیواس آمد و مدتی آنجا مقیم بود و «امیر احمد» با «منطاش» اتفاق

کرد و خواهر خود را در نکاح او آورد و بقوکت و شوکت او مفاخرت و مباهاات می نمود و باد کبر و غرور در سر گرفت و در فتنه و فضول می کوفت

تا بعد از انقضای ایام ربیع سلطان را داعیه چنان شد که بپنجه قهر او را کوشمالی دهد و بمقرعه تشدید و تعنیف باد رعونت از سبب او بیرون کند و عنان توجه بطرف آماسیه مصروف گردانید و چون بدان حدود رسید بر جوانب «قلعه معدن» نزول کرد و کوتوال را بنصاح مذهب و مواعظ مستعذب دعوت کرد و بر غایب و نفایس موعود گردانید و چون منبر نیامد سحرگاهی که علم صبح صادق سر از افق مشرق بر آورد و نوبت جمشید خورشید بر بام نه پایة آسمان فرو کوفتند فرمود تا از اطراف قلعه حمله بردند و جنگ آغاز نهادند و بر آمدن آفتاب و گرفتن قلعه یکی بود کوتوال را که تندی در سر گشوی می نمود غل بر کردن از بالای قلعه بر زیر کشیدند و کننده بر پای نهادند و چون از خواص مقریان سلطان قوم و قبایل داشت از وعفو فرمود و در زمره خواص ثابت گردانید و «معدن» با سایر ولایات در تحت تملک آمد و در دفاتر دیوان اعلی مثبت گشت

«امیر احمد» چون آن حال مشاهده کرد سر بمصالحات و مسالمت در آورد و متعهد شد که بعد ازان عهده موالات و موافات مستحکم گرداند و طریق لجاج و حجاج نورزد و سلطان برین شرط بسیواس رفت

فتح قلعه دولو و اطاعت جنید و التجای سلیمان پاشا بحضرت سلطان و استظهار او بدولت قاهره از تغلب پسر عثمان

چون از اطراف امن و استقامت تمام بحصول پیوست و خاطر از تشویش امیر احمد برداخت روی بانستقام جنید نهاد و متوجه قلعه «دولو» شد

و چون آنجا نزول افتاد بر عادت معهود او را بطاعت و تبعیت دعوت کرد و لطائف تعطف و تملطف تقدیم فرمود نافع نیامد سلطان تهیه اسباب جنگ فرمود و بنصب منجنیق و عراده فرمان داد و حربی عظیم پیوستند و بعد از چند روز که صدمات نبرد متوالی شد و حملات مبارزان متتابع گشت خوف و روع عنان تماسک از دست جنید

بستد ورعب ورهبت پنجه تمالك او فرومالید و کردن نرم کرد و اتفاقاً دران روزها
سرمای مفرط ظاهر شد و بادها و طوفانهای عظیم وزیدن گرفت
و «اولاد قرامان» بمعاونت جنید برخاستند
و «سولی دلقادر» بغدر و خیانت بیرون آمد

سلطان باوجود چندین حوادث و وقایع چون کوه پای بيفشرد و بهیچ کدام ازین
جمله مبالغات نمود و بر قدم توکل و تقویض راسخ باستاد تالا جرم حضرت ذوالجلال
بر وعده (ومن يتوكل على الله فهو حسبه) فتح و نصرت بخشید و جنید از سر اضطرار
و انکسار از قلعه بریز آمد و پای سلطان ببوسید و سلطان از جرایم او تجاوز نمود
و خلعت و تشریف فرمود و قلعه بر «فریدون» مقرر داشت و شا کراً لله تعالی بقصریه
آمد و روزی چند بشتره و تفرج اشتغال نمود و از مکابدت مجاهدت برآسود و رجال
و خیول را بعطالت و استحمام استراحت بخشید

و بعد از مدتی «جنید» از خوف خیانتی که در باطن داشت اهل و عیال و احمال
و ائقال بریخت و بگریخت

شهر

بین آن بی حیت را که مرکز [۱] نخواهد دید روی نیک بختی
که آسانی گزیند خویش را زن و فرزند بگذارد بسختی

و مخلفات و منسوبیات آن منافق نصیب دولتخواهان صادق الاخلاص شد و اخشام
و اتراك الوس که از شر شر آن شریر سوخته بودند و از خوف او از مراعی و مسارج
خود ممنوع و محصور فارغ البال متوجه ییلاق شدند و در منازل و مناهل قدیم آمن
السر ب می کشیدند

و سلطان مشمول فوز و فیروزی بمركز جلال و مطلع اقبال خرامید
و چون مدتی بر آمد از پیش «سلیمان پاشا» رسل و رسایل متوالی شد مبنی بر
تأسیس مبنای صدق و صفا و تأکید معاهد مودت و وفا و التماس ملاقات و باعث بر آن
[۱] بومصرع ایاصوفیه نسخه سنده شویله در (مبین آن بی حیت را که روزی)
قطعه کاستان قطعه لرندن در

الفت و اتفاق آن بود که بعد از محاربت سلطان بابایزید و شکستن او «مراد بك» قصد
ولایت «قسطنطنیه» کرد و «سلیمان پاشا» بعزت آنکه برادر خود «اسکندر» را
جهت منافست در ملك و دولت بقتل آورده بود و پدرش را با «اسکندر» تعلق
عظیم بود و بدین واسطه دختر و پسر و خواهر سلیمان پاشا را که دختر او بود بقصاص
خون اسکندر هلاک کرده بر پدر عاصی شد و به «پسر عثمان» التجا برد

و «پسر عثمان» بانتصار و طلب ثأر او بر خاست و در استصفای مراضی او و تلافی
قضایای ماضی اجتهاد بلیغ نمود و لشکر بر قسطنطنیه کشید و آن مملکت را مسخر
ساخت و «بابایزید» منہزم بسینوب گریخت

و بعد ازان «پسر عثمان» طمع در قسطنطنیه بست و سلیمان پاشا را مقید گردانید
و اتفاقاً سلیمان پاشا از قید او بگریخت و اهالی قسطنطنیه چون ازان حال خبر یافتند
از اطراف برو جمع شدند و او را شوکتی تمام حاصل شد و پسر عثمان دران ولایت اقامت
نتوانست کرد و متوجه مملکت خود شد و قلاعی را که در ولایت قسطنطنیه فتح
کرده بود ببایزید سپرد

و چون او بمملکت خود رفت بابایزید از سینوب نهضت کرد و قسطنطنیه بگرفت

و سلیمان پاشا چون قوت مقاومت پدر نداشت بطرفی بیرون رفت

و پسر عثمان ایامی فرستاد و او را بعهود و مواتیق مستظهر گردانید و باستین
ملاطقات غبار خوف و تخاصی از حراشی ضمیر او بسترده و کریمه از کرایم خاندان
خود در حباله او آورد و بوسیلت آصره مصاهرت حجاب و حشمت و مکاشرت از میان
برخاست و قلعه از قلاع برو مقرر داشت و او را تقویت داد و بامکنت و استظهار
تمام بر پدر کماشت

و «بابایزید» بیمار شد و بسینوب رفت و آنجا قفس تهی کرد و بعالم آخرت پیوست
و قسطنطنیه بی مانع و منازعی سلیمان پاشا را مصفی گشت و عفواً صفواً در ربه تملك او آمد
و دران عهد «مراد بك» بغزای کفار رفت و آنجا شهید شد

و پسرش «بابایزید بك» بر جای او بنشست و چون اول جلوس بود و کار دولت
انتظامی نیافته مغول و قرامان از اطراف کردن طمع در ملك او دراز کردند و «مروت
بك» «قیر شهر» بگرفت و بسلطان تسلیم کرد

وسلطان ولایت « گدوگ » باتوابع ولواحق بدو ارزانی فرمود

وجامعت قرامان قلعه « بک شهری » بگرفتند

و « ولد شاه جلای کرمان » مواضع و ولایات خود را که بدست عثمانیان افتاده بود بعضی را انتزاع کرد و در استخلاص باقی سعی می نمود

و « پسر عثمان » چون دید که از جوانب مخالفان کرد او در آمده اند و هر یک قوسی از دائرة مملکت فرو گرفته و بر قطری از اقطار آن مستولی گشته بانتصار واستنجاد پیش سلیمان پاشا رسول فرستاد و او را دعوت کرد و یامداد واستعداد او تظاهر نمود

و « سلیمان پاشا » ملتزم او اجابت کرد و بالشکری انبوه وشوکت ومکنت تمام بدو ملحق شد و بپیمان آن اتحاد واعتضاد « یازید بک » راقوت وهیبت کامل حاصل شد و معارضان از اقدامی که می نمودند متقاعد شدند و جمعی از خواص پدرش که از وتخلف کرده بودند واستقلال وانفراد نموده طائمار اغبا کردن در جنب مطاوعت آوردند و مکر انقیاد بر میان بستند واستخلاص مملکت « صاروخان » و ولایت « آیدین » هم نتیجه آن اتفاق واشتباک بود

وبعد از تمکن یازید بک واستیلای او بر ملک مو رو و واستبداد در امور دولت سلیمان پاشا بقسطمونیہ آمد و چون در کیفیت حال ومآل خود تعمق شافی کرد صواب چنان دید که تمسک بحبل ولای سلطان کند وتشبث باذیال دولت او نماید چه تشخیص اوضاع یازید بک کرده بود و او را بر محک دربت وحسکت زده ودانسته که در شیوه حفاظت و ذمام عیاری ندارد و حق محالحت ومواخات کاینفی نمی گزارد نه عقلی دران پایه که دوست از دشمن تمیز تواند کرد و نه دانشی دران مرتبه که نیک از بد باز تواند شناخت حامی نبدان غایت که اگر ذاق بیند بنحشاید و بلطف و مروت پیش آید و گرمی نه دران انصاب که اگر حاجتی افتد بر آرد و کم و کیف آن بر زبان نیارد

شعر

هو الکشوت فلا اصل ولا ورق ولا نسیم ولا ظل ولا ثمر

ازین جهت خواست که بمعونت سلطان استظهار یابد وظل دولت او را مفزع حرور حوادث و مهرب قیظ نوائب و کوارث سازد پس قاعده محبت ومودت بمهد گردانید و التماس وصول کرد

سلطان مسألت او بنجاح مقرون داشت و قرار داد که بمحدود قلعه « سمره » که در تصرف امیر احمد بود حاضر شود

و دران ایام « امیر احمد » بر عادت معهود نقض عهد ونکث میثاق کرده بود و کردن از برقه موافقت ومطابقت بیرون آورده

و چون سلطان بنواحی قلعه « سمره » رسید کوتوال قلعه یکی را از نوکران « سلیمان پاشا » طلب داشت و قلعه بدو سپرد

سلطان جنک پیوست و از جوانب حمله بردند و کوتوال چون دید که قلعه از دست می رود و سراو بسر باری بر باد خواهد رفت نوکر سلیمان پاشا را از قلعه بیرون فرستاد و قلعه بسلطان تسلیم کرد

سلیمان پاشا « مقتدی » بحضرت فرستاد وعذر خواست و سو کند خورد که نوکر مرا بی رخصت واجازت من بقلمه بردند و مرا ازان حال شعوری نیست و اگر قبول افتد جمیع قلاعی که در تصرف دارم بمعتمدان سلطان سپارم و بهر چه فرمان شود استادی بنمایم و شرط اخلاص وارادت بجای آرم

سلطان ازان حال باز آمد و سلیمان پاشا بحضرت واصل شد و بشرف ملاقات استعداد یافت و از طرفین ایتلاف واتفاق بحصول پیوست و یگانگی فیما بین تأکید پذیرفت

و چون از یکدیگر افتراق کردند سلیمان پاشا بامضی از نوکران سلطان گفت نثار ویش کشای مابیشتر و بهتر بود یا ازان شما و این سخنی رکیک وقولی نازل بود از دو جهت اولاً آنک حطام دنیوی آن مقدار ندارد که بزرگان نام آن بر زبان آرند یا بود و وجود آن را در میان ببینند چه غرض کلی از موالیات و مواخات نه تحصیل آنست و ثانیاً بر زعم او از جمله غایب که سلطان بدو سیورغال فرموده شمشیری بود کوهی که لعلی کران مایه در و مرصع بود بوزن هفت مثقال که تمام قسطمونی و مافیها بهای آن وفا نمی کرد بخلاف اسبان بدوی و غلامان روسی و سایر اقشه و امتعه از هر جنس

و مقصود ازین فصل آنست که هر محبت و یگانگی که با عراض و اغراض مقید باشد ذوق ندهد و پایدار نبود و اهل تحقیق آنرا وزنی ننهند و معتبر ندارند و بر چنان محبت اعتماد نکنند چه بتعذر غرض و فقدان آن دوسق مرتفع شود و نیز باشد که بدشمنی سرایت کند

شعر

تا کیسه کران بود سبک روح گفت چون کیسه سبک کشت کران جانم خواند

حاصل سخن آنک « سلیمان پاشا » در اول دن دردی داد و بیک سخن کوه را خود آشکارا کرد و سیرت و شیمت خود باز نمود (والمرء مخبوء تحت لسانه)

آمدن پسر عثمان بقونیه و محاصره آن و استمداد پسر قرامان از سلطان

بعد از انقضای آن قضایا سلطان بسواس آمد و تا آخر فصل تابستان اقامت کرد تا منتهای رسیدند و خبر دادند که « پسر عثمان » بر سر « پسر قرامان » آمد و « قونیه » را حصار کرد و اکثر مغول با و اتفاق کردند

پسر قرامان پیش سلطان رسول فرستاد و استمداد و استعانت خواست

سلطان صواب چنان دید که با اتفاق « سلیمان پاشا » بمساعدت و مظاهرت قرامان نهضت کند و مطمئن نظر آنک چون قرامان را از دست دشمن رها نموده باشد و کردن او بطوق احسان مطلق گردانیده و حق معاونت بر ذمت او ثابت کرده از انجام که طریق حریت و مروست قرامان سر بمخالفت و مصادقت در آرد و دست از عقوق و عصیان باز دارد و شیوه صلاح و سداد پیش گیرد و بوجهی احسن انس و الفت در میان آید و مخالفت و مشاجرت بر خیزد و برین عزیمت متوجه « دانشمندی » شد و بقر احصار نزول کرد سلیمان پاشا بحضرت شرافت و خلوت ساختند و در مدخل و محزج آن قضیه رای زدند و مطارحه پیوستند

سلیمان پاشا گفت صواب آنست که بر ولایت « عنقریه » و « انگوریه » تاخت کنیم و بنهب و خرابی آن بقاع و رباع مشغول شویم تا چون « پسر عثمان » این حال معلوم کند بضرورت

از سرقونیه بر خیزد و این مهم بنوع اسهل تمشیت یابد و مقصود باسانی بحصول پیوندد

سلطان گفت این رای بصواب نزدیکست و بنجاح مأمول قریب اما از خلای خالی نیست از آن جهت که حرکتی چنین نشان ضعف رای و قصور همت و بددلی و بیچارگی تواند بود و دلیل بر سقوط قوت و نزول رتبت باشد و طریق آنست که قرامان را بخود ملحق سازیم و معتصم بحبل توفیق و اهب مطلق و خداوند کار بحق روی بدشمن آریم و جدوجهدی که مقدور و موسوع باشد مبذول داریم تا مشیت الهی کلاه نصرت بر فرق که نهد و ههای سعادت سایه بر سر که گستراند

شعر

اف الحق ان یسترقع المزومیه وان اتردی بالهوان واجزما
ولست وان عض الزمان بغاری اطلیل علی الضراء مبیی و مجزعا

و چون سخن معقول بود و رای صائب و اختیار و تقدم سلطان را برین منوال مقرر شد و باتفاق متوجه « قیر شهر » شدند و بامرای الوس قاصد دوانیدند تا هر یک بالشکر و حشم خود ملحق شوند از آن جمله بعضی که نزدیک بودند منضم گشتند و جمعی که دور تر بودند گفتند مادر نواحی ولایات « پسر عثمان » ساکنیم و مصیف و مشتای ما در حدود و جوانب مملکت او واقع اگر با او مخالفت و رزم و بعداوت بیرون آیم قصد جان و خان و مان خود کرده باشیم و کار خود بدست خود تباه گردانیده و مع ذلك هرگاه که بمانزیدیک شوند بدیشان پیوندیم و شرط موافقت بتقدیم رسانیم

و « مصر بک » با وجود آنک کریمه از کریم خاندان خود در حباله سلطان داشت و عهد بسته بود و سوگندان مغلظه یاده کرده که من جمیع الوجوه با سلطان متفق باشم و مخالفت نوردد گفت اگر متوجه من شوند با ایشان جنگ خواهم کرد

فی الجمله سلطان بقیر شهر رسید و چند نوبت پیش قرامان قاصد دوانید که هر چه زود تر ملحق باید شد و تغال و تکاسل نورزید تا حق تعالی فتی کرامت کند و فرجی روزی گرداند و او تقاعد می نمود و بتخلف و توقف تشبث می کرد و عاقبه الامر جانب سلطان را که بمدد و معاونت او رفته بود و خزاین و دقایق در راه او خرج کرده ضایع و مهممل

کذاشت و طرف «امیر بایزید» را که بخون او تشنه بود و بقصد جان و مال و اهل و عیال او کمر بسته اختیار کرد و با او صلح آغاز نهاد و تن در عجز و مذات داد

شعر

جهت ولم تعلم بانك جاهل ومن لي بمن بدري بانك لاندري

و با «پسر عثمان» مصالحت کرد و قلعه «بك شهری» را بدو داد و بعداللتی و التی بدان راضی شد که متعرض قونیة نشود و آن خطه بدو باز گذارد

فتح قلعه «جمله» و «سیالو» و معاونت کردن سلطان سلیمان پاشا را

بر پسر عثمان وانهزام او

چون قضیه قرامان بصلح منتهی شد سلطان بصوب قلعه «جمله» نهضت کرد که بـ «مصر بك» تعلق داشت و چون آنجا رسید جنگ پیوست و بالزام و تعزیف پسرش را از قلعه بیرون کشید و مأخوذ گردانید

و «سلیمان پاشا» بولایت خود رفت و سلطان بقصریه آمد

و چون ایام بهار درآمد امرای الوس بر قاعده معهود بحضورت شتافتند و بطریق جانشیناری و خدمتکاری قیام نمودند و تشریفات و انعامات یافته بمنازل و مراحل خود رفتند و سلطان بـ «ایوب حصار» آمد و کوتوال را بملاطف و محاسن دعوت کرد و بگرامات و اصطاعات وعده داد

و چون امتناع نمود و تمرد و تفرد آشکارا گردانید بحرب اشارت فرمود و از جوانب حمله بردند و قلع زدند و رخنه ها کردند و در مقدار يك ساعت اساس قلعه مشبك و مخملخل ساختند و کوتوال چون دید که ماهی وار در دام هلاك و یوار گرفتار است و مرغ صفت در جاله و بال و نکال استوار امان خواست و سرطاعت بر زمین ضراعت نهاد و گفت عنقریب قلعه تسلیم کنم و در سلك دیگر زندگان منحصر شوم و برین وجه قرار شد

و سلطان بقصریه آمد و از آنجا بسیواس نزول کرد و بعد از روزی چند خبر رسید که

«امیر احمد» با «پسر عثمان» متفق شده است و صاحب قلعه «سیالو» در نیت دارد که قلعه بعثمانیان سپارد و آن قلعه بود در غایت حصانت و رزانت و بصعوبت از جمیع قلاع روم ممتاز و مستثنی

سلطان لشکر ساخته متوجه شد و موسم تابستان بود که از حدت حرارت آفتاب خون در عروق و مغز در استخوان می جوشید و سنك در کوه و ماهی در دریای سوخت

شعر

و یوم کتنور الاماء شجره والقین فيه الجزل حق تضرما

و روزی چند آن قلعه را حصار فرمود و کوتوال چون دید که سلطان لشکر سنگین انداخت و از طرف امیر احمد و اعانت او نا امید است بشمار مطاوعت و انقیاد در آمد و پسر را بحضرت سلطان فرستاد و مأمول و مطلوبی چند که داشت بعرض رسانید و چون همگی بنجاح مقرون شد باستظهار تمام بیرون آمد و قلعه تسلیم کرد و بصنایع و ایادی خسروانه محظوظ گشت و مرسوم و مواجب سالیانه اضعاف آنچ داشت بنام او مقرر شد

و سلطان بقصریه آمد و روزی چند تجرع کاس از متاع باس و مراس بر آسود و مدتی بمجاورت بزم از مساورت بزم استرواح و ابتهاج نمود

و دران اثنا نواب «سلیمان پاشا» رسیدند و عرضه داشتند که «پسر عثمان» قصد ولایت ما کرده متوجه است و ملاذ و معمول غیر ازین درگاه نداریم و بصولات و شوکت پادشاهانه امید داریم

سلطان که این خبر بشنید عزیمت بر نهضت مصمم گردانید و باستجماع عسا کروتربیت اسباب و آلات جنگ مثال داد و ایامی پسر عثمان دران مجلس حاضر بود و صورت حال معلوم کرد

سلطان او را روانه گردانید و معتمدی در صحبت او پسر عثمان فرستاد و نوشت که استماع افتاد که بصوب ولایت سلیمان پاشا که یار قدیم و دوست مخلص آن جانب است و حقوق محالحت و معاونت ثابت دارد حرکتی رفته است و توجهی اتفاقی افتاده طمع در ملك

موروث و خاندان قدیم او کردن در مذهب صروت و اخوت قباحتی هر چه تمامتر دارد
اکنون عنان از صوب او مصروف داشتن و او را بحال خود بگذاشتن مستلزم نظام امور
و صلاح جمهور است و از حسن شیم و لطف و کرم آن جانب مأمول و متوقع و بحریت
و اریحیت اولی و اقرب اگر این مسؤل بانجاح پیوندد فهو المراد و الانهضت مارا مترصد
باید بود و اقدام و اقتحام را مهیا و مترقب

و سلطان بحدود اماسیه حرکت کرد و بعد از روزی چند معتمد رسید و گفت
« پسر عثمان » چون توجه سلطان بشنید بازگشت و روی بمملکت خود نهاد

سلطان بتوقات آمد و مدتی بر آن بگذشت تا در انتهای زمستان خبر رسید که « پسر
عثمان » قصد « قسطنطنیه » دارد و بی شبهه حرکت بدان طرف خواهد کرد

سلطان لشکر جمع کرد و « معدن » نزول فرمود و چون « پسر عثمان » نزدیک
رسید « شیخ مؤید » و « کوریه بک » را با جمعی از عساکر بر سیل مقدمه پیش فرستاد
و خود در عقب روانه شد

پسر عثمان چون خبر توجه سلطان بشنید (المو داحمد) برخواند و مراجعت کرد
و « سلیمان پاشا » از خوف دشمن ایمن شد

و سلطان بمربع دولت و مراتع سعادت بازگشت و از خشونت و عتاء سفر بنعمت
نعمای حضر انتقال نمود و عوارض سهر و ادلاج را براق جام مجاج علاج می کرد
و از غل رخص و کفاح بعلل اغتباق و اصطباح تشفی می جست که (هموم الدنیاسم و تریاقه
الراح)

شعر

غدا ی روح بود باده رحیق الحق که رنگ او کند از دور رنگ کل رادق
رنگ رنگ زداید ز جان اند هکن پیش جاهل باطل بنزد دانا حق
حلال کشته با حکام عقل بردانا حرام کشته بفتوای شرع براحق

ذوق لب ساقی قدح در جوش و صراحی در خروش آورده بود و نشوئه باده صافی
غم ازل و عقل از هوش برده باد عشق و نشاط آتش نیستی می افروخت و خرمن هسقی

و خود بر سقی برهم می سوخت استغراق حال فکر ماضی و استقبال از دماغ می کساران محو
می کرد و فراغ بال خیالات محال از ساحت ضمیر باده نوشان فرو می شست

شعر

لا تخشعن لطارق الحدان و ادفع همومك بالرحیق القانی
و اذا الهوم تعاورتك فسلها بالراح والريحان والندمان

فارسیه

هین در دهید باده که آنها که آ کهند حلقه بکوش این نمط و خاک این رهند
ضدند جان و تن قدح باده در دهید تا یکدم از مصاحبت خویش وارهند
رنگی ز رنگ باده ندیدند خوبتر آنها که رنگ یافتند صبغة اللهند
جز سوی جام دست درازی نمی کنند آنها که از متاع جهان دست کوتاهند
نقش جهان امر درین جام دیده اند جمعی که از حقایق اسرار آ کهند
کردنای نفس بدین آب شسته اند زان روی از نجاست دنیا منزهند
قومی ز چشمه قدح آبی نمی خورند تا لاجرم بخویش فرورفته چون چهند

و سلطان دران زمستان غفوه عیون دهر داهر و غمضه جفون چرخ قاهر را که بحرك
مواد فتن و مهیج مرایر احن و محن است فرصت شمرد و بمعاقرت اقداح راح و معاشرت
صبح و ملاح صباح و رواح می گذرانید و بمجالست اخوان صفا و موانست خلان
وفا که غنجه دل بمجاورت غم زدای ایشان شکفته شود و باغ سینه بمفا کمت روح افزای
ایشان طراوت پذیرد تزجیت وقت و تمشیت زمان می کرد

شعر

خذ ما صفالك فالحيوة غرور والدهر يعدل تارة و یجور
بادر قان الوقت سیف قاطع والعمر جیش والشباب امیر
وانظر لنفسك بالسلامة نهرة وزمانها ضافی الجناح نضیر

ودرایام امساك از مجالس عیش و نشاط و طی آن فراش و بساط و آن در هفته دوشنبه بودی حرمة میلاد رسول الله صلی الله علیه و آله و پنج شنبه حفاظاً علی اداء فریضة الجمعة و نظافة لقصائها و در سالی شعبان ذماماً لاداء مواجب الصیام و اهتماماً بشهر الله الحرام انجمفی ساختی خاص بمشاهیر علمای فاخر و فضلاء متبحر و محفل آراستی غاص بطلاب ماهر و حفاظ مستحضر و بعد از ختم کلام قدیم و قرات قرآن عظیم در مباحثه اصول دین و ملت و منازعه قواعد شرع و حکمت شروع کردی و بقوت طبع سلیم و رای مستقیم از غوامض مشکلات و کوامن معضلات آن اختراعاً لا اتباعاً مسائل انکیختی و نکات ابداع کردی که قرائح ذوی العقول از فهم حقایق آن قاصر آمدی و افکار اولی الابصار از ادراک دقایق آن افکار ماندی و همکنان سر حیرت و دهشت در پیش انداختندی و بزبان خشوع و خضوع گفتندی

شعر

لو كان علمك بالاله متسا في الناس ما بعث الاله رسولا
او كان لفظك فيهم ما نزل الاله القرآن والتوراة والانجيل
ولقد عرفت وما عرفت حقيقة ولقد جهلت وما جهلت خمولا

و چون نبوت خواطر و کبوت و هفت طابع و ضمایر همکنان بظهور پیوستی و آثار خجل و وجل بر ناصیه ایشان وضوح یافت و خود طبیعت وجود فکر و رویت همه آشکارا کشی سلطان عبارت بلیغ و اشارتی لطیف زبده آن لطیفه در خوصه ضمیر ایشان می نهاد و بزبانی فصیح و بیانی صریح سر آن نکته بکوش هوش ایشان فرو می خواند و عقل در سرعت آن بدیه وجودت آن قریحه مدهوش و متحیر می ماند

شعر

واعجز بالابحاز في سحر لفظه فكاد به يسبي النهرى وكان قد
اذا قال قال فالدر الثمين منظم وان خطا لوتى البديع منمنم

و سلطان همواره در تلون و تفتن « سلیمان پاشا » متعجب می بود که هر دم بر نیکی می آمد و هر لحظه بنقشی ظاهر می شد

بیت

کأني براش كل لو ن لونه يتخيل

گاه بخفیه با « امیر احمد » دم از مخالفت و مصادقت می زد و عهد و سوگند در میان می آورد و بعد اوت سلطان تجاسر و تجاهر می نمود و گاه « طاشا نیان » و « باورایان » [۱] را دعوت می کرد و با ایشان اتحاد و اتفاق می ورزید و حال آنکه با سلطان عهد بسته بود و سوگند یاد کرده که بدعوت ایشان اقدام ننماید و گاه با « محمود چلبی » و « سلیمان بیگ » طریق موالات و مصافحات می سپرد و پیش سلطان می نوشت که عرض من از اختلاط و ارتباط « امیر احمد » آنست که باطایف حیل و صنایع تدبیر و شعبده اورا بیش خود آرم و گرفته بیندکان حضرت سپارم

و از سیاق این سخن سلطان را معلوم شد که او عهد و سوگند اعتقاد ندارد چه مقرر است که « امیر احمد » بی عهد و سوگند پیش او نخواهد رفت و آنگاه حال ازدووجه خالی نباشد یا این سخن با سلطان بمداخه و نفاق گفته باشد و درواقع با امیر احمد یکجهت بوده یا قضیه بر عکس باشد اگر با امیر احمد متفق باشد سوگندی که با سلطان خورده باطل و اگر با سلطان دوست باشد سوگندی که با امیر احمد یاد کرده دروغ پس بر هر دو تقدیر بدعهدی و فساد اعتقاد او ثابت باشد و زور و نفاق واقع و سید انبیا و قدوة اصفا صلوات الله علیه بدین معنی اشارتی بلیغ می فرماید که (شر الناس ذوالوجهین یأتی هؤلاء بوجه و هؤلاء بوجه)

رفتن سلطان بقیر شهر و تجدید شهر بند و عمارت آن ولایت

« عادلشاه » بمحضرت آمد و عرضه داشت که اهالی و متوطنان « قیر شهر » بغایت ضعیف و اندک اند و از بیضه دولت و سواد اعظم بر کوشه افتاده و بولایت « پسر عثمان » که مخالف و معارض این دولست نزدیکه اگر فرمان اعلی نفذه الله تعالی بر آنجمله نافذ گردد که باره پیرامون آن خطه برکشند و آن بقعه را بسوری محکم و دائره مبرم مشید و استوار سازند سعی مشکور و عملی مبرور باشد و ضعفای آنجا از شر مفسدان و ضرر بد سگالان محروس و مأمون شوند و اگر دشمنی قصد ایشان کند [۱] ایاصوفیه نسخه سنده (باورایان) یازمشدر .

و هجومی نماید بر بدیهه حال بر ایشان ظفر نتواند یافت و تا رسیدن مدد بمدافعت و ممانعت تعلل نتواند کرد

سلاطین را آن رای معقول و مقبول آمد و در مفتوح فصلی بهار که او ان اعتدال لیل و نهار و انهار و انفتاح اوراق و ازهار است عنان حرکت بدان ناحیت معطوف گردانید و اهتمام خسروانه بر امضای آن عزیمت مصروف داشت و معماران مهندس و استادان حاذق را بر کفایت آن مهم بکشت تا در حدود بیست روز بر جوانب آن بقعه سوری بر آوردند که ذروه شرفات آن از سمک سماک در گذشت و بر حواشی آن خندقی فرو بردند که منتهای قعر آن بیشت سمک رسید

شعر

رسا اصله تحت الثری و سباه الی النجم فرع لاینال طویل

و چون آن ثغر مستحکم ساخت و خاطر از کار آن حدود پرداخت از راه «ایوب حصار» متوجه قیصریه شد و والی آن قلعه را که سر بکریان کنود فرو برده بود و دست از آستین بخی و طغیان بیرون آورده بر غایب الطاف و غریب استعطاف مستمال ساخت و عهد و میثاق بستد و سو کند داد که کمر طاعت و انقیاد بر میان بسته غاشیه هواداری و جان سپاری بر دوش جان کشد و بدینچ مأمور و محکوم گردد استادیکی نماید و بقدر وسع و طاقت مراسم خدمت و عبودیت بتقدیم رساند

و چون قضیه برین وضع قرار گرفت منبسط القلب بمنای دولت و مناط عزت خرامید و بر سریر سلطنت کامکار بنشست و امرای الوس و اتراک از حدود و ثغور روی بیساطبوس آوردند و خاک بارگاه حضرت بشفاه خضوع و جباه خشوع مقبل و معفر ساختند و بشعار اخلاص و اتباع مریدی گشتند و بر کب سیمین و ملابس ثمین اختصاص و امتیاز یافتند و در دائره خول و خدم مندرج و منتظم شدند

و از «سلیمان پاشا» معتمدی از خواص رسید و بعد از تمهید قواعد خدمت بتخشح و تذلل تلقی کرد و گفت «پسر عثمان» دست تطاول در ملک موروث و خانه قدیم مادر از کرده است و کردن طمع در ولایت مایازیده با سپاهی که کوه در زیر مرا کب آن گاه شود و چشمه آفتاب از کرد موا کب ایشان سیاه آورد متوجه «قبطیونیه» شد

و بحمد الله و منه امروز طودی که از غوایل طوفان این حادثه باستظهار آن توان رهید این حضرتت و حصنی که از تهجم این نازله در حوزه حیاطت او پناه توان برد این بارگاه والا و اگر در وقتی چنین با امیر «علامه الدین قرمان» که با این حضرت دوست صادق و یار موافق است معاونتی رود و مساعدتی نماید رجا شاهد و یقین حاصل که بیامن این احتشاد و اشتباك کشتی ازین لجئه خون خوار بساحل خلاص و نجات رساند و بر مراد خود فائز و ظافر گردد و چون حق این فضل جمیل و مکرمت جزیل بر ذمت او ثابت شده باشد و طوق منت این احسان در کردن همت او افتاده از انجا که رقت بشریت و طریق انسانیت است طوع یمین و مخلص کین این حضرت خواهد بود و خود را ساخته و پرداخته این دولت خواهد شناخت

شعر

فاعن علی الخطب العظیم قائما برچی العظیم لدفع کل عظیم

سلطان و اگر چه از قبیح سیرت و خبث سر برت و فتور عهد و سقوط همت او کلالی و ملالی داشت و بر قول و شرط او که بارها خلاف کرده و اائق نبود اما چون سابقا با او قواعد دوستی و یگانگی ممد ساخته بود و او اصرار مصادقت و مصافقات موکد گردانیده و انواع کرامات و اصطناعات در باره او مبذول داشته نحو است که مشرب آن مکارم و احسان بقاذورات حرمان و خذلان مکدر گردد و سوابق آن عوارف و ایادی بلواحق تعرض و تعدادی منقص و مدنس شود

شعر

اذا استنجدوا لم یسألوا من دعاهم لایة حرب اوبای مکان
مقادم وصالون فی الروع خطوهم بکل رقیق الشفرتین یمان

ملتزم او بسمع قبول اصغفا کرد و مأمول او بآنجا و آنجا از موصول داشت و رسول را بتشریفات فایق و انعامات رایق نوازش فرمود و «محمد چلبی» را که از اعیان «اماسیه» بود و با «تاج الدین» نسبت قرابت داشت و مدتی بوزارت «امیر احمد» مشغول بود و سلطان همان منصب برو تفویض فرموده او را بنظر

اختصاص ملحوظ می داشت در صحبت ایلچی تعیین فرمود مشروط بر آن جمله که «سلیمان پاشا» عهد و سوگند مجدد گرداند و ملتزم شود که کسانی را که بسلطان منسوب و متعلق باشند از لشکری و شهری پیش خود نیارد و دعوت نکند و نفاق نوزد و تلون و تفتن ننماید و بر منهاج اتفاق و اتحاد ثابت باشد

و برین جمله «محمدجلی» را روانه گردانید و مترصد کیفیت حال می بود تا خبر دادند که «محمدجلی» از شمار طاعت و تبعات منخلع شد و عقوق بر حقوق اختیار کرد و بنزغات شیطانی و تسویلات نفسانی فریفته شد و از سمت خدمت و عبودیت تنگب نمود و بـ «اولاد تاج الدین» پیوست مثل (عادت لعنرها لیس) و باتفاق یکدیگر قاصدی پیش «سلیمان بك» فرستادند و عهده اتفاق و اعتضاد باهم مستحکم ساختند و همچنین بـ «ولد طاشان» و والی «باوره» و «امیر احمد» مکاتب نوشتند و عهود و موافق موکد گردانیدند و مجموع را بموافقت و متابعت «سلیمان پاشا» دعوت کردند و بر مخاصمت و عداوت سلطان اعراض و ایلاع نمودند و بتضریب و افساد و فضول و فساد برخاستند و غایت بغیت و قصارای امنیت ایشان مخالفتست باسلطان و حسم مواد امن و امان

بیت

لا یسلم الشرف الرفیع من الاذی حق یراق علی جوانبها الدم

و متعاقب آن حال خبر رسید که «پسر عثمان» بالشکری کران و سپاهی بی کران متوجه «قسطمونیه» شد و حالا از حدوث این حادثه مخالفان سلطان راسنک ذوقدیل و آتش در زبیل افتاد و همگنان چون خرد در خلاب و خاشاک در گرداب حیران و سرگردان ماندند (و خسر هنالك المبطون)

و چون آتش فتنه که می افروختند فروغی نداد و دیک سودایی که می پختند خام ماند باضطرار دست از فضول و فتنه باز کشیدند و «محمدجلی» را با عهود و موافق و سوگند نامه بروجهی که شرط رفته بود بحضرت سلطان فرستادند

شعر

رضوا بک کالرضا بالشیب قسراً وقد وخط النواصی والفروحا

«محمدجلی» چون کافر درویش و فاسق محروم بحضرت آمد و (اندم من الکسعی) بشرف مشول وصول یافت و غرق عرق تشویر و تزویر خجل و منفعل بنشست

بیت

لا یفرس الشر غارس ابدأ الا اجتنی من غصونه ندما

سلطان بعد از استکشاف اخبار و استفسار اوضاع و احوال بعضی از زیغ و نفاق او و عدول از سمت فرمان و وصول بمخالفان و معارضان بر سبیل تهریض و توریه در میان آورد و گفت ما ترا که جهنة الاخبار و حقیقة الاسرار خود می دانستیم و بر قول و فعل تو وثوق و اعتماد کلی داشتیم بکفایت شغلی مهم و مهمی اهم بمملکتی فرستادیم و در سؤال و جواب و خطا و صواب آن تعویل بر حسن تدبیر و تقدیر تو کردیم و شغلی چنان باستبداد رای و رویت تو باز گذاشتیم تا تو در تمشیت آن مهم و وظیفه صدق و اخلاص کاینبنی بتقدیم رسانی و در تخلیص مراضی و تصفیة مباحی ما بجهود مبذول داری و نام و ناموس قایم گردانی و توطرف نقیض گرفتی و نعل باز کونه زدی و صورتی چند برانگیختی که بغرض و غایت ما تعلق ندارد بل مناقض دولت و منافی بغیت و نخلت ماست و بدشمنان و بد سگالان پیوستی و یاقاد شرر شر و اثار غبار فتنه سخی نمودی و بی هیچ سببی بغدر صریح و مکر قبیح اقدام جایز شمریدی افاً و تقالک این نوع وزارت از که آموختی و ازین جنس نیابت از کجا اندوختی

شعر

اخذتکم عوناً لكل مصیبة فکنتم مع الایام عون المصائب

و او چون این مخاطبت بشنید و این معایت اصفا کرد خفقان خوف و هول بردل او غالب شد و غمیان روع و رهبت بر احشای او استیلا یافت و عذرهای سقیم و علت های نامستقیم آغاز نهاد مثل (عشر و الموت شجی الوریث) و چون وقت مقتضی مؤاخذت و مناقشت نبود بر کربت آن شجی و حرقت آن لظی مئارت نمود و فوران آن غیظ و غضب را بروادع اضطبار و احتمال فرو نشانند و دیده نادیده کرد و شنیده ناشنیده انکاشت و گفت

شعر

اذا دمت قوارضكم فؤادی صبرت علی اذا کم وانطویت
ورحت علیکم طلق المحیا کأنی ماسمت ولا رأیت

واز « سلیمان پاشا » بر تعاقب قصاد می رسیدند و می گفتند « پسر عثمان » از فلان مقام بگذشت و فلان ولایت رسید

سلطان مع ضیق الحال با اجتماع افراد واستنجد انجاد واستحثاث جنود واستفراض خیول وجیوش باطراف بلاد و دیار امثله مطاعه و تقدمات مستطاعه روان فرمود و خیمه از شهر بیرون زد و بمرغزار « تاوَرَه » معسکر ساخت و باعتبار عدت وانتقاد اهبت مشغول بود که قاصد رسید و خبر رسانید که « پسر عثمان » بقسط مونیّه آمد و مصاف داد و « سلیمان پاشا » را بقتل آورد و شهر و ولایت در قبضه تملک گرفت

و « مولانا پاشا » قدس سره پیش ازان از وقوع این واقعه ننبیه کرده بود و بتصریح خبر داده و متعاقب این خبر از « پسر عثمان » رسول آمد و مکتوب آورد مضمون آنکه « سلیمان پاشا » را که دوست شما بود بفار ساندیم و تمام مملکت اودر تحت حکم آوردیم

سلطان در جواب نوشت که امور فتح و نصر و هزم و کسر بمشیت قاهر برحق و قادر مطلق جلت قدرته منوط و مربوط است نه بقوت و قدرت آدمی چنانکه در محکم تنزیل وارد است که (وما النصر الا من عند الله العزيز الحكيم) و هر که چشم بصیرت بینا و کوش هوش شنوا دارد این مقدار داند که باداغ بشریت لاف عظمت و جبریت محض جنون و عین هذر و مجنون باشد و باذل عبودیت دعوی مولویت خیال محال و اگر ترا بندرت بادقبولی وزید یا از صخره صما آتشی جهید چون آب مخروش و چون خاک خموش که آن از فتور عزیمت « سلیمان پاشا » بود نه از شدت شکیمت تو و سبب دران تخلف و احجام او بود نه بروز و اقدام تو و نباید دانست که باعاجزان بر آویختن و با بچازکان نبرد انکیختن بامور کوشیدن و از ملخ انتقام کشیدن باشد اگر سرمیدان و تاب مردان داری فردا که درفش صبح صادق درخشان شود و سپر زرین آفتاب تیغ افشان یکی بمرکه دایران درای تاجولان سواران یفی و دمی در عرصه کار زار توقف نماید تا حمله دل آوران مشاهده کنی

شعر

وما نحن الا كالقضاء فاننا ضربنا جميع الناس بالخير والشر
واناليوت حين يشتجر القنا غیوث اذا ضن السحاب بالقطر
وانالمشاؤون تحت سیوفنا الی الموت معروفون بالباس والنصر
قدرك بالافدام بغیثنا الی نطالها لابلالمکیدة والمکر

و از انجار حلت کرده بآرتق آباد نزول فرمود و رسول را روانه گردانید و باستحضار جنود و عسا کر قصاد باطراف و اکناف دوانید و مشمر آ عن ساق العزیمه روی بکار آورد و دران حال رسول دیگر رسید و نمود که ب « عثمانجق » آمد و مضمون رسالت ادا کرد و سخن از مصالحت و مهادنت آغاز نهاد

سلطان گفت ولایت « عثمانجق » بما تعلق دارد از سر آن بر باید خاست و هر چه از رعایای آن مواضع ستمه باز گردانید و تعرض نرسانید و الاصلاح صورت نمی بندد و اتفاق امکان ندارد

و « امیر احمد » چنانکه عادت مستمر و قاعده مستقر او باشد سو کند بشکست و پسر عثمان پیوست

و « محمود چلبی » برادر خود « قلیچ ارسلان » را ردیف او گردانید و « پسر طاشان » بنفس خود بدو ملحق شد

وامرا و صنادید اطراف فوج فوج می رفتند و پسر عثمان متصل می شدند و روز بروز سواد حشم او متضاعف می شد و سلطان بحبل توفیق و توکل که عروه و ثقی و جنه اوقی است اعتصام نموده بی وهن و فتور از سر عزیمت ثابت و جزمی صادق و رایی متین و جاشی مکین بترتیب اهبت جنک و تنسیق مصالح و مناوایح آن سعی و اجتهادی نمود و در تعدید آلات و ادوات آن جهد جهید مبذول می داشت

نابعد از روزی چند خبر رسید که قلعه « قرق دلیم » را که بولد « قودودار » تعلق داشت از پسر او « سیدی محمود » بفر و غلبه بستند و او را محبوس گردانید

و چون رایات هایون ب « طانکلو داغ » نزول فرمود خبر رسید که « حاجی چلبی » طاصی شد و قلعه « معدن » ب « پسر عثمان » سپرد

و متعاقب آن عرضه داشتند که « عبدالله چای » بدو پیوست و قلعه « عثمانجوق » را که بمئات و حصانت در عالم علم است بطوع و رغبت بدو تسلیم کرد

فی الجمله چون « پسر عثمان » بکثرت عدد و وفور مدد استظهار یافت و امرا و صنادید حدود و ثغور بمتابعت و مشایعت او همدستان شدند و قلاع و رباع بدو سپردند کلاه عجب و کبریا کج نهاد و ضرور و تکبر در سر گرفت و بحضرت سلطان رسول فرستاد که چون باما بموالات و مواخات در نیامدی و بصلح و صفا رضاندادی و مشاحنت بر مهادت اختیار کردی مانیز جنگ را استاده و قتال و نزال را متشمر و آماد ایم و معرکه مخرای « چورملو » تعیین رفت سلطان این که بشنید عارض را طلب داشت و بعرض لشکر فرمان داد و سوار شد و اصناف عساکر را فوجاً بعد فوج و فرداً بعد زوج در نظر آورد و مقام و موقف هر يك در مقدمه و قلب و جناحین تعیین فرمود و از دروع و مقافر و تحافیف و سایر ملابیس حرب چندانی بر سپاه تفرقه کرد که بنان هیچ محاسب بر حصر اعداد آن محیط نتواند کشت و بیان هیچ مهندس بر ضبط افراد آن وفاتواند نمود و مردان کارو کردن کارزار بر کوس ساز پیکار در پوشیدند و بر تکاوران پیل پیکرو باد پایان دیو هیکل که ببویه خاک بر فرق فرقد می افشاندند و غان از دست صبا و دبور می ستاندند سوار شدند

شعر

عليها اللابسون لكل هيج
برود آ غمض لابسها سهاد
كاثواب الاراقم منقها
فخاطها باهينها الجراد

و در آن فضا لشکری بعرض رسید ستاره عدد و بر روی آن صحرا عسکری جلوه یافت آسمان سلب که کوه از صدمات نعل مراکب ایشان هامون شدی و دریا از کرد موای خيول ایشان حامسون کشتی

شعر

التاركين من الاشياء اهونها
والراكين من الاشياء ماصعها
مبرقى خيلهم بالبيض متخذى
هام الكمامة على ارماعها عذبا
ان المنيته لو لاقهم وقت
خرقاء تهم الاقدام والمهرا

خفقان رايات ظفر آيات بسيط هو الخفق کردانیده بود و صدمه رکضات کات کره غیر مضطرب ساخته و تا آسمان را مدار و زمین را قرار است هیچ پادشاه لشکری بدین ترتیب عرض نداده بود و در هیچ عهد و زمان سپاهی بدین شکوه و آیین فراهم نیامده و مدت پنج روز از مطلع بام تا غسق ظلام بتعبیه آن جیش لهام و تقدیم و تأخیر آن مشغول بود و هنوز بسیاری از افواج حشم و اذناب خدم بعرض نرسیده بودند و در نظر نیامده

و ایایچی تمام آن سواد و بیاض برای العین مشاهده کرد و بران شوکت و مکنات و وقوف یافت سلطان او را روانه ساخت و گفت ما بموضع مین که قرار گرفته می رویم اگر شما برو عده و فائز بودید مراد حاصل و الا هر جا که باشد عنقریب بشما خواهیم رسید این بگفت و کوچ کرد و تا میعاد هیچ جا توقف نکرد

و مردم راز عم این که سلطان را با پسر عثمان قوت مقاومت و مصداقت نتواند بود و قتال صورت نیندد و تحلف لشکر الوس از سلطان و وصول امرای اطراف پسر عثمان مبنی برین خیال باطل و اندیشه فاسد بود

و رؤس الوس چون از سلطان آن اقدام دیدند و آن حرکت مشاهده کردند و دانستند که بی تعلل و تململ روی بدشمن آورد و بی توقف و تقلص بقرارگاه مبادرت نمود و مستعد قراع و کفاح با استاد همکشان قوی دل و امیدوار گشتند و از اطراف بسطاط ملحق شدند و عساکر منصوره را رونق و شکوه بیفزود و شوکت و ابهت منزاید گشت

و پسر عثمان چون ازان اقدام و ازدحام خبر یافت معقلی وثیق و موثلی حصین اختیار کرد و بمناعت و متانت آن استظهار نمود و جمعی غفیر از کات لشکر و حیات عسکر بر گزید و بمجوانب معسکر سلطان فرستاد تا جمعی را از حشم الوس که از دائرة لشکر منصور بیرون بودند و از سواد اعظم دور طوعاً او کرها با خود متفق سازد و چون بمحدود و اذیال مخیم نزدیک شدند و باطلایه سپاه سلطان مصادف گشتند حربی عظیم قایم شد و جنگی سهمناک بر خاست و اسود طرفین و اسود فریقین تیغ و تیر در هم کشیدند و بشقار اسیاف برده شفاف می دریدند و بقرار اتصال عقود وصال را از یکدیگر می بریدند و خناجر را القمه از خناجر می دادند و صعاد را از مناهل آب گداز سیراب می ساختند تا خاک آوردگاه بخون مبارزان خضاب شد و صحرای معرکه از اشباح نام آوران هضاب گشت و نسیم فتح و فیروزی از مهب بهروزی دمیدن گرفت و عذبات را یات همایون در اهتزاز و انبساط آمد و اختر نصرت و ظفر از مطلع سپاه سلطان طالع شد

و عثمانیان منکسر و منتقم روی بهزیمت نهادند و در مخارم جبال و منافذ شهاب و قلال
متفرق و متشعب شدند و در ستره آجام و معاطف غیاض و آکام مستور و متواری گشتند
مثل (تفرقوا شذر مذر)

بیت

خاند و شهاب الریح لاحقه و هارب و ذباب السیف طاله

«پسر عثمان» چون آن صولت مشاهده کرد و آن صدمت معاینه دید غنان تهو و تهر
باز کشید و از سکران ضرور و نشوات فتنه و فجور باهوش آمد و از مبارزت و مناجزت
تنزل کرد و دانست که در میدان آمدن و در ورطه هلاک گرفتار شدن یکی خواهد بود
و چون از قرارگاه تخلف نمود و بر وعده و فایده کرد سلطان منزلی دیگر پیش رفت
و بر جوانب کوهساری که بدان تحصن نموده بود نزول کرد و جمعی را از گردان سپاه و شیران
آوردگاه که در دهن پلنگ و کام نهنگ می رفتند و غنان از شیر و روی از شمشیر نمی گردانیدند
بدر بند فرستاد

شعر

و لم یصبرم الاقراع سیوفهم و لم یلههم الاساع الفعاع

و فوجی از ایشان بمقارعت بیرون آمدند و جنگی هایل برخاست و طعان و ضراب
از طرفین متوالی گشت و سیوف و حراب درهم پیوست

بیت

وقد استحال البر بحراً والضحی لایلا و منخرق الفضاء حدیدا

و کرة بعد آخری های چتر سلطان جناح نصرت بکسترانید و اعلام فتح و ظفر
بر اعلام جهان کشای ظهور یافت و ندای (انا فتحناک فتحاً میناً) بکوش انصار دوات
قاهره در دادند

شعر

فتح یفتح ابواب السماء له و تبرز الارض فی اثوابها القشب

و مخالفان منکوب و منکوس در معقل گریختند و کشف و اسیر در جیب خسار و ادبار
کشیدند و مدت سه روز برین منوال بیرون می آمدند و جنگ می پیوستند و تباشیر (وان
جندنا لهم الغالبون) بر صفحات رایات ظفر شعر سلطان تجلی می کرد و طفرای (انهم لهم
المنصورون) بر دیباجه منشور سلطنت کشیده می شد

و جمهور امام و كافة خواص و عوام را معلوم و مفهوم شد که قصب السبق دران مضار
و قدح معلا ازان سهام سلطان راست و «پسر عثمان» اگر نه دست در گمراهی کوه زدی
و بکوهوف و شعوب آن التجانمودی و عقبات و هضبات آن را و قایه جان خود ساختی او و خیل
و حشم او پایمال سیل بلا و گرفتار کند قضا و عنا شدند

شعر

و عاذ باطراف المعادل معماً و انی اذاته فوق المعادل

سلطان چون دید که پسر عثمان کمر کوه استوار گرفته است و آتش وارد دل خارا نشسته
و با وجود تضییع عرض و کسر ناموس حیاتی دامن گیر او نمی شود و عصیتی او را در حرکت
نمی آورد و تهییج و تحریش از تجاوز و یف آن سنک لاخ بیرون نمی آید از مداخل و مخارج
آن مضیق استخبار فرمود و از معارج و مدارج آن استفسار نمود
جمعی که بر مسالك و مناهج آن غار اطلاع داشتند و نجد و غور آن پیونده عرضه
داشتند که طرفی از اطراف آن کشاده است و قطری از اقطار آن مکشوف و راهی فراخ
و طریق متسع دارد که عبور عساکر درو بسهوات میسر است و مرور خیول و بغال
درو بغراغت ممکن و متمشی

سلطان کوچ کرده غسان توجه بدان ناحیت معطوف گردانید و چون مسافتی
قطع کرد خبر رسید که پسر عثمان غنیمت درهزیمت شناخت و رخت اضطرار بر مبطیه
فرار بست و راه گریز گرفت

بیت

و ما تصنع بالسيف اذالم لك قتالا فکسر حلیة السيف وصفها لك خلخالاً

سلطان چون منزلی کران بریده بود و بونی بعید در میان افتاده غنان مسارعت

باز گرفت و فوجی را از عساکر بر سر «امیر احمد» فرستاد و او از آن حال شعور یافت و رخت و بار و قطار و مهار بر جای بگذاشت و راه اماسیه برداشت و خود را در قلعه انداخت و طریف و تالد خود عرصه تلاف و ضیاع ساخت و جمعی از اجناد که در عقب او رفته بودند باغبانم فروان و اموال بی پایان باز گشتند

و سلطان بافتی مبین و ظفری معین در منزلی تازه و متماسی خرم نزول کرد و رؤس الوس و فحول مغول بحضرت آمدند و عرصه داشتند که چون بعنایت الهی فتح و ظفر قرین رایات همیون شد و کوکب نصرت از افق غیب طلوع کرد و اختر بد سگال در مهبط و بل و مسقط نکال و خبال غارب گشت بمصالح دولت و امور سلطنت آن لایقتر که سلطان بنفس مبارک نجشم فرماید و بردیاری پسر عثمان کین کشاید تا بر قلاع و بقاع او تاخت کنیم و بسپول خیول و سناک مرا کب نجیع ولایات او را خراب و بایر گردانیم و لشکر را از محصولات و ارتقاات آن برکی تازه و نوایی بی اندازه اندوزیم تا اقتدار سلطان واضطرار و انکسار او جهانیان را محقق گردد و رونق پادشاهی و جهانگیری در نظر دوست و دشمن جلوه یابد

سلطان این رای را مقبول داشت و کوچ کرده

شعر

فی جفیل کالسیل اوکا لیل او کالقطر صافح موج بحر مزید
متوقد الجنبات یعتق القنا فیه اعتناق تمشق وتودد

بولایت «اسکلب» و «انگوری» و «قلعه جوق» و «سوزی حصار» درآمد و لشکر منصور داخل و خارج آن حدود و نواحی فرو گرفتند و نجم و شجر و حجر و مدر آن چون حطام هشیم و عظام رمیم درهم کوفتند و مدت چهل روز برین نسق غارت می کردند و عقارات می کنند و عمارات می افکندند و قلاع می کشودند و متاع می ربودند و پسر عثمان در پس زانوی ادبار افتاده بود و سر در کلیم مهانت و انحصار کشیده مجال بروز و ظهور نداشت و عجز حزم و جبن احتیاط می بنداشت

بیت

مالجیان الان الله جانبه ظن الشجاعة مرقاة الى الاجل

آمدن سلطان بقیصریه و نشستن بمیش و عشرت و رسیدن

خبر وفات شاه زادگان

و چون آن هنگام منقضی شد و آن هنگامه پایان رسید سلطان در حال حمایت ربانی و ظلل عنایت بزدانی

شعر

بفرحة نشوان و بهجة واجد و عودة غلاب و اوبة غام

بقیصریه نزول کرد و برمسند سعادت و اریکه سیادت مستظهر بنشست و از سمت خصم سوزی بصفت بزم افروزی درآمد و کسوت جلالی بحلیت جمالی مبدل ساخت

فارسیه

آنجا که تیغ قهرش چون شمع شد سرافشان یک کام جا نبینی کانچا سری نباشد
و آنجا که چشم لطفش یکره نظر کاردار در باغ دهر شاخی بی عبهری نباشد

و بعد از تکمیل مصالح دین و ملت و تنسیق مناظم ملک و سلطنت و تنظیم شرایط جهاننداری و تقیم لوازم شهریاری بساط انبساط بکسترانید و حجاب احتجاب مرتفع گردانید و باینات کروم مصاهرت پیوست و بثلث عنی کرد و هوا جس افکار از حقیقه ضمیر فرو می شست و بمطبوخ عصیری فضلات اعراض نفسانی از تجاویف دماغ زایل می گردانید و راح روح مذاق از کف ساقیان سیمین ساق نوش می کرد و نغمات دلکشای از لب ماه رویان زهره نوا گوش می داشت و می گفت

شعر

اذا خدت انوار نفسك فاعتمد لا شعاعها خسا غدت خیر اعوان
ولا تنصم الا بهن فانها لمن یستریه الهم اوثق ارکان
براح و ریحان و ساق مهف و نذمة الحان و طلمة اخوان

خیا کران چاپک دست موزون حرکات رام غم بالحنان دل آویز می زدند و پرده

شادی باصوات طرب انگیز می نواختند چشم آهوانه ساقی بتیغ هزه شیرگیری می کرد
و غمزه نیم مست او بشیوه جان شکاری می نمود رشک لعل شیرین کاراو پیاله را خون درجگر
می انداخت و غیرت خط مشکین اوریحان را دسته می ساخت

شعر

سقتی فی لیل شیده بشعرها شبیه خدیجا بقیر رقیب
فامسیت فی لیلین للشعر والدجی و صبحین من کأس ووجه حبیب

حسن مشاهده ملاح در انگیز نشاط و مصراع براقداح راح سبقت می برد و ذوق
مطالعه صباح در تفریح و افراح براغتیاق و اصطباح رجحان می یافت

بیت

وما السلاف دهنتی بل سوافه وما الشمول از دهنتی بل شائله

مجلس راضیه از تبسم شکر لبان پسته دهان بود و صحبت رالذت از شمایل سروقدان سیم اندام

شعر

غانیات صالبات للنهی ناصحات فی تصاریف الوتر
میرزات الکاس من مطلقها ساقیات الروح من فاق البشر

و در آشنای آن ناز و نغم و کوثر و تسنیم چنانکه عادت قدیم روزگار و قاعده معهود لیل
و نهار باشد که اگر بسالی از کابین آرزو کلی بشکفاند صدخار تنغیس در بهلوی آن نشاند
و اگر بدوری در بزم شادی خری چشاند هزاران خار تشویش و تکدیر ردیف آن
کرداند هر گرمی را سردی دهد و هر قدح را دردی نهد ناگاه خاشاک مکاشرت
در سافران معاشرت آمیخت و غبار نامرادی از مجلس آن شادی برانگیخت و خبر رسید که
دو کوب دری از برج دولت ساقط شد و دو کوهر قیمتی از درج سعادت در خاک افتاد
اغنی وفات شاه زادگان عظام روح الله روحهما بالروح والریحان واسکنهما ائلی فرادیس
الجنان

صراحی را از غم این مصیبت کربیه در کلو گرفت و جام را از حزن این رزیت خنده
در کام شکست چنک را سر برزانوی حسرت ماند و دف را روی سیاه شد و بدول آن کلهای
بوستان اقبال و افول آن ستارگان آسمان جلال غمی و المی بدل انور و طبع ازهر سلطان
لاحلت المکاره ساحة جلاله متطرق شد و بفوت آن عزیزان و موت آن نورسیدگان اسبی
و اندوهی بخاطر خطیر راه یافت و کوهر سرشک از صدف دیده غلتان کرد و آه سوزناک از
صمیم سینه برکشید و گفت

شعر

أریحانة للعین والقلب والحشا فیالیت شعری هل تغیرت عن عهدی
سابقیک ماء العین ما اسعدت به وان کانت السقیا من الدمع لا تجدی
اقرة عینی قد اطلت بکاءها وغادرتها اقدی من الاعین الرمد
الام لما ابدی علیک من الابی وانی لاخفی منه اضعاف ما ابدی

ارکان دولت صبح وار جامه چاک زدند و اعیان حضرت چون مردمک دیده سیاه
پوشیدند و گفتند

فارسیه

ای غنچه باغ آفرینش وی چشم و چراغ آفرینش
وی ترکس بوستان دیده رفته زجهان جهان ندیده
افسوس که آن کل از چن رفت وان لاله بر یخت وان سمن رفت
ای لاله کله ز سر بیفکن وی مرغ بنال و پر بیفکن
ای غنچه قباى حسن کن چاک کان ترکس نازه ریخت در خاک

و مصیبت فرزند دلبنده که قوت عین و قوت ظهر و ثمره فواید و فله کبد است شبهت
نیست که اوجع مصائب واجع نوائب باشد قضایا و اشق رزایاست و کدام واقعه از وفات
خلف صدق و ولد صالح که باتفاق ام عمر ثانی و نتیجه زندگانی باشد و ظهور اسم و رسم
واصل و نسل بوجود و منوط و مربوط دلسوزتر و جان کداز تر تواند بود و مصداق
این سخن و حجت این دعوی نص حدیث نبوی است که (الولد الصالح ریحان من ریحانین

الجنة) و حکما گفته اند (ما علاج الحزن والحرارة في الاحشاء من لم يمت له ولد) اما چون بفضل الله تعالى وحسن عنايته شاخ سرسبز آن زهر و شجره طيبة آن ثمر که دهر الداهرين وابد الآبدین تازه و سیراب باد در منبت شرف و مفرس سعادت ناضر و نامی است و عالمی بین ظل رعایت و کنف حمایت او در امن و امان و شاد کاهی و در بوستان (اصلها ثابت و فرعها في السماء) راسخ و باسق جای خشنودی و سلوت است نه محل یأس و شکوت و موجب سپاس و امید واری نه مستلزم ضجرت و سوگواری و از قدرت باری و صنع کردگاری چه بعید و بدیع باشد که عمارت ازان دوحه شاخی بدماند ازان زیبار و ازان نهال شکوفه شکفاند ازان والا ترونه بس دیر از افق غیب اختری برآرد همایون و هلالی بنماید روز افزون (ان ذلك على الله يسير)

بیت

هذا الهلال وقد رجوت نموه للمجد عاجله الردی برار
ان غاض من انواره فوراه افق توشح منك بالا قمار

و پیش از تجرع این صاب و تعرض این مصاب سلطان را بقرائن خواہای موخش حدوث این حادثه و حلول این نازله معلوم و محقق شده بود و « مولانا پاشا » قدس سره از وقوع آن واقعه بر موز و اشارات خبر داده (له ملك السموات والارض یحیی ویمیت وهو علی کل شیء قدير)

و چون مدتی برآمد برقرار سابق باسر امر و نهی و نقض و ابرام رفت و محل و عقد امور ملك و ملت اشتغال نمود و بحکم شواغل وقت و عوارض زمان فکر آن نائبه و وحشت آن غائله از صمیم دل زائل شد و غبار آن رزیت از ساحت سینه برخاست و حالات مجدد که موجب نسیان مافات و ذھول از سوائف آفات و عاهات است از هر نوع طاری کشت و قضایا متعارض شد و از قیصریه بسیواس آمد

و بعد از چند روز که لشکر سرما بر عرصه عالم تاختن آورد و ناولک زمهریر از کشاد قوس موی شکافی آغاز نهاد در خاطر خطیر خطور کرد که اکنون که فصل زمستان و موسم سرما است و جاهیز حدود و اطراف از هجوم عساکر ایمن و ساکن اگر نهضتی کرده شود و علی الغلبه براماسیه رانده امید بعنایت الهی واثق که قلعه شهر حاصل شود

و ناموسی قائم گردد که زمزمه صیت آن در آفتاب گردش از آفتاب مشهور تر شود و آوازه شوکت آن آسمان صفت بر زمین و زمان محیط گردد و برین قصد جازم شد و باستجماع لشکر مثال داد و ترتیب اسباب نهضت و حرکت آغاز نهاد

و دران اثنا « شیخ نجیب » که با « امیر احمد » نسبت مصاهرت داشت بر سالت بحضورت سلطان آمد و در اصلاح و استیناس طرفین سعی پیوست و در حصول الفت و رفع کفایت اجتهاد بلیغ نمود و گفت دیرگاه است تا امیر احمد را با این حضرت که امیدگاه عالمیانست جهت قیام ناموس و استظهار و اعتضاد هوس مواصاتی در ضمیر است و رغبت مصاهرتی در باطن و می خواهد که کریمه از مخدرات بنات خود در حباله سلطان آورد اگر درین باب رضا حاصل شود و نظر قبول ارزانی افتد انتظام امور عظام و التیام مصالح خواص و عوام را شامل و متضمن خواهد بود و چون این شمل مجتمع شده باشد و این عقد منتظم گشته بی هیچ شبهت امیر احمد بوسیلت این وصلت و ذریعت این نسبت و قرابت از موافقت و مطابقت « پسر عثمان » منقطع و متبرم خواهد گشت و باذیال دولت قاهره تشبث خواهد نمود و انگاه هر آنچه مقرر رای اعلی باشد بی تجشم کلفی و اقتحام مشق متشی خواهد شد

و هنوز درین مفاوضه بود که قاصد رسید و خبر آورد که نایب « اسفندیار چلبی » برسم رسالت متوجه این حضرت بود و بانفایس و اعلاق فراوان عازم این درگاه و چون باماسیه رسید امیر احمد او را بکرفت و تحف و هدایا و اسلحه و مراکب و نقد و جنس مجموع از بوسند و او را مقلول و مسلسل در مطموره محبوس و مقید ساخت و عنقریب پیش « پسر عثمان » خواهد فرستاد

نهضت سلطان براماسیه و گرفتن شهر و گرفتار ساختن قوم

و قبایل امیر احمد

سلطان چون خبر گرفتاری ایلی بشنید عزیمت بر نهضت اماسیه مصمم گردانید و امرای دولت و ثقات حضرت را طلب فرمود و دران باب با ایشان مطارحه پیوست و « مولانا پاشا » روی بساطان آورد و گفت در خواب دیدم که بجایی می روم و دری دیدم کشاده در آمدم و بر در مسجدی بنشستم طبقی ماست آماسیه پیش من آوردند بستم و بر زمین زدم و پراکنده ساختم

سلطان چون این رمز بشنید و این اشارت استماع کرد بر عزیمتی که داشت جازم گشت و حرکت لازم شناخت و بنواب حضرت گفت درین عزیمت رای شما چیست و چون فکر برمنهاج عقل بود همگیکنان برکال بصیرت و حسن قریحت سلطان آفرین آوردند و گفتند

شعر

منزهست مثال تودر صلاح جهان زاعتراض عقول و تصرف اوهام
نکاشت عزم تودر جوهره فلک جنبش سرشت حلم تودر طینت زمین آرام

و باآلات و اسباب فتح قلعه از مجانبی و سلاطین و مساحی و معاول و غیر آن متوجه آماسیه گشت و از توقات شبگیر کرد و چون مشعل آفتاب عکس بر اطراف افق مشرق انداخت و نفس صبح صادق چراغ انجم فرونشاند لشکر منصور چون سیل جرار و بحر زخار بر آماسیه فرو ریختند و بر اطراف و اقطار شهر محبط شدند و جنگ پیوستند فوجی بضرب تیغ شرفات قلعه از کان داران پیرداختند و جمعی بزخم تیشه و تبر خنجره در اسافل سور انداختند و دروازه بشکستند و در شهر رفتند

سلطان چنان که «مولانا پاشا» خبر داده بود از دردی که کشاده بودند و کلید برده درآمد و بر در مسجدی فرو آمد و اول چیزی که از ما کولات پیش سلطان آوردند ماست بود

فی الجمله شهر در حوزه تصرف آمد و «امیر احمد» با معدودی چند در قلعه ماند و بحصانت آن استظهار نمود و جمیع قوم و قبیله و عشیره و همشیره و اتباع و اشیاع او گرفتار شدند و بقایا که در زوایا متواری شده بودند چون حال چنان دیدند بعضی بر غبت و بعضی بر هبت کردن در چنبر طاعت آوردند و مراسم خدمت را التزام نمودند

شعر

ولوان النجوم عصتك امراً لجاءك السماء بها اسارى

و دران سال دو فتح فاخرو دو ظفر نادر که طراز مفاخر ملوک دیار و زیور مناقب و مآثر سلاطین نامدار تواند بود و در قرون ماضیه و دهور سالفه هیچ صاحب دواتی بر

مثل آن قاتر و ظافر نشده سلطان را کرامت شد یکی مصاف با «پسر عثمان» و شکستن او را و ظفر یافتن برو باوجود کثرت و شوکت و اتفاق و اتساق امرا و ارباب قلاع با او چه جمیع بطارقه روم و غطارقه آن برو بوم را دعوی آن که مثلاً کر «پسر قرامان» و «سلیمان پاشا» با تمام حشم و حشر خود بسلطان پیوندند و با اتفاق یکدیگر روی بمحاربت پسر عثمان آرند از مقاومت و مقابله او قاصر آیند و از تعارض و تقابل او عاجز شوند بفضل ربانی سلطان را فوز بران مقصد اقصی بافراد و استبداد بی انتهاز و استنصار غیری مهیا و مهیا گشت و دیگری رکعت سلطان بر آماسیه و استخلاص شهر و محاصره امیر احمد در قلعه و استیلا بر قبایل و عشایر او و اغتنام نفایس و اعلای از نقود و اجناس و سراری و جواری و خبایا و سبایا و خیول و مطایا و سایر غایب و اخیر و دقایق و ذخایر

و بعد از استعلا بر شهر و ولایت بمحاصره قلعه مثال داد و مدتی آنجا اقامت نمود

و «پسر عثمان» در قسطنطنیه باوجود قرب مسافت و حصول مکنت و وفور عدد و مدد و آنک «امیر احمد» و اولاد «تاج الدین» همواره قصاصی دوانیدند و باد تحریک و تحریش در دماغ اومی دمانیدند و با قایل زور و باطیل غرور او را بر حرکت تحریر و ترغیب می دادند و می گفتند معظم سپاه ایشان متفرق شده اند و بقایا که مانده بعلت قلت زاد و فقدان قضیم قوی ضعیف و بی برکنند و با مثال این قیل و قال و افترا و افتعال او را بر آمدن اضراسی کردند و می خواستند که او را سپر تیر بالا و اقمه دهان از درها سازند و هاتق غیب در گوش هوش او فرو می خواند

شعر

أفقد رضيت بان تمل بالحق والى المنية كل يوم تدفع
احلام نوم او كظل زائل ان اللبيب بمثلها لا يخدع

و او چون دران ایام از صولات و صدمت سلطان ضربی عظیم و کوشمالی الیم کشیده بود و از چالش و مالش اوشکسته تمام یافته و هول و هیبت آن در باطن او متمکن گشته رای جنبش و یارای حرکت نداشت چه می دانست که با کوه مناطحت کردن و بادریا مکاوحت نمودن جز قصد سر و بیم جان نتیجه ندارد

فارسیه

کلاه کوشه حکم تواز طریق نفاذ ربهوده از سرکردون کلاه جیاری
فروگرفت جهان را مهابت توچنان که هست دمزدن دشمن بدشواری

وصیت این سطوت و حشمت از چهارطاق کردون گذر کرد و صدای این قوت
و قدرت شش جهات ربع مسکون فروگرفت و شیران کشور و شمشیر زنان نام آور را
زهره آب و جگر کباب شد و جلگی از سر خضوع و خشوع برخاستند و از راه اذعان و استسلام
روی بحضورت کیتی پناه نهادند و بتقییل شفاء و تعفیر جباه خاک آستان آسمان رفعت
بدیده برداشتند و گفتند

شعر

هذا الذى خلت القرون وذكره وحديثه فى كتبها مشروح
يفشى الطمان فلا يرد قناته مكسورة ومن الكماسة صحيح
وعلى التراب من الدماء مجاسد وعلى السماء من العجاج مسوح
مرجو منفعة مخوف اذية مقبوق كاس محامد مصبوب
لوفرى الكرم المفرق ماله فى الناس لم يك فى الزمان شحيح
البابنا بجماله مهورة وسجانبنا بنواله مفضوح

وسلطان بافتی رایع و نصری شایع بتوقات آمد و چون آن خطه جایی خوش
و مقامی دلکش بود و ریاضی اریض و فضایی طویل و عریض داشت و ایام انسلاخ فصل
زمستان و افتتاح موسم بهار و هر دشتی بهشتی و هر خارستانی نکارستانی چنانکه گفته اند

شعر

مالهم الا الربيع المستنير اذا اتى الربيع اناك النور والنور
من ثم طيب رياحين الربيع بقل لا الملك مسك ولا الكافور كافور

خواست که کرد رزم بآب رزفرو نشانند و مسند بزم بطاعت شاهی منور گرداند اوزار

مکاشرت بنهاد و آیین معاشرت برداشت و از موقف مقارعت بمجلس معاشرت خرامید
و کلبن حیات را از زلال قدح رونق می داد و غنچه دل بنسیم صبای صهبای کشاد و مشام
جان بنکتهت رواج راح روح پرور تازه می گردانید و صبح بغبوق می رسانید

شعر

ارق من عبرة الیقیم ومن عبارة الصب قلبه و صب
مدامة تصقل القلوب اذا ربت علیها الهموم والریب

توالی کاسات عقار عقار عقل از وجود حریفان بر می داشت و خلعت خلعت در نفوس
ایشان می پوشانید و انوار سرور و صفا از مشرق ساحر تجلی می کرد و طاووس جان بترنم زیر و بم
در جلوه می آمد نه غم را بانغم ماه رویان ثباتی ممکن و نه روح را از روح می کساران مفارقتی
متصور ساقیان پری چهره مدام گردان و مقنیان زهره نوا عشاق نواز صراحی در نماز
و مستان در نیاز طباع در نشاط و قلوب در ابتهاج و انبساط

شعر

ومقعد قوم قدمشی من شرابنا واعمی سقیناه ثلاثاً فابصرا
واخرس لم ينطق ثلثین حجة ادرنا علیه الیوم کاساً فاخبرا

وسلطان در صحن چمن و صدر آن انجمن چون آفتاب بر ستارگان و بر جیس بر سیارگان افاض
انوار وجود و بذل موجود می کرد و چون ابره طال و بحر سیال در و مروارید برو ضیع
و شریف می بارید و جامهای مفع می نوشید و جامهای معلم می پوشید و دلهای شکسته بمومیای
کرم می بست و درهای بسته بمقایح فضل و نعم می کشاد و می گفت

شعر

لقد علم الاملاك انی زعيمهم جميعاً واولاهم بكل فعال
يصيب عفابی معشراً فييرهم وينعش قوماً آخرين توالی

و بعد از استراحت و استجمام کوچ کرد و بصحرای « قناریه » نزول فرمود و آن

حدود که باولاد تاج الدین تعلق داشت در تصرف گرفت و جهت استحکام آن نواحی قلعه بنیاد نهاد

و ایشان در انتزاع آن پسر عثمان التاج کردند و ازو استعانت خواستند و از اطراف حشرانگیختند و لشکر جمع کردند و اجتهاد بلیغ بکار بردند و بهیچ وجه بر مقصود خود پیروز نیکشتند و آن مساعی مشکور نیامد

و سلطان همواره لشکر بر سر ایشان می فرستاد و ایشان را شکسته در آجام و آکام پراکنده می ساخت و در آبی که بدان پناه برده بودند غرق می گردانید و ایشان در غمره آن وقایع و لجه آن نوازل حیران و سرگردان ماندند و مجال بروز و ظهور نداشتند

و چون قلعه تمام شد و آب روی در تنزل نهاد و ماده مد منقطع شد «اولاد تاج الدین» گریخته بشعبه جبال و کوه قلال و تلال متحصن گشتند و از معرض آفت و مخافت برخاستند

و چون فصل بهار درآمد امرای الوس و توشمالان تاتار خیلاً بعد خیل بحضرت سلطان شتافتند و عرضه داشتند که صلاح حال درانست که بولایت «پسر عثمان» رویم و در نهب و تاراج و اخراج و ازعاج غایت جهد و نهایت جد مبذول داریم و اکثر قلاع و رباع او در تحت تصرف آریم و محصولات و متوجهات آن برداریم و چون قضیه برین صورت تقدیم یافته باشد هر آینه ضعف او و قوت و نصرت سلطان لازم آید و صیت این غلبه و استیلا در اقصای بلاد و دیار انتشار یابد و نام و ناموس کای قائم گردد

امرای کبار و وزرای نامدار این رای صواب ندیدند و این قول مستحسن نداشتند و گفتند چون حال آماسیه در تراجع است و فتوری فاحش بران ولایت غالب بصواب آن نزدیکتر که روی بکفایت آن مهم آریم و در تسخیر آن مجهود مصروف داریم تا چون آن خطه که اصل الباب و سر دفتر حساب است در جمع ما آمده باشد از سر وثوق و تمکن تمام روی بقضیه «پسر عثمان» آریم و بسکون جاش و فراغ حال در تیسیر آن عسیر شروع کنیم سلطان این رای پسندیده داشت و همت بر تحصیل آن مقصود گماشت چه در آن سال «امیر احمد» قلعه آماسیه پسر عثمان تسلیم کرده بود و آن ولایت با توابع و لواحق بدو داده و جمعی که بر مداخل و مخارج و مدارج و معارج آن قلعه اطلاع داشتند و وجوه استحفاظ و استحکام آن نیکومی دانستند در صحبت امیر احمد جلا کرده بودند و گروهی

از عثمانیان که تجدید آمده از مسارب و مضارب آن غافل و ذاهل بودند و در احکام و ابرام آن دخیل

پس انتهاز آن فرصت را سلطان عنان حرکت بطرف آماسیه معطوف گردانید و در صحرای «مرزیفون» نزول کرد و فوجی را از مقادیم لشکر و لهامیم عسکر بمحاصره آماسیه فرستاد و بمعمار قلعه «معدن» مثال داد و زعامت آن بر پسر بایزید مراد بک تقویض فرمود و چون مدتی برآمد و زمان محاصرت متداول گشت و اهل قلعه باضطرار حال و اختلال بالمتحن گشتند و حیرت و شجرت برایشان استیلا یافت سلطان بنفس خود توجه نمود و چون با آماسیه نزول کرد و از کیفیت حال استکشاف فرمود تقریر کردند که اهل قلعه باز برای سلطان می خورند اگر آن ممر برایشان گرفته شود جز تیغ و کفن و زاری و شیون چاره دیگر ندارند

سلطان در قطع آب سعی فرمود و اهتمام بر کبس و طمس آن مصروف داشت و بامدادی چند را از مردان دل آور و گردان نام آور که با کوه دست در گری می انداختند و اسب بر گردون می ناخند بر سرای کماشت تا بر عقبه که عقاب را برقه آن مجال پرواز نبود و نسر طایر بر ذروه آن یارای طیران نداشت چون آتش در هوا و باد در فضا یشتافتند و چون سیل ساکب و شهاب ثاقب در عرصه آن فرومی آمدند و سایر سپاه چون ابر سیاه پیرامن قلعه درآمدند و از جوانب جنگ پیوستند و دایره حرب دایر شد و نایره طعن و ضرب مشتمل گشت و از زیر و بالا تیروسنگ باریدن گرفت و طیور ارواح از بروج اشباح پریدن آغاز نهاد و ناعی اجل بساط امل در نوشت و بسیاری از عثمانیان بقتل آمدند

و بعد از انقضای آن حرب «اولاد تاج الدین» با سلطان طریق مسالمت پیش گرفتند و مصانعت آغاز نهادند و در خفیه طول مکث سلطان در آماسیه و نفاد زاد و تفرقه عسا کر پسر عثمان اعلام می دادند و او را بر حرکت ایلاع می کردند تا بقانون نیرنگ و افسون او را برانگیختند و باجیش لهام و ازدحام تمام بموضع «مرزیفون» نزول کرد

عزیمت سلطان بجنگ پسر عثمان و شعور یافتن اوزان حال

و عزیمت نمودن بمملکت خود

چون این خبر بسطان رسید مستعد کار شد و باجماع شواذ اجناد و شوارد انجاد

و افراد فرمان داد و جنگ را ساخته و پرداخته شد و چون بعثت تمامی مدت مقام بسیاری از لشکر متفرق شده بودند و بجهت تحصیل اسباب معاش و سایر مهمات بهر طرف پراکنده گشته و دشمن تنگ درآمده و با مقداری از سپاه که حاضر بودند مقاومت و مقابلهت ناممکن و مجال اجتماع لشکر تنگ و قلعه و اطراف ولایات مخالف و معارض تورط و تقحم دران ورطه از صوب صواب و سمت رشاد منحرف دید و شرط حزم و احتیاط لازم پس بتمکن و وقار از آماسیه بترخال ترحال کرد

شعر

عرف المصادر قبل حین ورودها ومواقع البدهات قبل حلولها
واذا الامور تصعبت شبهاتها سبقت تجاربه الى تذليلها

و چون بتوقعات نزول افتاد خبر رسید که اهالی قلاعی که در نواحی آماسیه بودند بعضی جلای وطن کردند و بعضی پسر عثمان پیوستند و قلعه تسلیم کردند سلطان بسیواس آمد و بجمع منفردات عساکر و تألیف و ترتیب عدد و عدد مثال داد و از مغاور سپاه فوجی را بتوقعات فرستاد تا بزعامت «امیر ولد» و «امیر حسین» دروب و مسالك بر عثمانیان مسدود گردانند و تا رسیدن سلطان بممانعت و مدافعت تعلق نمایند و چون پسر عثمان بر تهیه و تعبیه سلطان واقف شد و از توجه و تشراف او آگاهی یافت نطاق عزیمت سست گردانید و عقد قصد و نیت واهی ساخت و چون طالع شوریده روی بادبار نهاد و مانند کوب منحوس بحضیض رجعت گرایید و راه هزیمت پیش گرفت و «امیر ولد» با جمعی از مناجیب رجال و مخاریق ابطال چون سهم مرسل و قضای منزل در قفای ایشان بشتافت و شیاطین آن خیل و ملاعین آن حشم را [۱] در مضایق اعلام و معاول آجام دریافت و مرهفات حسام را از مشاوع اجسام ایشان سیراب ساخت و طائرات سهم را از حوصله ججاجم ایشان آشیانه داد تا جمعی کثیر از ایشان بقنارسانید و بعضی را درغل اسرو کنند قهر و قسر گرفتار گردانید و از خیل و مرابک و اسلحه و امتعه ایشان با حظی اوفی و غنیقی مستوفی بترخال آمد

و چون خبر انهزام پسر عثمان رسانیدند سلطان اوزار حرب فرو کشاد و با طلاق مواجب

[۱] مؤلف بوراده آغزینی بو زویورکه بر مورخ ایچون عیب شیدر (لمصححه)

سپاه و اجرای ادرارات و مرسومات و ایصال و ظایف مرتزقه و ارباب حاجات و بسط خیرات و نشر میرات فرمان داد و اجناد اطراف را رخصت انصراف فرمود تا بمساکن و موطن خود رفته باستجمام مرابک و تحصیل مطالب و مراب خود اشتغال نمایند و در وقت حرکت رایات هایون مزاح العله توجه نمایند

و چون مدتی بران بگذشت «اولاد تاج الدین» راهوای مخالف در حرکت آمد و دواعی فساد و عناد هیجان گرفت و بنقض عهد و نکث میثاق اقدام نمودند و پیوندی که با یمنان مغلظه و عهود ا کیده موکد ساخته باقوال زور و افعال نامشکور برهم شکستند و خذلان خدای و خسران هر دو سرای را ارتکاب نمودند و بشعار ارتداد و انتیاذ مرتدی شدند و پسر عثمان پیوستند و بکسوت متابعت و حلیت مبايعت او اکتفا نمودند و با او اتصال و امتزاج گرفتند تا داغ مخازی و مساوی بر چهره حال و ناصیه روزگار ایشان آشکارا شد

و همچنین «ولد طاشان» و «والی باوره» پسر عثمان را مطاوعت نمودند و بکلمه اتباع و اتجاع او تجاهر کردند

و مقدار پانصد سوار از لشکر قسطنطنیه که بعد از واقعه سلیمان پاشا بحضرت سلطان پیوسته بودند و بصنوف عوارف و ایادی مخصوص کشته روی از سمت طاعت بر تافتند و جلای باولاد تاج الدین پیوستند و حق رعایت بنکایت گزاردند و سپاس ساحت بوقاحت داشتند

و طایفه از اراذل متجنده که بنحست نفس و لوم طبع موصوف بودند بعثت قلت غله و غلای اسعار که دران سال واقع بود کان بردند که قحط و تنگی خواهد بود و مواجب ایشان نخواهد رسید روی گردان شدند و بولایت ارزنجان و سایر اطراف متفرق گشتند و خیال بستند که فیض بی علت وجود بی منت از ایشان منقطع خواهد شد و ابواب رزق برایشان مسدود خواهد ماند

و «محمد چلبی» که بوزارت موسوم بود و باعی طویل و جاهی مدید و عریض داشت و در کلیات امور مملکت مقبول القول و مرخی العنان چون بر سالت پیش اولاد تاج الدین رفت نقد وفاق بغش شقا و شقاق مزیف گردانید و عیار امانت و دیانت بغل غدر و خیانت ملوث ساخت و حقوق شمایل شاهانه و مکارم خسروانه بر باد داد و حفاظ سوابق نعم و سوائف کرم بخاک بر آورد و با ایشان که زنهاریان این حضرت و طفیلیان

این دولت بودند و باصلی اصیل و شرقی نبیل متمنی به درساخت (هل یستوی هو ومن یأمر بالعدل وهو علی صراط مستقیم) و بحکم میلان طبعی و مماثلت غریزی باایشان در آمیخت و همکنان را بر مخالفت و خاصمت سلطان داشت و هزار نقش دغا و دغل بر نقد قلب ایشان نکاشت و بحقیقت دوا از طبیب بیمار خواست و پناه بر کن واهی برد چنانکه در امثال گفته اند مثل (تهوید علی ربود)

بیت

ماقت کرک زاده کرک شود کرچه با آدمی بزرگ شود

و علت عظمی در عصیان امرای اطراف بر سلطان و وصول پسر عثمان و حدوث سایر مکروهات و محذورات عقوبت این کافر نعمت و بفی و طغیان این دیوسیرت ناپاک سریرت بود که با قایل مزین و اساطیر مزخرف جمله را از هوا و ولای سلطان بگردانید و در تیه ضلال و خیال غلوی و کمره ساخت و سمت صواب و طریق حق بر نظار ایشان بپوشانید تا کین و کدورت در ضمائر بشیست و فتنه و آشوب برخاست و خطی قادی و خللی فادح در مناظم امور و مصالح جمهور راه یافت

و با وجود چندین قضایای منکر و دواهی فاحش که در آن ایام حادث گشت و در حوزه دولت و بیضه مملکت از هر سو رخنه و در هر قطر ثلثه واقع شد سلطان را علی ثقه من الله تعالی پای ثبات و وقار از جای نیند و غنائ قرار و اصطبار از دست رفت و هیچ نوع تغیر و تردد در رای و روی او پیدا نشد و بر مناج تمکن و تحمل بقدیم صدق ثابت بود و برسم مألوف در تنسیق قضایا و ترصیص و تنظیم مصالح برای امساعی مشکور مبدول می داشت و اجتهادات مرضیه بتقدیم می رسانید و می گفت (وما لنا ان لا نتوکل علی الله وقد هدانا سبیلنا)

شعر

افوض امری الی خالق و حسبی الی و نعم الوکیل
ولا ارجئ الی غیره فان الله بکلی کفیل

تا بمیسمان آن توکل و بتبل نسیم عنایت شامل از مهب غیب بدید و وفود ضایع

کامل از هر جهت دست درهم داد و شوارب جنود و نوافر خیول و جیوش که از سواد عسا کر منصوره منفرد و متخلف کشته بودند و در تخوم بلاد و اقصای دیار انتشار یافته خاضع و خاشع روی بدرگاه دولت پناه آوردند و در زمره خدام منتظم شدند و شرایط خدمت و طاعت را از سر اخلاص الزام و اعتناق نمودند و در مدتی اندک کارها بنظام و حالها بقوام آمد و شمل منظم و شعث ملموم گشت و مملکت را شکوهی بنوا حاصل شد و اسباب مکنت و شوکت از هر طرف متضاعف گشت

شعر

و کم نعمه الله فی ضمن ثقه و مکر و ه امر قد حلا بعد امرار
و ما کل ماتهوی النفوس بنافع و ما کل ماتخشی القلوب بضرار

و چون فصل زمستان منقضی شد و اجزای لیل و نهار روی با ستوانها و شوارب سبزه از مشارب جویبار دمیدن گرفت و جهان فرتوت عهد جوانی تازه گردانید و اعتدال هوا و انفجار انواج در قالب خاک آمیخت و مساکن ربع مسکون و مراجع کوه و هامون چون باغ ارم و عرصه حرم تازه و خرم گشت

بیت

شقایقها کؤس من زحیق بغض الصبح عن مسک ختامه

امرا و اعیان مغول و تاتار از اطراف و اقطار بحضورت آمدند و بر تقاعد از ولایت «پسر عثمان» و اشتغال با مایه تأسف و تلهف بسیار نمودند و برفوت آن فرصت و اهمال آن مجال ندامت و غرامت فراوان بردند و گفتند اگر آن عزیمت تمشیت می یافت امهات قلاع و معظمت بقاع و رباع مملکت عثمان مسخر می شد و از ایشان اثر نمی ماند سلطان گفت فات مافات قادرع لما هوأت هنوز تمة آن مجال باقیست و استدراک ممکن و عنایت الهی شامل حال اما از شما عجب بود که بعضی پسر عثمان ملحق شدید و مظاهرت و معاونت او اختیار کردید و بعضی پسران فرستادید و جانب مامهمل گذاشتید و ایشان در توجیه این قضیه انواع معاذیر تمهید کردند و در تقائی جیب و طهارت ذیل خود از لوث نفاق و شقاق دلائل گفتند و از خلوص عقاید و صفای ضمائر دم زدند

وسلطان از حسن سیرت و کرم شمیمت بقبول معذرت تابی کرد و ایشان را بترجیب و تقرب موقر و مکرم داشت و بضروب کرامات و انعامات مخصوص و بهره مند گردانید و چون مدتی بر آمد «علاءالدین قرامان» رسل و رسائل متواتر ساخت و در قضیه «آماسیه» معاونتی دوستانه و مخاطبیتی مشفقانه اظهار کرد و ضراوتی در کسوت حفاظت فرامود و تکلفی در لباس تلطف آشکارا کرد و ندانست که قارعه (و ان یردوا ان یخدعوك فان حسبك الله هو الذی ایدک بنصره و بالمؤمنین) شیشه طلسم او را سبکی هادم و صخره هاضم است و حریم (و ماتوفیقی الا بالله علیه توکل و الیه انیب) طارقه غدر و بارقه حیل و مکر او را حصی حصین و حرزی حرز

شعر

دشمن اگر دوست شود چند بار صاحب عقلش شمارد بدوست
مار همانست که بعضی که هست کرچه بصورت بدر آید زیوست

و در عقب آن مکاتبات بنکیده آمد و از نواب معتمدی را بر سالت فرستاد و توکید معاهد مخالفت و تعمیر معاهد موافقت و مصادقت را التماس ملاقات کرد و گفت تمازج روحانی فیما بین اگر چه نصاب کمال دارد اما بتلاقی صوری موکد خوشتر و تعارف باطن بین الجانبین هر چند در مرتبه اعلی است لیکن بتقارب ظاهر زیاتر

سلطان گفت تواصل جان و دل تداخل آب و گل بر نتابد و تشابک ضمائر و سرایر تشارک ماومن احتمال نکنند چه زلال مصافات ارواح آنکاه خوش گوار تواند بود که غبار اشباح در میان نباشد و اتحاد حقیقی میان ذوات وقتی صورت بندد که آینه مجاز از پیش برخیزد و با وجود امتزاج معانی ازدواج صور محتاج نیست بر خلاف عکس که تألف اشخاص با مخالفت قلوب جز وحشت و دهشت ثمره ندهد و تکلف حضور باتنفر طباع غیر از ملالت و ضجرت یار نیارد چه محققان گفته اند (القرب الدنو من المحبوب بالقلوب)

شعر

ان القلوب لاجناد مجنده فی عالم الروح بالا هواء تعترف
فما تعارف منها فهو مؤلف و ما تناکر منها فهو مختلف

و همچنین در باب ملاقات استقصای کرد و الحاح می نمود تا سلطان بقصریه رفت و «امیر شیخ مؤید» در جنب «اوجحصار» موضعی محکم گردانیده بود و جمعی را از اجناد جهت محاصره آنجا گذاشته و بر قلعه کاشته و چون برادر «جنید» که باستحفاظ آن متعین بود مصاولت ایشان مشاهده کرد و مزاولت آن شیران جنگی معاینه بدید زلزال خوف و خشیت در سوادای اوقات و بلبال هول و هیبت ساخت سینه او فرو گرفت و دانست که بر شرفه هلاک است و عنقریب در کند و بال و نکال گرفتار خواهد شد و استغاثت بامیر محمد قرامان برد و ازو استنجداد کرد و خواست که قلعه بدو سپارد

چون این خبر بحضرت آنها کردند بر فور «امیر شیخ مؤید» را که هزبر معرکه نبرد و صاحب تجربه هر کرم و سرد بود با فوجی از کتک رجال و مساعیر ابطال که در اقتحام خطوط از مرکز نیندیشند و در اضطرام حروب و ضروب از اجل نپرهیزند جهت رد خارج و منع والج بر در قلعه فرستاد

و تار سپیدن او برادر جنید قلعه بامیر محمد داده بود و سر خود گرفته و چون شیخ مؤید آنجا رسید معتمدی بیای قلعه فرستاد و گفت مدتیست تا مادر محاصرت این قلعه خواب و خور بر خود حرام کرده ایم و رنج و مشقت بی پایان برده اکنون که مستحفظان آن را بتشدید و تعقیف زبون و بچاره ساختیم و بمحاربات متوالی ایشان را بزهار آوردیم و بمقام تسخیر و تحویل رسانیدیم بی آنک بشما تعلق باشد مفاجا از کوشه درآمدن و نیرنگ و تزویر در تصرف گرفتن و برصید افتاده تاختن و براسیر کنند انداختن نه شیوه مردان و شعار نام آورانست و با وجود این افعال قبیح و حرکات شنیع دعوی مواخات و مصافات عین تفاق و محض زور

فارسیه

دوستان را بکاه سود و زیان بتوان دید و آزمود توان
دشمن از دوست وقت آزونیاز جز بسود و زیان ندانی باز
صحبت ابلهان چو دیک تهیست کز درون خالی از برون سیهیست

اهل قلعه چون این مفاوضه بشنیدند گفتند اکنون حال برین منوال واقع شد

و صورتی بحسب اتفاق دست داد طریقه آنک شما فرو آید و قرار گیرید تا ما کیفیت ماجرا بر «امیر علاءالدین» عرضه داریم و شما هم صورت حال بحضرت سلطان رفع کنید تا قضیه بر وجهی که از طرفین قرار گیرد بتقدیم رسانیم و نزاع مرتفع گردد و دوستی و یگانگی بین الحضرین برقرار استقرار پذیرد

برین جمله شرط کردند و شیخ مؤید بمقامی متسع نزول کرد و لشکر آلت حرب فرو کشادند و با استراحت مشغول که ناگاه در نصف النهار که هنگام وقده ظهیره و وهیج هاجره است جماعت قلعه علی الفقه بر سر ایشان فرو ریختند

تی چند ازدل آوران که حاضر بودند تکاوران برانگیختند و با ایشان بر آویختند و بطمان و ضراب با ایشان می کوشیدند چندانکه سایر لشکر مسلح و مرتب کشته ملحق شدند و باتفاق روی بران مناحیس غدار آوردند و چون آتشی که در نیستان افتد در ایشان افتادند و بشفور اسلات عروق و عضلات می شکافتند و بمحدود مناصل عقود مفاصل از هم فرو می کشودند و طیور سهام را دانه از جبات قلوب می دادند و نسور و قشاع را طعمه از صدور و نحوری نهادند تا جمله را بمجروح و مکسور و مذموم و مدحور در قلعه ریختند و دروازه فرو گرفتند و آن اشرا را چون دبو در شیشه و خوک در پیشه کردند

و روز دوم خبر رسید که از طرف قرامان لشکری انبوه پیدا شد «فریدون» که صمیم سینه بذات الصدر غدر معلول داشت و حوصله دماغ از فضلات فضول و فساد مخبط و مملو و در قضیه «پسر عثمان» حرکتی چند که علامت خبث باطن و مرض قلب تواند بود از و صادر شده و از جمله آنک در وقت توجه «پسر عثمان» قلعه «دولو» را که بروه فوض بود رها کرد و بدان شبهت که برادر زاده «امیر ارتنا» است خود را در میان انداخت و شور و شغب آغاز نهاد دران حال سوار شد و ایقاع شکست و کسر ناموس را منہزم شد و راه «بروکوت» گرفت و گفت ما قوت مقاومت این دولشکر نداریم و بتعجیل براند

و چون بمقلی حصین که دران حدود واقعست رسیدند شیخ مؤید عنان کشیده با استاد و با «کورپه بک» و جمعی از وجوه سپاه گفت ای برادران دمی قرار گیرید و زمانی هوش باتن آرید و یکی تأمل کنید که مارا چه افتاده است و از عاچ و اضطراب ما از کیست و تفلقل و تزعزع از چه آخر چه دیدیم و از که می گریزیم

جوانان را غیرت این سخن دامن گیر شد و عصیانیت و حمیت این خطاب در جان مؤثر آمد و همکنان را مهیج مراثر عزیمت و محرك مواد جرأت و شکیمت کشت و از خورجین و خدر خوف بقوت باطن و شدت مراس آمدند و جان در تن و قلب در قالب ایشان مراجعت کرد و همگی بر قدم صدق راسخ و ثابت گشتند و جنگ را ساخته و پرداخته شدند

شعر

ثم المرانين ابطال لبوسهم من نسج داود في المي جاسرا بيل
لا يفرحون اذا قالت رماحهم قوماً وليسوا مجازيماً اذا نيلوا

«فریدون» چون حال چنان دید دم در کشید و از روی رهبت نه از طریق رغبت با قوم همدستان شد و بعد از ساعتی لشکر قرامان از دور پیدا شد شیخ مؤید تخمین و تشخیص ایشان کرد و گفت با وجود کثرت سواد ایشان و قلت ما مقاومت و مقابله ممکن است و دل بر کار زار نهاد و لشکر را استمالت داد و عزیمت مضاف مصمم گردانید

و هر دو گروه قرامان بهم متصل شدند و بر غاری که شیخ مؤید محکم کرده بود و نوکران گذاشته حمله بردند و برادر و دیوار آن آویختند

شیخ مؤید با «اخو عادل شاه» و فوجی از عساکر و مجموع صد و بیجاه نفر بودند از حضرت عزت استعانت خواستند و روی بر ایشان نهادند

قرامانیان چون آن حمله دیدند قلعه رها کردند و آهنگ ایشان نمودند و چون نزدیک شدند لشکر عنانها فرو گذاشتند و تکبیر و تهلیل برداشتند و کالفحول الجایله واللیوث الصایله دران عاصیان طاعی افتادند و شهاب و ارتبغ و تیر در ایشان بستند و آب شمشیر آتش بار در کاسه سرها روان شد و شعله سنان آبدار از دیک سینه ازبانه بر آورد و تیغ الماس کون بخون مبارزان جامه ارغوانی پوشید و عروس سپهر آینه فام از کرد سواران پرده ظلمانی بر چهره بست

شعر

واذا نظرت الى الجبال رأيتها فوق السهول عواسلاً وقواضيا

واذا التفت الى السهول وجدتها تحت الجبال فوارساً وجنابيا
وعجاجة ترك الحديد سوادها زنجساً تبسم اوقدالاً شايبا
فكانما كسى النهار بها دجى ليل واطلعت الرماح كواكبا

قروم رجال ورجوم ابطال بالشكر قرامان بدین صورت جنگ می کردند و حمله می بردند تا قلب و جناح ایشان درهم شکستند و اکثر دل آوران ایشان را از پشت زین بر روی زین انداختند و اغلب اعیان و ارکان دولت قرامان را اسیر و دستگیر ساختند و در کمند قهر گرفتار گردانیدند

و این فتح لایحه بود از لواحق فضل جبار قدیم و بارقه از بوارق فیض خلاق عظیم که از مطلع غیب بر غره دولت سلطان اشراق کرد و ظلمت خذلان و حرمان بر علم شوکت قرامان نشاند و روایات ظفر شمار سلطان را بقمه جوزا و قبه خضرا رسانید (لهلك من هلك عن بينة ويحيى من حي عن بينة)

بیت

رایات تو تا ابد چنین باد منصور و مؤید و مظفر

و اگر پسر قرامان را دیده عبرت بین باز بودی و عقل دقیقه شناس هم راز این تعریک و تقریع او را تمام بودی چه اول با سلطان بمخادعت و مخاتلت اساس و داد و اتحاد بنیاد نهاد و بعهود زور و موافق نا مشکور موکد گردانید و التماس ملاقات کرد و چون سلطان بقصریه رفت هیجان کین و کدر عنان احتمال از دست او در ر بود و قوت احتیال و تصنع از وسایق گردانید تا بمکاشرت مجاهرت کرد و بمساورت مبادرت نمود و بر خلاف عهد و میثاق بمخاصمت و معادات برخاست و بمناصبت و محاربت بیرون آمد آنگاه غیرت سخط الهی بر وعده (ولولا فضل الله عليك و رحمته لهنت طائفة منهم ان يضلوك و ما يضلون الا انفسهم) تیر غدیری که بکشاد بروی او باز گردانید و کند کیدی که انداخت در کردن او پچانید که (عاد السهم الى الزعة) و بی تجشم سلطان او را بردست بعضی از امرای دولت و انصار حضرت مقهور و مکسور ساخت و در هبوط ضلال و عقده و بال و انکال خوار و خاکسار انداخت (ان في ذلك لعبرة لاولى الابصار)

شعر

من لم يفده عبراً ايامه كان العمى اولى به من الهدى

بزم آراستن سلطان و نشستن بعیش و عشرت و تنسیق

امور ملك و ملت

و چون بشارت این فتح قایق و نصر رایق بسمع سلطان رسید زمزمه شکر و سپاس بدرگاه بی نیاز رسانید و با دلی شا کر و زبانی ذا کر بظاهر قلمه « اوج حصار » نزول کرد و فرمان داد تا اسیران را حاضر گردانیدند و مجموع را از غل اسار و ذل انکسار آزاد کرد و از آرایش رزم با سایش بزم اشتغال نمود و از تعبیه جیش بتهیه عیش پرداخت و مدتی ب تناول جام و کاس استیناس جست و یکچندی بارتشاف زلال راح انبساط و استرواح نمود و با بنت کرم که زبیده کرم و زبده عصر است معاشرت پیوست و بموانست آن عذرای کلکون عذار که مخدرة زاویه خایه و قوت روح و قوت باصره است عهد عمر و دور حیات تازه گردانید و گفت

شعر

لا قطعن نياط الهم بالكاس فليس للهم مثل الكاس من آس
فسقنيها سلافاً سلسلاً يحجيت في دنها حقبا في كن ديماس
صفراء تضحك عند المزج من سقيت كأن أعينها انصاف اجراس
كان كاساتها والليل معتكر سرج توقد في محراب شماس

و صحبت با علمای فاضل و ندمای کامل که در اشاعت آثار علوم و افاضت انوار معقول و مفهوم هر يك بحری زاهر و بدری زاهر بودند آراسته می داشت و با جلسای لطیف و حرفای ظریف که غنچه دل بنسایم انقاس طرب انکیز ایشان شکفته شود و شاخ عیش بشمال حرکات دل آویز ایشان در اهتزاز آید گفت و شنید می کرد مقاولات

از نکات موزون بود نه از هزل و مجون و بحث از تحقیق و عرفان می رفت نه از هجر
و هذیان حریفان تنقل بمناقلات شیرین می کردند و تفکک از مفاهیم لذیذ می نمودند

شعر

یا مجلساً ضم قبیلاً غطارفة حازوا البشاشة والترحیب والکرما
وجوهمم فیہ ریحان لجسهم ولفظهم لؤلؤ فی سلاکة نظاما

و سلطان جمیع آن حالات بیدل رغایب و بٹ مواهب و تفریق اموال و تحقیق آمال
و انالت معروف و اغاث ملهوف و تفریح دلها و کشف مشکها و اجابت ارباب حوایج
و استمال خارج و وایل مشغول و مستغرق می داشت و در بسته می کشاد و مرهم شکسته
می نهاد

شعر

لیس التمتع من مواهب ماله بل من سلامته الی اوقاتها
عجبا له حفظ العنان بانمل ما حفظها الاشیاء من عاداتها
ذکر الانام لنا فکان قصیده کنت البدیع الفرد من ابیاتها

و دران اثنا پسر قرامان رسول فرستاد و در تمهید عذر حرکات نا پسندیده که
ارتکاب نموده بود بابا طیل مموه و اساطیر مشوه تمسک ساخت و بافسون و افسانه
پیش آمد

و سلطان بحسن سیرت و لطف شیمت لاوه و یاوه از ایشان مقبول داشت و آن
جنایت و نکایت بذیل کرم ببوشانید

وامرا و اعیان مغول و تاتار چون صورت حال بشنیدند از جوانب بحضورت شتافتند
و بر پسر قرامان و سوء فعال و رکاکت خصال او انکار کردند و زبان تعبیر و تشویر
در و کشیدند و رسول او را بمفاوضات خشن و اعتراضات غنیف ملوم و مذموم ساختند
و بر سلطان عرضه داشتند که مقتضای وقت آنست که معتمدی از خواص حضرت بارسول
روانه شود و « اوج حصار » را طلب دارد اگر بتسلیم و تخلیه آن انقیاد نماید

حالا دست ازو برداریم و ثقل لشکر و غارت و تاخت بمملکت اونیاریم و اگر
امتناع نماید و بمهارشت و منافشت بیرون آید

مثنوی

یکی حمله بروی چو شیران کنیم بر و بوم او جله ویران کنیم
سکالیم با او یکی کار زار بر آریم از کشور او دمار

رسول رفت و مضمون رسالت بادا رسانید و باز آمد و عرضه داشت که التزام
نمود که « اوج حصار » را با چند قلعه دیگر که دران حدود واقعست تسلیم کند و زیادت
بران بهر چه اقتراح رود و التفات افتد سمح العنان امثال نموده مرتب و مهدف دارد
و در هیچ باب تنافس و تمس نورزد و امرای مغول را در قبول این فدیة شفیع
و متوسط ساخت و معتمدی خواست که قلاع در تصرف گیرد

سلطان یکی را از معارف مغول با معتمدی از مشاهیر اجناد بکفایت آن مهم روانه
کردانید و بعد از چند روز آمدند و سوگوئند نامه آوردند ناطق بر آنک تا وقت
وصول سلطان بقصریه قلاع تسلیم کند و بمراسمی که ملتزم شده قیام نماید و اگر
خلاف این شرط کند

شعر للمؤلف

قلب و بد عهد و سیه روی بود کافر و عاصی و بی دین باشد

و چون قضیه برین منوال قرار گرفت سلطان بقصریه رفت و از انجا بسیواس
آمد و جبهی دیگر را جهت قبض « اوج حصار » روانه فرمود

بعد از مدتی آمدند و نقض عهد و نکث میثاق پسر قرامان بکرات بوضوح
پیوسته بود و مشاهده رفته تارة بعد آخری عرضه داشتند و اعراض و امتناع او از
تسلیم قلعه و مخالفت در جمیع شروط و عهود بتفصیل تقریر کردند و گفتند (لایر قبون
فی مؤمن الا ولا ذمة و اولئك هم المعتدون) و سفله را خود عادت باشد که چون در عقده
مشکل و شکیله هایل افتند و در معرض قهر غریبی قهار و خصمی جبار گرفتار ماند
بجزع و فزع در آید و عنان تملاک و تماسک از دست بگذارد و بقای مذلت بناخن

مهانت بخارد و سلس القیاد سر در چنبر فرمان آرد و چون از جنگ آن داهیه برهد و از شکنج آن عقله خلاص یابد تکبر و تکرر آغاز نهد و سبال فرور و بار نامه بانگشت عجب و نخوت بمالد و دشمنی و نا فرمانی سکالد و کبریا و عظمت فروشد و چون دیک خالی جوشد و خروشد چنانک تنزیل ربانی و کلام آسمانی بلفظی و جیز و عبارتی ببلغ از آن تعبیری فرماید که (واذا نعمنا علی الانسان اعرض و نأی بجانبه و اذا منه الشرف فذودناه عریض) سلطان رقم توقیف بر صحیفه آن حال کشید و تدارك آن حیف باوقی دیگر انداخت و خیمه ب « قوچحصار » بیرون زد و گفت

شعر

وقد كان حسن الظن بعض مذاهبي فادبني هذا الزمان واهله

استمانت خواستن « آلب آرسلان » از سلطان و تظلم نمودن از برادر و مطاوعت « سلیمان بك » و حبس « فریدون » و قتل « آلب آوسلان »

و چون مدتی برآمد « آلب آرسلان » که با برادر خود « محمود چلبی » مخالف شده بود و قطری از ولایت پدر فرو گرفته قاصد فرستاد و عرضه داشت که « محمود چلبی » لشکری جمع کرده است و حشری انبوه فراهم آورده قصد حصد و طرد من دارد و با عدت و عدت تمام متوجه است و بعد قضاء الله و قدره معول غیر از آستان آن حضرت ندارم و اعتصام جز بفترک آن دوات نمی کنم

بیت

الحال ما قلنا و عطفك مرتجی و العبد مضطر و انت کریم

فارسیه

دوای خسته و جبر شکسته می نکند مکر کسی که یغینش بود بروز یقین

سلطان بحکم آنک او را بیدل عنایت و صرف اهتمام و اعتنا امیدوار ساخته بود و بشمول رافت و رعایت موعود گردانیده بر مصداق (عدة الکرام دین) بر معاونت و انتصار او جازم شد و دو منزل یکی کرد و محدود ولایت ایشان رسید

« الپ ارسلان » چون از وصول سلطان خبر یافت قاصد دوانید که « محمود چلبی » چون خبر توجه سلطان بشنید از مقام خود منزع شد و بشتاب و اضطراب تمام منظم کشت و نظام جمعیت او از هم فرو ریخت و بسیاری از ایشان در دست ما گرفتار شدند و بفرد دولت قاهره بدل از تشویش او فارغ گشت اکنون عنان حرکت رنجه نقرماید تماشیا علی الرأس بحضرت شتایم و شرف بساط بوس دریافتی به مراسم خدمت قیام نمایم سلطان بران قرار بنواحی « نکیسار » توقف فرمود و از « الپ ارسلان » چنانک شرط ادب و طریق مروت باشد از اقبال و استقبال و نزل و ساوری اثری بظهور نرسید و رکاکت اصل و ندالت نفس او محقق و مبرهن گشت

سلطان منزلی دیگر پیش رفت و او از سکر آن غفلت باهوش نیامد و بعد از روزی چند که سلطان متوجه ولایت « امیر سلیمان » شد « الپ ارسلان » آمد و بعد از نیل شرف ملاقات بملت عداوت برادر اجازت انصراف خواست سلطان بقصور و تقصیر و التفات نمود و از آنجا که حسن توافل و لطف تجاوز او تواند بود او را معزز و مبجل داشت و بنظر توقیر و تعظیم مرموق و موموق داشت و بخلعتهای خاص و تشریفات نفیس مخصوص گردانید و بمقام خود روانه ساخت

شعر

تمودت المکارم و العطايا انامل منه نائلها سجام
فلیس لها من الحمد انفرج و لیس لها علی المال انضمام

و چون سلطان بنواحی « جانیت » نزول کرد و اساس قلعه انداخت امر او صنادید آن دیار چون « امیر سلطان » و « سورنج بك » و « محمود چلبی » و من بجری مجراهم از اطراف بیکدیگر پیوستند و عهد و میثاق بستند و باتفاق کله و اتحاد جانب همدستان شدند و یکجهت گشتند و بحقیقت جمعی بودند غیر سالم که بنای واحد ایشان مجهول بود و اصلی و صحیح نداشت تا لاجرم زود از یکدیگر متلاشی شدند (منه و ثلاث و رباع) از هم فرو ریختند و در اصقاع و امصار پراکنده گشتند

و « امیر سلیمان » که بطهارت محبت و نزاهت منبت و شرف نجار و عقل و هنجار از جمله ممتاز بود و در نجات و شجاعت بر همکنان سابق در حال و مال خود فکری شافی و تأملی

وافی بجای آورد و با خود گفت اکنون برو فوق اتفاق حسن و اتساق محمود رکاب هایون سلطان لازال مشمول بالنجح والظفر سایه برین دیار انداخت و این بقاع و رباع بمقدم شریف و مورد بزرگوار منور و مزین گشت و مارابی مجاهدت طاب و ممارست تعب این دولت بردرو این اقبال میسر شد اگر چون کاهلان مدبر و جاهلان متحیر سر از کربان غفلت برندارم و دامن این دولت بچنگ نیارم بسا که چهره باشک حسرت بشویم و خیال آن در خواب جویم و گویم

فارسیه

بسا دولت که آید بر کندرگاه چو مرد آ که نباشد کم کند راه

این بگفت و برادر خود را بامرا کب قاره و نفایس فایق و ترتیب و آیین تمام بحضورت سلطان فرستاد و بشعار طاعت و ارادت مرتدی گشت و طریق اقیاد و اتباع پیش گرفت و امثال امر و فرمان را التزام نمود و خطبت مخدرة از کرایم خاندان خود از سلطان استعطا نمود

و آن مسؤل باجابت موصول گشت و اواصر مظاهرت باواخی مصاهرت متا کد شد و روابط محبت بقراین قرابت ازدواج و اتشاج پذیرفت و ماه با آفتاب وزهره بامشتری اتصال یافت و کیوان پیرده داری این عرس مبارک بنشست و برجیس بخطبه خوانی برخاست و بهرام ذبیحه حمل قربان کرد و آفتاب طبق لعل و یاقوت نثار آورد و ناهید زمزمه عود بنوای دلکش برداشت و عطار دنشید مدح و ثنا بعبارتی رایق بر خواند و ماه بشارت این عقد فرخنده باقطار کردون رسانید و از اتصال این دونیر و اقتران این دو سعد طالع عالم مسعود گشت و کوکب دین و دولت در نطق اوج استعلا یافت و اوتاد ملک و ملت بسهام سعادت و پیروزی محظوظ گشت و بیوت مجد و معالی بانظار سعود استسعاد یافت و هاتف اقبال این شعر بر رسم تهنیت انشاد کرد

شعر

عرس تهرس عنده الاقبال	و تنال فی جنبانه الآمال
بدر یزف الیه وسط سباه	شمس علیها بهجة و جلال
سعد ان ضمهما نعيم دائم	قد مدفیه علی الانام ظلال
فاذ اتقارت السعود فتمدها	یرجی الصلاح و یحسن الاحوال

و «فریدون» که صفرت صفرای بغضت در قاروره حال او پیدا شد و همرت حقد و حسد در سخته بشره او هویدا شیطان صفت در تشیت این شمل و تبدیدا این جمع فنون حیل و مکیدت در کار کرد و در اختلاف کله و فساد ذات الین انواع مکر و نیرنگ بظهور رسانید و با «امیر سلیمان» سخنان موخش و کلمات فاحش می گفت و بتضلیل و تسویل او را عشوهای داد و چون دید که شرر شر او در نمی گیرد و تیر تدبیر او بر هدف مقصود نمی آید آخر مافی الجعبه او را بر التماس و انزعاع راه و منصب «امیر سعید» داشت که سالهادر حضرت سلطان حق کزاری کرده بود و جان و جهان در میان نهاده و جهت احداث کدورت و وحشت او را بر استخلاص آن شغل تحریص و ترغیب می داد و الحق تضریری منکر و تخیلی مشکلی بود چه اگر سلطان «امیر سعید» را ازان عمل معزول می کرد سر کوفته و دل شکسته می شد و تفسیری در صدق و اخلاص او را می یافت و اگر ملتحمس «امیر سلیمان» مبدول نمی داشت در حجاب خجالت و دهشت می ماند و قضیه بفساد می انجامید و بعداوت و مخالفت سرایت می کرد

فی الجمله سلطان متعرض «امیر سعید» نشد و آن رسم و راه برو مستمر بگذاشت و «امیر سلیمان» را بصلات موفور و عطیات نامحصور ممنون و مرهون گردانید و زبان طلب او بصنایع فراوان و عوارف بی پایان فرو بست و جانب طرفین مرعی داشت و خشنودی جانین حاصل کرد و آرزوی «فریدون» که مبنی بر فتنه و فساد بود در دل او شکست و سودای خام او بماند و آن ایقاع و ایلاع بجایی نرسید و در میان فریقین خایب و خاسر گشت

شعر

کمنز السوء ینطج من رماها و یسقی من یجد لها الشفارا

و دران اثنا «امیر شهاب» که یکی از امرای ترک بود و با سلطان نسبت قرابت داشت پیش شیخ «وید قاصد» فرستاد و خبری اعلام داد و اوقاصدی بحضورت سلطان دوانید و گفت «امیر شهاب» بامن سری در میان نهاده است که تقریر آن تحریر متعذر است و جز بمشافهه صورت نمی بندد

و «مولانا پاشا» در «قوچ حصار» بساطان مکتوبی نوشته بود و ذکر کرده که حاضر وقت می باید بود و شرط احتیاط مرعی داشت که دشمنان قصادی پیوسته اند و غدیری اندیشیده

و این اشارت نیز مدد تلافی حال شد و وهم زیادت کشت و بقراین حال و مقال این معنی جز فریدون نسبت نمی یافت چه مدتی بود تا در قول و فعل او آثار زیغ و بی مشاهده می رفت چنانکه پیش ازین یاد کرده شد

پس بحکم این دلائل سلطان در تجسس حال فریدون و کیفیت سر و علانیت او منہیان برکاشت و استکشاف بلیغ فرمود و پیش شیخ مؤید قاصد روانید و گفت رمزی نمودی و نکته کشودی و بی توضیح و تصریح بران ساکت شدی و ما را در اغلو طئه آن شبهت وارجوزه آن ریت متردد گذاشتی باید که عما قریب لباب سخن و حقیقت حال در مکتوبی مندرج ساخته و مهر کرده بردستی بعضی از ثقات ارسال کردانی چه تراخی در مثل این قضایا خاتمی ملوم و عاقبتی مذموم دارد

و چون قلعه تمام شد جهت تعریک « محمود چلی » که سر از خط فرمان کشیده می داشت و کردن در جنب طاعت نمی داد بنکیسار آمد و اندک عارضه بمزاج محروس راه یافت و بعد از چند روز بصحت پیوست و « الپ ارسلان » بحضرت شتافت و از مراحم و عواطف پادشاهانه حظی او فر بیافت

و چون غدر و یکد فریدون بوساطت « امیر سایمان » متمشی نکشت و غرض اوزان ممر حاصل نشد با طرف الپ ارسلان کردید و بعد از آن که با او عداوت شذیع ورزید و بود و خصومت با قراط رسانیده بزرگ و چابک و در آمد و با او دوستی و یگانگی آغاز نهاد و طریق اتحاد و اتفاق پیش گرفت و دولاچین بارمغان آورده بود یکی را که بزمرد و وضعیف و سست پرواز بود و بعلقی مبتلا بحضرت سلطان آورد و دیگری را که چست و چالاک و شاطر و شکاری بود بالپ ارسلان داد و شبازوزی با او مصاحب می بود و بام و شام مجاور و ملازم و یک جان در دوتن و یک شخص در دو پیرهن بودند و همواره از « محمود چلی » در خفیہ پیش ایشان قصاص می آمدند و از عوارض حالات اعلام و استعلام می کردند و با وجود عوارف نعم و صنایع کرم که سلطان را بر ذمت ایشان ثابت بود پیوسته درباره او مکاره می انگیختند و مکاری می سکالیدند و دایما بر مرصد انتظار مترصد می بودند تا بوقت فرصت و مجال قصد و عزیمت خود بامضار رسانند و خبث سیرت و دغل سیرت از قوت بفعل آرند

شعر

احذر مصاحبة اللئام فانهم منعوك صفو و دادهم و تصنعوا
یبدون ان شهدوك حسن ثنائهم واذا تغيب فانت انت الا وضع
اهل المودة ما انلهم الندی فاذا منعت فسمهم لك منع

و سلطان بر جمل و تفاصیل آن بغضا و شخنا واقف و مطلع بود و از جلی و دقیق ضمائر و سرایر ایشان آگاه و خبردار و با وجود اقتدار بر تدبیر و استیصال ایشان صبر و احتمال می نمود و از وخامت طاقت طیش و عجلت بر حذر می بود و کوش بر خبر شیخ مؤید داشت تا کشف این معجم بر چه وجه می کند و بیان این مبهم از چه نمط می نماید تا قاصد رسید و مکتوب رسانید مضمون آنک « امیر شهاب » نمود که « فریدون » با سلطان نقش ارادت کج می باز و آهنگ معاشرت و ممالحت مخالف می نواز و دل او بازبان راست نیست و سرش با عیان مطابق نه زهر در پیاله دارد و حنظل در نواله آبی در زیر کاهست و گیاهی بر سر چاه با او صحبت داشتن مارد ربغل گذاشتن است و بر و اعتماد کردن زهر بگمان خوردن

بیت

تخسبه مستعماً منصتاً و قلبه فی امة اخرى

سلطان چون بر مضمون مکتوب و قوف یافت در خاطر مخمر گردانید که « الپ ارسلان » را که بارها دلایل قصد و غدر از او بظهور رسیده بود و علامات مشاحنت و مشاجرت از گفتار و کردار او معلوم و مفهوم گشته با « فریدون » که خیانت او واضح و لایح بود مأخوذ و مقبوض گرداند و قلعه « یکی شهر » را از « الپ ارسلان » طلب دارد اگر بدهد برهد والا بجزای غدر و مکیبت خود رساید و « فریدون » را محبوس گرداند و بعد از تقریر این بیت و تخمیر این قضیت مدتی عنان قهر و سیاست کشیده داشت و صبر و تحمل بردل کاشت تا شاید که بمرور زمان و کروار ملوان که موجب تغیر و تبدل اوضاع و احوال است صورتی حادث شود که این و سوسه از باطن ایشان زایل گردد و این خیال از دماغ ایشان بیرون رود و مرتکب امری مولم و شغلی موجب نباید شد

وایشان همچنان در بیدای غیبت هایم و در ممکن عداوت و شقاوت قایم بودند و صبر و ثبات مفید نیفتاد و مجامله و مساومه منتج نیامد بل حرکاتی چند که ازان بر محض مکاشحت و مکاشرت استدلال توان کرد از ایشان صادر گشت و علاوه جرایم سابق و جرار سالف آمد و محکوم کلام قدیم و کتاب کریم که (واذا اراد الله بقوم سوء فلا مردله) قائم شد

شعر

اذا قضی الله فاستسلم لقدرته
مالا امری حيلة فیا قضی الله

پس سلطان بفرمود تاهر دورا بگرفتند و «فریدون» را بقلعه «نکیسار» فرستاد و «الپ ارسلان» را بیای قلعه «یکی شهر» بردند و او در تسلیم قلعه که مستلزم خلاص و نجات او بود تضرع و زاری بسیار کرد بهیچ نوع مثمر و مؤثر نیامد و قلعه تسلیم نکردند تا حکم قضای لازم و قدر لازم بروفق مشیت قدیم جاری شد و وقت معلوم و اجل محتوم در رسید و «الپ ارسلان» را که باشیر بنجه می زد بشمشیر سرازتن برداشتند و برخاک تیره مذبح و مطروح بگذاشتند و روزگار سجل عمر او طی کرد و صحیفه حیات او در نوشت و بزبان حال گفت (المنهك الاولین ثم تبعهم الاخرین كذلك فعل بالجرمین)

شعر

هل لا تجدید علی الايام من باق
لا تأسفن علی شیء فحمت به
اوله لمن لایقیه الله من واق
ولا تذوبن من وجد واشفاق
ولا تقولن لشیء سوف افعله
قد قدر الله ما کل امری لاق

نهضت کردن سلطان بر ولایت «جانیت» و تعریک و تقریر محمود چلبی
و دفع غوائل او و قتل فریدون [۱]

سلطان قلعه در جنب «یکی شهر» بنیاد نهاد و جهت متغ غایله «اولاد تاج الدین» و حشم ماده عادیة ایشان گروهی را از مشاهیر شجمن و مقاور فرسان بران حدود و دروب کاشت [۱] راغب پاشایله اسعد افندی نسخه لرنده بوسر لوحه به عائد معلومات یا زلامش و بوندن صوکره کی سر لوحه نک معلوماتی بورایه قونولشدر .

و «محمود چلبی» بمعارضت بیرون آمد و چون لصوص و قطاع الطریق ازورای حجب آجام و کهوف اعلام بیرون می آمد و چون کرد عسا کر منصور از دور احساس می کرد وصولت و سطوت شیران جنگی معاینه می دید روی بگریز می نهاد و بشواهق جبال و شواخ قلال متحصن و متواری می شد

شعر

کبکرتشی لذید النکاح
و تهرب من صولة الناکح

واعوان و انصار خود را در دهن شیرودم شمشیری گذاشت و عجز حزم و گریز پیروزی می پنداشت

شعر

اذا ما حامت العقبان حوماً
تسترت الجوارح بالغیاض

سلطان چون دید که آن مفسدان از معاطف اشجار و مطاوی احجار بفضای مرغزار بیرون نمی آیند و مرد میدان و حریف جولان نیستند فوجی را از رجاله حشم که در مداخل و مسارب غیاض چون تیری رفتند و بر مصاعد و منا کب جبال چون نخجیری دویدند برایشان کاشت تا چون مار در سوراخ ورشته در سوفار دران مضایق و تجاوزیف رفتند و آن مدابیرا بتیر و شمشیر فرو گرفتند و سباع و ضباع آن بیشه را از لحوم و دمای ایشان طعام و شراب مستوفی دادند و نسور و صقور را از احشا و امعای ایشان طعمه وافر نهادند و بقایای سیوف بعضی در کنند اسر گرفتار شدند و بعضی سر در اقصای بلاد نهادند و در ارباع و اصقاع متفرق شدند

بیت

فلوان اجرام السماوات اضمرت
خلافك لانهارت من الجو فی الترب

سلطان چون خاطر از شواعل آن مهم برداخت و ذمت همت از لوازم آن شغل آزاد گردانید

مصراع

فتح و نصرت دورکاب و بخت و دولت هم عنان

بتوقات آمد و جهت استجمام خول و رجال و استرواح و انبساط تزجیه وقت می کرد و مثال داد تا فریدون را حاضر کردند چه یکی از خواص حضرت عرضه داشته بود که قصه غدر فریدون و حکایت نکایت او واقع است و دران خلاف نیست سلطان جهت توضیح و تحقیق آن قضیه گفت دلیل برین معنی و گواه برین دعوی چیست

گفت زن عم زاده مادر فریدون گفت که «فریدون» در «دولو» این فکر کرده بود و با معتمدان در میان نهاده و جمله بران اتفاق کرده اند و همدستان شده و بدان سبب از «دولو» جلا کردند و شوهر خبر مفارقت از وطن بازن گفته بود وزن در جواب گفته که «دولو» جای خوش و مقامی دلکش است جایی چنین را رها کردن مقصود چیست و شوهر گفته که «فریدون» این بقعه را بعثت رهائی کند بدل باعث او بر ترک این مقام امری خطیر و غرضی نفیس است و حقیقت حال تقریر کرده آنکه زن آن را از مادر بامادر فریدون گفت و او فریدون رسانید و او ترسید که این سرفاش گردد شوهر آن زن را طلب داشت و صورت قضیه بازراند و گفت صواب آنست که زن را هلاک کنی تا راز از برده بیرون نیفتد و قضیه منعکس نشود و او چون از آن عورت فرزندان داشت و شرعاً قضیه موجب قتل نبود زن را طلاق داد

سلطان چون این ماجرا بشنید بفرمود تا شوهر زن را حاضر کردند و از او استکشاف حال کرد

گفت این عورت این راز بازنی دیگر گفته بود اما غیر واقع است سلطان گفت اگر ثابت شود که زن تو این خبر از تو شنیده است تو خاین و واجب القتل

باشی

گفت بلی

پس آن زن را بتوقات بردند و «امیر حسین» با سلطان گفت زن را آوردیم و استفسار کردیم اول از ما ترسید و گفت فریدون زنده است گفت سلطان قصد

کشتن او دارد یا نه گفتیم العلم عند الله گفت آن بهتر که فریدون را حاضر کنید تا سخنی که باشد مواجهه گفته شود و حق از باطل ممتاز گردد و غرض او آن بود که چون با فریدون نسبت قرابت داشت نمی خواست که سرافاش گردد و ما گفتیم حالا آنچه ترا معلوم است تقریر کن گفت در «دولو» فریدون مرا طلب کرد و گفت مرا در خاطر می آید که اگر بسپواس رویم و سبی نمایم کار ما بالا گیرد و رونق کالی بحال مارا یابد و عقرب کار بجایی رسد که مملکت مارا میسر شود و امارت بر ما مقرر گردد و ازین خول و نزول خلاص یابیم و اگر بدولو راضی شویم و بدین مختصر اکتفا نمایم همچنین خوار و بی مقدار بمانم و عمر ضایع و روزگار تلف کرده باشیم و نام و ناموس آبا و اجداد برباد باده

مصراع

پیداست کزین جرعه چه مسقی خیزد

اکنون این سخن راستست و این غدر و خیانت بروثبات و اگر قول من مسموع نمی دارید از «تاج الدین» که نایب محرم و معتمد همدم اوست پرسید تا صدق سخن من شمارا روشن شود

و اتفاقاً «تاج الدین» را آن روز گرفته بودند سلطان فرمود تا او را حاضر کردند و کیفیت ماجرا از او پرسید ببحود و انکار درآمد و برانی و سلب این معنی اصرار نمود

پس بفرمود تا او را در چوب و شکنجه کشیدند تا برهلاک مشرف شد و اقرار نکرد تا غایتی که سلطان را کمان افتاد که این معنی غیر واقع باشد پس قضیه موقوف داشت تا از «امیر شهاب» که راوی اصل و ستمد اولست تحقیق فرماید

و بعد از روزی چند «تاج الدین» فرستاد که بانواب بخلوت سخنی دارم و چون او را طلب داشتند گفت حال خیانت که می گویند فریدون روزی این سخن با من گفت و از من دزین رای استصواب نمود من او را منع و ملامت کردم و کفتم این فکری فاسد و قوی کاسد است و تو این کار خطرناک که خرابی عالمی را متضمن است و آشوب جهانی را مستلزم بجه قوت و قدرت پیش خواهی برد و این حرکت باستظهار کدام خیل و حشم و قوم و قبایل خواهی کرد استغفار کن و ازین اندیشه بگذر و گوشه

طافیت غنیمت دان و «دولو» را که مقامی خرم و قلعه محکم است و ولایتی معمور دارد و بکفاف معاش ماورای می کند نعمتی هفت و غنیمی سی شناس و بهوس سود در دریا منشین و بر امید نسیه نقد از دست مده که عقلا گفته اند (عصفور فی الکف خیر من کرکی فی الهواء) و چون این سخنان معقول بشنید از غایت خباثت نفس و شراست طبع بر من آشفته شد و دشنام داد و سفاهت آغاز نهاد و مرا بکرفت و در حبس انداخت و خواست که بکشد و من روزی پیش «علی» رفتم و در پای او افتادم و ناله و زاری کردم و او مرا شفاعت کرد و از کشتن خلاص داد و امرایی که حاضرند بعضی از گرفتن من و شفاعت «علی» خبر دارند و بی چند برین سخن گواهی دادند

آنگاه با او گفت چرا از اول راست در میان نیامدی و حق پنهان داشتی تا این همه مذلت و مشقت کشیدی و در حبس و زندان افتادی

گفت آخر «فریدون» مرئی و مخدوم منست و حقوق نعمت بر ذمت من دارد از مذهب مردی و مروت دور دانستم که بی تشدید و تعزیف سرافقش کنم و بمجرد سوآلی راز او آشکارا کرد تا من و بعد از آن گفتیم درین مشورت از ارکان دولت که شریک است و برین قضیه اتفاق که دارد گفت ازین طایفه کسی وقوف ندارد اما فریدون می گفت که چون مباشر این شغل شویم و در مقصود خوض نمایم از آن جماعت بعضی را با خود متفق گردانیم و چون این سخنان تقریر کرد او را بحبس بردند

و سبب وقوف «امیر شهاب» برین قضیه و شعور او ازین معنی آن بود که «فریدون» روزی در مجلس شراب در حالت مسق ازین نعت سخنی در میان آورد و ازین باب حکایتی می راند و جوانی غریب در گوشه استاده بود و این سخنان می شنود و چون حکایت بدان رسید که فریدون گفت که این کار پیش برم یا سردر سرکار کنم ناگاه نظرش بر آن جوان افتاد و انفعالی در مزاج او راه یافت و متغیر شد و جوان برخجالت و ندامت او اطلاع یافت و از متوهم شد و با خود محقق گردانید که جهت صیانت این راز و حفظ این سر مرا خواهد کشت و چون بحال یافت کریمه پیش «امیر شهاب» رفت و جان از آن ورطه بیرون برد و چون امیر شهاب از و پرسید که با وجود حصول مقصود کریز و غیبت را سبب چه بود صورت ماجرا در میان نهاد و تقریری مشبع کرد

و چون فریدون بشنید که جوان پیش امیر شهابست دانست که راز از پرده بیرون افتاده است و تیر از کان رفته و جهت تدارک آن خلل و تلافی آن سهو تدبیرات انکیخت

و بهر مدخل فرورفت و صواب چنان دید که با «امیر شهاب» مصاهراتی پیوند و دختر او را در نکاح آورد تا بوسیلت آن وصلت این راز مستور ماند

پس «تاج الدین» را پیش «امیر شهاب» فرستاد و دختر او را خواستاری کرد بحجواب گفت اگر از سلطان رخصت شود دختر بتو دهم و الا قضیه صورت نمی بندد و فریدون را ازین تعلیل و تعلیق خوف و وهم زیادت شد و چون امید از موصلت منقطع گردانید از دردی دیگر در آمد و «امیر شهاب» را بر خرابی ولایت قیصریه و استیصال آن نواحی اغوا کرد و بران فعل منکر و امر قبیح ترغیب و تجریص داد و گفت اگر تو یک بار بر سر قیصریه روی من از اهالی آن ولایت جهت تو برسم مقاطعه مالی و افرو و مبلخی وافی معین کنم تا سال بسال بکماشتگان تو می رسانند و آن خراج بنام تو رسمی مستمر و اقطاعی مستقر باشد و غرض از احداث این بدعت و ایقاع ظلم آن داشت که چون امیر شهاب را بدین نیرنگ دشمن و صاحب هر ض ساخته باشد سخن او درباره او مقبول نیفتد و نکستی که دو حق او ظاهر گرداند مسموع ندارند

و جمعی از نوکران که پیش فریدون بودند هرگاه که از اختلال حال و قلت منزل شکایتی می کردند و مساعدتی می خواستند چنانک طبع لئام باشد در خشم می رفت و بسفاهت و مسبت جوابهای تلخ می داد و آن بچارگان را خجل و منفعل می ساخت و می گفت در حبس نیستید و زنجیر بر پای ندارید جهان فراخست و مردم بسیار تشویش وقت من مدهید و ابرام از حد مبرید و بدین سخنها رکب و خطابه های ثقیل جمله را ملول و نفور می گردانید و همواره در تسعیر نوایر شر و تهییج غبار فتنه و فساد سعی و اجتهادی نمود و در طریق کفران و عصیان قدم می زد و راه خیر و نفع بر مردم بسته و ابواب شر و شور کشاده می داشت (وان الظالمین لفی شقاق بعید)

بیت

تمیم بطرق اللوم امدی من القطا و لوسلک سبیل المکارم ضلالت

و چون دلایل مکر و غدر مترادف شد و مخایل قصد و حصد متواصل گشت و فریدون دون شیوه ضلال و خبال از اعتدال بکند رانید و فجور و فسوق بنهایت رسانید سلطان بفرمود تا بر اخص (فلم یقلوهم و لکن الله قتلهم) خط عزل بر منشور حیات او کشیدند

ورقم نسخ برنامه بقای او نهادند و دست تطاول او از ایدای مسلمانان مکشوف شد و افعال
قیح او از عالم و عالمیان مصروف و مکشوف ماند

شعر

اراد اموراً لم بردها الله فخر صریحاً للیدین وللقم

و شبهت نیست که کفران حقوق ولی نعمت جز نکال دنیا و وبال عقبی نتیجه ندارد
و قصد و غدر با مخدوم و مرہبی غیر از نکبت عاجل و عقوبت آجل ثمره نیارد و هر آینه
هر که ذمت امانت و دیانت ضایع کرداند و بر عهد و میثاق و فائز ایمان بی نصیب میروند
و از خیر و سعادت بی بهره رود چنانکه سید المرسلین صلوات الله علیه می فرماید که (لایمان
لمن لا عهد له)

بیت

ومن یفتش عن الاخوان یقلهم وکل اخوان هذا الدمر خوان

و (مولانا پاشا) در مبادی آن قضیه رقمه بحضورت سلطان نوشته بود و تنبیهی مرموز
فرموده که یکی ذال وان مسه [۱] شاست و دیگر جانبی نحوی و نکته که آنها کرده بود
منکشف شد و مطابق خبر واقع گشت چه از ارکان دولت سلطان شخصی که در نام
او حرف ذال باشد غیر از «فریدون» نبود و «الپارسلان» خود ظاهر است که جانبی
بود و او را نحوی از آن جهت گفت که دعوی فضل و ادب می کرد و نسبت با طایفه
خود اهل و مستعد می زیست و در عرف جمهور متداول است که شخصی را که لاف
علم و فضیلت زند و خود را فصیح و بلیغ نماید او را گویند فلان کس بسیار می نخود و حکمت
می فروشد

و این دو اشارت در مصدوقه ظهور یافت و مطابق بیان بفعل پیوست و لا محاله سخنی که
اولیا گویند و نفسی که بدلا رانند محض صدق و بیان واقع تواند بود چه ایشان بمیان
انقطاع از شواغل جسمانیات و اعتزال از علایق طبیعیات علی الدوام مستغرق عالم قدس باشند

[۱] بوکله بویلجه قطه سز یازلشدر. ممکن که هر بجه ده کی (تنشسته) اوله جقدر بوضو رتده مقصد
سزک کنند یی بشدیرمه کز دیمک اولور. (لمصحه)

و روی دل که مظهر جمال مطلق است از حسیض خطه ناسوتی باوچ کشور لاهوتی دارند
و آینه روح از کدورات احکام امکانی منز و تجلیات انوار حق منور پس لاجرم هر فیضی که
از عالم غیب طالع می گردد از بحر خواطر ایشان بعالم شهادت می رسد و بسایر کائنات سرایت
می کند چه مجمع بحرین و جوب و امکان و مهبط نورین جلال و جمال اند چنانکه محققان
گفته اند (من تکلم عن الانوار المشرقة من صفات الالهية خرجت الفاظه تامة شافية
ناطقة بما فی الضمائر)

بیت

قلوب العاشقین لہامیون تری مالا تراء الناظرون

رفتن سلطان بنکیسار و اشتغال بعیش و شکار

و بعد از انتهای آن قضایا و انقضای آن احوال طارضة بوجود باجود حرسه الله تعالی
راه یافت و بفضل ربانی زود بشفا مبدل گشت

و بعد از آن امرای کبار و نواب نامدار صلاح وقت در آن دیدند که بر دو طرف
«جنر پلاسان» که بر آب «نکیسار» واقع است دو برج محکم بنا کنند و بر هر یک
مستحققان کارند تا باستظهار آن دزدان و حرامیان ولایت «جانیت» از مسلمانان منقطع
شوند و رعایای آن نواحی مرفه الحال بزراعت و عمارت اشتغال نمایند و شر آن مفسدان
از ولایت مندفع گردد و نوکران سلطان را که در «بغور کسن» بودند در ایام مدآب مجال
عبور تواند بود

سلطان آن صواب دید مستحقین داشت و معماران کافی و استادان ماهر را با آلات
و ادوات تمام بکفایت آن مهم بازداشت و یکی را از نواب برایشان گماشت
تا چون فصل زمستان با آخر رسید و خیل بهمن رخت از روی زمین بر کره زمهریر
کشید بفر اردیبهشت چون بهشت تازه و خرم گشت و بسیمط هوا خواص دم مسیحا
گرفت و نسیم صبا نفحات صور در اجزای خاک تعبیه کرد

شعر

طاب الزمان و اورق الاشجار و مضی الشتاء و قدانی آذار
و کسا الربیع الارض من انواره و شیاناً تحار الجسنة الابصار

لاله شراب ارغوانی درداده و شاخها شکوفه کرده مست افتاده هوا درختان را برک و مرغان را نوازشیده و امتزاج ارکان چمن را نور و گلشن را صفاداده بنفشه برکلبانک بلبل همه گوش کشته و ترکس در تماشای ریاحین سرپای چشم شده

شعر

مداهن من یواقیت مرکبة علی الزبرجدی و ساطع الذهب
کأنها حين تبدوی مطالعها صب یقبل صباً حين یرتقب

سلطان در ارجای آن منازل و انجای آن مناهل چون نسیم هر صبح در گلزاری می خرامید و چون سرو هر شبگاه بر جویباری می نشست و بر روی شاهدان گل کاسات مل مالا مال نوش می کرد و نوای فری و بلبل گوش می داشت و خلوت سرای دل که خزینة تفایس حقایق و منصفه عرایس بدایع و رقایق است از زحمت افکار ماضی و مستقبل خالی می داشت و بمراقبت وقت و وجدان حال سرور و حضور می یافت و از بحر طبع فیاض نوادر جواهر در دامن اهل دل می ریخت و از صمیم صدف ضمیر ضرر در معارف در گوش ارباب هوش می آویخت

شعر

بحر المعانی فی کلامک مضمّر و کلامک الدر الثیر المنتخب
الدروسط البحر ایس بمعجب البحر فی الدر الثیر من المعجب

و در آشنای آن بنشاط شکار و رسم تطواف و تسیار بر سمنند پیل هیکل کوه پیکر آهن سم خیزران دم تزار کردن قوی پهلو کفل کرد سینه فراخ که در جهنم کی آتش در خرمن برق اندازد و در روندکی و دوندکی خاک در چشم آب اندازد سوار می شد

شعر

تمساح امواه و غول مهمامه و هزیر آجام و عفر اکام
کالماء فی التصویب اکا و نادر فی الـ تصمید اوکا لطیف فی الالمام

فارسیه

زخوش عنانی بر آب بگذرد چو جباب بکرم تازی ز آتش برون بهد چو شرار
چو کرم کشت نیارد چخید با اوبرق چو تپد شد نتواند برو نشست غبار

و بر حافات غدران آن صحاری و معاطف غیاض آن نواحی که منشأ انواع طیور و مأوای اصناف سباع و وحوش است عنان مار پیکر [۱] سبک می گردانید و رکاب فلک فرسای کران می ساخت و باره خسروانی بر می انگیخت و خدنگ صخره شکاف از شست کیانی می کشاد و جوارح آهوان و کوران بر یکدیگر می دوخت و بنوک شمشیر الماسی عروق و اعصاب ایشان می شکافت و در مفاصل و مقاتل غرق می ساخت و هر تیر که از کان می گشود چون سهام قضا صائب می آمد و غلفه زه و احسنت از هر گوشه بر می خاست و دران مضمار از زمین و یسار می تاخت و جانور می انداخت و باز کردن فراز را که از بسق بر بالا چون آتش رفی و از بالا زیر چون سیل آمدی در مجاری هوا پروازی داد تا بمخاب آهین سلب مرغان را از مصاعد اتیر در مهاوی خاک می انداخت و بمنقار پولاد شکن مجروح و مقروح می ساخت و قوادم و خوافی ایشان درهم می شکست کفکی تیر بود که از مکنم کان می جست و در جانور می نشست یا برق که از میان ابر بر می افروخت و خشک و تر درهم می سوخت

شعر

مثل دعاء مستجاب ان علا او کة قضاء نازل اذا هبط

و سکان شیر شکار که با مرغ در هوا مجارات کردند و باماهی در آب مبارات نمودندی بر غزلان و کباش می دویدند و بدندان استخوان خای احشا و امعای ایشان از هم فرو می دریدند و مرغزار از خون ایشان لاله زار می ساختند

شعر

له اذا اقبل لحظ المقبل یعدو اذا احزن عدو المسهل

[۱] ایکی نسخه ده بویه در . ایاصوفیه نسخه سنده (مار) پرند (ماه) وار

کانه مضرب من جرو ل موثق علی رماح ذبل
نیل المی وسؤل نفس المرسل وعقلة الظی وحتف التفل
فانیریا فذین تحت القسطل قدضمن الآخر قتل الاول
اذا تلا جاء المدی وقد تلی یقی جلوس البدوی المصطلی

ویوزان بلك رنگ هز بر آهنگ که بر عزاله بیدای آسمان حمله بردندی وجدی را
از چنگال اسد در بر بردندی از سر خشم و کین کین می کشادند و چون صاعقه آسمان و بلای
ناگهان در نخجیر می افتادند و بشمار انیاب فوارات حاقوم ایشان می کشادند و جگر
های تشنه و دلهای سوخته را از خون و گوشت ایشان طعام و شراب می دادند

شعر

لولا تراى الفایشین لاقسم الله راءون ان حرا کما تسکین
قد کان یشبهها البروق لوانها لم تملکها اعین وجفون

آمدن «امیر تمور» ب «آوینک» و فرستادن رسول بحضرت سلطان
و باز داشتن رسول او را و فرستادن بمصر

و مدت چهل روز اوقات ہمیش و شکار مستغرق داشت و حرکت و سکون در نشاط
و عشرت منحصر تا دوران سست پیوندد که بر ازاله نعمتها موکولست و روزگار زود سیر که
بر تشویش خاطرها و تکدیر جمعیتها مفضول و مجبول نوای آن پرده مخالف گردانید و اصول
آن مقام خارج ساخت و مشرب آن عیش مکدر کرد و هیکله آن ذوق و طرب بر هم زد
و خبر رسید که «امیر تمور» ممالک «پارس» و «آذربایجان» و «عراق» و «خوزستان»
مسخر گردانید و «دیار ایران» بکلی خراب و بیاب ساخت و اینک بالشکری کران
وحشی بی کران از ملاعین کفار و عفاریت چققای و تاتار که او هام محاسبان از حصر
واحصای آن قاصر آید و قیاس مهندسان از تعدید و تحدید ایشان عاجز روی ببلاد روم
دارد و فیجی از فیوج خاص بحضرت سلطان فرستاد و از نوکران «امیر مطهرتن»
و «امیر سراج الدین» جمعی با او مصاحب

و اتفاقا دران ایام عسا کر منصور بمساکن و مواطن خود پراکنده و متفرق بودند
و سلطان با چندی از خواص خلوت مانده
و چون این خبر ب «امیر تمور» رسانیدند از شخصی که براحوال ممالک روم واقف
و مطلع بود از کیفیت وضع سلطان و عدت و وعدت او استفسار کرد و گفت دشمنان و مخالفان او
کیانند و عدد و مدد ایشان چه مقدار است

گفت «امیر مطهرتن» با پنج هزار مرد و «پسر قرمان» باده هزار و «محمود
چلبی» باشش هزار و «پسر طاشان» بایک هزار و «والی باوره» بادو هزار مرد این
مجموع با او معارض و دشمنند و در سایر نواحی از لشکر مغول و تاتار و تراکه دیار بکر و شام
قرب بیست هزار سوار با او مخالف اند

«امیر تمور» ازین سخن تعجب نمود و روی بامرای خود کرد و گفت این چه
مرد است که تنهادر برابر چندین هزار مرد استاده است و با مجموع بچنگ و جدال معارض
و مقابل و این جمله با وجود کثرت و وفرت از مقابلت و مناصبت اوقاصر و او بر همه غالب
و راجح و ندانست که عنایت ربانی و توفیق حقانی سلطان را وافی تر مددی و وافر تر عددی
بود که (وازل جنود آلم تروها)

و بعد از چند روز پیک رسید و مکتوب «امیر تمور» رسانید

و سلطان بطریق که میان ملوک مسلوك است و بکرم و مروت منسوب چندی را از رؤس
متبحر و باستقبال فرستاد و پیک را با احترام تمام در شهر آوردند و بمقامی موافق انزال کردند
و از نوکر «امیر مطهرتن» کیفیت ورود او باز بجان و تلقی ایشان با او استفسار نمود

تقریر کرد که «امیر مطهرتن» اکثر امرا و نواب خود را باستقبال او فرستاد تا او را
بتوقیر و تحیل تمام در شهر آوردند و بفرمود تا از نفایس اقمشه و رغایب امتعه چون نخ
و کما و صوف و سقرلات بسیاری در پای او کشیدند و زروا فر بر سر او نثار کردند و چون
مکتوب «امیر تمور» بیرون آورد «امیر مطهرتن» باتمام اعیان و اشراف بر پای خاست
و بفرمود تا کرسی بنهادند و وزیر بالای آن رفت و مکتوب را بآیین و ادای تمام برخواند
و چون بنام «امیر تمور» رسید همگیان سجود کردند و زمین بوسه دادند و بر عادت مغول
بزانودر آمدند و دعا و ثنا گفتند

سلطان چون این حکایت بشنید تبسم کرد و مثل این تکلفات بارد و تواضعات ناوارد که

شیخه ارادل واسقاط تواند بود و بنزول پایه وقت سرمایه مشعر و مخبر محظور و مکروه شناخت و شرف نفس و علوهمت که در ذات کریم و نفس عظیم او مخلوق و مرکوز است او را از ارتکاب این استکانت عنان کبر آمد و انفت و رجولیت که از لوازم وجود بزرگوار است او را از انتساب بدین معرفت و مذات مانع و وازع شده که (الموت خیر من رکوب العمار) چه امثال این خضوع و خشوع مبنی بر اتحاد مشرب و مطابقت در دین و مذهب و سیرت و طریقت تواند بود و بفضل باری تعالی رسم و آیین سلطان در انتهاج مناهج دین و شریعت و مراقبت قوانین عدل و نصفت و بسط اجنه شفت و رافت و رعایت حفاظ و ذمام و محافظت خواص و عوام و دیگر خصایل محمود و شمایل مرضی نصاب کمال و درجه اعلی دارد و راه و روش امیر تمور در عدول از مناهج شرع و ملت و انسلخ از شعار امانت و دیانت و انهماک در هتک استار و فتنک احرار و قساوت قلب و ضراوت طبع و غلظت نفس و خشونت جانب و اراقت دما و اباحت ذما و اسر و نهب و حرق و غرق و قهر و قسرو دق و کسر و سایر قبایح و فضایح مشهور و مذکور است و ذکر آن در اطراف ربع مسکون و اقطار کوه و هامون مثلی سائر و احدوثة دائر

و مغایرت و مباینیت میان این دوسیرت و عقیدت من جمیع الوجوه حاصل پس سلطان را با وجود مخالفت باطن تکلف ظاهر مستدرک و مستهجن آمد و مذق و ملق قبیح و شنیع نمود چه امثال این حرکات سمت زرق و نفاق دارد و بعجز و سقوط و نزول و هبوط مفضی و مسری که (نفاق المرء ذله) و دیگر آنک در مبادی اظهار موافقت کردن و در خاتمت عداوت و مخالفت و رزیدن لوم و شوم دانست و از دائرة فتوت و مروت بیرون

نظر برین قضایا نخواست که دامن عصمت و عزت ببقار کلفت و رعونت آلوده گرداند و چهره عرض و ناموس بناخن تذلل بخدش و خمش سازد و گفت

شعر

و نحن اناس لا توسط عندنا لنا الصدر دون العالمين او القبر
نهون علينا في المعالي نفوسنا ومن خطب الحسنة لم يلقه الا المهر

پس بفرمود تا بیک را در آوردند و بر عادت معهود و شیوه مألوف اعزاز فرمود و بشیر و طلاق تلقی نمود و از هر باب استخبار کرد

و چون مجلس منتفی شد بامعتمد «امیر مطهرتن» خلوت ساخت و گفت رای شما در تدبیر این واقعه و دفع این حادثه بر چه قرار گرفت در جواب گفت رای رای سلطان و ما تابع فرمانیم هر چه صلاح دیده شود و مصلحت دانسته متابعت و مشایعت نماییم

سلطان گفت طریق و آیین «امیر تمور» در ولوع بفساد و عناد و ررفض از شارع شریعت و بد عهدی و بی وفای و اهل رسوم مروت و فتوت بنوعی که مسموع و مشاهد است محتاج بتقریر و بیان نیست اکنون طریق و آیین عقل آن اقتضا می کند که بتملق و تمذق و لباقت و ذلاقت او که مبنی بر مکر و غدر و تدلیس و تلبیس است التفات نکنیم و بر عهد و قول او که محفوف بتزویر و تحلیط مغرور و فریفته نشویم و بر سخنان زور و کلمات معلول او اعتماد ننماییم و جهت دفع و رد او از بیضه اسلام و صیانت دما و فروج مسلمانان که بر ذمت همت ما از اهم فرایض و اعظم لوازم است مخلصانه کمر در بندیم و تحصین قلاع و توثیق بقاع و رباع مشغول شویم و مدافعت و مقاومت او را بهر صورت که ممکن و میسر گردد مجد و مجتهد باشیم و اگر شمارامفرعی حصین و معقلی مکین نباشد که جهت اهل و عیال و احوال و ائقال بدان استظهار جوئید از مساکن و اما کن ما هر قلعه که صعب تر و متین تر باشد اختیار کنید گفت ما را بر سخن و صواب دید سلطان که متضمن نظام امور و مستلزم مصالح جمهور است مزیدی متصور نیست و مطیع و فرمان برداریم و در دل خلاف آن داشت که بزبان می گفت چه من جمیع الابواب امیر تمور را مطیع و منقاد شده بودند و شعار طاعت او آشکارا کرده

شعر

سواء عند اعمی فی عمامه ظلام الیل اوضوء النهار

سلطان مضمون مکتوب امیر تمور را که ناطق بود بر تسخیر ممالک فارس و عراق و از خطاب دعوت و اقتراح امتثال و استسلام و تغییر خطبه و سکه و طلب مال و لشکر خالی کاین بنی معلوم کرد و بفرمود تا مطابق آن فصلاً بعد فصل جواب بنوشتند بعد از چند روز خبر رسید که سلطان «میردین» از قلعه خود که عقاب را بر عقبات آن پرواز ممکن نبود و آفتاب را بر مناکب آن صعود متعذر بی انحصار و اضطراب طایعاً راغباً فرو آمد

و پیش امیر تمور رفت و سر در ربقة اطاعت و اتباع آورد و خود را در عقدۀ صغار و عقلۀ خسار و تبار گرفتار گردانید

بیت

المستغیث بعمرو عند شدته کالمستجیر من الرضاء بالنار

و «امیر تمور» بر ترا کمة «قراقینلو» تاخت کرد و مال و مواشی ایشان بغارت برد و از انجا به «رأس العين» رفت و اهالی و رعایای آن قصبه را اسیر گردانید و خان و مان و زن و فرزند ایشان بتاراج داد و خاکی در زیر چوب و شکنجه بفنارسانید سلطان چون این خبر بشنید قاصد امیر تمور را بامعتمد امیر مطهر تن طلب داشت و گفت از امیر تمور اخباری چند که منافی قواعد شرع و سنت و مخالف مراسم دین و ملت است استماع رفت و الحاق محل نظر و جای اندیشه است چه قصد خون و مال مسلمانان کردن وزن و فرزند ایشان اسیر کردن و دم از دین و اسلام زدن با هم نسبتی ندارد و از هیچ ملکی از ملوک قدیم و حدیث مثل این حرکات مسطور و مذکور نیست ایشان برین اخبار انکار کردند و بر کذب آن الحاح نمودند و گفتند این خبر محض افترا و افتعالت و امیر تمور هرگز بدین ارتکاب رضاندهد و بر حرکاتی چنین اقدام ننماید

آنکاه سلطان گفت بهر حال رفتن سلطان «میردین» پیش او محقق است و فی الحال مأخوذ شدن و قضیه او مارا و اعطی شافی و ناصحی کافیهست که ازان برخیز و شر او استدلال توان کرد

و سلطان را غرض از تمهید این مقدمه آن بود که چون قاصد این سخن بسمع امیر تمور رساند شاید که بوجهی از وجوه و فائاً او اتفاقاً سلطان میردین را اطلاق کند و از بند خلاص یابد

و قاصد را خلعت پوشانیده روانه گردانید و امرای دولت و کبرای حضرت را بخواند و گفت قضیه چنین واقع شده است و داهیه مثل این روی بدین دیار آورده اکنون باین شخص شیوه خلعت و مخالط و عهد و سوگند مفید و مثمر نیست چه بر سوگند وفا نمی کند و بر قول و شرط ثبات نمی نماید چه این معنی بر عفت و دیانت موقوف و مترتب است

و او ازان توفیق بی بهره است و ازان رتبت ساقط و قبح سیرت و سقم سریرت او بتواتر پیوسته و تحقیق انجامیده و مع ذلك بافسون و افسانه اوفرشته شدن و بتسویلات او مغرور کشتن و عنان اختیار بدست او دادن ضلالی مبین و شقاقی بعید است پس باو جز معارضت و مناهضت چاره نیست و غیر از قتال و جدال تدبیر نه

همکنان بر صحت این عزم و صواب این رای آفرین آوردند و کمر اجتهاد بر میان بستند و سلطان روی باستحکام سیواس آورد و بجهد و اجتهاد تمام متوجه اغلاق و استحکام قلعه شد و بنایان ماهر و استادان فاخر را طلب فرمود و دائرة سور را بر دروازهای شهر قسمت کرد و بر هر قسم معمار مهندس بازداشت و معتمدی از امرای حضرت بران کاشت و بتشید و توثیق بروج و اصلاح شرفات و غرفات آن و تحصین و تطین حیطان و بنیان داخل و خارجاً فرمان داد تا باندک مدتی اعلی آنرا برافراختند و اسافل آنرا بسنک و کج استوار ساختند و شقوق و ثقوب محکم و مصمت گردانیدند

و چون آن مهمات باتمام رسید بترخیص دروازهها اشارت کرد و بفرمود تا بر هر دروازه دری مشبك از آهن ترتیب و ترکیب کردند و آنرا بسلاسل و مسامیر موثق و مسمر ساختند و بر دروازهها بیاویختند

و بعد از فراغ آن شغل بفرمود تا پیرامن سور خندق عمیق فرو بردند و بآب رسانیدند و دیوار آن از سنک بر آوردند تا رسوخی کامل پذیرفت

و شهر سیواس متاتی تمام یافت و بنوعی استوار شد که مسافران جهان و سیاحان عالم در حصانت و رزانت آن متحیر ماندند

و چون خاطر از اشغال شهر بند و مصالح و مناظم آن پرداخت نجات را طاب داشت و بفرمود تا منجنیق و عراده ترتیب کردند و چرخ اندازان و آتش بازان را مهیا گردانیدند و در اثنای آن حالات همواره منہیان می رسیدند و از محدثات اوضاع و احوال و نزول و ترحال امیر تمور اخبار می رسانیدند تا خبر آمد که «دیار بکر» غارت کرد و سلطان «میردین» را که در ریک روغن می جست و از کام ماران کین طمع می داشت مغلول و مساسل ساخت و در مطموره محبوس گردانید

بیت

وكان كثر السوء قامت لحيها الى المدية تحت الثرى تستثيرها

و ناچار هر که شرط حزم و تصون فرو گذارد و با کاذب حرص و باطل شری که درمقارۀ هلاک دوغول خون خوار و دو غفرت مردم آزارند مغرور گردد و کنج عافیت و سلامت رها کند هر آینه در مصرع منایا نکوسار افتد و در معطب بلایا و رزایا گرفتار و خاکسار ماند چنانک ابوالحسنین و امام الثقلین علی بن ابی طالب بدان اشارت می کنند که (اکثر مصارع العقول تحت بروق المطامع)

فارسیه

بدوزد شره دیده هوشمند	در آرد طمع مرغ و ماهی ببند
توانگر شود هر که خرسند گشت	کل نوبهارش برونند گشت
دل مرد طماع بود پر زرد	بگرد طمع تا توانی مکرد
توانگر بود هر کرا از نیست	خنک آنک با آزاباز نیست

و متعاقب این حال خبر رسید که «امیر تموره» بشهر «آمد» آمد و قلعه آنرا که دیوارش از سنگ خارا بر آورده اند و خندقش بصخره صاف فرو برده فهی حمی لایراع و معقل لایستطاع کأن الايام صافحتها على الاعفاء من الحوادث واللبالی عاهدتها عن التسليم من القوارع در محاصره گرفت و بجنگ و قتال وجدال و نزال مجهود مبذول داشت و مقدور مصروف گردانید و مفید نیفتاد و بر مراد فائز نگشت و چون دانست که بتسلط و تغلب کاریش نمی رود و خشونت و صلابت نافع نمی آید چنانک موضوع فکر سقیم و مصنوع رای ذمیم اوست روی بمکرو حیلت آورد و دست در دامن غدر و خدیعت زد و رسول فرستاد و اهل قلعه را بآمن و امان و عهد و پیمان غرور داد و دست بر مصحف مجید نهاد و بقوارع آیات قرآن و زواجر محکمت فرقان سوگند یاد کرد که بشما هیچ وجه قصدی و غرضی ندارم و درباره شما جز طریق رحمت و شفقت نسپارم و کلام قدیم میان ما شما هدی عدل و حکمی امین است که شما بعد الیوم بنفس و مال و اهل و عیال از من و لشکر من در ضمان سلامت و کتف صیانت خواهید بود و بعد از آنک در طاعت من آمده باشید و شهر تسلیم کرده اکر از من و اتباع من بشما ضرری رسد یا مکروهی عاید گردد بخدای شرک آورده باشم و بر رسول ایمان نداشته

فی الجمله بدین کلمات کرم و عشوهای چرب و نرم اهل قلعه را فریب داد نادست

از حرب و ضرب باز کشیدند و با اعتماد سوگند از قلعه بیرون آمدند و زبان بدما و ثنا بکشادند و کلیدها پیش او نهادند

و در فائقه حال بایشان بملاطف و مطایبت درآمد و همکنان را بخطاب رنکین و عبارات شیرین بنواخت و بشفقت و مریحت امیدوار ساخت و روزی چند برین قرار بگذشت و چون بچارگان ایمن گشتند و بمهمات و معاملات خود اشتغال نمودند و نقد و جنس در خرید و فروخت انداختند سکه سوگند بشکست و نقد و فامزیف ساخت و کفره مقول و ظلمه جفتای و تانار را که آفت عالم و دردی سلاله آدم اند برایشان گشت تا چون کلاب ضاریه و ذیاب عادیه بران ضعیفان دویدند و همه را گرفته در عقاب عقاب و حبال عذاب مکتوف و مکبول ساختند و در ضربهای الیم و شکنجههای وخیم کشیدند و بمطالبات عنیف و مصادرات شدید زروسیم و متاع و قماش بازخواست نمودند و حرار بیوت و مخدرات قصور را از حجب استار بشارع بازار کشیدند و از ستر عصمت و پرده عفت بجوانب و اطراف دوانیدند و بافعال مشنوع و حرکات نامشروع ملوث و مدنس ساختند و ذراری و جوارى و غلمان و صبیان را اسیر ساختند و جمله را از زر و زیور و حلّی و حلل چون رشته از شیر و موی از خیر بیرون آوردند و عریان و کریان ساختند و قریب ده هزار نفر مؤمن و مسلمان بقنا رسانیدند (فاجزاء من یفعل ذلك منکم الاخری فی الحیوة الدنیا و یوم القیمة یردون الی اشد العذاب و ما لله بغافل عما تعملون)

شعر

قوم اذا ماجنی جانهم امنوا من لوم احسابهم ان تقتلوا قودا

و بعد از تخریب و تقلیب مدینه «آمد» بنواحی «الاطاق» رفت و قلعه «آب نیک» را محاصره داد و سائر قلاع را که دران حدود بود بعضی را بزور و بعضی را بتزویر و زور بگرفت و ارباب این قلاع را بتعذیب و تکلیف هلاک گردانید و «امیر مطهرتن» که بقصور عقل و بلاد طبع و سقامت رای و رکاکت اصل مشهور و مذکور است از خوف و روع سلب العقل شد و قوت رای و رویت اواز تدبیر کار جمهور قاصر آمد و در معرض آن قضیه مدهوش و متحیر فرو ماند و در موقع آن حادثه حیران و سرگردان گشت و زمام اختیار از دست بگذاشت و در کسوت مذلت و شمار صغار پیش

«امیر تمور» رفت و رکاب او ببوسید و در سلك خدم و حشم ذلیل و حقیر باستاد و در دائرۀ اتباع و اشیاع او خوار و وضع مقدار منحصر گشت و سکه و خطبه بنام والقباب او مبدل ساخت (ومن یبدل الکفر بالایمان فقد ضل سواء السبیل)

و «امیر بلخان» بسیرت و طریقت اواقفا نمود و براختیار و اعتبارا وا کتفا کرد و هر دو مکر طاعت و تبعات بر میان بستند و بدلات و خفارت در پیش افتادند و تسخیر ممالک روم را متعهد شدند و در استیصال بلاد اسلام و اراقت دما و اباحت ذما و هتک استار و قتل احرار سعی و اجتهاد پیوستند

و «امیر علاء الدین قرمان» رسل و رسائل متواصل ساخت و اموال و تنسوخات کران مایه فرستاد و بذیل حمایت و فترک عنایت او اعتصام ساخت و اوامر و نواهی او را التزام و استسلام نمود و متقبل شد که در وقت توجه شام پسر خود «امیر محمد» را بالشکر و آیین تمام بدو ملحق سازد و اگر بطرف روم و مملکت «عثمان» توجه نماید بنفس خود بدو پیوندد و مکتوبی بامیر تمور نوشت و چنان نمود که قلاعی چند که در تصرف منست همه را زاویه ساخته ام و جهت رعایت درویشان و مسافران و سائر صادر و وارد در هر قلعه سفره روان کرده اگر قبول می فرماید مجموع مهیا و مرتبست و اگر از حساب صدقات عمیمه مسلم می دارد حاکم و صاحب اختیار است

و «پسر دلقادر سولی» دائماً قصاص می فرستاد و ملتزم می شد که بطرف شام دلیل و راه بر شود و «امیر مطهرتن» که در الحاد و ارتداد بر همه سابق بود در تهییج ماده فساد و تحریص بر ظلم و بیداد و خرابی دیار و بلاد هر دم اساسی دیگر می انداخت و فصلی دیگر می پرداخت و در غلوی آن احوال همواره از سلطان مصر رسولان می رسیدند و در تدبیر و تدارک آن واقعه با سلطان مفاوضات می کردند و استصواب می نمودند

و از سیاق سخن ایشان معلوم می شد که بر سلطان اعتماد دارند و او را چون «امیر مطهرتن» و دیگر امرا سهل القیادی پندارند که عنان اختیار از دست بگذارد و روی بمصالحات و موافقت امیر تمور آرد و ندانستند که باز بابوم نیامیزد و شیر در روباه نگریزد

بیت

و انی عیوف کل ورد یثینی و ان کنت ظمناً خلال الفدافد

و بعد از روزی چند «قتلوشاه» نامی از پیش امیر تمور برسات آمد و سلطان در حادثۀ امیر تمور فکر شافی نموده بود و مضار و منافع آن دیده و دانسته که با او متفق شدن و اختلاط و امتزاج نمودن موجب خرابی مصر و شام و سائر دیار اسلام خواهد بود و چون او را در سیواس که مفتاح شام و روم و بحر و مجاز این دو مملکت است بحال و مدخل داده باشد و راه او گشاده تمام این ممالک در معرض زوال و وبال خواهد بود و جهان بدین سبب خراب و عاطل خواهد گشت و بمجرد وصول او بدین حدود اکثر بلاد شام جلای وطن خواهند کرد و شهرها و ولایتها خالی خواهند گذاشت و او ازین معنی بر ضعف و فتور سلطان «برقوق» استدلال خواهد کرد و از وهن و قصور او شعور خواهد یافت و روی بملک شام آورد و لامحاله آن مملکت که دیباجۀ ممالک اسلام و معظم سواد ایمان است مصادف صرصر حوادث و ملاقی طوفان و قایع و نوایب خواهد شد و تبعات این دواهی بسیرت و طریقت سلطان نسبت خواهد یافت

بیت

دعی لومی و معتقی اما ما فانی لم اعود ان الاما

پس مشرب رای و رویت از خاشاک تردد و تحیر صافی ساخت و نیت بردفع و منع امیر تمور خالص گردانید و رسول او را بازداشت و هر روز مبلغی مستوفی در وجه اخراجات ایشان بر رسم میاومه مقرر فرمود

و معتمدی از خواص حضرت سلطان «برقوق» فرستاد و گفت اجتماع امت و اتفاق کله بر انجمله صادق است که این تمور فاجری فاک و ظالمی متهتک است و بحقیقت از زیور اسلام و حلیت ایمان عاری و عاطل و در ارتکاب رذایل و اتیان فواحش و فضایح غالی و غامر و غرض و غایت از جهانگیری و پادشاهی تخریب بلاد و تعدیب عباد و نشر ظلم و فساد دارد نه عدل و انصاف و امن و انتصاف و مقصود از شهر یاری و کشور ستانی استیفای لذات طبیعی و شهوی می شناسد نه تقویت و تمشیت دین نبوی و همگی اوقات و جلکی ساعات او براهراق دما و ابطال نفوس و تقلیب دیار و اباحت اموال و اسر اولاد مسلمانان مصروف و مستغرقست و انص حدیث نبوی و قول مصطفویست که (ملعون من ضار مؤمناً او مکربه و المؤمن من آمنه الناس علی دماهم و اموالهم) و انما واعتزانی که از روی ظاهر

بدین واسطه می نماید از راه ریا و مجاز است نه از سر اخلاص و نیاز و مراد ازان تحصیل مطالب دنیوی دارد نه اکتساب درجات اخروی و دین را آلت دنیا ساخته و اسلام را دانه دام تزویر و تدلیس گردانیده نفاق در کسوت وفاق می نماید و عقوبی در صورت حقوق آشکار می کند (هم لا کفر یومئذ اقرب منهم للإیمان یقولون بافوا هم ما لیس فی قلوبهم والله اعلم بما ینتمون) و در قانون شرع و عقل موافقت و مصادقت با شخصی چنین مفضی بخذلان عاجل و خسران آجل است چنانک نص تنزیل بران ناطقست که (ولا ترکبوا الی الذین ظلموا فتمسکم النار و مالکم من دون الله من اولیاء) اکنون بشهادت این دلائل محاربت با آن مفسد غدار و دفع و رفع ایذا و اضرار او از بلاد اسلام شرعاً و عقلاً برکافه مؤمنان و مسلمانان امری واجب و شغلی لازم است چنانک حضرت ربوبیت تعالی جده رسول و برگزیده خود را بدان امر می کند و می فرماید که (یا ایها الذی جاهد الکفار و المنافقین و اغلظ علیهم و ما ولیهم جهنم و بیئس المصیر) و رسول صادق و حبیب خالق صلوات الله علیه مؤمنان را بر اتفاق و اتحاد و صیانت و محافظت اصرار یکدیگر و مدافعت معارض و معاند تحریر و ترغیب می فرماید که (ما من مسلم یرد عن عرض اخیه الا کان حقاً علی الله ان یرد عنه نار جهنم) و باید که معلوم باشد که ما را با «تموره» هیچ تأویل موالات و محاللات صورت نمی بندد و مصالحت و محاللت امکان ندارد و قاضی عادل و حکم فاصل میان ما و الا تیر و شمشیر نخواهد بود و قطع و فصل این قضیه جز بسیف و سنان ممکن و متصور نه

شعر

ولی صارم فیه المنايا کرامن فاینتفی الاسفک دماء
تری فوق متیة الفرند کانه بقیه غیم رق دون ساء

و مالشکر ساخته و جنگ را مهیا شده انتظار می بریم تا چون عنان عزیمت بصوب او معطوف شود بهر جا که قرار رود مضاف و ملحق شویم و در نصرت رایات اسلام هراچ مقدور و موسوع باشد بتقدیم رسانیم و اگر فرمان شود تالشکر شام بملطیه آیند و اتفاق بارزن الروم رویم و بااعدای دین جدال و قتال پیوندم و تا وصول رایات اسلام بمدافعت و ممانعت او اشتغال نماییم عین صلاح و صواب باشد

و چون رسول برین جمله روان شد و مدتی برآمد از مصر رسول رسید و در تعهید

قواعد مظاهرت و معاضدت و تأسیس مبانی اشتراك و اشتباك و اتفاق و اتحاد مکتوب رسانید و رسول «امیر تمور» را درخواست کرد که بمصر برود

سلطان از آنجا که مقتضای مروت و فتوتست مستکبره داشت که رسول را بدیشان سپارد و این معنی از آیین کرم و مردمی مستبعد شناخت و در تجاوز این مسؤل و تنزل ازین مأمول اجتهاد بلیغ نمود

و ایشان در طلب استقصا می کردند و مبالغت می نمودند تا حال بجایی رسید که اگر آن ملتسم مبذول نمی داشت از سلطان ناامیدی شدند و بکن می بردند که با امیر تمور اتفاق دارد و این وفاق با سلطان مصر بصنعت و مدهانت می نماید

پس جهت رفع آن تهمت و منع آن ریت بضرورت رسول را بدیشان سپرد مشروط بر آنجمله که ضرری و مکروهی بدو نرسانند و قصد او نکشند و او را بسلامت بحضرت سلطان فرستند و یکی را از معتمدان در صحبت او روانه گردانید

و چون بمصر رسیدند رسول رایش سلطان «برقوق» حاضر گردانیدند و بعد از استفسار احوال امیر تمور او را بنظر مرحمت ماحوظ گردانید و گفت نیت و ارادت تو چیست اگر رای رفتن داری ترا مقضی المرام روانه سازیم والا هراچ مقصود و مطلوب تست بی تحاشی تقریر کن تا بران جمله مبذول داریم

و آن شخص چون مصری پر نعمت و ملکی ایمن دید گفت رغبت رفتن ندارم و من خود همواره می خواستم که از قید محبت آن ظالم خلاص یابم و کوشه عافیت را غنیمت شناسم و امروز حق تعالی این دولت مرا میسر گردانید و این کرامت ارزانی داشت اگر اینجا کفافی حاصل شود و باغه بدست افتد که دروجه معاش ضروری نشانم و باقی عمر بطاعت و عبادت بگذرانم نعمی تازه و غنیقی بی اندازه باشد

مأمول او مقرر داشتند و او در مصر فرو کشید و کوشه سلامت کرامت شناخت و بعد ازان از تمور قاصد رسید و مکتوبی دیگر رسانید مضمون آنک پیش ازین معتمدی نزد شما فرستادیم و صورتی چند اعلام دادیم و شما طریق مروت مرعی داشته او را راضی و شاگرد بزودی پیش ما روانه گردانیدید و از شما آزادی گفت و فصلی چند که دلیل صدق و صفا و نشان انس و الفت تواند بود تقریر کرد و متعاقب او «قتلوشاه» را که معتمد خاص و محرم اندرونی بود جهت اعلام و استعمال مجددات احوال فرستادیم و مدتیست که از ما غایب است وظیفه آنک او را در صحبت معتمدی بدین صوب روانه گردانید و بعد از

وصول او بماحق شوید و بحصانت و متانت سیواس اعتماد ننمایید و بر صعوبت و ممانعت قلعه تکیه نکنید که امثال آن مواضع در معرض صدمات قهرما وجودی ندارد و ما بسیار کسان را که بقوت و شوکت از شمار بادت بودند مسخر کرده ایم و تأدیب و تعزیر دادیم و در ذیل این کلمات فصلی مشبع در معایب و مثالب سلطان برقوق رانده بود و نوشته که آن مملکت قدیماً بـ «چنگر خان» تعلق داشت و از و بدیگران منتقل شد و آخر بـ «هولاکو» رسید و امروز بحق ارث بـ «سلطان محمود» می رسد

و این شخصی بود ساخته و پرداخته او و از آن جهت که او مجهول النسب بود و بقرق صریق و اصلی اصیل اتیانداشت زبان بند خلائق را او را برداشته بود و اسم پادشاهی برواطلاق کرده و بتزویق و تزویر او را نقش کار و سرمایه بازار خود گردانیده

سلطان چون بر مضمون مکتوب واقف شد فصلاً بعد فصل آنرا جوابی موجه اصدار فرمود و نوشت که اولاً صورتی که در باب سیواس نوشته و نموده که بر حصانت آن اعتماد نکنید بایستی که در حق مافکر ازین عمیق تر گردندی و رای ازین صائب تر زدندی و بفراسط عقل و کیاست نفس دریافته اندی که ما از آن زمره نیستیم که بدیده احوال و نظراور نگاه کنند و با وجود ذات پاک حضرت احدی تعالی شانه وجود بشری خود را در میان بینند و از خدای غافل و ذاهل مانند و در خودی خود متعجب شوند و باختیار و اقتدار خود که در معرض سقوط و زوالست مغرور و مسرور باشند و از قدرت هویت رحمانی بکنیت انیت شیطانی اکتفا نمایند و برابنای جنس و افراد نوع خود تفوق و تسلط جویند و کبریا و عظمت فروشند (اعوذ بالله ان اکون من الجاهلین) چه در سرا و ضرا ما را دست توکل در فترت غایت ذوالجلال جل عن الاشباه و الامثال محکم و استوار است و در شدت و رخا روی نیاز و افتقار بدرگاه آفریدگار تبارک و تعالی مصروف و متوجه (قل هذه سبیلی ادعوا الى الله على بصيرة انا و من اتبعنى و سبحان الله و ما انا من المشركين)

شعر [۱]

یا معجبا بفعاله لا التحس منك ولا السعاده
الله ينقص ما يشاء و من يد الله الزيادة
دع ما تريد و ما تريد فان الله الارادة

[۱] بو شعر اوج مصراع شکسته یا زلمشدی طرفدن اوج بیت شکسته قونولدی

و ثانیاً این که ما کسانی را مسخر کرده ایم که بعدد و مدد از شما بیش بودند این معنی از بصارت و بصیرت ایشان بغایت بدیع و بعید نمود و از بعد غور و کمال نظر ایشان غریب و عجیب از آن جهت که بشواهد سیر و سلوک ما معلوم و مقرر است که امثال ما را اعتصام بحول و طول خالقست نه بتکفل و تمهد مخلوق و اشباه ما بعدد فیض لاهوتی متمکن باشند نه بمساعدت مواد ناسوتی و بحول الله تعالی و قوته کردن همت ما فرسوده بار منت هیچ آفریده نیست و دامن حمیت ما آلوده غبار تقویت و تربیت هیچ مخلوق نه (مثل الذین اتخذوا امن دون الله اولیاء کمل العنکبوت اتخذت بیتا و ان او هن الیوت لیت العنکبوت لو کانوا یعلمون)

شعر

و کم من طالب امدی سلیقی دین مکانی السبع الشدادا
یؤجج فی شعاع الشمس ناراً و یقبح فی تلها زنادا
و یطعن فی علای و ان شسعی لیألف ان یکون له نجادا

و ثالثاً این که ممالك مصر و شام بچنگر خان متعلق بود و از و بآن تعالی چند هولاکو رسیده

برای دورین خافی نباشد که بپراهن عقلی و نقلی و ادله سماعی و قیاسی پادشاهی دین و دنیا بر رسول خدای و برگزیده هر دو سرای محمد مصطفی صلی الله علیه که فرستاده حق و فرمان دمه مطلقست من عند الله مفوض و مقرر است و سلطنت دوجهان او را مسلم و میسر چه بنصوص آیات بینات و دلائل معجزات افضل کائنات و اکمل موجودات است که (وما ارسلناک الا کافه للناس بشیراً و نذیراً) و از و بصحابة کبار و یاران نامدار او منتقل شده که (اصحابی کالنجوم باهم اقتدیتم اهتدیتم) و از اصحاب او بخلافای عظام و اقربای کرام او رسیده و بعد از ایشان بران قرار گرفته که هر که بر حرمین شریفین و الی و حاکم شود قائم مقام خلفا و ملک الملوک دیار اسلام باشد و سائر پادشاهان دین دار و امرای شریعت شعار او امر و نواهی او را مطیع و منقاد باشند و از حکم و فرمان او تجاوز ننمایند و استقلال نورزند و لهذا مانیز جهت رعایت این قاعده و استمرار این طریقه «قلوشاه» را بروفق فرمان سلطان «برقوق» بمصر فرستادیم و منتظر جوابیم تا هر چه مصلحت بیند بران جمله بتقدیم رسانیم چه ما را از صواب دید او تجاوز نخواهد بود و تخلف و تقاعد صورت نخواهد یست والله ولی التوفیق

سلطان جواب مکتوب برین سیاق تحریر فرمود و قاصدا روانه گردانید
و بعد از آن خبر رسید که «تمور» قلعه «مجنیکپرد» و «ارجیش» را که دو قلعه استوار
و دو حصن نامدارند بجنک مستخلص ساخت و قلاعی چند دیگر که در آن نواحی بود
جمله را مسخر گردانید و بعد از آن قلعه «آب نیک» را که در بلندی با نور مناطحت می کرد
و در مناعت با جوزا دست در کمر می انداخت بهر مسخر ساخت و اهالی آنرا بقیغ بکذرانید
و همه را بقنارسانید و خاطر از مهمات آن برداشت و بالشکری بعدد رمل و حصا
بیرون از حدو احصار روی بسیواس دارد
و سلطان چون طود اشم که از قواصف عواصف باک ندارد بر قدم توکل راسخ و شاخ
استاده بود و چون بحر خضم که کوه را کاء انکار در در مستقر قرار و وقار ساکن و متمکن
و بهیچ وجه تغیر در ظاهر و باطن او را نیافت و حرب را آماده بود و طعن و ضرب را
باز و کشاده (ومن یسلم وجهه الی الله و هو محسن فقد استمسک بالعروة الوثقی)

شعر

هم اذ اما الحرب اقلت قناهما فلا عزمه واه ولا الرأی فائل
وان کدرت صفوا لالی خطوبها صفت منه فی عما من الشماثل
اغیر رجب فی النوايب صدره لاعباء مایاتی به الدهر حامل

و در آن اثنا خبر رسید والی «مَلَطِیَّة» شهر و ولایت خالی کرد و خواهد کریخت
و حاکم «دورکی» و امیر «دارنده» همدی مواضع خود عاقل می گذارند و می کریزند و احشام
و محرانشینان اطراف از مغول و اکراد و ترا که و غیر هم همه از مساکن و موطن خود
منزعج شدند و جلای او طمان کرده روی بحال رفیع و قلال منیع نهادند و امرا
و حکام نواحی مجموع قلاع و بقاع را کردند و هر یک بتدبیر کار خود مشغولند و «قرامان»
اظهار مطاوعت امیر تمور را «قیر شهر» غارت کرده و ولایت «برکوت» و «طامسه» و «دولو» را
خراب ساخت و بقصریه آمد و باغات و مزارع آن در هم کوفت و با خاک یکسان کرد
آنکه خبر دادند که «امیر تمور» به «جسر جوان» رسید و به «ارزن الروم» درآمد
و قصد سیواس دارد و عقده و عقبه ممالک روم و شام سیواس را می داند و می گوید که چون

آن مسخر شود جمیع ملک مصر و شام و روم مستخلص است و بالشکری بی شمار متوجه
است

ارباب و اهالی سیواس چون این خبر بشنیدند اضطراب و انقلاب نمودند و چنانکه
عادت عامه باشد هر یک سختی می گفتند و سلطان بقوت احدی و دولت محمدی بر نیت
و عزیمت جنک جازم بود و از استماع این اخبار و هفی و فتوری در رای و رویت اورا
نمی یافت و مستعد کار و کارزار در مقام (فاستقم کما امرت) متمکن بود و «مولانا پاشا» در هیجان
آن فترت و ثوران آن شدت بسطان می گفت تمور یار شما است و ازین سخن معلوم می شد که
ازو بسطان مکروهی نخواهد رسید و روزی دیگر این آیت برخواند که (ولولادفع الله
الناس بعضهم ببعض لفسدت الارض) و مراد ازین آیت آن بود که پیش از حادثه امیر تمور
سلطان مصر با سلطان از روی ظاهر دوستی می ورزید و در خفیة با «پسر عثمان» اتفاق داشت
و با او قرار داده بود که اواز مصر و این از روم لشکر بر ملکیت سلطان کشند و چون
واقعه تموری در میان افتاد آن عزیمت باطل شد و بمصافات و موافقات درآمدند

و مع ذلك کله از مخالفت امرای اطراف و باز داشتن رسول امیر تمور و فرستادن مصر که
هیچ پادشاه را با امیر تمور بحال این حرکت نبوده و این جرأت ننموده و قصد و عزیمت امیر
تمور بقلع و قلع سیواس سلطان عنان تمالك از دست نداد و پای حیت و رجولیت بیفشرد
و در معرض آن داهیة مهیب و واقعه شدید که کوه در لرزه و دریا در ریشه آورده بود جهت
محافظت بیضه اسلام و اقامت ناموس و نام استادکی نمود و طریف و نالد و مورو و مکتسب
در وجه مصالح و منازم آن صرف گردانید

و چون در آن کوشش و اجتهاد نظر بر حمایت حوزه دین و اسلام و حراست نفوس
و اموال جمهور انام داشت و از شوايب رعونت و ریا میرا آفرید کار جهان و مبدع کون
و مکان تعالت اسما و نصرت لوای دین و اظهار کلمه صدق و یقین را دست رد بر سینه «تمور»
نهاد و حجر حجر و زجر در راه او انداخت تا خاسر و خایب روی از سمت روم بر تافت
و چون کوکب منحوس راجع و منکوس شد که (فقد بابه بغضب من الله و مأواه جهنم
وبش المصیر)

و مساعی سلطان مشکور و مبالغی محصول و میسور کشت و برادرانک آن فتح جسم و فوز
عظیم روی اخلاص بحضرت بی نیاز آورد و زبان بحمد و سپاس بی قیاس بر کشاد و گفت
(و کفی الله المؤمنین القتال و کان الله قویاً عزیزاً)

و همچنان وظایف حزم و احتیاط مراعات می کرد و شرط تحفظ و تیقظ بجای می آورد و منیان مترادف می داشت و از خواص اجناد نوکران بصوب ارزنجان می فرستاد و از مجدّدات حالات اخبار صحیح می رسانیدند و اهل ارزنجان اراجیف می انداختند و شعبده ها می باخند و می گفتند مراجعت تمور غیر واقعت و اینک بفلان موضع رسید و امثال این تا نوکران رسیدند و خبر دادند که تمور بی هیچ شبهه بازگشت و از « گرجستان » عبور کرد و متوجه « شکی » شد و « سید علی » که والی آن دیار بود از او اعراض کرد و بعضی از جبال « البرز » متحصن گشت

نهضت سلطان بر ملک قرامان و گرفتن اقسرا و فتح قلعه زنجیرلو و سائر قلاع

چون فصل خریف با آخر رسید و سلطان از قضیه امیر تمور پیرداخت خواست ناجی را که با او یکجهت بودند و بدو ملحق شده و در قصد خون و مال مسلمانان با او اتفاق نموده کوشالی دهد و جزای اعمال ایشان در کنار ایشان نهد چه در وقتی چنان که سلطان در مقابل خصمی مثل تمور آمده بود و جهت دفع شر او از مسلمانان با او محاربت پیوسته و بر همکنان واجب که بمظاهرت سلطان مبادرت نمایند و بدو ملحق شوند مجموع جانب تمور گرفتند و او را مطاوعت نمودند و دین بدنیافر و خند و با سلطان بعداوت و مخالفت بیرون آمدند خاصه « اولاد قرامان » که از سر قصور نظر و لوم ظفر فرصت عاجزانه در یافتند و در ولایت قیصریه آمدند و خانه ها و عمارت ها بسوختند و خرابی بسیار کردند و هر چه توانستند از فضول و فساد بظهور رسانیدند و « امیر مطهرتن » بعد از آن که با سلطان عهد بسته بود و سوگند خورده که من جمیع الوجوه متفق و یکجهت باشم و مخالفت نورزد چون آوازه توجه امیر تمور بشنید عهد و سوگند بشکست و بذات نفس و بذات طبع ظاهر گردانید و با تمور اتفاق کرد و او را بر قصد مملکت روم و شام دعوت کرد و بر هجوم و اقدام ترغیب داد و چون تمور بمحدود « الأطاق » رسید بدو ملحق شد و طمع او درین دیار مستحکم گردانید و پسر قرامان و « اورخان » را بمتابعت او رغبت داد و بتلیس و تضریب او را از سلطان ملول و نفور ساخت و آمدن او را علت عظمی و واسطه کبری شد پس سلطان در تعریک و تقریع این دو مقصد با امرا و ارکان دولت مفاوضه کرد و اختیار بر قرامان آمد

پس بجمع عسا کر مثال داد و خیمه از شهر بیرون زد و چون لشکر مرتب شد روی بقیصریه نهاد و در حدود یک هفته بظاهر شهر نزول کرد و با کثرت وعدت تمام بصوب قرامان نهضت فرمود و روز سیم بعد از طلوع آفتاب به « اقسرا » رسید و پیرامن تیمارخانه نزول کرد و چون شب درآمد اهالی اقسرا بضراعت و استکانت بیرون آمدند و شهر تسلیم کردند و جماعت قرامان بقلعه « زنجیرلو » متحصن شدند

و سلطان شرایط و عدو و وعید و تذکیر و تحذیر بصیغی بلیغ و سیاقی لطیف تقدیم داشت قبول نکردند و عصیان و طغیان نمودند پس فرمان داد تا جنک پیوستند و چون مجال تنگ بود بر طریق مناوبه حرب می کردند تا در اعلی و اسافل قلعه چند جای رخنه انداختند و سوراخ کردند و در یک ساعت درودیوار آنرا مخاضل ساختند و در قلعه رفتند و نوکران قرامان یک یک را غلبر کردن از زنجیرلو بحضرت سلطان کشیدند و امیر قلعه را پیش آوردند و چون چند قلعه دیگر در تصرف او بود سلطان او را استمال داد و خلعت پوشانید و سائر قلاع از و طلب فرمود و گفت اگر تسلیم کردی پیش ماعزیز و معتمدی و هراچ مطلوب تو باشد مبذول است والا باتو همان قضیه رود که با « ابی ارسلان » رفت و والی قلعه چون این خطاب بشنید زمین ببوسید و ملتزم شد که هم در روز مجموع قلاع تسلیم کند

و چون قلعه زنجیرلو مستخلص شد و « اقسرا » باتوابع و لواحق در قبضه تملک آمد و با سائر ولایت مضاف شد و در دفاتر دیوان مثبت گشت شی بر قلعه « سالمه » [۱] نهضت کرد و بامداد که آنجا نزول افتاد ارباب و اهالی آن بقعه قلعه خالی گذاشته بودند و گریخته معتمدی نصب کرده با قسرا معاودت نمود و تجدید و تشدید بروج و باره آن خطه فرمان داد و بر ترفیه رعایا و تعمیر قرا یا اهتمام بلیغ مصروف داشت و در بخت آثار عدل و نصیفت و بسط بساط رافت و عاطفت مجهول مبذول فرمود

و دران اثنا خبر رسید که پسر قرامان حرکه المذبوح بظهور رسانید و بالشکری انبوه بمناصبت و مقاومت بیرون آمد و بدین حدود نزدیک رسید سلطان که این بشنید علی الفور روی بجمع و قلع او آورد

[۱] راغب پاشا نسخه سنده « سائمه » یازیلش ؛ اسعد افندی نسخه سنده ده بوکا یقین یازیلش ایسده همزه قونما مشدر

و چون او از طلوع و توجه سلطان شعور یافت و دانست که مرد اقدام آن ورطه و حریف
اقتحام آن معرکه نیست و در معرض آن کوه گاهی و در مهیب آن صرصر گیاهی بدین نه

مصراع

کایتولی الکیش من اسد ورد

روی از نهج ممانعت بصوب مصانعت آورد و عنان از سمت استوا بطرف التوا معطوف
گردانید و بکوه « حسن طغی » که از شواحق جبال روم و شواخ قلال آن بروبوم است
ملتجی و متحصن شد

بیت

اگر کریمت در که تو مرغ شود هوای عالم در کرد اوشود مضراب

سلطان چون آن حال معلوم کرد تعبیه و ترتیب لشکر داد علی الصباح که شهسوار فلک
تبع از نیام افق مشرق بر کشید و بنوک سنان شعله مهره کواکب از بساط زمردین برچید
بر اطراف آن کوه چون سمط بر خرز و دائره بر مرکز محیط شد

و جمعی که بر صعوبت آن معقل و ممانعت آن موئل و قوف و اطلاع داشتند بحضرت
انها کردند که این کوه موضعی منیع و جایی صعب المتناول است و پسر قرامان جمیع پیادگان
ولایت را پیرامن خود مرتب و مکمل داشته بر مامشرف است و بعدت و عدت تمام قوی
و مستظهر و در مقامی چنین جنگ و جدل با او دشوار دست می دهد و تسخیر و تحصیل او مشکل
صورت می بندد صواب آنست که بدو التفات ننمایم و روی بولایت او آریم و بغارت و تاراج
مشغول شویم و در خرابی مواضع و مراتع او غایت جهد مبذول داریم تا شاید که حمیتی دامن
گیر اوشود و عصیتی عنان کش او آید و ازان موضع منیع بمجال وسیع نزول کند
آنکاه سزا و مالش او بنوعی اسهل داده شود

و این رای اگر چه از صواب دور نبود اما سلطان چون متوجه جنگ شده بود و متصدی
بطعن و ضرب کشته انحراف از قبل دشمن عار دانست و تقاعد از قتال و نزال قصور و فتور
شناخت و بعزم متین و رای رزین روی بمصاف آورد و چون آتش که از بسق بیلا کراید
بران مدایر حمله برد و چون باد ایشان را هبء منثور ساخت و افراد لشکر و انجاد عسکر

بتیغ و خنجر و تیرو تیر با آن ملاعین بر آویختند و رستخیز از میان ایشان برانگیختند مناصل
در مفاصل متواصل شد و خنجر در خنجر متواتر گشت کؤس آجال بر نفوس ابطال
گردیدن گرفت و طیور ارواح از او کار اشباح پریدن آغاز نهاد دامن کوه از خون دلیران
پر لعل شد و بسطه هوا از بریق تیغ مبارزان آتش بار گشت

شعر

والطعن شزر والارض واجفة کائما فی فؤادها وهل
قد صبغت خدها الدماء کما یصبغ خد الخریدة الحجل
والحیل تبی جلودها عرقاً بادمع ماسحها مقل

و بسبب آنک لشکر منصور از نشیب جنگ می کردند و آن مفسدان از فراز لاجاله
صدمات طعن و ضرب ایشان قوی ترمی آمد و صولات طرد و حرد آن شیاطین الیم تر
می بود و بدین علت اثر کلالی بحال مقادیم سپاه و مغاویر آوردگاه راه یافت و اندک فتوری
ظاهر گشت

سلطان چون آن حال مشاهده کرد بحل رحال و نصب خیم فرمان داد آنکاه باتنی چند از
افراد کاه و انجاد همة گرد آن کوه برآمد و جایی دید سهل المرتقی که باسانی بران صعودتوان
کرد و لشکر بدان سمت کشید و میامن و میاسر بیاراست و مقاتب و مناسر ترتیب داد
و فوجی را از رجاله خدم و پیادگان حشم که بنوک ناوک زره شکاف سپر ماه برجهه بهرام
دوختندی و بضرب شمشیر آتش بار خرمن مجره برهم سوختندی

فارسیه

همه کان کش و رزم آزمای و تیر انداز همه مبارز و آهن کداز و جوشن در
همه فکنده تن اندر مفاکهای هلاک همه نهاده دل اندر نشانهای خطر

بران ملاعین دوانید تا چون اسود ضواری و ذیاب عوادی برایشان دویدند و تیر
و تیغ در ایشان کشیدند و بمقاب نصول صفای صدور ایشان می سفتند و بقواضب سیوف
مخارم انوف و نحور می شکافتند

و سواران در عقب ایشان می شتافتند تا آنکه لشکر قرامان را از صفحات کوه برقله راجع و مشکوس گردانیدند

و چون عسا کر منصوره برقله استعلا یافتند و بر سطح آن مستوی شدند بتمکن تمام شمشیر دران مناحیس بستند و قلب و جناح ایشان درهم شکستند و قبول اقبال از مذهب فضل ذوالجلال بر رایات ظفر شعار سلطان وزید و خاک خسار و انکسار بر رخسار دولت قرامانیان افشاند و همکنان خوار و خاکسار روی بهزیمت نهادند و پشت بپیر و شمشیر دادند و در کھوف اعلام و شعوب اودیه و آجام منتشر و پراکنده گشتند

شعر

وانحی علی جمع العدی منك کلک	حطوم لانیاب الخطوب طروح
فغادرهم رهن الشتات کانهم	عواذب سرح مالهن صرخ
وطاروا فضااضاً هائمين کاهوی	والوی بمثلک النصیة زیخ
فعمان سلیب بالصغار مقنع	وٹاو صریع بالعراء طریخ
وعار باطراف البلاد مشرد	وحاف باطرار الجبال طلیخ

و غنایم فراوان و بهایم بی پایان از اسلحه و افراس و نفود و اجناس اکثر من رمال القفار و اوراق الاشجار که براق و هم تیزتک بسرحد احصای آن نتواند رسید و مساح عقل دور بین قطری از اقطار آن در ضبط نتواند آورد بحصول پیوست و عسا کر منصوران بر کی کامل و نوایی شامل یافتند و بنعمت و جمعیت بی قیاس رسیدند و قرآن فتح و ظفر بر غرّه دولت غرا لایح و لامع شد و طغرای آن نصرت و کرامت بردیباچه منشور سلطنت ارتسام یافت و سلطان با اریاح و اهتزاز تمام وائق بفضل ملک علام متوجه بلده « نکیده » شد

پسر قرامان چون دانست که با وجود تسخیر نکیده حال ایشان تباه خواهد شد و کار بفساد خواهد انجامید و مملکت از دست خواهد رفت بضرورت وقت با بقایای سیوف کیف ما کان خود را در نکیده انداخت و از اطراف ولایت سوار و پیاده برخود مجتمع ساخت

و چون این خبر بسمع سلطان رسانیدند چندی را از امرای دولت بالشکری انبوه بدان صوب روانه گردانید تا پیش از اجتماع ایشان آنجا رفته نکیده در محاصره گیرند و مواد مدد ایشان منقطع سازند و راه زاد و ذخیره برایشان مسدود گردانند

و چون آن ولایت معمور بود و اهالی و ارباب آن غافل و ذاهل لشکر باطراف پراکنده شدند و بنهب و غارت مشغول گشتند و امرا را ضبط و ربط ایشان کاینچی میسر نشد و با فوجی که در صحبت داشتند بنکیده رفتند

و چون با امرا لشکری بیشایش نبود و بغارت متفرق شده بودند قرامانیان بجنک مبادرت نمودند

و چون این خبر بساطان رسید بسرعت تمام توجه نمود و شوارد سپاه را جمع کرده مقاصه بر سر ایشان رسید

و آن مدایر چون صدمت و وصولت سلطان مشاهده کردند تارة بعداخری روی بفرار نهادند و از هول جان افتان و خیزان در قلعه افتادند و در طی آن هزیمت بسیاری از ایشان مقتول و مکبول شدند و بقیع دمار و کمد اسار گرفتار گشتند

شعر

فهم من بین معتجر بسیف	و مقنسر یقیده الصفاد
و آخر ترجف الاحشاء منه	نجا یذمائه و لك المعاد

و چون پسر قرامان (حکماری العبادی) در خلایب عجز و حیرت افتاده بودند و در گرداب ذلت و مهانت فرو مانده و در مضیق قلعه چون موش در سوراخ و مار در سنگ لایح محبوس و مقید گشته و بصنوف تعریک و تقریع کوشمال یافته سلطان را برونق نص حدیث مصطفوی که (انما یرحم من یرحم) مواد رقت فطری هیجان گرفت و دواعی رافت غریزی در اهتزاز آورد تا عنان سخط و ضبط بدست لطف و رفق باز کشید و از تشدید و تعذیب بتلفیق و تألیف گرایید و یکی را از خواص حضرت که بحسن محضر وجودت مخبر موصوف و موسوم بود بر سالت و استمالت پیش ایشان فرستاد و گفت سبب نهضت و حرکت مایه دین صوب نه از سر هوای نفس و ارادت شربود بل علت عظمی و واسطه کبری در امضای این عزیمت آنست که پدر شما که باما طریق مصادقت و موافقت می ورزید و راه محبت و مودت مسلولک می داشت و این قاعده ممد کردانیده بود و بعهود اکیده و ایمان مغالظه موثق و موکد ساخته چون آوازه وصول امیر تمور بنواحی ارزنجان بشنید و خبر هجوم آن غدار که قتل احرار و هتک استار شعار و دنا راوست بر دیار اسلام معلوم کرد با وجود آنکه دفع و منع او بر کافه جمهور

وامیر و مأمور از راه شرع و سنت امری واجبست و حرب و ضرب با او از روی عقل و حکمت فرضی لازم دعوت او را اجابت کرد و رسل و رسایل مترادف ساخت و بهوا و ولای او مجاهرت نمود و بشعار طاعت و تباعت او مرتدی شد و جانب مارا که انصار دین و معین شرع سید المرسلین ایم ضایع و مهمل گذاشت و عهد و سوگندی که باما بسته بود برهم شکست و چون مارا بممانعت و مدافعت آن مخذول مشغول یافت فرصت غنیمت شمرد و لشکر بر ولایت قیصریه فرستاد و بنهب و غارت مسلمانان اقدام نمود و عمارات و عقارات برهم سوخت و از فضول و فساد و ظلم و بیاداد هراچ مقدور و موسوع او بود بتقدیم رسانید و مضمون سیرت و مکنون سریرت خود آشکارا گردانید

بیت

این الصدیق الذی برضیک باطنه عند الخطوب کا برضیک ظاهره

و بعد از چندین مکاره و مکاید که از شما بظهور پیوست اگر از انجا که حمیت و رجولیت مارا بر ملک شما نهضی اتفاق افتد و حرکتی واقع شود چند ان بدیع و بعید نباشد و اکنون که ما بمبارزت و مقابلت بیرون آمدیم شما از معارضت و مناہضت ماتخلف نمودید و گاه چون نخجیر بر کوه می دوید و گاه چون حرامیان در قلعه می روید نه رای صلح دارید و نه یارای جنگ چنانک در صفت اشترا مرغ گفته اند

مصراع

نه زور بار کشیدن نه قوت پرواز

فی الجمله امروز بره صدق (کل محصور مأخوذ) در تنگنای قلعه محبوس و مقید مانده اید و از بیرون کسی نه که بمدد شمارسد و شمارا ازین ورطه خلاص دهد و بحول و قوت الهی عنقریب این قلعه خود مسخر خواهد شد اکنون تأمل کنید تا حال شما بچه خواهد انجامید و قضیه بجه منتهی خواهد شد و چون رسول این رسالت برین منوال تقریر کرد و این مقالبت بشرح و بسط در سلك بیان آورد حیرت و دهشت بر پسران قرامان استیلا یافت و لیکنت بر زبان ایشان افتاد و بهیچ وجه جواب ندادند و سردر پیش انداختند چه برهان قاطع و حجت صاعد بود

آنکاه امیری که عقل کل و نفس ناطقه ایشان بود و راه و منابت پدری داشت گفت اگر از سر جهالت حرکتی چند که بی توجیه بود از ما صادر شد و صورتی چند ناموافق واقع گشت بقصور و تقصیر خود مقرب و بخطا و خطل معترف سلطان از انجا که شمول رفت و عموم رحمت و عاطفت اوست باما کار بروفق فضل و کرم خود کند نه بر مقتضای عمل و کردار ما

چون رسول بحضرت مراجعت کرد و این عجز و بیجاریکی از ایشان عرضه داشت سلطان را مواد مرحمت خلقی در باطن اختلاج یافت و دوائی عاطفت جلی در طبیعت حرکت کرد و از جرم و جنایت ایشان تجاوز نمود و از سر قلعه و ولایت برخاست و متوجه «اقسرا» شد (والکرم اذا قدر عفا) چه در شرع مروت و مذهب قنوت جائز نشمرد که خاندان قدیم ویران شود و دودمان عتیق خراب و مستأصل گردد

بیت

الف المروة منذنا فکانما سقى اللبان بهاصبیا مرضعا

و چون باقسرا وصول افتاد و امور منتظم و مصالح ملثم و اعدا مقهور و اولیا منصور بود و خاطر از شواغل رزم و قتال و نزول و ترحال فارغ و آسوده روزی چند بمباشرت بزم و نشاط و معاشرت اصحاب و احباب استرواح و انبساط نمود و از معالجت حرب و جدیش بمجاورت ذوق و عیش استیناس یافت و امرا و صنادید آن اطراف را دعوت فرمود و همکنان مشیاً علی الهام بحضرت شتافتند و بمیامن شرف بساط بوس استسعاد یافتند و کمر اتباع و انقیاد بر میان جان بستند

و «ولد بابوق علی پاشا» که دران حدود قلعه حصین داشت و باستظهار آن همواره بر حشم مغول هجوم می کرد و بنهب و غارت اقدام می نمود و بفضول و فساد مشغول می شد چون درآمدن تملل کرد و از ادراک سعادت مشول و شرف وصول تقاعد نمود سلطان جهت دفع شر او از احشام مغول و حشم ماده فتنه و فساد و ترفیه و تانیس مسلمانان بدان ناحیت حرکت نمود و باحضار آلات فتح قلعه از منجنیق و مراده و مراقی و مساحی و سلاطیم و معاول و نجار و نقاب و غیر آن مثال داد

و چون بقلعه رسید این جمله معد و مهیا ساخته رسانیدند
و چون آن نواحی مواضعی خرم و دلکش بود روزی چند بشکار و سیران تفرج
و تنزه نمود آنگاه روی بفتح قلعه آورد
و «علی پاشا» بقلعه «قراحصار» رفته بود و آن قلعه بمعمودی سپرده و اهل و عیال
و اطفال و احوال و نقد و جنس و مجموع آنجا گذاشته

و در حدود دوروز که بر جوانب قلعه حمله بردند و جنگ پیوستند بعون آفریدکار آن
قلعه مسخر شد و جمیع اهل و عیال و ازواج و اولاد علی پاشا بانقود و اجناس و اثاث
و متاع در قبضه تملک آمد و سلطان از فرط اشفاق و اشبال و کرم و آزرم آن جمله را
صحیح و سالم پیش علی پاشا فرستاد و رخصت نداده بقلیل و کثیر دران طمع و توقع
کند و تعرض رسانند و مثالی مشتمل بر تواضع و تربیت و صرف عنایت و رعایت پادشاهانه
و آنک بوظایف خدمتکاری و طاعتداری برقرار سابق قیام نموده بعواطف و مرام
بی دریغ مستظهر و مستوثق باشد و انواع تشریفات و کرامات را منتظر و مترقب اصدار
فرمود

و چون او را آن سعادت مساعد نبود و آن دولت موافق نه بنکول و نشوز مجاهرت
نمود و از مضمون فرمان اعلی اعراض کرد و «قراحصار» را که باقیه چرخ برین
هم سربود و با بروج فلک هشتمین هم بقلعه «دوگحصار» [۱] مبادله کرد و معقلی چنان را
بخرابه چنین مبدل ساخت و بنواحی «اقسرا» تحویل کرد

و سلطان با حصول مرام و تقدیم مراسم تار و انتقام بقیصریه آمد و بفروصول
رایات ظفر آیات بسط الله اجنتها علی بسطة القبراء عرصه قیصریه نصرت و طراوت یافت
و بقدم رکابهایون فرقد آسای چون سخن ارم تازه و خرم گشت و سرور و ارتیاح در نفوس
و ارواح مترادف شد و ابتهاج و انبساط من جمیع الوجوه دست فراهم داد و بشرویش داشت
کلی بحصول پیوست و سلطان علی ثقة من الله و تعویذ علی جمیل عنایت و جزیل هدایت
بر تخت شاهی واریکه پادشاهی ممکن بنشست و مجلس عیش و عشرت تازه گردانید و بکاسات
عقار غبار مقاسات اسفار از سخن سینه فروشت و بصدای نغمات اوتار بخار فضلات
افکار از صمیم دماغ بیرون کرد و باستغراق حال از شواغل ماضی و استقبال فراغت

[۱] ایاصوفیه نسخه سنده بویله در دیگر یکی نسخه ده (دو حصار) یازده در

یافت و بحضور وقت از هوا جس کیف و کم و عوارض لا و نعم آسوده گشت و تمام
ایام آن زمستان بحسوکاس و ایناس و استیناس مشغول و مستغرق گردانید و ابواب قسط
و عدل و بذل و فضل بر قاصی و دانی و محسن و جانی مفتوح و مکشوف داشت و دست
تطاؤل و تعدی و حیف و میل از کریبان وضع و شریف و قوی و ضعیف مکفوف و منقطع
ساخت

و بعد از تنظیم قضایا و ترفیه برایا و تمهید قواعد و انجاح مقاصد و نظم امور و سد
ثغور بدارالملک «سیواس» که مطلع کوکب جلال و مصدر امانی و آمال است انتقال کرد
و آن خطه را بظلال طلیل اعلام جهانکشی آراسته و مزین گردانید و مشاهیر شهر و جاهیر
دهر جواهر دعا و ثنا بالماس اخلاص بسفتند و همکنان روی برخاک درگاه عالم پناه نهاده
گفتند

شعر

عاد الزمان منوراً بایه و تلا لآت غرر السعود لبایه
لا زال محروس الجناب مؤیداً فی حالیه ذهابه وایه

فارسیه

رفت آنک روزما ز ستم تیره رنگ بود و اندوه را بنزد دل ما درنگ بود
و ان شد که کوی از درود یوار روزگار خورشید تیغ آخته باما بجنک بود
آخر بسان نای بشادی دمی بزد آن دل که در کشاکش ناله چو چنک بود
آخردهن چو کل بشکر خنده باز شد آنرا که همچو غنچه دل از غصه تنک بود

و پیش از دخول بلد رای اعلی بر انجمله قرار گرفته بود که بر ظاهری شهر لشکر را
فوجاً بعد فوج در نظر آورد و برکیت و کیفیت آن وقوف یابد و عدد و عدد مجموع معلوم
کند و معبا و مهیا در شهر رود و چون آن غرض بحصول پیوست و در شهر نزول افتاد
مشایخ و معارف شهر عرضه داشتند که مدتی مدید و عهدی بعیدی گذرد تالشکری بدین
کثرت و وفرت ندیده ایم و سپاهی چنین مرتب و آراسته از کس نشنیده

رفتن سلطان بصوب ارزنجان و تسخیر قلاع و انحصار امیر مطهرتن و خرابی ولایت او و سایر قضایا و حوادث

و چون امیر مطهرتن عداوت و مخاصمت بدرجۀ اعلی رسانیده بود و مناوات و معادات از حد و اندازه گذرانیده عزیمت بر انتقام او مصمم گردانید و پیش از استجمام خیول و رجال و اراحت و استراحت از نزول و ترحال از کرد راه چون برق خاطف و ریح عاصف بر ولایت او رکضت کرد و جمیع آن مواضع را غارت فرموده تارومار ساخت و رعایا و متوطنان آنرا کوچ کرده بولایت سیواس فرستاد و سه قلعه از خیال قلاع و کبار بقاع اوبقهر و قصر مسخر گردانید یکی «ازبیدیر» و دوم «سپس» و سوم «برطلوش» و هر یکی را بمقتدی از رؤس متجنده تفویض فرمود و با حصول انتقام و اغنام بسیواس آمد و روز دوم خبر رسید که امیر مطهرتن

مصراع

کطالب الصيد فی عریسة الاسد

بزم محاربت بیرون آمد

سلطان که این بشنید روی بتعریک و تقریع او نهاد

و متعاقب این خبر قاصد رسید و تقریر کرد که مستحفظ قلعه «ازبیدیر» که صنع دولت و رضیع نعمت سلطان بود و از زمره خواص بمزید عنایت و عاطفت و رجحان مرتبت مخصوص و ممتاز شعار طاعت و امانت بقیاس غدر و خیانت مبدل ساخت و مشرب صفا و وفا بقیاس عصیان و جفا تیره گردانید و قلعه بامیر مطهرتن تسلیم کرد و بدو ملحق شد و مقتضای لوم اصل و خست نفس بظهور رسانید

بیت

افاً و تقاً للثیم فانه ابدایی الی ذوی الافضال

و این صورت علاوه حیت و عصیت سلطان شد

و در همان روز خبر آوردند که جماعت قلعه «سپس» خیانت کرده قلعه بامیر مطهرتن سپردند و «حاجی یوسف» را که از جمله نواب معتبر بود و از ارکان دولت بحسن معاش و امانت و دیانت معروف و مشهور گرفته بارزنجان فرستادند

و سلطان را از استماع این خبر غضب بر غضب بیفزود و سخط بر سخط متضاعف گشت و بر فور عنان حرکت بدان صوب معطوف گردانید و بسرعت و عجالت متوجه شد و امیر مطهرتن چون از نهضت سلطان شعور یافت غثیان خوف و خشیت بردل او مستولی شد و روعان هول و هیبت عنان تمالک و تماسک از دست او بیستد و چون دیواز سلیمان و ابلیس از آواز قرآن روی بهزیمت نهاد (و حیل بینهم و بین مایشتهون)

و دران اثنا خبر رسید که «پسر بوز طوغان» امیر سعدالملک «از حدود شام احرام بارگاه عالم پناه بسته باز دحام تمام متوجه است بر انجمله که ملازم حضرت بوده بقیۀ عمر در مجاورت آستان فلک رفعت سپری سازد

و بعد از چند روز رسید و شرف بساط بوس دریافت و بمحلی شریف و رتبی منیف سرافراز گشت

سلطان بورود او ابتهاج نمود و مسرت و انبساط افزود و بترحیب و تقریب تلقی کرد و بنظر اعزاز و اهتزاز موموق و مرموق ساخت و بکرامات و اقامات کرازمایه مخصوص گردانید و ولایت «آقشهر» و «سوشهری» را با مضافات و ملحقات و مراتب و مراتع بر تفویض فرمود و زمام حل و عقد و نصب و عزل آن مواضع بقبضۀ قدرت او باز داد

و بر «قیلو حصار» که در اهتتام امیر مطهرتن بود محیط شد و بقطع اشجار و هدم دیار فرمان داد عامۀ لشکر و رجاله سپاه در باغ و بیساتین آن مواضع افتادند و تمام آنرا عالیها سافلها ساختند و درختان بریدند و بناها انداختند

و «قرا حصار» نیز در معرض خرابی افتاد

و چون ایام هار بود و آوان ییلاق از انجابه «کوسه طاغ» نزول کرد و بمراعی و مسارح آن نواحی تفرج و تنزه می نمود و در متصیدات و منزهات آن حدود استرواح و استنشاق می کرد و بمعاقرت و معاشرت صبح بقبوق می پیوست و صباح برواح می رسانید

شعر

وللحدائق من انوارها حدق كالدر فيها دموع الطل منثور
وللشقایق ان لاح العرارلها سواف وخدود نحو صـور
ولانسیم اذا ابتلت غلايله ذیل علی قمم الازهار مجرور
والماء ينساب فی الشجراء ملتویاً تلوی الایم یسعی وهو مذکور
تلو البخارات عن وجه الغدیرها کما تنفس فی المرأة مهجور
والنور منتشر بین البهار کما علی الاکام حیر الوشی منشور
فلورات حسناتها حور الجان غدت تهوی وتنقض شوقاً نحوها الحور [۱]

و در آن وقت « ولد قتلک احمدیک » چون خبر توجه سلطان بارتنجان معلوم کرد
بالشکری که داشت بمظاہرت و معاونت سلطان برخاست و رسل و رسایل مبنی بر اتحاد
و اعتضاد مترادف ساخت

و قرار بر آن رفت که بحدود ارتنجان ملحق گردد

و چون بنواحی آن وصول افتاد والی « کاخ » « حاجی حسن » بترتیب و پیشکشهای
لایق بحضرت مبادرت نمود و صدق نیت و خلوص عقیدت بظهور رسانید و شرط موافقت
و مطابقت بجای آورد

و چون بظاهر ارتنجان نزول افتاد « احمدیک » نیز ملحق شد و لشکری که امواج افواج
آن اطراف کوه و هامون گرفته بود و ازدحام مواکب آن جیب آفاق دریده

شعر

خمیس اقاصی الشرق ترجف تحته وترج منه اخریات المغارب
اذا خاض بحراً لم تبق صدوره لا هجازه فی البحر نغمة شارب
وان رام برأ لم يدع سرعانه لساقته فی البر موقف سارب

[۱] آلتنجی بیتک ایکنجی مصرعی راغب یاشا ایله اسمع افندی نسخه لنده شویله در: (بخالط
الورق البیض الدنایر)

مذکور ایکی نسخه ده آلتنجی بیتدن صوکره شوییت وار :

و فی الوهاد زرابی بیت کما علی الاکام حیر الوشی منشور
بوصور تده ایاصوفیه نسخه سنده کی یدنجی بیت مذکور ایکی نسخه ده سکرنجی بیت اولپور

چون اطاق بر خضر و نجاد بر نحر بر ارتنجان محیط گشتند و چون نمل و رمل در مراع
و مزارع منتشر گشتند و مانند جراد و قراد برزروع و اشجار افتادند و سنابل و فواکه
آن فرو ریختند و اوراق و اغصان آن درهم شکستند و با خاک یکسان کردند عمارت
سوختند و عقارات درهم کوفتند و مدت یکماه برین منوال می تراشیدند و می خراشیدند
و می کنند و می افکنند تا اودیة از حجر و بساتین از نجم و شجر خالی شد و مجموع آن
رباع و بقاع قاعاً صفتاً کشت و ازهار و انهار بمهامه و تقار مبدل شد و از قصور و اراک
جز رسوم و اطلال نماند و امیر مطهرتن کشف وار سر در کریمان ادبار کشیده بود
و چون گفتار در مضیق انحصار و انکسار گرفتار مانده و دست از جان و خان و مان شسته
و عمر و زندگانی را وداع گفته چه کام نهنگ اجل کشاده می دید و راه خلاص و نجات بسته

و چون ولایت ارتنجان بلفها و لقیفها مستأصل شد و سهول و حزون و کوه و هامون آن
خراب و بایر گشت سلطان آن نواحی را تا حدود « پایرت » ب « احمدیک » تفویض فرمود
و از راه « قراحصار » سر بلند و کامکار متوجه سیواس شد و بوقت معاودت اکثر مواضع
قراحصار لیکدکوب عبور مواکب و پایمال مرور مواکب گشت

و والی آن بقعه « ملک احمد » که بقوت و شوکت امیر مطهرتن استظهار نموده بود
و هوا و ولای او اختیار کرده چون استیلا و استعلائی سلطان برو مشاهده کرد و قصور
و فتور او معاینه دید و دانست که ابر او آبی و آتش او تابی ندارد و موج او جبابی و بحر او
سرابی بیش نیست تمسک بذیل دولت سلطان کرد و التجا بحمای حمایت و فناء عنایت او نمود
و فرصت نعم البدل غنیمت شمرد و پسر خود را باندسوخات لایق و خدمات شایسته در صحبت
بعضی از اقارب و نواب بحضرت فرستاد و از تقصیرات گذشته استعفا و استغفار نمود و عهد
و میثاق مجدد گردانید

و چون قضایا برین نسق تمشیت یافت و مصالح در سلاک سداد انتظام گرفت و اعدا مقهور
و اولیا مسرور گشتند سلطان در کنف اقبال و ضمان فضل ذوالجلال بحدود سیواس
نزول کرد و بتسبیق سائر مهمات و مصالح اشتغال نمود

و در آن انامتو اتر از والی « کاخ » قصاص می رسیدند و از امیر مطهرتن تظلم می نمودند
و شکایت می کردند که شب و روز بر ولایت ما تاخت می کنند و نهب و قتل و غارت می فرماید
و بحرابی و استیصال مسلمانان مشغولست و ما غیر از آن درگاه پناهی نداریم و بنده و خدمتکاریم

و چون آن استغاثت بغایت رسید و آن استجارت بنهایت انجامید و ایشان اعتصام بفترک این دولت کرده بودند و بحراست و حماست آن استظهار جسته سلطان را بر ذمت همت واجب شد تدبیر کار ایشان کردن و آن بچارگان را از عقد نکال و عقله عقال آن متغلب رها نیدن چه در مذهب نام و ناموس مکروه و محظور شناخت که جمعی را که در زیر علم دولت او آمده باشند و دست در دامن اعتنا و اهتمام او زده در چنگ تطاول دشمن اسیر بکنند و در کناکش شدت و مشقت ذلیل و علیل رها کند و بر شاعت آن معرفت و منقصت رضاهد و سبک است شود

شعر

ذهوب من العلیاء فی کل مذهب وهوب لما یجوی غداة نهوب
منوع لاطراف الممالک حافظ جوع لامتات الغلاء کسوب

و با وجود قرب عهد بحركات مترادف و عزیمات متوالی که دران ایام متواصل و متالی بود و تعب و نصب جیوش و خیول و تمامی رحلت و نزول جهت تسکین نوایر شر و عدوان و ترفیه مسلمانان قرار و آرام حرام شناخت و خورد و خواب محظور شمرد و عنان حرکت بسمت ارزنجان معطوف گردانید

و چون منزلی چند قطع کرد ازوالی کاخ قاصد رسید و عرض داشت که « ولدتک فیک امیر عثمان » بابرادر مخالفت کرده ازو برکشت و برولایت کاخ هجوم کرد و از قتل و غارت و خرابی مسلمانان هر چه بدتر بظهور می رسانند و بیست شر شر و بیست فساد و بیداد مشغول است

چون ازین حال شعور یافت لشکر بصوب « عثمان » کشید و بسرعت تمام روی بدفع او آورد و آن مفسدان از دور که غبار عسا کر منصور مشاهده کردند و وصول مردان میدان محقق دانستند طوارق خوف و خطر ساحت سینۀ ایشان فرو گرفت و بوارق وجل و وهل خرمن شوکت ایشان برهم سوخت و خاسر و منکسر روی بهزیمت نهادند و هایم و حایر در مجاری سیول و مطاوی حزون و سهول افتادند و چون برك خزان از باد وزان من کل فج عمیق متطایر گشتند

و چون عداوتی در میان نبود و هرگز از ایشان حرکتی نامرضی بظهور نرسیده و در هر حال دم از هوا و ولای سلطان می زده رخصت نداده که لشکر در عقب ایشان روند

و ضروری بدیشان رسانند بل که یکی را از خواص حضرت فرستاده مراسم صیانت و استمالت ارزانی فرمود و بغایت و تقویت کلی استظهار بخشید و بمخیم باز گشت و بصوب ارزنجان بر سبیل تنزه و تفرج هر روز از فضایی بفضایی تحویل می کرد و هر وقت از منزلی بمنزلی انتقال می نمود و لشکر چون برنجاج و بحر مواج افواجاً بعد افواج متعاقب یکدیگر می رسیدند و در دایره سواد حشم متراکم می شدند تا بحدود « آق شهر » نزول افتاد و بر توالی و تعاقب ازوالی کاخ قاصد می رسیدند و می گفتند « امیر مطهرتن » لشکر ساخته متوجه قتال و نزالت و « ملک احمد » بظاهر اگر چه باین حضرت موافقی می کند و موافقی می نماید اما در واقع با امیر مطهرتن متفق است و طرف او دارد

و امیر مطهرتن زبان بند مردم را از شهر بیرون آمد و از مضیق در مضیق می رفت چه قوت مقاومت نداشت و در کوههای ارزنجان از معقلی بمعقلی می جهید و در انتظار مراجعت سلطان تعللی می کرد و روز کاری بلیت و اعل می گذرانید و بتمنای انکشاف آن غمت و انقضای آن شدت و محنت روز شب رساید

و چون اودائم در کوه و کرمی کشت و رای جنک و روی صحرانداشت و سلطان را با سپاهی کران و لشکری انبوه و وصول بدان مواضع متعذر و دخول دران مضارب و مسارب ناممکن رای جهان آرای بران جمله قرار گرفت که با فوجی از خواص بطرف « پایرت » توجه نماید و جهور لشکر بتاخت و غارت و نهب و تاراج مشغول شوند و در تخریب و قتل و ولایت و مواضع اوسعی بلیغ و جهد جهید بتقدیم رسانند

تا اگر ازان تخریش و تشویش حقیق دامن گیر او شود و عصیق او را برانگیزد و ازو رای احجار بمیدان بیکار آید و از مکنت اشجار بمعترك کارزار اقدام نماید شرط محاربت و مقارعت تقدیم یابد و مقتضای قضای الهی و مقدور قدر نامتناهی بروفق ارادت حق و مشیت مطلق بظهور رسد و الا لشکر در غارت باشند و قضیه چنان باشد که گفته اند

شعر

الناس فی هو سائهم والدب برقص فی الجبل

و چون مدت تاخت و غارت تمام می شد و ایام نهب و تاراج متطول گشت و تخریب و تعذیب

مردم بغایت رسید و ایذا و اضرار خلایق بنهایت انجامید و قضیه با فراط و مبالغه پیوست
امرا و نواب امیر مطهرتن بضجیع و عویل برخاستند و با اتفاق پیش او شتافتند و پرده ادب
و آرم از پیش برداشتند و زبان بعتاب و ملامت بگشادند و گفتند هر شغل را طریقی و هر عمل را
شرطی و آیینی معین و مقرر است و تو امروز امیر و فرمانده این مملکت و مقوم و مدبر
امور جمهوری و تدبیر معاش و معاد خلقی بسی و اجتهاد تو منوط و متعلق است و حال رعیت
و ولایت محتاج بشرح نیست که بر چه منوالست و همه در چوب و شکنجه و مطالبه و مصداقه
اسیر و گرفتارند اکنون درین کوهها کشتن و مردم را در عذاب عظیم و عقاب الیم
کذاشتن نه شرط شهریاری و مردم داریست یا قدم در نه تادست و پایی بزیم یا دستور ده
تا سر خود گیریم

بیت

یابه ازین در کنف خویش گیر یا ادبی کن که سر خویش گیر

امیر مطهرتن چون آن تویسخ و تشنیع بشنید و محقق دانست که بسبب نقاعد از جنگ
واضاعت نام و ننگ امرا و لشکریان از وفور و نالید شده اند و دلها برو آشفته و متغیر
گشته و اگر دسق نخواهد جنابید و حرکتی نخواهد کرد همه ازو بر خواهند گشت
و ملک و دولت از دست خواهد رفت پس بضرورت طوعاً او کرهاً روی بکار آورد
و اختیاراً او اضطراراً عزیمت مقاومت مصمم گردانید و ترتیب لشکر داده بموضع «پلور»
تزل کرد

و چون این خبر بسططان رسید «امیر سعد المملک» وحشی که آن جای رادیده بودند و بر
مداخل و مخارج آن وقوف کلی یافته گفتند عرصه بغایت هموارست و فضایی وسیع دارد
و جنگ را قابل و مناسب و بر حرکت و توجه غلو کردند و در انتهاز و ارتکاض
استقصا نمودند

و چون قات عدت و عدت «امیر مطهرتن» هم معلوم و مشهور بود و جن و خور
اوشایع و مستفیض نوکران و لشکریان نیز بر اقدام ولوع می نمودند و بجنگ رغبت
می کردند

و سلطان از سرعت و عجالت که عاقبتی ملوم و خاتمی مذموم دارد اندیشه می کرد و میخواست
که بصبر و تمکن در قضیه خوض کند که (بالسانی تدرک الفرص) و دیگر آنک دران

شها خوابی چند که ازان بر تشویش و پریشانی استدلال توان کرد دیده بود و نمی خواست که
در کار استعجال نماید و از طیش و خفت محترز می بود و ارادت چنان داشت که بسکینت
و وقار بجمع و قلع دشمن اشتغال نماید و از منهای صبر و سکون عدول نماید که (وان تصبروا
وتتقوا فان ذلك من عزم الامور)

اما چون کافه امرا و عامه عسا کر ازین معانی غافل بودند و فکر ایشان از ادراک
مضار و منافع آن قاصر و حله بر مسارعت و مبادرت يك زبان و همدستان و ردع و منع همه
متعذر سلطان نیز برو فوق رای ایشان توجه نمود و نعییه عسا کر کرد و میامن و میاسر
باراست و مقاب و مناسر مرتب گردانید و روی بدشمن نهاد و گفت

فارسیه

بکوشیم و از کوشش ما چه شود کز آغاز بود آنچه بایست بود

و لشکر از بالای کرپوه برایشان فرو ریختند

و چون زمانی بگذشت غلغله در سپاه افتاد و گفتند لشکر امیر مطهرتن منهزم شده
و مقدمات عسا کر در خیام ایشان افتادند و بغارت مشغول شدند و سپاهیان چنانکه
عادت باشد از هر طرف غنا ریز کردند و بر قصد نهب و غنیمت مبادرت می نمودند
و بر یکدیگر مسابقت می جستند تا این معنی بتواتر پیوست و خاص و عام تصدیق این خبر
کردند و خواطر بران ساکن و مطمئن شد و لشکر بیکبار غناها را کردند و بصوب
نخیم ایشان می تاختند

و حال آنک این خبر غبر واقع بود و امیر مطهرتن بالشکر خود مجموع و مرتب استاده
و در میان ایشان و مقدمات لشکر سلطان جنگ واقع شده و در میان جوی آب که بصعوبت
ازان عبور می بایست کرد حائل

و چون اوائل سپاه بدیشان رسیدند و دیدند که ایشان بر جای خود ثابت اند
بعضی خود را برایشان زدند و بقتل آمدند و بعضی مجروح گرفتار شدند و بعضی
دیگر که یکجهت نبودند و غدر و خیانت در ضمیر داشتند روی بگریز نهادند و وحشی که
رجولتی داشتند و رعایت ناموس را جنگ کرده بودند و دست بردی نموده بعد از زمانی
بسلطان ملحق شدند

وسلطان در غلوی آن حال عنان باز گرفت و قریب بساعتی توقف کرد تا بعضی از لشکر برو جمع شوند و بردشمن حمله برده تدارك آن واقعه کند و تلافی آن و هن و قوتور بجای آورد

چون هرچ و مرچ در لشکر افتاده بود و اختلاف کله واقع شده و بدین توهم مجموع روی با همزام نهاده آن مقصود متمشی نشد و هیچ کس با سلطان موافقت نکرد

و مخالفان چون حالی چنان که در عمر خود بخواب ندیده بودند و بخت و بازوی خود آن گمان نبرده و امید نداشته بر حسب اتفاق وقت و اقتضای حال مشاهده کردند بعد از خیت آمل و تباهی احوال جان رفته بقلب ایشان باز کشت و قوت و جرأتی که نداشتند ایشان را حاصل شد و لیکام ریز کرده تنک درآمدند

سلطان چون تنهاماند و دید که از لشکر وحشم و انصار و اعوان متنفس با او نماند و مجال اجتماع و احتشاد تنک شد و فرصت تلافی فوت کشت و قضا بر خلاف رضا نازل شد و تقدیر بر عکس تدبیر بظهور رسید و نص آیت (و یوم حنین اذا عجزتکم کثرتمکم فلم یغن عنکم شیئاً) بر منصفه وقت جلوه یافت بضرورت عنان بصوب سیواس معطوف گردانید و گفت

شعر [۱]

اگر محول حال جهانیان نه قضاست چرا مجاری احوال بر خلاف هواست
بلی قضاست بهر نیک و بد عنان کش خلق بدان دلیل که تدبیر های جمله خطاست
کسی ز چون و چرا دم نمی تواند زد که نقش بند حوادث و رای چون و چراست
بدست ما چو ازین حل و عقد چیزی نیست بعیش ناخوش و خوش کر رضاد هم رواست
که زیر کنبد خضرا چنان توان بودن که اقتضای قضا های کنبد خضراست

و چون قره العین و قوه لظهر سلطنت «شاهزاده علی چلبی» انبئه الله نبیاناً حسناً دران جنگ ملازم رکاب هایون بود و دشمنان از اطراف محیط سلطان جهت استخلاص او در عقب لشکر مانده جنگ کنان می آمد تا او را ازان معرکه بیرون آورد

و چون مخالفان از قفا منقطع گشتند و امنی بمحصول پیوست لشکریان براههای مختلف پراکنده شدند و گمان آنک چون بمحدود ولایت «ملک احمد» وصول افتد امن کلی

[۱] مؤلفك عادی وجهله (شعر) یرنده (فارسیه) اولقی دها مناسب ایدی

حاصل گردد بدین سبب بعضی پیش رفتند و شب درآمد و چون روز شد از لشکر قریب سیصد سوار با سلطان مانده بود

و چون «ملک احمد» ازان واقعه خبر یافت و حقد و عداوت در ضمیر کامن داشت فرصت لثمانه دریافت و با سوار و پیاده بر سر راهها شتافت و از لشکریان هر کرا می یافتند برهنه کردند و دران مضایق نیز جنگها واقع شد

و از جمعی که با سلطان بودند بعضی که از حلیه مریدی و مردمی عاری بودند و بر محک وفا و مصروت ناقص عیار و یاران شیرین و چرب بودند نه حریفان طعن و ضرب در وقت کار و هنگام کارزار سلطان را بدشمن گذاشتند و راه هزیمت برداشتند

و آنها که از قوت نصیبی داشتند و حقوق نعمت و تربیت می شناختند بردشمن حمله می بردند و جان فدای می کردند و آن روز در معاطف آن آجام و مطاوی آن اغصان و افغان بکرات حرب واقع شد و جنگ قائم گشت

و چون نماز پیشین شد باقشهر رسید و آن شب دران حوالی نزول کرد و صبح بقلعه «برطلوش» رفت و امن تمام حاصل شد

و با «امیر سعد الملك» قرار رفت که اواز «آقشهر» حرکت نکنند تا چون سلطان بسیواس رسد از جمله لشکری که ازان سفر تخلف کرده بودند جمعی را بمدد او فرستد و برین شرط متوجه سیواس شد

و چون بنواحی شهر رسید از عساکر مقدار پانصد سوار فراهم آمده بودند با آن کوکبه در شهر آمد و اهالی و مشاهیر بلد بتقبیل رکاب هایون مبادرت نمودند و بر سلامت ذات بی همال مواجب حمد ذوالجلال بتقدیم رسانیدند و بقای وجود سلطان را که اصل باب و سر دفتر حساب است فتحی تازه و غنیمتی بی اندازه شمردند

و شبهه نیست که حیات عالم و بقای بنی آدم بوجود شریف و عنصر لطیف پادشاه وقت منوط و مربوط است و نظام امور و صلاح جمهور بذات بزرگوار و کوهی نامدار او موقوف و مترتب چه مادام که ظل ظلیل رافت و عاطفت او در عرصه عالم مبسوط و ممدود است و مهر منیر معدلت و نصفیت او بر بسطت خاك تابان و درخشان انواع موجودات در راحت اند و اصناف کائنات در انس و استراحت و نعوذ بالله اگر ناکاه سریر دولت از زیور وجود پادشاه عاقل گردد و عرصه مملکت از او امر و نواهی حراست و سیاست خالی ماند حالها تباهی پذیرد و کارها روی در تراجع نهاد و نظام منحل و رسوم و قواعد مهممل گردد

و دست تغلب و تسلط در میان آید و فتنه و فساد قائم شود و عالم ویران و اموری سامان گردد و حال بانقطاع نسل و انتفای نوع سرایت کند چنانکه بیان نبوت ازان تعبیر می کنند که (و قروا السلطان و تحابوه فانه عن الله وظله اذا كان عدولا)

و برابر اب دین و دوات پوشیده نباشد که اگر سلطان را دران نهضت عثرتی واقع شد و دران ضربت کبوتی روی نمود و « امیر مظهرتن » را از زند شجاع آتشی جهید و از مهب معوج نکبایی وزید و صورتی که در حساب نداشت بحکم وقت حادث گشت و نقشی که در خیال او نبود بی اقتدار و اختیار او بر سبیل اتفاق ظهور یافت از انجا که عجایب امور الهی و غرایب قدرت نامتناهیست که وقتها غایب قضایه بر سمت رغبت و رضا تابد و مرکب استغنا بر عکس مراد و مبتغا راند چندان بدیع و بیدنیست و هیچ دولت و ملت از مثل این هفوت و زلت مقروز و محروز نبوده چه عقلای فاضل و حکمای کامل که کرم و سرد ایام چشیده اند و حقایق امور بدیده بصیرت دیده حرب را بدلو تشبیه کرده اند که گاه از آب مملو آید و گاه تهی که (الحرب سجال)

و سلطان چون بکمال عقل و حکمت آراسته بود و بوفور رشد و هدایت بر سر آمده و بحقیقت دانسته که هیچ کل بی خاری و هیچ خبر بی خناری نیست و هر بدر را محاق و هر کوب را احتراق لازم و ثابت است و خیر و شر و نفع و ضرر همه از یک ممر و مصدر می آید و فاعل آن جمله جز واحد قهار و قادر مختار که مالک ازمنه انام و آخذنواصی و اقدام است کسی دیگر نه و زید و عمرو بمنابت آلات و ادوات بصدق خالص و یقینی صادق انجام تلخ مذاق در کشید و روی ترش نکرد و آن قدح درد آمیز بنوشید و چین در ابرو نیاورد و گفت

بیت

بیانا هر چه هست از دست محبوب بنوشم از همه زهرست اگر نوش

و با وجود آنکه حادثه عظیم و واقعه بغایت الیم بود زلزال آن بلبل کوه و قار سلطان از جای نجنبانید و وحشت آن دهشت پای اصطبار و احتمال او ناگزیرانید و تغیر و تحیر در ظاهر و باطن او راه نیافت و بر رسم معهود و طریق مألوف بادی منبسط و صدری منشرح ایام بعیش و عشرت می گذرانید و اوقات بنشاط و مصراع مستغرق می داشت و برخلاف جاهلان خام و عامیان کالای نعم که بهربادی چون ابراشک حسرت افشانند و چون رعدناله و فریاد بر آسمان رسانند

شعر

لله در الحادثات فانها صدأ اللثام و صیقل الاحرار

و من بنده در حدوث آن حادثه و وقوع آن واقعه این شعر انشا کردم و بر رسم خدمت در حضرت فلک رفعت بجز عرض رسانیدم

شعر

الا يا قاهر الاعداء صبرا	على ما جاء من قدر متاح
فان الدهر طرف ذو شماس	عسير القود اولع بالجماح
ان اجترأ المدو عليك رعباً	فقد يعدو الكشوث على الطلاح
ولوا عرضت عنه من احتشام	فيحترز الجواد من النباح
فلا عار ان انككت سيف	حداد عند معترك الصفاح
ولا حرج ان افلست فصول	مذرية بمشجرج الرماح
ولا تريب ان نار و مبيض	ذكت يوماً من الزند الشجاع
وانت ولوا حاط بك الاعداء	كطلود لا يزعزع بالرياح
وبحر لا يكدر من هياج	وصخر لا يقلقل بالانطاح
فما بال العدو يتيه جهلاً	أيطمع بعد ذلك في الفلاح
وهل عيش لك يش نار غيظاً	به لث حدید الناب شاح
سما المجید تصحو عن قریب	فتلقاها مشعشة السواح
وتعصف ریح بأسك عن هبوب	شدید الجری مرتفع الصیاح
فتجمع ما تفرق بانهاض	وتصلح ما تخرق بالكفاح
ستبليهم بلاء مدلهما	بحیث لهدم لجب رداح
وسوف تصول منتقماً عليهم	وتجعلهم كعصف في القراح
وتكسرهم وتأسرهم جميعاً	وترغم انف ذا الزمن الوقاح
فلا تشمت بك الاعداء هماً	وشمر للبشاشة وارتياح
وطب نفساً اكور بعد حور	وابشر باليامن والفلاح

ولا تأسوا علی ما فاتکم از
ولا ترکن الی ضیق و باد
ودع للناس عنک الهم واشرب
هموم الدهر ضاربه تصاون
وما یجلو عن القلب الرزایا
فدنیا ما وما فیها سریعاً
فلا زالت علیک مدی الایالی

علیکم لیس شی من جناح
الی روح وریحان وراح
سلاف الکرم من کاس صراح
علیها باغبانق واصطباح
کراح من یدی غید ملاح
باجمعها تروح الی البراح
جنود الفتح باسطة الجناح

وسلطان مجبر منکر وجع منتشر اشتغال نمود وباستحضار بقایای عسا کرواجناد مثال داد وحکم جهان مطاع باطراف متطایر گردانید وارکان دوات واغیان مملکت هریک وظایف خدمات شایسته بتقدیم رسانیدند ودراندک مدت بسیاری مرها کب واسلحه وآلات وادوات حرب وغیر آن ازهرجنس فراهم آمد وروفق وجمعیت تمام روی نمود واموال واجناس فراوان بحصول پیوست

و«امیرمطهرتن» بران مقدار فرصت که بحسب حکم وقت واتفاق حال او را روی نمود چنانک عادت بی بصران وکوناہ نظران باشد مقتضای خست نفس ولوم ظفر بظهور رسانید ومعتمد سلطان را که پیش ازان وقعه بر سالت رفته بود ومقید ساخته دران وهله برهنه بی اسب وجامه پیش سلطان فرستاد ومکتوبی مشتمل بر شہادت وشادکامی واطهار بطر واشرف چنانک در وقت ادراک ملایم از لوازم طباع لثیمه تواند بود بردست او ارسال گردانید ومحدود «آقشهر» نزول کرد

و«امیر سعدالملک» کوچ کرده بنواحی سیواس آمد ونمود که «امیرمطهرتن» عزیمت برانجمله مصمم ساخته که قلعه آقشهر را عمارت کند وپیرادر او «امیر ضیاءالملک» که پیش او بود تفویض کرداند وآن حدود در تحت تصرف آرد

سلطان چون این خبر بشنید باستجماع لشکر واستعداد آلات وادوات حرب قصاص باطراف دوانید واسب واسباب بی دریغ بر عسا کر تفرقه کرد ودر مدت یک هفته لشکری انبوه وسوادى بشکوه فراهم آورد ومرة بعداخری عزیمت جنک مصمم گردانید

وچون «امیرمطهرتن» خبر توجه سلطان بشنید ودید که در حدود روزی چند تدارک

حال وتلافی اختلال بروجی اکمل کرد وچون شیر غران ونهنگ دمان روی بدو آورد نطاق نیت وعزیمت سست گردانید وقدم اقدام واقتحام باز پس نهاد واز عمارت قلعه وتجديد آن ننزل کرد وبسرعت تمام بارزنجان معاودت نمود

وچون آن خبر بسلطان رسید وایام زمستان بود وبرف وسرمای عظیم ودرروب وشوارع منقطع وهضبات وعقبات مسدودرای رزین وفکر دورین بران جمله قرار گرفت که چون مهمی اهم وامری ضروری که اجمال آن بفساد حل وخیت آمال سرایت کند از هیچ طرف سانح نیست آن زمستان اوزار حرب فرو کشاید وتاوقت بهار باستراحت رجال ومرها کب اشتغال نماید ودر تکثیر عدد وتوفیر عدد وتکمیل اجناد وترتیب انجساد جد واجتهاد بلیغ مبذول فرماید تادر اوان نهضت وحركت رابط الجاش بی تردد واستیحاش روی بکار آورد

بنابرین مصالح مرسوم ومواجب عسا کراطلاق فرموده همکنان را اجازت داد وهر کس بمسا کن ومواطن خود رفتند

«شیخ مؤید» که دران وهلت آمده در ظاهر حال حفاوت ومهربانی اظهار می کرد برموجب اشارت بقیصریه مراجعت کرد وهمواره سلطان از حرکات وسکونات اوخیال مخالفت واستبداد احساس می کرد ودلائل عصیان وطغیان ماینه می دید واز جمله یکی آنک چون سلطان بنفتیش وتفحص احوال انصار واعوان واتباع وحواشی خوض می کرد واز کیفیت قصد ونیت وعقیدت وسجیت هریک ووفاق ونفاق ایشان استفسار واستخبار می نمود ودر باره بعضی که بنجث وخیانت وترك امانت موسوم بودند در خلوت باصرامشورت می کرد که مصاحبت چیست وجزا وسزای این طائفه بچینوع می باید داد او تنقل واضطراب آشکارا می کرد وبقمع وقتل آن زمره استقصا می نمود ودر تعذیب وتنکیل وتسمیر وتشهیر ایشان مبالغت می کرد وچون حکم جهان مطاع بامضای آن سیاست نفاذ می یافت پیش آن جماعت می رفت ودر وقت می نمود وکریه وزاری آغاز می نهاد وآن سیاست را بر ظلم صریح وفعل قبیح حمل می کرد وچنان فرا می نمود که اوبدان راضی نیست ودران باب مدخل ندارد وشکی نیست که مثل این دورویی ودوزبانی غیر غدر ونفاق ومحض طغیان وشقاق تواند بود چه محب صادق را باید که خفیه وعلاویه مطابق یکدیگر باشد وحضور وغیبت موافق همدیگر والا چنان باشد که شاعر گفت

شعر

تصی‌الولی وانت تظهر جبه
لو كان حبك صادقاً لاطفته
هذا محال في القياس بدیع
ان المحب لمن يحب مطیع

و دران زمستان که سلطان را در سیواس اقامت حاصل شد باوجود ترحم اشغال و تراکم اوضاع واحوال و تدبیر ممالک و ضبط مناهج و مسالك و شواغل صادر و وارد و عوایق خارج و وارج در خاطر خطیر که مهبط انوار عقول و مطرح شعاع معقول و منقول است خطوط کرد که کتابی در کشف حقایق اسرار عبادات تصنیف کند و در بیان دقایق و غوامض آن تألیفی پردازد مرتب بر قواعد علم تحقیق و اصول آن و اشارت بظاهر و باطن و حقیقت و مجاز هر يك و تفسیر و توجیه نکات و دقایق که دران جمله مرموز و مرکوز است و بقریحه صافی و اجتهادی وافی و بصارتی کامل و مهارتی شامل و مجالی فسیح و دستگامی وسیع در فنون عقلی و نقلی و قیاسی و برهانی و کسبی و لدنی روی بابداع و اختراع آن آورد و متوجه تصنیف و تلفیق آن شد

و در اوقات فراغ از تنظیم امور و تنسیق مصالح جمهور و توضیح مناهج دین و دولت و ترتیب مهام ملك و سلطنت و قضای حوایج و ادای فرایض که وقت آسایش و هنگام استراحت بود بتقریر و تحریر آن کتاب اشتغال می نمود و در انشا و تسوید آن شروع می کرد و با نامل افکار پرده از چهره ابرکار معانی بر می داشت و بر مصایف اوراق می نکاشت و از مصباح عقل راهنمای انوار فیض الهی اقتباس می کرد و از اوکار خواطردقیقه کشای طنبور حکم نامتناهی اقتناص می نمود و بواسطه براق توفیق بر معارج (اسری بعبدہ لیلاً) عروج می کرد و از معلم (و علمك مالم تکن تعلم) علوم قدسی الهام می یافت و در خلوت (ابیت عند ربی) صہبای صفا نوش می کرد و از نعمات (اذ ناداه ربی) اسرار معارف بکوش هوش حریفان می رسانید

کونی هر نکته شیرین که ازینبوع خاطر استنباط می کرد شربتی بود از آب حیات که در کام جان مستفیدان می ریخت و دلہای مرده بدان زنده می کردانید و هر کوهی ثمین که از بحر طبیعت استخراج می نمود چراغی بود افروخته که پیش متعلمان می نهاد و چشم بصیرت ایشان را از فروغ آن روشنائی می داد هر لطیفه از لطایف آن بگری بود عذرا که

دست افتراع هیچ خاطب باذیال عصمت اوزرسیده بود و هر نادره از نوادر آن سری بود معما که انکشت فکر هیچ دانا عقده مشکل آن نکشود

شعر

ای زرشك مقاطر قلمت غرقه در آب کشته در خوشاب
علمارا بخدمت تو ملاذ فضلارا بخضرت تو مآب
در کائنات نبوده هیچ خطا بر زبان نرفته غیر صواب
عقل هر مشکلی که کرد سؤال داد کلکت بنیم نکته جواب

و در حدود بیست روز رساله تألیف کرد معتبر و قانونی ترتیب داد مفید و مختصر محتوی بر ذکر خفایای اسرار عبادات و مشتمل بر شرح خبایای اغراض فرائض خمسہ و بسط اصول و فروع و صور و معانی آن بطریق علم کشف و رسم بعبارتی روان تر از آب زلال و سیاقی لطیف تر از نسیم شمال اعجاز بیان با مجاز کلمات مشفوع و بلاغت معانی با فصاحت الفاظ مزدوج و مجموع تباشیر (ان هو الا وحی یوحی) از سیاق تراکب آن لایح و روایح (و ما یطق عن الهوی) از مطاوی معانی آن فایح و عجایب عوالم عقول و نفوس در فحای مبادی آن بجمل و غرایب آفاق ملك و ملکوت در مضامین مسائل آن مدرج و مفصل

بیت

یفجر ینبوع السلاسة لفظه ولكن معانيها السحر يسجد

و من جهت برهان این دعوی و تبیان این معنی خطبه آن کتاب را که جامع اصول مبدأ و معاد و حاوی فنون سداد و رشاد است و مضمون کتاب مجمل در الفاظ و جیز و عبارات بلیغ آن مضمون و مقرر ایراد کردم و بر سبیل تین و تبرک جواهر زواهر آنرا واسطه انعقد این نجاد و قره لعین این سواد ساختم تاجی که از بوسنان فصاحت بوی برده باشند و در میدان بلاغت و براعت کوی ر بوده چون در وقت الفاظ و دقت معانی آن تأمل کنند و عذوبت آن بحاسة ذوق سلیم و طبع مستقیم دریابند از حسن تقریر و تحمیر آن

بر کمال طراوت و طلاوت باقی استدلال کنند و بدانند که سحر مبین بل نفثه روح امین ویدیضا بل شفای مرضی است

وهی هذه

بسم الله الرحمن الرحيم وما توفيقى الا بالله عليه توكلت واليه انيب رب الهم وتم

الحمد لله الذى هاجت رباح رحمته فهاجت بحار فضله وجوده وقذفت الاعيان الكيانية الى الساحل فجعلها مظاهر وجوده وخلق آدم عليه السلام احدية جمع جميعها وامر الملكة بسجوده واشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له شهادة من استصحبها كل الاطوار فى سفرتى صدوره ووروده واشهد ان محمداً اكمل الكمل عبده ورسوله المبعوث لتكميل مطيحه وتذليل عنوده صلى الله عليه وعلى آله واصحابه صلوة مخلدة بخلوده اما بعد فان الله تعالى خالق ما كان وما يكون قال وقوله الحق (وما خلقت الجن والانس الا ليعبدن ما اريد منهم من رزق وما اريد ان يطعمون) ومن كان من اولى الابصار والالباب فلا يشك فى قوله تعالى (ان احسنتم احسنتم لانفسكم وان اساتم فلها) ولا يرئب وقديداً الى بالهام من الله تعالى ان احقق هذا الباب على طريقة اهل الكشف من الاولياء والاجباب ولا اخالف فى ذلك قواعد علماء الرسوم والاصحاب من غير ان اتعاون فى ذلك الا بكتاب الله وسنة نبيه بكتاب واميلى فى ذلك القشر من الباب والبخت من العرب واسمى ما ولف فيه « اكسير السعادات فى اسرار العبادات » فشرعت فيه والله المستعان فى جميع الحالات وصدورته بما يتوخاه من المقدمات المقدمة الاولى فى بحث الوجود المقدمة الثانية فى ترتيب الابدان المقدمة الثالثة فى حكمته ثم اشرع ان شاء الله تعالى فى الواجح الغيبية فى باب العبادات سائلاً من الله تعالى ان ينفع به ذوى الحاجات انه المتكفل باحابة الدعوات

توجه سلطان بطرف ارزنجان وانهزام « امير مطهرتن » وعمار قلع « آقشهر »

ووصول « امير ضياء الملك » وديكر حالات وواقعات

وچون ايام شتا بانسلاخ رسيد وگردش ليل و نهار پرده از غره بهار برانداخت و مخدرات ازهار نقاب از چهره برکشادند و ببلان شيدا نوا از مقام نوروز آغاز نهادند و جشميد

خورشيد روى تختگاه بهرام آورد و عرصه عالم تازه و خرم شد و هوا از سميت اغزل بصوب اعتدال كراييد سلطان بعزمى صحيح وسعي نجيح وباى طويل وجاهى عريض روى بانتقام امير مطهرتن نهاد وباستجماع اجناد واستعداد سلاح وعتاد وترتيب عدت وعدت فرمان داد

و « امير مطهرتن » كره بعداخرى بعمار قلع « آقشهر » وتسليم آن به « امير ضياء الدين » توجه نمود

وچون سلطان بران قصد واقف شد متاهب قتال و متشمر قراع و نزال كشت و وائق بفضل رحمانى بامكنت وشوكت وافرو لشكرى ضافى وضافر بمناهض بيرون آمد و بمناصبت ومغالبت مسارعت نمود ومقدمات سپاه راجهت استظهار بصوب « سعاد الملك » روانه گردانيد

وامير مطهرتن چون خبر وصول عساكر منصور بامير ضياء الملك وتوجه سلطان در عقب استماع كرد مخايل جهود وخمود بر ناصيه او ظهور يافت وزلازل خوف وروع بر جوارح او مستولى كشت وعزيمت عمارت قلع « آقشهر » منفسخ گردانيد واحجام بر اقدام اختيار كرد وستيز بگريز مبدل ساخت و بعلت ورود ايلچي « تيمور » بارزنجان روى بهزيمت آورد وبوسيلت آن عذر سقيم وشلتاق وخيم بر جعت مسارعت نمود و جان از معرض هلاك برون انداخت

و كروهي از ارادل جنود واحايش جيوش كه بجزأت وحيت امير مطهرتن مغرور بودند وبحماسه ورجوليت او اعتقادي غير واقع داشتند چون اعراض او از مقابله ومقاتله مشاهده كردند وتخلف وانقباض ارعابه ديدند بقصور راي وقتور عزيمت او اقرار كردند وخور صريمت وخدر شكيمت او بتحقيق بشناختند ودانستند كه مرد نبرد وحريف ركض وطرد نيست ومجالى كه بحكم قضاي لازب وقدر لابد او را روى نمود اضغاث احلام ورميه من غير رام بود

واو چون منهزم شده بقلعه ارزنجان تحصن نمود سلطان باقشهر نزول كرد وبعمار قلع و تجديد وتشديد آن مثال داد

و « امير ضياء الملك » چون امير مطهرتن را نبض حيت ساكن وعرق عصيت ناظم يافت وديد كه نقش ايوان وشيرشادروانست باخود اندیشه كرد وكفت امروز كه قدح معلى وقصب السبق اورا ميسر شد وروز مبارزت وهنگام مبادرت ومناجز تست بي مهارشت

و عمارتی که اورا باغیریم راقع شده باشد بمجرد خبر ترجمی که ازواستماع کرده چنین ترسان و هراسان شد و پشت بدشمن داد و روی بهزیمت نهاد اگر روزی اورا پای درستی آید و شکستی روی نماید حال او چگونه باشد و کار او بچه منتهی شود و کسانی که در زیر علم او باشند از وجه طرف بر بندند و از دولت او بکجا رسند

بیت

واذالم یکن من الموت بد فن العجز ان تکن جیانا

ابن بکفت و عزیمت وصول بحضرت سلطان و استندرا بدرگاه رفیع و بارگاه منبع او که مربع اقبال و منتجیع آمال است مصمم گردانید و پسر خود «امیر قاسم» را که خلف صدق خاندان و خلاصه دودمان بود باتسویحات لایق و پیش کشهای رایق بحضرت روانه ساخت و خود با سایر اولاد و احفاد و قوم و قبائل متعاقب او روان شد

و چون بشرف مشول و اصل گشت و بمواقف شریفه استسعاد یافت سلطان بطلاقت و لباقت هر چه تمامتر تلقی نمود و بمقدم او ابتهاج و انبساط افزود و در تقریب و ترحیب و تعظیم و توقیر او غایت اشفاق و اشبال و اعزاز و اجلال ارزانی فرمود و او را بدرجه اعلی و مرتبه والاخصوص و منصوص گردانید و قلعه آقشهر را بعد از تکمیل و تشیید بدو تفویض فرمود و حل و عقد آن نواحی بدو ارزانی داشت

و در آن وقت «شیخ مؤید» مکتوبی عرض کرد مضمون آنک منیهان از اطراف قرامان رسیدند و چنان آنها کردند که جمعی از اهالی قیصریه عاصی و خاین گشتند و پیش اولاد قرامان قاصد دو اندیدند که شهر مسیب و قلعه خالیست و هیچ مانع و منازعی در میان نه اگر هوس قیصریه دارند هر چه زود تر بیایند تا قلعه و شهر مهیا و مستصفی بدیشان تسلیم کنیم که بحال به ازین امکان ندارد و فرصت خوشتر ازین دست ندهد

و صورت حال آنک این نقش را اوانکیخته بود و این رنگ او آمیخته و می خواست که بدین حیل و تزویر خود را بقیصریه اندازد و عصیان و طغیان پیش گیرد و غدر و خیانتی که در ضمیر داشت بظهور رساند

و چون سلطان بر باطن قضیه مطلع نبود و در خبت دخلت و سوء سریرت شیخ مؤید وقوف نداشت و درباره او این کان نمی برد او را بالشکری که داشت بقیصریه منصرف گردانید

و بدین واسطه عزیمت ارزنجان و کفایت آن مهم در محل تعویق و توقیف افتاد و آن مرام که اهم مهم بود در حجاب تواری مستور ماند

پس رسولان «ملک احمد» را که جهت امیر مطهرتن باعذار و استغفار آمده بودند و در اصلاح ذات البین سعی می کردند و سلطان بر اخذ ثار و قلع آثار او جازم و ثابت بود طلب داشت و بحکم ضرورت و مقتضای وقت سخن از منطی دیگر آغاز کرد و گفت طریق آنست که ملک احمد سو کند یاد کند که عهد و سوگندی که پیش ازین با ما منعقد گردانیده خلاف نکرده و بران راستخ استوار است و ظاهر و باطن او با ما متفق و یکجست است و دل و زبان در موافقتی که می نماید بایکدیگر مطابق دارد از نگاه هر چه در واقعه ارزنجان از نوکران ما بوده از اسلحه و مراکب و غیر آن تمام و کمال باز گرداند و مجموع را تسلیم کند و بعد از این بفساد و قطع طرق و نهب و غارت مسلمانان اقدام ننماید تا چون او برین جمله بتقدیم رساند و این شرائط را التزام نماید ما نیز ملتزم از مبذول داریم و هر آنچه مطلوب و مقصود او باشد ارزانی فرماییم

و رسولان برین جمله مراجعت کردند

و چون او معلوم کرد که قضیه قیصریه معترض شد و عنان عود بطرف سیواس معطوفست بعضی از شرائط را ملزم شد و در قبول بعضی تعلل کرد

و چون قضیه قیصریه کالی بود و تدارك و تلافی آن ضروری از انجا معاودت نمود و بنواحی سیواس نزول کرد

و در آن وقت خبر رسید که «احمد بك» که بحدود ارزنجان رسیده بود بسبب استماع اخبار «امیر تمور» و توجه او منزعج شده متوجه «دیار بکر» شد و بدین واسطه با تفسار حال امیر تمور و تحقیق خبر او استقصا رفت

و خبر رسید که «احمد بك» بمطایع نزول کرد و التجا بشام خواهد کرد

و بعد از آن اعلام دادند که ب «خریقون» آمد و بنهب و غارت اقدام می نماید و جمعی را از احشام شام در عایای آنجنان اراج کرده روی بولایت سیواس داد

و چون سلطان را محقق شد که مدار کار او بر حیل و تزویر است و می خواهد که با آوازه امیر تمور مردم را از مواضع و مساکن خود تهیج و تحویف کند و آنچه مقصود اوست از تاخت و غارت بظهور رساند از حدود سیواس با آن مقدار لشکر که مجتمع بودند بصوب

او توجه نمود و بردفع شر او از خلائق عازم و جازم شد و باحضار شوارد اجناد و عساکر فرمان داد

و «احمد بك» چون بریت و عزیمت سلطان و قوف یافت و دانست که قصد او دارد از نواحی سیواس بیرون رفت و متوجه ارزنجان شد و از منزل که کوچ می کرد سلطان آنجا فرومی آمد

تا ایلچی فرستاد و شفعا از یکسخت و بربرامت ساحت خود دلایل گفت و بمتابعت و موالات درآمد و دوستی و یکجهتی آغاز نهاد

سلطان بقبول عذر او تملق نمود و انواع مکارم خسروانه درباره او مبذول داشت و جهت تحقیق صدق دعوی او در مصادقت و موافقت او را بخرابی ولایت «ملك احمد» اشارت کرد و برقع و نلغ آن حدود کاشت

و او اظهار محالست و مودت را بوافق یا بنفاق روی بران ولایت نهاد و دست بغارت و تاراج برکشاد و جمعی را از یاجوج ترا که بران دیار حواله کرد تا بر موجب دواعی طباع شریره و نفوس خبیثه خود شیوه فساد و بیداد برداشتند و همت بر بث شرشر و ائارت غبار ضیم و ضرر گاشتند و چون نمل و جراد و قمل و قراد در مراتع و مزارع آن ولایت منتشر شدند و از باغ و راغ و نجم و شجر اثر نکنداشتند

و سلطان بصحرای «اقشهر» نزول کرد و بازه ملك احمد «ایلیچیان مترادف ساخت و بتضرع و تخشع درآمد و بتذلل و استکانت زنهار خواست

و سلطان همان قول و قرار اول پیش ایشان نهاد و شرطی چند که فرموده بود از عهد و سو کند و استرداد اسلحه و همراهی لشکریان و غیر آن اقتراح کرد و او بقبول و التزام آن جمله مبادرت نمود و سو کند یاد کر که از عهد و سو کند ماضی نگردیده و بهیچ وجه خلاف آن نکرده و نخواهد کرد

و غرض و غایت در تصدیق آن سو کند دروغ که بتجدید منعقد گردانید آن بود که اسب و سلاح نو کراز بار گرداند

و چون آن مأمول بخصول موصول شد و خاطر از شواغل آن مهم فارغ گشت روی بتقریع و تعریک والی «کاخ» آورد و همت بر استیصال آن ولایت مصروف گردانید و بصحرای «چیت» نزول کرد و در ضمیر مخمر که بعد از امضای آن عزیمت بمزاوت و مواصلت امیر مطهرتن اشتغال نماید و بدفع و رفع او پردازد

پس لشکر را فوجاً بعد فوج بر ولایت کاخ فرستاد و هر ناحیت را از نواحی آن بکروهی تفویض فرمود و مدتی آنجا قامت کرد تا آن شغل نیز باتمام پیوست و آن مرام حاصل شد و همواره از صوب قیصریه قصاص می رسیدند و تقریری کردند که «امیر علاءالدین قرامان» که بخت نفس و خلف سو کند و لوم ظفر و قبح سیر در عالم معروف و مشهور است چون خبر اشتغال سلطان بتدبیر کار امیر مطهرتن و تعلق خاطر بمهمات آن اطراف استماع کرد فرصت غنیمت شمرد و بقصد قیصریه بیرون آمد و بخرابی ولایت مشغول است و از طرفی دیگر اترک «قنق» و «اوجق» تاخت و غارت می آرند و قتل و اسیر رعایا می کنند و باتلاف باغات و مزروعات اقدام می نمایند و «شیخ مؤید» از حرد و طرد ایشان قاصر است و مجال حرکت ندارد

و سلطان با وجود آنکه از مکیدت «احمد بك» و هجوم او بر ولایت سیواس ایمن نبود و اثنای بفضل آفریدگار بالشکری جرارد روی باستیصال اترک «قنق» آورد و با پاهی چون سیل عرم و بحر متلاطم بر سر ایشان تاخت

و آن مفسدان طاعی و مهتکان جافی را چون رق منشور و هبای منشور تار و مار ساخت و تمام مال و مواشی و صامت و ناطق ایشان عرضه انتهاب و نهزه اتلاف و استلاب گردانید و اکثر خیل و حشم و خول و خدم ایشان در قید اسیر و گند قهر و قسر کشید و چندان غنیمت از خبول و اغنام و بهایم و انعام فراهم آمد که جیب آفاق از تراجم و تراکم آن منشق شد و فضای بیابان از احتوا و احتمال آن بتك آمد

و آن متغلبان که بحقیقت عفاریت جن و شیطا طین انس بودند حایر و هایم در بطون اودیه و متون جبال آواره و پراکنده گشتند و آن حدود و دروب از غوایل شر و عوادی فتنه و فساد ایشان مصفا شد و سکان و مترددان آن اطراف ایمن و ساکن بمهمات خود مشغول شدند و سلطان ضافر و غانم بقیصریه آمد و اهالی و موالی شهر بابتهاج و استبشار تمام استقبال نمودند و براستیصال مفسدان و اقبال رایات همایون شکرها گزاردند و بتقییل رکاب عالی سرافراز گشتند و گفتند

فارسیه

ای خسروی که حکم ترا سروران دهی کردن نهاده اند زهی مالک الرقاب
کام از دهان شیر بر آورده بسی احسن است شاد باش زهی شاه کامیاب

و شیخ مؤید « بوقت استقبال ملول و متوهم پیش آمد و بخوف و دهشت تمام شرف دستبوس یافت بنوعی که آثار رعشه بر اعضای او محسوس بود
و چون سلطان بصوب شهر روانه شد و ساعتی برآمد مکتوبی بیرون آورد و بپشاست و اهتزاز تمام بدست سلطان داد مضمون آنک « محمد چلبی » انها کرده که « امیر علام الدین قرامان » فردا بر سر قلعه « بروکوت » تاخت خواهد آورد

سلطان کان برد که انبساط و انشراح اوزان جهت باشد که دشمن غافل و ذاهل در نواحی ولایت آمد و چون صید سرگردان روی بدام بلا آورد و قیصریه از غائله فساد او خلاص یافت و حال فرح و شادی اومنی بر حرکت و توجه قرامان بود تا غدر و خیاتی که نسبت با سلطان در ضمیر داشت تعاونت و مظاهرت او بر کار نشاند و عقوق و عصیان بظهور رساند

فی الجمله سلطان در شهر آمد و بر سر طرق و شوارع معتمدان فرستاد تا از وصول سلطان خبر بقرامان نرسانند چه مسافت در میان نیم روزه بود و صادر و وارد متردد و محمد چلبی مکتوب فرستاد و او را بمیسامن قدوم رایات هایون استظهار داد و اسماات فرمود

و بامداد عنان حرکت بصوب قرامان معطوف گردانید و در موضع « بُقُوز کُبری » نزول کرد و لشکر منصور چون جبال راسیات و ریاح عاصفات گروه گروه متعاقب یکدیگر می رسیدند

تا خبر دادند که قرامان از توجه رکاب هایون خبر یافت و سپر ادبار و انکسار در پشت کشید و روی بفرار نهاد و چون دود از روزن و سنک از فلاخن از حدود ولایت بیرون جست و بمسکن مألوف هزیمت کرد

و « محمد چلبی » از تشویش و تحریش او ایمن و آسوده شد و از اعقاب لشکر و اذتاب حشم او اسب و سلاح و مال و مواشی فراوان غنیمت گرفت

و چون تفتیش کرده شد کوتوال « احمد حضاری » خبر هجوم سلطان بقرامانیان رسانیده بود و او را ازان حال اعلام داده والا قرامان را امکان خلاص متوقع نبود و مجال بیرون شد متصور نه

پس همگنان بر انکسار دشمن و انتصار رایات ظفر شعار بهجت و مسرت نمودند و فرح

و صرح افزودند مکر « شیخ مؤید » که خناق حقد و حقن خنجره او افشرده بود و سگسته غدر و خیانت زبان ارفرو بسته بهیچ گونه انشراح نمی نمود و ابتهاجی از او ظاهر نمی شد و چون قضیه اترک « قنق » و « اولاد قرامان » بر موجب دل خواه منقضی شد و فتح و نصرت قرین روز کار هایون گشت و آن حدود و ثغور از شوایب متغلبه صافی شد سلطان را فکر « احمد بک » و صورت هجوم او بر ولایت در خاطر اختلاج یافت جهت تخویف و تعزیف قرامان و توهم و تحیر او « شیخ مؤید » را بطرف « بروکوت » روانه گردانید و بقیصریه آمده متوجه سیواس شد

و چون از شهر بیرون آمد جمعی از تراکه شرق بحضرت شتافتند و بروائی چند که در وجه مواجب ایشان از متوجهات قیصریه بر شیخ مؤید اطلاق رفته عرض کردند و از شکایت نمودند که تا غایت وجود ما نرسانیده است و بمطل و مدافعت تعلل می کنند و در ایصال آن تهاون می ورزد و امشال این تشنیهها کردند و تغلم گرفتند سلطان باستیفاء آن فرمان داد

و چون تراکه قومی بی باک و متهمت بودند آن وجوه بعنف و تشدید از نواب او بستند و بشنعت و فضحیت تمام آن مبلغ حاصل کردند

و شیخ مؤید ازان حال انفعال شنیع یافت و کدورت بر کدورت بیفزود و حجاب غلیظ شد و این معنی هم جزوعلت و اضافه عداوت و ضراوت او گشت

و هر آینه چون حق تعالی که قادر مختار و فعال المایرید است چون خواهد که مقصود ارادت و مضنون مشیت خود را در اجل معلوم بوجه محکوم از مکمن قوت بمعرض فعل رساند و آثار حکم حق و قدرت مطلق ظاهر گرداند ازین گونه اسباب انکیزد و ازین نمط رنگها آمیزد که (واذا اراد الله بقوم سوء فلا مرد له)

فارسیه

اگر خواهش کرد کار بلند	چنانست کاید بیا بر کنزد
بتدبیر و اندیشه نابکار	نه بر کردد از ما بد روزگار
که کار خدایی نه کاریست خورد	نوشته قضا را شاید سسترد

و چون سلطان بمحدود سیواس رسید « شیخ مؤید » همواره قصاص می دوانید و آنها

می کرد که قرامان چون وصول سلطان بحدود سیواس احساس کرد و عرصه خالی یافت باستجماع عساکر واستعداد آن مشغول است و قصد قیصریه دارد و چون سلطان را معلوم بود که قرامان دران ولا از وزطه بلا و کمند قضا خلاص یافته بود و از دهن شیر و دم شمشیر جهیزه بازمل قیصریه نخواهد کرد و خیال آن نواحی در خاطر او نخواهد گذشت بدین سبب ازان طرف فارغ بود و التفات نمی کرد و لشکر را اجازت داد تا عساکر و اما کن خود رفتند

— [۱] و سلطان بعد از تدبیر امور دول و تنسیق مصالح ملک و سلطنت و قبض و بسط و رتق و فتق قضایا و مهمات و قضای حوایج ارباب حاجات بتصنیف کتاب «ترجیح التوضیح» اشتغال نمود و در تحقیق و تلفیق آن شروع پیوست

و سبب خطور آن خطر و نزوح آن داعیه آن بود که امام کامل و همام عالم عامل «عبدالله بن مسعود المشهر بصدر الشریعه» افاض الله علیه سجال غفرانه و روحه بر حمت و رضوانه در اصول فقه بر مذهب امام اعظم اعلم ناهج مناهج الدین سالک مسالك الحق والیقین «ابو حنیفه» رضی الله عنه کتابی تصنیف کرده جامع جمیع قواعد احکام و ضابط امور حلال و حرام موشح بتوضیحات کافی و تحقیقات شافیه و مدلل بدلائل قاطعه و براهین ساطعه و آنرا «تنقیح» نام نهاده و بران شرحی نوشته و «توضیح» لقب داده چنانکه میان جماعه علمای مشهور و متد اولست و در افواه و السنه سائر و دائر

و امام فاضل و مخیر کامل «سعد المله و الدین التفنازانی» طیب الله راه در رد و منع و ایراد و اعتراض بر مسائل و دلائل آن کتابی تألیف کرده و آنرا «تلویح» نام نهاده و بآنک «تنقیح» کتابی فاخر و تألیفی نادر است و مقبول و مستحسن فضلالی مبرز و کملائی متبحر این فاضل معترض زبان اعتراض و انکار بر کشاد و دیده انصاف و استبصار بر هم نهاد و از ملج و محاسن آن که محل تحسین و آفرین بود اعضا و اغراض

[۱] بورادن باشایه رقی اشاعیده کی (عصیان شیخ مؤید ...) فصلنه قدر اولان افاده راغب پاشا ایله اسعد افندی نسخه لرنده کتابک صوکتی تشکیل ایدیور ایاصوفیه نسخه سنده ایسه بورایه قونولشدر بو نسخه بی دها مناسب کوردیکم ایچون بورایه قویدم . بو افاده راغب پاشا نسخه سنده (۴۴۵) نجی صحیفه دن ، اسعد افندی نسخه سنده ایسه صوکتدن (۸) نجی صحیفه نک (۶) نجی سطرندن باشلایور و هرا یکی نسخه ده کتابک نهایتنه قدر دوام ایدیور یعنی بوا یکی نسخه بو افاده ایله بیتبور (لصحه)

می کرد و بر مهمات و معضلات آن که جای اعیان نظر و صرف اهتمام و حل مشکل و درک مقصود ایراد و اعتراض می نمود

و عجب از حسن سیرت و لطف شیمت آن فاضل که طریق رفیق و ملاطفت بکلی فرو گذاشت و شوه خرق و خشونت و مهارشت و مکاشرت برداشت

شعر

هینی اسأت کا زعمست فاین عاطفة الاخوه
ولئن اسأت کاسا ت فاین فضلك والمروه

سلطان چون «تلویح» بشرف مطالعه در آورد و بر فحاری و مضامین آن واقف و مطلع شد دید که اکثر آن اعتراضات واهی و مستدرکست و اغلب آن تهجینات و تزییفات بی اصل و ناوارد و سخن روی در جدل مطلق دارد نه تحقیق حق و مدار کار بر صلف و عجب است نه توضیح راه صواب بل ظلمی صریح و غبنی شدید و حنفی عظیم و جوری و خیم

و حینئذ بالهام ربانی و تلقین حقانی در ضمیر منیر که جام جهان نمای عالم غیبت لایح شده که در رفع و دفع آن اعتراضات و ازاله آن توهمات و شبهات کتابی سازد و تصنیفی پردازد و آن بنوع زلال حقایق را از شوایب این قاذورات مصفا گرداند و غبار این کلف از چهره آن ماه رویان فرو شوید (لیحق الحق و یبطل الباطل)

پس با وجود شواغل امور جهانداری و عوایق اشغال شهریاری روی بتمشیت این امر خطیر و مهم جلیل آورد و اختلاس اوقات کرده بی مطالعه کتابی و رجوع بتصنیفی یا تألیفی بقوت قریحه پاک و ذهن دراک اختراع و استنباط معانی می کرد و در منع ورد هر یک ازان اعتراضات نکات شریف و دقائق لطیف مدلل بنصوص آیات بینات از کلام مجید و مستشهد بشواهد احادیث سید کائنات می انگیخت و بعبارتی بلیغ و سیاقی و جیز در سلك تحریر و جیز تحبیر و تعبیر می آورد و عرایس معانی بکر در کسوت الفاظ عذب جلوه می داد و بسر انکشت فکر و قاد عقود عویصات و مشکلات از هم می کشاد سمند اجتهاد بر معارج معارف می تاخت و بتیر اصابت موی حقایق و دقائق می شکافت پای فکر تش هردم بکنجی فرو می رفت و چشم بصیرتش هر لحظه بر جمالی می افناده کشتی

در بحری می راند که از هیچ طرف ساحل نداشت و پرواز در هوایی کرد که فرشته آنجا بر می انداخت

فارسیه

طبع کهرزای همچو آتش و آتش کشف اسرار غیب و علم یقینست
ور بمثل بنده گوید از سر اخلاص گفته او وحی و او چو روح آمینست
از پس این بارگاه سبز منقش روح امین سرفرو کند که چنینست

و برین منوال در اوقات فرصت و ساعات فراغ از مهمات ملک و دولت بتکمیل این تصنیف و ترتیب و ترکیب این تألیف اشتغال می نمود تا بفضل الله تعالی و حسن اعانت در حدود يك سال این کتاب با تمام رسانید و این یتیمه را زیور کوش و کردن ایام گردانید و این یتیمه را زینت و شاح دین و اسلام ساخت و از تقریر و تحریر آن پرداخت و ذلك فی شعبان سنة تسع و تسعين و سبع مائة الهلالية

و این پادشاه عادل و شهریار عالم کامل اگر چه همواره قصد و نیت بر تجدید معالم دین و ملت و تسدید امور شریعت که قوام کار عالم و نظام حال بنی آدم بدان منوط و متعلقست موقوف و مقصور گردانیده بود و لایزال اوقات بر اعانت حق و اقامت خیر مطلق و تبیین راه صواب و تمکین رسوم سنت و کتاب مشغول و مستغرق داشته و در تهیة این اصول و ترتیب این قواعد و فصول مساعی جمیله و اجتهادات مرضیه قولا و فعلا و علما و عملا تقدیم فرموده و ابواب خیرات و مبرات من جمیع الجهات بر روی عالم و عالمیان گشوده بر وجهی که آثار آن بر صفحات ایام و لیلای سمت خلود پذیرفته و صدای صیت آن عرصه ربع مسکون گرفته اما مشکورتی سعی که مؤدی محصول رضای آفریدگار باشد و مبرورترین عملی که مفضی بذیل درجات ابرار و اخیار تواند بود و احراز سعادات عاجل و آجل را جالب و مستلزم تصنیف و تألیف این کتابست

چه توضیح اصول دین و تصریح حقایق شرع سید المرسلین را صلوات الله علیه که ممر سداد و رشاد و منتج فلاح معاش و معاد است شامل و متضمن است و سرکشکان وادی شبهات و متحیران بوادی زلات و عثرات را بسمت نهج قویم و طریق مستقیم مرشدی امین و دلیلی مبین

و کدام رتبت و منزلت و رای آن تواند بود که سری که موصل بسعادت ابدی و کرامت

سرمدی باشد عقوا صفوا از حجاب غیب بعالم شهادت ظهور یابد و نوری که خاص و عام را از ظلمات غوایت بمنهاج هدایت رساند ناگاه از مطلع الطاف الهی درخشان شود و ارباب صدق و صفا و اصحاب فطنت و ذکارا معلوم و محقق باشد که ابداع حقایقی چنین و اطلاع بر دقایقی مثل این که بر خاطر هیچ خطیری خطور نکرده باشد و بر ضمیر هیچ بحریری عبور نیافته جز بمدد عنایت احدی و میامن تأیید صمدی و فیض مطلق و فضل بی علت صورت نبندد و وصول بدین سعادت عظمی و کرامت والا بی سابقه حسنی و الهامی مهیا و مهنا تیسیر نیپذیرد (ذلك هدی الله بهدی بهمن بشاء من عباده)

شعر

نور تظاهر فیک لاهوتیه فتکاد تعلم علم مان یعلما
کبر العیان علی حتی انه صار الیقین من العیان توما

و اکنون من بنده جهت ثبوت این دعوی و صحت این فحوی خطبه کتاب را که طراز آن جامه و عنوان آن نامه است و ببالغ عبارات و او جز اشارات تحریر و تقریر یافته و حلاوت معانی باعدوبت الفاظ چون شیروشکر درهم آمیخته و کلیات مضمون کتاب و امهات مافی الباب بر طریق اجمال بتمام و کمال در ضمن آن اندراج یافته ایراد کردم تا متأملان این اوراق چون بر حسن بلاغت و کمال براءت و وجودت عبارت و طراوت و نضارت آن اطلاع یابند و رموز و اشارات آنرا کما ینبی احساس و ادراک کنند بر صدق این مدعا اقرار و اعتراف آورند و کان اطرا و اغراق نبیند و حمل بر تکلف و تصلف نمایند

و هر که مشرب طبیعت از غبار جمود و خود صافی دارد و حاسه ذوق از علت سوء المزاج بلادت صحیح و سلیم چون این چاشنی بمذاق او رسد و ازین شربت که غیضی از آن فیض است کام جان او مزه یابد داند که این شراب از خم (صبغة الله) منقول است و این شمع از شعله (الله نور السموات) مشعول و این حسن مادر زاد و این جمال خداداد

للمؤلف

ان شئت تاتی صفات الله فی بشر موجوده و تری اسماء فی اسم
فانظر الی الملك المیمون طائرہ برهان دین الهدی ذی الکشف والرمه

هيئات ليست بدراك حقيقة مادمت في ظلمات الكيف والكم
تبارك الله رباً كيف صورته من العلى والتقى والفضل والحكم
سبحان من خصه بالملك مكرمة
وزاده بسطة في العلم والجسم

والخطبة هذه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله على ان جعل الوصول الى الاصول ذريعة الى اصابة هذه الشريعة الغراء
والتوصل بالادلة تحاة الى توصل افتراع فروع هذه الملة الخفيفة السمحة البيضاء احكم
قواعد الاحكام بما ظهر وتفسر على مقتضى دلالة العبارة والاشارة من النصوص وبين
ما بهم منها فاجل واحال الى المجتهدين تأويل ما اشترك منها وخفى واشكل للملئ بما يرون
من العموم والخصوص وخبر عقول الراسخين في العلم في ادراك شأو ما تشابه منها اظهارة
لمعجز المألوه وقدرة الاله فاختص جل وعلا بعلم ما قصد منه ولا يعلم تأويله الا الله واراد
ان يوضح لنا بجميع الطرق محجة الهداية فسلك في الحجة سبل الحقيقة والمجاز والصرح
والكناية والصلوة والسلام على قائد الغر المحجلين الى سواء السبيل بصحاحه وحسانه
المسانيد والمراسيل محمد المرفوع اعلام صدقه في افعاله واقواله بما اشتهر وتواتر اليان من الآباء
والاجداد فلا يمتريه شك بطعن الآحاد من اهل المكابرة والعناد وعلى آله واصحابه
الجمعين على حبه ووداده وسلوك سبيل صدقه وسداده اما بعد فلا يخفى على ذوى العقول
السليمة الاريحية واولى الابصار الحادة الذكية جلالة شان العلم الملقب باصول الفقه المنسوب
الى الطائفة الخفية لسلكهم فيها من الطرق اقومها واتخاذهم في كل مسألة من الادلة احكمها
وان الكتاب الذي صنفه فيه الامام الحبر الفاخر والهمام البحر الزاخر عبيد الله بن مسعود
الملقب بصدر الشريعة ورآه توسلاً الى الله تعالى باقوى الذريعة تقبل الله تعالى منه
ما به اليه توسل وجزاء به عن المسلمين خيراً وزاد عليه وتفضل كتاب لا يخفى ما فيه من
تنقيح المسائل وتوضيح الدلائل بتحقيق انيق وتدقيق رشيق خلت عنه كتب القدماء وان
كانت مفاخر وتحقق به ما قيل كم ترك الاول للآخر وان تلويح الامام الفاضل استاذ علماء
العصر وسيد افاضل الدهر سعد الملة والدين التفتازاني سعد باللطف الالهي والفضل الرباني
وان وقع عند الاذكياء موقع القبول وسار في اكناف الارض مسير الشمال والقبول ان ينظر

من قواده الى خوافيه يوجد اما شرحاً لمشكلة بما لا يفهم او تنبيهاً على خطأ ليس فيه
وان بما يقتضيه الطبع الابن ان يذنب لمثل هذا العرق العصبي فوقع الله تعالى في قلبي والتقى في روعي
ان اظهر للناس كتاباً حفظ فيه بتوفيق الله تعالى الحق وروعي عسى ان ينفع به اصولي
وفروعي وسميته ترجيح التوضيح لما فيه من ازالة شبه لمخ بها في التلويح وما خلطته
عن زيادة توضيح خلاصه الكتاب وتلميح نتائج فكري القاصرة في كل فصل وباب
وقد تفضل الله تعالى فيه على بالانعام في قريب من مدة عام من غير ان توسل في رفع الشبه
وكشف الحجب بتصفح الصحف ومطالعة الكتب مستفيضاً الحق من الحق وبابه متمكناً
بعرة ما ظهر لي من كتابه مختلساً له سويلات من اوقاتي المستقرقة بمحن الدنيا واحنا
وازمق المستضاع في مصائبها وفتنها وكفى به عذراً لمن عثر فيه على سهو وغلط فقل
لمن يلومني من ذا الذي ماساء قط والله تعالى المسئول ان ينفع به الطالب بمحمد وآله
 واصحابه الاحباب] —

عصيان شيخ مؤيد برسلطان واتفاق باولد قرامان

ووبال عاقبت ونكال خاتمت كار او [١]

ودر طی آن حالات و تخریر آن مقالات [٢] خبر رسید که « شیخ مؤید » رایت عصیان
وطغیان بر افراخت و شعار طاعت و تبعات ذکر کون ساخت و سکه عهد و میثاق بشکست
و عیار مهر و وفا مغشوش کردانید و عقوبت بر حقوق ترجیح داد و کفران بر احسان
اختیار کرد و طرف حفاظ و ذمام فرو گذاشت و دعوت شیطان را اجابت نمود
و آتش فتنه و فساد بر افروخت و اسلام بکفر و دین بدینا بفروخت و راه لجاج و عناد
پیش گرفت و شبهه استقلال و استبداد آغاز نهاد

[١] بوسرلوحه بوعبارده ايله يالکيز اياصوفيه نسخه سنده وار راغب پاشا نسخه سنده بوسرلوحه
بوس بوتون يوقدر يري ييله آچيق بيراقيلما مشدر . وقعه (٤٢٣) نجى صحيفه نك صوكدن اونجى
سטרندن باشلايور .

اسعد افندى نسخه سنده ايسه صوكدن (٤٢) نجى صحيفه ده سرلوحه ايجون بر سطر بوش بيراقيلمش
وايكنجى سطره (ووبال عاقبت ونكال خاتمت او) عبارده سى يازل مشدر .

[٢] آياصوفيه نسخه سنده كى (و تخریر آن مقالات) برنده راغب پاشا نسخه سنده (و ضمن
آن معانات و مقاسات) اسعد افندى نسخه سنده (و ضمن آن معانات) عبارده سى واردر (لمصححه)

و «سلیمان شاه» را که با سلطان نسبت قرابت داشت و مباشر امور خاصه شریفه و امین و معتمد بود و برو حقوق بسیار داشت مقید گردانید

و «حاجی بك چلبی» که والد «سابق الدین امیر ولد» بود و بحسن معاش و صلاح و سداد در میان جمهور معروف و مشهور و وفور امانت و دیانت موصوف و مذکور مأخوذ ساخت و بمصادرات شنیع و مطالبات عنیف مخاطب و معاقب گردانید

و معارف و مشاهیر و ارباب و جاهلیر قیصریه را با سرهم در چوپ و سه کتجه کشید و بتشدید و تعذیب و تقریع و تعریک نقد و جنس و صامت و ناطق از ایشان بستد

و جمعی از اراذل متجند و او باش سپاه که در جنگ ارزنجان غدر کرده بودند و جهت شکست لشکر و کسر ناموس روی بهزیمت آورده و او در ظاهر حال بنفاق و شقاق در تنکیل و تشهیر ایشان سعی پیوسته و در خفیه بر تعذیب ایشان تأسف و تحسر نموده از اطراف بدو پیوستند و باد غرور و غوایت در دماغ او دمیدند و او بتضریب و تخلیط ایشان فریفته شد و باحتشاد و اعتضاد ایشان مستظهر گشت

و بولد قرامان قاصد فرستاد و باو اتفاق و اتحاد آغاز نهاد و بقوت و شوکت او واثق شد و او را بقلمه «دولو» آورد

و بسائر قلاع و بقاعی که در آن حدود و اطراف بود قصاد دواتید و جمله را بر تمشیت قضیه و اتفاق کلمه دعوت کرد و برفتنه و فساد و بلی و ارتداد انگیخت

و در ارجا و انجای روم و شام هر کجا مفسدى و متغلبی بود که از صولت باس و هراس مراسم سلطان کشف و از سر در کریان ادبار و اضطراب کشیده بود و در پس زانوی خسار و انکسار افتاده مجموع راجعاً خفلاً استمال داد و بايقاد نیران فتن و ایقاع رواقه ضغائن و احن ترغیب و تحریص داد و فتنهای خفته را بیدار گردانید و کینه و عداوتهای ساکن در حرکت آورد و خلق آسوده را پریشان ساخت و کشوری آرامیده در انقلاب و اضطراب انداخت و قضیه (اتق شرمن احسنت الیه) صادق شد

و چون این خبر بصحت پیوست و غدر و عصیان «شیخ مؤید» بوضوح انجامید و طغیان و کفران او ظاهر گشت نوایر غضب و حمیت در جوارح سلطان التهاب گرفت و مرایر قهر و سیخط بحرکت آمد و فرمود تاخیمه از شهر بیرون زدند و باطلاقی مواجب لشکر و اجرای وظایف و مرسومات فرمان داد و بالشکری که مهیا بود بصوب «قیصریه» روان شد و «امیر ضیاء الملک» و «امیر ولد» را با فوجی از عساکر بتقدمه از پیش فرستاد

و چون يك دومنزل قطع کرد خبر رسید که «ولد قرامان» را آورده شهر بدو تسلیم خواهد کرد

و چون منزلی دیگر بریده شد ایاجی قرامان رسید و گفت ما از قیصریه و شغل آن فارغ بودیم «شیخ مؤید» ما را بتدلیس و تزویر بقیصریه آورد و اکنون بر سلطان عاصی و با مادشمن است هر چه زودتر عنان حرکت معطوف می باید داشت تا باتفاق و اطراد یکدیگر بقلع و قمع او اشتغال نمایم و جزا و سزای او در کنار او نهیم

و ظاهر بود که جاسوسی در کسوت رسالت فرستاده بود و تفاق در صورت اشفاق می نمود و می خواست که بر قصد و نیت سلطان و کمیت و کیفیت لشکر و قوف یابد و حال ضعف و قوت معلوم کند که در چه نصابت

و سلطان چون بر مکر و خدیعت قرامان و قبح سیرت و خبت سریرت او مطلع بود بدان قول نموده و سخن مشوه التفات نمود و رسول را موقوف داشت و اندک اندک پیش می رفت تا چون به «گدوک» رسید از امیر ضیاء الملک و امیر ولد قاصد رسید و خبر داد که جمعی را که از عساکر برسم زبان کیر پیش فرستاده بودیم تا صورت حال معلوم کنیم

و چون آن جماعت بصحرای قیصریه رسیدند لشکر قرامان را دیدند که بغارت مشغول بودند و ایشان پانزده سوار بودند و جماعت قرامان قریب بدو هزار سوار

پس از فرط شجاعت و مردانگی برایشان حمله بردند و بنام سلطان صلوات دادند و تیغ در ایشان نهادند و چند کس بقتل آوردند و چندی دیگر را برهنه و اسیر ساختند

و چون نام سلطان بکوش قرامانیان رسید رعبه بر اعضای ایشان افتاد و خوف و روع بدول ایشان مستولی گشت و همکنان روی بهزیمت نهادند و چون بمسکر رسیدند مجموع در حرکت آمدند و قصد هزیمت کردند

و چون این خبر بشیخ مؤید رسید سواران دو انید و ایشان را تسکین داد و گفت سلطان قرب دومنزل راه از شما دور است و این جماعت که شما از ایشان کربختید پانزده سوار بیش نبودند که برسم قراول پیش آمده بودند آخر شمار چه افتاد که از یادهوا برهم رفتید و پیش از کشف حال و تحقیق قضیه روی بانهرام آوردید

چون این توبیخ و ملامت بشنیدند ساکن شدند و رمقی بتن و نیرویی بدن ایشان باز آمد و با احتیاط و احتراز تمام آن روز شب آوردند و بترس و بیم شام بصباح رسانیدند و بامداد

بگاه وخت خیت بر راحله حسرت بستند و خامر و نادم نه مأجور و نه مشکور راه هزیمت گرفتند و چون دود از آتش وابر از باد بشتافتند و برحل و بار و قطار و مهار نبرد اختند

بیت

در پیش حمله تو کجا ایستد عدو روباه راجه طاقت زور غضنفر است

و چون خبر هزیمت قرامان و انکسار واضطرار ایشان بسلطان رسید و ائق بتوفیق ربانی و تأیید صمدانی بطرف قیصریه روان شد و چون بمحدود بلدر «قوروق جرجلان» نزول کرد «عثمان بك» باخیل و حشم و تبع و خدم خود ملحق گشت و چندان لشکر فراهم آمد که کره خاك از حمل اعبای آن منزلزل شد و روز روشن از غبار مواكب آن چون شب دیجور سیاه گشت

شعر

خمس بشرق الارض والغرب زحفه وفي اذن الجوزاء منه زمازم
تجمع فيه كل لسن وامة فما يفهم الحداث الا التراجم

واز تراكم اترك وتوغل مغول و تحشم احشام سوادى دست درهم داد که بیاض آفتاب بپوشانید و حوصله هوا بخیم و خبا ملو و محشو گردانید و از از دحام مواشى و انعام بطون اودیه با قلال جبال برابر گشت و از صدای صهیل مراكب و خبیج مواكب کنبه کرون منشق شد

فتح قیصریه صرة بعد اخری و گرفتاری شیخ مؤید و اتباع او

و تشکیل و سیاست ایشان

و چون لشکری بدین شوکت و سپاهی بدین عدت و عدت مجتمع شد سلطان نماز عید اضحی بگزارد و بعد از تقدیم شرائط اضحیه و تمهید قواعد تکبیر و تهلیل و تعظیم و تجلیل روی بقیصریه آورد

و چون بظاهر بلدر رسید فرمان داد تا عسکر باخیم و انعام و مواشى و اغنام بر جوانب

آن نزول کردند و شهر را چون نقطه درد آثره و چون مهره در ششدر گرفتند و آلات حرب از هر جنس مهیا و مرتب ساختند

و چون اسباب و ادوات حرب من کل الوجوه مکمل شد مثال داد تا امرای قوشون بمدارسی که در جنبات سور واقع است نزول کنند تا اهل قلعه را بحال بیرون شدنماند و مخارج و مناہج برایشان تنک کرد

و بعد از تمشیت آن مهم مجموع جنک را مستعد و مهذب گشتند و موقوف اشارت عالیه تا بیک حمله در و دیوار شهر درهم کوبند و برج و باره آن زیر و زیر گردانند و الحاق با کثرت و وفرت آن لشکر و هیبت و صولات آن پیلان جنکی و شیران دل آور قمع و قلع آن و صد چندان امری سهل و شغلی بغایت آسان بود چه قیصریه در میان آن لشکر جرار و بحر زخار چون جزیره بود در میان دریا و مشقی کل بر روی صحرا که بکمینہ موجی اجزای آن مضمحل و متلاشی می شد و از بنیان و جدران آن اثر نمی ماند (افمن اسس بنیانه علی تقوی من الله و رضوان خیر امن اسس بنیانه علی شفاع جرف هار قاهره فی نار جهنم والله لایهدی القوم الظالمین)

اما چون شهری قدیم و تخت کاه و دارالملک قیصره روم و مسقط راس و مولد و منشأ سلطان بود و اهالی و موالی آن مجموع ریب نعمت و صنیع دولت روزافزون و ایشان را در عقوق و عصیان آن کافر نعمت دیوسیرت مداخلت و مشارکتی نه سلطان از انجا که رقت طبع و رافت جبلت او تواند بود بران ضعفا رحمت کرد و روان داشت که آن بیچارگان پایمال سناک خبول و ضریق امواج آن بحور و سیول شوند و اولاد و ازواج ایشان در دست عفاریت جنود و طواغیت جیوش اسیر و گرفتار مانند

پس نظر برین اغراض بجنک و جدل رخصت نداد و نخواست که از داخل و خارج ضرری بمسلمانان رسد و در استخلاص آن بوجهی احسن و طریقى اسلم شروع پیوست و بفرمود تا معتمدان و نوکران خاصه شها بخفیہ پیرامن قلعه می گشتند و تجسس و تعسس می کردند و بهنگام فرصت با اهالی شهر از بالای قلعه مکالمات می کردند و مخاطبات می پیوستند و ایشان را بعواطف پادشاهانه مستمال می ساختند و بمواعید خوب و امانی مرغوب موعود می گردانیدند و انواع تعطف و تلافیف بکار می بردند و حال ازین معنی خالی نبود تا شبی ثلثی از شب گذشته بعضی از اهالی شهر که با سلطان اتفاق کرده بودند و بتسلیم قلعه همدستان شده شخصی را بکمند از گنجره قلعه فرو گذاشتند

وآن شخص بحضرت سلطان آمد و تقریر کرد که جمعی از معارف شهر که حقوق نعمت سلطان طوق کردن جان و داغ جبهه چنان کرده کمر اخلاص بر میان بسته اند و در تسایم قلعه متفق الکلمه شده و اتفاق چنان کرده که فوجی را از نوکران بتردبان بر بالا کشند و قلعه بسپارند و مترصد و مترقب اند

سلطان که این بشنید بفرمود تا زردبانی که از قنب ترتیب کرده بودند حاضر کردند و مقدار سیصد مرد از افراد اجناد و اوتاد انجاد که با قبحام معارك و التزام معاطب و مهالك معروف و موصوف بودند و در مداخل و مخارج آن خیر و بصیر

شعر

قوم بلوغ الغلام عند هم طمن نحر الكماه لا الحلم
فان تولوا مداوة كشفوا وان تولوا صنمئة كتموا

اختیار کرد و نزدیک دروازه سیواس رفت و از آن جماعت ده تن که هر يك حریف صد سوار بودند بر کزید و بیای قلعه فرستاد و متعاقب ایشان ده نفر دیگر روانه گردانید و همچنان فوج فوج در عقب یکدیگر فرستاد

و چون مقدمه آن جماعت بیای دیوار رسیدند و زردبان قائم کردند جماعت شهر از بالا کند فرو گذاشتند و نوکران يك يك بر قلعه می رفتند نادمه تن از مقدمات آن فوج بالا رفتند

و مخالفان بر صورت حال مطلع شدند و بین الفريقین حرب قائم گشت جوانان جانباز و دلیران دشمن کداز بنام هایون سلطان نعره تکبیر بر آوردند و زمزمه صلوات بروح مطهر مصطفی صلی الله علیه روان کردند و شمشیر دران مفسدان غدار نهادند

و سلطان با فوجی که مصاحب بودند از بیرون بدروازه حمله برد و از درون و بیرون جنگ برخاست

و از مخالفان جمعی که بحرب استاده بودند بعضی بقتل آمدند و بعضی اسیر گشتند و چون حال بدین مرتبه رسید از داخل و خارج طوایف لشکری و شهری بمدد و معاونت یکدیگر دروازه ها بشکستند و فتح و نصرت روی نمود و توفیق رفیق کشت و لشکر از دروازه ها در شهر ریختند

و سلطان بامان طائفه شهر و قتل اهل غدر منادی فرمود (لیجزی الذین اساؤا بما عملوا ویجزی الذین احسنوا بالحسنى)

پس شمشیر دراز ملاعین نهادند و سیلاب خون از فوارات اوداج ایشان می کشادند گاه بزخم خنجر صدور عظام را عظام صدور شکافتند و گاه بضرب دبا پس رؤس قبائل را قبائل رؤس می شکستند سنان در مناخر چون آب در مجاری آنها روان شد و بوارق ارواح از مطاوی اشباح مانند طیور از اوکار پرواز می کرد و چون شرار از دخان متطایر می شد

و ارباب و متوطنان شهر علی اختلاف طبقاتهم بعلت ظلمهای شدید و تهنکهای فاحش که شیخ مؤبد و اتباع او بایشان کرده بودند از مصداقات صریح و مطالبات قیبح و کشیدن دختران و پسران ایشان و هتك استار و قتل احرار و غیر آن باتفاق زناطره و حرافیش بلد فرصت دریافتند و تتبع و تجسس نوکران او می کردند و يك يك را از شقوق حیطان و زوایای جدران بشوارع بازار بیرون می کشیدند و چون ذیحه سر می بریدند و بعبرت و نکال انضما و اجزای ایشان از یکدیگر جدا می کردند و در دروب و زقاقات پراکنده می گردانیدند

و آن شب ناسپیده دم برین منوال بقتل و فتنه مشغول بودند و در ذبح و سفك افراط می نمودند تا جداول و آنها را از خون مفسدان فائض شد و مسالك و مضارب باشلا و حجاج انباشته گشت و چنان شد که هر کجا می رفتند پای بر سر بریده می نهادند و هر طرف که می آمدند براءضا و احشای کششکان می افتادند (ذلك بما عصوا و كانوا یعتقدون كانوا لا یتناهون عن منكر فعلوه لبئس ما كانوا یفعلون)

شعر

چنان خون کدر یافت بر روی چرخ که شد لعل کون از دگر سوی چرخ
زمین چون هوا گشته از خون و کرد زمین لاله کون و هوا لا جور
نم خون و کرد اندران رزمگاه فرو شد برآمد بمساهی و ماه

و چون طایفه لشکر و اذتاب عسا کر ازین حال خبر یافتند از اطراف متوجه شهر شدند و سلطان کسانی را که کم طمع و کوتاه دست بودند و بسلامت نفس موصوف

رخصت فرمود تادر شهر در آمدند و او باش ترا که و مغول را از شهر ممنوع و محجوب گردانید

و جمعی را از مردان کار و دل آوران کارزار بدروازه شرقی احمدک فرستاد تا راه بر مؤید مخدول بکیرند

و آن عاق عاصی و جاحد جافی که شیطان صفت جام هستی کشیده بود و از نشوات کبر و غفلت بر خود جوشیده چون سراز خواب غرور و مستی برداشت و معاینه بدید آنچه در خیال نداشت و دانست که کفران نعمت را نتیجه این می باشد و غدار و پیمان شکن را عاقبت و خاتم چنین و لا محاله راه دوزخ بر می باید داشت و جهان بنا کامی و بدنامی بکنداشت چون مرغ در دام و ماهی در شست طپیدن آغاز نهاد و زبان فحش و سفاهت بر نوکران بکشد و بابعضی خطاب می کرد که چرا مرا از خواب بیدار کردید و این خبر بد من آوردید و بابعضی عتاب می نمود که چرا در محافظت دروازه تقصیر و تهمل نمودید و غافل شدید و بعضی دیگر را استمالت می داد و می گفت خاطر جمع دارید و پراکنده مشوید اکنون که ایشان شهر گرفتند کار ما بهتر شد و حال نیکوتر چه صیانت مشر مشکل بود و در وصله ما نمی نشست و این زمان مجموع و مضبوط شدیم و با وجود صعوبت و متانت احمدک کرا مجال آنک کرد ما کرد و متعرض ما شود و طالع شوریده و بخت بر کشته مثل این خیالات فاسد در دماغ اومی نهاد و ازین گونه خرافات بزبان اومی داد (اذنزل القضاء والقدر ذهب اللب و عمی البصر)

فارسیه

قضا چون ز کردون فرو کرد سر همه عاقلان کور کردند و کر

پس سلطان بی «امیر ولد» و «امیر حسین چلی» و بعضی از ترا که شرق فرمان داد تا بر سوری که محاذی باغچه است نردبانها نصب کنند و از آن طرف در اندرون روند تا بحال بروی تنک تر شود و انحصار واضطرار او متضعف گردد

و برین منوال بتقدیم رسانیدند و بیامن عنایت الهی تدبیر موافق تقدیر آمد و سعی و اجتهاد مطابق مشیت مطلق افتاد و فوجی از انجناد عساکر چون سهم مرسل و قضای منزل از ناحیه باغچه فرور میخند و بر در و دیوار سرای آویختند و خانه آن مخدول را تاراج کردند و زن و فرزندش را مأخوذ و مقبوض گردانیدند

و غایت حمیت و نهایت رجولیت او در لاوای آن شدت و غلوای آن حالت آن بود که آتش در صفة سرای انداخت [۱] و این هم نوعی از نکبت و نحوست بود که بدست خود خان و مان خود بر هم سوخت و مقامی را که آرامگاه ملوک کبار و سلاطین نامدار بود و او در آنجا عیشها کرده و ذوقها یافته بی هیچ فائده مستأصل گردانید و با خاک برابر ساخت و چون دید که خانه و سرای بستند و اهل و عیال اسیر و گرفتار کردند با احمدک و سطلانی کربخت و بقصور آن متحصن شد و بغرفات و شرفات آن متواری گشت و معاویر سپاه و مساعیر آوردگاه چون شیران غرنده و پائسکان درنده کرد آن بقعه درآمدند و مسارب و مذاهب آن فرو گرفتند

و آن مخدول چون دیو در شیشه و مار در سوراخ ماند

و عامه عساکر در شهر افتادند و اعوان و اتباع او را برهنه می کردند و کردن می زدند بی آنک بشهریان کزندی و مکروهی رسانند

و یکی از ضرایب امور و عجایب احوالی که از آن برجستن سیاست و فرط حراست سلطان استدلال توان کرد آن بود که از جمله اصناف جنود و انواع جیوش از ترک و ترکان و مغول و تاتار که در آن شب دیخور و حجاب مستور در شهری عاصی و قومی باغی افتادند هیچ یک را زهره و یارای آن نبود که بخلاف فرمان بمردم شهر دست درازی کنند و تعرضی رسانند و بقلیل و کثیر طمع و توقع کنند و بعزت مخالفان و معاندان مزاحم هیچ آفریده شوند و مطالبی نمایند

بیت

مهابت تو اگر بانگ بر زمانه زند قطار هفتة ایام بکسلند مهار

و علی الصباح که نوبت بحری بر بام این سقف نیلوفری فرو کوفتند و مشعله آفتاب برین کاخ لاجوردی بر افروختند سلطان بادی منبسط و صدری منشرح مشکور السعی و العمل و منصور الرأی و الراه

فارسیه

فتح و نصرت قرین و دهر مطیع بخت و دولت رمی و چرخ زمین

[۱] راغب پاشا ابی اسعد افندی نسخه زنده بویله در ایاصوفیه نسخه سنده ایسه (در صفة سرای مجانیق که آنجا بود انداخت) یازلشدره

در شهر آمد و در مدرسه نزول کرد و فرمود تا بقایای کفره آن ملاعین و غیره آن شیاطین را از زوایا سنگ در دهن و آهن بر گردن می آوردند و بزبانیه دوزخ می سپردند و بعضی را که غدرایشان بثبوت رسیده بود و جرم و جنایت بوضوح ندیوسته موقوف داشتند و اکثر نوکران را که باموید مخدول در « احمدك » بودند زن و فرزند و اهل و عیال در شهر مانده بود و بدین علت در جنگ دست کشیده می داشتند و تساهل و تغافل می ورزیدند و بعضی دیگر را که از مردی و مردی بهره داشتند و حق نعمت و تربیت سلطان می شناختند قوت و مروت دامن گیر می آمد و بمحاربت و مضاربت اقدام نمی نمودند و مراقبت جانب سلطان می کردند و بدین واسطه در اوقات فرصت با امرا و نوکران خاصه مخاطبات می کردند و بشارت و کنایت تنبیهات و تعلیمات می دادند و هلم جرا

تا وقت بین الصلواتین « امیر بخشایش » که از جمله وفاداران و دولتمخواهان سلطان بود و بر منهاج خدمتکاری و حق کزاری راسخ و مستقیم و از شوایب غدر و خیانت بری و عاری و با « امیر کوریه » و « حسن بك » بنسبت قرابت منتهی از بالای « احمدك » بالیشان هم سخن شد و با جمعی که با او بیکجهت بودند از سر دروازه بیرجی که بمحارطه مستحکم بود نزول کرد و با اهل غدر بحرب و ضرب با استاد و سنگ و تیراز طرفین بر یکدیگر بیاریدند و جنگی عظیم قائم شد

و طائفه از خندی و شهری که در زندان بودند چون ازان کر وفر شعور یافتند در زندان بشکستند و بطرف دروازه زرین دویده آنرا نیز بکشودند

و لشکری چون سیل جرار و ابرمدرار در « احمدك » ریختند

و « مؤید » مخدول که باولی نعمت بتکبر و تمتر برخاسته دعوی پادشاهی می کرد و بشمار دورنگی بیرون آمده لاف لمن الملك می زد چون حمله شیر و ضرب شمشیر مشاهده کرد موش صفت ازين سوراخ دران سوراخ می جهید و چون راسو ازان غرقه بدین دوید و آخر الامر بیرجی متشبث گشت غافل ازين معنی که (ایما تکنونوا ایدر ککم الموت ولو کنتم فی روج مشیده)

شعر

فر من القضاء و لست تدري بان المرء فی قبض القضاء
و این مفر لیل من نهار و من یجی صباحاً من مساء

فارسیه

قضا در نشود که هزار ناله و آه بشکر یا بشکایت بر آید از دهنی
فرشته که و کیاست برخزاین باد چه غم خورده که بمیرد چراغ بیوه زنی

و چون دید که و خامت کفران نعمت از اطراف بدو محیط شد و شامت نسیمیان حقوق راه خلاص و نجات برومسدود گردانید و نکبت (انما بقیکم علی انفسکم) روز کارا و تیره ساخت و ارتکاب (وان یریدو اخیانتک فخرخانوا الله) روز و روزی او بسر آورد و کار بجان و کاره باستخوان رسید و جز مردن و حسرت بردن مخرجی دیگر نماند از فرط لوم طبع و خست نفس بگریه و زاری درآمد و تذلل و تململ آغاز نهاد و رخت و جامه و سلاح و سلب جمله کی ازن بر کند و بزیر انداخت و تضرع کنعان به « امیر ولد » که همواره با او عداوت می ورزید و او را دشمن می داشت استغاثت برد و ازو استعانت خواست و بنوحه و شیون گفت بفریاد من برس

و با وجود دعوی شجاعت و حماست و لاف قطعت و کیاست دردمی چنان که امید بقا ممتنع و جبل رجا منقطع بود و روزان تقام و هنگام اقدام و اقتحام بر عرشه و لرزه در آمد و تن بمذلت و معرت در داد و کردن ببعجز و بیچارگی بنهاد

تا « امیر ولد » از در درآمد و بی هیچ تحاشی او را بکرفت و ذلیل و حقیر بر کف اسب نشاند و در میان شهر می راند و کافه خلایق از مرد و زن بر بام و روزن و کوی و برزن بنظاره او بیرون آمدند و او را در کسوت آن وبال و خبال و هیأت آن عبرت و نکال مشاهده می کردند و خاک عوار و شنار بر روی او می افشاندند و بر ارتکاب عصیان و کفران و اضاعت اصطناع و احسان و اقدام بفدر و نفاق و نقض عهد و میثاق تقریع و توبیخ می کردند و با حجار ملام و هاجرات کلام مرجوم و مکلوم می گردانیدند

و او سر خجالت در جیب ندامت انداخت و می رفت و می گذاشت

بیت

اذا كنت فی نعمة فارعها فان المعاصی تزیل النعم

و عجبت این که آن غادر مخدول و ناقص مرد و زول پرورده حریم این دولت و بر آورده

نعم این حضرت بود و از عنفوان صبی در کنف رعایت و حجر تربیت سلطان نشو و نما یافته و آداب تیغ و قلم در صحبت بزرگوار او آموخته و فضائل حرب و عجم از شیم هایون او اکتساب کرده و بعد از تحول ذکر و جهالت نسب و سقوط پایه و قلت سرمایه بین مجاورت حضرت علیا حفظها الله بالیامن این درجه و منزلت یافته

و چون از مهبط صبا بمصعد شهاب ترقی کرد و از مهوای طفولیت بمعارض رجولیت انتقال نمود شغل نیابت و کتابت و حل و عقد امور و قطع و فصل قضایا و مهمام برو تفویض کرد و او را قائم مقام خود ساخت

و چون منشور سلطنت بتوقیع هایون سلطان موشح شد و اریکه دولت بوجود شریف او آراسته گشت و خطبه و سکه بزیور القاب نامدار زیب و زینت گرفت او را بر کافه اقارب و عشایر رتبت تقدم داد و از جمیع امرای دولت و اعیان مملکت بمنزید رفعت و منزلت درجت و منزلت اختصاص و امتیاز بخشید و منصب امارت « قیصریه » که دارالملک قیصره روم و مطلوب کبار ملوک و قروم بود و مولد و منشأ ذات ملکی صفات و بمناجات خانه با سایر بقاء و قلاع که در نواحی آن واقع است بی مشارکت و مداخلت غیری برو مقرر و مسلم داشت و زمام قبض و بسط و نقض و ابرام آن جمله بکف کفایت او باز داد و دست او در تصرف و تملک آن مطلق گردانید و مدتی مدید در کوفه و فرمان حکومت و عز و ناز آن سعت و لغومت روزگاری گذرانید و در ممالک روم و شام و بامارت و ایالت شهرت و وجاهت یافت

تا چون این صورت متمادی شد و این مدت متطول گشت و دعت وسعت انصاف کمال یافت طاووس و ارباب و بال بر کشاد و در اطراف و حواشی خود نگاه کرد و مجلس خود بنجدم و حشم مزین دید و درگاه بنواب و بواب موشح و مرشح یافت چنانکه معهود نفوس لثام و مألوف طباع ارادل و طعام باشد که چون بمنصبی شریف و مرتبتی منیف رسند و بر نعمتی مهیا و جمیعی مهیا دسترس یابند بر نک و بوی آن مغرور و فریفته شوند و بمضارت و نصارت آن مشغوف و مقتون گردند و غرور و سرور آن منصب و مرتبه قوت تمکن و وقار از ایشان ساقط گرداند و عجب و تکبر در دماغ ایشان نهی و حیثیت بکفران حقوق و عصیان و عقوق بیرون آیند و شیوه استبداد و استقلال پیش گیرند و بعداوت و مخالفت مرئی و ولی نعمت گریزند و با قنا و اعدام او اقدام نمایند آن مخدول مدبر و سفله متکبر بادنخوت و عظمت درسر گرفت و غنچ و دلال آغاز نهاد و با حضرت سلطان که بی سابقه خدمتی و قرینه و سیلتی او را از خاک برداشته بود و از حضيض مذلت و صفار بذروه اعتبار و اقتدار رسانیده و چندین عزت و کرامت

در باره او ارزانی فرموده و او را جهینه اخبار و حقیقه اسرار خود گردانیده و در جمیع امور یار و وفادار خود شناخته بی سبب اهانتی یا مکروهی بمغضت و عداوت بر خاست و بمهارشت و مکاشرت بیرون آمد و طریق انفراد و استقلال پیش گرفت و خطبه و سکه از زیور نام و القاب همایون باسم قرامان مبدل و مغیر ساخت و عاصی شد و مقسدان و حرامیان اطراف را دعوت کرد و بمجدال و قتال باستاد و زلال صفا و وفا بغبار غدر و جفا مکدر گردانید و حقوق چندین مکارم و عواطف بخاک بر آورد

تا نه بس دیر نحوست غدر و خیانت در وی گرفت و ادبار بی و ارتداد بحال او را میافت و تیر تدبیری که از کان تزویر کشاده بود بسینه او باز گشت و تیغ عنادی که از نیام فتنه و فساد کشیده بر گردن او آمد و مطعون ملامت عاجل و مأخوذ عقوبت آجل گشت (ان المنافقین فی الدرك الاسفل من النار ولن تجد لهم نصیراً)

للمؤلف

یا من رزقت سعادة و سیادة لا تلثفت قطعاً الى الانذال
مهما خضعت لهم و دنت تواضعاً تا هوا عليك بخوة و دلال
اذا و تفاء للثیم فانه ابدایسی الى ذوی الافضال

فارسیه

کر کریمی بدولتی برسد دوستان را همیشه بنوازد
ورلشی سعادتی یابد دوستی خود بکل براندازد

و چون بحسن توفیق مفتوح الابواب و لطف تأیید مسبب الاسباب تعالی شانه قیصریه مسخر شد و ملاعین غدار و شیاطین فجار در قید بواری و غل نکال و اضطرار مقید و گرفتار شدند و دوستان مسرور و دشمنان منکوب و مدحور گشتند سلطان موجب حمد و سپاس پروردگار موظف و مرتب داشت و بر حصول مأمول و درک مقصود انبساط و اهتزاز نمود و گفت (كذلك يجعل الله الرجس علی الذین لا يؤمنون)

و بشوکت و آیین خسروانه بدارالاماره درآمد و بر بساط دولت و مسند سعادت سرفراز بنشست و در آن حال فالی که در وقت توجه قیصریه در سیواس از مصحف مجید

و کلام قدیم کشوده بود در ضمیر منیر اختلاج کرد و آیت این بود که (واورنکم ارضهم و دیارهم و ارضاً لم تطووها) و آن فال بعینه صفت آن حال بود و آن آیت صریحاً بیان آن فتح و نصرت که عاجلاً قرین روزگار دولت قاهره آمد و لاحاله شهادت کلام ربانی و وحی آسمانی جز محض صدق و عین صواب نتواند بود (و من اصدق من الله قیلاً)

و در وهله اول که سلطان حرد و طرد اترک شام کرده بقصریه نزول کرد دران سرای که « مؤید » مخدول سوزانیده بود شبی بخواب دید که ماری بزرگ بقدر اژدرهایی اذیر فراش بیرون جست و آهنگ کریز کرد سلطان از دست راست در عقب اورسید و او را بشمشیر زد و مجروح ساخت اما سرش از تن جدا نشد و اضطراب می کرد پس بضرب دیگری سرش از تن بیداخت

و آن خواب همچنان مطابق حال واقع گشت چه دخول قیصریه از دروازه سیواس اتفاق افتاد و آن دروازه نسبت بالشکرگاه دست راست افتاده بود

و صورت آن خواب را با « مؤید » مخدول تقریر کرده و تعبیر بقرامان کرده و چون او عاصی شده بنوکران می گفته که سلطان آن خواب را بقرامان تأویل کرده بود و آن خود من بودم

و ازان غافل که سرش بتبع سیاست بریده خواهد شد و مردم از شرو وجود نامبارک او خلاص خواهند یافت

و از همه عجب تر آنکه دران ایام « مولانا پاشا » قدس سره مکتوبی چنانچه عادت او باشد بحضرت سلطان نوشت و دران ائنا ذکر کرد که برویکر بکش مکیر مکش و این معنی هم بظهور پیوست که بعضی از جماعت مفسدان گرفته و کشته شدند و بعضی نشدند پس روز دوم وقت سحرگاه باقی غداران را چون « وَلَدَ بَاشِرِي » و « مَوْلَا قِیْرَعَلِي » و غیر ایشان که رؤس اجناد و وجوه لشکر بودند و بعلت غدیری که در جنگ ارزنجان کرده و منهزم گشته متوهم شده و بمؤید مخدول پیوسته و او را بر قضیه غدر و عصیان اغرا و ایلاع نموده يك يك را طلب فرمود

و بعد از اثبات جرم و الزام حجت همرا بر مضمون نص (انما جزاء الذین یحاربون الله ورسوله ویسعون فی الارض فساداً ان یقتلوا او یصلبوا او تقطع ایدیهم وارجلهم من خلاف

اوینقوا من الارض) سیاست فرمود و بجزای عمل خود رسانید و مثله شهر و عبرت دهر گردانید

تا دور جام حام و تجرع کاس غرام بطیغی غادر و باغی مدبر « مؤید » مخدول که سر بتاجداری برآورده بود ازان غافل که تاج دار خواهد شد و درکار زار آمده ازان بی شعور که درکار زار خواهد مرد منتهی شد

پس خوار و خاکسار و خجل و شر مسار پیش آمد (اذل من بالث علیہ الثعالب) سر در پیش انداخت

سلطان گفت غدیری که درباره ما انکیختی و قصد و خیانتی که در قلع و استیصال مایوسقی و عهد و میثاق هم شکستی باعث بران که بود و سبب در ارتکاب امری چنین فاحش و اقدام بر شغلی مثل این مذموم چه و پاداش کدام حق از حقوق سابق بود و مکافات کدام صناعت از صنایع سالف

دیده خجالت برخاکندامت دوخت و گفت من بنده تابودام در کفالت نعمت و معونت رفت و تربیت سلطان بوده ام و در ظل شفقت و عاطفت او نشوونما یافته و از عهد مهد تا اکنون عمر در رغد عیش و خصب حال گذرانیده و بفر دولت روز افزون تنعمی که آبا و اجداد من نکرده بودند من کردم و مرتبه که قوم و قبائل من نداشتند مرا میسر گشت و ازان وقت باز که من بحکومت قیصریه موسوم شدم بسیار افعال خارج و حرکات نامشروع اختیاراً او اضطراباً از من صادر شد و تهتک و بی باکی بی شمار بظهور پیوست و چون معلوم کردم که آن جمله بحضرت انها کرده اند متوهم و خائف شدم و خواستم که بگریزم و بطرفی بیرون روم و دران باب باجماعتی که محرم بودند مشورت کردم و استصواب نمودم ایشان مرا بر غدر و خیانت داشتند و بعصیان و طغیان رهنمون شدند و برانفراد و استبداد باعث کشتند و کمره گردانیدند

آنکاه سلطان گفت باری این چه رای و تدبیر بود و درین چه نظر داشتی که پیش از حصول استقلال و استقامت حال در تغییر خطبه و سکه مسارعت کردی و بتبدیل القاب و اقدام نمودی و فرمودی تا خطبه بنام قرامان خواندند و سکه بالقاب اوشاندند و صبر نکردی تا بعد از آنکه کار پیش رود و امارت بر تو مقرر گردد هر گرا خواهی اختیار کنی و این معنی بتقدیم رسانی

و چون عذرهای معلول می گفت و بحجتهای سقیم و عدل نامستقیم تمسک می نمود

و آخر الامر بقدر و خيانت و عصيان طغيان كه اصل باب و فصل خطاب است اقرار و اعتراف آورد

سلطان فرمود تا اورا روزی چند موقوف دارند و بگذارند تا ارباب مظالم حقوق خود ازواستيفا كنند و اصحاب غرامات و جوه خویش استرداد نمایند

و چون آن غرض بحصول پيوست و حقوق درصرا كز خود قرار گرفت جزای عمل او بدو رسانیدند و درختی كه نشانده ثمره او بدو چشانیدند و تینی كه كشیده بر كردن او آمد و چاهی كه كنده درو واقع شد و باجل معلوم و تضای محتوم و اصل كشت و صحیفه عمل بقبايح افعال و فضايح اعمال محتوم گردانید و نكال دنیا و وبال آخرت نوشه كور و ذخیره قیامت ساخت (فما جزاء من يفعل ذلك منكم الا خزي في الحياة الدنيا و يوم القيامة يردون الى اشد العذاب و ما الله بغافل عما تعملون)

وكان ذلك في الخامس والعشرين من محرم الحرام لسنة تسع وتسعين و سبعمائة الهلالية

بیت

وایك المطامع و الامانی فكم امنیة جلبت منه

وجه نفسی شوم و كوهی غشوم و مدبری بی باك و ظالی باپاك باشد كه باوجود چندین سوابق كرم و لواحق نعم و ایدی عظام و عوارف جسام و رحمت و رافت و مكرمت و عاطفت بساط صدق و صفادر تورد و هنكامة صحبت و مالحات برهم شكند و شیوه مروت و وفا فرو كذار د و ذمام عهد و میثاق ضایع گرداند و از طریق وفاق و اتفاق عدول نماید و بطمع خام و خیال نافر جام لوای غدر و مكر برافرازد و آیین خیانت و جفا پیش گیرد و بقصد و حصد مربی و ولی نعمت برخیزد و بدفع و رفع او كمر بندد و مكافات احسان بكفران كند و مجازات حقوق بمقوق نماید و از ارتكاب این فضیحت عار ندارد و در اقتراف این نقص و رذیلت اكرات نماید و هیچ آزر می در دل او نیاید و حیای دامن گیر او نشود

معاذ الله من نزغات الشیطان و خطرات الكفران و العصیان كيف نابذ ولی نعمته و غلت و نقض عهده و عهداً و رفث و بأی حجة طغی علیه و بنی و زاغ عن امره المطاع و صفا یا و یله كفر النعمة فصادف النعمة و لح في البغضاء غمراً رأ فقتل مدموماً مدحوراً

تجاسر فتعاسر و تجتر فتعثر و اعجبا حسب الملك ذلولاً یركه كل دنی جهول و وطن المجد مشعراً یتلكه كل ناقص مردول هیهات خاض غمریه فغرق و شرب شربة منه فشرق و دنا الى جمرته فاحترق و ما علم ان مناطه بعید لا یناله الا مقبل سعید و عقبته كؤود لا یقطعها الا جلید محدود لا یخطی به المدبرون المستكبرون (ولا یمسه الا المطهرون) ساء ما سولت له النفس الغویة و جلبت الیه القریحة الردیة أماران علی قلبه رنة الانسان حین كافاً بالكفران عن الاحسان أمانهاه ذمام المعاشرة عن مباشرة المكاشرة أما خطر بباله ایام بباله و انتعاش حاله باقباله أنسی انه كان كراعاً فصار بدولته ذراعاً ألم یجعل له كوراً بعد حور و بلغه نجاداً بعد غور فتباله من هتاك فتاك سفاك افاك مختال فخور متكبر مغرور ضال تال مضل مدل (حلاف مهین هماز مشاء بنیم مناع للخیر معتد اثم عتل بعد ذلك زنیم) سبحان الله ما اغاظ قلبه واقصاه و ابعدته عن الحق و انساها و اضله عن محبة الصواب و اتصاه و اولعه بالمنكر و اغراه

معاشر الكرام ایاكم و معاشره اللئام و مجالسة الرعاع و الطغام فان مجاورتهم ضلال و محاورتهم داء عضال سلامهم سقام و كلامهم ملام و عناقهم خناق و وفاقهم نفاق بل صدودهم سلامه و بعدادهم عز و كرامة و قطیعتهم میمون و فی هجرهم اجر غیر ممنون نعم و لا وفاء لهم و لا اخاء و لا شدة و لا رخاء و لا صدق و لا صفاء فهم لا یشكرون فی نوال و لا یشتون علی منوال ان اعطيتهم منعوك و ان واصلتهم قطعوك و ان اشتريتهم باعوك لا یغرنك ذلقتهم و لا یفتنكنم مذقتهم و ملقتهم

شعر

احذر ذوی الملق اللئام فانهم فی النائبات علیك ممن یخطب
یسعون حول المرء ما طمعوابه و اذا نبا دهر جفوا و تقیبوا

و من میز الیمین من الیسار و فرق بین سواد اللیل و بیاض النهار صرف ان كفران النعم مجلبة للنقم و عصیان ذوی الكرم مكسبة لاند و السدم و ان صاحب القدر مبتلى بجهله (ولا یحیی المسكر السی الا باهله) فاعله ملوم بكل لسان مذموم فی جمیع ملل و ادیان یعود سهمه الى رماته و لا یفاح ابدأ مرتكب حرماة لاسیما فی دولة الساطان لا زالت اعداء ما خائبة الآمال عاجلة الآجال لشمول فضل الله علیه و شیخوخص نظر عنايته الیه فان غادره یحترم علی یده و لا یغادر من یومه الى غده ما لبس له عدو سلباً الا سلب و ما زحف

اليه مخالف الاغلب رب غادر غدره فما قدر عليه وساع رام شأوه فما ظفربه طالما
قهر المارقين ودمر المتمردين ودمدم على المفسدين والمعاندين فكهم من رقاب عاصية اذلها
واقدام خاطئة ازلها وايد متطاولة اسلمها والسن متقاولة اسكنها واكلها
فلله الحمد على ما تفضل به عليه من الفرج بعد الحرج والطرب بعد الكرب وله الشكر
لما قدر له من تيسير المسير وجبران الكسير وحسن المنقلب والمصير (نعم المولى ونعم النصير)
والصلوة على نبيه المصطفى ورسوله المقتدى وعلى آله الطيبين وصحبه المستجيبين
ومما اتفقوا في تهنئة هذا الفتح نظاماً ليتوشح منشور الكلام بمنظومه ويمكن الاطلاع
سريعاً على مفهومه هذه الابيات

للمؤلف

تمرد والى القيصرية معجبا
تطاول طغيانا ومارس ردة
نخيل ان الملك شئ تساله
فارعده محالاً وابرق خلباً
فلما احاطت راية احمدية
ترعزت الاركان منها وزلزلت
ورجرت الحيطان وانهار سورها
توغلت الابطال فيها تهجماً
قن قائل يالفوارس اشفقوا
ومن مستغيث قال يا من ملكتي
وقد قبض الوالى وارغم انفه
وجروه فى غل الاسار وذله
ويسطو على مولاه غدرآ وغيلة
فاصبح مكتوف اليدين مكبلاً
وذلك داء ليس يرجى دواؤه
تيسر للسلطان فتح معجل
لقد جاء نصر الله والفتح ثانياً

بحوزتها واغتر بالقصر والصرح
بمارسة الكلب الفضنفر بالنبح
يدا كل كبش بالوقاحة والنطح
وشمر لا بغضاء والبنى والطح
بقلعة والجند اقبل بالكفح
بروج لها ركن من جلمد قح
وكورت الجدران سطحاً على سطح
وصالت على المراق بالقتل والذبح
علينا فانا مكرهون على القبح
فضل على المملوك بالمعطف والصفح
وماذب عنه السعى بالسيف والرمح
جزاء لمن يزرى على الحيز والملاح
ويخفى له الشجاء والحقد فى الكشح
يككب تمقيراً ويضرب بالبطح
يصيب لئام الناس فى الخصب والربح
على الوطن المألوف بالحرب والكدح
واشرق نور الحق اسرع من لمح

الا ياملوك الارض كفقوا فانه
ولا ترفضوه انه لموفق
هنيئاله الفتح القريب وجبذا
ابى الفتح الا ان يطيع ابا الفتح
من الله وانلوا امره واقبلوا نصيحى
عزائمه والحمد لله ذى المنح

ولعمرك ان هذا فتح حقن على النفوس صايها وذبح عن ساحة المسلمين دميها
بل انشأ الناس نشأة اخرى ووقاهم الطامة الكبرى طلع طلوع البدر فى غسق الظلام
واقبل اقبال الهلال على احداق الصيام فقمين ان يتخذ يومه عيداً ويؤرخ لجديد
الملك تأريخاً سعيداً اذ جمع الله به شمل الدين وارغم بما اتاح منه آتاف المفسدين وورد به
خدا الاسلام وحفظ حبله عن الانصرام والانقسام وهو على كل شئ قدير

هجوم سلطان بر بلاد قرمان واستيصال قلاع وديار

واعتصار اودر حصار

وجون بفضل وعنايت احدى ورشد وهدايت سرمدى سلطان را ادراك اين فتح
رايع ونيل اين نصر رايق كرامت شد وبمزلت اين فوز كبير وفضل غزى برايهاج واستبشار
يافت وشهر و ولايت قيصريه از لوث اشرار وكدورت اغيار صافى شد ونوابض شور
وشغب ونواجم لد ولقب سكون پذيرفت وصيت اين ظفر ميين واقبال متين در حدود
واطراف متطاير كشت خصوم واعادى را كه بمحدث اين حادثه وطروق اين طارقه
ابتهاج وانبساط نموده بودند ودر جوش وخروش آمده خارخيت درپاي ونفس
نكبت وحسرت درناي شكست وهمه خائب وخاسر سردر جيب خسار وادبار كشيدند
ودرپس زانوى حيرت وضجرت نشستند

وساطان بدر يافت اين فضل عظيم واطف جسم واجبات حمد آفريد كاربادا رسانيد
وبمزيد فيض ورحمت مستظهر ومستوثق شد وكفت

بليت

نفسى نيام زد از شكر دوست كاشكرى ندانم كه در خورد اوست

وبعد از جبر منكسر ونظم منتشر و ترتيب امور و ترفيه جمهور عزيزت تعريك و تقريع

مفسدان و معاندان اطراف که بعضیان مؤید مخدول مقرر شده بودند و دعوت اورا اجابت نموده مصمم گردانید و همت بر قلعه و قلع ایشان مصروف ساخت

و چون ازان جمله قرامان بعداوت و ضراوت بیشتر و بقرب و جوار پیشتر بود و دران قضیه بر مقتضای عقل ناقص و نظر کوتاه بسخن آن مفسدان بقصریه آمده و مخدول و منکوب بازگشته نیت بر انتقام اوجازم ساخت و مشرب عزم از عوارض تردد و تعلل مجرد گردانید و با سپاهی چون سیل عزم و لیل مدلهم بل بحر متلاطم و ابر مترکم روی بملک اونها

و معتمدی را برسات پیش او فرستاد و نوشت که چند کورت علم مساوت بر افراختی و کوی در میدان مساوت انداختی و چون ما بمبارزت و معارضت بیرون آمدیم روی از کار و غن از کار زار بر تافتی و بهزیمت و فرار بشتافتی اکنون چهره رجولیت بناخن حیلت مخراش و جنک را ساخته و پرداخته باش که ما بعزمی که غیر از مقارعت صفاح و مشاجرت رماح ازان مغنی نیاید و قصدی که جز تطاول اسلات و تداول حملات آنرا دافعی صورت نیندد عازم و متوجهیم و سفک دم و ثبات قدم را آماده و خوض لجج و بذل مهج را بازو کشاده

بیت

بینیم تا کرد کار جهان چه دارد درین آشکارانها

ایلچی را برین جمله روانه گردانید و در قلب ده هزار از سواران کارزار و دلیران خنجر گزار که مقارعت صفاح از معانقت صباح دوست ترمی داشتند و تشاجر رماح بر تعاطی اقداح راح اختیاری کردند

شعر

قوم تری ارما هم مشفوعه یوم الوغی بمواطن الکتان
بسر بلون اسنة و صفایحاً و الموت بین صفیحة و سنان

روی بردیار قرامان نهاد

و چون بقرا حصار که رأس الحد ولایت اوست رسید رسولی دیگر فرستاد و گفت

ما بقرا حصار آمدیم اگر ارادت مناوشت دارد پیش آید والا بحدود «لارنده» خود هم رسم و در «نکیده» و «هر قلیه» هم برین جمله قاصد فرستاد

و چون وصول سلطان بنواحی «لارنده» بشنید چین درو و عقده برابر و انداخت و زهره آب و چهره آبی ساخت و بر رسم مرسوم و عادت معلوم ولایت بنهب و غارت بگذاشت و باجمعی که داشت راه هزیمت برداشت و بخصن «قونیه» متحصن شد و چون نسوان بجدران و حیطان احتجاب و احتجاز نمود و بغرفات و شرفات مستور و متواری گشت

بیت

لو اتخذوا فوق السماء معاقلاً حل بهم فوق السماء قضاؤها

و سلطان چون دید که قرامان بحصار انحصار کرد و بمذات و صفار اقتصار نمود و چون گفتار سردر مغاره اضطرار کشید و مانند سوسمار در سوراخ خسار و انکسار محصور ماند و مرد جنک و حریف نام و نیک نیست و میل نبرد و رغبت ضرب و طرد ندارد در سره مملکت و غره ولایت او نزول کرد و جهت تحریش او از حصار و بروز بمعرکه کار زار لشکر را بنهب و غارت مثال داد و بتخریب و تقلیب ولایت رخصت فرمود و بر قلاع و بقاع او گاشت و طوایف عساکر و اصناف متجند روی بر غامر و عامر آن دیار نهادند و در سهول و حزون آن افتادند و دست بهتک و فک برکشادند و کافه ارباب و اهالی مواضع را در قید قهر و کمند قسر و اسر کشیدند و مقارع و مقامع بر ایشان ریختند و بضریات الیم و عقوبات عظیم نقد و جنس و متاع و قماش و هر چه در تملک و تصرف داشتند از ایشان استیفا کردند و صامت و ناطق از ایشان بستند و مبالغی مال و منال از زروسیم و ناز و نعیم و سلاح و سلب و ملبوس و مرکب و خیل و مسومه و ثیاب معلمه و صوارم مرهقه و عوامل مثقه و حواری ملاح و غلمان صباح از ایشان حاصل کردند و مدت یکماه برین گونه خرابی کردند و ضیاع و عقار می سوختند و خانه و سرای درهم می کوفتند تا کوه و هامون از حجر و مدر خالی شد و باغ و بوستان از انجم و شجر عاری گشت

و سلطان را مطلع نظر در نهب و غارت و قلع و استیصال و رخصت بدان امر مکروه

و شغل محذور آن بود که قرامان را حقیقت و عصیت از سکون بحرکت آورد و غیرت ریاست و خراست او را از حقارت احجام بر شطارت اقدام و اقتحام دارد تا از پس دیوار در معرکه کارزار و در غمرات حتوف و ضربات عوامل و سیوف گرفتار شود و او همچنان در تقاعد و تبعاعد متمادی بود و در فتور و قصور متوغل

بیت

یا برو همچون زنان رنگی و بویی پیشه گیر
یا چو مردان اندر آئی و کوی در میدان فکن

و چون آن خرابی و غارت بغایت رسید و آن داروگیر بنهایت انجامید و قرامان را هیچ نوع نبض حقیقی حرکت نکرد و عرق عصیتی در جنبش نیامد و طلیعه فصل شتا روی فضای عالم نهاد و برودت بر هوا استیلا یافت و مدت مکث لشکر در حزون و سهول و رحلت و نزول متطاوّل گشت
سلطان عنان قفول بصوب « اقسرا » معطوف گردانید و با حصول مراد و وصول بمرام و مرئاد آنجا نزول کرد

و بعثت آنک در سال گذشته که سلطان اقسرا مسخر کرده بود جمعی از اهالی آنجا بانو کران غدر کرده بودند و طرف قرامانیان گرفته بتعریک و تفریع ایشان مثال داد و بفرمود تا آن بقعه را خراب کردند و بابر و عاقل گذاشتند

و بعد از روزی چند ایام چنان رسیدند و حال قرامان را در غایت اضطراب و اختلال تقریر کردند و خبط و خلل اوضاع او در درجه قصوی بعرض رسانیدند و صورت کلمات و حرکات او را در کسوتی عجیب و غریب حکایت کردند و گفتند می گوید حالا چون مراد شما چنین بود هر چه کردید شمارا حلال و امثال این سخنان واهی و اقوال نازل از روایت کردند

و سلطان در کنف توفیق آفرید کار و مشمول فتح و نصرت و قرین اقبال و دولت بقصریه آمد

و این فتح نیز قرینه آن فتح ترب و ضمیمه آن فوز عظیم گشت و در مدتی اندک دومهم خطیر بفیروزی و بهروزی منقضى شد و دو امر عسیر بنحیر و صلاح و یمن و فلاح منتهی گشت و صیت آن در بسط آفاق شایع و مستفیض شد و آوازه آن در اقطار و ابصار انتشار یافت و اعادی دولت را روز تیره

و روز کار خیره گشت و بخت نکون و طالع وارون شد و همکنان در زوایای حیرت و خبیث کوفته و پڑ مرده ماندند و شوکت و مکنت سلطان بیفزود و رونق و طراوت سلطان متضاعف شد

و جمعی از حشم مغول که بغایت و تربیت سلطان اختصاص یافته بودند و صاحب قلاع و مناصب شده و دران وهله غدر کرده و بقرامان پیوسته و با او بر سر قیصریه آمده و فتنها و خرابیها کرده قلاع از ایشان انتزاع کرد و همرا را منکوب و معزول گردانید و جهات و مراتب ایشان بدیگران تفویض فرمود

و در « قیصریه » نیت اقامت کرده جنود و عسا کر را اجازت داد تا هر يك بمقام و مسکن خود رفتند و اهتمام بر تلافی و تدارك ضعف و خللی که از ورود لشکرها و عبور صادر و وارد بحال قیصریه راه یافته بود مصروف داشت و بچیران کسور و تکمیل قصور التفات نمود تا در مدتی اندک بسیاری از منکسرات آن منجبر شد و نظامی بحال آن بقعه و اهالی آن راه یافت و امور و اوضاع بقرار اصل باز رفت و فراغت و استقامت کاتبی حاصل گشت

و چون آن قضایا منتظم شد و از جوانب فراغ خاطر بحصول پیوست و مصالح مملکت اتساق و التیام تمام یافت بزم عیش و نشاط ترتیب فرمود و استیجمام طبع و استرواح خاطر را ب معاشرت و معاشرت اشتغال نمود و آینه دل را که جام کبکی نمای عالم غیب است بزال اقداح مالا مال جلای داد و غبار حوادث ایام از صفحات سینه فرو می شست و رقاد عیون فتن و سکون مواد شجن و محن را غنیمت می شمرد و چند روزه مساعدت ایام و موافقت روز کار بدرام را که بر شور و شغب و رنج و تعب مفعول و مجبولست و بر بوس و نعم و شدت و رخای او اعتمادی نیست فرصت می دانست و حظی از وقت کریزبای و بهره از عمر نا پابرجای بزمی داشت و می گفت

فارسیه

بار کیتی چه کشی جام می کلکون کش	کو رهاننده ترا زانده بی پایانست
غم آن درد که درمان نپذیرد چه خوری	جام می خور که دواى غم بی درمانست
فرصت عیش همه وقت نکه دارای دل	که جهان عمر نور دست و فلک گردانست
غم مخور شاد بزی زان که غم و شادی تو	هر دو چون می گذرد پیش خردیکسانست

و در اواسط زمستان عرضه داشتند که طائفه از احشام روم که در ایام فتنه بقرامان پیوسته بفضول و فساد اقدام می نمودند بحدود «دولو» آمده اند و باستظهار تفرقه عساکر و اشتغال سلطان با ترحات ایمن و فارغ نشسته

و با وجود اقامت سلطان در قیصریه نزول ایشان دران نواحی بی رخصت و اجازت امری شنیع و جسارتی قبیح بود پس هزیمت بر کوشمال ایشان مصمم ساخت و جمعی را از لشکر که مهیا بودند مرتب گردانید و با وجود قلت عدت و عدت شبگیر کرد و صباح بر سر آن مفسدان تاخت و مجموع را بجانها دریافت و آن مخاذیل چون آن حال دیدند و خود را دردم پلنگ و دهان نهنگ گرفتار یافتند بزاری و تصرع در آمدند و در پای مرکب سلطان افتادند و استغفار نمودند و گفتند بنده و خدمتکاریم و بهره فرمان اعلی نافذ شود مطیع و منقاد

سلطان ایشان را امان داد و دست نهب و غارت از ایشان ممنوع گردانید و همکنان را در حوزه حمایت و حیاطت گرفت و با اهل و عیال و حواشی و مواشی کوچ کرده بنواحی قیصریه آورد و در سلك سائر احشام و صحرا نشینان مندرج گشتند و وظایف طاعت و عبودیت را التزام نمودند

و از آن حرکت آوازه نهضت سلطان در دیار قرامان افتاد و مجموع از مساکین و موطن بر خاستند و بمضایق و معارق متحصن شدند

و دران اثنا «برادر زاده امیر علاءالدین قرامان امیر شیخ حسن» از ایشان اعراض کرد و جلای وطن نموده با اتباع و اشباع خود بحضرت سلطان پیوست و سلطان مقدم او را عزیز و گرامی داشت و بمکانی رفیع و رتبی متین اختصاص فرمود و مراسم انزال و اقامت بر حسب مکارم خسروانه و همت پادشاهانه تقدیم داشت و از وصول او قرامان را کوفی دیگر حاصل شد و شکست بر شکست متضاعف گشت و چون ایام زمستان بانقضا رسید و تابشیر ابتهاج و ارتیاح از غره ربیع دیدن گرفت فرزندان دلبند و سلاله ارجمند چراغ دودمان دولت و کوهی درج سعادت قره العین مملکت و قوه الظاهر سلطنت

شعر

سریر دولت و ملک از جلال قدر او عالی سواد بیضه چشم از جمال روی او روشن
نهد از پایه بختش قضا افلاک را کرسی دهد در سایه چرخش ظفر خورشید را مسکن

شاه و شاه زاده علیان «علاءالدوله والدین علی چلبی» را لازال فی افق السعادت طالعا که آثار رشد و نجات از غره غرای اولایح است و انوار یمن و سعادت بر بشیره سیای او لامع بامارت قیصریه منصوب گردانید و ایالت و حکومت آن بلده بادوازده پاره شهر و قلعه و احشام و اترک که دران نواحی واقع است بر و تفویض فرمود و او را قائم مقام خود ساخته دست او در حل و عقد و رتق و فتق امور و قضایا مطلق گردانید و زمام امر و نهی و نصب و عزل بکف کفایت او باز داد

و بصوب «قرا حصار بهرامشاه» باسم شکار بیرون آمد و دران حرکت دو غرض داشت یکی آنک شاید که بسبب تطاول مقام در قیصریه «امیر مطهرتن» خواهد که بطرف آقشهر حرکت کند و برین تقدیر مجال انتقامی اتفاق افتد و فرصت هجومی دست دهد و اگر بیرون نیامده باشد بواسطه آوازه سلطان آن داعیه باطل شود و دوم آنک چون سلطان لشکر بدان صوب کشد لا محاله قرامان ایمن خواهد شد و چون چنین باشد بر سر او تاختن کند و او را غافل دریابد و کار پیش برد

و چون بقرا حصار نزول کرد خبر رسید که امیر مطهرتن بطرف آقشهر حرکت کرد و نزدیک رسید

چون این خبر بشنید بصوب او توجه نمود و چون دو منزل براند منہیان خبر آن هجوم بامیر مطهرتن رسانیدند و او چون آن خبر بشنید هزیمت غنیمت شمرد و بارزنجان مراجعت کرد و آن اطراف از غوغای او ایمن گشت

و از استماع آن خبر «اولاد تاج الدین» مضطرب و منقلب حال شدند و روی بقلاع و جبال نهادند و ولایت «اماسیه» برهم رفت و اضطراب عظیم در مردم افتاد و چون از جوانب عساکر مجتمع شدند و عدد و مدد تمام فراهم آمد سلطان بمعزیمت قرامان متوجه قیصریه شد

و دران اثنا در اوضاع لشکر تأملی شافی نمود و بسبب قلت اقوات و غلای اسعار که دران ولایت واقع بود فتوری در حال سپاه احساس کرد وضعی مشاهده نمود و بدین سبب بمعزیمت ملک قرامان در توقف انداخت

و چون بخانه «اولیا» که یکی از امرای مغول و ملازم حضرت بود نزول کرد شخصی که از مغول «صاماغار» برسالت آمده بود تقریر کرد که «ولد خضرک پیر بولدی»

از قرامان روی کردن شده بحدود ولایت رسید و این نیز اضافت علت کشت پس بقصریه نزول کرد

وروزی چند جهت تنسیق امور و تنظیم مصالح و ترتیب اوضاع و احوال و ضبط و ربط حدود و ثغور و حفظ مسالك و مناہج آنجا توقف نمود و جیوش آن اطراف را موجب داد و راه و رسم هر يك تعیین فرمود و در خدمت «شاهزاده» ثابت گردانید و او را بنصاح بلیغ و مواعظ شافی استظهار داد و بصلاح و رشاد ترغیب کرد و سالم و غانم متوجه سیواس گشت

و در آن ولایت امرای الوس بعضی بنفس خود بمحضرت سلطان پیوستند و بعضی فرزندان و معتمدان فرستادند و در شعار صدق و اخلاص تلقی کردند و باذعان و استسلام محاکمت نمودند و بر اتفاق و معارضت اهل شفاق و نفاق متفق الکلمه گشتند و ملازمت رحله الصیف و الشتا را ماتزم و متعهد شدند

و سلطان هر يك را از ایشان بخلعت فاخر و ایادی وافر محظوظ گردانید و عوارف و عوطف نامحصور ارزانی داشت و بشمول رافت و تمثیت مستوثق و مستال ساخت و مراسم ترغیب و ترهیب بجای آورد و قواعد و وعده و وعید مهمل گردانید و ازاحت علت و تبرید غلت هر يك بر مقتضای عقل و حکمت بتقدیم رسانید و همکنان را بمواطن و مساکن خود شاگرد و ذا کر روانه گردانید و برسمت سیواس منازل قطع می کرد و مراحل می سپرد

و مکتوبی مشتمل بر اعلام فتح قیصریه و انتظام امور آن حدود و ثغور بامیرمظهرتن نوشت و او را برشاد و صلاح دعوت کرد و قواعد تهذیب و تذکیر تمهید فرمود و نمود که سلطان مصر که حامی حرمین و والی قبلتین است و بدین واسطه برملوک دهر و سلاطین عصر عزیت فوق و اولویت تصدر و تقدم دارد [۱]

باما طریق مصافقات و مواخات می ورزد و ذمت دوستی و یگانگی مرعی دارد و همواره بارسال رسل و رسایل قواعد محبت و مودت مهمل و بنیان مصادقت و موافقت [۱] بودند و صوکره تانهایه قدر اولان یازی یالکرا باصوفیه نسخه سنده و ار؛ راغب پاشا ابله اسم افندی نسخه لرنده یوقدر . (اصححه)

مشید می کردند بتخصیص در این ایام که معتمدی را از خواص حضرت برسالت فرستاد و اظهار اتفاق و اتحاد را مبالغی نفایس مصری و اسکندرانی از عتاق خیول و سوابغ دروغ و اعلاق آتش و اخیر اسلحه و غیر آن در صحبت او تحاف و اهدا فرمود و در قنون و داد و اتحاد استقصا نمود و مقتضای صروت و مردمی بظهور رسانید و باوجود آمد دیار و شط مزار و استغنی جانبین از یکدیگر چندین تعطف و تلافی می نماید و هر لحظه دری از ابواب انس و الفت می کشاید و محبت بر محبت می افزاید

و نسبت تو با او محتاج بشرح و بسط نیست که درجه نصابت و تفارت در چه درجه اکنون وظیفه آنک در حین شیم و علو هم و کیفیت معاش بادوست و دشمن و خویش و یگانه اقتدا بخلق و سیرت او کنی و انما و اعترا بسیر و سلوک او نمایی و بهوسات نفسانی و تسویلات شیطانی از راه نروی و ربوده ا کاذب آمال و باطیل جهال نشوی و بکشادی که پارسال ترا از کتبین چرخ روی نمود و نقشی که نا کهان موافق آمد مغرور نکردی و بانفاق آن فریب نخوری که مردم سور و سرور نباشد و هر روز عید و عروسی نخواهد بود و معاش باما بروضی دیگر کنی و زندگانی بطرزی دیگر پیش گیری و یقین شناسی که ثمره آن تو خواهی چشید و خیر و شر آن تو خواهی دید (و مایند کرا لا اولوالالباب) و هم برین منوال ب «اولاد تاج الدین» و «ملک احمد قراحصاری» ایلچی فرستاد و هر يك را بنکات لطیف و عبارات بلیغ ارشاد کرد و بر صلاح و فلاح تحریص و تحریض فرمود و از سرود و نفور تحذیر داد

و «بایزید قیلو حصاری» که بقصریه آمده بود و بشعار طاعت و انقیاد مرتدی گشته و در سلاک خدمت و عبودیت منسلک شده و اورا نیز بر مقتضای وقت تنبیه و تعلیم ارزانی داشت

و همچنین بوالی «کاخ» و حکام و امرای اطراف مکاتیب نوشت و معتمدان فرستاد و وعده و وعید داد

و مترصد جواب بود که از پیش «امیر سلیمان» فیجی رسید و خبر فتحی رسانید و تقریر کرد که بفضل ایزدی و فردولت محمدی «امیر سلیمان» قلعه «گراسون» را مسخر گردانید و در حوزة تملك آورد و آن قلعه بود در غایت حصانت و مناعت که در تحت تصرف کفار نصاری بود و ب «طرابزون» که منشأ و دارالملک تکافره است تعلق داشت

وازمبدأ دولت اسلام تا غایت دست هیچ مسلمان بدانجا نرسیده و هیچ کس آنرا نکشوده بود

و باستماع آن بشارت سلطان متبهج و خرم شد و ارتیاح و استبشار کلی نمود و از تکبیر کفار و نصرت اسلامیان حاضران را مسرت و ابتهاج تمام حاصل شد و نوبت بشارت فروگرفتند و شادیا نمودند و از هر سو نمره (بالتی کنت معهم) با آسمان پیوست و برسم تهیت فتح و فوز بر مطلوب و حصول مقصود مکتوبی قلمی فرمود و بردست معتمدی به «امیر سلیمان» فرستاد

و بعد از روزی چند بر موجب التماس امرای الوس بطرف بیلاق توجه نمود و از نایب حلب ایلمچی رسید و بعد از تمهید قواعد رسالت و تقدیم تحف و هدایا نمود که سلطان مصر بنایب حلب حکمی نوشت و مشالی اصدار فرمود مشتمل بر آنجمله که جمیع عساکر و انجاد آن ولایت علی اختلاف طبقاتهم بآرتیب و استعداد تمام ملازم حضرت سلطان شوند و از مضمون فرمان او تجاوز نمایند و در قلع و قمار و دفع مفسدان و متغلبان اطراف بچار و دعوت او حاضر شوند و از سخن و صواب دید او تخلف نورزند و تقاعد نمایند و کافه احشام و ترا که شام باخنها و حراشی و مواشی در صیف و شتار حلت و نزول با او کنند و من جمیع الوجوه مطیع امر و اشارت حضرت باشند و خلاف کنند در معرض خطاب و عتاب بلیغ خواهد بود

و ایلمچی چون این رسالت بمحل عرض رسانید سلطان را داعیه نهضت بصوب بیلاق و جمع میان جیوش و جنود هر دو الوس زیادت شد و رغبت صادقتر گشت و باستجماع عساکر و احشام نوکران باطراف دوانید و باحضر همکنان فرمان داد

و چون مدتی بود که از [۱] ترا که «آغاچ آری» بفضول و فساد بودند و بقطع طرق و سد سبل اقدام می نمودند و بدین سبب مردم از بیلاق ممتنع گشته بودند و راه صدور و ورود مسدود مانده و آن نواحی از قلاع خالی سلطان ارادت بر آنجمله باعث شده که در آن حدود قلعه چند بنا فرماید و معقلی چند ترتیب دهد و در هر یک جمعی را از عساکر متعین گرداند تا آنجا مقیم بوده بطرد و حرد مفسدان و حرامیان اجتهاد نمایند و در منع وذب آن مدبران سعی جمیل بتقدیم رسانند تا ماده شر و فساد ایشان از خلائق منقطع

[۱] بوراده کی (از) فضلیه بکزه بور

شود و آن اطراف از شوایب فتنه و فضول صافی گردد و دروب و شوارع از آفت ایشان مصون و محروس ماند

و مثال داد تامصالح و مایحتاج عمارت از همه انواع معد و مهیا ساختند و عنان حرکت بدان طرف معطوف گردانید و تمام قلال و تلال آن جبال در نظر آورد و دو موضع مناسب که بر راه مشرف بود جهت قلعه اختیار فرمود

آنگاه استادان ماهر و معماران کافی را بران گماشت و مساعی جمیله در اتمام آن مبذول داشت تا در اندک مدتی دو قلعه حصین و دو معقل متین ساختند و بروج عالی بر اطراف و ارکان آن برافراختند و بانواع ذخایر از ما کولات و مشروبات و اسلحه و آلات حرب موشح و عملو گردانیدند و در هر یکی مردان جلد و کار دیده تعیین فرمود و معتمدی را از خواص حضرت باستحقاق آن نصب کرد و من کل الوجوه ایشان را مزاج العله گردانید و بمیان آن سعی مشکور آن اطراف اذدزدان و حرامیان ایمن شد و سکان آن حدود مرفه الحال بمهمات خود مشغول شدند و امن کلی بحصول پیوست

شعر

بلوذا الرطایا آمنین بظله
لیاذ عتاق الطیر بالجبل الراسی
و یلخضم ظلاً من العدل و ارفاً
و یرطهم بالذائل الغمر و الباس

و دران و لاتصنیف کتاب «ترجیح النوضیح» بمبارکی و طالع سعد باختتام پیوست و از تألیف و تلیق آن فراغت حاصل شد و آغاز آن در عشر اوسط شعبان سنه ثمان و تسعین و سبعمائه واقع شد و انجام در رابع شعبان سنه تسع و تسعین و سبعمائه اتفاق افتاد و آن تألیف کتابی برآمد معتبر بمبارکی صافی تراز آب زلال و ترکیبی زیبا تر از سحر حلال و باوجود فصاحت الفاظ بلاغت و براعت معانی را مستجمع و باحصول ایجاز عبارت اعجاز حقایق و دقایق را حاوی و مستوعب بنات افکاری در ستر عفت و حریم عصمت نشو و نما یافته و از حجاب عزت و پرده حرمت روی بهیچ آفریده ننمود [۱] (قاصرات الطرف لم یطمثن انس قبلهم ولا جان)

و سلطان در غوامض اعتراضاتی که میلانا «سعدالدین تفتازانی» بر امام «صدر الشریع»

[۱] (نموده) اولی مناسبدر

کرده و آن بحقیقت اعتراض به د بر مذهب امام اعظم «ابوحنیفه» رضی الله عنه فکری صائب و تأملی شافی بکار داشت و عجز و بجز آنرا بچشم انصاف ملاحظه کرد و بر تفسیر و تفسیر آن وقوف و اطلاع یافت و بعد فیض الهی و قریحه روشن هر یک را جوابی مسکت و ردی ملزم اختراع و استنباط کرد و بشواهد آیات بینات از کلام مجید و نص احادیث نبوی مقید و مؤید گردانید

وفضلاً علی ذلك از سخن صدر الشریعه مشکاتی چند را که مولانا سعدالدین برخلاف قصد و مراد او فهم کرده بود و بدقایق آن نرسیده کشف کرد و در سلك تحقیق و تدقیق آورد و بحق محض و صواب خالص مبین و مبرهن ساخت

و همچنین اعتراضاتی را که صدر الشریعه بر کلام قوم کرده جوابی بصواب اقامت کرد و وجهی که بران مزیدی صورت نپذیرد و شبهه وارد نکرد

و اگر کسی را توفیق رفیق شود و سعادت مساعدت نماید تا بذهن سلیم و طبع مستقیم مضمون این دو کتاب را اغنی «ترجیح التوضیح» و «اکسیر السعادت» که در حدود یک سال با وجود کثرت اشغال و تعارض احوال در اوقات قیلوله و استراحت تصنیف کرده و بی رجوع بتألیفی و مطالعه کتابی در سلك تقریر و تحریر کشیده گاهو حقه ادراک کند و بغور و معضلات آن برسد و بر نوارد و لطایف آن اطلاع یابد بداند که چه مایه علم و حکمت باید تا تصنیفی چنان تحریر پیوندد و چه مقدار مهارت و حذاقت در فنون علوم حاصل باید کرد تا تألیف و ترکیبی مثل آن فراهم آید که در اصول شریعت و حقیقت قطعی مدار علیه و در کفی مشارالیه باشد و سالکان راه دین و روندگان طریق حق و یقین را از منازق ضلال و مهاوی خیال و وبال مانع و وازع آید و برور ایام و کروز شهر و واعوام آثار خیر آن مدروس و مضموس نکردد و فوائد و منافع آن امور معاش و معاد را حاوی و شامل باشد (والله یختص برحمته من یشاء والله ذو الفضل العظیم)

فارسیه

لوح ذهن تولوح محفوظست و اندرو اصل و فرع هفت اقلیم
جز بآنکشت ذهن و فطنت تو نشود قطعه قابل تقسیم

و دران وقت جمعی از تجار بحضرت آمدند و عرض داشتند که فوجی از حرامیان ایشان را

زده مال و منال بغارت برده اند و دران ظلم و حیف استعانت از حسن اشفاق و اسباب این دولت جستند

سلطان جهت استخلاص اموال ایشان یکی را از معتمدان پیش «پسر دلقادر» فرستاد و در استرداد آن اهتمام بلیغ مبذول داشت و گفت اگر مال مسلمانان باز نگردانند و عناد و لجاج پیش گیرند چنان دانند که در معرض قهر و سیخط ما خواهند آمد و عنقریب بر سر ایشان خواهیم تاخت و مکافات اعمال ایشان بدیشان رسانید ایاجی را برین جمله روانه ساخت

و بدعوت امرای مغول و ترکان و سائر اجناد و احشام ایاجیان فرستاد و مترصد وصول آن طوائف دران حدود اقامت نمود

تا معتمدی که بارز نمجان رفته بود رسید و تقریر کرد که «امیر مطهرتن» با وجود ضعف حال و تعارض اشغال و قلت امداد و اعداد بر ضلال قدیم و رأی سقیم ثابت و راسخ است و در غوایت و نکایت الحاح و الحاف می نماید و می گوید که «آقشهر» را که بنصب و تعدی ازمن انتزاع کرده اید و داخل جمع خود گردانیده بمن باز گذارید تا صلح کنیم و با سر اشفاق و اتحاد رویم والا با وجود حیفی چنین مصالحت صورت نخواهد بست و موافقت امکان ندارد

و گفت در باب صلح این مقدار تعلل ازان جهت می کند که از طرف ما اراجیفی چند بدور سانیده اند و از هر نوع حکایتی گفته و او آن جمله را تصدیق کرده والا صلح مطلب اعلی و مقصد اتصای اوست و خمول و بطالت آرزوی دل و تمنای خاطر او

سلطان تا وصول امرای الوس و اجتماع عساکر ایاجی او را موقوف داشت تا خبر کثرت آن سواد و صورت آن ازدحام و احتشاد بدو رساند

و روز بروز امرای مغول می رسیدند و افواج لشکر امواج بعد امواج در عقب یکدیگر می آمدند و در جمع لشکر منصور معدود و محصور می شدند تا لشکری جمع شد رمل عدد سیل مدد بحر اغراق آتش احتراق شهاب رجوم برق هجوم ابر کثافت کوه مهابت که نفس هوا از تراکم تیغ و سنان مختنق شده بود و کوش و چشم آسمان و آفتاب از صهیل اسبان و بزیق برکتوان گشته

شعر

فوارس قوالون للخیل اقدمی ولیس علی غیرالرؤس مجال
لهم اسف یزداد اثرالذی مضی من الدهر سلماً لیس فی قتال
بایدیم السمرالعوالی کأئماً یشب علی اطرافهن ذبال
وما کولة الاغمد مرهفة الظی براهما قراع دأثم وصقال
حکت رونق البیض الحسان وفعلها ولیس لها الا الغمود حجال
وجاد علیها الضرب والرکض بعدما اضر بها مطالی وطال سؤال

و ب « ولد قتلوك امیر عثمان » مثال داد تادرحدود « قراحصار » « کفونیة » که
ب « ملک احمد » تعلق دارد قلعة بسازد و مجال بروتک کردند
واو بتمشیت آن مهم اشتغال نمود

و « امیر سعدالملک » را بر « کاخ » و تعریک و تهجیج آن ولایت کاشت
وعزیمت برقع و قلع ارزنجان مصمم گردانید و لشکر معد و مرتب ساخت و آلات
وادوات حرب مهدف و مهیا فرمود

واز « امیر مطهرتن » ایلچیان مترادف شدند و متوسطان متوالی کشتند و درایقاع
صلح و اتفاق بین الجانیین اجتهاد یلیغ نمودند

و « امیر مطهرتن » باطلاق محبوسان و درمراکب و اسلحه و نقد و جنس و هرچه
درجنک ربوده بود بتمام و کمال ملتزم کشت و متقبل شد که هر سال مبلغ سیصد هزاراچه
برسم فدیة بنخرانه حاضر فرستد و در هنگام نهضت و حرکت بفوجی از لشکر مساعدت نماید
و مواد مخالفت از میان مرتفع گردد و بیکانکی بیکانکی مبدل شود

و سلطان از بیکار و اخذ ناز تنزل نمی کرد و جزباً قدام و انتقام راضی نمی شد

و حال برین منوال بود تا جمعی را از مقادیم شجعان و مغاور فرسان که هنگام عزاولت
زهره شیرآبی کردند و در وقت مصاولت شمشیر بعیوق می رسانیدند

بیت

کأنهم یردون الموت من ظمأ و یفسقون من الخطی رجحاناً

بتاخت و غارت بصوب « پایرت » فرستاد

و دران حدود « برادر امیر مطهرتن امیر پیر محمد » که والی آن خطه بود با « علی اغا »
که عقل و نفس ناطقه امیر مطهرتن بود و بر جمیع امرا و نواب مقدم بحسب اتفاق بدیشان
مصادف شدند

و از طرفین جنک برخاست و لشکر سلطان برایشان ظفر یافتند و ایشان را بشکستند
و « امیر پیر محمد » و « علی اغا » را دستگیر کرده بحضرت سلطان آوردند

و چون بموقف منول وصول یافتند سلطان ایشان را بنظر رافت و عاطفت ملحوظ
و محظوظ گردانید و باب مکرمت غبار کربت از صفحات ضمیر ایشان فروشت و بدست
الفت حجاب کلفت از میان برداشت و همکنان را بخلعت خاص اختصاص داد و در کسوت نام
و ناموس مألوف و مأنوس بسیواس فرستاد و مبلغی مستوفی در وجه مأ کول و مشروب
و ملبوس و مفروش و سایر اخراجات برسییل میاومه اجرا فرمود

و ایشان در خصب حال و فراغ بال بران منوال روزگاری گذرانیدند و اوقات بناز
و نعمت و ودعت و سعادت بسر می بردند و در محابس انس و عشرت ایشان را طلب می
داشت و بتلطف شاهانه و مکارم بزرگانه ایشان را ابتهاج و انبساط می بخشید و غبار کلال
و ملال از چهره حال ایشان مرتفع می ساخت و هر یک را از انعامات و افر و تشریفات
فاخر معمور و معمور می گردانید

و ایشان کوهر دعاوتنا بالماس اخلاص و ارادت می سفند و بزبانی فصیح و بیانی صریح
می گفتند

شعر

لک الفضل والافضال والهمة التي انافت علی زهر النجوم واشفت
ولولم تکن آثار مجدک ائماً لعین المعالی والمفاخر کفت

و چون مدتی بران بگذشت لوازم رافت بزرگانه و مکرمات شاهانه بظهور رسانید
و ایشان را اطلاق فرمود و باصراکب ستمین و ملائیس ثمین و خیار اسلحه و اعلاق و دیگر
مطلوبات و مرغوبات طیب النفس بشهر و ولایت و مقام و مسکن خود روانه گردانید

و « امیر مطهرتن » که « امیر سعید » و جمعی را از نوکران مقید داشت بعد از هزار شدت
و مجاهدت که دران مدت از عدم مأ کول و ملبوس و نیافت مالا بد و قوت روز که بدان

سد رمق کنند مقاسات کرده بودند رها کرد تا بعد از چند روز منهلوك ومفلوك افسس
من الصعلوك بسيواس آمدند و خلاص جان و سلامت نفس از وفصلی جمیل و عطای جزیل
شناختند و گفتند

فارسیه

فلان الدین ترا وصفیست در بخل بگویم کز چه از من خشم آید
بخل اندر چو سوزن تنك چشمی که تازی ریمان در چشم آید

ذکر مضمون کتاب بر سیل اطلاق و اجمال

واختتام آن در جلد اول

سواران سمند فصاحت و سخن گزاران مجلس بلاغت و براعت را معلوم و مفهوم
باشد که ارتقا بر بر معارج معانی و اعتلا بر مدارج سخن رانی و قدرت بر اختراع و افتراع
آن امری خطیر و شغلی عسیر تواند بود و بیان آن دشوار و فنون آن بی شمار و نظم جواهر
کلام هر کس را میسر نشود و تألیف نقود آن نظام آسان ممکن و متمشی نکرده

شعر

سخن زینت مجلس و محفلست	سخن برترین پایه عالمست
سخن جوهر مرد پیدا کند	بدونیک هر کس هویدا کند
سخن چیست ذاتی محك وجود	که کوهر نماید بکف و شنود
سخن کان پسندیده و لغز نیست	بود بوسقی کند و مغر نیست [۱]

و من بنده که نقل بضاعت مقوم و بعدم استطاعت قائم و معترف در مبدأ حال که
از حضرت سلطنت لازالت مخضرة الارجاء مخضلة الانحاء بتصدیر این مآثر و تحریر این مناقب
و مقایسه مشار و مأمور شدم خواستم که مضمون کتاب بزبان تازی تقریر کنم و حاصل
باقی الباب عبارت عربی موشح سازم و این عربی را در کسوت عراق جلوه دهم
و طر از آن بنقش حجاز معلم و مزین گردانم تا عاشقان ابکار افکار در مشاهده جمال

[۱] (کاندورو) یارسی دها مناسبدر

اوحیزان مانند و زبانهای اولوالبصار بر حسن و شمائل اووان یکاد خوانند و بدانند که
مرغان چمن بلاغت را زبانی دیگر است و چایک سواران مضمار فصاحت و حصافت را
میدانی دیگر و نه هر که بتکلف ترکیبی برهم بندد او را سخن ور خوانند و یا هر که
بسریش و سوزن تألیفی برهم چسپاند او را فصیح و بلیغ شمارند

و این داعیه برای بزرگوار خدایکافی سلطانی ثبت الله دعائم الاسلام بسیفه و سنان که
مطرح شماع حق و یقین است مقبول و پسندیده افتاد و در ضمیر منیرش که مشکل
کشای عالم غیب و شهادت ثابت و جایگیر آمد

اما چون جمهور اهالی ممالك روم بزبان پارسی مایل و راغب بودند و اغلب سکان
و قطان آن بلاد بلغت دری قائل و ناطق و جمیع امثله و مناسیر و مکاتبات و محاسبات و دفاتر
و احکام و غیر آن بدین لغت مستعمل و متداول و دواعی و خواطر همگان بنظم و نثر پارسی
مصروف و مشغول

منی برین مصلحت فرمان مطاع لازم الاتباع لازال نافذانی الاصقاع بر انجمله بارز
شد که این کتاب بزبان پارسی مسطور گردد و این دری طری درسك عبارت دری
انتظام پذیرد تا فوائد آن میان خاص و عام شایع و مستفیض شود و منافع و مستودعات
آن جمله را مفهوم و مستفاد گردد

پس بحکم اضطرار از عبارت عربی که لغتی فصیح و مجالی فسیح و مرتهی مرایع
و منبئی نخیج دارد و بشواهد قوارع قرآن و بدایع تیان بر جمیع لغات بنی آدم غالب و راجح
تنزل کردم و مضامین آن در سیاق پارسی که برکت حروف و ثقات الفاظ و خشونت منهج
و ضیق مدخل و خرج معجم و مبهم است و قلت اهت و عدت آن از عدت و جوه ظاهر
و باهر آوردم

و شبهت نیست که لغت عجم قیاس بالغت عرب ضبط و نسق ندارد و در میزان اعتبار
و اختیار نسبت با آن وزنی نیارد و تازی را سرمایه فراوان و دستگامی پایانست که يك
لفظ ازو درازای معانی متعدد موضوعست و بريك معنى الفاظ مترادف وارد ناا کر
خواهند که معانی بسیار در الفاظ اندك درج کنند که آنرا بلاغت خوانند آن مقصود با سهل
انواع و اکمل اوضاع تیسیر پذیرد و برعکس اگر در يك معنى معین ترا یک متلون
بظهور رسانند تکرار واقع نشود و ملالت و سآمت لازم نیاید

و هر کرا چشم بصیرت از غشاوة حسد خالی باشد و چشمه طبع از کدورت غلظت و بلاد

صافی داند که چه مقدار سرمایه باید تاسخی چنین پرداخته شود و چند گونه مهارت و حذاقت حاصل تا عبارتی مثل این بر کار نشیند و عرایس این پرده هر چند از زیور صنعت و رعونت عاقل چه مطبوع و شیرینند و جواهر این درج اگر چه از سلاک نظم منخلع چه لطیف و موزون

شعر

گلانی قلاند الاعناق سوف تفي الدهور وهي بواق
دل فيها الذهن الجلی بالفا ظر رفاق علی معان دقاق
مونس مطمع قریب بعید فهی انس المقیم زاد الرقاق

و من بنده در حسن ترکیب این تألیف و تهذیب این تلفیق رنجها برده ام و خونها خورده و روزها بشب برده و شبها بروز آورده و طرفی از مهر عزیز و روزگار شریف بران خرج کرده و بتاریخ مجرد و قصه بسیط که مستلزم ملال و کلال و مقتضی نبوت و کبوت طباع و خواطر تواند بود اکتفا ننموده و مطالع و مقاطع هر فصل را از بزم و رزم بتشبیہات رایی و تزیینات لایق از مواعظ بلیغ و نصایح و جیز و لطایف مذهب و نکات مستعذب که موجب انبساط روح و انشراح قلب و رغبت قاری و شوق متأمل باشد مصدر و منیل ساخته و مضمونات هر یک را بقرآیات و حدیث سید کائنات و کلمات خلفای کبار و رقایق مشایخ بزرگوار و نوادر حکما و لطایف شعرا و امثال قدما و اقوال فصحا و بلغا نظماً و نثراً در دولت تازی و پارسی موشح و مقید گردانیده

بر وجهی که هر طائفه را از طوائف مردم در روحی تواند بود و هر طبقه را از طبقات الناس از وقسطی و نصیبی مثلاً ملوک و سلاطین و اصحاب سیف را در قوانین شهریاری و آیین جهانداری و حسن سیرت و لطف شیئت و اصدار و ایراد بزم و رزم و حرد و طرد و عدل و نصفت و سکون و حرکت و آداب تصویر و تقدیر آن و وزرا و امرا و ارباب قلم را در قواعد تدبیر مملکت و تنسیق امور عظام و تنظیم مصالح خواص و عوام و حل و عقد و قبض و بسط قضایا و مهمات ملک و ملت و استنباط احکام و مناشیر و منشآت و مکتوبات و مراسلات و مخاطبات و سلطانیات و اخوانیات و غیر آن و زهاد و عباد را در شرائط صلاح و سداد و لوازم هنرات و قناعت و توکل و تبیل و امور و ارکان آن و اهل معاشرت و معاشرت را در طریق

عیش و عشرت و بزم ساختن و مجلس پرداختن و رسوم مصاحبت و محالحت و منادمت و مفاکحت و قنوت محاورات و محاضرات و لوازم اکل و شرب و نشست و خاست و آنچ بدان ماند مرشدی حاذق و مشیر و مذکری صادق باشد و هر صنف را ازین اصناف در صنعت خود بصارتی کامل و مهارتی شامل بخشد

شعر

کلامی غنی عن لحن تزینه له معبد عن نفسه و مخارق
کلامی الذی یعنوله کل سامع و بهواه حتی فی الحد و العواق
لکل امرئ فی نصیب و حصه یلایم ما فی طبعه و یوافق
یغنی به التذمان وهو فکاهة و یورده الصوفی وهو رقایق
به یقتضی الحاجات من هو طالب و یستعطف الاحباب من هو عاشق

و یا وجود بذل مجهود و صرف موجود و سی وافر و جهد وافی سر خجالت در پیش دارم و سنک دهشت بر سینه ریش و لرزه بر پا و رعشه بر اعضا که این بضاعت حقیر بدان حضرت خطیر چگونه بزم و بر قصور و تقصیر درین تحفه فقیر چه عذر آورم و در موقفی که سبحان باقل و صابی ناقلست چه سخن پردازم و در باغی که بلبل ابکم و قمری اعجم چه داستان سرایم اگر از نظم گویم تراشیده آن طبع کوه را راست و کراژنتر پاشیده آن کلک شکر نثار

فارسیه

هر چه اندیشه کم هست ترا آن بکمال وان کدام آیت لطفست که در شان تو نیست

اما بدان خشنودم که اگر تقدیم سقیم است غریب کریم است و اگر متاعم ناسزاوار معامل بزرگوار از غث و ثمین ما فارغست و از مدح و آفرین بی نیاز عمل بروفق فضل و احسان خود کند نه بر حسب کار و کردار ما و کرم در خورد همت خود نماید به باندازه روز و روزگار ما

للمؤلف

عزیز ارچه نقدت سراسر هب است ولی دیده پاک بین کمیاست
اگر نیک دید آفرین آورد و کرد زلف و کرم بگذرد

وباین همه امیدوارم که نه بس روزگار این کوه شاهوار که بنور وصفای شاهی مزین
است بکوش خاص و عام رسد و عتق ریب این علم خسروی که بنام والقبای همیون مطر زبر دوش
صدور عظام نشیند و مجالس انس بحمال جهان آرای او منور شود و چون قدح دردستها
و سرود در زبانها سائر و دایر گردد وصیت این مقامات و صدای این کرامات ساحت ربیع
مسکون و عرصه کوه و هامون بپاید و تا انقضای دور عالم و انقراض بنی آدم بر روی روزگار
مخلد و مؤبد ماند

شعر للمؤلف

فرست جدیداً من ثنائک دوحه
واجريت عذاباً من خصالك سلسلاً
وحكت على منوال مجدك سندساً
عرائس قد حليت بها بنقايس
بدايع معنى يستدل بها على
و تصبو اليها كل اروع ماجد
سبيلغ ما او دعها من محاسن
لك الامر فاصنع بي كما انت اهل
لذيذا جناها يستطاب ويستحلى
هنيئاً مريئاً للشوارب محلولى
يدوم على مر الجديدين لا يبلى
من الدرما بهى حلاها وما حلى
شما لك الغر الكرام اذا تتلى
ويتهزمن عطف عليها اذا تلى
وفضل و آداب الى الملاء الاعلى
واى جميل لست انت به اولى

رجا بحسن شیم پادشاهانه و مکارم ملکانه صادق که این شکسته بسته بکرم در پذیرد و این
یتیمه را که بخون جگر پرورده ام و بنبات حسن بر آورده در کنف قبول گیرد و بنظر عا طفت
مرموق و موموق گرداند

فارسیه

بای ملخی پیش سلیمان بردن عیست ولیکن هنراست از موری

وا کرد در اجل تأخیری و بر زندگانی مزیدی صورت بندد و مرغ روح از آشیان بدن
پرواز نکند و ترکیب وجود از یکدیگر متلاشی نکردد در تاریخ باقی سالهای آینده از
عهد همیون که بابد متصل و مقرون باد خوض نموده هم برین منوال در حیز تقریر و مرکز
تحریر آورده شود ان شاء الله و حذر و ماشاء الله کان

شعر للمؤلف

بیارستم خوش یکی بوستان که چینند کلها ازو دوستان
دمادم ریاحین این تازه باغ معطر کند عائقان را دماغ
نه سرما بفرسایدش نه تکرک نه باد خزاز ریزدش بار و برك
بتوفیق دارای فرد و صمد گذشته ز هجرت سنین هشتصد
بجتم آمد این نامه نامدار که تاروز محشر بود پایدار

ولله الحمد اولاً و آخراً والصلوة على رسوله باطناً و ظاهراً وعلى آله مصابيح الظلام
و اصحابه البررة الكرام

وقد وقع الفراغ من تحرير هذا الكتاب و تقيقه نسخاً عن سواد تأليفه و تليفه
بمؤن الله تعالى و توفيقه ضحوة يوم الخميس من غرة رجب الفرد لسنة
ثمائة الهجرية بدار العلاء سيواس حميت عن شرار الناس على
يدى العبد المقتدر الى الله الحانى على المحسن والجانى
« خليل السلطاني » كف الله عن السيئات

يديه و غفرله و لوالديه و لله الحمد

والصلوة على نبيه و على آله

الطاهرين و صحبه

المتحجين

فهرست

- صحیفه
- ۶-۱ کتابک خطبه سی
- ۶ محمد پادشاه اسلام ابوالفتح سلطان
برهان الحق والدولة والدين احمد بن
محمد خلد الله تعالى خلافته و ساطانه
- ۱۱ سبب تألیف کتاب و علت تحریر آن
- مؤلفك اسمی
- مؤلفك بغدادده اقامتی
- بغدادك و بغدادده متعلق بعض شیلرك مدخلیه
- دائر شعرلر
- ۱۶ (ابن سوزی) نك بغداد حقهنده
- و یرمش اولدینی معلومات
- عراقین و آذربایجان پادشاهی (مفیت الدین
سلطان احمد) ك تحتہ كچمسی
- (سلطان احمد) ك یولسز حرکاتی
- ۱۷ (۷۸۷) ده (نختمایش خان) ك
- آذربایجانده عسکر کوندرمسی
- (امیر تمور) ك (همدان و تبریز) ده
- هجومی و سلطان احمدك تبریز انزای
- آذربایجانده قاتارلرك ظلملری
- (سلطان احمد) ك تبریز انزامندن صوكره
- ذوق و صفایله وقت كچیرمسی
- ۱۸ مؤلفك بغدادده ایكن (سلطان برهان الدین)
- ك مناقبندن خبردار اولمسی و سیراسه كیتمك
- آرزوسنه بولونمسی
- ۱۹ (امیر تمور) ك ایرانده هجومی
- (امیر تمور) ك (۷۹۵) ده بغدادده هجومی
- و بغدادده یایدینی مظالم
- صحیفه
- ۲۰ (سلطان احمدك (دیارشام) ده قاجق
- ایسته مسی
- ۲۱ (امیر تمور) ك اوغلی (میرانشاه) ك میقیله
- فراتدن كچمسی
- ۲۲ (سلطان احمد) ك كیجه لیل بغداددن
- چیقه رقی قاجمسی
- (سلطان احمد) ده قاتارلرك (كربلا)
- محراسنده یتیمه لری و میتك قهرمانلقلریله
- قاتارلرك الدن قورتولمسی
- ۲۳ (كربلا) مصادمه سندن صوكره مؤلفك
- (مشهد شریف) ده التجامسی
- مؤلفك (مشهد) ده قاتارلرك طرفندن
- یاقلانهرق (خله) ده بولونان (میرانشاه)
- کوتورلمسی
- (میرانشاه) ك مؤلفه عنایت و عاطفتی
- مؤلفك (دیاربکر) ده، اورادنده (میردین) ده
- كلی
- ۲۴ مؤلفك (آمد) ایله (میردین) آره سنده کی
- (صور) قلعه سنه کلی
- ۲۵ مؤلفك (صور) دن كیجه لیل چیقه رقی
- (آمد) ، (ارقین) طریقله (سیواس) ده
- حرکتی
- مؤلفك (۷۹۶) ده (سیواس) ده کلررك
- (سلطان برهان الدین) ك حضورینه چیقمسی
- مؤلفك سلطان حقهنده کی مدح و ثناری
- ۲۸ شواترك تألیفی ایچون سلطانك مؤلفه تسکلیفی
- ۳۲ اثرك آدینك (بزم و رزم) اولدینی

صحیفه

- ۳۳ بیان شرف وجود پادشاه بر طریق اجمال
و حکمت اختصاص او بعنایت الهی
- انتظام احوال بشر ایچون مختلف صنعتلرک،
مختلف مزاج و طبیعتلرک لزومی
- هر جمعیتده بر رئیسک لزومی
- ۳۴ سیاست فاضله و سیاست ناقصه
- ۳۶ سلطان حقنده مؤلفک مدح و ثنالی
- ۳۸ مؤلفک (سیواس) کلدیکی زمان سلطانه
تقدیم ایتدیکی عربجه قصیده
- ۴۱ شرح نساب بزرگوار و دودمان نامدار
و ذرارومه مبارک
- ۴۳ سلطانک اجدادی (سالور) تورکرندن
اولوب (خوارزم) دن کلشدر
- ۴۳ سلطانک اجدادنن (محمد) ک (قسطمونی) یه
کلیسی
- ۴۴ مذکور محمدک (قاضی ختنی) دییه مشهور
اولان برذاته داماد اولسی
- سلطانک اجدادنن (قاضی حسام الدین)
دلالتیه موغول بکرندن بر قاجانک مسلمان
اولسی
- مذکور حسام الدینک سلجوقی بکرندن
برینسک قیزی آلمسی و سلطانک اجدادنن
(قاضی سراج الدین) ک بوقیزدن دنیا یه
کلیسی
- سلجوقی پادشاهلرندن (سلطان عزالدین) ک
قیزلرندن برینسک بر موغول بکنه وارمسی
و بوقیزدن دنیا یه کلن بوقیزک بر مدت صوکره
(قیصریه) یه کتیرلش اولسی
- (قاضی سراج الدین) ک قیصریه یه کتیرلش
اولان او قیزی آلمسی
- سلطانک پدری اولان (شمس المله والدین محمد) ک
اوقیزدن دنیا یه کلیسی

صحیفه

- ۴۵ سلجوقی پادشاهلرندن (سلطان غیاث الدین)
سلطانک آنا طرفندن جدی در
- سلطان غیاث الدینک آفاسی بولونان (خواند
خاتون) ک اناطولوده خیراتی، حسنی، آفاری
و (قیصریه) لیلرک بومر حوم حقنده کی اعتقاداتی
- ۴۶ سلطانک پدری اولان (شمس المله والدین محمد) ک
او وقتک بوقیزکندن (عبدالله چلی بن جلال الدین
محمود مستوفی) ک قیزی آلمسی
- سلطانک بوقیزدن دنیا یه کلیسی
- سلطان حقنده مؤلفک مدح و ثنالی
- ۴۷ میلاد سلطان خلد الله ایام سلطنته و اتفاقات
حسنه که مشتملست بر مسقط لطفه و رحمان
ولادت
- سلطان (۷۴۵) ده رمضانک اوچنچی کونی
(قیصریه) ده دوغمشدر
- سلطان نقابلی دوغمشدر
- نقابلی دوغنده کی فضیلتک بیانی
- ۴۸ سلطان رحیم مادری ذی الحججه آینه دوغمشدر
بونک فضیلتی
- منجملر احکام موالید ایچون ایی مبداء آرارلر،
برینسی نطفه نک آنا رحمته دوشمسی. منجملر
بونک زمانی (بطلیموس، هرمس، ماشاء الله،
زردشت) نمودار یله تحقیق و تصحیح
ایدرلر. ایکنجیسی چو جوغک دنیا یه کلیسی در
- بویکی مبداءه متقدمین ایله متاخرینک
اختلافی
- ۴۹ رمضانک فضیلتی
- ذی الحججه آیتک وعید اکبرک فضیلتی
- سلطان حقنده مؤلفک مدح و ثنالی
- ۵۰ صورت زایجه طالع ولادت مبارک و مواضع
کواکب ثوابت و سیار

صحیفه

- ۵۰ کلیات احکام طالع هایون و مدلولات
کواکب ثابته و سیاره بررانی حکمای
نجوم
- مکونات سفلیده فاعل اجرام علویدر و بویله
اولسی شرع شریفه مغایر دکدر
- سلطانک طالعنک بیانی
- ۵۳ واقعات احوال سلطان در عهد مهد
و زمان طفولیت
- سلطانک والدهسی (۷۴۷) ده وفات ایتش.
• چو جوغلرک بابا تربیه لرنده بولوغتینک محاسنی
• سلطانک بریاشنده ایکن کوردیکی وقایعی،
ایشیتدیکی سوزلری خاطر لامله سنک بیانی
- ۵۴ سلطانک ایی یاشنده ایکن کوردیکی رؤیا
- ۵۵ تأویل خواب و شرح اختصاص سلطان
زاده الله کرامته باوصاف موسوی و غلبه
آن ملکات بر نفس ملکی صفات او
- سلطانک ایی یاشنده ایکن کوردیکی رؤیانک
اهمیتی و مؤلف طرفندن تعبیری
- سلطانده (موسی) علیه السلامک صفتلرینک
غلبه سی
- ۵۶ سلطانک چو جقلقنده بر حوضک کنسارنده
اوینارکن حوضه دوشمسی و پدری طرفندن
قورمارلمسی
- (موسی) علیه السلامه عائد ایشلرک بیانی
و سلطانه اوکی ایشلرک ظهوری
- ۵۷ برکیمسه ده (موسی) یاخود (ابراهیم) یاخود
(سلیمان) علیهم السلامه عائد اوصافک غلبه سی
اوکیسمه مک (محمدی) اولسنه مانع دکدر
- ۵۸ واقعات ایام صبا و رقتن بکتاب و اکتساب
فضائل و آداب

صحیفه

- ۵۸ سلطان (۷۴۹) ده مکته ویرلشدر که اوزمان
دورت یاش، دورت آی، دورت کونک
ایدی
- ۵۹ سلطان آرزمانده عربی، فارسی برطاقم
مطول کتابلر او قومشدر
- زمانک بویوک شیخی (شیخ علی مصری)
برکون سلطانی امتحان ایله پت تقدیر ایتش
و سلطانی ارشاد و تربیه یه همت ایتش و طریق
مشایخ اوزره (مقص) سورمش [۱]
- و سلطانک بلنه کر باغلامشدر
- ۶۱ (۷۵۷) ده سلطان (۱۲) یاشنده بولونیور
(و) لغت، صرف، نحو، معانی، بیان،
بدیع، عروض، سیاق، حساب، منطق،
حکمت (علملرینی و عربی، فارسی دیوانلری
حل ایتش بولونیور و طلبه یی مذاکره
(و طوابع) ی مطالعه ایله خوجه سنه عرض
ایدیوردی
- مؤلفک سلطان حقنده مدح و ثنالی
- ۶۲ سلطانک پدری ایله برانکده قرمان طریقله
(شام) سفری و (۲۰) کورکی ایله کیتملری
• کی حقنده مؤلفک شاعرانه و زلری.
- ۶۳ سلطان پدری ایله (شام) ده دورت آی
قالمشدر.
- آمدن سلطان از دمشق بقیصریه و تقلد
شغل تدریس و افاضت علوم
- سلطان (دمشق) دن (قیصریه) یه کلدکن
صوکره هب مطالعه و تدریس ایله مشغول
اولمشدر
- ۶۴ سلطانک شهرتی هر طرفه یاییلمش اولغله
کنندیسندن درس آلتی ایچون هر طرفدن
طلبه کلپوردی
- [۱] (مقص سورمک) نه دیمک اولدیغنی ییلمیورم

۶۴ سلطانك مصارفی قسماً كندى املا كندن حاصل اوليور وقتهما وقفدن ويريلوودى
 ۶۵ پدرلرينك غيوتى ويا مهم برايشله مشغوليتى زمانده سلطان قاضيلكده پدرينه نيابت ايدوردى
 » سلطان تظيل زمانلر نده ياي چكك، اوق آتمق، قيليچ قوللامق، آت بيمك، آلات وادوات حربيه استعمال ايتك ايله مشغول اولورلردى وادوات احوال سلطان قدرالله له اهني المطالب درايام شباب ازسفر مصر وشام وزيارت بيت الله الحرام
 » (۷۵۹) ده (۱۴) ياشنده اولدينى حالده سلطان پدرى ايله برلكده (شام) و (مصر) طرفلرينه سفر ايتشدر
 ۶۶ سلطان (مصر) ده كيتديكى زمان اوراده (فقه، اصول فقه، فرائض، حديث، تفسير، هيئت) علملرينى او قوش و مذهب اربعه يه كسب وقوف ايتشدر
 » سلطان مصرده ايكن (قطب الدين رازى) نك حجاز سفرندن دونوشده (دمشق) ده كيدمرك اوراده اقامت ايتديكى خبر آلمش واستقاده ايچون كنديسى ده (شام) ده كيتشدر
 ۶۷ سلطان (شام) ده (قطب الدين رازى) دن قطب الدينك كندى تاليف اولان (كشاف حاشيه مى) ايله (شرح مطالع) ي او قوش برده (مفتاح)، (پزدوى) درسلىنده بولونمش والحاصل قطب الدينك حلقه تدريسنده برحق سنه بولونهرق (طبيعات، رياضيات، الهيات) ك اصول وفروغنى كورمش وبومدت ظرفنده بوتون مجهوللرينى معلومه چور مشدر
 » سلطان شامده بولندينى صروده (سيد محمد نبلى) دن (كلييات قانون) ي او قوش وبوذاك دكرلى تقريرلرين ضبط وحفظ ايتشدر

۶۸ مذكور (سيد محمد) ك درسنه كن و (مولانا) نك اشارندن برفاچ بيت اوقويان درويش
 » (۷۶۴) ده سلطانك پدرى ايله برلكده حبه كيتسى
 ۶۹ سلطانك حج ايتكدن صوكره مكده (مولانا فخر الملة ولد بن آقشهرى) ايله كوروشمى وبوذاك سلطان ايچون دعاسى
 ۷۰ سلطانك حجن صوكره پدرى ايله برلكده (حرم بيت مقدس) ي اوچنچى دفعه زيارتى وفات پدر سلطان خدا الله ايام سلطنته و آمدن بحلب
 » سلطانك پدرى اولان (شمس الملة والدين محمد) ك (معه) ده وفاتى
 » سلطانك پدرى حقنده مؤلفك مدح و ثنائى
 ۷۲ سلطانك پدرينك وفاتندن صوكره (حلب) ده كليسى
 ۷۳ آمدن سلطان بصره ومباشرت منصب قضا
 ۷۴ سلطانك حب وطن ايله (بصره) يه كليسى
 » سلطانك بصره يه كليشندن برقمشك ممنون، برقمشك غير ممنون قالسى
 ۷۶ سلطانك بصره يه كليشندن برسنه صوكره يعنى (۷۶۶) ده بصره قاضيلقنه بكمسى
 » سلطانك اجرا آتى حقنده مؤلفك مدح و ثنائى
 ۷۹ وفات محمد بن ارتنا و ظهور فتنه و آشوب در مملكت
 » (محمد بن ارتنا) نك وفاتيله او يغو نسز قلقلر حصوله كليسى
 ۸۰ وقتيله سلطانك (دمشق) ده كوردىكى درويش رومينك بصره يه كلكرك ازمصره سلطان ايله كوروشمى وبرطاقم سوزلرى

۸۳ سلطانك مذكور درويشه اورته لقي ياتيشدى برحق ذاك كيم اولاجقنه دائر سؤالنه درويشك
 » تحت سنكدر ... ديه جواب و برمسى وسلطانه دائما «ملك» ديه خطابده بولونمى
 ۸۵ فترت زمانده، سلطانك كوردىكى بررؤيا ومؤلف طرفندن تعميرى
 ۸۶ سلطانك ديكر رؤيالرى
 ۸۷ مؤلفك سلطان حقنده مدح و ثنائى
 » در خواب ديدن پيغمبر را صلوات الله عليه وامير المؤمنين ابا بكر واسد الله اغالب على بن ابى طالب رضى الله عنهما ومكالمه با ايشان
 » سلطان سلطنته كچه جكنه دائر رؤيالرينه واوليا واقطابك اشارتلىرينه اينايورديسده احتياط ايدوردى
 ۸۸ سلطانك رؤياده ابوبكر الصديق حضرتلرينى كورمى
 » سلطانك رؤياده پيغمبر من صلى الله عليه وسلم افنديمى كورمى
 ۸۹ سلطانك رؤياده حصرت على بن كورمى
 ۹۰ بورؤيالرك مؤلف طرفندن تعميرى
 » وقوع خبط و خال در اوضاع ملك و دولت بسبب اشتغال والى عهد بلهو ولعب و اهماك در شهوات و لذات وسوء التدبير
 » (على بن محمد بن ارتنا) نك عشرته دوشكونلىكى وامرآنك اوفى صاعه ملرى
 ۹۲ مذكور على بكك بر موغول دليقسانليسنه طاشق اولمى
 ۹۳ (على بك) ك برايش ايچون بصره دن آيرلمى ومحبوبنك بصره يه قالسى وبو

افتراق زمانده على بكك باشقه بردليقانىلى سومسى و برنجيسنه سوء قصد ايچون يمن ايتمى وصوكره برنجيسى سلطانك عفو ايتديرمى وعلى بكك ينه برنجى يه اولان عشقنك تازه لمسى
 ۹۵ على بكك بودليقانلير مسئله سندهكى مناسبتسز لكندن طولاي سلطانك شهرك حدودى داخلنده كندى چيفتلكنه چكيلمى
 ۹۶ (۷۷۷) ده على بكك بر حمامده عشرت ايدركن مملككى ضبط ايچون قرامان اوغلنك هجومى وعلى بكك سيواس طرفنه قاچمى وتعقيب ايدنلرك الندين سلطان واسطه سيله قورتولمى
 ۹۷ قرامان اوغلنك برابر كيتيديكى موغول لشكرندن توهمه دوشه رك قيصر يه دن چكيلمى وسلطاني دعوت ايله ايشلرى اوكا يراقسى وسلطانه قارشو قرامان اوغلنك قبول ايتديكى شرط وقرامان توركانلرينك يولسز قلقرى
 » على بكك نوكرلرينك هجوم ايله شهرى ضبط ايتلرى
 » قرامان اوغلنك سلطانه قارشو تهديد ايتديكى شرطى يانماش اولمى
 » (سلجوق نامه) يه كوره قارامان اوغلنك (لارنده) كومورجيلرينك اولادندن بولونمى
 ۹۸ جنك كردن سلطان باقرامانيان وشكستن ايشان را واستخلاص قيصر يه
 » قرامان جماعتنى قيصر يه دن چيقارمق ايچون سلطانك همقى وبوايشى ۷ كشى ايله كورمى
 ۱۰۰ قارا مانليرى چيفاردقندن صوكره سلطانك قيصر يه دن اداره ايچون (سيواس) واليسى

(حاجی ابراهیم) ه مراجعتی و طرفندن
 برینک کوندرله سی و سلطانک برکوشه یه
 چکیلرک مطالعه و عبادتله وقت کچیرمسی
 ۱۰۰ (حاجی شاد کلدی) نک منکوحه سی
 وفات ایتکله (حاجی ابراهیم) ک رجاسی
 اوزرینه (آماسیه) یه کیتملری و (علی
 بک) کده برابر بولونسی
 ۱۰۱ آماسیه ده برلکده آوه کیدلمسی . آودن
 کلدکن صوکره مجلس قوروب او طور دقلری
 زمان اوتهدن بریدن قونوشورکن حاجی
 شاد کلدی ایله حاجی ابراهیم آراسنده بر
 نزاع حقیقی
 ۱۰۲ بوزاع نتیجه سننده (حاجی ابراهیم) ک
 سیواسه کیتمسی و (حاجی شاد کلدی)
 نک (علی بک) ه لوازم و بره رک اونی
 قیصریه یه کوندرمسی
 اتفاق حاجی ابراهیم با سلطان و رغبت
 دادن اورا برامارت قیصریه و خاع
 علی بک و عهد و سوکند
 (حاجی ابراهیم) ک علی بی ذم و مساویسی
 تعداد و سلطانی مدح و فضائی یاد ایدم رک
 (قیصریه) بی ضبط ایچون سلطانی تشویق
 و ترغیب ایتسی و هرجه تله یاردم ایدم جکینه
 دائر و عدده بولونسی
 ۱۰۶ بوتشویق و وعده قارشو سلطان اعتذار
 ایدم رک ایشی تقدیر ربانی یه بیراقسی
 ۱۰۷ سلطان اعتذار ایتدکجه (حاجی ابراهیم) ک
 ابرام ایتسی و نهایت سلطانک تشبثی
 (قیصریه) بی ضبط ایچون (علی بک) ک
 ه آماسیه دن ، سلطانک توقاددن حرکتی
 و قیصریه اهالیسنک سلطانه توجهرینه بناء
 سلطانک قیصریه یه کیرمسی و علی بک

باشنده کی غلبه لکه رغما شهره کیرمه یه رک
 صاووشوب کیتمسی
 ۱۰۸ سوکند خوردن حاجی ابراهیم با علی
 بک و آوردن اورا بقصریه
 علی بکک موغوللره التجاسندن طولانی
 (حاجی ابراهیم) ک قورقورق علی بکی
 قیصریه یه کتیرمسی و شهری اوکا ویرمسی
 ۱۱۰ بو حقیقنه قارشو سلطانک علوجنابی و امر
 واقعی خوش کورمسی
 ۱۱۱ حاجی ابراهیمک سلطانی (سیواس) ه دعوتی
 و سلطانک اوراده اقامتی
 (خضر بک صاغار) ک عسکر و عونیه سیله
 پایلاغه توجبی و قیصریه یه قصدی و بوندن
 علی بکک تلاشه دوشه رک (حاجی ابراهیم) ه
 مراجعتله چاره آراسی و حاجی ابراهیم
 طرفندن بویشتک حلی ایچور سلطانی الله
 ایتمه نک لزومی بیانی
 ۱۱۲ سوکند خوردن علی بک با سلطان
 و فرستادن اورا بقیصریه جهت دفع
 صاغار
 (علی بک) ایله (حاجی ابراهیم) ک
 بالاتفاق تامارلری دفع ایچون سلطانی رجا
 و حرمتله (قیصریه) یه کوندرملری
 ۱۱۳ سلطان قیصریه یه کلنجه طاغلمش اولان
 عسکرلرک طویلانی اوزرینه (خضر بک)
 ک قیصریه دن واز کچه رک ییلاغه کیتمسی
 و قیصریه نک موغول ملعونلرینک هجوملرندن
 محفوظ قالسی
 (سیواس) دن (سیدی حسام) کلدرک
 (علی بک) دن مکتوب کتیرمسی
 و (خواجه بک) ک قیصریه کلدرک سلطانه
 ظهور اولسی آرزوسنده بولوندیغی بیان ایتسی

۱۱۴ بوتکلفی سلطانک قبولی و (خواجه بک)
 ایله (سیدی حسام) ک سلطانک رأیندن
 حقیقیه جقلرینه دائر عهدلری فقط برقاچ
 کون صوکره سلطانک چکیلرک علم و عبادت
 ایله مشغول اولسی
 عهد شکستن خواجه بک و باز داشتن
 سلطان را در چاه
 (خواجه بک) ک سلطانی غدر آتودوروب
 زندانه آتسی
 ۱۱۶ برمدت صوکره سلطانی (اخی عیسی)
 ایله برابر اوزندانن چیقاروب باشقه
 بر زندانه قویملری
 ۱۱۷ زندانه سلطانی دن بعضی غریب حاللر
 صدوری
 سلطانک زندانه کوردیکی رؤیا
 (حاجی ابراهیم) ک (خواجه بک) ی
 ط. تدبیرق (قیصریه) بی تسخیری
 و بوحاله سلطان زندانه واقف اوله رق
 چیقارلمسی ایچون قلعه دزدانه خبر کوندرمسی
 ۱۱۸ خلاص یافتن سلطان از چاه و رسیدن
 بمنصب و جاه
 سلطانک و (اخی عیسی) نک زنداندن
 چیقارلمسی و صاحب قلعه نک اعتداری و قلعه
 اهالیسنک و عشایر و قبایلک مسرتی
 ۱۱۹ سلطان زندانه (۱) کون قالمشدر
 و درت آرقداشی وار ایش
 ۱۲۰ زندانه بولوندفلری قلعه نک آدی (انچه
 قلعه) ایش
 (شیخ قتلوشیر) بوحادثه نک ظهورندن
 مقدم بونی خبر و برمش ایش
 سلطانک کوره زندانه آتیمسنک معنوی
 سببی

۱۲۱ سلطانک زنداندن چیققدن صوکره (خواجه
 بک) ایله (سیدی حسام) ی زنجیرلر
 ایچنده کورمسی
 وصلت کردن حاجی ابراهیم با خضر
 بک و گرفتن علی بک را
 حاجی ابراهیمک (خضر بک) ایله قرابت
 پیدا ایدم رک (قیصریه) بی خضر بکه
 ویرمسی و علی بکی حبس ایتسی
 ۱۲۲ حاجی ابراهیمک برمدت صوکره (حاجی
 شاد کلدی) نک شفاعتله خواجه بکی
 برافسی و (سیدی حسام) ی علی بکه
 تسلیم ایتسی و علی بکک موغوللره التجاسنی
 بومدت ظرفنده سلطانک گاه شکار ایله
 اکلنمسی . و گاه علما و افاضل ایله وقت
 کچیرمسی
 (صاغار) لک دشمنی اولان (بارمبای)
 طاقه سنک پایلاغه توجهارلی و صاغارلرک
 حاجی ابراهیمدن استمدادی فقط نتیجه ده
 حاجی ابراهیمک حربی کوزمه آلدیره مدیفتدن
 بارمبایلرک برفرقه سی اولان (الا کوزیان)
 ایله صلح ایدم رک و ونسی و دوزکن بارمبایلردن
 برطاقنک تقبینه دوچار اولدیغی جهته
 منہزم اوله رق سیواسه قاچسی و برداها
 بر ضرورت اولدجه شهردن چیقمامغه جزم
 ایتسی
 ۱۲۳ اوکونلرده سلطانک رؤیا کورمسی و او
 رؤیا یه کوره حاجی ابراهیمک قتل ایدیلجکی
 و بوندن سلطانک مستفید اوله جفی آکلاشیلیمسی
 و سلطانک بوبابده کی حیرتی
 یننه اوکونلرده (الا کوزلر) ه حاجی
 ابراهیم ایله اتفاقلرندن دولایی بارمبای
 عسکرینک مجوی و بونلری مغلوب ایتملری
 و رئیسلری اولان (حسن) ی قتل

صحیفه

- ایتماری اوزرینه الا کوزلرک حاجی ابراهیمه
التجا ایتماری
۱۲۴ رفتن حاجی ابراهیم وصباغار بچنک
بارمبای و کشته شدن
۱۲۵ حاجی ابراهیم ایله سلطانک خاله زاده سی
(احمد چای) نک قتل
حاجی ابراهیمک کوله سی (حاجی مقبل) ک
تشی
۱۲۶ (حاجی مقبل) ک سلطانک مراجعتی و سلطانک
حکیمانه جوابی
۱۳۰ سیواسده حصوله کلن فترت
مشورت علی بک باسلطان دراستخلاص
خود واستصواب ازرای اعلی لازال
ناقا
علی بک قورتولقی ایچون کیزلیجه سلطانک
خبر کوندرسی و شرطی
۱۳۱ سلطانک علی بی قورتاردقندن صوکره
سیواسدن اوزاق بولونسی حقدقه کی تصوری
و علی بک نقطه نظری
۱۳۳ علی بک سیواس امارته کجسی ایچون
سلطانک (حاجی مقبل) ی قاندرسی
۱۳۳ نشستن علی بک بامارت ونشانندن
سلطان را بوزارت
۱۳۴ علی بک حبسدن چیقارلسی و سیواس امارته
یکیرلسی
سلطانک علی بی تقویه سی
ایاق طاقنک ایاهلاره رق (حاجی ابراهیم) ک
خزینه سی یاغما ایتماری و (حاجی مقبل)
ی باغلابوب علی بک کتیرملری
علی بک یمینی و ۲۴ ساعت کچمدن
(حاجی مقبل) ی اعدام ایتمیرسی

صحیفه

- ۱۳۴ (۷۸۰) سنه سنک رسیع الاولنده سلطانک
وزارته کجسی و اجرا آتیه باشلامسی
تسیغ و قلم وصفنده کی سوزلر شعرلر و مؤلفک
سلطانک مدح و ثناری
۱۳۷ علی بکک معاوفی بولونان (قلیچ ارسلان)
ایله برلکده امانیه به حرکتی
علی بکک (توقاد) ده سلطان ایله (سیدی
حسام) ه طبل و علم ویرسی
۱۳۸ علی بکک (امانیه) خارجنه قونسی و
(حاجی شادکلی) نک (سیدی حسام)
ی چاغیرتسی
(سیدی حسام) ایله (امیر احمد) ک
کیجه لین سرخو شاقله یایدقلمی غوغا اوزرینه
(سیدی حسام) ک حاجی شادکلی
طرفندن حبس ایدلسی
(سیدی حسام) ک حبسی اوزرینه
(علی بک) ک اضطراری و سلطانک رأی
۱۳۹ (قلیچ ارسلان) ک کلوب یتیشسی و امانیه
اوزرینه بوروملری
(حاجی شادکلی) نک ایلیچی که نده رک
سلطان ایله (قلیچ ارسلان) ی چاغیرتسی
حاجی شادکلی ایله اجتماع ممکن اوله مدیفندن
حرب ظهوره کلکله علی بکک سیدی حسام
ایچون قورقمسی و سلطانک بوباید کی تدبیری
۱۴۰ سلطانک کندی ناچی اولان (رکن الدین)
ی (حاجی شادکلی) یه کوندرسی
وبواسطه ایله صلح ایدلسی و (سیدی
حسام) ک قورتولسی
علی بکک متنه جیلکی و لزومسز حرکاتی
۱۴۱ رفتن علی بک نیکده و فتح قراحصار
نیکده نک تسلی ایچون آدم کلسی اوزرینه
علی بکک قیصریه کیتهمسی و والی (جنید)
ک سلطانک قارشو محجوبیتی

صحیفه

- ۱۴۲ علی بکک (قراحصار) ه کیتسی و قاره
حصار قلعه سنک توصیفی
علی بکک محاصره دن واز کچمک ایستهمسنه
قارشو سلطانک اقدام و غیرتی
۱۴۳ قاره حصار محاربه سی
اهالینک امان دیله مسیله قلعه نک فتحی
وبو فتحک اهییتی
۱۴۴ قاره حصارک فتحی اوزرینه (نیکده) لیلرک
قورقلمی و حاضرلقلمی
علی بکک (نیکده) خارجنه قونسی و جنک
باشلامسی
علی بکک حرب ایچنده قاجق ایستهمسی
و سلطانک مانع اولسی و حکیمانه سوزلری
۱۴۶ سلطانک قهرمانجه جنک ایتمسی و اهالی
طرفندز صالح ایچون سلطانک عمجه زاده سی
(مصغاف بک) ک کوندرسی
علی بکک ایشه قاریشه رق ایچی برباد ایتمسی
۱۴۷ علی بکک (نیکده) دن کوچ ایدم رک
(بابوق) اوغلنک النده بولونان (تیمارخانه
اقسرا) یه کلسی و حرب ایدلسی
علی بک اردوسنک قاجاسی و سلطانک
قهرمانجه مقاومتی و علی بکک فلاکتدن
قورتارسی
۱۴۸ رفتن علی بک بنکیسار و غارت کردن
آن ولایت را
(نیکده) مسئله سندن صوکره علی بکک
سیواسه دونسی و قیش چیققدن صوکره
(تاج الدین) النده بولونان (نیکسار)
اوزرینه حرکتی و نیکسار جوارینه قونسی
علی بکک کیجه یاریسی آری یره قونش
اولان سلطانک خبر ویرمیه رک اردو ایله
صاویشوب سیواسه دونسی
اردوده بولونان موغوللرک نیکسار

صحیفه

- ولایتی یاغما ایتماری و سلطانک ده قاقوب
دونسی
۱۴۹ بولده علی بکک سلطانک عتایی و سلطانک جوابی
و حرب اصولنه دائر علی بکک سولدیکی سوزلر
۱۵۰ علی بکک موغوللرک سوردکلمی مواشی بی
الارندن آلمسی و بومناسه بته موغوللرک
جانلری صیقلمسی
۱۵۱ علی بکک سیواسه وصولی و سلطانک
مأیوسانه وضعیتی
۱۵۱ وفات یافتن پیر حسین والی ارزنجان
و آمدن قلیچ ارسلان پیش علی بک
(ارزنجان) والیسی پیر حسینک وفاتی
اوزرینه باشنده بولونان کیمسه لرک علی
بکی ارزنجانی ضبط ایچون تشویقلری
۱۵۲ ارزنجانک ضبطی ایچون علی بکک سلطان
ایله استشاره سی و سلطانک بوفکردن واز
کچیلک ایچون حکیمانه سوزلری
۱۵۳ اسراک تشویق غالب کلرک ارزنجانه دوغری
علی بکک حرکتی
(قلیچ ارسلان) ک اتفاق ایتمه مسندن
متولد حصوله کلن وضعیت اوزرینه
علی بکک سلطانک مراجعتی
۱۵۴ سلطانک قلیچ ارسلانی قاندرسی و قلیچ
ارسلانک شرطی
۱۵۷ علی بکک فکر و همتجه کوچوکلکی
و سلطانک چکدییی کوکل عذاب
(بغداد) ده کی برشیخک حکایه سی
۱۵۹ (قلیچ ارسلان) ک علی بکک یانه کلسی
رفتن علی بکک بارزنجان و سائر وقایع
و حوادث
علی بکک ارزنجانه واردقندن صکره شهری
ضبط ایچون اسرا ایله استشاره سی

صحیفه

۱۵۹ ویریلن قراری اخبارده (قلیچ ارسلان)
 تهاون ایتدیکی جهته حصوله کلن قنالقار
 مکالمه ایچون شهر خلقی طرفدن (طغرل
 بك) ك اشراف ایله برلکده کوندرلمی
 و بو طرفدن قلیچ ارسلان ایله سلطانك
 مأمور ایدلمی
 ۱۶۱ شهر خلقك خروج ایله جنكه مباشرتی
 علی بكك قورقودن قاچق ایستمی
 و سلطانك مانع اولمی
 شدنی جنك
 ۱۶۳ (ابراهیم بك دلقادر) ك ارزنجانیلره امداد
 ایچون کلیشی
 (جنید) ك پلانندن عسکر غافل
 بولوندی جهته انزام وقوی و جنیدك
 اسیر اولمی
 ۱۶۴ اهل شهر ك ایکنجی دفعه خروجی ایله وقوعه
 کلن محاربه
 ۱۶۶ بو محاربه ده عسکر ك سلطان مدح و ثنای و علی
 بك ایله (سیدی حسام) ك قصصا تمی
 ۱۶۷ آمدن اصفهان شاه خاتون اربغداد
 و گرفتار شدن او در ارزن الروم
 و خلاص یافتن
 علی بكك نهمی (اصفهان شاه خاتون) ك
 بغداددن کلیرکن اضر و مد، والی (اردو
 شاه) طرفندن آلیق و نولسی و اموال
 و اشیا سنك ضبطی اوزرینه اضر و اوزرینه
 حرکت
 ۱۶۸ مشایخ و والینك توسطی اوزرینه ایشی
 صلحا تسویه ایله سیواسه مراجعت
 (اصفهان شاه خاتون) ك مزاج و اخلاق
 (اصفهان شاه خاتون) ك سلطان ایله
 (سیدی حسام) قارشو انفعالی

صحیفه

۱۶۸ (اصفهان شاه خاتون) برقیز مسئله سی ایچون
 سلطان ایله سیدی حسامی چاغیروب قونوشمی
 سلطانك (اصفهان شاه خاتون) طرفندن
 آلدیغی امری علی بکه تبلیغی و علی بكك
 جوابی
 ۱۶۹ سلطانك (اصفهان شاه خاتون) برکیجه
 تعیین ایله مسئله نك حلی ایچون وعدی فقط
 تعیین ایتدیکی کیجه علی بكك امریله سیدی
 حسامك سلطان افطاره کلیسی یوزندن
 سلطانك (اصفهان شاه خاتون) یانه
 کیده همی و صکره اعتدار ایله باشقه برکیجه
 تعیین ایتمی فقط بوفعه ده سیدی
 حسامك سلطان افطاره دعوت ایتمی
 یوزندن کیده همی
 سلطانك وعد ایتدی کیجه ده کیده مسندن
 دولانی (اصفهان شاه خاتون) ك علی بکه
 ژورنال قلیقلی مکتوبی
 ۱۷۰ بایرام تبریکاتی نهمه یاهلم دییه علی بكك
 جده سنه برحرم کوندرمی و (اصفهان شاه
 خاتون) ك آغیر جوابی
 علی بكك ژورنال مندجارتی اشلک ایچون
 نه سنه برقادین کوندرمی و جوابنده
 نه سنك (علی بكك کلسون) دیسی
 علی بك کیتدیکی جهته سلطان ایله سیدی
 حسامی کوندرمی فقط علی بكك ارفه لرندن
 دیگر بر شخصی ده خفییه طررنده کوندرمی
 سلطان ایله (اصفهان شاه خاتون) اره سنديک
 مکالمه
 ۱۷۱ (شیخ قتلوشیر) ك وفاتی و وظیفه سی
 قیصریه ده کی (علی بك) حواله سی
 قیصریه ده کی (علی بك) ك وفاتی اوزرینه
 سلطانك سیواسه کی (شیخ عادل) ایله
 دوست اولمی و بو ذلک اوصافی

صحیفه

۱۷۲ علی بكك موغول بکارینی حبس ایتك
 ایستمی و استشاره ایچون سلطان چاغیر می
 و سلطانك مدافعه سی
 ۱۷۳ سلطانك نصیحتی اوزرینه علی بكك فکرندن
 و از کچمی فقط ایشدن خبردار اولدقلری
 جهته موغول بکارینك قاچلری
 ۱۷۴ قاچان موغول بکارینه یتیشیلوب زنجیره
 چکیلملری فقط برچوقلرینك قورقوله رق
 ولایتی یغما ایله (قیشلاق) طرفنه قاچلری
 و قاچه میان محبوسلره علی بكك هر کون لوازم
 کوندرمی
 رفتن علی بك باماسیه جهته انتقام
 سیدی حسام و وفات یافتن بعلت
 طاعون
 سیدی حسامك انتقامی آلق اوزره علی
 بكك اماسیه کیتك ایچون قالمی
 علی بكك (یوسف چلی) ایله سلطان
 حقنده رویلری
 ۱۷۵ علی بكك (آرتق آباد) و وارمی
 و بیغمش اولدیغی آلتون و سائر ایچون
 صاچه فکری
 ۱۷۶ احسان و انعامك فضیلتی
 (خسرو پرویز) ایله سیم سالارینك حکایه سی
 ۱۷۷ علی بكك اماسیه (شیخ نصرت) یولندن
 کیدیشی و علی بكك جاسوسجه سنه عادی
 ۱۷۸ علی بكك (قاز آباد) و وصولی
 قاز آباد طرفلرنده برچاییرده سلطانك
 محبس عشرت قورمی
 ۱۷۹ علی بكك قنالا شمی ، سلطانك یتیشهرک
 حالی صورتی و طاعونه یا قانلاندیغی آکلامی
 ۱۸۰ علی بكك وفات ایده حکمی سلطان کشف
 ایده رک وفات ایتدیکنی آکلامی ایچون
 تعلیمات و برمی

صحیفه

۱۸۰ (۷۸۲) سنه سنك جمادی الاول سنده علی
 بكك وفاتی
 ۱۸۱ سیدی حسامك سوزنده طور مسندن
 اردونك ایشی آکلامی، قارغشقه اقلر ،
 یاغمار و قوی
 سلطانك برحقه ایچنده علی بكك جنازه سی
 (توقات) کوندرمی
 سیدی حسامك نانکورلیکی و همان سیواسه
 قوشه رق (احمدك) موقعی قلعه حالته قویقم
 ایله مشغول اولمی
 ۱۸۲ تجهیز و تکفیندن صوکره سلطانك ماتم
 لباسلری کییه رک سیواسه دونوشی و علی
 بكك سراینه عزیمتله ییدی یا شنده کی اوغلانی ده
 مجلسده او طوره رق علی بكك روحیچون
 ختم شریف و دعار یایدیرمی
 رای زدن سلطان با سیدی حسام
 در منصب امارت و آمدن قلیچ ارسلان
 بسیواس
 سلطانك سیدی حسام ایله استشاره ایده رک
 مملکتك حسن محافظه سی و دشمندن وقایه سی
 ایچون لازم کان یوللری کوسترمی
 و بالخاصه مواجیک ویرلمی توصیه سی
 ۱۸۳ سیدی حسامك پاره یوقدر دییه سلطان
 آتلاقی ایستمی و نهایت افرادك مواجی
 ویرله رک اسرایه برشی ویرلمی یولی
 حیله سی
 ۱۸۴ سلطانك (سیدی حسام) ك کوتولکنی آکلادیغی
 و وجودی قالمه جی برکیسه اولدیغی بیلدیکی
 حالده اغماض عین ایده رک وقعاتك
 جریانی سیر ایتمی
 ۱۸۵ (حاجی شاد کلدی) نك (سیواس)
 یا قلاشمی و اهالی بی اطاعته دعوت ایچون

صحیفه

ایلی کوندورمی و (حاجی شاد کلدی) نك
 دفعیچون اهلینك (قلیچ ارسلان) •
 خبر کوندورملری و (قلیچ ارسلان) ك
 كلوب سیواسك دیشاریسته قومسی
 ۱۸۶ آمدن قلیچ ارسلان درسیواس و نشستن
 بامارت
 • (قلیچ ارسلان) ی شهره کتیرمك خصوصنده
 سیدی حسامك ترددی
 • سلطانك « قلیچ ارسلان » ی شهره کتیرمی
 و قلمه به کوندورمك مجلس تشکیل ایتمی
 و او مجلسده سیدی حسامك یاقا قلاغمی
 و کوزه لکی
 ۱۸۷ قلیچ ارسلانك کلسی اوزرینه « حاجی شاد
 کلدی » نك کیری دوغسی
 • « قلیچ ارسلان » ك عظمت پیدا ایتمی
 و عمومی بر مجلس عقد ایتدیرمك و بوجلسده
 « اماره بی می ، سیدی حسامی می ،
 سلطانمی » ایسترسکز دییه صورمق
 ایسته می
 • مجلسك عقدندن مقدم سلطانك سیدی
 حسامه نصیحتی فقط قبول ایتمه می
 ۱۸۸ عمومی مجلسك عقدنده موجود بولونان
 ذواتك بویوکارندن برینك « ای جماعت
 اوچدن کیمی ایسترسکز » دییه صورمی
 • جماعتك « سلطانی ایسترز فقط کندی
 آرزوسيله مقامنی باشقه سنه بیراقیرسه اوکا
 برشی دییه میز « دیملری
 • اهلینك بوجوانی قارشیننده سلطانك
 سیکوتی و قلیچ ارسلانك منفعل اولمی
 و سلطان « نیچون صوصو بورسك » دیعی
 ۱۸۹ سلطانك قلیچ ارسلانه قارشو « بر قاج شرطم
 وار اکر قبول ایدرسه كسنی کندیقه قدیم
 ایدرم « دیعی

صحیفه

۱۸۹ قلیچ ارسلانك شرطلرك ندر دییه صورمی
 اوزرینه سلطانك جوانی
 • قلیچ ارسلان شرطی قبول ایلله طرفیندن
 عین ایدلمی و مجلسك داغیلما می
 • سیدی حسامك ایشنك کوندن کونه اشاغی
 دوشمی
 ۱۹۰ نشستن قلیچ ارسلان بامارت و رفتن
 سلطان قیصره
 • قلیچ ارسلان امارته او طورونجه سلطانك
 (قیصره) به کیتمك ایستمی و وداع ایچون
 (شیخ عادل) ك تکبه سنه اوغرامی
 • سلطانك (قیصره) حدودینه وصولنده
 موغوللرك سلطانی استقبال ایتلری ، اوکا
 تابع اولملری و شهرك آلتینمی صره سنده
 (قلیچ ارسلان) طرفندن کیری چاغیرلمی
 ۱۹۱ سلطان سیواسه دونونجه قلیچ ارسلانه
 « یمینکدن دوندك » دیعی و قلیچ ارسلانك
 سلطان ایلله « بوشمی دوندك » دییه
 اکلنمی
 • قلیچ ارسلانك ۲۰ کونه قدر (حاجی شاد
 کلدی) نك ایشنی بیتیردکن صوکره قیصریه به
 کیده جك و قیصریه بی آلمدقه باشقه ایش
 ایلله مشغول اولیه جف دییه عین ایتمی
 • رفتن قلیچ ارسلان نچنك حاجی شاد
 کلدی و شکست یاتن
 • قلیچ ارسلانك حاجی شاد کلدی ایلله حرب
 ایتمك ایچون سلطان ایلله استشاره ایتدیکه
 دائما سلطانك مناسب کورمی و مقبول
 سوزلری
 ۱۹۲ سلطانك نصیحتنی دیکلیمه رك آما سی به
 متوجها قلیچ ارسلانك یوله چیقمی و توقاده
 وارمی

صحیفه

۱۹۲ قلیچ ارسلانك توقادده سلطان ایلله
 استشاره می و سلطانك صلح توصیه می
 • قلیچ ارسلانك نصیحت قبول ایتمه رك
 توقاددن قالقوب ایلروله می
 • حاجی شاد کلدی کلیور دینلنجه قلیچ
 ارسلانك سلطان ایلله استشاره می و سلطانك
 آرتق رأی بیان ایتمی
 ۱۹۳ ایکی طرف عسکرینی یاسانجه سلطانك
 قهرمانجه ایلری به آتیلدی فقط قلیچ
 ارسلانك سلطانم مساعدده ایتمه می
 ۱۹۴ (قلیچ ارسلان) ك حالندن (حاجی شاد
 کلدی) قوت آلهرق براز دها ایلرلمی
 و نهایت قلیچ ارسلانك یورکنی قورقو
 قابلا یهرق صلح ایچون (امیر یوسف چای) بی
 کوندورمی همده ایلیچ جواب کتیرمدن
 قالقوب (طاریه) به کلسی
 ۱۹۵ (قلیچ ارسلان) ك (طازیه) به کلسی اوزرینه
 (حاجی شاد کلدی) صلحه یاقلاشمیه رق
 ایلرولمی و بونك اوزرینه (قلیچ ارسلان) ك
 بوزغونلقه قاجمی
 ۱۹۶ سلطانك آرقده قاله رق حاجی شاد کلدی
 ایلله کیجه اولونجه به قدر حرب ایتمی
 • قلیچ ارسلانك کال خوف ایلله قویویی
 بولدن ، صباحی آقشامدن سچمه میه رك
 سرسم ، سبت اولمی ، قاجارکن بیلله دولاب
 اوکوزی کی دونوب دولاشوب یینه
 ایلک یره کلسی
 • سلطانك سیواسه قلیچ ارسلاندن اول
 کلسی
 ۱۹۷ قلیچ ارسلانه امرا و مشاهیرك ارتق عادی
 نظریله باقلری فقط سلطانك حرمتده قصور
 ایتامی
 • قلیچ ارسلانك بوزغونلنی سلطانم نسبت
 ایتمی

صحیفه

۱۹۷ سیواس حدودنده کی کوچرلرك عصیان
 و سلطانك بولری تأدیپ ایچون قلیچ
 ارسلاندن مساعدده آلهرق کیتمی
 ۱۹۸ عهد شکستن قلیچ ارسلان باسلطان
 و سبی پیوستن درقصد او
 • سلطان (قلیچ ارسلان) دن هانسی یری
 و حتی بر خراب کوی بیلله ایستدیکه قلیچ
 ارسلانك بردسیسه ایلله ویرمی و بونك
 اوزرینه سلطانك قلیچ ارسلانه قارشو
 صداقت نیتك بوزولمی
 ۲۰۰ (سیدی حسام) ك (اقشمر) دن قاجمی
 و یاقالانوب قراحصارده حبس ایدلمی
 • (قلیچ ارسلان) ك سلطانم قاره حصاری
 مدح ایتمی و مقصدی اورایه کیدنجه سوء
 قصده بولونقی اولمی
 ۲۰۱ سلطانك کوردی بی ایکی رؤیا
 • اهالی ولایتك قلیچ ارسلاندن بیزار اولهرق
 سلطانك شکایتلری و سلطان حضورنده تویلری
 اورپرتن عینلری
 ۲۰۲ قلیچ ارسلانك عیندن خبردار اولمی
 و ندیر ایچون بحرملریله کوروشمی
 ۲۰۳ قلیچ ارسلانك اهلینك عینی مسئله سنی
 سلطانن صورمی و سلطانك دوغرو سنی
 سولمی
 • قلیچ ارسلانك ظاهرده مداهنه ایتمی ،
 فقط باطنده سلطانم سوء قصد فکرنی
 بسله می
 ۲۰۴ سلطانك امرای حلب مقصدیله (حاجی شاد
 کلدی) نك ولایتنه آقین ایتمك ایچون قلیچ
 ارسلاندن مساعدده آلمی
 ۲۰۵ قلیچ ارسلانك کیمسه به طانیشه ددن مرحوم
 علی بک متروکه سنی آلمی ، بونك ده اهلینك
 آغیرینه کیتمی

صحیفه

۲۰۵ آرتق سلطانك عشرت مجلسارنده قلیج ارسلانی آچقندن آچیغه تہدید ایتسی

۲۰۶ دعوت ایتس اولدینی شیخ عادلک قلیج ارسلانی تہدید و تحقیر ایتسی و مثنوی کتابی آچہرق قورقولی سوزار سویلسی و «برہ احمد بونی تولدور بوکا آچیمہ» دییہ سلطانہ خطاب ایتسی

۲۰۷ شیخی دعوتندن دولای کیخسروک قلیج ارسلانہ داریلسی

۲۰۸ قلیج ارسلانک سویلدینی رؤیا آکاهی یافتن سلطان ازغدر قلیج ارسلان و قتل او و کیخسرو

» علی بک منکوحہ سنک متعلقندن بریسنک سوء قصد حقندہ سلطانہ معلومات ویرمسی

» سلطانک شیخ مؤیدایہ کوروشہرک قلیج ارسلانی قتل ایتک ایچون قرار ویرملری

۲۱۰ برنجی فرصتہ قلیج ارسلانک قتلدن قورتولسی

۲۱۱ قراری عدم تطبیقندن دولای سلطانک شیخ مؤیدہ عتابی و تشجیعی

۲۱۲ (قلیج ارسلان) ی قتل ایچون ایکنجی قرار ایکنجی قرارک اجرایی

۲۱۴ سلطانک قلیج ارسلانی کندی الیلہ اولدورمسی

۲۱۵ قلیج ارسلانک عجہسی کیخسروی سلطانک کندی الیلہ اولدورمسی

۲۱۶ قلیج ارسلانک آدملرینک یاقلانسی و تعقیبی

۲۱۷ رقتن سلطان بدارالامارہ و اجتماع امرا واهالی شہر

» سلطانک دارالامارہ قوشمسی و حضارہ سہاط چکیلہسی

» قلیج ارسلانک نامہ لرینی و سوء قصدہ بولوندیغنی سلطانک حضارہ عرض ایتسی

صحیفه

و قتلہ معذور بولوندیغنی سویلسی و حضار طرفندن عذرینک مظهر قبول اولسی

۲۱۸ (اینبک) ک سلطنت حقندہ بر فیکری و سلطانک اوفکری رد ایتسی

۲۱۹ سلطانک بہمہ حال ملت ایچون بر رئیس لازم اولدیغنی حضارہ عرض ایتسی و انتخابی اہالی بہ بیراقسی و اہالینک متفقاً ریاستہ سلطانی انتخابلری

۲۲۰ سلطانک انتخاب کونی اوروجلی بولونسی

۲۲۱ (قلیج ارسلان) ک ذمی و سلطانک مدحی حقندہ مؤلفک سوزلری

۲۲۲ نشستن سلطان بامارت و بیعت کردن امرا و اہالی شہر بردست او

» سلطانک مسند امارتہ جلوسی و دیار و بلادہ دعوتنامہ لر کوندورمسی و (۷۸۲) سنہسی (ذی القعدہ) سنک (۱۴) ندہ بیعت وقوعی

» سلطانک کیمسہ نک حقسزاقی ایتہمہسی و مقایر شریعت بر حالہ بولونماسی ایچون شہردہ دلال چاغیرتسی و معیتہ امرلر ویرمسی

۲۲۳ سلطانک ہر کون دیوان قوردورمسی و ہر کسہ مراجعت ایچون اذن عام ویرمسی و (علی بک) ک اوغلانی دیواندہ یانی باشنہ او طور تہسی

۲۲۴ (اینبک) ک بر ژورنالی و سلطانک تدبیری (مولانا کمال الملو والدین) ک برایش ایچون سلطانہ مراجعتی

۲۲۵ سلطانک امارتندن بمنون اولیانلرک وضعیتری

» سلطانک کمال توکلی

۲۲۶ سلطانک دایسنک کلکی

» سلطانک بالخاصہ (حاجی شادکلدی) یی دوشونسی و اوکا کورہ تدبیر آلمسی

۲۲۷ (حاجی شادکلدی) نک قورقولور برخستہ لغہ یاقلانسی

صحیفه

۲۲۸ رقتن اخنی عیسی پیش حاجی شادکلدی و مفاخرت او نقوت و شوکت خود (اخنی عیسی) یی سلطانک (حاجی شادکلدی) بہ سفارتلہ کوندورمسی

» اخنی عیسی کیدوب کلدکن صوکرہ (حاجی شادکلدی) نک او کونسی و سلطانی ذم ایتکدہ اولسی حقندہ سلط بہ معلومات ویرمسی

» (کبر) ک ذمی و انسانلرہ کبرک یا قیشمدیغنہ دائر مؤلفک اوزون مقالہسی

۲۲۹ لشکر انکیختن سلطان بمحاربت حاجی شادکلدی و مشغول شدن بتدبیرکار او و سایر قضایا

» سلطانک (حاجی شادکلدی) الیلہ حرب ایچون اوردو طویلامسی

» (کیخسرو) ک فرداشی (ذوالنون) ی او قشاد بہرق (فیلو حصار) و (آشہر) ہ کوندورمسی

۲۳۳ (ملک احمد) : قارداشی حبسدن چیقارہرق (قر احصار) ہ کوندورمسی و (سیدی حسام) ی قورتارمسی امر ایتسی

» (ذوالنون) الیلہ (ملک احمد) ک قارداشی آردہ سندہ نزاع چیقیسی

» (سیدی حسام) ک فتنہ کارلغی و نتیجہ دہ سلطانہ دخالتی

۲۳۴ (خضر بک) ک (صہاغر) جماعتی الیلہ یا الیلہ کیدرکن سیواسہ اوغرامسی و موغوللرہ فغانق ایدن شام توکمالرینی تأدیب ایچون سلطاندن بر مقدار عسکر ایتسی و سلطانک (پیر علی) الیلہ (سیدی حسام) اداره سندہ اولہرق عسکر کوندورمسی

» دوزکن (سیدی حسام) ک اسارتی و موغول بکادن (نی) نک غریبہ اسارتدن قورتولسی

» (حاجی شادکلدی) نک (جایغازان) ل الیلہ

صحیفه

برلشمسی و (توقات) اہالیسی الیلہ ایدہ رک توفاندن عسکر آلمسی و (سیواس) نواحیسنہ کلکی

۲۳۴ (حاجی شادکلدی) نک سلطانہ ایلیچی کوندورمسی و مقصدی و سلطانک جوابی

۲۳۵ سلطانک (حاجی شادکلدی) نک یانبدہ بولونان دای زادہ سندن کیزلی بر مکتوب کلکی

» سلطانک شہر اہالیسنندن ایکی کدخدایی نقی ایتسی

» (حاجی شادکلدی) نک سلطانہ ملاقات تکلیفی و سلطانک جوابی

۲۳۶ (جایغازان) لک سلطان طرفنہ دوعلری و (حاجی شادکلدی) نک مایوس اولہرق اما سیہیہ دوعنسی و بو مناسبتلہ سلطانک موقتنک متانت پیدا ایتسی

» (قلہ توقات) والیسنک دامادیلہ برابر سلطانہ کلکی ویشکشلر کتیرمسی

۲۳۷ (امیر سمید) الیلہ (ارسلان) ک کلکی و (ہاویک) قلعہ سنی تسلیم ایتلری

» (شیخ نجیب) ک کیزلی برسوز سویلک ایچون سلطانہ خبر کوندورمسی و (شیخ مؤید) ک خانہ سندہ خلوت یاییلمسی و شیخ نجیبک آرزوسی و سلطانک جوابی

» (امیر ارتنا) نک اقرباسندن (فریدون) ک (ارتق آباد) امارتہ تعیین ایدلسی

۲۳۸ (سیدی حسام) ک (ولایت دانشمندہ) توشیمال و سپہ سالار فیلہ موسوم اولسی

» (شیخ نجیب) و (مقبل) ک دامادی (جان علی) ی خلعت ویرلہ رک ترقادہ کوندورمسی

» (سیدی حسام) الیلہ (شیخ نجیب) ک او بوشمسی و (فریدون) ی قلعہ یہ کوتورملری و (حاجی شادکلدی) نک (توقات) قلعہ سنی ضبط ایچون کیتسی

۲۳۸ (ذوالنون)ك (امير مطهرتن) ايله او بوشمى
و همشيره سنى آلمى و سيواس نواحىنى يغما
و تخريب ايتلمى و سلطانك سس چيقارما سى
» (ذوالنون)ك ايكىنجى دفعه اوز بيك آتلى
ايله سيواس ولايتى ياغما ايتتى و سلطانك
ارقه لر دن يتيشه رك تربىلر نى و یرمی
۲۴۰ رغبت دادن حاجى شاد كلى امير
مطهرتن را بر عداوت سلطان و فتنه
انگيزختن
» (توقات) قلمه سنك محاصره سى ايله مشغول
ايكن (حاجى شاد كلى)ك (سيواس)
اوزرينه حركت ايجون (امير مطهرتن)ى
قادىرمى
» (توقات) دن كن خبر اوزرينه سلطانك
توقات طرفه حركتى
۲۴۱ سلطانك عسكرى ۱۰,۰۰۰ (حاجى
شاد كلى)ك كى ۳,۰۰۰ ايدى
» سلطانك (امير برعلى)ى ايلرى كوندرمى
و بوزولسى فقط سلطانك يتيشه رك دشمنى
بوزمى و سيواسه دونمى
۲۴۳ (اينيك)ك تشويقيله سيواس اهالى سنك قياىى
و سلطانك (اينيك)ى تجريم و ديكرلر نى
عفو ايتتى
» سفر زمانده (شيخ عادل)ك سوزى
» (حاجى شاد كلى)ك تشويقيله (امير
مطهرتن)ك سيواس نواحى سنه كلى
وايلچى كوندرمى
۲۴۴ سلطانك مذاكره ايجون (طغرل) بكك
داماد نى كوندرمى و شرطى و (طغرل بك)ك
ايكيوز آتلى ايله سيواسه كوندرمى
و مذاكره دن صوكره سلطانك اولرى توقى
۲۴۸ (امير مطهرتن) ايله مصالحه ايدلمى و (طغرل
بك) ايله ميئنك براقيلمى و (طغرل بك)ك
سلطانك نصيحتى و سلطانك جوابى

۲۴۹ محاربت سلطان با حاجى شاد كلى
وظفر يافتن برو و بقتل آوردن اورا
» (۷۸۳)ده سلطانك (حاجى شاد كلى) ايله
حرب ايجون حاضر لانسى
» (حاجى شاد كلى)ك مكتوبلرى و ايلچيلرى
سلطانك (آرتق آباد) طرفيله (توقات)ه
حركتى و اوراد ن حركته (دانشمنديه)
قره سنه نزولى
۲۵۰ حاجى شاد كلى ايله وقوعه كنن حرب
» (حاجى شاد كلى)ك قتلى
سلطانك رؤ يالرى
۲۵۲ شيخ عادل سوزى
» (حاجى شاد كلى)ك باشك سيواسه
سيواسدن ارزنجانه كوندرمى
۲۵۳ (يسر بابوق) ايله (نجى)ك ضد و ضمتلرى
جلوس سلطان بر تخت سلطنت
۲۵۴ واستقلال در امور ملك و دولت
» سلطانك هر طرفه خبر چيلر كوندرمى
خطبه نى كندى نامه اوقوتسى ، سككى
كندى نامه باصديرمى
» توقات قلمه سنه مكتوب ارسالى و عسكر
كوندرمى
۲۵۵ (يسر بابوق على پاشا)ك (حاجى شاد كلى)ك
متروكات و مخالفتى ايتتى
» (فريدون)ك كلى و (سیدی حسام)ك
وضعتى و سلطانك نصيحتى و قلمه قابوسنه
موكلر بيراقسى
» حيله كار (اخى نوروز)ك كلوب (على پاشا)
ايجون (حاجى احمد)ك خانه سنى ايتتى
و سلطانك مساعده سى
۲۵۷ (على پاشا)ك سلطانى آوه تشويقى و برلكده
كيتلرى فقط داوول سسى ايشيده رك
سلطانك كير و دونمى و عايلرى تربيه ايتتى

۲۵۸ (على پاشا) حقه ده سلطانك امر ايله استشاره سى
» غدر انگيزختن اخى نوروز با اتفاق جمعى
مفسدان و آكاهى فتن سلطان از قصد
ايشان
» على پاشاك (على بك)ك متروكه سنى آلدى
و سلطانك سوء قصد ايله على بكك اوغلى
امارنه كچيره كنى و (على پاشا)ى (اخى
نوروز)ك سوء قصد مقصديله دعوت
ايتش اولدينى او صاحبك خبر و یرمی
» خيانتك ذمى حقه ده مؤلفك سوزلرى
۲۶۰ سوء قصد قارشو تدابير ايجون سلطانك
محرم اولان ذوات ايله استشاره سى و نتيجه ده
سلطانك ثانى ايله حركت ايدلمى ترجيح
ايتتى
۲۶۱ (على پاشا)ك تاطيف ايله كندى يرينه
كوندرمى ، (نجى)ك قاچسى
» سلطانك بهارك ابتداسنه قدر توقات
قلمه سنك محاصره سىله مشغول اولمى و
(اماسيه)ك (امير احمد)ده قرار قيلدى
» (نسبى)ك دنمانى
۲۶۲ بهار ابتداسنده شرطه باغلايه رق توقات قلمه
سنك محاصره سى رف ايله سلطانك سيواسه كلى
» مشرت مجلسى
۲۶۳ اتفاق سیدی حسام با امير احمد و سائر
امراى مغول و دعوت كردن ايشان
را بر مخالفت سلطان
» (سیدی حسام)ك سلطان عليه ده
تحرى كنده بولونمى و اتفاق وجوده كتر مى
۲۶۴ سلطانك توكل ايله برابر بوا اتفاق داغيله جفته
داثر قناعتى
۲۶۵ سیدی حسام ايله (امير احمد)ك

۲۶۵ (آرتق آباد)ده برلشملى و عهدلشملى
» سلطانك (اغجه قلعه) اوزرينه يورويه رك
ضبط ايتتى و (كورد بهك)ه و یرمی
و بونك اوزرينه مخالفك داغيلملى
» (على پاشا)ك (بارمباى)ك لرايله اتفاق
ايتتى و برشى يابه مامسى
» (امير مطهرتن)ك سيواس ايجون عسكر
طوبلا دىنى حالده (ذوالنون)ى طوبوب
(امير احمد)ه تسليم ايتتى و (امير مطهرتن)ك
بو خصوصه كى مروتىلكى و مقصدينه
نائل اوله مامسى
۲۶۶ مصاف دادن سلطان با عسكر مغول
و غدر خواجه ياقوت و هزيمت لشكر
» سلطانك (امير احمد) ايله او بوشمى
» سیدی حسامك (نى) ايله برلشه رك
موغوللره كيتلرى و موغوللرى تحريك
ايتلرى و سلطانك بوبابده كى تدبيرى
» (امير احمد)ك يانه كيتمش اولان ايلچينك
كلى و (امير احمد)ك موغوللره مقاومت
مقصديله ملاقات ايجون (تورخال)ه
كلى اولدينى بيان ايتتى
۲۶۷ ملاقات مسئله سنى حل ايجون سلطانك
(خواجه ياقوت)ى كوندرمى و (خواجه
ياقوت)ك (امير احمد)ى سلطان عليه نه
چو یرمی
» سلطان ملاقات فكرنده ايكن موغوللرك
خبر سز كللى و سلطانك ۶۰۰۰ آتلى به
۳۰۰ آتلى الله مقابل اولمى
۲۶۸ موغوللر منهنز اولمى اوزره ايكن (امير
احمد)ك اردو ايله كلى
» (اخى نوروز)و (خواجه بك)ك اغواسيله
سلطان از دوسنك بوزولسى و سلطانك
رجعت مجبور اولمى و سيواسه كنجه به قدر

۲۸۱ بوجاربه ده کی هزیمتک سببی
 « سلطانہ ملالت عارض اولسی وعیش
 وعشرت مجلسرله ده کرکذک آچیلمامسی
 « اتفاق اخئی نوروز بادیکر مفسدان
 بقصد سلطان و کاهی یافتن ازان حال
 و قتل ایشان
 « سلطانہ جمعہ کونی نمازوقتی آذینی سولین
 بر شخصک اوکون اوساعت سوء قصد
 اجرا ایدیلہ جکئی خبر ویرمی
 « ایدیلن تحقیقات نتیجہ سنده سوء قصدک
 تحقق ایتمی
 ۲۸۲ سوء قصدی نتیجہ سبز بیراقق ایچون پایلان
 تدبیر و (امیر مطهرتن) ک ایلیچی ایچون
 ضیافت حاضرانی
 « (مولانا پاشا) نک کرامتی
 ۲۸۴ سوء قصدی جیلرک حاضر لائمری و سلطان
 طرفدن یاقالائمری
 ۲۸۵ (عثمان بک دلقادر) ی سلطانک استثنایتمسی
 « (فریدون) ک استنطاق
 ۲۸۷ امرانک طوبالائمی
 « (مولانا سیف الدین) حقندہ تہمت
 ۲۸۸ (ابوبکر متسید) و (سید محمود)
 « حقیرندہ ده سلطانک شہہ سی و امرانک تکرار
 اجنای و تحقیقات
 ۲۸۹ سلطانک عمومی بر مجلس عقد ایتمی
 و بوجلسدہ سوء قصد ایلہ برابر غدرلرک
 خیانتلرک ده میدانہ چیقمسی
 ۲۹۰ سوء قصد جیلرک برر برر کتیرلای
 « (فریدون) ک بونی اورولسی (بازید)
 ایلہ قارداشک کوزلرینہ میل چکیلای
 « عسکردن بولونالرک آصیلای و قارینلرینک
 دشیدای ، سید ابوبکرک بر قاج شہری

۲۸۱ بوجاربه ده کی هزیمتک سببی
 « سلطانہ ملالت عارض اولسی وعیش
 وعشرت مجلسرله ده کرکذک آچیلمامسی
 « اتفاق اخئی نوروز بادیکر مفسدان
 بقصد سلطان و کاهی یافتن ازان حال
 و قتل ایشان
 « سلطانہ جمعہ کونی نمازوقتی آذینی سولین
 بر شخصک اوکون اوساعت سوء قصد
 اجرا ایدیلہ جکئی خبر ویرمی
 « ایدیلن تحقیقات نتیجہ سنده سوء قصدک
 تحقق ایتمی
 ۲۸۲ سوء قصدی نتیجہ سبز بیراقق ایچون پایلان
 تدبیر و (امیر مطهرتن) ک ایلیچی ایچون
 ضیافت حاضرانی
 « (مولانا پاشا) نک کرامتی
 ۲۸۴ سوء قصدی جیلرک حاضر لائمری و سلطان
 طرفدن یاقالائمری
 ۲۸۵ (عثمان بک دلقادر) ی سلطانک استثنایتمسی
 « (فریدون) ک استنطاق
 ۲۸۷ امرانک طوبالائمی
 « (مولانا سیف الدین) حقندہ تہمت
 ۲۸۸ (ابوبکر متسید) و (سید محمود)
 « حقیرندہ ده سلطانک شہہ سی و امرانک تکرار
 اجنای و تحقیقات
 ۲۸۹ سلطانک عمومی بر مجلس عقد ایتمی
 و بوجلسدہ سوء قصد ایلہ برابر غدرلرک
 خیانتلرک ده میدانہ چیقمسی
 ۲۹۰ سوء قصد جیلرک برر برر کتیرلای
 « (فریدون) ک بونی اورولسی (بازید)
 ایلہ قارداشک کوزلرینہ میل چکیلای
 « عسکردن بولونالرک آصیلای و قارینلرینک
 دشیدای ، سید ابوبکرک بر قاج شہری

ایله (هاویک) قلمہ سنده حبسہ کوندرلای
 « (محمود فیج) ک اوکچہ سیکیرینک کسبلای
 ۲۹۰ سوء قصد خرنی آلان (امیر احمد) ک
 سوء قصد اولمش ظنیلہ سیواسہ دوغرو
 حرکتی و نتیجہ بی دویمقلہ محزون اوله رق
 (یلدوز) قلمہ سنہ کیتمی
 « سلطانک (امیر احمد) اوزرینہ یورومسی
 و امیر احمدک قاجسی و بر جوق اشیا بیراقسی
 و بواشیانک اغتنام ایدلای
 « (امیر احمد) ک (توقات) ی سیدی
 حسامہ ایصار لایمی و (شیخ نجیب) ک
 سلطان طرفنی طومسی
 « (نبی) نک امامسیہ حدودندہ بر قلمہ
 یامسی و بوندن دولای (امیر احمد) ایلہ
 آرہ لرینک آچیلای
 « موغول و تورک کوچہ لرینک (قیصریہ) ی
 قورتارمی ایچون سلطانک تشویقلری
 و سلطانک مناسب کورمسی
 ۲۹۲ هجوم مفسدان و حرامیان از اطراف
 و قتل امیر یوسف چلی
 « ارزنجان والینک مخالفتی و قطاع الطریقک
 سیواس حدودندہ یاغماری و (امیر یوسف
 چلی) مأمور ایدیلہ رک شہید ایدلای
 « سیواسدہ بولونان موغوللرک (خواجہ بک) ک
 تشویقلہ عصیان ایچون آتلائمری و سلطانک
 صولتنہ قارشو یالان سویلہ رک قورتوللری
 فقط صوکرہ سورولری سورملری
 و سلطانک یتیشہ رک تربیلرینی ویرمی
 و بونک اوزرینہ موغوللرک اعتدالری
 ۲۹۳ (امیر مطهرتن) ک اعتدال ایچون مکتوبلری
 و ایلیجیلری
 « شام تورک رینک سیواس ولایتندہ تخریباتلری
 یاغماری آرتیرملری اوزرینہ سلطانک

بونلرک اوزرینہ یورومسی و بک جوق
 غنیمت آلینمسی
 ۲۹۵ (امیر احمد) دن انتقام آلمق ایچون سلطانک
 (قاز آباد) طرفنہ حرکتی و (امیر احمد) ک
 (تورخال) ک کلسی و منہزم اوله رق
 امامسیہ قاجسی
 ۲۹۶ محاربہ سلطان باامیر احمد و شکستن
 اورا و کرفتن غنایم و بہایم فراوان
 و نمکن و تسلط بر مملکت
 « (امیر احمد) ک (امیر بازید) = کوتوروم
 بازید دن استمداد ایلہ قیامی و (تورخال)
 محاربہ سی و امیر احمدک انہزای
 « سلطانک (زیلہ) یہ کلسی و اورادہ اون
 کون اقامتی
 « سلطان زیلہ ده ایکن (قسطنطونیہ)
 عسکرینک یتشدیکئی خبر آلمسی اوورینہ
 سلطانک (اندیز) قلمہ سی طرفنہ کلسی
 فقط اردویہ (تورخال) طرفندہ جاتسیلہ
 وقوعہ کن قانلی محاربہ و دشمنک انہزای
 و بک جوق غنیمت آلینمسی
 ۲۹۸ حربی قازاندقن صوکرہ سلطانک (اندیز)
 قلمہ سنی محاصرہ و امان ایلہ آلمسی
 ۲۹۹ سلطانک توقات اہالیسنی (قومناٹ) ک
 قالدیرمی و توقادک یاندہ دیکر بر قلمہ
 یابدیرمی
 ۲۹۹ سلطانک موفقیتنی مؤلفک آلفیشلامہ سی
 و سلطانک مدح و ثنائی
 ۳۰۰ توشیالارک (جنید) دن شکایتلری
 و قیصریہ بی آلمق ایچون سلطانک تشویقلری
 و جنیدک تجاوزلری و نہایت قارامانلیرہ
 اسیر دوشہ سی
 « سلطانک بر جوجنی دنیاہ کلسی و (محمد)
 آدی ویرلای

- ۳۰۰ قیصریه به گلش اولان حاجیلری (جنید) ك صومسی و سلطانك قیصریه اوزرینه حرکتی
- ۳۰۱ (قیصریه) نك محاصره سی ایله اوغراشیرکن (امیر مطهرتن) ك سیواس اوزرینه یوردیكنی سلطانك خبر آاسی
- آمدن امیر مطهرتن بسواس و مراجهت سلطان از قیصریه و از عاج و اخراج او سلطانك نوکرینی قیصریه اوزرینه بیراقرق سیواسه عودت ایتسی
- (امیر مطهرتن) ك (فارس) قلمه سنی جنك ایله آاسی و (خضر بك چلی) نك شهادتی
- ۳۰۲ سلطانك کلدیكنی کورونجه (امیر مطهرتن) اردوسنك (عبدالوهاب) موضعهندن کوچرك سیواس صومسی چکملری
- سلطانك (کنبه شجنه) به پیشینجه دشمنك آتشی کورومسی فقط دشمنك طورمیهرق چکلمسی
- دشمن چکلمنجه سلطانك (آقشهر) اوزرینه یوردومسی و شهری آتیه ویرمسی وقلمه سیله جنك ایتسی و بر قاج یرندن رخنه دار ایتسی
- (امیر احمد) ك ضعفنی و امیر احمد یاردم ایدرکن بایزیدك لشکرینك ضمه اوغرامسنی (سر عثمان = آل عثمان = عثمانلی پادشاهی) کورونجه باباسنه عاصی اولان (سلیمان پاشا) بی رهبر ایدمرك قسطنطنیه بی ضبط ایتلری و (بایزید) ك (سینوب) قاجسی
- ۳۰۳ (امیر مطهرتن) ك اعتدار واستغفاری و سلطان ایله اتفاق و سلطانك (امیر مطهرتن) ی بکنمه سی
- ۳۰۴ اصرای مغولك سلطانی (قیصریه) نك فتحی ایچون تشویقلری
- ۳۰۵ رستن سلطان بقیصریه و فتح آن و تسخیر سایر قلاع و تقاع
- سلطانك قیصریه اوزرینه حرکتی و بر قاج کون (صحرای قصر) ده دیکندکدن صوکره (قوروق قباقلوق = قباقلوق قورومسی) قونمسی و اوراده ایکن اهلینك عرض اطاعتلری بخبر بر ذاتك کلمسی
- ۳۰۶ قیصریه اهلینك قیای و (اولاد عمر) ك (احمدك) ه التجاسی و اولاد عمر ك سلطانه دخالتلری و بوسورتله قیصریه نك آلمسی و قیصریه حدودنده بولونان قلمه لرك ده آلمسی و یالکز قرامان اوغلنك (جنید) ی حبسندن چیقارمرق (دولو) قلمه سنه کوندرمسیله (دولو) نك آلمنمه ماسی
- ۳۰۷ قیصریه نك فتحی (۷۸۶) ده در قیصریه نك فتحیله سلطانك دیگر بلادینه عمران و رونق ویرلسی
- آمدن سلطان بسواس و تقاق سیدی حسام و سایر حوادث و وقایع
- ۳۰۸ قیصریه نك فتحندن صوکره سلطانك سیواسه کلرک عیش و عشرت ایله مشغول اولسی (شیخ نجیب) ك کلرک توقات قلمه سنی سلطانه ویرمسی و سلطان طرفندن اورایه سیدی حسامك کوندرلسی
- سیدی حسامك (اولاد تاج الدین) ی قاندرمرق بونلر طرفندن (اقشهر) ولایتك یاغما ایدلمسی و امیر احمد ایله اتفاقلری
- (سیدی حسام) ك خیانتی اکلایشانجه سلطانك (توقات) ه کیتیمی و سیدی حسامی طوندیرمسی، صوکره عفو ایتسی و اونکله شرطی
- توقات و قاز آبادك اعماری

- ۳۰۹ (احمد دواتی) نك (ترخال) قلمه سنه مأمور ایدلمسی
- (زیله) ده بر مدرسه نك تحکیمیه (اخی عادلشاه) ه ایضا لائمی
- (نبی) نك الیوم (قراجه حصار) دینیلن قلمه سنك آلمسی
- (نبی) نك (امیر احمد) ایله دوشوب قالمسی
- حج شریفه کیتمك اوزره یوله چیقان (سیدی حسام) ك حلبدن کیرودونه رک (نبی) نك یانه کیتیمی
- سلطانك آماسیه اوزرینه عسکر چکمی و (زیله) به وارنجه بر چوجقنك دنیایه کلک اوزره بولندیقنك تبشیر ایدلمسی
- سلطانك طوغه حق چوجق حقهنده اوغلان می، قیزی دیبه (مولانا پاشا) به صورمسی، اونك ده (علی کلیور) دیمسی
- طوغان چوجقك آدینك علی قونولسی و شنك پایلمسی، عیش و عشرت ایدلمسی
- ۳۱۰ آماسیه و مرزیفون طرفلرینك یغما ایدلمسی و امیر احمدك قلمه به قاپانوب قالمسی
- (جاوققار) بکارتك (امیر احمد) دن یوزچو یروب سلطان طرفته چکملری
- ۳۱۲ ایلك بهارمقدر (آماسیه) نك محاصره سنه دوام ایدلمسی فقط فتحنك ممکن اولمه ماسی
- موغول بکارتك قرامان اوغلندن شکایتلری و (لارنده) طرفلرینی یغما ایچون سلطانی تشویقلری
- ۳۱۳ نهضت سلطان بر عادت قرامان و ذکر حوادثی که در ایان ایام واقع شد
- سلطانك قرامان ایله حرکتی
- ۳۱۴ سلطان (دولو) به وارنجه (پسر عثمان) ك قرامان ایلده بونوندیغنی خبر آلمق کیری دوتمك ایسته مسی
- ۳۱۳ سلطان دها دوغزدن مقدم قرامان ایلیچیسنك کلمسی و شرطلری قبول ایتسی و سلطانك سیواسه دوغمی
- ۳۱۴ (پسر عثمان) ك یالکز (اکری دور) قلمه سنی فتح ایله کیری دوغمی
- سلطان قیصریه ده ایکن (سراج الدین) ك (قیلو حصار) ی ضبط ایتدیکنه دائر خبر کلمسی و سراج الدینك تطبیقی
- (تاج الدین) ك خاله زاده سی (محمد) ك برادرینه شفاعت ایچون کلمسی
- قرامان اوغلنك تکرار مناسبتلرک باشلامسی و سلطان قراماندن زیاده (امیر احمد) ه اهمیت ویردینی ایچون آلدیریش ایتمه مسی
- سلطانك آماسیه طرفته سفری و (قازان قیاسی) قلمه سنك آلمسی و بورالرینك اداره سنی (حاجی عارفشاه) ه ویرمسی
- سلطانك (قازان قیاسی) قلمه سنی آلدقندن صوکره (چکرک) قلمه سنی محاصره سی و (حاجی عارفشاه) ی محاصره به مأمور ایدمرك سیواسه دوغمی
- ۳۱۵ (امیر احمد) ك (چکرک) قلمه سنی (سیدی حسام) ه ویرمسی
- (سیدی حسام) ك امیر احمدك یاردیمیه (اخی عادلشاه) مدرسه سنه تجاوزی و مایوسا دوغمی
- (سیدی حسام) ك امیر احمدك یاردیمیه مذکور مدرسه به ایکنجی مجوسی و (اخی عادلشاه) ك اسیر ایدلمسی
- (سیدی حسام) ك امیر احمدك یاردیمیه (قراحصار) اوزرینه کیتیمی و (سعد الملك) ی اسیر ایتسی
- سلطانك قنالحالده قیزمسی

۳۱۶ سلطانك دشمنه قارشو اخلاق وعاداتی

۳۱۷ فتح قلعه جكر ك و قرا حصار و محاربت

بامير احمد و تاج الدين و انهرام ایشان

» سلطانك سيواسدن قاهره رق (جكر ك)

قلعه سنی بردن بره قوشا تمه سی و سیدی حسامك

اولجه قارداشی برینه بیرا قهرق قلعه دن

آیرلش اولسی

» سلطانك سیدی حسامك قارداشنه قلعه یی

تسلیم ایچون لصیحتی فقط من بورك امتناعی

وبونك اوزرینه قلعه نك جبراً آلینسی

و اداره سی (پیر علی) یه ویرلسی

۳۱۸ (جكر ك) قلعه سنك آلمسی اوزرینه

(نبی) نك قورقه رق (ولد عثمان)

التجا ایتمسی

» (جكر ك) قلعه سنندن صوكره سلطانك

(قرا حصار) ی محاصره ایتمسی و قلعه سنك

توصیفی

» والینك (قرا حصار) قلعه سنی حربسز

اوله رق سلطانك ویرمسی وبونك سیدی

وسلطانك موفقیتی

» (ترخال) قلعه سنك یاننده سلطانك

بر قلعه یایدیرمسی

۳۱۹ (امیر احمد) ایله اتفاق ایتمش اولان

(تاج الدین) ایچی کوندروب یی یاییلان

قلعه نك ییقدیرلمسی چون رجاده بوغسی

وبورجابه سلطانك جواب قلیجدر دیغسی

» (تاج الدین) و متفق بولونان (امیر احمد)

ایله سلطانك محاربه سی

۳۲۰ متفكر ك مغلوبیتلری و امیر احمدك صلح ایچون

(ولایت دانشمنده) شیخلرینك بویوكلرندن

(شیخ نصرت) ی کوندورمسی و سلطانك

شرطه تمایقاً صلی قبول ایتمسی

۳۲۱ عرض احترام ایچون (تاج الدین) ك ابتدا

و کلاسندن بریسی کوندورمسی و صوكره

کندی سنك کلسی و تملقلر کوندورمسی

وسلطانك ابتدا توپیخ و نهایت نصیحتنده

بولوغسی

۳۲۳ کیده یی چو جقلرمی ده کوندورمسی دییه

چیقدندن صوكره (تاج الدین) ك

(سونیس) یه قاچسی

» سلطانك (امیر احمد) ی بتكرار خیر بالادندن

صوكره (توقات) یه کلسی

» سلطانك عیش و عشرت ایتمسی

۳۲۴ (تاج الدین) ك (امیر احمد) ایله

(سونیس) ده اجتماعی خبر آلتیجه

سلطانك (نکیسار) اوزرینه یورومسی

و (تاج الدین) ك اوغلی (الب ارسلان) ی

مقلوب ایتمسی و اب ارسلانك الی فنا

حاله یاره لایغسی و بعدده سلطانك (توقات)

کلسی

» (امیر احمد) ك مکتوبلر و ایلیچیلر

کوندورمسی و لیلک بهار اولونجه سلطانك

سیواسه دونغسی

» رفتن سلطان بقصریه جهت دفع

مفسدان و نزول بکوسه داغ و سیاست

کردن جمعی ازا هل غدر و نفاق

» (ولد عمر) ی تربیه ایچون سلطانك

قصریه یه کیتهمسی و تربیه ایچون (اخی عیسی)

قومانداسنده قصریه عسکرلری کوندورمسی

و کندی معتقی بوصویه قومسی

۳۲۵ (ولد عمر) میدان چیقما یجه سلطانك

قلعه اوزرینه حرکتی و غنیمتله قصریه یه

دونغسی

» (ولد عمر) ك صوكره چیقهرق (اخی

عیسی) ی اورته یه آلملری و سلطان

یتیشمنجه به قدر (اخی عیسی) ی اسیر

ایتملری و سلطانك قصریه یه دونغسی و بر قاج

کوندورمسی و قلعه دن جبقانلر ك حقندن

کلسی و غنائیم ایله سیواسه دونغسی

۳۲۵ سلطانك (کوسه داغ) یه عزمتی و شام

تورکلرینك سلطانی استقبالی و سلطانك

اوراده بر قاج کوندورمسی و سیواس شهرنده

عصیان وار دییه خبر کلسی اوزرینه

مفسدلری یا قالمی ایچون (امیر عبدالله

چلی) ی کوندورمسی و کندی سنك (بر

طلوش) قلعه سنی تعمیر ایتمکله مشغول

اولسی

۳۲۶ مفسدلر شونلردر : (امیر حاج) ،

صرافلردن (بازید) ، آخیلردن (یسر

خواجه آراسنه اخی محمد) ، (اخی

ناصر الدین) ، بر (پاپاس)

» سلطانك مفسدلری استنطاق ایتمسی و جرملری

اقرار ایتمیرمسی

۳۲۸ مفسدلردن (اخی محمد) حبس ایتمیرمسی ،

دیگرلرینك قلیجه بویونلرینك و وروماسی

۳۲۹ مفسدلر ك ایکیجه درجه ده شرکاسی سلطانك

بولدورمسی فقط عنو ایتمسی

» مخالفت امیر احمد و محاربت سلطان با

او و شکستن اورا و رفتن بقصریه

» (امیر احمد) ك تکرار باش قالدیرمسی

و (قینار بناری) دینیلن بری اردوگاه

ایتمسی و سیواسه یورومك ایچون

حاضر لایغسی و سلطانك علی العیله یتیشه رك

دشمنی بوزمسی و یك چوق غنیمت آلمسی

۳۳۰ سلطانك قیشین هر طرف قار ایله قابلی

ایکن حرامبلک ایله مألوف بر حاقم کوچیه لری

تأدیب ایچون حرکتی و اولملری تأدیبی

و جنیده تملقی بولونان بر قلعه یی فتح ایتمسی

و کوچیه لرك بویوكلرندن (حسین) ی طوتوب

زنجیره چکلسی

۳۳۱ (جنید) ك دخالتی و (اخی عیسی) یی

پارلاق بر صورتده تسلیم ایتمیله هفوا بدلمسی

» سلطانك سیواس نواخسندنه صید و سیران

ایله اکلنمسی و تا ارزنجان حدودینه قدر

کیتسی و (امیر تمور = تیمورلنك) ك

(الاطغ) یه ایندیکنه و (ارزنجان) ك

قارمه قاریش اولدیفته دائر خبر کلسی

» سلطانك سیواسه دونغسی و برج و بارورله

متانت و یردیرمسی و حرب ایچون حاضر لایغسی

۳۳۲ (امیر تمور) ك قورقوسندن (امیر

مطهرتن) ك ارزنجانی بوشالتمسی ،

و چولوق چو جوغنی ، اشیا سنی قره حصاره

کوندورمسی و ارزنجان اهالی سنك دارمه

داغین اولسی

» (امیر تمور) ك از ضرومه کلسی

و (قارم قویونلو) تورکمانلری اوردندن

صوكره کیری یه دونغسی و بومناسیتله

ارزنجانك قور تورماسی

» (امیر تمور) فتنه سنندن دولانی (امیر احمد) ك

میدان بولسی و (زیله) یه کلدر ك بر طاقم

اولری یاقسی

» سلطانك امامسیه ولایتنه حرکتی و ولایتی

یفما ایتمسی و امیر احمدك یاقیدیغی هر اومه

مقابل سلطانك بر قاج کوی و یران ایتمسی

بعدده سیواسه دونغسی و امامسیه دن بر طاقم

عائله لرك قاچوب قاچوب سیواسه کلسی

۳۳۳ رفتن تاج الدین بولایت سامان بك

و استمداد نمودن اواز سلطان و نکیبت

تاج الدین و قتل او

صحیفه

۳۳۲ (تاج الدین) ك (حاجی امیر) ك ولایتہ طبع ایتسی
 » (حاجی امیرك) ك خستہ لئسی ووصیتی
 ۳۳۳ (حاجی امیر) ایبلشدکن صوکره اوغلی
 (سلیمان بك) ایله اره لرینك آجیلدی
 ۳۳۴ (تاج الدین) ك (حاجی امیر) ولایتہ
 ایی دفعه هجومی وعدم موفیتی و اوچنچی
 هجوم ایچون حاضر لائسی و (سلیمان بك) ك
 سلطانہ التجاسی و مکتوبلر و ایلیچیلر کوندرمی
 » (سلیمان بك) طوقونماقی ایچون سلطانك
 (شیخ یازعلی) یی (تاج الدین) ك کوندر-
 می و شیخك ادای رسالتہ عودتی
 ۳۳۵ (تاج الدین) (سلیمان بك) طوقونمایه جفته
 یمین ایتش ایکن یمینده طورمامسی
 » (تاج الدین) ك (سلیمان بك) اوزره
 هجومی و قتل ایدلسی خبرینك سیواسه کلسی
 ۳۳۶ یمینده طورمامه نك جزاسی
 » رفتن سلطان بنکیسار و تسخیر قلعه اسکفسیر
 و آمدن امیر مطهرتن بحدود سیواس
 و انہزام او
 » سلطانك (امیر سعید) ی نیکساره
 کوندرمی و نیکسار لیلردن بر هیئت کلدرك
 عرض تبعیت ایتلری
 » سلطانك نیکساره عزیمتی و شهرك خارجنده
 مدفون (غازی ملك دانشمند) ی زیارت
 ایچون ابدست تازملسی و بوضعه ده سلطانك
 انه برتیکن بانسی
 ۳۳۷ نیکسارك صلحا آلئسی اوزرینه سلطانك
 (مولانا جلال الدین رومی) حضر تلرینه قارشو
 یاعش اولدیی ندری یرینه کتیرمی
 » (سلیمان بك) ك اقر باسندن برینك کلسی
 » سلطانك مقتول تاج الدینه عائد (اسکفسیر)
 قلعه سی اوزرینه کیتسی و اهلینك قلعه یی

صحیفه

تسلیمی و سلطانك مذکور قلعه یی سلیمان بكه
 و یرمی و نیکساره عودتی
 ۳۳۷ (تاج الدین) ك اوغلی (محمود چلی) دن
 عرض انقیاد ضمننده آدم لکلسی و سلطانك
 كرك بوكا و كرك دیگر اوغلی سلیمان بكه
 قارشو حکیمانہ حرکتی
 ۳۳۸ (امیر مطهرتن) ك سیواس اوزرینه
 یورومك اوزره اولدیفته دائر (قویلو حصار)
 مأموری (سراج الدین) دن خبر کلسی
 و سلطانك حرب ایچون حاضر لائسی
 و عسکر یله التحاق ایتك اوزره سلیمان بكه
 خبر کوندرمی
 ۳۳۸ (امیر مطهرتن) ك سیواس نواحیسنه
 وصولی اوزرینه سلطانك اوکا نیچون کلدیکنی
 آ کلامق ایچون خبر کوندرمی و (امیر
 مطهرتن) ك دوستانه جوانی و سلطانك
 حرکتی اوزرینه (امیر مطهرتن) ك
 چکیلوب کیتسی و سلطانك تعقیب ایتسی
 فقط یتشه میهرك سیواسه دونسی
 ۳۳۹ سلطانك عیش و عشرت ایله اشتغالی
 عهد بستن منطاش درتسایم ملاطیه
 و شکستن آن و سبب عداوت میان
 سلطان و امرای شام
 » سلطان (ارزنجان) اوزرینه کیتك
 عزمنده ایکن ملاطیه ناجی (منطاش) دن
 ایلی کلسی و بونك سبی و ایدیلن وعدہ
 و بونك اوزرینه سلطانك ارزنجان سفیرینی
 تأخیر ایتسی
 ۳۴۰ (دواتی منطاش) ك کلسی
 » سلطانك شامیلرہ انفعالنك سبیلری
 و بومیانده (یونس دواتی) نك مکتوبی
 و سلطانك جوابی برده سلطانك (امیر تمور)
 ك احوالی آ کلامق اوزره کوندردیکی

صحیفه

کهنه پوشه امیر تمورك جوابی نامه سنك
 (امیر مطهرتن) طرفندن شامیلرہ کوندرلش
 اولسی
 ۳۴۳ ملاطیه نك تسلیمی ایچون بر معتمد کوندرلسی
 ضمننده (دواتی) نك سیواسه کلسی
 و سلطانك معتمدی کوندرمکله برابر آرقه دن
 کندیسنك ده کیتسی
 » سلطان ملاطیه حدودینه و ارزنجہ (منطاش) ك
 سلطان طرفندن کوندریلن کیمسه لر ی
 حبس ایتدیکنه دائر خبر کلسی و سلطانك ده
 (دواتی) یی بیر اقیه رق کیری دونسی
 » سلطان (قلماح) نواحیسنه کلنجه ملاطیه دن
 ایلیچ کلسی و برطاقم آت و سائرہ هدیه
 کتیرمی و آرزو کره سلطانك آدم لرینك
 کیری کلری و عرض کیفیت ایتلری
 » سلطانك (دواتی) یی خلعتله کیری کوندرمی
 و وعده و فایه دائر مؤلفك حکیمانہ سوزلری
 و حضرت فاطمه یه عائد بر حکاکه
 ۳۴۴ دعوت کردن منطاش سلطان را بملاطیه
 و شکستن سوکند و کرفزار شدن
 » (جنید) ك عصیانی و تدمیری ایچون
 سلطانك قیصریه یه کیتسی
 » (امیر تمور) ك (تختامیش خان) بلادینه
 توجه ایتدیکنه دائر خبر کلسی
 » سلطانك ملاطیه یی تسلیم ایتسی ایچون
 (منطاش) ك برادری ایله دیگر برذاتك
 کلسی و آرادہ یکن مکالمه
 ۳۴۵ امرانك (ملاطیه) یی تسلیم ایچون
 کیدلک آرزوسنی کوسترملری و (جنید) ك
 یمینی و سلطانك سیواسه عودتی
 ۳۴۶ سلطانك (منطاش) ه ایلیچ کوندرمی
 و (منطاش) ك جوابی
 » سلطانك ملاطیه یه متوجها سیواسدن قالمسی

صحیفه

۳۴۷ سلطان (قلماح) ه و ارزنجہ (امیر یوسف
 چای) یی قتل ایتش اولان (قوتلوبك) اوغلنك
 دخالتی و سلطانك عفوی و برادرلری شرف
 مشول ایچون کتیرمی و کوچوک برادری
 (عثمان) ك معیت سلطانیده قالمسی
 » (منطاش) ك سلطان یی شهر خارجنه
 چیقہ رق استقبالی
 » سلطانك ده ، (منطاش) كده شهر
 خارجنه قوتلری و منطاش ایله برلکده
 طعام ایتلری و اثنای مکالمه ده سلطان منطاشك
 سوزندن قوشقو لانه رق (منطاش) ك
 چادیرینی آبلوقه ایتدیرمی
 ۳۴۸ (دواتی منطاش) ك عصیانی و سلطانك
 معتمدینی نوکرلر ایله برلکده حبس ایتسی
 و سلطانك فنا حالده قیزمی و (منطاش) ه
 آغیر سوزلر سوزلسی و (منطاش) ی
 اوشاقلریله برابر حبس ایتسی و دواتی یه خبر
 کوندرمی و دواتینك ادبسنلئسی اوزرینه
 سلطانك (منطاش) ی اوشاقلریله برابر
 سیواسه کتیرمی
 ۳۴۹ خروج عساکر مصر و شام برسیواس
 بزعامت یولبوغای ناصری و محاصره
 آن
 » حلب ناجی و مصر و شام اردولرینك سر
 عسکری بولونان (یولبوغای ناصری) یه
 سلطانك مکتوب پازہ رق (منطاش)
 مسئله یی بیان ایتسی و (یولبوغا) نك
 تهدیدکار جوانی و برقاج کون صوکره
 سیواس نواحیسنه کلسی
 ۳۵۰ (یولبوغا) یی سیواس اوزرینه کتیرمك
 ایچون (امیر احمد) ه (امیر مطهرتن) ه
 (جنید) و سیواس شهرندن برطاقم
 مفسدرلرکده چایشمش اولسی و بوسیلردن

باشقه (بولوغا) نك (سلطان برقوقي) •
 كيزلى عداوتى بولومى
 ۳۵۱ شەرك خارچىدە بولوغا ايله ايدىلان برنجى
 محاربه
 ۳۵۲ سلطانك (منطاش) • خلعتلر كيدىرەرك
 حربە كوندرمى و بوخالك شام عسكرلرینه
 تائىرى
 » شاملىلرك برطاقم آلات و ادوات و بالخاصه
 (خرك) لره سىواس قلعە سنە هجومى
 و سلطانك مدافعى و بوخالك تكرررى
 ۳۵۳ موغوللرك سلطانك امدادىنە كلى و ايدىلان
 حربە (دوركى) نايى (ولد شەرى) نك
 قتل ايداسى و سلطانك ياپدىنى كىجە
 باصقنلرى
 » (امير احمد) ك (نورخال) • (سليمان بك) ك
 نىكسار حدودىنە كلى و (جنيد) ك
 شاملىلره قاتلىمى
 » (على بك) ك اوغلنك بر كوله سنى كند
 ايله قلعە دن ايندىرتوب بولوغا ي تشويق
 ايتى
 ۳۵۴ شاملىلرك كر بلادن قالمه عادتلرى وجهه
 شەره كىدن صوى كىمكه تشبىلرى
 » موغول لشكرىنك كلى و شام لشكرىنك
 ايتى آريلەرق برقىمى محاصره و برقىمى
 موغول ايله اوغراشمى و محاصرلرك اردوگاهه
 قدر اوز افلاشدىرلماسى
 ۳۵۵ (سىدى حشام) خيىنك شاملىلره اويو
 شەرق موغول ارە سنە » موغول بكارى
 شاملىلر ايله برلشسدىلر • ديه باغىرمى
 اوزرىنە موغوللر افرادينك داغىلماسى
 و اولرك داغىلملرى اوزرىنە بكارىنك دە
 صاويشوب كىتملرى
 ۳۵۵ موغوللرك صاويشوب كىتملرى اوزرىنە

شاملىلرك سوينەرك (قىصرىه قابوسى) نە
 كللرى و باغرىشملىرى و (شىخ مؤيد)
 اسير ايدلى ديه حاقىرمەلرى
 ۳۵۵ (امير احمد) دن آلىنان قلعەلرى محافىللىرى
 تكررار امير احمد تسليم ايتىلردىر و شويە
 اولشدر بويە اولشدر ديه بر طاقم آجى
 خبرلرك اوزرىنە آتلىمى
 ۳۵۶ سلطانك متائى و خلقه قارشو متين سوزلرى
 » شىخ مؤيدك قىصرىه دە سلامتە اولديقنە
 دائر خبر كلى
 » عجزلرىن آكلانچە (منطاش) ى تسليم
 ايتك شرطىلە محاصره ى رفع ايتك ايچون
 شاملىلرك خبر كوندرمىلرى و سلطانك عدم
 قبولى
 » ايكىنچى دفعە (منطاش) كندى آرزوسىلە
 سىواسدن چىقمق و شام اردوسنە كلك
 ايتىرسە منع ايدىلەك شرطىلە شاملىلرك
 مصالحە ياقق ايتىلملرى و بوشكل سلطان
 طرفىدن دە قبول ايدىلوب مصالحە نك عقدى
 ايچون (شىخ يار على) نك كوندرمىلى
 ۳۵۷ مصالحە ياپىلە جفى صرەدە (حما) لى بر آدمك
 قلعە دن كندىسنى اشاغىيە آتەرق بولوغا
 كىدوب صالحى بوزدورمى
 » سلطانك قلعە قابوللىنى تفتيشى و امالى كوردوانلرى
 توپىنى
 » شاملىلرك (سوباشى) قابوسنە هجوملىرى
 و دكرمنە قدر كللرى و سلطانك كوندردىكى
 قهرمانلر طرفىدن تربىه ايدىلملرى
 ۳۵۸ غدر كردن اهالى شەرو آوردن شاميان را
 در سىواس و اخراج و ازعاج ايشان
 از شەهر
 » شەرلىلردن برطاقنك خيانتلە (ارزنجان)

قابوسنى قىرەرق شاملىلرى ايچرىيە آللرى
 و سلطانك قرق كلى ايله قوشەرق
 كىمە دن پوت ، مسجددن كوكت ، جىتدن
 شيطان قوغار كى اونلرى قابو دىشارى
 ايتى
 ۳۵۹ سلطانك شجاعتنى مؤلفك مدح و ثنائى
 ۳۶۰ خيانت ايدىلرك برقىمى شاملىلر ايله برابر
 قاچش ايسەدە دىكرلرىنك طوتولەرق قلعە
 قابوسنە آصىلمەلرى
 » كرك قاجان ، كرك آصىلان خائىلرك
 ارزاق و ذخيرەلرىنك ارزاق و ذخيرەسى
 بىقىلرە وىرلى
 » خائىلرك جوغى سلطانك لطفىدە لرندن
 اولمى
 » بر قاج كوند صوكرە شاملىلرك صورت مطلقە دە
 صالحە طالب اوللرى و دوستلقدن بحث
 ايتلرى و كوچوب كىتملرى
 ۳۶۱ شاملىلرك چكىلدكلىرىن خبر آلان موغوللرك
 بونارك آرقەلرىنە دوشملىرى و بوخصوصە
 (منطاش) ك اوكت آياق اولمى ققط
 سلطانك بوتچاوزه مانع اولق ايچون
 وار قوتىلە چالشمى
 » شاملىلرك دونوب موغوللرى بوزملىرى
 ۳۶۲ مراجعت شاميان بديار خود و ظهور
 عداوت ميان برقوقي و امراى شام
 و كرفار شدن او در دست ايشان
 » سلطانك شەره كىرمى و سپاهىلرى قلعە
 اوزرىندە لرلىنە كوندرمى و مشەلەلر ياقسى
 و صباحلىن (جكم) صحراسنە قونمش اولان
 شاملىلرك وضعىتى كورونچە نرەدە سك شام
 ديه چكىلوب كىتملرى
 » سىواسك محاصره مى صرە سنە (مولانا
 پاشا) دن صادر اولان ايكى سوز

۳۶۲ محاصره زمانىد سلطانك (امير احمد) •
 يازمش اولدينى مکتوبى امير احمدك بولوغا
 كوندرمى و بولوغانك مکتوب ظەرىنە
 » سىواسى تسخير ايتىدكە بورادن حركت
 ايتىه جكم ديه يازوب سلطانك كوندرمى
 و سلطانك كرامت كى جوابى
 ۳۶۳ شاملىلر محاصره ايله مشغول ايكىن (يونس
 دواتى) نك (يلبوغا) حقتە (سلطان
 برقوقي) • غمازلقەدە بولومى
 » يوبوغا (يونس دواتى) نك غمىزىنە
 واقف اولغە (لب) ك ايچنە كىرمىوب
 دىشارىدە اوطورمى و عربدن ، توركدن
 عسكر طوبلانى ، باشلامى و چاشنى كىلرندن
 بريسق اولدورمى و مصر و شامك اسكى
 دشمنى اولان (سولى بن دلقادر) ايله
 اتفاق ايتى
 » يوبوغانك كىزايچە سلطانك مکتوب يازەرق
 اماسىه طرفە قاچش اولان (منطاش) ى
 ايتىمى و سلطانك موافقتى
 ۳۶۴ يابوغانك حاجب مصرى قتل ايتى
 » (منطاش) ك يلبوغا ايله بولوشمى و برلكدە
 (حص ، حما ، دمشق) ى آلدقدن
 صوكرە (مصر) اوزرىنە يوروملىرى
 » (يوقس دواتى) قتل ايدىلەرك باشنىك
 يلبوغا كىتملى
 » منطاش ايله يابوغانك (مصر) ى آللرى
 و سلطان (برقوقي) ى اسير ايدەرك
 (كرك) قلعە سنە حبس ايتلرى
 » يلبوغا مەتابەتدن (منطاش) ك استىنكافى
 و تمازشلە عبادت ايچون كلن يلبوغانك
 آدملىرى حبس ايتى و يلبوغا ايله حرب
 ايدەرك اونى اسير آلدى و زنجيره چكەرك
 (اسكندريه) يە كوندرمى

صحیفه

صحیفه

۳۶۵ (كرك) قلمه سنك صاحبي يلبوغا نك لطفنديده سي اولديني جهته افنديسته آجيمقله (سلطان برقوقي) حبسندن چيقارده رق (حوران) كيتمسي و حورانده سلطانك آدملىرىك طوبلانمسي و (نائب حلب) كده اتفاقه كيرمسي

» (طرابلوس) لشكرينك سلطان برقوقيه عارض اولديلر سده بوزولد قلرندن برقوقيك دمشق توجہ ايتمسي

» دمشق لشكرينك قارشوقو عىلرى فقط مغلوب اولملى و نائب حلبك لشكريله برلده برقوقيه التحاق ايتمسي

» منطاش مصردن لشكر كيتيرديكي و (خليفه) و (ملك ناصر) اولادندن (سلطان) دخي برابر بولونديني حالده مصر اردوسى بوزولده رق خليفه و سلطانك سيرا اولمسي و (منطاش) كبر قاج كشي ايله دمشق تحصن ايتمسي

۳۶۶ برقوقيك كمال انتظام ايله مصره كيتمسي

» (سلطان برقوقي) ك شايان عبرت اولمسي

» (برقوقي) مصر تحته اوطور نجه يلبوغاي عفو ايله اسكندريه حبسندن چيقارده رق لشكر ايله (منطاش) ك اوزرينه كوندرمى

۳۶۷ يلبوغا نك دمشق حدودينه كلنجه (منطاش) ك توركنلر ايچنه قاجمسي

» (منطاش) ك توركن و سائر دن طوبلانديني عسكر ايله (عنتاب) اوزرينه يورومسي و شهر و ولايتي يفما ايتدكدن صوكره (حلب) اوزرينه كلشي و عسكر ك برقمسي حلب محاصره سنه بيراقوب قسم اعظمي ايله دمشق كيتمسي و يلبوغا ايله حرب ايتمسي يلبوغا برقوقدن امين اوله مديني ايچون منطاش ايله ايتديكي حربلى ديزكين چكرك يايى و بونك اوزرينه (برقوقي) ك كنديسي

دمشق كلشي و (منطاش) ك بوزولده رق بدويلر ايچنه قاجمسي

۳۶۷ برقوقيك حابه كلشي و (سولى بن دلقادر) ك دخالتى و مظهر عفو اولمسي

» برمدت صوكره (مهنا) عربلىرىك (منطاش) ي طوبله رق برقوقيه تسليم ايتلري و اعدام اولومسي

» مؤلفك سلطاني مدح و ثنسي و برطاقم حكيمانه سوزلري

۳۶۸ شامليلرك چكيلوب كيتملري اوزرينه جنيد و امثالي مفسدرك انكسار خياله اوغراملري

۳۶۹ (امير احمد) ك يالطا قلاعه يه باشلامسي و اعتذار و استغفاري

» عداوت امير مظهرتن بآرا كة آق قينلو والتجاي ايشان بحضرت سلطان و غدر احمد بك

» (آق قويونلو) توركنلرينك بي (قوتلو بك) وفات ايتش اولغله امير مظهرتنك بونلرك اوزرينه آيتلمسي فقط مجروح و مهزم اولمسي و ايكينجي دفعه هجومنده حرق كوزينه كسديره ميهرك (امير يلان) ي مياجي يابه رق صالح ايتمسي و بوكا مقابل توركنلرك (امير مظهرتن) ه ايكينجي برضيه ايند يرملى

۳۷۰ (امير مظهرتن) ك (قرا محمد) ه التجا ايتمسي و برلكده آق قويونلر اوزرينه يوروملري و بونلري فنا حالده صيقللري فقط فنا و ضيعتدن قورتولونجه بونلركده سلطانة التجا ايتلري و سلطانك حسن قبولي و (احمد بك) ه بك لطفلرده بولومسي

» سلطانك يازين (آرتق آباد) ه كيتمسي و برقاق كوز اوراده قالمسي

صحیفه

صحیفه

۳۷۰ آق قويونلرده كفران نعمت آفارينك كوزوكشي

۳۷۱ (حسين بك) ك (احمد بك) دن غدرانكيز سوزلر نقل ايتمسي ، ازجمله (يلبوغا) يه معنيدار صورتده مكتوب يازمسي

» سلطان بونلرك حالنه واقف اولقله برابر بونلرك غريبلكرينه آجيمسي

۳۷۱ امير احمددن ايلچيلر كلشي و محبتدن دم اورمسي و سيواس محاصره سي زماننده اونك انه دوشن قلعه نك كيري و يرمسي ايچون سلطانك اياجي كوندرمى

» امير احمد آلديني قلعلى كيري و يرمديني ايچون سلطانك اماميه اوزرينه يورومسي و ايديان حربده امير احمد قاجه رق اماميه قلعه سنه قاپانمسي

۳۷۲ سلطان قلعله م توجه اوله رق (فزان قياسي) قلعه سنه ايتمسي و قلعيني و امير احمدك دايدمسي چوجوقلريله برابر آله رق (چرك) قلعه سنه كيتمسي و سيدى حسامك قارداشنه نصيحت و يرمش ايسه ده جنك ايدملكله اهلينك امان ديللري

۳۷۳ سلطانك (آرتق آباد) ه كلشي ، اورادن (قاز آباد) ه كيتمسي ، اورادنده (قوروق قاره كول) ه كيتمسي و بيارامه قدر اوراده قالمسي بيارام كوندنه (احمد بك) ك غدر آميز وضعيتي

۳۷۴ (احمد بك) ه قارشو سلطان برشي ديمه مش ايسه ده قارداشي (حسين بك) طرفندن هر زمان تعرضه اوغرامسي

» سلطانك بيارامدن صوكره (ترخال) ه كيدوب محاصره ايتمسي و اوراده كي عمارت خراب اولمش اولقله بريكي سنك انشاسي ايچون امر و يرمسي

» اماميه ولايتي اورم ديه (احمد بك) ك

عرضده بولومسي و سلطان اماميه طرفنه كيدنجه احمد بك كوره مسمي و نيچون كلدي ديه صورتديغنده خسته اولدي دينلمسي و چابوچليق ايچون آييرديني عسكركله توركنلركده اشتراكني امرايتديكي حالده توركنلرك يولدن كيري دوشمش اولملى و صبح اولونجه (اماميه) عسكريني قارشيسنده ياصامش بولمسي

۳۷۵ سلطانك درحال حربه كيريشمسي و دشمني قاجيرمسي و بوضرده (امير احمد) ك كلشي و سلطان ايله حربه كيريشه ميهرك قاجمسي

» كيجه اولونجه سلطانك دشمنك خبردار اولسته شاشمسي و بوبايده اونه كنك بريكنك مطالعه سي

» صباح اولونجه سلطانك كوچرك (ترخال) حدودينه ايتمسي و (احمد بك) ك صحتده اوله رق طاقيله كلشي و توركنلرندن بريسي باغلي اوله رق كيتيرملري و سلطانك مذكور توركني استنطاق و نتيجه ده (احمد بك) طرفندن دشمنه كوندريملن جاسوس اولديني آكلاشيلمقله باغلامسي و كيفيتي احمد بك طويونجه سرك ميدانه چيقديني آكلامسي و سلطانك قلعيني تحكيم ايله (دولتشاه) ه ايصارلامسي

۳۷۶ سنت كردن فرزندان و صفت جشن ختان و آراستن بزم عيش و عشرت

» سلطانك چوجوقلريني سنت ايتيرمسي و ذوق و صفاحاسي ترتيب ايتيرمسي و مؤلفك بك شاعرانه سوزلري

۳۷۹ سنت شنلكي بتر بيتنر دواتشاهك تورخال قلعه سني آلديفته دائر خبر كلشي

» (احمد بك) ايله (امير احمد) ك اتفاق ايتلري و (احمد بك) ي مؤلفك ذبي

صحیفه

۳۸۰ سلطانك (احمد بك) ه و آدم لرینه ویرمش اولدینی خانلری باشقه لرینه ویرمك فكر نده بولونمسی

» سلطان (توقات) ه وارنجی (احمد بك) ك سلطاننی استقبالی ایتیمسی فقط سلطانك (احمد بك) ك حالی حضاره آكلات قدن صوكره عفو ایتیمی

۳۸۱ اوشاقلر و عسكركلر طرفندن (احمد بك) ك خانه سنك یغما و عائله سنك اسیر ایدلمسی فقط سلطانك ۲۴ ساعت ایچنده هر شیئی حال اصلینه ارجاعی

» آماسیه دن كلن برجامتك « آماسیه جهته یاقین فقط خراب برقله وار اكر اوراسی معمور ایدیلیرسه آماسیه قلمه سی هر حالده دوشر « دیملری اوزرینه سلطانك او طرفه عزیمتی و قلمه یی تعمیر ایتدیرمسی

» موغول بكاری كلرك « پسر عثمان « كفار ایله جنكه كیمش ایلمی وورم دیمشلسده سلطان بونی ایکی جهتن خوش كورمسی و بو سوزه التفات ایتماسی

۳۸۲ [آل عثمانك موغول اولدینه دائر مصححك حانیه سی]

۳۸۳ سلطانك فصل بهارده (ارزنجان) اوزرینه حرکتی و پایلان شرطلر

» سلطانك پیغمبر مرصی الله علیه وسلم افندمری رؤیاده كورمسی و بورؤیانك « مراد بك = مراد خداوندكار « ایله (سلطان برقوق) ه تعاقب

» (مراد بك = مراد خداوندكار) ك كفار جنكده شهید اولمسی

۳۸۴ سلطانك (صدرالدین قونوی) تربه سنه (علاءالدین شیخ یارعلی) ایله برچفت قیمتی خالی كوندرمش اولمسی و بوكامقابل

تربده مجاور درویشلر طرفندن سلطانك (صدرالدین قونوی) خطیله (محی الدین عربی) نك (فصوص الحکم) فی كوندرملی

۳۸۴ مؤلفك (فصوص الحکم) ی و سلطاننی مدحی

» (امیر مطهرتن) ایله او بوش قدن صوكره سلطانك سیواسه عودتی

۳۸۵ (امیر احمد) ك (منطاش) ایله اتفاق و قیز قدداشی اوکا ویرمسی یوزندن قفا طومنی و بناء علیه سلطانك آماسیه طرفه عزیمتی

» سلطانك (قلمه معدن) اطرافنه ایتمی و دزداری نصیحت دیکلمدیکندن جنك ایله آلمسی فقط شفاعت ایله عفو ایدلمسی

» (امیر احمد) ك صلح و مسالت ایتمسی اوزرینه صلح ایدلمسی و سلطانك سیواسه دونمسی

» فتح قلمه دولو و اطاعت جنید و التیجای سلیمان پاشا بحضرت سلطان و استظهار اوبدوات قاهره ازتغلب پسر عثمان

» سلطانك (جنید) دن انتقام آلمق ایچون (دولو) قلمه سنه حرکتی

» جنیدك نصیحت دیکلمه سی اوزرینه حرب ایدلمسی و نهایت (جنید) ك دخالتی و قلمه نك (فریدون) ه ویرلمسی

۳۸۶ اولاد قرامانك (جنید) ه معاونتی و (سولی بن دلقادر) ك قدر و خیانتی

» (جنید) ك عفو ایدلمسك برابر قورقوسندن قاجمسی

» سلطانك یرقاج كون صوكره سیواسه عودتی قسطنطنیه حاکمی (بازید) ك اوغلی (سلیمان پاشا) نك سلطانك دوستلایچون

صحیفه

۳۸۶ مکتوبلر و ایلمچی كوندرمسی و سلیمان پاشانك صفحات حیاتی

۳۸۷ (بازید بك = ییلدیرم بازید) ك بدایت جلوسنده (مروت بك) ك (قیرشهری) فی آلوب سلطانك تسلیم ایتیمی

۳۸۸ (بازید بك) ك لندن قرامانلیرك (بك شهری) فی آلمسی

» (بازید بك) ك لندن (ولد شاه چلی کرمان) ك بعض برلری آلمسی

» (بازید بك) ك (سلیمان پاشا) دن استمدادی

» (بازید بك) ك صاروخان و آیدین ولایتی قورنارمسی

» (بازید بك) دوستلقنه كوه نه میه رك (سلیمان پاشا) نك سلطان ایله دوستلای تأسیس ایتك ایتمسی

» مؤلفك (بازید بك) ی ذمی

۳۸۹ سلطانك (سلیمان پاشا) ایله كوروشمك اوزره (سمره) قلمه سی حدودینه کیمسی و قلمه یی ضبط ایتیمی و سلیمان پاشا ایله اتفاق ایدلمسی

» (سلیمان پاشا) نك مناسبستز سوزی و مؤلفك مؤاخذه سی

۳۹۰ آمدن پسر عثمان بقوتیه و محاصره آن و استمداد پسر قرامان از سلطان

» (پسر عثمان) ك (پسر قرامان) اوزرینه حرکتی و قوتیه یی محاصره ایتیمی

» قرامان اوغلنك سلطانن استمدادی و سلطانك (سلیمان پاشا) یی ده برابر آلمق ایتمسی و سلیمان پاشا ایله بالاستشاره صورت معاونتی قارالا شدیرملری

۳۹۱ سلطانك سلیمان پاشا ایله برلكده قیرشهرینه کلمسی و اولوس بكارینه خبر كوندرمسی و بكارك جوابلری

۳۹۱ سلطانك قرامان اوغلنی قیرشهرینه دعوت ایتیمی و قرامان اوغلنك قمل ایدمك كلمه سی و نهایت (بك شهری) فی ویره رك (امیر بازید) ایله صلح ایتیمی

۳۹۲ فتح قلمه حمله و سیالو و معاونت كردن سلطان سلیمان پاشا را بر پسر عثمان و انهرام او

» سلطانك (جله) قلمه سی آلمسی

» سلطانك (ایوب حصار) ی آلمسی

» (امیر احمد) ك پسر عثمان ایله اتفاق

۳۹۳ سلطانك (سیالو) قلمه سی آلمسی

» سلیمان پاشادن استمداد ایچون آدم کلمسی و سلطانك پسر عثمان یازدینی مکتوب

۳۹۴ سلطانك آماسیه حدودینه کلنجه پسر عثمانك کیری دونمسی

» پسر عثمانك قسطنطنیه اوزره حرکتی و سلطانك (معدن) ه کلمسی و بونك اوزرینه پسر عثمانك کیری به دونمسی

» سلطانك عیش و عشرت ایتیمی

» سلطانك آیلری و كونلری نلره تخصیص ایتدیکی

» سلطانك علما ایله مباحثه سی

» سلیمان پاشانك تلونی و ایکی یوزلیدکی رفتن سلطان بقیر شهر و تجدید شهر بند و عمارت آن ولایت

» سلطانك (قیرشهری) نك اطرافنه سور یاپدیرمسی

۳۹۸ پسر عثمانك قسطنطنیه اوزره کلندن دولای سلیمان پاشانك سلطانن استمدادی و قرامان اوغلنی ده برابر آلمسی ایچون رجاسی

۳۹۹ سلطانك سلیمان پاشایه ایلمچیلکله (محمد چلی) یی كوندرمسی

صحیفه
 ۴۰۰ (محمد چلی) نك خباتی و (اولاد تاج الدین)
 یانه کیتسی و سلیمان پاشا دخی داخل
 اولق شرطیه سلطان علینده براتفاق
 وجوده کتیرمکه چالیشمسی
 * پسر عثمان قسطنطونیه اوزره حرکتی و (محمد
 چلی) نك تشکیل ایتک ایستدیی اتفاق
 وجود بولینجه سلیمان پاشا نك استمداد
 ایچون محمد چلی بی سلطان کوندرمسی
 ۴۰۲ سلطان محمد چلی به عتایی
 * سلیمان پاشا دن بونیه استمداد ایچون آدمیر
 کلسی
 * سلطان استمداد ایچون (تاوړه) چایرینه
 اردوگاه قورمسی و حاضر لایرکن پسر عثمان
 قسطنطونیه کیردیکنه و جنک ایستدیکنه
 و سلیمان پاشا قتل ایستدیکنه و شهر و ولایتی
 ضبط ایستدیکنه دائر خبر کلسی
 * (مولانا پاشا) نك بواشی اولجه خبر ویرمش
 اولسی
 * پسر عثمان سلطان «دوستکزی» تولد ویردم،
 مملکتی آلدیم «دیه» مکتوب کوندرمسی
 و سلطان جوابی و پسر عثمان میدان او قومسی
 ۴۰۳ پسر عثماننن ایچی کلسی و صلح آرزو سنده
 بولونمسی و سلطان جوابی
 * (امیر احمد) نك، (محمد چلی) نك، (پسر
 طاشان) نك و اطرافده کی امرا و صنادیدک
 هپ پسر عثمان طرفداری اولمسی
 * پسر عثمان (قرق دلم) قلمه سنی آلمسی
 * سلطان (طانکلو داغ) «کاجه» (حاجی چلی) نك
 عصیان ایله معدن قلمه سنی پسر عثمان
 تسلیم ایستدیکنه دائر خبر کلسی
 ۴۰۴ (عبدالله چلی) نك پسر عثمان طرفه کچمسی
 و (عثمانجوق) قلمه سنی اوکا ویرمسی
 * پسر عثمان فوق العاده بویومسی و کبرو

صحیفه
 عظمی و سلطانی (چورملر) صحر اسنه میدان
 حربنه دعوت ایتسی و سلطان قیولی و بونک
 ایچون فوق العاده حاضر لامسی و فداکارانی
 ۴۰۵ پسر عثمان ایله میدان حربی یایقی ایچون تعیین
 اولونان یره سلطان کیتسی فقط سلطان
 فوق العاده حاضر لامسی خبر آلاق پسر
 عثمان صارب برر اختیار ایتسی و نتیجه ده
 وقوعه کن قانی محاربه ده سلطان غلبه سی
 و عثمانلیرک انهرای و سلطان عثمانلیری
 فئاحالده تضییق ایتسی واک نهایت اولمسی
 قاجیرمسی
 ۴۰۸ موغوللرک دمانلی ولایتلرینه یاغما ایچون
 سلطانی تشویقلری و سلطان قبولیه
 (اسکلب، انکوریه، قلمه جوق،
 سوری حصار) طرفلری قرق کون
 یاغما ایتلری و بوحالره قارشو پسر عثمان
 اصلا قییلدانه مامسی
 ۴۰۹ آمدن سلطان قیصریه و شمسین
 بعیش و عشرت و رسیدن خبر وفات
 شاه زادگان
 * سلطان (قیصریه) ده عیش و عشرت
 ایله مشغول اولمسی
 ۴۱۰ سلطان (قیصریه) ده عیش و عشرت
 ایله مشغول ایکن ایکی شهزاده سنک وفاتی
 خبری کلسی
 ۴۱۲ (مولانا پاشا) نك اولجه شهزاده لک وفات
 ایدم جکرینه دائر رموزی سوزی
 * سلطان اماسیه اوزرینه بورومک ایستیه رک
 حاضر لامسی
 ۴۱۳ (شیخ نجیب) نك (امیر احمد) طرفندن
 ایچی کلسی و امیر احمد قیزی سلطان
 ویرمک ایستدیکنی مرض ایتسی و بوسره ده

صحیفه
 ۴۱۳ (اسفندیار چلی) نك نایب نك سلطان ایچون
 کتیرمکه اولدیی هدایای (امیر احمد) نك
 آلدیغه و نایبی حبس ایستدیکنه و پسر
 عثمان کوندرمک ایستدیکنه دائر خبر
 کلسی
 * نهضت سلطان براماسیه و کرفتن شهر
 و کرفتنار ساختن قوم و قبایل امیر احمد
 * سلطان اماسیه اوزرینه کیتک ایستمسی
 و استشاره سی و (مولانا پاشا) نك سوزی
 ۴۱۴ سلطان اماسیه بی محاصره سی و شهرک آلمسی
 و (امیر احمد) نك قلمه ده قلمی
 * بوییل ایچنده سلطان ایکی بویوک ظفرینی
 مؤلفک آلقیشلامسی [بریسی پسر عثمان
 مغلوب ایتک، بریسی اماسیه بی آلمی]
 ۴۱۵ سلطان اماسیه قلمه سی محاصره سی و ایدیلن
 استمداد لره رغماً پسر عثمان یرندن
 قییلدانه مامسی
 ۴۱۶ سلطان (توقا) نك کلسی و عیش و عشرت ایله
 مشغول اولمسی و مؤلفک توقادی مدخی
 ۴۱۷ سلطان توقا دن قلمه رق (فاریه) صحر اسنه
 ایتسی و او حدودی ضبط ایله اوراده قلمه
 یایدیرمسی
 ۴۱۸ اولوس بکارینک، تاتار توشماللرینک آل
 عثمان ایلارینی اورمق، تالان ایتک ایچون
 سلطانی تشویقلری و وکلانک امیر احمد طرفندن
 پسر عثمان ویرلش اولان اماسیه قلمه سنک
 بوندن ده مهم اولدیی بیان ایتلری
 ۴۱۹ سلطان (مرزیفون) نك کلسی و اماسیه عسکر
 کوندرمسی و صحر کوره بالذات کیتسی و قلمه نك
 صوبی کسمک ایستملری و اهل قلمه ایله
 حرب ایدلمسی
 * عزیمت سلطان نجیبک پسر عثمان و شعور

صحیفه
 یافتن اوازان حال و هزیمت نمودن
 بمملکت خود
 ۴۱۹ اماسیه قلمه سنی قورتارمق اوزره پسر عثمان
 آورد و کوندرمسی و آوردنک مرزیفون کلسی
 اوزرینه سلطان حربی کوزه آلدیره میهرق
 (ترخال) چکیلدی
 ۴۲۰ سلطان ترخال دن قانقوب توقاده کلسی
 * اماسیه نواحی سنده بولونان قلمه لرک پسر عثمان
 کچمسی
 * سلطان سیواسیه کلسی و تکرار عسکر
 طویلا یهرق عثمانلیری ارعاج ایچون توقاده
 عسکر کوندرمسی
 * سلطان فکرینی آکلایان پسر عثمان
 چکیلدی و سلطان عسکری طرفندن تعقیب
 و تضییق ایدلمسی و پسر عثمان اردوسنک
 بوزولمسی
 ۴۲۱ سلطان مظفریت اوزرینه اردوی ترخیص
 ایتسی و امور اداره ایله مشغول اولمسی
 * (اولاد تاج الدین) نك، (ولد طاشان) نك،
 (والی باوره) نك پسر عثمان مطاوعتلی
 * سلیمان پاشا وقعه سندن صحر کوره سلطان
 خدمته کیرمش اولان ۵۰۰ قسطنطونیه
 آتلی سنک اولاد تاج الدین قاجلری
 * (محمد چلی) نك (اولاد تاج الدین) یانه
 کیتسی و دناقی
 ۴۲۲ سلطان توکل و متانی
 ۴۲۴ (علاء الدین قرمان) نك مکتوبلر، ایلیچیلر
 کوندرمسی و (نیکده) یه کلرک سلطان ایله
 ملاقات ایستمسی و سلطان جوابی
 ۴۲۵ سلطان قیصریه یه کیتسی و (شیخ مؤید) نك
 (اوچصار) یاننده مستحکم برر ایدیمسی
 و محاصره ایچون اورایه عسکر قومسی
 و قلمه نك محافظه سنه مأمور (جنید) نك

صحیفه

برادرینک قلمه بی (امیر محمد قرامان) .
 ویرمسی و بونک ایچون ایدیلن جنکک
 و قرامانلیرک انزای و (فریدون) ک خیاتی
 » قرامان اوغلنک عادیلکی حقنده مؤلفک
 سوزلری
 ۴۲۹ بزم آراستن سلطان بعیش و عشرت
 و تنسیق امور ملک و دولت
 » قرامانلیرک مغلوبیتی اوزرینه سلطانک
 (اوج حصار) طرفنه کیتیمی واسیرلری آزاد
 ایتمی و عیش و عشرت ایتمی
 ۴۳۰ قرامان اوغلندن ایلچی کلمی و عرض اعتذار
 ایتمی و سلطانک (اوج حصار) ایستیمی
 ۴۳۱ قرامان اوغلنک (اوج حصار) و دیگر برقاچ
 قلمه بی تسلیم ایتمک رضا کوسترمسی و بونک
 اوزرینه سلطانک قیصریه و اورادن سیواسه
 کلمی فقط قرامان اوغلنک سوزنده و عیننده
 طور مامسی
 » دنیلرک عادتلری حقنده مؤلفک سوزلری
 ۴۳۲ استعانت خواستن آلپ ارسلان از
 سلطان و تظلم نمودن از برادر و مطاوعت
 سلیمان بک و حبس فریدون و قتل
 آلپ ارسلان
 » قارداشی (محمود چلی) دن (آلپ ارسلان) ک
 تظلم ایله سلطانن یاردم ایستیمسی و سلطانک
 حرکتی
 ۴۳۳ (آلپ ارسلان) ک ولایتنک حدودینه
 سلطانک وارمسی اوزرینه « حاجت قالدی »
 دیه اب ارسلانک سلطانک خبر کوندرمسی
 و بونک اوزرینه سلطانک (نیکسار) ده توقف
 ایتمی
 » سلطان (امیر سلیمان) ک ولایتنه توجه

صحیفه

ایدنجه (آلپ ارسلان) ک سلطانی کورمکه
 کلمی و سلطان طرفندن خلعت کیدیرلمسی
 » سلطانک (جانیت) نواحیسنه ایتمی و برقله
 تلمی وضع ایتمی و اوراده کی بکارک اتفاقلری
 و اتفاقده دوام ایدمه برک هربری بریره
 کیتیمی
 » (امیر سلیمان) ک سلطانک عرض اطاعتی و هدیه لاله
 برادرینی کوندرمسی و کندی خاندانندن
 برقرک سلطان طرفندن تحت نکاحه قبول
 ایدلمسی رجاسی و سلطانک قبولی
 ۴۳۵ (فریدون) ک (امیر سلیمان) ه فیت ویرمسی
 و (امیر سعید) ک منصبینی ایسته مک ایچون
 تشویق
 » (امیر شهاب) ک (شیخ مؤید) ه برسر سوبلی
 و بونی شیخ مؤیدک سلطانک یازمسی
 » (مولانا پاشا) نک (قوچ حصار) دن سلطانک
 یازدیغی مکتوب
 ۴۳۶ شیخ مؤیدک مکتوب یازمه رق سر نه دن
 عبارت ایسه بیان ایتمسی سلطانک ایستیمی
 » قلمه تمام اولونجه سلطانک (محمود چلی) بی
 تأدیب ایچون (نیکسار) ه کلمی
 » (فریدون) ک سلطانک علینده تحریکاتده
 بولونمسی و چالیشمسی
 ۴۳۷ شیخ مؤیدک سر حقنده مکتوبی و بومکتوب
 اوزرینه سلطانک تصوری و آلپ ارسلانک
 اعدائی
 ۴۳۸ (فریدون) ک (نیکسار) نلمه سنه کوندیرلمسی
 » نهضت کردن سلطان بر ولایت جانیت
 و تعریک و تقریع محمود چلی و دفع
 غوائل او و قتل فریدون
 » سلطانک (بکی شهر) ک یاننده برقله یاپدیرمش
 اولمسی و (محمود چلی) نک بونی چکه میهرک

صحیفه

تجاوزده دوام ایتمی اوزرینه تربیه می
 ایچون سلطانک عسکر کوندرمسی
 » سلطانک توفاده کلرک فریدونی کتیرتمسی
 و حقنده تحقیقات یاپمسی
 ۴۴۳ فریدونک سوء قصد بسلدیکی تحقیق
 ایتمکله اعدام ایدلمسی
 ۴۴۴ مولانا پاشانک یازمش اولدیغی بر مکتوبده کی
 اشارت
 ۴۴۵ (نیکسار) صوبنک اوزرنده کی (جسر پاشا) ک
 ابکی طرفنه ایچی برج یاپدیلمسی
 » سلطانک ایلک بهارده اکنمسی، کزمسی،
 آو آولامسی
 ۴۴۸ آمدن امیر تمور باونیک و فرستادن
 رسول بحضرت سلطان و بازداشتن
 رسول اورا و فرستادن بمصر
 » امیر تمورک بر ایچی ایله سلطانک مکتوب کوندرد
 دیکنه دائر سلطانک خبر آلمسی
 ۴۴۹ امیر تمورک احوال رومی ییلنلردن بریسنندن
 سلطانک و دشمنلرینه دائر معلومات آلمسی
 و سلطانی تقدیری
 » پیکر کلمی و امیر تمورک مکتوبی کتیرمسی
 و پیکه یاییلان مراسم و (امیر مطهرتن) ک
 یاعش اولدیغی مراسم
 ۴۵۱ سلطانک (امیر مطهرتن) ی تیموره قارشو
 قویغی ایچون دائره اتفاقه دعوتی و بوخصوصده
 معتمدک سوز ویرمسی
 » امیر تیمورک مکتوبی اوقونه رق جواب
 یازلق ایچون سلطانک امر ایتمی
 » (میردین) سلطانک تیموره تابع اولدیغنه
 دائر خبر کلمی
 ۴۵۲ امیر تمورک قراقوینولولری و ویرمسی
 » امیر تمورک (رأس العین) اهاالیسنه ظلمی

صحیفه

۴۵۲ سلطانک امیر تمورک پیکنی چاغیرده رق
 تیمورک مظالمی تعداد ایتمی و بونکله برابر
 پیکه خلعت کیدیرده رک کوندرمسی
 » سلطانک امرا و کبرایی دعوتله تیمور ایچون
 نه یایغی لازم کلدیغی حقنده استشاره می
 و تیموره سرفرو ایتمیه رک حرب ایچون
 حاضر لایغی قرارینک ویرلمسی
 ۴۵۳ سیواسک مستحکم برحاله قونولمسی ایچون
 غیرت و ترتیبات
 » تیمورک دیاربکری یاغما ایتدیرمسی و سر دین
 سلطانی حبس ایتدیرمسی خبری
 ۴۵۴ تیمورک (آمد) قلمه سنی فصل دسیسه ایله
 آلدیغی و صوکره نه کی ظلملر یاپدیغی خبری
 ۴۵۵ تیمورک (الاطاق) ه کیتیمی و (آب نیک)
 قلمه سنی محاصره ایتمی خبری و دیگر قلمه لر
 و اهاالیسی حقنده تعذیبائی
 » (امیر مطهرتن) ک ذلله کیدوب تیمورک
 اوزنکینسی اوپمسی خبری
 ۴۵۶ (امیر یلان) ک ده امیر مطهرتن کی حرکتی
 » (امیر علاء الدین قرامان) ک تیموره
 مراجعتی و دنائی
 » (پسر دلقادر سولی) نک تیموره مراجعتی
 و دنائی
 » مصر دن ایلیچیلر کلمی و تیمور حقنده سلطانک
 رأیی صورملری
 ۴۵۷ تیمور طرفندن (قتلوشاه) اسمنده بر
 ایلیچی کلمی
 » تیمورک دفعی ایچون سلطانک قطعی قراری
 و بوقرارینی (سلطان برقوق) ه عرض
 ایچون ک معتمد بر آدمی مصره کوندرمسی
 و تیمورک فصل بر آدم اولدیغی توصیفی
 و تیمورک دفعی ایچون هر صورتله مصرک
 قرارینه مطاوعت ایتدیکنک بیانی

صحیفه

۴۵۸ مصر دن ایچی کلوب تیورک ایلیچیسینی
مصره کونورمک ایستهمی و سلطانه ده
کوندرمی
۴۵۹ تیور ایلیچیسینک خوشلانوب مصرده قالمی
» تیور دن یریک کلوب مکتوب کتیرمی
و ایلیچی بی صورمی و سلطانه حقیقی
اولدینی کی سولسی
» تیورک مکتوبنده کی سوزل
۴۶۰ تیورک مکتوبنده کی (سلطان محمود) ک
مؤلف طرفدن بیانی
» تیورک مکتوبنه سلطانک جوابی
۴۶۲ تیورک (مچینکیرد) و (ارجیش)
قلعه لینی آلمی خبری
» تیورک (آب نیک) قلعه سینی آلمی خبری
» (ملاطیه، دارنده) نک تخلیه ایدلینی
خبری
» (قرمان) اوغلنک تیوره یارانق ایچون
قیرشهری یاغما، (برکوت، طامسه،
دولو) شهرلینی خراب ایتمی و قیصریه به کلدرک
یاغملری، اکیئلری محو ایتمی خبری
» تیورک (جسر چوبان)، (ارزن
الروم)، (کلیسی و (سیواس) ده
کلك ایستدیکی خبری
۴۶۳ سیواس اهلایسنک اضطرابی و سلطانه
متاتی
» (مولا پاشا) نک تیور مسئله سنده مکتوبی
» سلطانه تیورک ایلیچیسنه یایدینی معامله نک
دیگر پادشاهلرک بریسنه نصیب اولمادینی
» تیورک سیواسه کلیوب کورجستاندن
کچهرک (شی) به کیتیمی فقط بوبابده
چیقاریلان اراجیف
۴۶۴ نهضت سلطان برملک قرمان و کرفتن
اقسرا و فتح قلعه زنجیرلو و سائر قلاع

صحیفه

۴۶۴ تیور مسئله سی بر طرف اولونجه اونکلر
برلنلری حقلامق ایچون سلطانه قراری
۴۶۵ قرمان اوغلانی تریه ایچون سلطانه قیصریه به
کیتیمی و اورادن قرمان ایله یورومی
» (اقسرا) اهلایسنک تسلیم اولملری
و قرمانلیرک (زنجیرلو) قلعه سینه صیغینملر-
ی و سلطانه قلعه بی ضبط ایتمی
» سلطانه (سالمه) قلعه سینی آلمی
» قرمان اوغلنک حرکتی فقط قورقورق
(حسن طانی) نه التجا ایتمی و سلطانه
غلبه سیله پک چوق غنیمت آلمی
۴۶۸ سلطانه (نیکده) به حرکتی و محاصره سی
۴۶۹ سلطانه قارمانلیرک مکتوبی
۴۷۱ قارمانلیرک استغای تصورلی اوزرینه
سلطانه عفوی
» سلطانه (اقسرا) به کلیسی و بر قاج کون
میش و عشرت ایله اکلنمی
» (ولد بابوق علی پاشا) نک قلعه سینه
آینمی و بونک حاقی و سلطانه قیصریه به
کلیسی و قیصریه ده اکلنکدن و ایشلری
یولنه قویدقدن صوکره سیواسه عودتی
و سیواس شهرینه کیرمدن عسکرک صاییلدی
۴۷۴ رفتن سلطان بصوب ارزنجان و تسخیر
قلاع و انحصار امیر مطهرتن و خرابی
ولایت اووسائر آضایا و حوادث
» (امیر مطهرتن) ک ولایتی سلطانه یفا
ایتدیرمی و اهلایسنی سیواسه کوندرمی
و اوچ قلعه آلمی
» (امیر مطهرتن) ک حرب ایچون حاضر لایمی
» (ازبیدر) قلعه سی مأمورینک خیانتی
۴۷۵ (سیس) قلعه سی اهلایسنک خیانتی
» (امیر مطهرتن) ک حرب چسارت
ایده میهرک قاجمی

صحیفه

۴۷۵ (پسر بوز طوغان امیر سمدالملک) ک
سلطانه خدمت ایچون کلیشی
» (قولو حصار) ک، (قره حصار) ک یفا
و تحریب ایدلی
» سلطانه (کوسه طاغ) ایتمی و اکلنمی
۴۷۶ (ولد قتلک احمد) ک سلطانه
التحاق ایتمک ایستمی
» (کاخ) و ایسنک سلطانی استقبالی
» (ارزنجان) ک پریشان ایدلیسی و سیواسه عودت
» (ملک احمد) ک استغفا و استغفار
» (کاخ) و ایسنک (امیر مطهرتن) دن
تظلمی و سلطانه استمدادی و سلطانه حرکتی
(ولد قتلک امیر عثمان) ک تأدی
۴۷۹ اردونک آقشهر نزولی و (امیر مطهرتن) ک
در بندلرده، طاغلرده دولاشمی و بوکا
مقابل سلطانه ارزنجان ولایتی یاغما
ایتدیرمی
۴۸۰ امراسنک اجباری اوزرینه (امیر مطهرتن) ک
(بلور) موضعنده حربه قرار ویرمی
۴۸۱ سلطانه اردوسنک عجله نتیجه سی اولدق
بوزولسی و سلطانه یالکز قالمی و (شاه
زاده علی چلی) نک سلطانه معیتنده
بولونسی و یولده کی حال
۴۸۴ مؤلفک انهرامده سلطانی معذور کوسترمی
۴۸۵ ارزنجان مزیمتدن دولای مؤلفک تسلیت
آمیر قصیده سی
۴۸۶ آقشهر قلعه سی حقه ده (امیر مطهرتن) ک
فکری و سلطانه حرکتی خبری اوزرینه
ارزنجان عودتی
۴۸۷ شیخ مؤیدک شهرلی حالاری
۴۸۸ سلطانه «اکسیر السعادات فی اسرار
المبادات» اثرینی تألیف ایتمی
۴۹۰ توجه سلطان بطرف ارزنجان و انهرام

صحیفه

امیر مطهرتن و عسارت قلعه آقشهر
و وصول امیر ضیاءالملک و دیگر حالات
و واقعات
۴۹۱ (امیر مطهرتن) ک آقشهر قلعه سی حقه ده کی
تشی و سلطانه (سمدالملک) ی کوندرمی
و امیر مطهرتن ک عودتی
» سلطانه آقشهر نزولی و قلعه سینی تعمیر
ایتدیرمی
» (امیر ضیاءالملک) ک سلطانه انقیادی
۴۹۲ شیخ مؤیدک اویدورمه مکتوبی
۴۹۳ (احمد) ک حقه ده کی خبرلر و حیل کارلنی
۴۹۴ سلطانه (احمد) ک (ی) (ملک احمد) ک
ولایتی تحریب ایچون کوندرمی
» سلطانه (اقشهر) ک کیتیمی و (ملک
احمد) ک دخالتی و ایدیلن شرطلر
۴۹۴ سلطانه (کاخ) و السینی تأدی ایچون
کیتیمی
۴۹۵ (قنق، اوواجق) تورکلی و سلطان
طرفدن تأدی ایدملری
۴۹۶ (محمد چلی) نک مکتوبی و سلطانه قرمان
طرفه حرکتی و قرمان اوغلنک قاجاسی
۴۹۷ قارمانلیرک تخویف ایچون (شیخ مؤید)
ک (بروکوت) طرفه کوندرمی
» (شیخ مؤید) دن برطاق تورکمنلرک
شکایتلری و شکایتلرینک دفعی
» شیخ مؤیدک یالان مکتوبلری
» سلطانه «ترجیح التوضیح» اثرینی تألیفه
باشلامی و بو اثر حقه ده مؤلفک سوزلری
۵۰۳ عصیان شیخ مؤید بر سلطان و اتفاق باولد
قرمان و و مال عاقبت و نکال خاتم او
» شیخ مؤیدک یولزلرلری و حقمنزللری
واک نهایت عصیان

صحیفه

- ۵۰۳ سلطانك قيصريه به حرکتی و بولده کی حالر
 ۵۰۶ فتح قيصريه مرة بعداخری و گرفتاری
 شیخ مؤید و اتباع او و تنکیل و سیاست
 ایشان
 ۵۰۷ شهر اها ایستادن بریستك قلمه دن ایغسی
 واهالینك صداقتی آ کلا تمسی و قلمه به آدم
 چیقارلمسی و ایچریدن ، دیشاریدن حرب
 ایدیلرک شهرک آلمسی و سلطانك شهر خلقنه
 امان و یرمسی
 ۵۱۰ مفسدلرک یا قالا تمسی
 ۵۱۳ شیخ مؤیدك یا نه لایمسی و سلطانك اوکا
 قارش و سوزلری و نهایت اعدام ایدلمسی
 ۵۱۸ مؤلفك کفران نعمتدن حذر ایچون سوزلری
 ۵۲۰ مؤلفك شیخ مؤید حقنه و قلمه به مهور
 قيصه بر قصیده سی
 ۵۲۱ هج م سلطان بر بلاد قرامان و استیصال
 قلاع و دیار و اعتصار او در حصار
 سلطانك قرامان دیارینه توجهی و بولده
 قارامان اوغلنه مکتوبلری و قارامان اوغلی
 میدان چیقارلمسی ایچون ولایتده تخریبات
 پایلمسی
 ۵۲۴ سلطانك (اقرا) به دونمسی
 ۵۲۵ سلطانك عیش و عشرت ایله اکنمسی
 ۵۲۶ احشام رومدن بر طاقنه تک تأدیسی
 قرامان اوغلنك برادرزاده سنك سلطان
 التحاق
 ۵۲۷ شاه زاده علی چلبی « نک قيصريه امارته تعیین

- صحیفه
 ۵۲۷ (امیر مطهرتن) ك اقشیر طرفنه کلمسی
 و قاجسی و سلطانك حرکتدن اولاد
 تاج الدین) ك مضطرب اولمسی ، امانیه
 نک قاریشمسی
 ۵۲۸ سلطانك (امیر مطهرتن) ، (اولاد
 تاج الدین) ، (ملک احمد قره حصاری)
 به ، (کاخ) و ایسنه و اطرافده کی امرا
 و حاکمیره مکتوب کوندرمسی
 ۵۲۹ (امیر سامان) ك (کیره سون) ی فتح
 ایتمسی خبری
 ۵۳۰ حلب نایبندن ایچی کلمسی و سلطان مهرک
 سلطان حقنه کی حسن نظری
 (اغاج اری) تورکمنلرک تأدیسی و
 شرلرک دفعی ایچون ایکی قلمه پایلمسی
 ۵۳۱ « ترجیح التوضیح » ك ختامی
 ۵۳۲ حرامیلرک آلدینی تجارمانی استراد ایچون
 (بر دلقاد) سلطانك بر معتمد کوندرمسی
 ۵۳۴ (قره حصار کفونی) حدودنده بر قلمه
 پایلمسی
 (امیر سعد الماک) ك کاخ اوزینه کوندرمسی
 امیر مطهرتن دن ایچی کلمسی و صلح ایچون
 چالیشملری و ایدیلن شرطلر
 یاغما ایچون (پاییرت) طرفنه عسکر
 کوندرمسی
 (امیر مطهرتن) ك قرداشی ایله ایدیلن
 جنک و بوجنکک تصفییه سی
 ۵۳۶ ذکر مضمون کتاب بر سییل اطلاق
 واجمال و اختتام آن در جلد اول

عرض اعتذار

فهرست يك اوزادی ممکن که کورنلر ، او قویانلر بویله ده فهرست اولور می دییه جکله .
 حقاری وار فقط بن فارس بیلمینلره ، یا خود آزیانلره شو کتابده نه وار نه یوق هپسین
 تورکجه کوسترمک ، آ کلا تمق ایستدم . اونکچون اوزاندم .
 دوغریسنی سويلك لازم کایرسه دیرم که بوفهرست دکل کتابك مختصر ترجمه سیدر
 همده بونی ترجمه شکلنه قویق يك قولایدر شویله که فهرستده کی (کلمسی ، کیتیمی ۰۰۰)
 کی کلملری (کادی ، کیتیدی ۰۰۰) صیغه سنه چویره جک اولور سه ق فهرستلکدن چیقار
 در حال ترجمه اولمش اولور .
 عینی عیننه ترجمه سی معارف و کالت جلیله سنك آرزوسنه قالمش برشیدر

برنجی قسم: مخصوصی آدلر

۱۱۱	۱۱۲	۱۱۳	۱۱۷	۱۲۱	۱۲۳
۱۲۴	۱۲۵	۱۲۸	۱۲۹	۱۴۰	۲۲۷
آب ارسلان — ۳۲۴ ۴۳۲ ۴۳۳ ۴۳۶					
ابن بابک — ۱۲					
ابن جوزی — ۱۶					
ابوبکر — ۲۸۷ ۲۸۸					
ابوبکر — (سید ابوبکر) — ۲۸۸ ۳۸۹					
۲۹۰					
ابوردی — ۱۱					
احمد — (امیر احمد) — ۲۶۱ ۲۶۵ ۲۶۶					
۱۰۱	۱۰۲	۱۰۶	۱۰۷	۱۰۸	۱۱۰
ابراهیم — (ابراهیم بك دلقاد) — ۱۶۳					
ابراهیم — (حاجی ابراهیم) — ۸۷ ۱۰۰					

اولاد تاج الدين — ۳۰۷ ۵۲۷	۲۷۹ ۳۷۸ ۲۷۷ ۲۷۶ ۲۶۸ ۲۶۷
اولوبك — ۳۱۱	۳۰۳ ۲۹۹ ۲۹۶ ۲۹۵ ۲۹۱ ۲۸۱
اوليا — ۵۲۷	۳۱۴ ۳۱۱ ۳۰۹ ۳۰۸ ۳۰۷ ۳۰۳
اينبك (اخي اينبك) — ۱۶۰	۳۲۹ ۳۲۴ ۳۲۳ ۳۲۰ ۳۱۸ ۳۱۵
اينبك — [بعضاً بويله، بعضاً (اينبك) شكندره	۳۶۹ ۳۶۲ ۳۵۵ ۳۵۳ ۳۵۰ ۳۳۲
يازلسدر [۲۱۸ ۲۷۴ ۲۲۵ ۲۴۱	۳۸۹ ۳۸۵ ۳۸۴ ۳۷۹ ۳۷۵ ۳۷۱
۲۴۳ ۲۴۲	۴۰۸ ۴۰۳ ۴۰۰ ۳۹۹ ۳۹۷ ۳۹۳
ب	۴۱۸ ۴۱۵ ۴۱۴ ۴۱۳
بابوق — ۲۵۴	احمد — (احمد بك) — ۳۷۴ ۳۷۳ ۳۷۱
باورايان — ۳۹۷	۴۷۶ ۳۸۲ ۳۸۰ ۳۷۹ ۳۷۶ ۳۷۵
بايزيد — ۲۷۶ ۲۸۰ ۲۹۰ ۳۰۳	۴۷۷ ۴۹۳ ۴۹۴ ۴۹۵ ۴۹۷
۳۸۷	احمد — (يسر قتلوك احمد بك) — ۲۹۲
بايزيد — (امير بايزيد) — ۲۶۷ ۲۹۶	احمد — (ولد قتلوك احمد بك) — ۴۷۶
۳۹۲	احمد — (خاله زاده سلطان احمد چلي) — ۱۲۵
بايزيد — (بايزيد بك) — ۲۸۶ ۳۸۸	احمد — (احمد دواني) — ۳۰۹
بايزيد — (بايزيد صراف) — ۳۲۷ ۳۲۶	احمد — (حاجي احمد) — ۲۵۷
بايزيد — (بايزيد قسطنطينيه) — ۳۰۲	احمد — (مقيث الدين سلطان احمد) — ۱۶
بايزيد — (بايزيد قيلو حصاري) — ۵۲۹	احمد — (سلطان احمد) — ۲۰ ۱۷ ۲۲
بايزيد — (بايزيد كور) — ۱۹۸ ۲۷۶	احمد — (ملك احمد) — ۴۷۷ ۴۶۵ ۴۳۳
۲۸۲ ۲۸۱	۵۳۴ ۴۹۴ ۴۹۳ ۴۸۳ ۴۸۲ ۴۷۹
بختري — ۱۲	احمد — (ملك احمد قره حصاري) — ۵۲۹
بخشايش — (امير بخشايش) — ۵۱۲	ارتنا — (امير ارتنا) — ۲۳۷ ۲۴۳
برقوق — (سلطان برقوق) — ۳۳۹ ۳۴۰	۲۸۵ ۲۶۷ ۲۴۶
۳۶۵ ۳۶۴ ۳۶۳ ۳۵۰ ۳۴۲ ۳۴۱	ارسلان — ۲۳۷
۴۵۷ ۳۸۳ ۳۸۱ ۳۷۱ ۳۶۷ ۳۶۶	اسفنديار — ۲۹۶
۴۵۹	اسفنديار — (اسفنديار چلي) — ۴۹۳
بطليموس — ۴۸	اسكندر — ۳۸۷
بك چلي — (حاجي بك چلي) — ۵۰۴	اصفهان شاه خاتون — ۱۶۸ ۱۶۷
پ	اغراسياب — ۸۸
پاشا — (مولانا پاشا) — ۲۸۴ ۲۸۳	امير حاج — ۳۲۶
۴۱۴ ۴۱۳ ۴۱۲ ۴۰۲ ۳۶۲ ۳۰۹	امير — (حاجي امير) — ۳۳۲
۵۱۶ ۴۶۳ ۴۴۴ ۴۳۵	اورخان — ۴۶۳
	اوردوشاه — ۱۶۷

چنيد — ۱۶۳ ۱۶۴ ۱۶۵ ۱۹۰	پسر شيخ نصرت — ۳۲۰
۳۲۶ ۳۱۳ ۳۱۲ ۳۰۶ ۳۰۴ ۳۰۰	پير بولدي — (ولد خضر بك پير بولدي) — ۵۲۷
۳۵۰ ۳۴۵ ۳۴۴ ۳۳۱ ۳۲۸ ۳۲۷	پير حسين — ۱۵۱
۳۸۶ ۳۸۵ ۳۶۸ ۳۵۳	پير علي — ۲۸۰ ۲۰۴ ۱۶۱
چ	پير علي — (امير پير علي) — ۲۱۳ ۲۱۰
چنگز خان — ۴۶۰ ۴۶۱	۲۶۰ ۲۵۷ ۲۵۵ ۲۴۲ ۲۴۱ ۲۳۴
حاجي امير — ۳۳۳	۲۹۵ ۲۸۶ ۲۸۱ ۲۷۶ ۲۷۱
حاجي چلي — ۴۰۳	پير علي — (سولاق پير علي) — ۵۱۶
ح	پير علي — (پير سيام) — ۳۱۷
حسام — (سيدي حسام) — ۱۱۴ ۱۱۳	پير محمد — (برادر امير مطهرتن امير پير محمد) — ۵۳۵
۱۴۰ ۱۳۹ ۱۳۸ ۱۳۷ ۱۳۲ ۱۲۱	ت
۱۶۹ ۱۶۷ ۱۶۶ ۱۵۹ ۱۵۵ ۱۴۱	تاج الدين — ۳۲۳ ۳۲۱ ۳۲۰ ۳۱۸ ۱۴۸
۱۷۵ ۱۷۴ ۱۷۳ ۱۷۲ ۱۷۱ ۱۷۰	۳۹۹ ۳۳۷ ۳۳۵ ۳۳۴ ۳۳۲ ۳۲۴
۱۸۴ ۱۸۳ ۱۸۲ ۱۸۱ ۱۸۰ ۱۷۷	۴۴۳ ۴۴۱
۲۳۳ ۲۰۰ ۱۹۲ ۱۸۸ ۱۸۷ ۱۸۶	تاج الدين — (تاج الدين جانيقي) — ۲۶۴
۲۵۹ ۲۵۵ ۲۵۴ ۲۴۰ ۲۳۸ ۲۳۴	تختاميش خان — ۲۴۴ ۱۷
۲۷۹ ۲۷۸ ۲۷۶ ۲۶۶ ۲۶۵ ۲۶۳	تمور — [مؤلف چوق كره (امير تمور) ،
۳۰۸ ۳۰۷ ۲۹۹ ۲۹۶ ۲۹۵ ۲۹۱	بعضاً (تمور) يازبور [۱۷ ۱۹ ۳۳۱
۳۵۵ ۳۰۹	۴۴۹ ۴۴۸ ۴۴۴ ۴۴۲ ۴۳۸ ۴۳۲
حسام الدين — (قاضي حسام الدين) — ۴۵	۴۵۹ ۴۵۶ ۴۵۴ ۴۵۲ ۴۵۱ ۴۵۰
حسام الملة والدين حسين — ۴۲	۴۹۳ ۴۹۱ ۴۶۹ ۴۶۴ ۴۶۲
حسن — (امير حسن) — ۱۲۴	ج
حسن — (حاجي حسن) — ۴۷۶	جاحظ — ۱۶
حسن — (شيخ حسن) — ۳۴۴	جان ملي — ۲۳۸
حسن — (برادر زاده امير علاء الدين قرامان	جلال الدين حبيب — ۴۴
امير شيخ حسن) — ۵۲۶	» — (قاضي جلال الدين حبيب) — ۴۳
حسن — (حسن بك) — ۵۱۲	جلال الملة والدين حبيب — ۴۲
حسين — (امير حسين) — ۴۴۰ ۴۲۰	جلال الدين محمود مستوفي — ۲۱۵
حسين — (حسن بك) — ۳۷۱	
حسين — (امير حسين چلي) — ۵۱۰	

خ

خسرو پرویز — ١٧٦
خضربك — (خضربك صباغار) — ١١١
خضربك — ١١٣ ١٢١ ١٦١ ٢٣٤
خضربك — (خضربك چلبی) — ٢٨٣ ٣٠١
خلیل — ٢٧٠ ٢٧٢ ٢٧٧
خلیل — (یولداش خلیل) — ٢٧٧
خلیل بك — ٣٤١
خلیل بك — (خلیل بك دلقادر) — ٣٧١
خواجه بك — ١١٤ ١١٧ ١٢١ ١٢٢
١٢٥ ١٣٠ ١٤٠ ٢٦٨ ٢٨٦ ٢٩٢
٢٩٣
خواند خاتون — ٤٥

د

داود بك — ٢٧٦
درویش رومی — ٨٠
دوانی منطاش — ٣٤٠
دولتشاه — ٣٧٤ ٣٧٦ ٣٧٩

ذ

ذوالنون — ٢٣٢ ٢٣٣ ٢٣٨ ٢٦٠ ٢٤٣ ٢٦٥

ر

رستم — ٢٨٥
رسول — ٤٢
رشید — (الرشید) — ١٦
ركن الدين — ١٤٠
ركن الدين — (اخي ركن الدين) — ٢٣٤ ٢٢٥

ز

زردشت — ٤٨

س

سراج الملة والدين سليمان — ٤٢
سراج لدين — (قاضي سراج الدين) — ٤٥
سراج الدين — ٣١٤ ٣٣٨
سراج الدين — (امير سراج الدين) — ٤٤٨
سعد الملك — ٣١٥ ٤٩١
سعد الملك — (امير سعد الملك) — ٤٨٣
٤٨٦ ٥٣٤
سعد الملك — (يسربوز طوغان امير سعد الملك) — ٤٧٥
سعيد — (امير سعيد) — ٢٣٧ ٣٣٥ ٣٣٦ ٤٣٥ ٥٣٥

سعيد — (حاجي سعيد) — ٣٥٨
سلامت بك — ٣١١
سليچوق نامه — ٩٧
سلمان ساوجي — ١٢
سليمان — ١١٩

سليمان — (سليمان شاه) — ٥٠٤
سليمان — (امير سليمان) — ٤٣٣ ٤٣٥
٤٣٦ ٥٢٩ ٥٣٠
سليمان — (سليمان بك) — ٣٣٢ ٣٣٣
٣٣٤ ٣٣٥ ٣٣٦ ٣٣٧ ٣٣٨ ٣٥٣
٣٩٧ ٤٠٠

سليمان — (سليمان ياشا) — ٣٠٣ ٣٨٦
٣٨٨ ٣٨٩ ٣٩٠ ٣٩٢ ٣٩٣
٣٩٦ ٣٩٨ ٤٠٠ ٤٠٢ ٤١٥ ٤٢١
سولي — (سولي بن دلقادر) — ٣٦٣
سولي — ٣٦٧
سولي — (سولي دلقادر) — ٣٨٦

ع

عادل — (شيخ عادل) — ١٧١ ١٩٠ ٢٠٦
٢٠٧ ٢٤٣ ٢٥٢ ٢٨٣
عادلشاه — ٣٩٧
عادلشاه — (اخي عادلشاه) — ٣٠٩ ٣١٥ ٤٢٧

ش

عارفشاه — (حاجي عارفشاه) — ٣١٤ ٣١٥
عبدالرحمن — (حاجي عبدالرحمن) — ٢٨٩ ٢٩٠

عبدالله — (عبدالله چلبی بن جلال الدين محمود مستوفي) — ٤٦

عبدالله — ٢١٥
عبدالله — (امير عبدالله چلبی) — ٣٣٦
عبدالله — (امير زاده عبدالله) — ٣٥٧
عبدالله — (عبدالله چلبی) — ٤٠٤

عبدالحسن — (مولانا عبدالحسن) — ٢٨٧
عثمان — (عثمان بك دلقادر) — ٢٨٠
عثمان — (عثمان دلقادر) — ٢٨٨
عثمان — (عثمان بك) — ٢٨٤ ٥٠٦
عثمان — (عثمان بك دلقادر) — ٢٨٥
عثمان (ازاولاد قتلوك بك) — ٣٤٧

عثمان — (ولد قتلوك امير عثمان) — ٤٧٨
عثمان — (ولد قتلوك بك امير عثمان) — ٥٣٤
عزالدين — (سلطان عزالدين بن سلطان غياث الدين بن سلطان كيقباد) — ٤٥

علاء الدين قرامان — ٣٩٩ ٤٢٤
علاء الدين قرامان — (امير علاء الدين قرامان) — ٤٥٦ ٤٩٦

علاى معرى — ٥٩

على — ٤٤٢

على — (على بك) — ١٧١

على — (شيخ على مصرى) — ٥٩

على — (حاجي على كهنة پوش) — ٢٨٩

سيف الدولة — (سيف الدولة حمدوني) — ٢٠٠
سيف الدين — (مولانا سيف الدين) — ٢٨٧ ٢٨٩

سونج — ٤٢

سونج بك — ٤٣٣

شاد كلدى — (حاجي شاد كلدى) — ١٠٠

١٠١ ١٠٢ ١٠٨ ١٢٢ ١٣٨ ١٣٩

١٤٠ ١٨٦ ١٨٧ ١٩٠ ١٩١ ١٩٢

١٩٤ ١٩٥ ١٩٨ ٢٢٥ ٢٢٧ ٢٢٨

٢٣٢ ٢٣٤ ٢٣٥ ٢٣٦ ٢٣٧ ٢٣٨

٢٤٠ ٢٤١ ٢٤٢ ٢٤٣ ٢٤٤ ٢٤٦

٢٤٧ ٢٤٩ ٢٥٠ ٢٥١ ٢٥٢ ٢٥٤

٢٥٥ ٢٥٩

شاه زاده — ٥٢٨

شمس الملة والدين محمد — ٤٢ ٤٥ ٤٦ ٧٠

شهاب — (امير شهاب) — ٤٣٥ ٤٣٧ ٤٤٢ ٤٤٣

ص

صدرالدين — (شيخ صدرالدين قونوى) — ٣٨٤

ض

ضياء الملك — (امير ضياء الملك) — ٤٨٦ ٤٩١ ٥٠٤ ٥٠٥

ضياء الدين — (امير ضياء الدين) — ٤٩١

ط

طغرل — (طغرل بك جلاير) — ١٦٥

طغرل — (طغرل بك) — ٢٤٥ ٢٤٧ ٢٥٣

طغرل — (امير طغرل) — ١٦٠ ٢٤٤ ٢٤٨

ف

فخرالدين -- (مولانا فخرالملة والدين آقشهرى)

۶۹
فريدون -- ۲۳۷ ۲۳۸ ۲۴۰ ۲۵۴ ۲۵۵
۲۸۰ ۲۸۷ ۲۹۰ ۳۰۰ ۳۵۸ ۳۸۶
۴۲۶ ۴۲۷ ۴۳۵ ۴۳۶ ۴۳۷ ۴۳۸
۴۴۰ ۴۴۱ ۴۴۲ ۴۴۳ ۴۴۴

فصوصالحكم -- ۳۸۴

فقيرة جبار عالم -- ۵۴

ق

قاسم -- (امير قاسم) -- ۴۹۲

قاضي ختنى -- ۴۳

قتلو شاه -- ۴۵۷ ۴۵۹ ۴۶۱

قتلوشير -- ۸۴ ۱۲۰

قتلوشير -- (شيخ قتلوشير) -- ۱۷۱ ۲۸۷

قطب الدين رازى -- (قطب الملة والدين الرازى)

۶۶

قليج ارسلان -- ۱۳۷ ۱۳۹ ۱۵۱ ۱۵۳

۱۵۵ ۱۵۶ ۱۵۹ ۱۶۰ ۱۶۱ ۱۶۳

۱۶۴ ۱۶۵ ۱۶۶ ۱۶۷ ۱۸۷ ۱۸۸

۱۸۹ ۱۹۰ ۱۹۱ ۱۹۲ ۱۹۳ ۱۹۶

۱۹۷ ۱۹۸ ۱۹۹ ۲۰۰ ۲۰۱ ۲۰۲

۲۰۳ ۲۰۴ ۲۰۵ ۲۰۶ ۲۰۷ ۲۰۸

۲۱۲ ۲۱۳ ۲۱۴ ۲۱۷ ۲۱۸ ۲۱۹

۲۲۰ ۲۲۱ ۲۲۲ ۲۳۲ ۲۶۰ ۲۶۵

قليج ارسلان -- ۴۰۳

قوتلو بك -- ۳۶۹

ك

كمال اصفهاني -- (كمال الدين اسماعيل اصفهاني) --

۱۱

على -- (سيد على) -- ۴۶۴

على -- (على اغا) -- ۵۳۵

على -- (امير على) -- ۱۷۲

على -- (خواجه على) -- ۲۳۸

على -- (شاه زاده شيخ على) -- ۱۶۸

على -- ۳۰۹

على -- (شاه زاده على چلبى) -- ۴۸۲

على -- علاء الدولة والدين على چلبى -- ۵۲۷

على -- (على بك بن محمد بن ارتنا) -- ۹۰

۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۱۰۱ ۱۰۲ ۱۰۶

۱۰۷ ۱۰۸ ۱۰۹ ۱۱۱ ۱۱۲ ۱۱۳

۱۲۱ ۱۲۲ ۱۳۰ ۱۳۱ ۱۳۴ ۱۳۷

۱۳۸ ۱۳۹ ۱۴۰ ۱۴۱ ۱۴۲ ۱۴۳

۱۴۴ ۱۴۵ ۱۴۷ ۱۴۸ ۱۴۹ ۱۵۱

۱۵۳ ۱۵۴ ۱۵۶ ۱۵۹ ۱۶۱ ۱۶۴

۱۶۵ ۱۶۶ ۱۶۷ ۱۶۸ ۱۶۹ ۱۷۰

۱۷۱ ۱۷۲ ۱۷۴ ۱۷۵ ۱۷۷ ۱۷۸

۱۸۸ ۲۵۶ ۲۸۶ ۲۸۷

على پاشا -- (پسر بابوق على پاشا) -- ۲۴۹

۲۵۵

على پاشا -- ۲۵۵ ۲۵۶ ۲۵۷ ۲۵۸ ۲۵۹

۲۶۰ ۲۶۱ ۲۶۵ ۲۶۷ ۲۶۸ ۲۷۲

على پاشا -- (ولد بابوق على پاشا) -- ۴۷۱

مهربك -- ۳۷۵

عيسى -- (اخى عيسى) -- ۱۱۶ ۱۱۷ ۱۱۸

۱۱۹ ۲۱۵ ۲۲۸ ۲۸۱ ۲۸۶ ۲۸۸

۲۹۵ ۳۲۵

غ

غازى ملك دانشمند -- ۳۳۶

غياث -- ۱۱۸ ۱۱۷

غياث الدين -- (سلطان غياث الدين) -- ۴۵

كوريه -- (كوريه بك) -- ۲۶۵ ۲۷۶ ۳۹۴

۴۲۶

كوريه -- (امير كوريه) -- ۵۱۲

كوزلاربك -- ۳۱۱

كهنه يوشى -- ۳۴۲

كيخسرو -- ۲۰۴ ۲۰۷ ۲۱۵ ۲۱۶ ۲۳۲

ل

لاچين -- ۲۷۱

م

ماشاء الله -- ۴۸

مؤيد -- (شيخ مؤيد) [چوق كره] (شيخ

مؤيد)، بمضا (امير شيخ مؤيد) وعصيان

صوكره (مؤيد مخدول) ديه يكمكه در --

۲۰۸ ۲۰۹ ۲۱۰ ۲۱۱ ۲۱۳ ۲۱۴

۲۳۷ ۲۴۲ ۲۴۳ ۲۶۶ ۲۶۸ ۲۷۱

۲۸۲ ۳۵۵ ۳۵۶ ۳۹۴ ۴۲۵ ۴۲۶

۴۲۷ ۴۳۵ ۴۳۶ ۴۸۷ ۴۹۲ ۴۹۵

۴۹۶ ۴۹۷ ۵۰۳ ۵۰۵ ۵۱۲ ۵۱۶

۵۱۷

مبارك شاه -- ۱۹۸

متاع خاتون -- ۲۸۵

متنبي -- ۲۲۸

مثنوى مولوى -- ۲۰۶

محمد -- ۴۳ ۴۴ ۱۱۹

محمد -- (شهزاده) -- ۳۰۰

محمد -- (خاله زاده تاج الدين) -- ۳۱۴

محمد -- (امير محمد بن ارتنا) -- ۷۹

محمد -- (امير محمد قرامان) -- ۴۲۵

محمد -- (امير محمد) -- ۴۵۶

محمد -- (پسر خواجه آراسته اخى محمد) -- ۳۲۶

محمد -- (اخى محمد) -- ۳۲۸ ۳۲۹

محمد -- (سيد محمد نيلى) -- ۶۷

محمد -- (سيد محمد) -- ۶۸

محمد -- (محمد چلبى) -- ۳۹۹ ۴۰۰ ۴۰۱

۴۲۱ ۴۹۶

محمد -- (محمد طغاي تمور) -- ۲۸۲ ۲۸۳

۲۹۰

محمد -- (ابوسعيد محمد بن على الهمدانى) -- ۱۵

محمد -- (قرا محمد) -- ۳۴۵ ۳۷۰ ۳۸۳

محمد -- ۱۱۹

محمد -- (محمد فيج) -- ۲۴۹ ۲۵۹ ۲۶۱

۲۸۲ ۲۸۹ ۲۹۰

محمد -- (پسر تاج الدين محمد چلبى) -- ۳۳۷

محمد -- (محمد چلبى) -- ۴۰۳ ۴۳۲ ۴۳۳

۴۳۶ ۴۳۹ ۴۴۹

محمد -- (سلطان محمد) -- ۴۶۰

محمد -- (شيخ محمد) -- ۲۶۵

محمد -- (سيدى محمد) -- ۲۸۸

محمد -- (سيد محمد) -- ۴۰۳

مراد بك -- ۳۸۳ ۳۸۷

مراد بك -- (پسر بايزيد مراد بك) -- ۴۱۹

مروت بك -- ۳۸۷

مسافر -- (شيخ) مسافر -- ۲۸۰ ۲۹۹

مصر بك -- ۳۹۱

مصطفى بك -- ۱۴۶

مطهرتن -- (امير مطهرتن) -- ۱۶۷ ۲۳۳

۲۳۸ ۲۴۰ ۲۴۳ ۲۴۸ ۲۶۵ ۲۸۳ ۲۹۳

۳۰۱ ۳۰۳ ۳۲۲ ۳۳۸ ۳۳۹ ۳۵۰ ۳۶۹

۳۸۴ ۴۴۸ ۴۴۹ ۴۵۱ ۴۵۲ ۴۵۵ ۴۵۶

۴۶۴ ۴۷۴ ۴۷۵ ۴۷۷ ۴۷۹ ۴۸۰ ۴۸۱

۴۸۴ ۴۸۶ ۴۹۱ ۴۹۴ ۴۹۵ ۵۳۷ ۵۲۸

۵۳۳ ۵۳۴

مظفر -- ۳۵۸

مقبل -- (حاجى مقبل) -- ۱۲۵ ۱۲۶ ۱۲۹

۱۳۰ ۱۳۲ ۱۳۴

- مقبل — ٢٣٧
 منطاش — ٣٣٩ ٣٤٣ ٣٤٥ ٣٤٦ ٣٤٧
 ٣٤٨ ٣٤٩ ٣٥٢ ٣٥٦ ٣٦٠ ٣٦١ ٣٦٣
 ٣٦٤ ٣٦٥ ٣٦٦ ٣٦٧ ٣٨٤
 مولانا جلال الدين — (مولانا جلال الحقیقه
 والدين البلخی) — ٦٨ ٣٣٧
 مولانا کمال الدين — (مولانا کمال الملة والدين) —
 ٢٢٤
 میرانشاه — (معز الدين میرانشاه) — ٢١ ٢٣
- ن
- ناصر — (ملک ناصر) — ٣٤٠
 ناصر الدوله — ٢٠٠
 ناصر الدين — (اخي ناصر الدين) — ٣٢٧ ٣٢٦
 نبی — ٢٣٤ ٢٥٣ ٢٥٧ ٢٦١ ٢٦٣
 ٢٦٥ ٢٦٦ ٢٩١ ٣٠٩ ٣١٨
 نجیب — (شیخ نجیب) — ٢٣٧ ٢٣٨ ٢٤٠
 ٢٥٤ ٢٧٨ ٢٧٩ ٢٩١ ٢٩٩ ٣٠٧ ٤١٣
 نمودار — ٤٨
 نوروز — (اخي نوروز) — ٢٥٦ ٢٥٩ ٢٧٩
 ٢٦١ ٢٦٨ ٢٨٠ ٢٨١ ٢٨٢ ٢٨٥ ٢٨٩
 ٢٩٠
- و
- ولد — (امیر ولد) — ٢٧٦ ٢٧٩ ٤٢٠
- ه
- هرمس — ٤٨
 هولاکو — ٤٦٠ ٤٦١
- ی
- یاقوت — ٢٦٧
 یاقوت — (خواجه یاقوت) — ٢٦٨
 یارعلی — (شیخ یارعلی) — ٣٣٤ ٣٥٧
 یارغلی — (علاء الدین شیخ یارعلی) — ٣٨٤
 یلبوغا — [اکثریتله بویه، بعضاً (یولبوغا)
 شکنده یازلمشدر] —
 ٣٤٩ ٣٥٠ ٣٥٧ ٣٦٢ ٣٦٤ ٣٦٥
 ٣٦٦ ٣٦٧ ٣٨٣
 یلان — (امیر یلان) — ٣٦٩ ٤٥٦
 یوسف — (یوسف چلی) — ١٧٤
 یوسف — (امیر یوسف چلی) — ١٩٥ ٢٥٥
 ٢٥٧ ٢٦٦ ٢٧٢ ٢٨١ ٢٨٦ ٢٩٢ ٣٤٧
 یوسف — (حاجی یوسف) — ٤٧٥
 یونس — (یونس دواتی) — ٣٤٧ ٣٦٣
 ٣٦٤

ایکمی قسم - اضافتی اسماء

- ا
- اشعار مولانا — ٣٧٧
- ب
- برادر امیر مطهرتن — ١٦٥
 برادر بایزید — ٢٩٠
 برادر سیدی حسام — ٣٧٢
 برادر ملک احمد — ٢٢٣
 برادر منطاش — ٣٤٤
- پ
- پسر ابوبکر — ٢٧٠
 پسر سید ابوبکر — ٢٧١
 پسر بابوق — ١٤٧ ٢٥١ ٢٥٣
 پسر حاجی شاد کلدی — ١٧٣ ١٧٤
 پسر سولان — ١٧٧
 پسر صاغار — ١٣١
 پسر طاشان — ٤٠٣ ٤٤٩
 پسر علی بک — ١٨٢ ٢٠١ ٢٢٣ ٢٥٤
 ٣٢٦ ٣٢٩ ٣٥٣
 پسر قتلو بک — ١٦٣
 پسر کابی — ٢٣٧
- خ
- خال امیر احمد — ٣٧٢
 خاله زاده تاج الدین — ٣٧٤
- د
- داماد طفرل بک — ٢٤٤
- س
- سلطان مصر — ٥٢٨
- م
- مقدم اسافقه — ٣٢٦ ٣٢٨
 منکوحه علی بک — ٢٠٤ ٢٠٨ ٢٥٩
- ن
- نائب حلب — ٣٦٥ ٥٣٠
 نائب شیخ حسن کرد — ٣٤٤ ٣٤٥
- و
- والی باوره — ٤٢١ ٤٤٩
 ولد امور — ٣٧١
 ولد باشری — ٥١٦
 ولد شهری نائب دورکی — ٣٥٣
 ولد طاشان — ٤٠٠ ٤٢١
 ولد قودودار — ٣٣٠ ٤٠٣
- ی
- یکی از اولاد قتلو بک — ٣٤٧

اوجنې قسم : دولت و حکومت آد لری

یسر عثمان -- [بعضاً (پسر) پرنده (اولاد) کلمه سی وار]

۳۱۴ ۳۱۳ ۳۰۳ ۳۰۲ ۲۴۷ ۱۸۶
۳۹۰ ۳۸۸ ۳۸۷ ۳۸۲ ۳۸۱ ۳۱۸
۳۹۸ ۳۹۷ ۳۹۴ ۳۹۳ ۳۹۲ ۳۹۱
۴۰۶ ۴۰۵ ۴۰۴ ۴۰۳ ۴۰۲ ۴۰۰
۴۲۰ ۴۱۸ ۴۱۵ ۴۱۳ ۴۰۸ ۴۰۷

۴۶۳ ۴۲۶ ۴۲۳ ۴۲۱

یسر قرامان -- [بعضاً بویه، بعضاً (قرامان)،
بعضاً (ولد قرامان)، بعضاً (اولاد قرامان)،
بعضاً (قرامانیان) دینلشدر]

۳۱۲ ۳۰۶ ۳۰۰ ۲۴۷ ۱۰۰ ۹۷ ۹۶
۳۹۱ ۳۹۰ ۳۸۸ ۳۸۷ ۳۸۶ ۳۱۴
۴۳۱ ۴۳۰ ۴۲۸ ۴۲۷ ۴۲۶ ۴۱۵
۴۶۹ ۴۶۸ ۴۶۵ ۴۶۴ ۴۶۲ ۴۴۹
۵۰۶ ۵۰۵ ۵۰۴ ۴۹۸ ۴۹۷ ۴۹۶
۵۲۸ ۵۲۲

ق

قراقینلو -- ۴۵۲ ۳۳۲

آ

آق قویونلو -- ۳۷۳ ۳۷۰ ۳۶۹

ا

اولاد تاج الدین -- ۴۱۹ ۴۱۸ ۴۱۵ ۴۰۰
۵۲۹ ۴۳۸ ۴۲۱

اولاد مهر آختاجی -- [بعضاً (اولاد) پرنده
(ولد) کلمه سی وار]

۳۲۴ ۳۰۵ ۲۹۲ ۲۸۱ ۲۴۷ ۲۴۶
۳۲۶ ۳۲۵

اولاد ملک ناصر -- ۳۶۶

پ

پسردلقادر -- [بعضاً (پسر) پرنده (اولاد)
کلمه سی وار]

۵۳۳ ۴۵۶ ۳۴۱ ۲۶۹

دردنې قسم قوم، قبیله، صنف آد لری

احمد یان -- ۳۸۳

اصراب منها -- ۳۶۸

الاکوزیان -- [بعضاً (الاکوز) دیبه کچور]
۱۲۴ ۱۲۳

اوجق -- اوواجوق -- ۴۹۵

آ

آفاج اری -- ۵۳۰

ا

اتراک شام -- ۲۹۳

ب

بارمبای -- ۲۶۵ ۱۲۳ ۱۲۲

ج

جایغازان -- ۲۳۶ ۲۳۴ ۹۶

جاونقار -- ۳۱۱ ۲۷۹

جلایر -- ۱۶۰

س

سالور -- ۴۲

ص

صافار -- ۹۵۰ ۲۹۲ ۲۹۱ ۲۹۰ ۲۸۹ ۲۸۸

۵۲۷ ۲۴۵

ط

طاشانیان -- ۳۹۷

ق

قنق -- ۴۹۷ ۴۹۵

بشې قسم : یر آد لری

۴۳۵ ۲۲۷ ۱۷۷ ۱۷۵ ۱۷۴ ۱۴۰

۳۱۴ ۳۱۱ ۲۹۵ ۲۹۱ ۲۴۹ ۲۴۷

۳۸۱ ۳۷۵ ۳۷۴ ۳۶۴ ۳۲۲ ۳۱۷

۴۱۳ ۴۱۲ ۴۰۸ ۳۹۹ ۳۹۴ ۳۸۵

۵۲۷ ۴۲۴ ۴۱۹ ۴۱۸ ۴۱۵

آمد -- ۴۵۵ ۴۵۴ ۲۵ ۲۴

آیدین -- ۳۸۸

آ

آب سیواس -- ۲۱۳

آب نیک -- ۴۶۲ ۴۵۵

آذربجان -- ۴۴۸ ۱۷ ۱۶

آذینه بازار -- ۲۹۵

آرتاق آباد -- ۳۷۰ ۲۶۵ ۲۴۹ ۲۳۸ ۱۷۵

۴۰۳ ۳۷۳

آغجه قلمه -- ۲۷۶ ۲۶۵ ۱۲۰

آفسرا -- ۵۴۴ ۴۷۲ ۴۷۱ ۴۶۵ ۲۸۵

آقشهر -- ۴۷۵ ۳۰۸ ۳۰۲ ۲۳۳ ۲۰۰

۵۳۳ ۴۹۴ ۴۹۱ ۴۸۶ ۴۸۳ ۴۷۹

آلا طاغ -- [بعضاً (آلا طاق) شکنده

یازلشدر] ۴۶۴ ۴۵۵ ۳۳۱

آماسیه -- ۱۳۹ ۱۳۸ ۱۳۷ ۱۰۷ ۱۰۱

ا

احمد حصاری -- ۴۹۶

احمدک -- ۲۴۱ ۲۱۶ ۲۰۸ ۱۸۹ ۱۸۱

۵۱۲ ۳۴۷ ۳۰۵ ۲۸۴ ۲۸۳ ۲۴۲

ارچیش -- ۴۶۲

ارزن الروم -- ۴۶۲ ۴۵۸ ۳۳۲ ۱۶۷

ارزنجان — ۱۵۲ ۱۵۵ ۱۵۷ ۱۵۹ ۱۶۰
۱۶۳ ۱۶۶ ۲۴۶ ۲۵۲ ۲۶۴ ۳۰۲
۳۳۱ ۳۳۲ ۳۸۳ ۴۲۱ ۴۶۴ ۴۶۹
۴۷۶ ۴۷۸ ۴۷۹ ۴۸۷ ۴۹۱ ۴۹۳
۴۹۴ ۵۳۳ ۵۳۴

ارقین — ۲۵

ازبیدر — ۴۷۴

اسکفیر — ۳۳۷

اسکلب — ۴۰۸

اصفهان — ۱۹

اکریدور — ۳۱۴

البرز — ۴۶۴

اندیز — ۲۹۶ ۲۹۹ ۳۰۸

انکوریه — ۳۹۰ ۴۰۸

اوچصار — ۴۷۵ ۴۷۹ ۴۸۰ ۴۳۱

ایران زمین — ۱۹

ایوب حصار — ۳۹۲ ۳۹۸

ب

باوره — ۴۰۰

برطلوش — ۳۲۶ ۳۸۳ ۴۷۴ ۴۸۳

برکوت — [بعضاً بویه، بعضاً (بروکوت)]

شکلنده یازمشدر [۱۰۸ ۳۰۰ ۴۲۶]

۴۶۲ ۴۹۶ ۴۹۷

بغداد — ۱۱ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۹ ۲۱ ۲۳

۱۶۷

بغوز کبری — ۴۹۶

بغوز کسن — ۴۴۵

بک شهری — ۳۸۸ ۳۹۲

بیت المقدس — ۷۰

پ

پاپیرت — ۲۴۶ ۴۷۷ ۴۷۹ ۵۳۵

پارس — ۴۴۸

پلور — ۴۸۰

ت

تاوره — ۴۰۲

تبریز — ۱۷

تربه شیخ ارزروم — ۲۱۳

ترخال — [بعضاً بویه، بعضاً (تورخال) شکلنده]

یازمشدر [۲۷۹ ۲۹۵ ۲۹۶ ۳۰۹]

۳۱۸ ۳۲۳ ۳۷۴ ۳۷۹

تودرکا — ۲۷۶

توقات — ۱۰۷ ۱۳۷ ۱۴۱ ۱۹۲ ۱۹۸

۳۳۷ ۲۴۰ ۲۴۱ ۲۴۳ ۲۵۵ ۲۶۳

۲۶۶ ۲۷۰ ۲۷۸ ۲۷۹ ۲۹۰ ۲۹۱

۲۹۹ ۳۰۸ ۳۲۳ ۳۹۴ ۴۱۶ ۴۲۰

۴۴۰

تیمارخانه افسرا — ۱۴۷

تیمارخانه — ۴۶۵

ج

جانیت — ۴۳۳ ۴۴۵

جسر بلاسان — ۴۴۵

جسر چوبان — ۴۶۲

جله — ۲۵۳ [۱]

جله — ۳۹۲

چ

چابجمال — ۲۰۲

[۱] بنجه بوکله شبهه لیدر بر راسمی میدر

یوقسه باشقه بر معناسی وار حل ایدمدم الکچوق

بر محل اسمی اولدیفنه ذاهب اولدم اونکچون

بوجدوله قویدم اصحاب مطاله نك نظر دقتی جلب

ایلزم (لمصححه)

چکرک — [بعضاً بر نقطه لی جیم واکثراً اوج نقطه لی]

چیم ایله یازمشدر [۳۱۴ ۳۱۷ ۳۷۲]

چنگم — ۲۱۲ ۳۶۲

چورملو — ۴۰۴

چیت — ۴۹۴

ح

حجاز — ۶۸

حسن طاغی — ۴۶۶

حلب — ۷۲ ۳۰۹ ۳۶۷

حله — ۲۳

حما — ۳۶۴

حصص — ۳۶۴

حوران — ۳۶۵

خ

خرتیرت — ۳۴۱

خرسنوس — ۱۸۹ ۱۹۹ ۲۰۰

خریقون — ۴۹۳

خوارزم — ۴۲

خوزستان — ۱۹ ۴۴۸

د

دازنده — ۴۶۲

دروازه احمدک — ۲۷۲

دروازه توقات — ۳۲۶

دروازه زرین — ۵۱۲

دروازه سیواس — ۵۰۸

دروازه صباغی — ۳۰۵

دروازه قیصریه — ۳۵۵

دمشق — ۶۳ ۸۰ ۳۶۴ ۳۶۵ ۳۶۷

دو حصار — ۴۷۲

دولو — [شیمیدی املا ایله (ده ووهلو) یازمیلیدر]

۳۰۶ ۳۱۲ ۳۱۳ ۳۴۵ ۳۸۵ ۴۲۶

۴۴۰ ۴۴۱ ۴۶۲ ۵۰۴ ۵۲۶

دیار ایران — ۴۴۸

دیار بکر — ۲۳ ۴۵۳ ۴۹۳

دیار شام — ۲۱

ر

رأس العین — ۴۵۲

ز

زاویه حاجی بک امرج — ۲۱۳

زره — ۲۷۶

زنجیرلو — ۴۶۵

زبله — ۲۹۶ ۳۰۹

س

ساله — ۴۶۵

سرماری — ۲۰۷

سمره — ۳۸۹

سوزی حصار — ۴۰۸

سوشهری — ۴۷۵

سونیسا — ۳۲۴

سیس — ۴۷۴ ۴۷۵

سیالو — ۳۹۳

سینوب — ۳۰۳ ۳۸۷

ش

شام — ۶۶ ۴۶۱

شکی — ۴۶۴

شیخ نصرت — ۱۷۷

ص

صاروخان — ۳۸۸

صحرای قصر — ۳۰۴

صور — ۲۴ ۲۵

قلعه آماسیه — ۳۱۲ ۲۷۹
 قلعه توقات — ۲۳۷ ۲۵۴ ۲۶۱ ۲۶۲
 ۳۰۷ ۲۶۶
 قلعه ملاطیه — ۳۴۴
 قلعه نجی — ۳۰۹
 قلعه یلدوز — ۲۷۱ ۲۸۰ ۲۹۱
 قلعه جوق — ۴۰۸
 قلماح — ۳۴۳ ۳۴۷
 قلعه توقات — ۲۳۶
 قوجحصار — ۴۳۲ ۴۳۵
 قوروق جرغلان — ۵۰۶
 قوروق قاره کول — ۳۷۳
 قوروق قبا قولاق — ۳۰۴
 قومناث — ۱۹۸ ۲۷۹ ۲۹۶
 قونیہ — ۹۷ ۳۹۰ ۵۲۳
 قیر شهر — ۸۵ ۳۸۷ ۳۹۱ ۳۹۷ ۴۶۲
 قیصریه — ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۶۳ ۷۴ ۷۶ ۸۰
 ۹۳ ۹۴ ۹۷ ۹۸ ۱۰۰ ۱۰۵ ۱۰۷
 ۱۰۸ ۱۰۹ ۱۱۰ ۱۱۳ ۱۱۴ ۱۲۱
 ۱۹۰ ۱۹۱ ۱۹۳ ۱۹۸ ۳۰۰ ۳۰۱
 ۳۰۴ ۳۰۶ ۳۱۲ ۳۱۳ ۳۱۴ ۳۲۴
 ۳۲۵ ۳۴۴ ۳۴۶ ۳۵۶ ۳۹۲ ۳۹۳
 ۳۹۸ ۴۰۹ ۴۱۲ ۴۲۵ ۴۳۱ ۴۴۳
 ۴۶۲ ۴۶۵ ۴۷۲ ۴۹۲ ۴۹۳ ۴۹۵
 ۴۹۷ ۴۹۸ ۵۰۴ ۵۰۵ ۵۰۶ ۵۱۴
 ۵۲۵ ۵۲۹
 قویحصار — ۲۳۳ ۲۶۵ ۳۱۴ ۳۳۸ ۴۷۵
 قینار پتاری — ۳۳۰
 کافوری — ۲۰۰
 کدوک — ۳۰۰ ۳۸۸ ۵۰۵
 کراسون — ۵۲۹
 کرچیستان — ۴۶۴

ط

طازیه — ۱۹۵
 طامسه — ۴۶۲
 طانکلو داغ — ۴۰۳
 طرابلوس — ۳۶۵
 طرابزون — ۵۲۹
 عبدالوهاب — ۳۰۲
 عثمانجی — ۴۰۳ ۴۰۴
 عراق — ۴۴۸
 عراقین — ۱۶
 عنتاب — ۳۶۷
 عنقریه — ۳۹۰

ف

فارس — ۲۹ ۳۰۱
 فرات — ۲۱
 فناریه — ۴۱۷

ق

قاز آباد — ۱۷۸ ۲۶۶ ۲۹۵ ۲۹۶ ۳۱۷
 ۳۷۲ ۳۷۳
 قراحصار — ۱۴۲ ۲۰۰ ۲۶۵ ۳۱۵ ۳۱۸
 ۴۷۲ ۴۷۵ ۴۷۷ ۵۲۲ ۵۳۴
 قرا حصار بهرامشاه — ۲۵۳ ۵۲۷
 قرا حصار کفونیہ — ۵۳۴
 قرا حصار نواس — ۲۷۸
 قراجہ حصار — ۳۰۹
 قرق دلیم — ۴۰۳
 قریه دانشمندیہ — ۲۴۹
 قسطنطنیہ — ۴۳ ۴۴ ۲۶۷ ۲۹۶ ۳۰۳
 ۳۸۷ ۳۸۸ ۳۹۴ ۳۹۸ ۴۰۰ ۴۰۲
 ۴۱۵ ۴۲۱

کرک — ۳۶۴ ۳۶۵
 کرمان — ۱۹
 کلاخ — ۴۷۶ ۴۷۷ ۴۷۸ ۴۹۴ ۵۲۹ ۵۳۴
 کنبدشخه — ۳۰۲
 کوسه طاغ — ۴۲۵ ۴۷۵
 ل
 لارنده — ۹۷ ۵۲۳
 م
 مازندران — ۱۹
 مجنکیرد — ۴۶۲
 مدرسه اخى عادلشاه — ۳۱۵
 سرزیفون — ۳۰۲ ۳۰۳ ۳۱۱ ۴۱۹
 مشهد — ۲۳
 مصر — ۶۶ ۳۶۴ ۴۵۶ ۴۵۸ ۴۶۱
 ممدن — ۳۸۵ ۳۹۴ ۴۰۳
 ملطیه — ۳۴۰ ۳۴۲ ۳۴۵ ۴۵۸ ۴۶۲
 ۴۹۳
 مورکوم — ۳۵۴
 میردین — ۷۳ ۷۴ ۴۵۱ ۴۵۲ ۴۵۳
 ن
 نکیسار — ۱۴۸ ۳۲۴ ۳۳۶ ۳۴۸ ۳۵۳
 ۴۳۳ ۴۳۸ ۴۴۵
 نکیده — ۱۴۱ ۱۴۴ ۱۴۷ ۴۴۴ ۴۶۸
 ۵۲۳
 و
 ولایت دانشمندیہ — ۲۳۸ ۳۲۰
 ه
 هاویک — ۱۲۵ ۱۸۹ ۱۹۸ ۲۳۷ ۲۴۰
 ۱۹۰
 مرقلیه — ۹۷ ۵۲۳
 ممدان — ۱۹
 ی
 یکی شهر — [اندرون نسخه سنده (یشکی شهر)
 شکنده یازلشدر .] ۴۳۷ ۴۳۸

اندر و ن کتخانه سنده کی نخندک فرقلری

ص	س	
۱	۵	(اورا) دکل (او) در که دوغروسی ده بودر. فصل که حاشیه ده طرفندن بیان ایدلشد
۱	۶	(وأمونست) کله سندن صوکره (وحشمت وشوکتش ازمدلت انقضا ومهانت انقطاع وانها محروس وأمون) عبارده سی واردر
۱	۱۲	(قوالب) یرنده (درقوالب) یازلشدر که دوغروسی بودر (نظم) یرنده (فارسیه) کله سی وار
		بونسخه ده بونظم یدی بیتلیدر صوک بیق شودر : بنده حسین این قدر هم بعایت توکفت
		ورنه بیان حمد توکس نکندبرین نظم
۲	۳	(نظم) کله سنک یاننده (لامؤلف) کله سی وار
۲	۱۶	(وتمامی) یرنده (وجملگی) وار
۴	۱۷	(ملت) کله سی یالکنز ایاصوفیه نسخه سنده وار دیگر لرنده یوقدر
۵	۱۰	(قصد) کله سی
۵	۲۲	ایاصوفیه نسخه سنده کی (ازمعجزاتست) یرنده دیگر نسخه لرده (ازجمله معجزاتست) وار
۵	۲۴	(امین) یرنده (مکین) وار
۶	۲	(وستارکان) دن صوکره (آسمان) کله سی وار
۶	۸	(خلافت) دن صوکره (وملکه وسلطانه) وار
۶	۱۳	(عزمن قائل) یرنده (وهو اصدق القائلین) وار
۶	۱۵	(وتعبیر) یرنده (وتعبیر از سلطان) وار
۶	۱۸	(مقدور) یرنده (بقدر) وار
۶	۲۰	(دولتیار) یرنده (شریعت شعار) وار

ص	س	
۶	۲۲	(لوازم) یرنده (فرائض وجملة لوازم) وار
۷	۱	(شخا) دن صوکره (وبفضا) وار
۷	۲	(موقوف) دن صوکره (ومقصود) وار
۷	۴	(بخیر) دن صوکره (وسعادت) وار
۷	۱۱	(ظاهر) دن صوکره (وباهر) وار
۸	۳	(الیه) یرنده (علیه) وار
۸	۴	(حازالکمال ...) نظمک اوستنده (شعر) کله سی وار
۸	۲۳	(وعلایم) یرنده (معالم) وار
۹	۴	(بروق) یرنده (رجوم) وار
۱۰	۷	(شعر) کله سنک یاننده (للمؤلف) قیدی وار
۱۶	۱۵	(عبره) یرنده (شیوه) وار
۱۶	۱۵	(تاقوت جهان داری) یرنده (تاقوت شهریاری وعهد جهان داری) وار
۱۶	۱۶	(زاده) یرنده (زاده اعظم) وار
۱۶	۱۶	(ختم ...) یرنده (انارالله برهانه)
۱۶	۱۷	(دردست گرفت) یرنده (دردست اختیار وقبضه اقتدار آورد) وار
۱۶	۱۹	(ورأی) یرنده (واصاب رای) وار
۱۷	۱	(موسوم) دن صوکره (ومتصف) وار
۱۷	۲	(عاطل) دن صوکره (وعاری) وار
۱۷	۶	(دولت) دن صوکره (وملت) وار
۱۷	۹	(المأوی) دن صوکره (واعن مأمن وهنوی) وار
۱۷	۱۱	(وفساد) دن صوکره (جوروبیداد) وار
۱۷	۱۵	(راقعه) دن صوکره (وانطفای آن نثره) وار
۱۷	۱۶	(شد) دن صوکره (وقیامت دیگر برخاست) واردر
۱۸	۷	(صوک کله دن صوکره (اذا ذهب الممیز هلك المبرز) عبارده سی واردر
۱۸	۱۱	(بودم) دن صوکره (ودران واقعه متأسف) عبارده سی واردر
۱۸	۲۰	(بزرگوار) دن صوکره (ذات ملکی شعار) وار

ص	س	
۱۸	۲۳	(کردانیدم) یرنده (ساختم) وار و بوندن صوکره (واعبای علائق و عوائق ازدوش بینداختم) عباره سی وار
۱۹	۵	(می بود) دن صوکره (و آن مهام در حجاب تعذر متراخی) عباره سی وار
۱۹	۱۲	(بایران) گله سندن اول (کرة بعد اخری) وار
۲۱	۱۱	(الکور) دن صوکره (والفور بعد الفور) وار
۲۲	۲	(بزواای حاده) یرنده (تحت الارض) وار
۲۲	۸	(غریبان) گله سی یوقدر
۲۳	۱۵	(خودرا) دن اول (کیف ماکان) گله سی وار
۲۳	۱۵	(مضیق) یرنده (بادیه) وار
۲۳	۱۵	(حابری) یرنده (حسین) وار
۲۳	۱۷	(مطهر) دن صوکره (وتریه مطهر) وار
۲۳	۱۸	(ضریح) دن صوکره (مبارک) گله سی وار
۲۳	۲۰	(ماندم) دن صوکره (ومدت چهار ماه در ملازمت صحبت اوبسر بردم) عباره سی وار که مهمدر
۲۴	۳	(بوم) دن صوکره (شوم) وار
۲۴	۸	(نزدیک) دن صوکره (والوقت سیف) وار
۲۴	۱۱	(بل) یرنده (و) وار
۲۵	۱	(برده) یرنده (غشاوه سیاه شب) وار
۲۵	۲	(بسته) یرنده (بست) ، (مانده) یرنده (ماند) وار
۲۵	۱۰	(برخاتم) دن اول (علی الفور) وار (و ستره) یرنده (برده ظلمانی) وار (از راه) یرنده (و بعد از استراحت چند روزه از راه) وار
۲۵	۱۳	(بنیانها) یرنده (وارکانها) وار
۲۷	۷	(البضاعة) دن صوکره (فی الصنائة) وار
۲۷۰	۱۸	(بی دریغ) دن صوکره (و مستغرق مرحت نامحدود) وار
۲۸	۶	(رباعی) نک ایکنجی میتندن صوکره کلن (و دائما...) سطرندن اول

ص	س	
		شو عباره وار : (اما مالا یدرك كله لا يترك كله اكر دست از خدمتی شایسته قاصر است زبان برمدح و ثنا قدا راست و اكر استطاعت عبودیتی لایق متعذر مواظبت برشکر و سپاس میسر)
۲۸	۷	(بالیامن والاقبال) یرنده (بسعادة الدین والدنیا) وار
۲۸	۱۰	(مقاولات) دن صوکره (و محاضرات) وار
۲۸	۱۴	(تقیل برسوم و عادات) یرنده (اقتدا برسوم حمیده و عادات جمیله) وار
۲۸	۱۵	(نمایند) دن صوکره (و آنرا دستور امور معاش و معاد خود سازند) عباره سی وار
۲۸	۱۹	(وارداتی) یرنده (و بی ارادتی) وار
۲۹	۳	(و معترفم) دن صوکره (و ازان منهل عذب و مشرب شیرین مستفیض و معترف) عباره سی وار
۲۹	۵	(ورخ می دهد) یرنده (ورخ طرح می دهد) وار
۲۹	۵	(عذرا می برد) یرنده (ده خصل می دهد) وار
۲۹	۱۱	(این امر) یرنده (این امر خطیر) وار
۲۹	۱۴	(چنانک می باید) یرنده (بخت و برداخته) وار
۲۹	۱۹	(چه آرد) یرنده (چه دارد) وار
۳۰		(۵ ، ۶ ، ۷ ، ۸ ، ۹ ، ۱۰) نجی سطرلردن عبارت افاده نک یرنده شو افاده وار :
		(ای عزیز سالها فضل و هنر آموختی جز آب دیده و خون جگر چه یرك اندوختی و عمری بنظم و نثر بسر بردی غیر از حرمان عاجل و خسران آجل چه نوا حاصل کردی بر محك معانی تمام عیاری اما چه سود چون از نقد خود نصیب نداری و در قسم ادب صاحب انصافی لیکن چه فائده چون ازان بهره نمی یابی شمع صفت لب سرین [۱] زبانی کشتودی جز اشك سرخ و روی زرد چه یافتی و چون عود آوازه بخوش نفس برآوردی
		[۱] با تکلیش بر کله در دو غروسی بلکه (بشیرین) اوله جقدز (لمصححه)

ص	س	
		جز زخهای بیانی بر سینه چه خوردی شور بختی خود و بد عهدی.
		روزگار می دانی و باز قصه می خوانی مکر هنوز بطالع خود در کانی.
۳۱	۱۲	(جهان فروشت) یرنده (آفاق فرونشاند) وار
۳۲	۲	(کوته نظر) یرنده (کوته نظران) وار
۳۲	۱۱	(وعجم) دن صو کره (چون برین مفاخر جلیل و مآثر جمیل اطلاع یابند) عباره سی وار
۳۲	۱۱	(این) یرنده (آن) وار
۳۲	۱۲	(دستور) یرنده (قدوة امور) وار
۳۲	۱۲	(وقانون) یرنده (واسوء) وار
۳۲	۱۳	(اقتدا ... کنند) یرنده (اقتباس ازین مقامات مرضی و کرامات مرغوب نمایند) وار
۳۳	۴	(بالبی) دن صو کره (المختار) وار
۳۳	۱۳	(بقاست) یرنده (بقای هر موجودست) وار
۳۳	۱۳	(شود) دن صو کره (و بیامن این تظاهر و تناهر سلسله کائنات متصل و متسق ماند) عباره سی وار
۳۳	۲۰	(وسلسله) یرنده (و بدین علت سلسله) وار
۳۳	۲۰	(کرد) دن صو کره (ونظام امور منحل شود) وار
۳۵	۱۴	(واستیلا) دن صو کره (وقهر و قس و ودق و کسر) وار
۳۵	۱۶	(ونطاوول) یرنده (وانقلاب) وار
۳۵	۱۷	(وخیانت) یرنده (وقذارت) وار و بوندن صو کره (وتصاول و تطاول) وار
۳۵	۱۸	(واجناد) یرنده (واتباع واجناد) وار
۳۶	۱	(لاجرم) یرنده (پس لاجرم) وار
۳۶	۱	(بمکانت) یرنده (بوساطت) وار
۳۶	۳	(وامور درمواقع) یرنده (وحقوق درمراکز) وار
۳۶	۱۹	(جامع است) یرنده (حاوی و جامع است) وار

ص	س	
۳۷	۳	(ظاهر است) یرنده (ازعدت وجوه ظاهر و باهر است) وار
۳۷	۲۰	(اوضاع) یرنده (امور) وار
۳۷	۲۳	(مطمون) دن صو کره (ومعنون) وار
۳۷	۲۳	(تبع) یرنده (متابعت) وار
۳۷	۲۴	(درضائر) یرنده (درسائر و ضائر) وار
۳۸	۱	(چه) یرنده (و) وار
۳۸	۷	(مریض) یرنده (علیل) وار
۳۸	۸	(بکرد) یرنده (بغور) وار
۳۹	۱	(حلیفا) یرنده (انیسا) وار
۳۹	۴	(توت فیه) یرنده (المبه) وار
۴۰	۴	(هاماة) یرنده (هامات) وار. بنده حاشیه ده یازم شدم
۴۰	۱۳	(المقاصد) یرنده (الامانی) وار
۴۰	۲۲	(من السما) یرنده (وفضله) وار
۴۱	۳	(من اعرج) یرنده (من نائض) وار
۴۱	۱۸	(جمهور) یرنده (مصالح جمهور) وار
۴۳	۹	(راحلة) یرنده (غارب) وار
۴۳	۱۲	(غیب) یرنده (حیات) وار
۴۵	۱۰	(مشارالیه) یرنده (مقتدا و مشارالیه) وار
۴۵	۱۰	(کشت) کلمه سندن صو کره شوییت وار: بیت لوکان امواه البحار مداده نقد البحار و فضله لاینفد
۴۶	۶	(متصدی) یرنده (مباشیر) وار
۴۸	۱۱	(وجوبی) دن صو کره (برامور امکائی) وار
۴۹	۲۳	(باشد) دن صو کره راغب پاشا و اسعد افندی و اندرون نسخه لرنده شوعبارده وار: (واما فضیلت و برکت ماه ذی الحیجة الحرام و عید اکبر جنانک ذکر رفت نامحصور است و درنص تنزیل مأثور و مذکور) [۱] [۱] مع مافیة بوعبارده اوله بیلور چونکه بوضیفة نک ایکنجی سطرنده کی عبارده بوندن مفیدر (لمصححه)

ص	س
۵۲	۲ (درجز وقران) دن صوکره (وجزو وقران) وار
۵۲	۱۰ (طالع اند) دن صوکره (ودرجه طالع) وار
۵۵	۴ (موسوی) یرنده (موسی علیه السلام) وار
۵۹	۴ (وتهدید) یرنده (وتشدید) وار
۶۷	۶ (قوت) دن صوکره (وقدرت) وار
۶۷	۱۱ (نجیح) دن صوکره (واهتام) وار
۷۰	۱۴ بوسطر شویله در: (وچون آن مقصود بحصول پیوست در وقت معاودت زیارت حرم بیت المقدس کرة بعد الاثنین دریافت و از انجا متوجه دمشق شد)
۷۱	۴ (النفس) یرنده (والنفس) وار
۷۱	۵ (ویفش) یرنده (ویفص) وار
۷۱	۱۰ (وکدام) کله سندن اول (اگر چه مصیبت موجه و رزیت مفعع بود و واقعه هائل و حادثه طائل) عباره سی وار
۸۴	برنجی شعر عربی دنک یرنده شو (فارسیه) وار :
صاحباً عمر عزیزست غنیمت دانش کوی خیری که توانی ببر از میدانش مقبل امروز داد و درد دل ریش [۱] که پس از مرگ میسر نشود در مانش دولت باد [۲] و کراز روی حقیقت خواهی دولت آنست که محمود بود پایانش	
۸۶	۱ (در محله) یرنده (در محله) وار
۸۶	۱۵ (اشتغال) یرنده (اشتغال) وار
۹۲	۱۰ (هویدانه) دن صوکره (زال سرجهم عن المعد) عباره سی وار
۹۳	۷ (می سوخت) دن صوکره (ومی ساخت) وار
۹۵	۱۵ (ومصلحت) یرنده (مصاحت) وار
۱۰۱	۱۷ (بخشد) دن صوکره (لاعلی ولالی) عباره سی وار
[۱] بو مصراع سقامتیدر دو غریبی بلکه شویله اولمیدر : مقبل امروز دواساز بدرد دل ریش [۲] (باد) یرنده (یار) اولسه دها مناسب اولوردی	

ص	س
۱۰۱	۱۴ (کریخته) دن صوکره (آهوصفت) وار
۱۰۱	۱۵ (بر فترک) دن اول (بعلمت صید) وار
۱۰۳	۲ (حال) یرنده (رجال) وار
۱۰۹	۱۳ (ابو) یرنده (ابی) وار
۱۰۹	۱۷ (فنه) یرنده (فنه) وار
۱۲۱	۱۹ (واتحاد) دن صوکره (وتهمید قواعد خلت ووداد) عباره سی وار
۱۲۳	۵ (امیر مارا که) یرنده (علی بك را که) وار
۱۲۴	برنجی (فارسیه) دنک یرنده شوییت وار :
ای که کار همه از لطف و کرم می سازی. وقت آنست که با سوختگان پروازی	
۱۲۴	۲۰ (الاکوز) یرنده (الاکوزیان) وار
۱۲۶	۱۴ (متحد) دن صوکره (نه) وار
۱۲۹	۲۰ (درم) یرنده (ندم) وار
۱۲۹	۲۳ (فصول) یرنده (نصیحت) وار
۱۳۷	۴ (فانت) یرنده (فانک) وار
۱۳۸	۱۴ ((اذنین) یرنده (الاذنین) وار
۱۴۸	۸ (ازدیوان) دن اول بر (که) وار
۱۵۱	۱۶ (او) یرنده (علی بك) وار
۱۵۸	۵ (خلق) دن صوکره (وجلافت وجود) وار
۱۵۸	۱۳ (نکفتی) دن صوکره (ویک قدم بروفق مراد اونهادی) عباره سی وار
۱۵۸	۱۴ (ناهمواری) دن صوکره (وجکر خواری) وار
۱۵۸	۱۴ (احتمال) دن صوکره (واصطبار) وار
۱۵۸	۱۶ (جلافت) یرنده (شدائد) وار
۱۵۸	۲۰ (مصادفته) یرنده (مصادفته) وار
۱۵۹	۱۹ (واذنب) دن اول (واعقاب) وار
۱۵۹	۲۰ (مترادف) دن صوکره (ومتعاقب) وار
۱۶۰	۱۱ (شما) دن اول (پیش) وار

ص	س
۱۶۰	۱۹ (بقعه) یرنده (امانت) وار
۱۶۰	۱۹ (اینک) گله سی (اینه بک) شکنده یازلمش
۱۶۲	۱۳ (یافتند) دن صوکره (وما کان الله لیعذبهم وانت فیهم) وار
۱۶۳	۱۲ (کارزار) دن صوکره (برایشان فرستدنا) عباره سی وار
۱۶۳	۱۲ (ایشان را) یرنده (ممکنان را) وار
۱۶۴	۱۶ (جسر) دن صوکره (فرات) وار
۱۶۵	۵ (راند) دن صوکره (برلا و) وار
۱۶۵	۱۹ (فتح) دن صوکره (وفیروزی) وار
۱۶۸	۲ (دراستخلاص) دن اول (علی بک و ارکان دولت) عباره سی وار
۱۷۵	۲۱ (همین) دن صوکره (که انترب للناس حسابهم وهم فی غفلة معرضون) وار
۱۷۸	۴ (ورقتن) یرنده (ومردن) وار
۱۷۸	۱۸ (شد بر شاح بید) یرنده (بر اغضان بید) وار
۱۸۰	۲۶ (انین) یرنده (اننتین) وار
۱۸۱	(ایکنجی شعرک یرنده شو بیت وار
	نسیت وانکرت الذی کان یبتا کأن لم یکن یبفی وینک معرفه
۱۸۳	۳ (ایشان) دن صوکره (از تناول این مقصود کوتاه کردد و چشم آرزوی ایشان) عباره سی وار
۱۸۳	۳ (از ادراک) یرنده (از احساس) وار
۱۸۳	۸ (وولایت را) یرنده (وجاهیر ولایت را) وار
۱۸۴	۱۲ (استجلاب) دن صوکره (خواطر) وار
۱۸۵	۳ (ولایحیق) آیت کریمه سنک یرنده (سیصیب الذین اجرّموا صفار عند الله وعذاب شدید بما کانوا یمکرون) آیت کریمه سی وار
۱۸۵	۸ (گذارم و) دن صوکره (تدیرکار او) وار
۱۸۶	۷ (ونشستن امارت) عباره سی یوقدر . مناسب اولان ده بودر . چونکه اشاعیده کلیور
۱۸۸	(شعر) ک یرنده شو بیت وار

ص	س
	انی اری فتنه تغلی مرا جاها والمک بعدا بی لیلی مان غابا
۱۸۹	۹ (این شروط را) یرنده (دو شرط را) وار . دوغرو سی ده بودر
۱۸۹	(شعر) ک یرنده شو بیت وار
	لا یبلغ الاعداء من جاهل ما یبلغ الجاهل من نفسه
۱۹۳	۹ (مرتفع) دن صوکره (وزائل) وار
۱۹۳	۱۹ (دست بردی) دن صوکره (بلیغ) وار
۱۹۳	۲۱ (مهر) یرنده (مهره) وار
۱۹۴	۲ (آنکاه) دن صوکره (سلطان) وار
۱۹۴	۲ (گفت) دن صوکره (صلاح در آنست که) وار
۱۹۴	۱۱ (چون) دن اول (واو) وار
۱۹۶	۱۹ (دولاب) دن صوکره (وخرخراس) وار
۱۹۹	(شعر) ک یرنده شو بیت وار
	یحفی العداوة وهی غیر خفیة نظر العدو بما اسری بوح
۲۱۷	۲۲ (چابچمال) یرنده (چابچمال) وار
۲۱۰	۳ (مشفق است) یرنده (متفق است) وار
۲۱۰	۳ (چه دران) دن اول (ومددی مرا ظهیر ومعاون) وار
۲۱۰	۱۸ (نکردی) دن صوکره (وشرط بجای نیاوردی) وار
۲۱۳	۶ (الصحیفة) یرنده (الصحف) وار
۲۲۲	۷ (مرسوم) یرنده (موسوم) وار
۲۲۵	۷ (وطقیات) دن صوکره (وبفی وطمیان) وار
۲۲۵	۱۸ ((جهیدند) یرنده (رقصیدند) وار
۲۲۹	۱۷ (ازان) دن صوکره (مخت) وار
۲۲۹	۲۷ (مرضیست که) دن صوکره (نفس را) وار
۲۳۳	۴ (گردانیده) دن صوکره (وبرقول وفعل تو اعتماد کرده) عباره سی وار
۲۳۳	۱۳ (اطلاق کرده) نک یرنده (از بند خلاص داده) وار
۲۳۷	۱۱ (امروز) دن صوکره (درملاک روم) وار

ص	س
۲۳۷	۱۲ (درتوقات او) یرنده (درتوقاست و او) وار
۲۵۶	۴ (شکایتی) دن صوکره (ونکایتی) وار
۲۵۸	۲۳ (جمعی) دن صوکره (از) وار
۲۵۹	۱۲ (علی بك) یرنده (علی پاشا) وار
۲۵۹	۱۵ (سبطر باشنده کی (و) حرفدن صوکره (آن جاهلان پدیسیرت و طاغیان بی بصیرت) عباره می وار
۲۶۹	۲۳ (ذولقادر) یرنده (دولقادر) وار
۲۷۲	۱۸ (والذین ...) یرنده (قل اعملوا فیسیری الله عملکم) وار
۲۷۶	۱۰ (این فتنه) یرنده (این فتنها) وار
۲۷۷	۱۰ (واز جمله) یرنده (واز جمله) وار
۲۷۷	۲۳ (یا از برای) ده کی (یا) یوقدر
۲۷۹	۶ (وقله) یرنده (وقلمه) وار
۲۸۱	۲۰ (وقتل) دن صوکره (وسیاست) وار
۲۸۲	۲۱ (تغای) کلمه سی (طغای) شکننده یازلمش
۲۸۵	۳ (درمیان) دن صوکره (من و ایشان) وار
۲۸۵	۱۱ (داشت) یرنده (می ورزید) وار
۲۸۶	۱۵ (خواهر) یرنده (خواهران) وار
۲۹۰	۱۵ (آنکاه) دن صوکره (فرمان دادتا) وار
۲۹۰	۵ (برادرش) یرنده (برادرش را) وار
۲۹۱	۸ (سیواس شد) دن صوکره شویت وار
۲۹۱	۱۵ (شناخت) دن صوکره شو مصراع وار کم ضاحك والمنايا حول حجرته لو كان يعلم غيبا فاذ من كده كان الامير فصار كلب الحارس
۲۹۲	۷ (جرات) دن صوکره (ووقاحت) وار
۲۹۳	۲۷ (بر قصد) دن صوکره (وحصد) وار
۲۹۵	۱۸ (سمین) یرنده (فازه) وار
۲۹۵	۱۸ (نمین) یرنده (فاخر) وار

ص	س
۲۹۵	۲۱ (آدینه) یرنده (آدینه) وار
۳۰۲	۲۰ (او) یرنده (قسطمونیه) وار
۳۴۲	۱۷ (ودر مراجعت) یرنده (ودر وقت مراجعت) وار
۳۴۷	۱۷ (بمتمد) یرنده (متمدان) وار
۳۵۹	۸ (رنخت) یرنده (انداخت) وار
۳۶۲	۴ (جکیم) یرنده (چکیم) وار
۳۶۵	۱۲ (طرابلوس) کلمه سی (طرابلیس) شکننده یازلمش
۳۶۶	۵ (بشته) یرنده (پشته) وار
۳۶۹	۱۱ (قویونلو) کلمه سی (قویونلو) شکننده یازلمش
۳۸۳	۲۰ (شماست) یرنده (رسول خداست) وار
۳۸۶	۱۵ (سین) یرنده (مین) وار
۳۹۳	(صوك سطرده) طمع) دن اول (اکنون) وار
۳۹۶	۷ (ونکات) یرنده (نکاتی چند) وار
۳۹۶	۹ (افکار) یرنده (فکار) وار
۳۹۶	۱۷ (بعبارت) یرنده (بعبارتی) وار
۳۹۸	۲۰ (سمین) یرنده (خوب) وار
۳۹۸	۲۰ (نمین) یرنده (مرغوب) وار
۴۰۳	۲۰ (دران) دن صوکره (بادره) وار
۴۲۱	۱۲ (باوره) یرنده (پاوره) وار
۴۴۹	۲۶ (کرد) یرنده (فرمود) وار
۴۵۰	۲ (از ارتکاب) دن صوکره (این مهانت واقتراف) وار
۴۵۱	۲۲ (ولشکر) دن صوکره (چنانکه بسا ارمولک اطراف نوشته) عباره می وار
۴۵۵	۳ (مخطاب) یرنده (مخطابات) وار
۴۵۵	۱۹ (طاق) یرنده (طاغ) وار
۴۶۲	۲۰ (کردند) دن صوکره (دهریک بطرفی بیرون رفتند و پدر بفرزند و برادر برادر التفات نمی کند) وار
۴۶۴	۲۱ (طاق) یرنده (طاغ) وار
۵۲۵	۲۱ (کریز بای) یرنده (کریزیای) وار

نقطه سی، حرفی ابی بیستماسه اولاده کلمه لر

ص	س	اوله جقدر	ص	س	اوله جقدر
۱	۶	الذی	۳۱	۹	سؤال
۱	۱۳	والنهار	»	۱۲	بآب
۵	۸	انیا	»	۲۳	باز
۶	۴	افر	»	۲۰	آید
»	۹	فاموس	»	۲۱	بجز
»	۱۱	کریم	»	»	لقبش
۸	۱۸	جهانداری را	»	۳	ورشاد
۱۰	۱۵	فام	»	۳	فامور
۱۶	۲۲	المنیة	»	۹	خاتمت
۱۸	۳	فی المیزان	»	۱۰	سازد
۱۹	۱۰	یسفکن	»	»	تفریق
۲۰	۵	الکرام	»	۱۳	مفازة
۲۱	۴	رفت	»	»	وجود
۲۴	۶	وعزیمتی که	»	۱۶	حیز
»	۷	قریبست	»	۱۸	وجود
»	۱۰	عزیز	»	۲۱	الاطاع
۲۶	۸	یوحی	»	۴	تدبیر
»	۱۴	بیانش	»	۶	البيان
۲۷	۱	سیوف	»	۳	ومقارح
»	۱۳	الطلافة	»	۲	الانام
»	۱۸	ولایح	»	۸	الذیاب
۲۸	۱۷	لقدکان	»	۱۲	مناقبا
»	۲۱	بلیغ	»	۲۲	واناک
»	»	شهید	»	۱۳	کنیه
۲۹	۷	حیرت	»	۲۰	سوخ
»	۹	المجد	»	۵	لمشل
»	۲۳	السهام	»	۲۴	الاصل
۳۱	۷	زمانا	»	۱۲	آسمانی

ص	س	اوله جقدر	ص	س	اوله جقدر
۴۸	۱۸	و بنودار	۷۰	۶	آفرید کار
»	۱۹	تحقیق	»	۱۱	من اقطاره
۴۹	۶	دراسا	»	۱۴	دریافت
»	۸	ماه	»	۲۲	المقرین
»	۱۳	انفاق	۷۱	۴	الافدار
»	۱۵	سعداست	»	۱۵	ربوبیت
»	۲۵	وبکمال	»	»	عبید
۵۰	»	ومواضع	»	۲۰	الغراء
۵۱	۱۷	شد	»	۱۵	الآن
»	»	هیرانست	»	۲۲	الضلال
۵۲	۱۰	این	»	۲۳	ومفتتح
»	۱۳	و بذلاقت	»	۲	یلتقیان
»	۱۴	وسخی	»	۱۳	ببیت
»	۲۳	رفته است	»	۱۶	یلمون
۵۳	۳	الدهر	»	۱۸	القدر
»	۹	صدف	»	۲۱	وقامحة
»	۲۳	یک سال	»	۲۳	بی تشدید
۵۶	۹	از فرجه	»	۷	ظالمة
»	۱۱	بدر	»	۲۲	واذ ناب
۵۹	۱۳	نظیر	»	۸	و وقتها
۶۲	۹	نستند	»	۹	بایار
»	۱۰	غمرات	»	۱۰	زول
»	»	ماهی	»	۲۴	دوغ بایی
»	»	واز تندروی	»	۲۰	بیرون
»	۱۵	نیچاند	»	»	تا غایتی که
»	»	وجون	»	۱۸	رؤیت
»	۲۰	پایست	»	۷	وزخارف
۶۳	۱۵	ساخنة	»	۱۶	برو افتاد
۶۴	۱۵	وتبین	»	۷	و آغاز
۶۶	۱۳	تفسیر	»	۱۳	ای دوست
»	۱۶	المنبرین	»	۱۴	نیچد
۶۷	۱۳	تا اصول	»	۱	تعالوا
۶۹	۲۴	بود	»	۶	ودست

ص	س	اوله جقدر	ص	س	اوله جقدر
۱۱۳	۱۱	واصحاب	۲۴۳	۱۱	البرية
۱۲۰	۲۰	الخیر	۲۳۰	۹	ومقهور
۱۲۲	۳	نمی افتاد	۲۳۷	۱۰	توقات
۱۲۳	۲۱	مخالف	»	۱۲	توقات
۱۲۴	۱۲	بپرداخت	»	۱۹	خیانتی
۱۲۷	۱۵	فضا	۲۳۸	۷	حسام را
۱۳۰	۱۰	خانه	۲۳۹	۹	تا
۱۳۱	»	الوس	۲۴۲	۴	می غلتانید
»	۱۱	خارج	۲۴۳	۱	مؤید
۱۳۶	۳	رسیده	۲۵۰	۱۲	تاخت
»	»	حدش را نام	۲۵۱	۲۴	والترام
۱۴۰	۱۵	سازم	۲۵۲	۴	سید
۱۴۴	۲۳	بمحاصرة	۲۵۳	۱	بیشانی
۱۴۸	۱۷	باتفاق	»	۸	وهید
۱۵۲	۹	یک قرن	»	۲۵	از خاک
۱۵۸	۱۴	وشیخ	»	»	بهرامشاه
۱۵۹	۱۴	وباتفاق	»	۲۶	خریده
۱۶۳	۸	باران	۲۵۵	۱	وايشان را
»	۱۴	تصین	»	۱۳	وعزیمت
»	۱۶	وما محتاج	۲۶۰	۲	وتزویق
۱۶۵	۹	می بود	۲۶۵	۳	وکویم
۱۷۳	۱۰	وکویند	»	۱۲	از قوح
۱۷۹	۱۰	نبید	»	۱۵	عزیمت
»	۲۰	بمخیم	۲۶۶	۷	وباتفاق
۱۸۴	۹	حسام	۲۷۳	۲	نتواند
۱۹۴	۱۴	اگر کوئی که	۲۷۵	۹	پیری
۲۰۲	۷	ودوامی	۲۷۷	۶	لشکر
»	۹	مؤید	۲۷۸	۱۰	سلطان
»	»	ملترم	۲۸۲	۲۵	مؤید
»	۱۰	عزیمت	۲۸۶	۱۷	وزبان
»	۱۲	مؤید	»	۱۹	دیوان
۲۱۳	۱۷	نزدیک	۲۸۸	۲۶	منیان
۲۱۶	۱	از بهلوی	۲۹۱	۲۴	بیلاق

ص	س	اوله بقدر	ص	س	اوله بقدر
۲۹۴	۷	معدن	۳۵۱	۱۶	فتحوا
۲۹۵	۱۶	یاخته	۳۵۲	۱۲	وگاسپرما
۲۹۶	۱۵	منهیان	۳۵۵	۱۲	وغیرو
»	۲۳	تاراه	»	۲۱	بروس
۲۹۹	۸	نفویض	۳۵۷	۲۱	جایی
۳۰۵	۴	درپای	۳۶۳	۲۰	درجمع
»	۲۱	وآفاق	۳۶۵	۳	خسار
۳۰۷	۱۸	پیش	۳۷۱	۱۲	کریخته
۳۰۸	۲۰	که	۳۷۲	۵	انداخت
۳۱۶	۱۲	اولاک	»	۷	قیاس
۳۲۱	۵	وتقدیم	۳۸۵	۶	بنصایح
۳۲۵	۱۴	سواران	»	۷	علم
۳۲۸	۷	اجازت	۳۸۶	۱۷	دولتخواهان
۳۳۲	۲	هریک	۳۸۸	۳	چلی
۳۳۵	۴	وغیرم	»	۲۴	ولانسیم
»	۲۰	بیجیده	۳۹۴	۱۱	مؤبد
۳۳۷	۳	الترام	۴۰۰	۲۰	سودایی که
»	۵	عزیمت	۴۰۱	۲۳	ودیده
»	۱۳	تاج الدین	۴۰۵	۱۸	ازکات
»	۲۰	وینسب	۴۰۷	۳	شمار
۳۳۸	۴	باتوابع	۴۱۰	۱۲	شعر
۳۴۱	۱	دلقادر	۴۱۳	۲۴	آماسیه
۳۴۲	۲۱	بمدازین	۴۱۹	۹	آب
۳۴۳	۱۴	تقریر	۴۲۸	۲	نمجا
»	۱۵	وجانیت	»	۶	زمین
»	۱۹	بر	۴۳۱	۱۹	مدنی
»	۲۱	واشمن	۴۴۳	۱۱	ازحد
۳۴۶	۲۱	وامارت	»	۲۲	ضلت
۳۴۷	۱۱	الایر	۴۴۴	۱۱	الدهر
۳۴۸	۲	بتدبیر	۴۴۸	۵	غزاة
»	۹	دوای	۴۴۹	۱۹	کردک
۳۴۹	۲	چاه	۴۵۰	۶	رسم
۳۵۱	۶	بی قنور	»	۱۱	وغرق

ص	س	اوله بقدر	ص	س	اوله بقدر
۴۵۰	۱۲	وافطار	۴۹۳	۲۳	دارد
»	۱۷	اظهار	»	۲۳	تاراج
»	۱۸	وتخالف	۴۹۸	۱۰	وسنوح
»	۲۱	مخدش	۴۹۹	۹	آن
»	۲۶	وطلاقت	۵۰۰	۱۶	تقدیم
۴۵۱	۱۳	مفرحی	۵۰۱	۲۴	الله
۴۵۲	۲۴	تخالصت	»	۲۵	والرسم
۴۵۴	۹	تاتوانی	»	۴	بسطة
۴۵۵	۱۴	ومسلمان	»	۵	بنتایج
۴۵۸	»	ودر قانون	»	۸	یسروة
»	۱۵	عادل	»	۱۵	وضجیح
۴۵۹	۱۷	حافیت را	»	۹	طییدن
»	۲۳	دادیم	»	۴	یاخته
۴۶۲	۱۱	الی الله	»	۲۶	سرای و مجانیق که
»	»	بالعروة	»	۳	نییوسته
»	۱۳	عزیمه	»	۲۳	بروج
»	۲۰	قلاع	»	۶	وان یریدوا
»	۲۱	وطامسه	»	۱۲	وباوحد
۴۶۳	۴	طامه	»	۱۷	متناول
»	»	وغزیمت	»	۸	وخیانتی که
»	۸	مکرومی	»	۱۲	غزیر
»	۲۱	منحوس	»	۱۸	قیصریه
»	۲۲	المصیر	»	۱۶	طراپیزون
»	۲۳	وفوز	»	۱۴	حافلست
۴۶۶	۶	حسن طاعی	»	۱۷	مفر
۴۸۲	۴	افتاده	»	۱۸	قائل
»	۲۰	الظهر	»	۲۰	بزبان
۴۸۷	۹	الجلش	»	۱۷	ومنبی
۴۸۸	۴	تراجم	»	۱۲	بدایع
»	۲۵	عذرا که	»	۱۳	ویصبو
۴۹۱	۲	اعتزال	»	۴	خزان
۴۹۳	۱۹	باستفسار			

ياكلية امرك دوغروسی

ص	س	ص	س
۵	۸	اوله جقدر	۶۴
۵	۱۰	قصد وتوجهست	۱۱
۱۰	۲	لیعملها	۱۶
۱۰	۷	شعر	۲
۱۱	۱۲	... (فی البلاد) دن صوکره (بودم)	۵
۱۸	۱۱	اونود و لمشدر	۵
۲۰	۱۸	بادلی	۶
۲۸	۱۱	اقداح	۹
۳۰	۲	بخطاب	۹
۳۶	۱۷	ولست	۲۰
۳۳	۳	رواؤه	۱۹
۳	۱۶	استوا	۱
۳۴	۸	می کند که	۲۴
۳۷	۱۱	و بیست	۲
۴۰	۲۲	و منطقه	۵
۴۲	۲	متوالیا	۲۳
۴۴	۲۲	نفس	۱
۴۵	۴	الضحی	۹
۴۷	۷۹	المأمون	۲۱
۴۸	۲۲	حسن	۷
۴۹	۲۱	نامشان شد عود	۹
۵۰	۵	بقیریه	۲
۵۱	۶	اوضاع	۱۶
۵۲	۱۱	بثبوت	۷
۵۳	۴	وتریت	۱۴
۵۴	۵	سلطان زاده الله کرامه	۴
۵۵	۵	جریمه	۲۳
۵۶	۱۵	بقیمت	۱۹
۵۷			
۵۸			
۵۹			
۶۰			
۶۱			
۶۲			
۶۳			
۶۴			
۶۵			
۶۶			
۶۷			
۶۸			
۶۹			
۷۰			
۷۱			
۷۲			
۷۳			
۷۴			
۷۵			
۷۶			
۷۷			
۷۸			
۷۹			
۸۰			
۸۱			
۸۲			
۸۳			
۸۴			
۸۵			
۸۶			
۸۷			
۸۸			
۸۹			
۹۰			
۹۱			
۹۲			
۹۳			
۹۴			
۹۵			
۹۶			
۹۷			
۹۸			
۹۹			
۱۰۰			

ص	س	ص	س
اوله جقدر	۶	۲۰۷	در مناولت اوله جقدر
»	۲۰	۲۰۹	» بودیم
»	۲۲	۲۱۱	» می گذرانید
»	۲۶	۲۱۲	» کالاحت
»	۱۴	۲۱۴	» سلطان را
»	۱۳	۲۱۸	» خویش بخوآمد
»	۱۰	۲۱۹	» الساک الاعزل
»	۱۶	۲۲۰	» آن ولایت را
»	۳	۲۲۵	» بر بساط نشاط
»	۱۶	۲۲۶	» و باروبنه
»	۲۰	۲۲۸	» فیصل
»	۲۱	»	» یعدب
»	۲۲	۲۳۱	» اما
»	۷	۲۳۲	» بلبل نه
»	۱۱	۲۳۳	» که زردوزی
»	۱۴	۲۳۴	» علی باک بر سر جگر
»	۲۲	۲۴۴	» می باید نمود
»	۲۵	۲۴۶	» بازیس
»	۲۵	۲۴۹	» خورده ام
»	۳	۲۵۰	» و گفت
»	۱۰	۲۵۲	» اعتدال
»	۲۴	۲۶۶	» و انهای عالم
»	۲۲	۲۷۰	» بود که
»	»	»	» و باوجود
»	۲۰	۲۷۳	» دران باب
»	۱	۲۷۴	» در مجلس
»	۱۱	۲۸۱	» گفت
»	۴	۲۸۲	» و لطف
»	۱۵	۲۸۳	» و موالی را
»	»	»	» شربت
»	۲۷	۲۹۳	» و فرط بسالت
»	۷	۲۹۶	» و در بجای
»	۱۶	»	» پاک کردانی
سطر باشندگی رافضه در	۷	۲۹۶	
پیدانشد اوله جقدر	۱۶	»	

ص	س	ص	س
۲۹۷	۱۹	۳۹۲	۶
۲۹۸	۲۴	۳۹۷	۸
۲۹۹	۸	۴۰۴	۲۴
۳۰۰	۱	۴۰۸	۱۴
۳۰۲	۵	۴۱۰	۱۸
۳۰۷	۹	۴۲۶	۱۴
۳۱۳	۱۲	۴۲۷	۸
۳۳۷	۱۰	۴۳۲	۱۱
۳۳۹	۱	۴۳۳	۱۹
۳۴۱	۲۲	۴۴۵	۲۱
۳۵۳	۹	۴۴۶	۲۲
۳۷۲	۱۳	۴۶۰	۱۲
۳۷۴	۲۱	۴۶۸	۱۱
»	۲۵	۴۷۸	۹
۳۸۱	۶	۴۸۱	۱۰
۳۸۲	۱۲	۴۸۵	۷
»	۲۰	»	۲۴
۳۸۵	۱۲	۴۹۳	۷
۳۸۶	۱۱	۵۱۳	۵
۳۸۸	۱۶	۵۱۶	۲۰
۳۸۹	۲۲	۵۳۰	۲۲
		۵۳۵	۱۳

ص	س	ص	س
۲۹۷	۱۹	۳۹۲	۶
۲۹۸	۲۴	۳۹۷	۸
۲۹۹	۸	۴۰۴	۲۴
۳۰۰	۱	۴۰۸	۱۴
۳۰۲	۵	۴۱۰	۱۸
۳۰۷	۹	۴۲۶	۱۴
۳۱۳	۱۲	۴۲۷	۸
۳۳۷	۱۰	۴۳۲	۱۱
۳۳۹	۱	۴۳۳	۱۹
۳۴۱	۲۲	۴۴۵	۲۱
۳۵۳	۹	۴۴۶	۲۲
۳۷۲	۱۳	۴۶۰	۱۲
۳۷۴	۲۱	۴۶۸	۱۱
»	۲۵	۴۷۸	۹
۳۸۱	۶	۴۸۱	۱۰
۳۸۲	۱۲	۴۸۵	۷
»	۲۰	»	۲۴
۳۸۵	۱۲	۴۹۳	۷
۳۸۶	۱۱	۵۱۳	۵
۳۸۸	۱۶	۵۱۶	۲۰
۳۸۹	۲۲	۵۳۰	۲۲
		۵۳۵	۱۳

ص	س	ص	س
۲۹۷	۱۹	۳۹۲	۶
۲۹۸	۲۴	۳۹۷	۸
۲۹۹	۸	۴۰۴	۲۴
۳۰۰	۱	۴۰۸	۱۴
۳۰۲	۵	۴۱۰	۱۸
۳۰۷	۹	۴۲۶	۱۴
۳۱۳	۱۲	۴۲۷	۸
۳۳۷	۱۰	۴۳۲	۱۱
۳۳۹	۱	۴۳۳	۱۹
۳۴۱	۲۲	۴۴۵	۲۱
۳۵۳	۹	۴۴۶	۲۲
۳۷۲	۱۳	۴۶۰	۱۲
۳۷۴	۲۱	۴۶۸	۱۱
»	۲۵	۴۷۸	۹
۳۸۱	۶	۴۸۱	۱۰
۳۸۲	۱۲	۴۸۵	۷
»	۲۰	»	۲۴
۳۸۵	۱۲	۴۹۳	۷
۳۸۶	۱۱	۵۱۳	۵
۳۸۸	۱۶	۵۱۶	۲۰
۳۸۹	۲۲	۵۳۰	۲۲
		۵۳۵	۱۳

ص	س	ص	س
۲۹۷	۱۹	۳۹۲	۶
۲۹۸	۲۴	۳۹۷	۸
۲۹۹	۸	۴۰۴	۲۴
۳۰۰	۱	۴۰۸	۱۴
۳۰۲	۵	۴۱۰	۱۸
۳۰۷	۹	۴۲۶	۱۴
۳۱۳	۱۲	۴۲۷	۸
۳۳۷	۱۰	۴۳۲	۱۱
۳۳۹	۱	۴۳۳	۱۹
۳۴۱	۲۲	۴۴۵	۲۱
۳۵۳	۹	۴۴۶	۲۲
۳۷۲	۱۳	۴۶۰	۱۲
۳۷۴	۲۱	۴۶۸	۱۱
»	۲۵	۴۷۸	۹
۳۸۱	۶	۴۸۱	۱۰
۳۸۲	۱۲	۴۸۵	۷
»	۲۰	»	۲۴
۳۸۵	۱۲	۴۹۳	۷
۳۸۶	۱۱	۵۱۳	۵
۳۸۸	۱۶	۵۱۶	۲۰
۳۸۹	۲۲	۵۳۰	۲۲
		۵۳۵	۱۳

ص	س	ص	س
۲۹۷	۱۹	۳۹۲	۶
۲۹۸	۲۴	۳۹۷	۸
۲۹۹	۸	۴۰۴	۲۴
۳۰۰	۱	۴۰۸	۱۴
۳۰۲	۵	۴۱۰	۱۸
۳۰۷	۹	۴۲۶	۱۴
۳۱۳	۱۲	۴۲۷	۸
۳۳۷	۱۰	۴۳۲	۱۱
۳۳۹	۱	۴۳۳	۱۹
۳۴۱	۲۲	۴۴۵	۲۱
۳۵۳	۹	۴۴۶	۲۲
۳۷۲	۱۳	۴۶۰	۱۲
۳۷۴	۲۱	۴۶۸	۱۱
»	۲۵	۴۷۸	۹
۳۸۱	۶	۴۸۱	۱۰
۳۸۲	۱۲	۴۸۵	۷
»	۲۰	»	۲۴
۳۸۵	۱۲	۴۹۳	۷
۳۸۶	۱۱	۵۱۳	۵
۳۸۸	۱۶	۵۱۶	۲۰
۳۸۹	۲۲	۵۳۰	۲۲
		۵۳۵	۱۳

ص	س	ص	س
۲۹۷	۱۹	۳۹۲	۶
۲۹۸	۲۴	۳۹۷	۸
۲۹۹	۸	۴۰۴	۲۴
۳۰۰	۱	۴۰۸	۱۴
۳۰۲	۵	۴۱۰	۱۸
۳۰۷	۹	۴۲۶	۱۴
۳۱۳	۱۲	۴۲۷	۸
۳۳۷	۱۰	۴۳۲	۱۱
۳۳۹	۱	۴۳۳	۱۹
۳۴۱	۲۲	۴۴۵	۲۱
۳۵۳	۹	۴۴۶	۲۲
۳۷۲	۱۳	۴۶۰	۱۲
۳۷۴	۲۱	۴۶۸	۱۱
»	۲۵	۴۷۸	۹
۳۸۱	۶	۴۸۱	۱۰
۳۸۲	۱۲	۴۸۵	۷
»	۲۰	»	۲۴
۳۸۵	۱۲	۴۹۳	۷
۳۸۶	۱۱	۵۱۳	۵
۳۸۸	۱۶	۵۱۶	۲۰
۳۸۹	۲۲	۵۳۰	۲۲
		۵۳۵	۱۳

ص	س	ص	س
۲۹۷	۱۹	۳۹۲	۶
۲۹۸	۲۴	۳۹۷	۸
۲۹۹	۸	۴۰۴	۲۴
۳۰۰	۱	۴۰۸	۱۴
۳۰۲	۵	۴۱۰	۱۸
۳۰۷	۹	۴۲۶	۱۴
۳۱۳	۱۲	۴۲۷	۸
۳۳۷	۱۰	۴۳۲	۱۱
۳۳۹	۱	۴۳۳	۱۹
۳۴۱	۲۲	۴۴۵	۲۱
۳۵۳	۹	۴۴۶	۲۲
۳۷۲	۱۳	۴۶۰	۱۲
۳۷۴	۲۱	۴۶۸	۱۱
»	۲۵	۴۷۸	۹
۳۸۱	۶	۴۸۱	۱۰
۳۸۲	۱۲	۴۸۵	۷
»	۲۰	»	۲۴
۳۸۵	۱۲	۴۹۳	۷
۳۸۶	۱۱	۵۱۳	۵
۳۸۸	۱۶	۵۱۶	۲۰
۳۸۹	۲۲	۵۳۰	۲۲
		۵۳۵	۱۳

ص	س	ص	س
۲۹۷	۱۹	۳۹۲	۶
۲۹۸	۲۴	۳۹۷	۸
۲۹۹	۸	۴۰۴	۲۴
۳۰۰	۱	۴۰۸	۱۴
۳۰۲	۵	۴۱۰	۱۸
۳۰۷	۹	۴۲۶	۱۴
۳۱۳	۱۲	۴۲۷	۸
۳۳۷	۱۰	۴۳۲	۱۱
۳۳۹	۱	۴۳۳	۱۹
۳۴۱	۲۲	۴۴۵	۲۱
۳۵۳	۹	۴۴۶	۲۲
۳۷۲	۱۳	۴۶۰	۱۲
۳۷۴	۲۱	۴۶۸	۱۱
»	۲۵	۴۷۸	۹
۳۸۱	۶	۴۸۱	۱۰
۳۸۲	۱۲	۴۸۵	۷
»	۲۰	»	۲۴
۳۸۵	۱۲	۴۹۳	۷
۳۸۶	۱۱	۵۱۳	۵
۳۸۸	۱۶	۵۱۶	۲۰
۳۸۹	۲۲	۵۳۰	۲۲
		۵۳۵	۱۳

ص	س	ص	س
۲۹۷	۱۹	۳۹۲	۶
۲۹۸	۲۴	۳۹۷	۸
۲۹۹	۸	۴۰۴	۲۴
۳۰۰	۱	۴۰۸	۱۴
۳۰۲	۵	۴۱۰	۱۸
۳۰۷	۹	۴۲۶	۱۴
۳۱۳	۱۲	۴۲۷	۸
۳۳۷	۱۰	۴۳۲	۱۱
۳۳۹	۱	۴۳۳	۱۹
۳۴۱	۲۲	۴۴۵	۲۱
۳۵۳	۹	۴۴۶	۲۲
۳۷۲	۱۳	۴۶۰	۱۲
۳۷۴	۲۱	۴۶۸	۱۱
»	۲۵	۴۷۸	۹
۳۸۱	۶	۴۸۱	۱۰
۳۸۲	۱۲	۴۸۵	۷
»	۲۰	»	۲۴
۳۸۵	۱۲	۴۹۳	۷
۳۸۶	۱۱	۵۱۳	۵
۳۸۸	۱۶	۵۱۶	۲۰
۳۸۹	۲۲	۵۳۰	۲۲
		۵۳۵	۱۳

ص	س	ص	س
۲۹۷	۱۹	۳۹۲	۶
۲۹۸	۲۴	۳۹۷	۸
۲۹۹	۸	۴۰۴	۲۴
۳۰۰	۱	۴۰۸	۱۴
۳۰۲	۵	۴۱۰	۱۸
۳۰۷	۹	۴۲۶	۱۴
۳۱۳	۱۲	۴۲۷	۸
۳۳۷	۱۰	۴۳۲	۱۱
۳۳۹	۱	۴۳۳	۱۹
۳۴۱	۲۲	۴۴۵	۲۱
۳۵۳	۹	۴۴۶	۲۲
۳۷۲	۱۳	۴۶۰	۱۲
۳۷۴	۲۱	۴۶۸	۱۱
»	۲۵	۴۷۸	۹
۳۸۱	۶	۴۸۱	۱۰
۳۸۲	۱۲	۴۸۵	۷
»	۲۰	»	۲۴
۳۸۵	۱۲	۴۹۳	۷
۳۸۶	۱۱	۵۱۳	۵
۳۸۸	۱۶	۵۱۶	۲۰
۳۸۹	۲۲	۵۳۰	۲۲
		۵۳۵	۱۳

ص	س	ص	س
۲۹۷	۱۹	۳۹۲	۶
۲۹۸	۲۴	۳۹۷	۸
۲۹۹	۸	۴۰۴	۲۴
۳۰۰	۱	۴۰۸	۱۴
۳۰۲	۵	۴۱۰	۱۸
۳۰۷	۹	۴۲۶	۱۴
۳۱۳	۱۲	۴۲۷	۸
۳۳۷	۱۰	۴۳۲	۱۱
۳۳۹	۱	۴۳۳	۱۹
۳۴۱	۲۲	۴۴۵	۲۱
۳۵۳	۹	۴۴۶	۲۲
۳۷۲	۱۳	۴۶۰	۱۲
۳۷۴	۲۱	۴۶۸	۱۱
»	۲۵	۴۷۸	۹
۳۸۱	۶	۴۸۱	۱۰
۳۸۲	۱۲	۴۸۵	۷
»	۲۰	»	۲۴
۳۸۵	۱۲	۴۹۳	۷
۳۸۶	۱۱	۵۱۳	۵
۳۸۸	۱۶	۵۱۶	۲۰
۳۸۹	۲۲	۵۳۰	۲۲

777	...	777	...
778	...	778	...
779	...	779	...
780	...	780	...
781	...	781	...
782	...	782	...
783	...	783	...
784	...	784	...
785	...	785	...
786	...	786	...
787	...	787	...
788	...	788	...
789	...	789	...
790	...	790	...
791	...	791	...
792	...	792	...
793	...	793	...
794	...	794	...
795	...	795	...
796	...	796	...
797	...	797	...
798	...	798	...
799	...	799	...
800	...	800	...

